

Digitaliseret af | Digitised by



Forfatter(e) | Author(s):

Zola, Émile.

Titel | Title:

Arbejde : Roman : autoriseret Oversættelse.

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : John Martins Forlag, 1910

Fysiske størrelse | Physical extent:

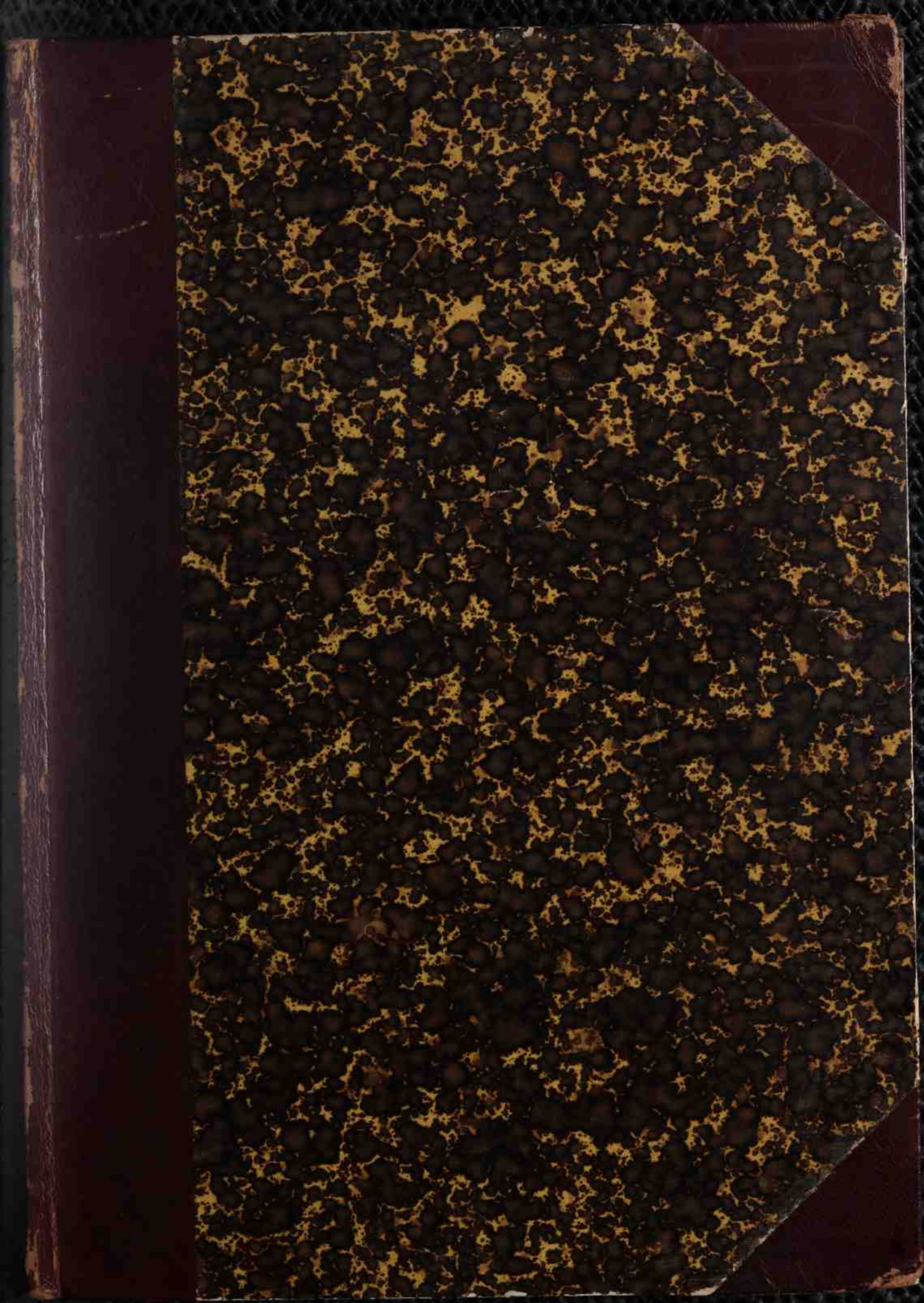
352 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

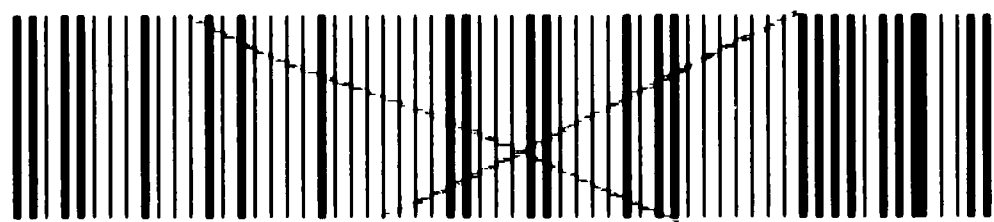
UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author



58, - 363

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA.1.-2.S 58 8°



1 1 58 0 8 13430 1

DET KONGELIGE BIBLIOTEK



130023572177



Arbejde

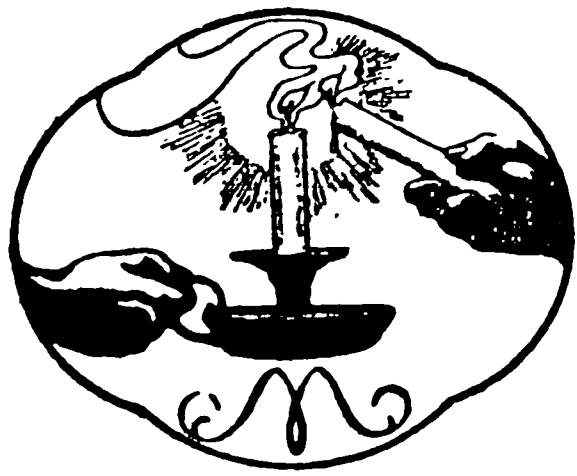


EMILE ZOLA

ARBEJDE

ROMAN

AUTORISERET OVERSÆTTELSE



JOHN MARTIN'S FORLAG

KØBENHAVN — MCMX



I.

Da Luc Froment var kommen ud af Beauclair, vandrede han videre paa Lykke og Fromme, idet han fulgte det snævre Dalstrøg, hvor Mionnefloden bruser af Sted mellem to Udløbere af Bleusesbjergene. I Nærheden af „Afgrunden“, saaledes kaldes der paa Egnen Qurignons Staalværk, saa han to spinkle, mørke Skikkelser, der frygtsomt trykkede sig op mod Træbroens Rækværk. Hans Hjerter snøredes sammen. Det var en ganske ung Kvinde, fattig klædt, med et laset, uldent Tørklæde knyttet om Hovedet og et blegt Barn i tyndt, pjaltet Tøj, der holdt fast i hendes Kjoleskørt. De stod med Øjnene fæstede paa Fabrikens store Port og ventede; tungsindigt taalmodige, uden at gøre en Bevægelse, som fortvivlede Skabninger.

Luc standsede sin Gang; hans Blik fulgte uvilkaarlig deres. Klokken var ikke langt fra seks, Dagen hældede allerede, det var mørkt, fugtigt Vejr i Midten af September; nu var det Lørdag, og det havde øset ned lige siden Torsdag. I dette Øjeblik var Regnen stilnet af, men en skarp Vind jog sodgraa Skyer hen over Himlen, der nu og da saas i det blege Tusmørkeskær. Vejen var gennemfuret af Skinner, ujævn og fuld af Huller; gennem det tykke Smuds, der var sort af opblødt Kulstøv, rullede den ene tungt læssede Kærre efter den anden. Og dette evindelige Kulstøv havde klædt hele Dalen i Sorg, det rislede ned ad Fabriksbygningernes afskallede Mure, ja, det syntes endogsaa at have naaet de mørke Skyer, der ustandseligt bevægede sig og øgedes af Skorstensrøgen. En Ulykkens Tungsindighed føg med Vinden hen over Jorden, man havde en Fornemmelse af, at Verdens Ende var nær i denne uhyggelige, dirrende Skumringstime. Luc stod stille et Par Skridt fra den unge Kvinde og hørte Barnet tale med fast Stemme og gammelklog Betoning:

„Hør, du, vil du have, jeg skal tale med ham, maaske han saa bliver mindre gal i Hovedet?“

Men hun svarede:

„Nej, min Dreng, det er ikke værd, at Børn blander sig i de Sager!“

Og saa ventede de igen, i tavs og ængstelig Taalmodighed.

Luc betragtede „Afgrunden“. I Fjor Foraar, da han tilfældigvis rejste igennem Beauclair, havde han som Fagmand aflagt et Besøg paa Fabrikken. Nu var han kommen her igen, hidkaldt af sin Ven Jordan, han havde opholdt sig et Par Timers Tid i Byen og vidste allerede, at man netop havde gennemgaaet en svær Strejke, som havde varet i to Maaneder og anrettet stor Skade paa begge Sider: Arbejdsstandsningen havde været meget uheldig for Fabrikken, og Folkene var halvdøde af Sult og Elendighed, rasende og ophidsede i Følelsen af deres Magtesløshed. Det var kun to Dage, siden Striden var bleven bilagt efter gensidige Indrømmelser, der først var komne i Stand efter endeløse, oprivende Forhandlinger. Og Arbejderne var i Torsdags vendt tilbage, slukørede og harmfulde over Nederlaget, med en levende Følelse af den Uret, de led, og et varigt Minde om Ulykken, der krævede Hævn. Under de flygtende Skyers sønderrevne Sørgefaner strakte Fabriksbygningernes mørke Masser sig over Jordan som et Uhyre, der var vokset frem og bestandig havde bredt sig videre med Huse og Skur. Af Farven paa Tagene over de forskellige Bygninger kunde man gætte sig til deres Alder. Om trent tusinde Arbejdere var beskæftigede i det store Bygningskompleks, der strakte sig over flere Tønder Land. Høje, blaagraa Skifertage med store Vinduer løftede sig over de ældre, teglhængte Bygninger, der var sværtede af Røgen, og som saa ret tarvelige ud. Hinsides dem kunde man fra Vejen se en Række kæmpemæssige, kuppelformede Ovne, hvor Staalet cementeredes, tillige med det 60 Fod høje Taarn, hvor de store Kanoner hærdedes i et Petroleumsbad. Og længere borte, højere oppe, kom de rygende Skorstene, Skorstene af alle Størrelser, en hel Skov, hvis Sod fløj op i de forbidrivende Skyer, mens de tynde Blæserør med regelmæssige Mellemrum udsendte en Straale hvid Damp, ledsaget af et skingrende Hvin. Uhyret laa her pustende og stønnende, dets rygende og dampende Aandedræt laa som en hed Taage om dets store Legeme, fra hvilket Livet gik ud i brummende Stød; Maskinerne dirrede, de forskellige store og smaa Hamre dundrede taktfast med en Klokkelyd, der bragte Jordan til at ryste. Fra en mindre Bygning, ved Vejkanten, en Art Kælder, hvor den første Qurignon havde haft sin Esse, lød endnu

den kraftige, støjende Dans af to Vandhamre, det var som Puls-slag i Kæmpearmene, hvis Ovne paa ny flammede og slugte Menneskeliv. I den rødlige Tusmørkebelysning, der lidt efter lidt indhyllede „Afgrunden“, saas endnu ikke de elektriske Blus i Gaardene, intet Lys skinnede ud gennem de støvede Ruder, men fra en Port i en af de store Maskinhaller kastedes et voldsomt Ildskær ud i Mørket; det lignede et umaadeligt Stjerneskrud — en Puddlermester havde sagtens lukket op for sin Ovn, saa det glødende Metal lyste. Og det var alt, ikke en Gnist røbede ellers Tilværelsen af dette Ildens Rige, Ilden, der buldrede i den arbejdsmørke Stad, Gløden, som flammede i dens Indvolde, Ilden, der var tæmmet og kuert, der bøjede og dannede Jernet som blødt Voks, Ilden, der gjorde Mennesket til Jordens Hersker fra den Dag, Vulkan lagde den i Lænker.

Men Uret i det lille Taarn paa Kontoret slog seks. Og Luc hørte paa ny det fattige Barns Stemme:

„Hør — nu kommer de snart ud!“

„Ja, det véd jeg vel nok,“ svarede den unge Kvinde; „staa nu bare stille.“

Hun gjorde en Bevægelse for at holde paa Drengen; det pjaltede, uldne Tørklæde gled lidt til Side, og Luc overraskedes ved Synet af hendes fine Træk. Hun kunde ikke være tyve Aar, havde lyst, pjusket Haar, et stakkels smalt, lille Ansigt, der ved første Øjekast ikke var kønt med de blaa, forgrædte Øjne og den blege Mund, der nu var fortrukket i Smerte og Bitterhed. Og hvor spinkelt, hvor skrøbeligt saa ikke hendes Legeme ud under den gamle, tyndslidte Kjole! Hvor var de magre, de Arme, der holdt Drengen — en lille Broder var det vel sagtens, thi han var lys og lignede hende, men *hans* lille Ansigt under det pjuskede Haar havde allerede et bestemt og beslutsomt Udtryk. Lucs Hjerter svulmede af Medfølelse med disse bedrøvelige Væsner, der allerede med Fattigbørns Mistro kastede Sideblikke til den fintklædte Herre, fordi han saa paa dem, som om han vilde bide Mærke i dem. Den unge Kvinde lod især til at føle sig ilde ved den Opmærksomhed, hun vakte hos den høje, smukke, bredskuldrede Mand, hvis Hænder var hvide og kraftige, hvis Ansigt straaede af Sundhed, og hvis faste Træk beherskedes af den brede, kuppelformede Pande, som var Froment'ernes Arv. Hun saa undseligt ned, da hans brune Øjne frimodigt mødte hendes, men straks efter løftede hun Hovedet, tilkastede ham et forskende Blik, og da hun saa ham smile, traadte hun et Skridt tilbage, som om hun skammede sig over sin Sorg og sin Fattigdom.

Nu ringede Klokken. Der blev Røre inde i „Afgrunden“, og

Dagarbejderne begyndte at vige Pladsen for Natholdet, thi Livet standser aldrig i det fortærende Uhyre, det flammer Dag og Nat. Imidlertid varede det lidt, inden Folkene viste sig; de fleste havde nemlig bedt om Forskud, skønt man kun havde arbejdet i to Dage, men Nøden var stor i Hjemmene efter to Maaneders Strejke. Omsider begyndte de at komme ud, en efter en eller i Grupper; de gik med bøjet Hoved, mørk Mine, hastige Skridt, knugende i Lommen de surt fortjente Pengestykker, som skulde skaffe Kone og Børn at bide og brænde. Og saa forsvandt de hen ad den mørke Landevej.

„Se, der kommer han!“ mumlede Barnet. „Han gaar med Bourron.“

„Ja, vist ser jeg ham. Ti nu bare stille.“

To Arbejdere kom ud af Porten, to Puddlersvende. Den første, som fulgtes med Bourron, bar Jakken kastet over Skulderen; han kunde knap være seks og tyve Aar, havde rødtligt Haar og Skæg, og skønt han ikke var høj, saa han kraftig og stærk ud med den krogede Næse under en fremspringende Pande, brede Kæber og store Kindben; for Resten havde han et behagel'gt Smil, der gjorde ham ret farlig for Kvinder, hvorimod den fem Aar ældre Bourron i den slidte, stramtsiddende, grønne Fløjlsjakke saa ud til at være en godmodig, skikkelig Fyr, der altid lod sig regere af en eller anden Kammerat.

Saa saare Bourron var uden for Porten, fik han Øje paa de to, der ventede hinsides Vejen ved Broen, og han skubbede til sin Ledsager:

„Du, Ragu, Josine staar derovre med Nanet . . . tag dig i Agt, ellers kommer hun vel igen og overhænger dig.“

Ragu knyttede Hænderne i Raseri.

„Den Satans Tøs! Jeg har faaet nok af hende og smidt hende paa Døren. Lad hende bare prøve paa at komme mig for nær, saa skal hun se Løjer!“

Han saa ud til at være let beruset, hvilket for Resten plejede at være Tilfældet, naar han drak mere end de tre Potter Vin, han sagde maatte til, naar man skulde taale Ilden. Og i denne Tilstand blev han ofte krakilsk og vigtig, trængte til at blære sig og vise Kammeraterne, hvordan han bar sig ad mod Tøse, naar han var ked af dem.

„Du skal se, at jeg har Krammet paa hende. Nu skal det Vrøvl have en Ende.“

Josine var kommen nærmere, tøvende, langsomt, stadig med Nanet, der holdt hende i Kjolen, men de standsede, da de saa Bourron og Ragu staa stille for at tale med to andre Arbejdere.

Disse hørte til Natholdet og kom inde fra Beauclair. Fouchard, den ældste, kunde være omkring de tredive, men saa ud, som om han var fyrrer; det strenge Arbejde havde garvet hans Hud, brændt hans Øjne, hele hans store Legeme var sammenskrumpet og stegt af den frygtelige Varme fra Digler og Ovne, af hvilke Fauchard udtog det glødende Metal. Den anden, Fortuné, var hans Svoger, en ung Fyr, der trods sine seksten Aar saa ud som en ren Dreng; han var lille og spinkel, blegnæbbet og mager, Haaret var falmet, hele Skikkelsen saa ud, som om den var standset i Væksten af det mekaniske Arbejde, han besørgede, siddende hele Tiden ved en Damphammer, som han passede, blændet af Røg og bedøvet af den evindelige Dundren.

Paa Armen havde Fouchard en gammel, sort Kurv. Han standsede de andre og spurgte dem med sin dumpe Stemme:

„Naa, var I der saa?“

Han spurgte dem, om de havde været hos Kassereren og bedt om Forskud. Og da Ragu uden at svare klaskede paa sin Lomme, hvor Femfrancsstykkerne klirrede, slog han fortvivlet ud med Haanden.

„Du kan sagtens! Men hvad Satan skal en anden én sige, der maa gaa med tom Mave lige til i Morgen tidlig og ikke kan faa en Taar at drikke hele Natten, medmindre min Kone paa en eller anden mærkelig Maade faar raget sig et Par Flasker til og bringer mig min Natteration.“

Hans Ration var fire Potter om Dagen eller rettere om Natten, naar han arbejdede, og han paastod, at det ikke var en Smule for meget, saa fortærende som Heden fra Ovnene var. Han kastede et jammerfuldt Blik paa sin Kurv, hvor et enligt Stykke Brød skumplede omkring. Naar han ikke fik sine fire Potter, saa hørte jo alting op — det var værre end værst at slide i det hele den lange Nat paa en Bid tørt Brød.

„Aa,“ trøstede Bourron, „din Kone hænger nok i; hun er durk-dreven til at faa Kredit.“

Men nu tav alle fire Arbejdere og fik i en Fart Huerne af. Luc fulgte deres Øjne og saa paa Fortovet i en Rullestol, som en Tjener skød frem, en gammel Herre med bredt Ansigt, store, regelmæssige Træk, indrammet i langt, hvidt Haar. Og han genkendte Jérôme Qurignon, Hr. Jérôme, som hele Egnen kaldte ham, Søn af Blaise Qurignon, Fabrikarbejderen, der havde grundlagt Forretningen. Meget gammel og lam sad han saaledes i sin Rullestol, uden at sige et Ord, mens Tjeneren hver Dag og i al Slags Vejr maatte spadserere med ham. Da han den Aften kom forbi Fabrikken paa Vejen til Guerdache, en Ejendom i Nær-

heden, hvor hans Datter boede, havde han ved Tegn befalet Tjeneren at køre langsomt, og nu sad han med de klare, dybe, forstandige Øjne fæstede paa det arbejdende Uhyre, paa Dagholdet, der gik ud, og Natholdet, der gik ind, mens det uhyggelige Tusmørke dalede ned fra en bleg, urolig Himmel, sortstribet af jagende Skyer. Saa gled hans Blik hen over Direktørens Bolig, en firkantet Villa, omringet af Have — han havde selv for 40 Aar siden ladet den opføre, havde siddet der som regerende Fyrste og tjent Millioner.

„Den Mand, der sidder, behøver ikke at græde, fordi han maa spise tørt Brød i Aften,“ mumlede Bourron, idet han kastede et Sideblik til Rullestolen.

Ragu trak paa Skulderen.

„Min Oldefader stod paa Værksted sammen med Hr. Jéromes Fader — Kammerater, simpelthen, og det store Lod kunde lige saa godt være tilfaldet Ragu som Qurignon. Det er Held, naar det ikke er Tyveri.“

„Men saa hold dog Mund!“ hviskede Bourron. „Du skaffer os Vrøvl med din Snak.“

Men nu kørte Hr. Jéromes Rullestol forbi, og den gamles klare Blik hvilte paa de fire Arbejdere; Ragu saa overmaade spag ud, og han tog atter Huen af, hilste med den frygtsomme Ærbødighed, man træffer hos Arbejderen, der gerne skriger op mod Principalen, men dog har Trældomsaanden i Blodet og ryster for den enevældige Guddom, der har hans Liv i sin Haand. Langsomt kørte Tjeneren Rullestolen med Hr. Jérôme hen ad den mørke Landevej, der førte til Beauclair.

„Aa,“ sluttede Fouchard filosofisk, „han er ikke saa lykkelig i sin Rumlekasse, og dersom han ellers endnu har en Smule Rede paa Tingene, saa maa han da begribe, at hvad her nylig er passeret, ikke just er rart for ham og hans. Naa, hver har jo sine Sorger, og jeg skulde aldrig kære mig om noget, naar Nathalie bare kunde negle mig den Smule Vin til Natten.“

Og hermed gik han ind ad Porten, fulgt af Fortuné, der traskede i Hælene paa Svogeren, sløv og tavs. Deres duknakkede Skikkelser forsvandt hastigt i det tiltagende Mørke, der lagde sig om Bygningerne, mens Ragu og Bourron atter satte sig i Bevægelse for at finde en Beværtning, hvor de vilde traktere h'anden — for man kunde da trænge til lidt Morskab efter al denne Elendighed.

Luc, der var bleven staaende for at se, hvordan det gik, saa nu Josine med smaa, vaklende Skridt lave sig til at spærre Ragu Vejen. Et Øjeblik havde hun haabet, at han vilde gaa over

Broen og derfra hjem, thi der gik Vejen til den gamle By, hvor de fleste af Fabrikkens Arbejdere havde deres Boliger i en Samling usle, forfaldne Rønner. Men da det gik op for hende, at han styrede mod det finere Kvarter, forstod hun straks, at han vilde drikke sin Dagløn op, og at hun og den lille Broder havde al Udsigt til at ligge paa Gaden den Nat, halvdøde som de allerede var af Sult og Kulde. Og Smerten, den opbrusende Harme gjorde hende saa modig, at hun stillede sig foran Ragu og talte til ham:

„Auguste! Vær nu rimelig; du kan da ikke mene, jeg skal ligge paa Gaden!“

Han svarede ikke, vilde gaa uden om hende.

„Dersom du ikke gaar lige hjem, kan du da i det mindste lade mig faa Nøglen . . . Vi har gaaet paa Gaden siden i Morges tidlig, vi har hverken faaet vaadt eller tørt den hele Dag.“

Nu fo'r han op:

„Aa, gaa Fanden i Vold med dine Jeremiader.“

„Hvorfor tog du Nøglen med paa Fabrikken i Morges? Jeg beder dig jo bare give mig den, saa kan du komme hjem, naar det passer dig. Det er mørkt nu, vi er saa trætte, og du vil da ikke have, vi skal ligge paa Gaden.“

„Nøglen! Nøglen! Den har jeg ikke, og om jeg havde den, gav jeg den ikke til dig, for du maa da have forstaaet, at jeg ikke vil vide af dig at sige, at jeg i disse to Helvedes Maaneder har haft nok af Sult og Usselhed, og at du kan rejse og ryge . . .“

Han raabte hende disse Ord lige ind i Ansigtet, heftigt og raat, og den stakkels, lille Skabning rystede under Forhaanelsen, men hun vedblev at tale med haardnakket Blidhed, hun klamrede sig til ham i Fortvivlelse, som følte hun Jorden glide bort under sine Fødder.

„Aa, hvor kan du nænne at være saa haard! Lad mig faa den Nøgle, saa kan vi tales ved, naar du kommer hjem i Aften, og i Morgen tidlig gaar jeg, hvis du ikke vil beholde mig. Men giv mig Tag over Hovedet endnu denne ene Gang.“

Nu blev Manden rasende, han skubbede hende til Side:

„Gaa Fanden i Vold! Har man ikke mere Lov til at gaa i Fred paa offentlig Gade! Du kan for min Skyld gøre akkurat, hvad du lyster, for mellem os to er det forbi, at du véd det!“

Og da lille Nanet ved Synet af Søsterens Taarer traadte frem med sin bestemte Mine og løftede sit lyse, pjuskede Hoved, brød Ragu ud:

„Saa! Der har vi ogsaa Hvalpen! Hele Familien skal jeg vel

forsørge! Vent lidt, saa skal jeg hjælpe dig af Sted med min Støvlesnude, din næsvise Knægt!"

Hastigt trak Josine Drengen hen til sig, og de blev begge staaende i det sorte Ælte paa Vejen, rystende over hele Kroppen i Angst og Elendighed, mens de to Mænd gik videre og snart forsvandt i Retning af Beauclair, hvor Gaslygterne nu lidt efter lidt tændtes. Bourron, der i Grunden var en skikkelig Fyr, havde mest Lyst til at lægge et godt Ord ind for den stakkels Pige, men han lod sig ogsaa denne Gang imponere af sin flotte Kammerats bestemte Optræden og tav stille. Josine tøvede et Øjeblik, mens hun overvejede, hvorvidt det kunde nytte at følge efter dem, saa tog hun Barnet ved Haanden, og langsomt, med trætte Bevægelser sneg hun sig af Sted, idet hun sørgede for at holde sig i Skyggen, som om hun var bange, Ragu skulde faa Øje paa hende og jage hende bort igen.

Luc var saa oprørt, at han havde været lige ved at fare løs paa den hjerteløse Karl. Ak, hvilken Elendighed, at se Menne-sket forvandlet til glubende Ulv under det knusende Slid, der knapt kunde skaffe ham det daglige Brød og fri ham og hans fra at lide Sult og Nød!

I de to Strejkemaaneder havde man maattet slaas om hver en Bid Mad, og nu, den første Lønningsdag, drev Manden straks af Sted, søgte Glemsel i en Rus, mens Lidelsesfællen, Hustruen, den forførte Pige, maatte staa grædende uden for Vinstuen! Luc gennemlevede i Aanden de fire sidste Aar, som han havde tilbragt i en af Paris' Forstæder, i en af de store, forpestede Kaserne, hvor Arbejdernes Elendighed hulker og kives fra Kælder til Kvist. Hvor mange sørgelige Optrin havde han ikke været Vidne til, hvor ofte havde han ikke forgæves søgt at lindre Nøden!

Et heftigt Vindstød fo'r gennem Luften, nogle Draaber Regn fløj gennem den susende Blæst. Luc stod endnu paa Broen; med Ansigtet vendt mod Beauclair saa han ud over Egnen, søgte at orientere sig i det tiltagende Mørke. Til højre havde han „Afgrunden“, hvis udstrakte Bygninger laa langs Vejen til Brias, under Broen strømmede Mionnes Bølger, mens Jernbanen fra Brias til Magnolles laa paa en Dæmning højere oppe til venstre; ved Enden af Dalen, hvor den mundede ud i den vidtstrakte Roumagneslette, kom den gamle Del af Beauclair, et usselt, forfaldent Arbejderkvarter, efterfulgt af en lille Købstad med Byfogedbolig, Raadstue og Fængsel. Den meget gamle Kirke, hvis Mure hver Dag truede med at styrte sammen, laa lige imellem den ældre og den nyere Bydel; Indbyggerantallet løb op til seks

Tusinde, hvoraf de fem var Fattigfolk, hvis Sjæl og Legeme forkrøbledes af uretfærdigt, daarligt betalt Arbejde. Og Luc saa nu rigtig, hvor han var, da han hinsides „Afgrunden“ fik Øje paa Omridset af La Crecheries Højovn, som laa paa Skraaningen af Bleusesbjergenes Udløb. Overalt Slid, overalt Arbejde! Hvem skulde dog hæve det, ordne det efter Sandhedens og Retfærdighedens Naturlov her paa Jorden! Fordele Rigdommen, saa hver fik sin Lod, saa at Menneskene omsider kunde finde Lykken!

Skønt Regnen igen var hørt op, endte Luc alligevel med at styre sin Gang i Retning af Beauclair. Arbejderne vedblev stadig at komme ud af „Afgrunden“, han vandrede af Sted iblandt dem, hørte dem rase og klage.

En saadan Sørgmodighed overvældede Luc, han følte saa dybt sin Magtesløshed, var saa oprørt over at se og høre disse Menneskers Elendighed, at han sikkert var taget bort samme Aften, hvis han ikke havde været bange for at støde sin Ven. Denne Mand, der ejede La Crecherie, var kommen i stor Forlegenhed, siden han ved en pludselig Død havde mistet den gamle Ingeniør, der styrede hans Højovn, og han havde i den Anledning skrevet til Luc Froment, bedt ham komme for at undersøge Sagernes Stilling, og om muligt give ham et godt Raad.

Vennen ilte straks til la Crecherie, hvor han forefandt et Brev fra Jordan, der meddelte, at en Slægtning af ham var død i Cannes, og at denne Begivenhed tvang ham og Søsteren til nogle Dages Ophold i denne By. Han bad Luc paa det indstændigste vente til Mandag Aften og indrette sig i en lille Pavillon, hvor han kunde have det, som om han var hjemme. Saaledes havde Luc endnu to Dage til sin Raadighed, og da han ikke vidste, hvad han skulde tage sig for alene paa det fremmede Sted, var han drevet ud for at bese Byen, som han knapt kendte; han havde endogsaa sagt til Tjeneren, der passede ham, at han ikke maatte vente ham til Middag, da han vilde spise et Steds i Beauclair, i en eller anden Beværtning. Luc havde altid næret den dybeste Interesse for de lavere Lag og deres Liv, han holdt af med egne Øjne at undersøge deres Forhold for at komme til Forstaaelse af dem.

Medens han fulgtes med Arbejderne, der trampede af Sted i Blæst og Søl, anstillede han nye Betragtninger. Han skammede sig over sin blødagtige Følsomhed før. Hvorfor skulde han rejse bort, naar han netop paa dette Sted kunde studere det Spørgsmaal, hvis Løsning var hans Livs Maal? Han burde ikke tage Flugten og unddrage sig Kampen, han skulde blive, samle

Kendsgerninger; maaske vilde det lykkes ham her at faa Klarhed i dette Mørke, der pinte hans famlende Aand.

Luc var Søn af Marie og Pierre Froment; som de tre andre Brødre, Mathieu, Mare og Jean, havde han lært et Haandværk, mens han drev sine Studier. Han var Stenhugger, Bygmester, Arkitekt, havde tilbragt Dage og Maaneder paa Paris' store Byggepladser, var godt kendt med Arbejdslivet og dets forskellige Omvekslinger, og hans Yndlingstanke var at bruge alle sine Kræfter i den store Kamp, der skulde føre Fremtidens Arbejde til den store, fredbringende Sejr. Men hvor skulde han tage fat? I hvilken Retning skulde hans Anstrengelser gaa? Hvor skulde Forbedringerne begynde? Endnu vidste han ikke, hvilken Form han skulde give de vage Planer, der fyldte hans Sjæl.

Højere, sværere end Broderen Mathieu, med det aabne, kraftige Ansigt, den kuppelformede Pande, den bestandig arbejdende Hjerne havde han hidindtil kun formet det tomme Rum med sine virksomme Arme, der længtes efter at skabe og opbygge en Verden. Et heftigt Vindstød gennemrystede ham med hellig Gysen. Var det en ukendt Magt, der sendte ham som en Messias til denne Smertens Egn? Skulde hans Drøm gaa i Opfyldelse her? Skulde han bringe Befrielse og Lykke til disse elendige Skabninger?

Da Luc vaagnede af sine Betragtninger og løftede Hovedet, saa han, at han havde naaet Beauclair. Fire brede Gader, der udmundede paa Raadstueplads, deler Byen i fire omtrent lige store Dele, og hver af Gaderne er opkaldt efter det Kvarter, hvortil den fører: Briasgade mod Nord, Saint Crongade mod Vest, Magnollesgade mod Øst og Formeriegade mod Syd. Den tættest befolkede, mest befærdede, den, der har flest Butikker, er Briasgade, hvor Luc nu stod. Thi alle Fabrikkerne ligger den nærmest, og den fyldes hver Aften af den hjemvendende Arbejdervrimmel. Netop i dette Øjeblik aabnedes Porten til Skotøjsfabrikken, der ejedes af Borgmester Gourier, og 500 Arbejdere, hvoraf 200 Kvinder og Børn, strømmede ud. I en Sidegade laa Chodorges Sømfabrik og Haussers Smedie, der aarligt leverede over hundrede Tusinde Leer og Maskinknive, ligeledes Mirandes Fabrik, hvis Specialitet var Agerdyrkningsmaskiner. Alle havde lidt under Strejken paa „Afgrunden“, der forsynede dem med Staal og Jern i raa Tilstand. Jammer og Sult havde hærget overalt, og de magre, hulkindede Skikkelser, der oversvømmede den sølede Gade, havde alle et hævngherrigt Glimt i Øjnene, et bittert, oprørsk Træk om Munden, trods den tilsyneladende Underkastelse, med hvilken de som en Flok Faar traskede af Sted og

hastede hjemad. De spredte Gasblus kastede et sparsomt, vaklende Lys over Gaden, og det var besværligt at komme frem, thi Konerne, der nu endelig igen havde et Par Skilling i Lommen, trængte sig om Butikkerne og trakteredede sig med et stort Brød og et lille Stykke Kød.

Luc fik den Fornemmelse, at han stod i en belejret By den Aften, Belejringen hævedes. Gendarmer gik om i Vrimlen, Befolkningen var under Bevogtning af Soldaterne, som om man frygtede for, at Fjendtlighederne atter skulde bryde løs under et nyt Anfald af Raseri, som rev de næppe helede Saar op, lagde Byen øde i Fortvivlelsens Afsindighed. Arbejdsgiverne, de borgerlige Myndigheder havde faaet Overtaget, men de kuede Slaver saa truende ud, trods deres passive Tavshed; en frygtelig Bitterhed laa tyngende i Luften, man følte et Rædslens Pust, der godt kunde varsle om Hævn og Ødelæggelse. En dump Brummen lød fra de overvundnes afmægtige Flok, og Glimt af Vaaben, af en Uniformstresse hist og her i Mængden, røbede, at Sejrherrerne var ængstelige og svedte efter Kampen bag de tykke Gardiner i de rige Hjem. Den mørke Arbejdermasse, Usselryggene, trampede ustandselig af Sted, tavse, med ludende Hoveder.

Luc vandrede videre uden Maal og Med, blandede sig i Grupperne, standsede, lyttede, anstillede Betragtninger.

Nu stod han stille foran et Kødudsalg med brede Døre ud til Gaden og store Gasblus i Udstillingsvinduet. Dacheux, Slagtermesteren, en tyk, apoplektisk Mand med store, udstaaende Øjne i det brede, røde Ansigt, stod paa Dørtærskelen og passede paa Varerne, høflig og forekommende mod de gode Kunders Tjenestepiger, kort for Hovedet og mistroisk, saa saare en af de fattigklædte Koner traadte ind. Han holdt just Øje med en høj, lyshaaret Kvinde, bleg, forsulten og klynkende, med et rødblisset, udslidt Ansigt; hun trak af Sted med et kønt Barn paa fire, fem Aar, og bar en tung Kurv, ud af hvilken der stak fire Flaskehalse. Dacheux kendte godt Madam Fouchard, som evig og altid plagede ham om Kredit for smaa Beløb. Og da hun efter nogen Tøven bestemte sig for at gaa ind i hans Butik, stillede han sig midt i Døren for at spærre hende Vejen.

„Hvad vil De nu igen?“

„Aa, Hr. Dacheux,“ stammede Nathalie, „De vilde da vel ikke have den Godhed . . . De véd jo, at min Mand igen arbejder, og i Morgen faar han Forskud paa sin Ugeløn . . . Saa har Hr. Caffiaux været saa god at lade mig faa fire Flasker Vin her . . . og dersom De nu ogsaa vilde overlade mig et Stykke Kød . . . aa, bare et Par Pund . . .“

Slagteren blev rasende. Blodet fo'r ham til Hovedet.

„Jeg har jo sagt nej tidt nok!“ udbrød han. „Jeres Strejke har været ved at ødelægge mig! Hvor kan I tro, jeg skulde være dum nok til at holde med jer? Vi har, min Tro, nok af Driverter, der hindrer ordentlige Folk i at tjene Brødet! Naar man ikke gider bestille noget, kan man ikke vente at leve højt og spise Steg!“

Han beskæftigede sig med Politik, var altid med dem, der havde Overtaget, med de rige; den indskrænkede, opfarende Mand var meget frygtet, og naar han talte om „Steg“, fik Ordene i hans Mund den største Vigtighed, han ansaa øjensynlig Kød for et Næringsmiddel, der var forbeholdt „Overklassen“, ikke en Føde, der passede for alle.

„De skylder mig allerede fire Francs fra i Sommer,“ vedblev han; „tror De maaske ikke, jeg skal betale mine Varer?“

Nathalie faldt hen i Klynken, hun tiggede med sagte Stemme om lidt Kredit, men nu hændte noget, som gjorde Sagerne værre for hende: Fru Dacheux, en lille, grim, sortsmudset Kone, der trods sit uheldige Ydre gjorde Nar ad Manden, kom hen til Døren med sin lille Juliane, et fireaars Pigebarn, frisk og rødmosset, lys og munter. Hun fik Øje paa Madam Fouchards Søn, og da den lille Pige øjensynlig ikke endnu havde opdaget Forskellen mellem en velhavende Slagterdatter og en Gadedreng, begyndte de to Børn at lege sammen.

„Den Pokkers Tøs!“ raabte Faderen arrigt. „Hun skal altid rende om herude i Butikken! . . . Vil du se, du piller af! Du er som sædvanlig i Vejen!“

Derefter vendte han sig mod Konen, befalede hende at holde sig bag sin Disk, og sagde, hun gjorde bedst i at passe lidt paa Pengeskuffen, og han meddelte de udenforstaaende, at han for to Dage siden var bleven bestjaalet, og at man ikke kunde være for opmærksom i denne Tid.

„Ja, vil man tænke sig en saadan Frækhed! Her lister en Kælling lige ind i Butikken og napper et Femfrancsstykke, mens min Kone et Øjeblik vender Ryggen til! Heldigvis blev hun greben paa fersk Gerning, inden hun havde faaet Tid til at putte Pengene i Lommen, saa det nyttede hende ikke, at hun vilde lyve sig fra det. Og hun maatte sporenstregs spadserie i Arrest, hvor hun endnu sidder! Det er aldeles forfærdeligt, forfærdeligt! Vi bliver udplyndrede til sidste Skilling, dersom vi ikke faar Orden i Tingene.“

Og hans Øjne fo'r mistroisk om mellem Varerne, han passede paa, at disse forsultne Fruentimmer ikke kom for nær til Kødet,

til det kostbare Kød; han var bange, deres lange Fingre skulde stjæle det, som man stjæler Guldstykkerne i Veksellerernes Vinduer.

Luc saa Madam Fouchard slukøret og frygtsom trække sig tilbage, som om hun var bange, den vrede Slagter skulde sende Bud efter Politiet. Hun traf sin lille otteaars Dreng og en seksaars Pige med Drengen ved Haanden uden for et stort oplyst Bageri, lige over for Slagterens, hvor der i det aabne Udstillingsvindue laa Kager og store Brød. Moder og Barn faldt hen i Betragtning af alle disse Herligheder, mens Luc glemte dem for at se, hvad der foregik inde i Bagerens Bod.

En Vogn holdt stille uden for Døren, og en Bonde steg ud med en lille otteaars Dreng og en seksaars Pige. Ved Disken stod den smukke Bagerkone, Madam Mitaine, en høj, statelig Person paa 35 Aar; hun var vidt og bredt kendt for sin Skønhed, men trods de talrige Tilbedere var hun bestandig forbleven tro mod sin Mand, den tavse, magre, blege Mitaine, der kun højst sjælden saas uden for sit Bageri, hvor han selv passede Ovne og Dejgtrug. Paa Bænken ved hendes Side sad en tiaars Dreng, hendes Søn Evariste, der var stor af sin Alder og havde arvet Moderens lyse Haar, milde Øjne og smukke Ansigt.

„Er det Dem, Hr. Lenfant? Hvordan gaar det? Og der har vi Arsène og Olympe! Man behøver da ikke at spørge, om *de* har det godt!“

Bonden, der var nogle og tredive Aar, havde et bredt, fredssommeligt Ansigt. Han havde øjensynlig ikke Hastværk og svarede i en sindig Tone:

„Aa nej, det var Synd at klage! Med Helbredet staar det godt nok til ude hos os paa Combettes. Det er Jorden, som er daarlig! Jeg er ikke i Stand til at levere det Klid, De skulde have, lille Madam Mitaine. Alting slaar fejl! Og da jeg kom gennem Beauclair i Dag, mente jeg, det var bedst at sige Dem det.“

Han fortalte om sin Modgang, om den utaknemmelige Jord, hvor Afgrøden knap kunde dække Udgifterne ved Gødning og Sædekorn, om man sled aldrig saa haardt.

Og den smukke Bagermadam rystede medføhlende paa Hovedet. Ak ja, man arbejdede og høstede kun liden Løn! Kunde næppe spise sig mæt mere. Hun blandede sig ikke i Politik, men det var dog sørgeligt, saa alting gik ilde! Her havde de jo haft denne Strejke, og det pinte hende lige ind i Sjælen at tænke paa de mange, der maatte gaa sultne i Seng, naar hele Butikken her laa fuld af Brød. Men Handel er jo Handel, man kunde da heller

ikke forære Varerne bort, især da det saa kunde se ud, som om man opmuntrede de Mennesker til Oprør.

Lenfant nikkede.

„Ja, vist saa, enhver sit! Man maa da have en Smule Fortjeneste, naar man har gjort sit Arbejde. Men der *er* jo ogsaa dem, der vil tjene mer, end rimeligt er!“

Evariste, der havde Lyst til at gøre Bekendtskab med de to Børn, kom frem bag Disken for at vise dem om i Butikken. Han smilte nedladende til den lille Pige, hvis Fuldmaaneansigt taltale ham.

„Giv dem en Kage,“ sagde Moderen, der forkælede sin Søn og altid var kærlig imod ham.

Og da Evariste begyndte med Arsène, smilte hun:

„Damerne først, min Dreng, husk paa det.“

Børnene lo, de blev hurtig Venner; de kære Smaafolk, de var dog det bedste, man ejede. Naar de blev store, maatte man haabe, de vilde være fornuftige, og ikke ødelægge hverandre, som Folk nu havde for Skik!

Og Lenfant tog Afsked, idet han sagde, at han maaske dog kunde skaffe den Klid, naar Madammen vilde have en Smule Taalmodighed. Evariste og Moderen fulgte Lenfants ud til Vognen for at se dem køre bort. I dette Øjeblik saa Luc igen Madam Fouchard liste frem og med sagte Stemme tale til Madam Mitaine; denne hørte paa hende, nikkede venligt, og straks efter kom hun ud igen med et stort Brød, som den fattige Kone trykkede op mod sit magre Bryst, idet hun hastigt ilte bort.

Dacheux havde set det hele; nu raabte han over Gaden:

„Tag Dem dog i Agt! De Kæltringer stjæler alt, hvad de kan naa! Ovre hos Caffiaux er de rendte med flere Sardindaaser! Man maa have et Øje paa hver Finger!“

„Aa hvad,“ svarede Madam Mitaine, „det er vel ikke saa farligt! Det er kun rige Folk, der er bange for Tyve.“

Langsomt fulgte Luc med Strømmen ned ad Briasgade. Menneskemassen blev stedse tættere, det var, som jog et Rædslens Vindpust hen over denne sørgmodige, tavse Flok. Paa Pladsen foran Raadstuen saa han Lenfants Vogn holde foran en Hjørnebutik, hvor Isenkræmmer Laboque havde sit Udsalg. Og gennem den aabne, brede Dør hørte han Bondens vrede Stemme:

„Nej, hør nu engang! De vil vel ikke have, jeg skal veje Deres Spader op med Guld . . . Nu har De igen lagt to Francs paa! Det er *for* urimeligt dyrt!“

„Ja, hvad skal man sige! Det er den Pokkers Strejke, det er min Sandten ikke vor Skyld, at de holder op at arbejde derude

paa Fabrikken, saa at alting stiger i Pris. Naar de lægger paa Raastoffet, maa jeg begribeligvis lægge paa Varerne! Jeg skal da ogsaa leve!"

„Vist skal De leve, men De skal ikke skrue Prisen op til det dobbelte, véd jeg! Det er en net Handel! . . . Man maa snart undvære sine Redskaber!"

Isenkræmmeren var en lille, mager Mand med smaa, listige Øjne og spids Næse, en meget dygtig Købmand, der havde god Hjælp af sin Kone. De var begyndt at handle paa Markederne, hvorhen de selv trak en lille Vogn med Hakker og Spader, River og Save. For ti Aar siden aabnede de Butikken her i Briasgade, hvert Aar havde de udvidet den, og nu gik Forretningen strygende, de havde en stor Kundekreds paa Landet, til hvem de med ublu Fortjeneste afsatte Raajern og Staal fra „Afgrunden“, Søm fra Chodorges og Agerdyrkningsredskaber fra Mirandes Fabrikker. Medens Bonden og Isenkræmmeren kævledes om Prisen paa Spaden, betragtede Luc igen Børnene. I Butikken var der to: en stor Dreng paa tolv Aar ved Navn Auguste, der sad roligt og fornuftigt over en Bog, og en lille Pige, Eulalie, som trods sine fem Aar saa alvorlig og stille ud og med forstandige Øjne betragtede dem, der kom ind i Butikken. Arsène Lenfant behagede hende øjensynlig, thi hun modtog ham venligt og forekommende. Og nu kom flere Kunder ind, Puddler Bourrons Kone, Babette, buttet og rødmosset, holdende ved Haanden sin Datter Marthe, et nydeligt fireaars Barn med runde Kinder som Moderen. Marthe slap straks Moderens Haand og løb hen til Auguste, som hun lod til at kende.

Babette afbrød Bondens og Isenkræmmerens Tvistigheder, hun bragte en Kasserolle, som hun den foregaaende Dag havde købt.

„Den er læk, Hr. Laboque, det opdagede jeg, saa saare den kom paa Ilden. Jeg kan da virkelig ikke beholde en Kasserolle med Hul i.“

Og mens Laboque brummende undersøgte den og langt om længe samtykkede i at bytte den, stod Madame Laboque og snakke om sine Børn. Et Par rigtige Hængetræer, begge to, der sad hele Dagen uden at røre sig. Naar man havde saadant et Par at forsørge, maatte der tjenes gode Penge, for de lignede saa vist hverken Fader eller Moder, de tænkte ikke paa den Dag i Morgen, men lod fem være lige. Børnene hørte ikke Moderens Ord, Auguste smilte til lille Marthe Bourron. Eulalie rakte Haanden til Arsène, mens Olympe Lenfant med tankefuld Mine gnavede paa den Kage, hun havde faaet af Evariste Mitaine. Og det var et smukt Syn, disse friske Barneansigter, der lyste i mild Troskyl-

dighed, var et fremblomstrende Haab om Fred i Fremtiden midt i den Hadets og Kampens Storm, der blæste i Gaden uden for.

„Dersom De tror, man kan tjene en Skilling paa saadant noget Juks, tager De fejl!“ sagde Laboque, idet han leverede Babette en ny Kasserolle. „Arbejderne sjusker, saa det er en Gru, og hvad her gaar til Spilde i en Forretning som denne, det er aldeles ubegribeligt! Her render Kunderne ud og ind, hver snapper, hvad han har Lyst til, og betaler, som han er ærlig til. I Eftermiddags har her igen været Langfingre paa Færde.“

Lenfant, der langsomt talte sine Penge op, saa forundret ud:

„Er det nu ogsaa Sandhed, de Tyverier, man taler saa meget om?“

„Hvad for noget! Om det er Sandhed? Ja, det er vist, det er. Her beskylder man os for Snyderi, og det er de andre, der formelig plyndrer Butikken. De har strejket i hele to Maaneder, har ingen Penge selvfølgelig, saa de stjæler alt, hvad de kan faa Fingre i. Ser De, for et Par Timers Tid siden er der blevet stjaalet Knive og Økser ud af det Rum. Det er ikke videre hyggeligt!“

Og med en forskræmt Haandbevægelse pegede han ud paa den truende Menneskemasse, som om han var bange, den skulde styrte ind og feje bort for Fode, baade Købmand og Varer.

„Knive og Økser,“ lo Babette med uforstyrrelig Munterhed, „hvad skal de bruge dem til? Dem kan de da ikke spise. Det er lige som Caffiaux, der hyler over en Daase Sardiner, som en sølle Unge har rapset for at se, hvordan de smager!“

Babette var evig glad, vis paa, at alting nok vilde ordnes paa bedste Maade. Den Caffiaux fortjente for Resten ikke at velsignes af Arbejdernes Koner. Hun var lige gaaet forbi, havde set sin Mand drive derind med Ragu, og hun var vis paa, at der nok vilde springe et Femfrancsstykke! Men Herregud, det var jo naturligt, at Mandfolkene morede sig en Kende efter det Slid, de havde, saa lang som Dagen var. Hermed tog hun sin pæne, nye Kasserolle og gik sin Vej, holdende lille Marthe ved Haanden.

„Véd De hvad,“ vedblev Laboque henvendt til Lenfant. „Jeg synes, Tropperne skulde rekvireres. De trænger til en alvorlig Omgang, disse hersens Revolutionsmænd. Vi maa have en haandfast Regering, der slaar til og lærer Krapylet at respektere ordentlige Folk.“

Lenfant rystede paa Hovedet. Hans sunde Fornuft og medfødte Mistro holdt ham fra at udtale sig. Han tog Arsène og Olympe med ud til Vognen, idet han sagde:

„Bare det ikke ender med Forskrækkelse, alle disse Spektakler mellem Arbejdere og Husbond.“

Luc havde en Stund staaet og set paa Caffiaux' Forretning, der laa paa det andet Hjørne af Briasgade og Raadhuspladsen. Det havde i Begyndelsen kun været en Urtebod, som for Resten gik udmærket den Dag i Dag, med aabne Sække stillet uden for Døren, og Stabler af Blikdaaser og alle Slags spiselige Sager, som ved et Net beskyttedes mod flittige Tyvefingre. Senere hen havde Caffiaux faaet den Idé, at aabne en Vinstue i en tilstødende Butik, og dèr tjente de nu svære Penge. De omliggende Fabrikker, særlig „Afgunden“, forbrugte en frygtelig Masse Spiritus, og om Lørdagen, naar Ugelønnen udbetaltes, var der Trængsel i Caffiaux' Beværtning, hvor mange af Arbejderne ikke alene købte Vin, men ogsaa indtog deres Maaltid, og som de først forlod døddrukne. Det var Giften, den forpestede Hule, hvor de stærkeste mistede Kraft og Besindelse. Derfor fik Luc Lyst til selv at gaa derind og se, hvad man tog sig for; et Paaskud var let fundet — han kunde jo lige saa godt spise sin Mad dèr som ethvert andet Sted i Byen; hvor mange Gange havde han ikke, da han opholdt sig i Paris og vilde kende Folkets Lidelse og Elendighed, været inde i de frygteligste Knejper og tilbragt flere Timer mellem Samfundets værste Udskud.

Roligt tog han sin Plads ved et af de smaa Borde i Nærheden af den brede Zinkdisk. Skænkestuen var rummelig. En halv Snes Arbejdere drak staaende, mens andre sad om Bordene med Glas og Flasker, spillede Kort og skraalede op i den tykke Piberøg, hvor Gasblussene saa ud som rødlige Lyspletter. Og ved første Blik genkendte han Ragu og Bourron, som sad lige ved Siden af ham og talte ivrigt ind i Ansigtet paa hinanden. De havde sagtens begyndt med en Flaske Vin, derefter bestilt en Æggekage, smaa Pølser, Ost og Brød — naturligvis maatte alt det skylles ned, den ene Flaske fulgte efter den anden, saa at de nu var meget berusede. Men hvad der mest interesserede Luc, var Værten Caffiaux, der stod ved deres Bord og snakkede med dem. Luc tog selv en Skive Oksesteg og lyttede til Mændenes Samtale, mens han spiste.

Denne Caffiaux var en høj Mand, fed og faderlig, med venlig, smilende Mine.

„Det nytter jer ikke, at I siger mig imod. Dersom I bare havde holdt ud i tre Dage til, vilde I have faaet Overtaget og kunnet gøre med Arbejdsgiverne, hvad I lystede . . . Og I ved da, at jeg holder med jer . . . aa, Pokker tage ved hele Stadsen, det var ikke for tidligt, om I denne Gang havde gjort det af med de Blodsugere!“

Ragu og Bourron var meget ophidsede; de klappede ham paa Armen. Jo, jo, det var vist — han kendte de, og de vidste, at han var en af dem, man kunde stole paa. Men det var ligegodt

for drøjt, de kunde ikke mere, og en Ende maatte der jo altid komme paa Tingene.

„Principaler er og bliver Principaler,“ stammede Ragu. „Og hvad saa? Saa maa man finde sig i at have dem over sig og give dem saa lidt som muligt for Sylene. . . . Aa, Caffiaux, kom med nok en Flaske, saa drikker De med os!“

Caffiaux sagde ikke nej. Han satte sig ved deres Bord. Han mente, man burde gribe til de mest yderliggaaende Forholdsregler; han havde nemlig mærket, at hans Forretning udvidedes efter hver Strejke. Intet gjorde Folkene saa tørstige som alle disse Kævlerrier, de vrede Arbejdere trængte uafslædelig til Opstrammere, og Lediggangen gjorde dem til Stamgæster i Beværtningen. Caffiaux var i disse trange Tider klog nok til at vise sig forekommende; han gav Konerne Kredit for Smaasummer, lod Mændene drikke sig et Glas, og vis paa at blive betalt, skaffede han sig Ry for at være en brav Mand, alt mens han lokkede Folkene til at købe de forfalskede Varer, han bød dem. Flere mente dog, at Caffiaux trods sin Sleskhed bar Kappen paa begge Skuldre, agerede Spion for Ejeren af „Afgrunden“, der havde sat Penge i hans Forretning, for at han kunde komme under Vejr med Folkenes Hensigter, mens de sad og drak paa hans Vinstue. Det var jo de elendige Lønningsforhold, der gjorde Knejerne nødvendige, Knejerne, der ødelagde Folkenes Stilling og gjorde dem umulige. Værten var et slet Menneske, hans Beværtning et daarligt Sted, som burde jævnes med Jorden.

Luc forstyrredes et Øjeblik i sine Betragtninger, thi Døren til Urteboden gik op, og en net, mørkøjet, sorthaaret, ung Pige paa femten Aar viste sig. Det var Caffiaux' Datter Honorine. Hun opholdt sig til Stadighed i Urteboden, hvor hun hjalp til, kom næsten aldrig i Vinstuen; denne Gang stak hun kun Hovedet ind for at kalde paa sin Moder, der stod bag den brede Zinkdisk. Madam Caffiaux var en svær Kone med venligt, rart Ansigt, imødekommende og behagelig mod Gæsterne som Manden.

Alle disse nærige handlende, disse selviske og haardhjertede Købmænd havde smukke, sunde Børn. Mon disse vilde blive lige saa begærlige og egenkærlige som Forældrene?

Men nu droges Lucs Opmærksomhed bort fra Caffiaux og hans Familie ved et sørgeligt og yndigt Syn. I den tykke Tobaksrøg, i den varme, forpestede Mad- og Vinlugt saa han pludselig Josine gennem en Taage saa tæt, at han knap kunde kende hende igen. Hun maatte have sneget sig ind ad Døren. Nanet stod sagtens udenfor og ventede, thi hun var alene. Rystende af Angst var hun sagtens listet hen bag Ragus Stol. Og atter betragtede Luc

den fine, skrøbelige Skikkelse i den tynde, udslidte Dragt, det blide, ungdommelige Ansigt, som halvvejs skjultes af det lasede Tørklæde. Men nu saa han noget, som hidtil var undgaaet hans Opmærksomhed. Josine havde løftet den højre Haand, som var stramt indbundet i et Lærredsbind helt op til Armen — hun var vel kommen til Skade med den under Arbejdet. Omsider saa det ud, som om hun tog Mod til sig, thi hun lagde sin smalle, magre Haand paa Ragus Skulder med en undselig, tøvende Bevægelse. Beruset som han var, mærkede han slet ikke den lette Berøring, og hun maatte ruske i ham, til han vendte sig om mod hende.

„Saa til Helvede! Er du der igen? Hvad Satan vil du nu her?“

Og med disse Ord faldt hans Næve ned i Bordpladen, saa Glas og Flasker dansede.

„Jeg er vel nødsaget til at komme, siden du ikke gaar hjem,“ svarede hun, idet hun blev ganske bleg og lukkede Øjnene halvt i Rædsel for det, der nu vilde komme.

Men Ragu hørte aldeles ikke paa, hvad hun sagde. Han gav sig til at skraale op for sine Kammerater, at han var Karl for sin Hat.

„Jeg gaar, hvor det passer mig, og jeg vil ikke vide af, at Fruentimmerne render om og stikker Næsen i mine Sager! Jeg er min egen Herre, forstaar du det! Og jeg bliver her, til jeg faar Lyst at gaa!“

„Saa giv mig i det mindste den Nøgle!“ stammede hun fortvivlet. „Ellers maa jeg jo blive udenfor!“

„Nøglen! Nøglen!“ brølte han. „Du forlanger Nøglen!“

Og hermed fo'r han op som et vildt Dyr, greb hende om den forbundne Haand og slæbte hende gennem Stuen for at kaste hende ud.

„Har jeg maaske ikke sagt dig, at det er forbi imellem os, og at jeg har faaet nok af dig! . . . Stik du bare af! . . . Du kan jo se efter, om Nøglen ikke skulde ligge derude i Rendestenen!“

Forfærdet, forvildet udstødte Josine et højt Skrig.

„Aa, min daarlige Haand!“

Forbindingen var gaaet løs under Ragus hensynsløse Tag, og en stor Blodplet kom til Syne; men den berusede Arbejder brød sig om ingenting, han smældede Døren op og skubbede den ulykkelige ud paa Gaden. Derpaa gik han tilbage, satte sig tungt paa sin Stol og lallede med tyk Stemme:

„Dersom man skulde høre efter Fruentimmer, blev det for morsomt!“

Oprørt til det yderste knyttede Luc Hænderne og skulde lige til at fare løs paa Ragu. Men han saa i Aanden, hvad Enden vilde

blive, hvis han indlod sig med disse brutale Fyre. Derfor stod han op og skyndte sig hen til Disken for at betale sin Fortæring. Caffiaux tog mod Pengene, søgte at sige nogle formildende Ord og bemærkede i sin faderlige Tone, at de Fruentimmer virkelig ogsaa undertiden bar sig dumt ad. Det kunde min Tro ikke nytte at snakke til Mandfolkene, naar de havde faaet lidt for meget. Uden at svare ilte Luc bort fra det skrækkelige Sted og trak Vejret frit, da Døren lukkedes efter ham. Han havde kun én Tanke: finde Josine, hjælpe hende, saa at hun ikke kom til at tilbringe Natten i Slud og Kulde, forkommen og mishandlet, som hun var. Men han søgte hende forgæves i Mængden, forgæves saa han sig om, løb fra Gruppe til Gruppe i Briasgade og paa Pladsen foran Raadstuen: Josine og Nanet var og blev borte. I deres Rædsel og Elendighed havde de vel sagtens skjult sig et eller andet Sted; den sludfulde Nat havde opslugt de to Stakler.

Hvilken forfærdelig Jammer, hvilken oprørende Elendighed! Med blødende Hjerte og Hovedet fuldt af de mørkeste Anelser gav Luc sig paa ny til at vandre om i den truende Menneskemasse, der fyldte Briasgade. I Trængslen, der stadig tog til, genkendte han flere af de Personer, han havde set forrige Gang, han var i Beauclair. Myndighederne var paa Benene; man frygtede sagtens, at der skulde udbryde Uroligheder mellem Arbejderbefolkningen. Han saa Borgmester Gourier gaa med Underpræfekten: den første, en af Byens rigeste Grundejere, var ængstelig og ønskede, at Tropperne skulde skride ind, hvorimod den anden, en forhenværende Levemand fra Paris, var klog nok til at forstaa, at man burde nøjes med den lokale Politistyrke. Assessor Gaume gik her ligeledes, ledsaget af afskediget Kaptajn Jollivet, der var forlovet med hans Datter. Foran Laboques Butik standsede de og hilste paa Mazelles, der havde trukket sig tilbage fra Forretningerne, førte stort Hus og kom i det bedste Selskab, siden de levede af den store Formue, de meget hurtigt havde erhvervet sig.

Alle talte med sagte, ængstelig Betoning, idet de kastede stjaalne Blikke paa de forbitrampende Arbejdere, der fejrede Lørdagen.

Da Luc gik forbi Mazelles, hørte han Ægteparret tale om Tyverierne og udspørge Gaume og Kaptajnen. Sladdereren havde overmaade travlt med de fem Francs, han havde rapset hos Slakteren, og med Caffiauxs stjaalne Sardindaase, men de Økser og Knive, som var forsvundne fra Isenkræmmerbutikken, gjorde især de gode Borgere alvorlige. De allerroligste smittedes af den uhyggelige Fornemmelse, var Oprørerne i Færd med at væbne sig

for i denne mørke Stormnat at anrette et Blodbad i Byen? Den sørgelige Strejke havde bragt Forstyrrelse overalt, Sulten havde ophidset Fattigfolk, og nu sad Mændene paa Vinstuerne ved Glas og Flasker, hvis Indhold visselig ikke skulde kunne dæmpe deres Lidenskab og Ødelæggelsestrang.

Og over den sølede Gade, langs de fedtede Fortove flød Gift og Nedværdigelse fra det uretfærdige Arbejde, der paalæggès Flertallet for Mindretallets Nydelse, det vanærede, forhadte, forbandede Arbejde med den frygtelige Elendighed, som er dets Frugt, med Tyveri og Prostitution, der blomstrer i skrækkelig Frodighed. Blege, huløjede Kvinder drev forbi, forførte Fabriks-piger, som nu levede i Rendestenen, elendige, smudsige Væsner, som med berusede Mandfolk søgte hen paa en eller anden forladt Arbejdsplads.

Og Luc grebes af smertefuld Harme, hans Hjerte svulmede af Medfølelse. Hvor var Josine? I hvilken mørk Krog havde hun gemt sig med sin lille Broder? Pludselig hørte han Støj og Skraal, en Stormvind fo'r hen over Stimlen, det saa næsten ud, som om man vilde angribe Butikkerne paa begge Sider af Gaden. Politi og Gendarmer fik travlt, man hørte deres tykke Støvler klapre, hørte Sablerne klirre, mens de løb. Hvad var her sket? Hvad var der paa Færde, Rædslen øgedes, Spørgsmaal og Svar fo'r som en Krydsild gennem Mængden.

Saa hørte Luc Fru Mazelle sige:

„Det er en Dreng, som har stjaalet et Brød!“

Nu styrtede Menneskemassen i Vrede og Heftighed op ad Gaden. Begivenheden maatte være sket i Bageriet, hos Mitaines. Kvinder og Børn skreg, en gammel Mand blev revet om og maatte hjælpes op. En tyk Betjent løb saa hurtig, at han væltede to Mennesker.

Luc fulgte Strømmen, kom i Farten forbi Assessor Gaume, der med sin slæbende Stemme sagde til Svigersønnen:

„Det er et Barn, som har stjaalet et Brød.“

Sætningen gentoges stadig af den fremstormende Mængde, som skubbede og stødte uden at kunne se, hvad der foregik. De handlende stod i Butiksdørene med blege Ansigter, rede til at sætte Skodderne for. En Guldsmed havde allerede faaet sit Ud-hængsskab taget ned. Den tykke Betjent var klemmt fast i Stimlen og fægtede med Armene for at slippe løs. Og atter hørte Luc, der var kommen paa Siden af Borgmesteren og Underpræfekten, hvordan man rundt om ham mumlede:

„Det er et Barn, som har stjaalet et Brød.“

Nu naaede han Bageriet i den tykke Betjents Kølvand, netop

som denne skulde til at hjælpe en høj, mager Kollega, der havde slaaet sin Klo i en lille Dreng paa seks, syv Aar. Og Luc genkendte det lyse, pjuskede Hoved, som Nanet løftede, dristigt og roligt. Han havde taget et Brød fra Madam Mitaines Vindueskarm: Tyveriet kunde ikke benægtes, thi Drengen holdt endnu paa Brødet, der var næsten lige saa stort som han selv, og det var ganske rigtig denne Begivenhed, der saaledes havde sat hele Gaden i Bevægelse. En af de tilstedeværende angav Nanet. Politibetjenten fik travlt, men Barnet var hurtigere til Bens; han forsvandt i Mængden, og den opbragte Lovens Haandhæver forfulgte Forbryderen, som han nu i Triumf førte tilbage til Aastedet, mens alle de omkringstaaende raabte:

„Det er ham, der stjal Brødet.“

Madam Mitaine var ved al denne Støj ogsaa kommet ud, hun stod i Døren til sin Butik og blev ganske bestyrtet, da Betjenten henvendte sig til hende:

„Se her, Madam, denne lille Slubbert har taget et stort Brød i Deres Vindue.“

Med disse Ord ruskede han i Drengen, som han vilde skræmme.

„Og nu skal du komme i Fængsel! . . . Hvor kunde det falde dig ind at stjæle?“

Den lille saa med stor Ro op, idet han med sin klare Barne-stemme svarede:

„Fordi jeg ingen Ting har spist siden i Gaar, min Søster heller ikke.“

Imidlertid var Madam Mitaine kommet sig af sin Forskrækkelse: Hendes milde Øjne hvilte paa Drengen, hun betragtede ham med inderlig Medfølelse. Stakkels, lille Skind! og Søsteren, hvor var hun bleven af? Hun saa sig om i Stimlen, mens en let Rødme farvede hendes venlige Ansigt, derpaa sagde hun med en Sikkerhed, der passede godt for den nydelige Kone, som alle Kunderne tilbad:

„De tager fejl, min gode Mand, han har aldeles ikke stjaalet Brødet, jeg har selv givet ham det!“

Med aaben Mund stod Betjenten foran hende, uden at slippe sit Tag i Nanet. Ti Personer havde med egne Øjne set Tyveriet. Slagter Dacheux kom farende over Gaden, idet han i en rasende Tone udbrød:

„Men jeg saa det selv! Jeg stod i Døren, han greb det allerstørste Brød og satte straks af Sted i fuld Galop. Det er lige saa vist, som at baade Laboque, Caffiaux og jeg selv har været Ofre

for disse Langfingre, den afskyelige Hvalp har bestjaalet Dem, Madam Mitaine, det kan De ikke nægte!”

Med blid Stemme, men højt rødmende over at maatte lyve, svarede Bagerkonen:

„De tager fejl, Nabo, det var mig, der gav ham Brødet. Han har altsaa ikke stjaalet.“

Og medens Dacheux fo'r op mod hende, idet han forsikrede, at hendes Overbærenhed vilde bringe Mord og Plyndring over hele Byen, kom den forsigtige Underpræfekt Chatelard, der med første Blik havde forstaaet det hele, hen til Betjenten, befalede ham at slippe Nanet, til hvem han med skrækkindjagende Stemme hviskede:

„Se til, du kommer af Sted, og det i en Fart!”

En vred Mumlen hørtes blandt Menneskemængden. Naar Bagermadammen selv sagde, at Drengen ingenting havde gjort! En sølle Unge, der ikke var større end Tobak for en Skilling, og som oven i Købet hverken havde faaet vaadt eller tørt den hele Dag!

Der hørtes Skrig og Hujen, en stærk, harmfuld Stemme overdøvede alle de andre:

„Det er ogsaa noget at gøre Vrøvl for! Ungen har tusinde Gange Ret! Naar man sulter, har man Lov at tage for sig af Retterne! Ja, alt, hvad der er i Butikkerne, er vor Ejendom, og hvis vi ikke var en Flok fejge Hunde, gik vi ikke her og kreperede af Sult!”

En Oprørets Bølge gik hen over Stimlen. „Hvem er det? Hvem er det, der taler?” Og straks lød Svaret: „Det er Pottemageren, det er Lange! Pottemager Lange!” Midt i den tætteste Vrimmel saa Luc en lille, undersætsig Mand, der knap var 25 Aar, en Mand med bred, firkantet Pande og en Skov af sort, purret Haar og Skæg. Hans Øjne lynede af Forstand, hele Skikkelsen røbede Kraft og Sundhed, med Hænderne i Lommerne stod han og talte, hans Ord havde en sælsom vild, poetisk Klang, han raabte sin Drøm ud over Folket:

„Mad og Klæder, Hus og Penge, alt har de stjaalet fra os, og vi er i vor fulde Ret, naar vi tager det fra dem igen! Ikke i Morgen, men straks paa Timen skulde vi have Miner og Fabrikker, hele Byen, vi burde være Herrer, dersom der var noget ved os! Dersom vi var Mænd med Hjertet paa rette Sted! Her er ikke to Udveje, her er kun en eneste, hele Samfundsbygningen maa styrtes i Grus, Myndighederne maa falde for Øksen! Alt tilhører Folket! Alt skal genopbygges for Folket, af Folket selv!”

Kvinderne trak sig frygtsomt tilbage, selv Mændene blev bange for disse voldsomme Ord, de rykkede tavse et Skridt bort,

ængstelige for Følgerne af en saadan Dristighed. Kun faa forstod Lange, de allerfleste kunde ikke følge hans høje Flugt, kuede som de var af hundredaarig Trældom. Hvad nyttede det alt sammen? Hvad opnaaede man andet end Straf og Fængsel, Sult og Nød?

„Jeg véd det nok, jeg kender jer — I tør ingenting!“ vedblev Lange med harmfuld, spodsk Betoning. „Men den Dag vil komme, da jeres forbandede By sprænges i Luften, medmindre den af sig selv falder i Fisk forinden! I maa være svært tilstoppe i Næsen, siden I ikke i Aften kan lugte den Aadselsstank, der staar ud fra hvert et Borgerhus. Det hele er jo en Mødding, og der behøves min Sandten ingen Profet til at forudsige, at den Vind, der blæser, snart vil feje af Sted med alle de Tyve og Blodsugere og Mordere, der nu spiller Herrer! Lad bare alting ramle sammen! Lad dem bare alle krepere og gaa Fanden i Vold! Ned med dem, ned!“

Optrinet blev saa forargeligt, at Chatelard mod sin Vilje maatte skride ind, han indsaa, at der maatte statueres et Eksempel, og tre Betjente greb fat i Lange, som førtes bort ad en øde og mørk Tværgade, hvor Støjen af deres Skridt snart tabte sig. For Resten var der ingen, der prøvede at forsvare Lange; man trak sig tilbage fra ham, og Menneskestrømmen flød atter tavs og mørk hen ad den sølede Gade.

Men Luc havde skælvet ved at høre den profetiske Trusel, der i Ord havde formet alle de uhyggelige Anelser, han i Skumringstimen havde følt. Saa megen Uretfærdighed maatte fremkalde den endelige Katastrofe, den, han allerede skimtede i Synskredsen som en tordensvanger Uvejrssky, hvis Lynstraale vilde fortære Beauclair. Og han led, han, der hadede alle Voldsgerninger. Skulde Pottemageren virkelig have Ret? Skulde man nødes til at anvende Magt, maatte der skrides til Tyveri, til Mord for at opnaa Retfærdighed? Han tænkte med Rædsel paa Storborgernes blege Ansigter, som han før havde set blandt de trodsige, tavse Arbejdere. En Gysen gennemfo'r ham, han ræddedes ved Synet af denne Gade, og hans Tanker vendtes paa ny mod Nanet, han maatte følge ham, indhente ham, faa at vide, i hvilken mørk Krog Josine havde søgt Ly.

Imidlertid brugte Nanet sine smaa Ben af alle Livsens Kræfter. Og Luc, der havde set ham forsvinde op ad Briasgade, ad „Afgrunden“ til, naaede ham forholdsvis hurtig, da Drengen havde det tunge Brød at slæbe paa. Han holdt det med begge Hænder trykket op mod Brystet, han var bange for at tabe det, bange for, at en slem Mand eller en sulten Hund skulde rive det

fra ham. Men da han saa sig om og fik Øje paa den pæne Herre, der før havde smilet til ham og Søsteren, sagtnede han sin Gang og lod Luc komme op paa Siden af sig.

„Skal jeg bære dit Brød for dig?“ spurgte den unge Mand.

„Aa nej, ellers Tak, jeg er alt for glad til at slippe det!“

Nu var de ude af Byen, paa Landevejen, under den mørke, sludfulde Himmel; i nogen Afstand kunde man se Lysene i Fabriksbygningerne, og man hørte Drengens smaa Fødder plaske i Vandpytterne, mens han løftede Brødet, for at Vejens Smuds ikke skulde stænke paa det.

„Véd du, hvor du vil hen?“

„Javel véd jeg det.“

„Er det langt herfra?“

„Aa nej, ikke saadan videre langt.“

En ubestemt Frygt greb Nanet, thi han sagtnede sine Skridt. Hvorfor udspurgte den fremmede Herre ham? og den lille Fyr prøvede paa at give undvigende Svar. Men Luc forstod ham, vilde vise, at han havde gode Hensigter, spøgte med ham og løftede ham leende op, netop som Barnet snublede i en stor Vandpyt.

„Saa, min Dreng, der kunde du nemt have faaet Smørelse paa dit Brød.“

Det varme Favntag af de broderlige, stærke Arme vandt Nanets Hjerte, han brast i en barnlig og sorgløs Latter, idet han pludselig sagde „du“ til sin nye Ven.

„Naada, du er baade rar og stærk, du.“

Og saa travede han ubekymret videre. Hvor kunde Josine dog have gemt sig? Vejen strakte sig hen foran dem. Luc troede at genkende hendes Skikkelse bag hvert et Træ, de kom forbi. Nu nærmede de sig til „Afgrunden“, man mærkede allerede de dundrende Hammerslag, der rystede Jorden, mens en rødlig Damp lyste ud over Egnen og nu og da gennemskares af en elektrisk Lysstraale. Nanet gik ikke forbi Fabrikken, men drejede af, gik over Broen, hen til det Sted, hvor Luc første Gang havde set ham og Søsteren. Men der standsede Drengen ikke, han gav sig til at løbe, saa at Luc hastig tabte ham af Syne; et Øjeblik efter hørte han ham imidlertid tale og le:

„Se her, Søster, se bare her! Hvad siger du til dette? Det er nok værd at se paa!“

Ved Enden af Broen sænkede Bredden sig, der stod en Bænk i Skygge af et Plankeværk, lige over for den pustende og rygende Fabrik. Luc var ved at løbe Panden imod Bræderne, da Drengens Latter pludselig forvandlede sig til Graad og Skrig. Han orienterede sig hurtigst muligt og stod et Øjeblik efter ved Bæn-

ken, paa hvilken Josine laa udstrakt, besvimet, bevidstløs. Her havde hendes Kræfter omsider svigtet hende, hun var segnet om, udmattet af Sult og Sindsbevægelse, og hun havde næppe lagt Mærke til, at Broderen var løbet fra hende, havde aldeles ikke forstaaet den Plan, det modige Barn havde fattet. Nanet var ude af sig selv af Angst ved at genfinde hende kold og stille, og han hulkede, som om hans Hjerter skulde briste.

„Aa, Josine, aa, Søster! Vaagn op, hører du! Her er Brød, spis dog, siden vi nu endelig har noget at spise!“

Taarerne steg Luc i Øjnene. Saa megen Elendighed, en saa frygtelig Skæbne tyngede paa disse skrøbelige, elskelige og modige, smaa Væsner! Han ilte ned til Floden, dyppede sit Lommetørklæde i Vandet, kom tilbage og lagde det paa Josines Tinding. Det var heldigvis ikke videre koldt, han tog den unge Piges Hænder og gned dem varme; endelig drog hun et dybt Suk, det saa ud, som om hun vaagnede af en ond Drøm. Men hun var saa forkommen, at hun ikke havde Kræfter til at udtrykke sin Forundring over at se Broderen i Selskab med den høje, unge Herre, som hun huskede, hun havde set her for nogle Timer siden. Hun troede vel sagtens, det var ham, der havde bragt hende Brødet. Hendes trætte Fingre kunde ikke bryde gennem Skorpen. Luc maatte give hende det, langsomt, i smaa Stykker, for at hun ikke, forsulten, som hun var, skulde kvæles af det. Lidt efter begyndte hendes fine Legeme at skælve fra Hoved til Fod, hun brast i Graad; Taarerne vædede Brødet, som hun vedblev at spise; hun lignede et stakkels, forsultent, mishandlet Dyr, der næppe kan nedsvælge sin Føde i Hastværket. Bedrøvet og rørt standsede Luc hendes kejtede Hænder, vedblev at fodre hende med smaa Mundfulde; det var ham, som kunde han aldrig glemme dette Lidelsens Maaltid, dette Livets Brød, der blev brudt og givet til den ulykkeligste og yndigste Skabning.

Imidlertid hjalp Nanet sig selv, fortærede store Humpler i stolt Selvfølelse over den Bedrift, han havde udført. Han kunde ikke rigtig fatte, hvorfor den store Søster sad dør og græd, nu da hun kunde blive mæt. Næppe havde han selv stillet sin Sult, før han lagde Hovedet op mod Josines Skulder og sov ind, som overtrætte Børn plejer. Og Søsteren slyngede nu højre Arm om ham, trykkede ham op mod sig og lænede Ryggen mod Plankeværket, mens Luc, der saa, at hun efterhaanden blev rolig, tog Plads paa Bænken ved hendes Side; han kunde ikke nænne at forlade hende, som hun sad dør i Nat og Mørke, alene med den lille Broder. Nu faldt hans Øjne paa den forbundne Haand. Josine havde, saa godt hun kunde, lagt den blodplettede Bandage til

Rette, og Luc forstod nu, hvorfor hun havde haft saa megen Møje med at faa Brødet spist.

„Er De kommet til Skade med Deres Haand?“ spurgte han.

„Ja, jeg fik den ind i en Naadlemaskine, Værkføreren sagde, det var min egen Skyld; min ene Finger blev knust, saa de maatte sætte den af, men Hr. Gourier gav mig halvtredsindstyve Francs.“

Hun talte med dæmpet, blid Stemme, der nu og da skælvede en Smule af Undselighed.

„De arbejder altsaa paa Hr. Gouriens Skotøjsfabrik?“

„Ja, jeg har været der, siden jeg var femten Aar, og nu er jeg atten. Moder arbejdede paa Fabrikken i tyve Aar, men hun er død nu. Jeg har hverken Fader eller Moder, kun min lille Broder Nanet, han er seks Aar. Jeg hedder Josine!“

Og hun fortalte villigt sin Historie, Luc behøvede kun at gøre hende et Par Spørgsmaal for at faa alting at vide. Hendes Levnedsløb lignede saa mange andre fattige Pigers: Faderen, der gaar sin Vej og lader Konen sidde tilbage med fire Børn, som hun har ondt ved at ernære, skønt de to heldigvis dør; efter nogle Aars Forløb dør Moderen, overanstrengt af haardt Arbejde, og Datteren maa saa tage sig af den lille Broder; maa slide som en Hest, uden at det altid lykkes hende at skaffe det tørre Brød til sig og Barnet. Og da hun voksede til, gik det hende, som det plejer at gaa smukke, fattige Piger: hun traf den kønne, brutale Ragu, Pigernes Jens, og var uforsigtig nok til at spadserere med ham om Søndagen efter Dansen. Han lovede hende Guld og grønne Skove, hun saa sig i Aanden som gift Kone i et hyggeligt, lille Hjem, hvor hun kunde opdrage Nanet med de Børn, hun selv fik. Da hun i et halvt Aars Tid havde været Kæreste med Ragu, begik hun den Dumhed at flytte sammen med ham, og fra den Tid var der aldrig mere Tale om Bryllup. Derefter kom hun til Skade og kunde ikke tjene en Skilling, netop som Strejken paa „Afgrunden“ gjorde Ragu mer end almindelig ondsindet; han blev saa slem imod hende, at han ofte slog hende og sagde, at det var hendes Skyld, det gik dem saa galt. Og det var med hver Dag blevet værre, indtil han i Morges havde kastet hende paa Gaden og nu nægtede at give hende Nøglen til deres Værelser, saa at hun og Nanet i Nat ikke havde Tag over Hovedet.

Luc faldt i dybe Tanker. Omsider sagde han:

„Dersom De havde haft et Barn, vilde han maaske have følt sig forpligtet overfor Dem, maaske vilde han da have giftet sig med Dem.“

„Et Barn! Gud forbarme sig! Det vilde da være den største Ulykke, der kunde ramme mig. Han vil ikke have „nogen Klods

om Benet," siger han. Han mener, man skal blive sammen, saa længe det morer ham, og naar man er ked af hinanden, kan hver gaa sin Vej."

Atter tav de. Visheden om, at hun ikke var Moder, lettede en Sten fra Lucs medfølgende Hjerte, mildnede paa en uforklarlig Maade Bitterheden ved den Sorg, han følte. Sælsomme, forvirrede Følelser steg op i ham, mens hans Blik svævede ud mod Synskredsen, ud over Dalstrøget, hvor Mørket nu rugede mellem Bleusbjergenes Udløbere, som løftede deres Klippevægge paa begge Sider. Nu og da brusede et Jernbanetog forbi bag ved ham; han hørte det sagtnede og pibe og standse ved Stationen. Ved hans Fødder løb Mionnens Bølger, han kunde skimte Vandet, der skummede om det Pæleværk, hvis Bjælker bar Broen. Til venstre bredte Dalen sig pludselig ud i den vide Roumagneslette, hvor Stormen nu huserede i Frihed hinsides Husene i Beauclaire, der laa som en lille Ø, i Natten oplyst af en Masse smaa, glimtende Lys. Men stadig vandrede hans Tanker og hans Blik tilbage til Fabrikken, paa den modsatte Side af Floden; „Afgrunden“ laa derovre, i skrækindjagende Storhed, tilsløret af hvide Dampskyer, der skinnede som Sølv rundt om de elektriske Lamper i Gaarden. Gennem de brede, gabende Vinduesaabninger saa man Tid efter anden Ovnens Flammesvælg, blændende Strømme af smeltet Metal, røde Luer, hele den Underverdenens Ild, som brændte og arbejdede i det fortærende, brølende Uhyres Indvolde. Jorden dirrede, Damphammerens taktfaste Dans lod sig uafbrudt høre gennem Maskinernes dumpe Brummen, og de største Hamres dybe Drøn, der lignede en fjern Kanontorden.

Med dette Syn for Øje, med Hjertet fuldt af Ynk over Josines haarde Skæbne sad Luc paa Bænken ved Siden af den elendige, forstødte Skabning, og det syntes ham, at det slet ordnede, forbandede Arbejdes Ulykke havde ramt og tilintetgjort hende; hun segnede hen, knust under den gamle Samfundsbygnings bragende Fald. Dette stakkels Barns sørgelige Lod var som Summen af alle de Lidelser, der i Rækkefølge var dragne forbi ham den Aften: Strejken og dens Følger, Hjerter og Hjerner, der formørkedes af Had og Nag, Handelsstandens Haardhed, der nødte Arbejderne til at søge Glemsel i Drik, Tyveri, der hjemledes af Sult — ja, hele Samfundet var fuldt af Uretfærdighed! I hans Øren lød atter Langes Stemme, som forudsagde Katastrofen, der skulde ødelægge den By, hvor Fordærvelse og Raaddenskab var til Huse. Og han saa blege Pigeskikkelser liste af Sted langs Husene, stakkels skrøbelige, udslidte unge Væsner, de smukke Fabrikspiger, der styrtes i Prostitutionens Afgrund ved de elendige Lønningsforhold. Vilde

Josine ikke gaa denne Vej? Hun var allerede paa Skraaplanet. Han anede, at hun var en lille, blid, øm Sjæl, en af de kærlige, milde Kvinder, der kunde give en stærk Mand Mod og Glæde.

Og Tanken om at gaa fra hende, lade hende sidde alene, uden at række hende en frelsende Haand, oprørte ham i den Grad, at det var ham, som vilde han hellere dø end svigte hende.

„Hør, Josine! De kan dog ikke blive her Natten over med Barnet. Den Mand maa og skal lukke Dem ind! Saa maa vi senere hen se, hvad der kan gøres. Hvor bor De?“

„Ikke langt herfra. I den gamle Del af Byen.“

Hun forklarede ham, at Ragu beboede en lille, tre Værelsers Lejlighed i samme Hus som Søsteren Adèle, der i Almindelighed gik under Navnet „Toppen“, uvist hvorfor. Og Josine mente, at dersom Ragu virkelig, som han sagde, ikke havde Nøglen, maatte han have leveret den til Toppen, der var en slem Kone, striks og haard mod de stakkels Piger. Da Luc talte om at bede hende om Nøglen, rystede Josine bedrøvet paa Hovedet.

„Aa, nej, det nytter ikke! Hun afskyr mig! Kunde man endda træffe hendes Mand, for han er rar og skikkelig. Men jeg véd, at han i Nat arbejder paa Fabrikken, hvor han er Puddler. Han hedder Bonnaire.“

„Bonnaire?“ gentog Luc. „Ham saa jeg jo i Foraaret, da jeg besaa „Afgunden“. Jeg talte en Del med ham, han forklarede mig Arbejdet. Det er en flink Fyr, jeg fik et godt Indtryk af ham; ham gaar vi til, og jeg skal nok faa Sagen ordnet.“

Josine brød ud i Taknemlighed. Hun løftede de foldede Hænder op mod Luc:

„Aa, Tak, Tak! Hvor De er god mod mig!“

Et rødtligt Skær lyste fra „Afgunden“ over til dem, og Luc kunde nu se hendes Ansigt, thi det uldne Tørklæde var gledet ned over Skulderen. Hun græd ikke mere, de blaa Øjne straalte, og om den lille Mund svævede et lyst Smil; hendes hele Skikkelse havde bevaret et ungdommeligt, næsten barnligt Præg. Hun saa i dette Øjeblik saa glad og tillidsfuldt paa sin nye Ven. Det lange Haar, der i Farven mindede om moden Havre, hang halvt opløst ned over hendes Ryg i en tyk Fletning. Og med Forundring følte Luc, hvorledes hans hele Sjæl droges mod den yndige, unge Kvinde, som ved et sælsomt Trylleri steg frem af den stakkels, forskræmte, forgrædte lille Skabning, der ved et Tilfælde havde krydset hans Vej. Hendes Øjne hang ved ham med et Udtryk af tilbødende Kærlighed, hun klyngede sig til ham med sin stakkels Sjæl, der endelig fandt Ly og Fred. Han var saa god, saa smuk, han stod for hende som en Gud efter alt, hvad hun havde maattet

taale af Ragu. Hun kunde have kysset Støvet under hans Fod, og hun sad der foran ham med foldede Hænder, den venstre knugende den blodplettede Bandage om den lemlæstede højre. Noget mildt, noget stærkt knyttede de to sammen, et uendeligt ømt Kærligheds Baand.

„Nanet kan godt vise Dem Vej paa Fabrikken. Han kender hver en Krog.“

„Nej, det behøves ikke. Jeg kender Vejen. Væk ham ikke, han varmer Dem, som han ligger der. Bliv her ganske rolig begge to, jeg skal snart komme tilbage.“

Han lod hende sidde paa Bænken i den mørke Nat med det sovende Barn hvilende i Skødet, og netop da han gik fra hende, kastedes fra „Afgrunden“ et stærkt Lys over Bleusesbjergenes Udløber til højre over la Crecheries Park, hvor hans Ven Jordans Ejendom laa. De mørke Omrids af Højovnen tegnede sig mod Bjergets Side. Flammerne blussede højt op fra den glødende Metalmasse derinde, man kunde tydeligt se de omliggende Klipper, ja selv Beauclairs Tage lyste i stærk rødlig Glans, som om Solen var ved at staa op.

II.

Puddlermester Bonnaire, en af Fabrikkens allerdygtigste Arbejdere, havde taget virksomst Del i den sidste Strejke. Han saa klart paa de usle Lønningsforhold, læste ivrigt Hovedstadens Blade og øste deraf den nødvendige Forstaaelse af Spørgsmaalet, en Forstaaelse, der maaske var mangelfuld i flere Retninger, men som dog havde gjort ham til en erklæret Tilhænger af Kollektivismen. Sund, arbejdsom og sindig, som han var, mente han, den var det Maal, imod hvilket man burde stræbe, og foreløbig maatte man virke for, at hver saa vidt som muligt fik, hvad der tilkom ham, og for at bedre Arbejderstandens trange Kaar.

Strejken havde længe truet med at bryde ud. Jerome Qurignon havde maattet overlade Styrelsen af Fabrikken til sin Søn Michel, i hvis Hænder Forretningen gik betydeligt tilbage, saa at Svigersønnen, Boisgelin, en Levemand fra Paris, der havde ægtet hans Datter Suzanne, havde faaet den Idé med Resterne af sin Formue at støtte den hensygnende Fabrik, der saa skulde styres af Boigelin's Fætter Delaveau, som forpligtede sig til at svare 30 Procent af den indskudte Kapital. Dette skete for tre Aar siden, og i den forløbne Tid havde Ingeniør Delaveau, der var en klog, arbejdsom og stædig Person, holdt sit Løfte ved med kraftig Haand og aldrig

svigtende Paapasselighed at styre alting, idet han fordrede den strengeste Disciplin og selv holdt Øje med de mindste Ubetydeligheder.

En af Grundene til de daarlige Forretninger, Michel Qurignon havde gjort, var en stor Nedgang i Metalpriserne, foraarsaget ved Opdagelsen af en ny Fremgangsmaade, ved Hjælp af hvilken man til Spotpris kunde levere Raastof i den østlige og nordlige Del af Landet fra udstrakte Miner, hvor Ertsen hidtil havde været for daarlig til Skinner og Jernbjælker. Staalværkerne i Beauclair kunde aldeles ikke optage Konkurrencen, og her var det, Delaveau viste sin Klogskab ved Forstaaelsen af, at Fabrikken kun kunde reddes, ved at man indførte en fuldstændig Omvæltning i Fabrikationen og ganske ophørte med Tilvirkningen af Skinner og Jernbjælker, som de andre Fabrikker kunde levere til 20 Centimer pr. Kilogram. Han vilde indskrænke sig til at fabrikere fint forarbejdede Genstande, som Granater f. Eks., der solgtes for to à tre Francs. Og denne Forandring havde haft saa heldige Følger, at Boisgelins Kapital gav et udmærket Udbytte, skønt man havde maattet anskaffe nyt Værktøj, antage dygtigere Folk, der selvfølgelig blev bedre betalt, da Arbejdet udfordrede stor Omhu og Nøjagtighed.

Det var denne Lønningsforhøjelse, som havde været den egentlige Aarsag til Strejken. Man betalte Arbejderne pr. hundrede Kilogram, og Delaveau mente selv, at denne Betalingsmaade burde forandres. Men han vilde selv være Enehersker, ikke danse efter Folkenes Pibe, han var en stædig Karakter, meget bange for, at man skulde træde hans Myndighed for nær, alt mens han gjorde sig Umage for at vise sig retfærdig. Men han betragtede Kollektivismen som en samfundsnedbrydende Drøm og erklærede, at slige Utopier kun vilde styrte alle Partier i Forærvelse. Og Uenigheden mellem ham og hans lille Arbejderverden tilspidsedes, da det var lykkedes Bonnaire at danne en Slags Forening, der skulde tage sig af Arbejdernes Sager. Delaveau havde ikke noget mod Sygekasser og Alderdomsforsørgelse — ja, han taalte endogsaa Forbrugsforeninger, thi han fandt det billigt, at Folkene saa vidt muligt forbedrede deres Kaar, men han udtalte sig med stor Heftighed mod Foreningernes Virksomhed i Almindelighed, da de arbejdede i kollektivistisk Retning.

Og nu brød Striden ud. Han viste den største Modvilje mod Omordningen af Tariffen, troede at burde vise sig umedgørlig og fjendtlig og satte Fabrikken i en Art Belejringsstilstand, saa at Folkene ikke uden en vis Berettigelse klagede over, at man ved

denne haarde Fremgangsmaade gjorde Indgreb i deres personlige Frihed. De var under strengt Opsyn, man passede paa, hvad de sagde, hvad de tog sig for, ogsaa uden for Fabrikkens Ene-mærker. De, der gik Bestyrelsen under Øjne, ja maaske agerede Spioner, blev godt behandlede, mens de uafhængige, de selvfølende, ansaas for farlige. Og da Direktøren, som var konservativ og af Instinkt holdt paa og forsvarede det bestaaende, aabent erklærede, at han ikke i sin Forretning vilde taale Folk af en anden Anskuelse, strammedes Tøjlerne af Værkførere, Ingeniører og Formænd, der viste sig meget umedgørlige og stillede store For-dringer med Hensyn til Lydighed og det, de kaldte „Tonen mellem Folkene“.

Bonnaire, hvis Frihedstrang og Retfærdighedsfølelse tidt og mange Gange saaredes, blev selvfølgelig den ledende Aand blandt de misfornøjede. Det var ham, der sammen med nogle Kammerater gik til Delaveau for at gøre Indsigelser. Han talte rent ud af Posen, men opnaaede kun at gøre Direktøren endnu mere vred. Delaveau kunde ikke ret tro paa Muligheden af en almindelig Arbejdsnedlæggelse paa Fabrikken; han vidste af Erfaring, at hans Folk var sindige og ikke opfarende, der havde endnu aldrig været Strejke hos ham, skønt der tidt og ofte var Uroligheder blandt Arbejderne i Kulminerne ved Brias. Og da Strejken mod al Forventning brød løs, da der en skøn Dag kun kom 200 Arbejdere af 1000, satte denne Begivenhed ham i et saadant Raseri, at han blev trodsig og svor aldrig at give efter. Han begyndte med at kaste Bonnaire og hans Forening paa Døren, da de vovede at komme for at forhandle med ham. Han var Herre i sin Forretning. Uenigheden var mellem ham og hans Arbejdere, og de skulde nok afgøre Sagen uden andres Indblanding. Saa kom Bonnaire igen, denne Gang med kun tre Kammerater. Men man kom ikke til noget Resultat; Delaveau forklarede vidt og bredt, at han vilde ødelægge Fabrikkens Virksomhed, dersom han i dette Øjeblik lagde paa Lønningerne. Man havde betroet ham en vis Kapital, han havde faaet det Hverv at bestyre Fabrikken, det var altsaa hans Pligt og Skyldighed at paase, at man gjorde gode Forretninger, for at han kunde svare de Renter, man ventede af den indskudte Kapital.

Han vilde selvfølgelig hellere end gerne vise sig imødekommende mod Arbejderne, men han ansaa sig for en fuldtud hæderlig Mand, naar han søgte at faa det størst mulige Udbytte af Foretagendet. Alt det øvrige var halvgale Idéer, som var yderst farlige og desuden ganske udførlige. Og saaledes gik det til, at Strejken, trods flere lignende Sammenkomster, trak ud i to

langsommelige Maaneder, uheldig baade for Arbejdsgiveren og Folkene, hvis Nød stedse blev haardere, mens Maskiner og Værktøj ødelagdes ved Uvirksomhed. Omsider endte det med, at der gjordes nogle gensidige Indrømmelser, man blev enig om at foretage nogle Tarifforandringer. Men en hel Uge efter Overenskomsten nægtede Delaveau at give Arbejde til nogle af Folkene — dem, han kaldte „Anstifterne“, og mellem hvilke Bonnaire befandt sig.

Direktøren bar Nag til ham, skønt han maatte indrømme, at Manden var baade dygtig og paalidelig. Og da Delaveau endelig gav efter, erklærede han, at man havde tvunget ham, og at han kun føjede sig for at faa Fred. Bonnaire forstod meget godt, at han var dømt. Først afslog han at slutte Fred paa de Betingelser og at genoptage Arbejdet, men Kammeraterne, der satte megen Pris paa ham, paastod, at dersom han blev borte, kom de heller ikke paa Fabrikken, derfor lod han, som om han gav efter — han vilde ikke være Aarsag til, at Striden atter brød løs; Folkene havde lidt nok, han havde fattet sin Beslutning, han vilde ikke trække de andre med sig, men være det eneste Offer for denne halve Sejr. Derfor var han gaaet paa Arbejde om Torsdagen med Kammeraterne, men det var hans Mening at forlade Fabrikken for bestandig førstkommende Søndag; han indsaa alt for vel, at han ikke mere havde blivende Sted dør.

Han havde ikke omtalt denne Beslutning, men ganske simpelt meldt paa Kontoret Lørdag Morgen, at han om Aftenen gik sin Vej, og Grunden til, at han endnu ikke havde forladt „Afgunden“, var den, at han havde et Stykke Arbejde, han vilde gøre færdigt. Saa vilde han gaa, stille og bramfrit, som den hæderlige Fyr han virkelig var.

Luc gav Portneren sit Navn og spurgte, om han straks kunde faa Puddlermester Bonnaire i Tale, og Portneren nøjedes med at pege i Retning af den store Hal i anden Baggaard til venstre, hvor Puddlerovnene og Valsemaskinerne befandt sig. De sidste Dages uafbrudte Regnskyl havde opblødt Jorden i disse Gaarde, saa at de laa i et sandt Uføre med deres ujævne Brolægning og deres Skinner paa Kryds og paa tværs. I Skæret af nogle elektriske Lamper, mellem de skarpe Skygger fra Skurene, Cementeringsovnene og Kanontaarnet manøvrerede et lille Lokomotiv, der nu og da udsendte arrige Hvin og bevægede sig langsomt for ikke at køre nogen over. Men Støjen fra Lokomotivet var intet mod Hamrenes Dundren, der næsten bedøvede Luc; de to svære Damphamre nede i en Slags Kælderbygning, hvis store Hoveder man kunde se, som Hoveder af vilde Dyr, der huggede løs paa Jer-

net i rasende Takt, bed i det, rev i det, trak det ud i Stænger med de skarpe Metaltænder. Arbejderne, som passede Hamrene, stod der rolige og tavse, talte sammen med Haandbevægelser — de kunde jo ikke overdøve Maskinernes Larm og Bulder. Luc betragtede dem, mens han gik dem forbi for at naa den bageste Gaard, hvor en Mængde Udskudsjernvarer laa spredt i Sølen, indtil man paa ny puttede dem i Smelteovnen. Nogle af Arbejderne var i Færd med at læsse et stort Stykke Arbejde, en Skrueakse, paa en Godsvogn; den var i Dag bleven færdig, og det lille Lokomotiv skulde straks af Sted med den — det kom netop pustende og stønnende, saa at Luc maatte gaa til Side og følge en smal Sti mellem symmetriske Bunker Pigjern, indtil han omsider naaede ind til Puddlerovnene og Valserne.

Denne Hal, der var en af de største paa Fabrikken, genlød Dagen igennem af Valsernes forfærdelige Brummen, men paa denne Tid af Natten hvilte de, over Halvdelen af det uhyre Rum laa hen i fuldstændigt Mørke. Og af de seks Ovne brændte kun fire, der betjentes af to Hamre. Hist og her brændte et flakkende Gasblus, der ikke kunde sprede de store Skygger, man kunde lige skimte de svære, tilrøgede Bjælker, som bar Tagværket. I Mørket hørtes Plasken af Vand, det stampede Lergulv var et sort Ælte, overalt mødte man Smuds og Kulstøv, overalt saa man det snavsede, forbandede Arbejde i denne røgfyldte, kvalme Hule, hvor intet var pudset, hvor alting bar et sørgmodigt, forfaldent, forsømt Præg.

Paa lange Søm i støvede Brædeskur hang Folkenes Frakker og Trøjer, Side om Side med lasede, sorte Lærredsbenklæder og fedtede Skødskind. Al denne hæslige Elendighed oplystes kun, naar en Puddlermester lukkede op for sin Ovn, af hvis Svælg der udkastedes et blændende Lys, et Stjernes kud, som fo'r gennem Natten.

Da Luc naaede hen til Bonnaire, var denne i Færd med for sidste Gang at røre om i det smeltede Metal, de to Hundrede Kilogram Støbejern, som Ovn og Arbejdet skulde forvandle til Staal. Hele Operationen varede fire Timer, og det besværlige var denne Omrøren i Massen efter de første Par Timers Ventetid. I den glødende Hede stod Puddlermesteren tyve samfulde Minutter med en Rørestang, der vejede halvhundrede Pund, og rørte uafladelig om i den glødende Masse. Med en Jernkrog ragede han helt ned i Bunden, æltede den uhyre, solstraalende Kugle, som kun hans hærdede Øjne kunde taale at se paa, indtil han af Farven kunde skønne, at Arbejdet var til Ende — først da trak han den hvidglødende, gnistrende Rørstang ud.

Bonnaire befalede Fyrbøderen at lægge paa Ilden, mens hans Svend tog en Stang for ogsaa at give en Omgang.

„God Aften, Bonnaire! Hvordan gaar det?“ spurgte Luc, der nu stod henne ved Ovnen.

Forbavset nikkede Arbejderen som Svar paa Lucs Hilsen. Som han stod der klædt i Skjorte og Lærredsbenklæder, tog han sig udmærket godt ud, med den hvide Hals, det rødmossede Ansigt, som glødede i Arbejdets Iver. Bonnaire var knap fem og tredive Aar, det tætklippede Haar, det svære, sindige Ansigt, den store, fasttillukkede Mund, de runde, rolige Øjne med det godmodige, hæderlige Udtryk passede godt til den svære, fredelige Kæmpeskikkelse.

„Jeg véd ikke, om De husker mig,“ vedblev Luc; „jeg var paa Fabrikken i Fjor Sommer, vi talte en Del sammen.“

„Jo, vist kender jeg Dem,“ svarede Puddlermesteren efter et Øjeblik Tøven. „De er jo en af Hr. Jordans Venner.“

Da Luc nu med faa Ord havde forklaret, hvorfor han nu havde opsøgt Bonnaire, og hvad han ønskede, denne skulde gøre for den ulykkelige Josine, havde sagt, at han var den eneste, der i denne Sag kunde udrette noget, faldt Arbejderen hen i en betænksom Tavshed, som forlængedes af Hamrenes øredøvende Dans. Om-sider svarede Puddlermesteren:

„Det er godt, jeg skal gøre, hvad jeg kan. Saa saare jeg nu er færdig her, om en tre Kvarters Tid, skal jeg følge med Dem.“

Skønt Klokken var nær ved elleve, besluttede Luc dog at vente, og han gav sig, for at slaa Tiden ihjel, til at betragte en uhyre Saks, der i en mørk Krog klippede Staalet i lige store Stykker med samme Lethed, som om det havde været Smør. Ved hvert Klip faldt en Barre ned i Bunken, som, naar den var stor nok, bragtes ind i den tilstødende Hal, hvor Digelovnen befandt sig, og hvor nu et stærkt rødt Lys tildrog sig Lucs Opmærksomhed, saa at han vandrede derind.

Det var et højt, udstrakt Rum, lige saa forfaldent, tilrøget og snavset som Puddlerhallen, i Højde med det ujævne Lergulv, hvor der flød Masser af Affald, aabnede sig seks Ovne, hver med tre Rum. Disse lange, smalle Kuler, hvis ildfaste Murværk opvarmedes ved en Blanding af Luft og Gas, som Støbemesteren selv regulerede. Den mørke Hal med det stampede Gulv afstribedes saaledes af seks, snævre Aabninger ned til den indre Ild, til Vulkanen, som bestandig var i Virksomhed, og hvis Buldren bragte Jorden til at dirre. Aflange Laag af Mursten i Jernramme laa paa tværs over Ovnen. Men Laagene stødte ikke sammen, og fra hvert Mellemrum slog et stærkt, rødt Lys, høje, klare Straale-

bundter, hvis Glans naaede helt op til de støvede Vinduer i Loftet. Og naar en af Folkene løftede et Laag, saa det ud, som om en uhyre Stjerne steg op af Jorden og lyste over hele Salen med Morgenrødens gyldne Skær.

Netop som Luc traadte ind, saa han nogle Arbejdere gennem en Tragt fylde den rødglødende, af ildfaste Mursten forarbejdede Digel med en Ladning paa tredive Kilogram Metal. Smeltningen foregik i tre, fire Timer, og saa kom den værste Del af Arbejdet, naar Massen skulde tømmes ud og støbes. Det var en frygtelig Bestilling, og da Luc nu gik hen til en anden Ovn, hvor Svendene med lange Stænger havde undersøgt, om Massen var fuldstændig smeltet, genkendte han Fouchard, hvis Arbejde det var at passe Diglen og faa den tømt.

Han var bleg og mager, formelig indtørret, men hans Arme og Ben var overordentlig muskelstærke. I over fjorten Aar havde han været paa Fabrikken, og hans Legeme havde lidt mindre end hans Forstand ved det ensformige Arbejde, der bestandig udfordrede de samme mekaniske Bevægelser, hans Tankeevne var sløvet, han var efterhaanden bleven en Art Maskine, der kæmpede med Ild og Jern. Han var højskuldret, hans Lemmer var sygeligt udviklede, Øjnene forbrændte, blegede af Heden, og han vidste, at hans aandelige Evner havde lidt, thi han huskede godt, at han, da han seksten Aar gammel faldt i Klørerne paa Uhyret, var en flink og opvakt Knøs, hvis Forstand nu vaklede og udsluktes i den ubarmhjertige Trædemølle, som knuste og fortærede ham.

Han havde kun én Glæde, én Trang: drikke — drikke sine fire Potter Vin hver Arbejdsdag eller Nat, drikke, for at den gloende Ovn ikke skulde svide hans haarde Hud, brænde Marven i hans Ben til Aske, drikke, for at ende sit Liv i Rusens lykkelige Glemsel.

Den Aften havde Fouchard været alvorlig bange for at maatte tørste, men ved Ottetiden overraskedes han behageligt ved at se sin Kone Nathalie komme anstigende med de fire Flasker Vin, hun paa Kredit havde faaet hos Caffiaux, og som han næsten havde opgivet. Hun var meget ked af ikke at kunne bringe ham en Bid Kød, Slagteren havde jo desværre vist sig mindre velvillig, og Nathalie klynkede, som hun plejede, vidste ikke, hvordan hun skulde skaffe Mad til næste Dag. Det bekymrede Fouchard sig kun lidt om, han var alt for glad over sin Vin til at tænke saa langt frem i Tiden, og han sendte hende bort med Løftet om at bede Bestyreren ogsaa lade ham faa lidt Forskud; derefter tog han sig en Bid Brød, drak en halv Pot Vin og følte sig ganske i Ligevægt.

Da Massen var smeltet, dyppede han sit svære Lærredsforklæde i Vand, fik tykke Træsko paa Fødderne og et Par vaade Vanter paa Hænderne; væbnet med en tyk Jernstang traadte han saa op paa Kanten af Ovnens, hvis Laag var skubbet til Side, og stod nu, udsat for den frygtelige Hede, oplyst af Flammerne, rødglødende, som var han selv Ild og Luer. Træskoene dampede, Forklæde og Handsker dampede, man kunde gerne tro, han skulde smelte hen og synke ned i det aabne Krater. Men uden at forhaste sig fæstede han Øjnene paa Ildsvælget for at finde Diglen, bøjede sig lidt forover, tog fat med Tangen, og idet han derpaa rettede sig, løftede han i strakt Arm, med tre runde, taktfaste Bevægelser en Vægt paa et halvt Hundrede Kilogram og lagde det hele paa Jorden, hvor det laa og skinnede som et Stykke hvidglødende, blændende Sol, der hurtigt blev rødt. Og saaledes tog han den ene Digel efter den anden ud — syntes ikke at ænse den Vulkan, over hvis Svælg han stod bøjet, mellem hvis Flammer han bevægede sig uden nogen Sinde at svide eller brænde sig, og udførte sit Arbejde, der fordrede endnu mere Behændighed end Styrke.

Der skulde støbes smaa hundredeogtyvepunds Granater. De flaskeformede Formekasser stod ordnede i to Rækker, og da Svendene havde skummet Slaggerne af med en Jernske, greb Støbemestren Diglen med sin store Tang og lod Metallet løbe ned i Formene som en hvid, lidt rosenrød Lavastrøm, af hvilken der stod blaalige Gnister, saa fine som Ildblomster. Alt skete med hurtige, nøjagtige Bevægelser, plastisk skønne i deres Enkelthed, oplyste af Massens Flammeskær, der forvandlede hele Hallen til et fortærende Baal.

Luc var ikke vant til at opholde sig i en saadan Hede, han kunde hverken taale den eller det blændende Lys; en Afstand af syv, otte Alen fra Ovnens mærkede han, hvordan hans Hud brændte, følte, hvordan Sveden brast ham ud af Porerne. Det morede ham at betragte Granaterne — han stod og saa dem køles af, mens han grundede paa, hvor vel de Mennesker kunde være, som de engang skulde dræbe. Saa vandrede han ind i den tilstødende Hal, hvor de større og mindre Damphamre nu laa og sov i Halvmørket, saa at han kun skimtede Omridsene af de umaadelige Maskiner.

Dér saa han andre Granater, som samme Dag var rundede under den mindste Hammer, efter at de var tagne af Formene og udglødede. Derefter fik han Øje paa en stor Skibskanon paa 10 Alen, den var endnu varm efter Pressen, som havde en saadan Kraft, at den behandlede Barrer paa tusinde Kilogram som blød Dejg; her laa Kanonen færdig og ventede, til den ved Hjælp af

en mægtig Kran kunde blive transporteret til Drejerbænken, der befandt sig i en Bygning hinsides Hallen, hvor man forarbejdede og støbte Martinstaal.

Luc stødte en Dør op og stod udenfor. Natten var mild og fugtig, han trak Vejret dybt, han trængte til en Mundfuld frisk Luft. Himlen var overtrukken med hastigt ilende Skyer, ikke en Stjerne var at øjne, men de elektriske Lamper kastede et hvidt Maanelys over Gaarden. Luc saa de høje Skorstene hæve sig mod den sodgraa Himmel, der i alle Retninger gennemskares af elektriske Traade.

Ved Enden af Gaarden laa Teglværket, hvor man fabrikerede Mursten og ildfaste Digler, et Snedkerværksted til Modeller og Pakkasser, foruden talrige Magasiner til Opbevaring af Staal og Jern. Luc vandrede i nogen Tid om, forvildede sig mellem de mange Bygninger, Haller og Skur, og følte en vis Glæde ved at finde stille, mørke Kroge, uden Støj, uden Ild, indtil han pludselig paa ny stod midt i Helvede og opdagede, at han var kommet tilbage til Hallen med Digelovnene. Her var man i Færd med et nyt, vældigt Arbejde: Halvfjerdsindstyve Digler blev paa en Gang tagne ud til et Stykke Støbegods, som skulde veje atten Hundrede Kilogram. I den tilstødende Hal stod Formen med sin Tragt og ventede i Støbegraven. Hver Digel løftedes op af to Mand med en Dobbelttang og blev baaret bort med lange, lette Skridt. Hastigt fulgte Parrene efter hverandre, i et blændende Optog. Det saa næsten ud som en Ballet i en Eventyrkomedie, glødende venetianske Lamper, som bares af letfodede Taageskikkelser, dansende hen over Jorden; og det var vidunderligt at lægge Mærke til den Sikkerhed og den Behændighed, der udvistes af Folkene, mens de saaledes bevægede sig mellem Ild og Luer; det var som en Leg, de gik, kom, strejfede hverandre, spillede næsten Bold med sydende, smeltet Metal. I mindre end tre Minutter blev de halvfjerds Digler hældt i Formen, af hvis Tragt der løftede sig et Fyrværkeri af dansende, sprudlende Gnister.

Da Luc omsider efter en halv Times Omstrejfen vendte tilbage til Puddler- og Valsehallen, var Bonnaire næsten færdig med sit Arbejde. Ud af den glødende Ovn havde han allerede tre Gange med sin Rørestang taget Fjerdedelen af Massen, omtrent hundrede Pund, som han rullede og dannede i Kugleform, og som straks kom under Damphammeren; nu var han i Lag med den fjerde og sidste Kugle. I over tyve Minutter havde han saaledes staaet ved det glødende Svælg, med de ildvante Øjne fæstede paa Massen haandterede han uafladelig den tunge Stang.

Luc syntes, han lignede en Gigant, der lavede Stjerner, skabte

Kloder i det flammende Skær, som lyste ud over hans store, kraftige Skikkelse, der tegnede sig mod den mørke Baggrund. Nu blev han færdig; han trak sin glødende Stang ud og overgav Svenden de sidste Hundrede Pund af Smeltningen.

Svenden stod ventende ved Ovnens med sin lille Jerntrillevogn; med en Tang greb han fat om den store, glødende Svamp, der var vokset frem et Sted i en Vulkans Krater; rask kastedes den paa Vognen, rullede af Sted, og et Øjeblik efter lagde en af Smedene den under Hammeren, som øjeblikkelig tog fat paa sin Dans op og ned, mens Massen vendtes og drejedes. Det var en øredøvende Larm, en Dundren, der bragte Jorden til at dirre som under svære Klokkers Klang; mens Smeden med tykt Skødskind og Lædervanter forsvandt i en Sky af Gnister. Undertiden var Skællene saa store, at de knaldede som Granat-Kardæsker; urokkelig, midt i Larmen, stod Manden og passede sit Arbejde, vendte og drejede Klumpen, som derefter bragtes til Valserne. Og Hammeren adlød ham, ramte nu her, nu der, sagtnede sin Gang og øgede sin Fart, uden at han sagde et Ord, uden at man kunde se de Vink, han gav den Arbejder, der sad oppe paa Hammeren og regulerede dens Gang.

Luc, der var gaaet hen for at betragte Arbejdet, genkendte nu den lille Fortune, Fouchards Svoger, som sad dør i Timevis, midt i den djævelske Larm af den dansende Hammer. Gnisterne kastede deres stærke Lys over hans magre, spinkle Skikkelse, over det blege Ansigt, det falmede Haar, over de sløve Øjne; og Luc betragtede med dyb Sørgmodighed det bedrøvelige Væsen, hvis aandelige og legemlige Udvikling var standset af det ensformige, mekaniske, paatvungne Arbejde.

„Hvis De vil gaa, Hr. Froment, saa er jeg færdig!“ sagde Bonnaire, da Hammeren tav, og man omsider kunde høre Ørenlyd.

„Ja, lad os hurtigst muligt komme af Sted!“

Men Bonnaire gik ikke straks. Han saa sig om, som havde han glemt noget, saa paa sin Ovn, den han i over ti Aar havde passet, af hvis Ild han havde levet og uddraget saa mange Tusind Pund Staal! Ganske vist gik han herfra af egen fri Vilje, af Hensyn til Kammeraterne og til sig selv, men Afskeden blev kun saa meget sværere. Han maatte bekæmpe den Bevægelse, der snørede hans Strube sammen og gik først ud.

„Tag Dem i Agt, Hr. Froment, den Plade er endnu varm — den vilde svide Hul i Deres Støvlesaaler.“

Ingen af dem talte mere. De kom gennem de to øde Gaarde, langs de lave Fabriksbygninger, hvor Damphamrene rasede. Saa

snart de havde forladt „Afgrunden“, kom de ud i den mørke Nat og følte, hvorledes Uhyrets Flamme og Støj tabte sig bag dem. Det blæste bestandigt, og Vinden førte sønderrevne Skyer hen over Himlen. Paa den anden Side Broen var Bredden øde, der var ikke en Sjæl at se.

Luc traf Josine paa den Bænk, hvor han havde forladt hende, ubevægelig sad hun og stirrede ud i Mørket med vidt aabne Øjne og holdt den sovende Nanet tæt ind til sig. Han vilde trække sig tilbage, han betragtede sin Mission som endt, nu da Bonnaire havde paataget sig at skaffe Staklen et Ly for Natten. Men Bonnaire blev pludselig forlegen, han var urolig ved Tanken om den frygtelige Scene, der ventede ham, naar han kom hjem, og hans Kone, den frygtelige Top, saa ham komme anstigende med denne „Tøs“. Saa meget mere, som han endnu ikke havde ladet hende vide, at han havde villet forlade Fabrikken, og han forudsaa et ordentligt Skænderi, naar hun fik at vide, at han ikke havde Arbejde og af egen Vilje „spadserede“.

„Vil De have, jeg skal gaa med,“ spurgte Luc. „Saa kan jeg forklare, hvordan det hænger sammen.“

„Ja, gid De vilde!“ udbrød han, øjensynlig lettet. „Det var ikke saa galt!“

Mellem Bonnaire og Josine blev der ikke vekslet et Ord. Hun syntes at skamme sig overfor Puddermesteren, og selv om han havde en Slags faderlig Medlidenhed med hende, i Kraft af sit gode Hjerter, da han vidste, hvad hun gik igennem med Ragu, kunde han dog ikke lade være at dadle hende, fordi hun havde givet sig i Kast med en saa daarlig Fyr. Da hun saa de to Mænd komme, havde hun sagte vækket Nanet, og efter en Opfordring af Luc havde hun og Barnet fulgt efter dem i Tavshed. De drejede til højre, langs Jernbanedæmningen, og kom ind i det gamle Beauclair, der var bygget i en Art stinkende Pøl og strakte sig hen til den nye Del af Byen. Det var et Virvar af krogede, snævre Gader, uden Lys og Luft, forpestede af en Rendesten, der løb midt i Gaden og kun blev rensset af Bygerne. Man forstod, at denne elendige Befolkning hobede sig sammen paa et saa indskrænket Fladerum, saa nær ved den udstrakte Roumagne-Slette, hvor Himlens Vinde havde frit Spillerum, som paa det aabne Hav.

Det var Pengenes og Besiddelsens Snæverhertighed, der nænnede at tildele Menneskene saa karrigt de faa Alen Jord, der var nødvendige for at leve. Spekulanter havde taget Sagen i Haand, et Par Aarhundreders Elendighed havde frembragt disse billige Boliger, hvor der dog jævnlig fandt Udsættelser Sted, selv

om Lejen var nok saa lav for Huler, hvor man ikke vilde have anbragt Kreaturer. Paa maa og faa var disse smaa Huse voksede op med fugtige Mure, som Arnesteder for Utøj og Farsot. Og det var bedrøveligt i denne natlige Time under den mørke Himmel at se denne Arbejdets forbandede Bydel, mørk, indeklemmt og uren som en frygtelig Udvækst af social Uretfærdighed.

Bonnaire, der gik forrest, drejede fra den ene Gyde om i den anden og kom endelig til Tre-Maaners Gade. Det var en af de allersmalleste, uden Fortove og brolagt med spidse Sten fra Mionnes Flodseng. Huset, hvori han beboede første Sal, var mørkt og forfaldent; det havde en Dag pludselig givet sig saa meget, at han maatte stive Facaden af med fire svære Bjælker. Ragu og Josine havde just to Værelser paa anden Sal, hvor Gulvet var sunket, saa at det maatte understøttes af disse Bjælker. En sand Hønsestige gik op lige fra Dørtrinet, saa at der ingen Forstue var.

„De vil altsaa være saa god at gaa med op?“ sagde Bonnaire til Luc.

Han var igen i Forlegenhed. Josine forstod, at han var bange for at faa Spektakler, hvis han tog hende med sig, men at det gjorde ham ondt at lade hende blive paa Gaden med Barnet. Med sit blide, resignerede Udtryk kom hun ham til Hjælp:

„Vi behøver jo ikke at gaa ind. Vi kan sætte os paa Trappen deroppe saa længe og vente.“

Bonnaire gik straks ind derpaa.

„Ja, det er bedst; hav Taalmodighed et Øjeblik, og naar jeg faar Nøglen, skal jeg komme op med den, for at I kan komme i Seng.“

Josine og Nanet forsvandt i Mørket paa Trappen; man hørte intet til dem deroppe. Bonnaire fulgte derpaa efter, idet han gjorde Luc opmærksom paa, at Trinene var høje, og bad ham holde godt fast i det fedtede Tov, der agerede Rækværk.

„Se saa, nu er vi der. Staa bare stille. Trappeafsatsen er just ikke bred, og hvis man faldt ned, kunde man let komme galt af Sted.“

Han aabnede Døren og lod Luc gaa først ind i Stuen; den var ret stor og blev oplyst af en Petroleumslampe, som kastede et gulligt Skær over den. Uagtet det var saa sent, arbejdede Toppen endnu ved Lampen; hun var i Færd med at stoppe og lappe, og hendes Fader, den gamle Lunot, sad og sov med en udgaaet Pibe mellem Læberne. I et af Hjørnerne stod en Seng, hvori der laa to sovende Børn, Lucien og Antoinette, den ene seks, den anden fire Aar, kraftige og kønne Børn. Foruden denne Stue,

hvor Maden blev lavet, og hvor der spistes, bestod Lejligheden af to Værelser, Fader Lunots Sovekammer og Ægteparrets.

Da Toppen saa sin Mand træde ind paa denne Tid, løftede hun forbavset Hovedet.

„Hvad for noget! Du dør?“

Han vilde ikke straks begynde Hovedslaget med at sige hende, at han havde forladt „Afgrunden“, men foretrak først at ordne Spørgsmaalet om Josine og Nanet, og svarede derfor:

„Ja, jeg var færdig, saa gik jeg hjem.“

Og uden at lade hende faa Tid til at gøre flere Spørgsmaal forestillede han Luc for hende.

„Her er en Herre, en Ven af Jordan, han kom for at tale med mig . . . han vil forklare dig det hele.“

Mere og mere forbavset og mistænksom vendte Toppen sig mod den unge Mand, der nu lagde Mærke til hendes store Lighed med Broderen Ragu. Hun var lille og havde et bestemt Ansigt, tykt, rødt Haar, lav Pande, lille Næse og bredt Underansigt. Hun havde de rødhaaredes fine Hudfarve, hvis Friskhed endnu gjorde hende tiltrækkende; hendes ungdommelige Udseende i otte og tyveaars Alderen forklarede den Følelse, der havde bestemt Bonnaire til at gifte sig med hende, skønt han vidste, at hun var baade arrig og ubehagelig. Og da det først var sket, havde hun ødelagt deres Liv med sine stadige Skænderier, han maatte bøje sig for hende i alle det daglige Livs Smaating for at have Fred. Hun var forfængelig og pyntesyg, hendes Ærgerrighed var at have pæne Klæder, og hun var kun mild og venlig, naar hun fik en ny Kjole.

Luc, der var nødt til at tage Ordet, forstod, at han maatte begynde med at sige noget, der kunde være hende behageligt. Han havde straks, da han kom ind i Stuen, lagt Mærke til den store Renlighed, der herskede i Lejligheden; han gik hen til Sengen og udbrød:

„Nej, hvor de Børn er kønne, de ligger dør og sover som et Par smaa Engle!“

Toppen havde smilt, men hun saa vist paa ham og ventede, thi hun havde en bestemt Følelse af, at den Herre ikke havde ulejliget sig op til hende uden Grund. Hun indsaa, at hun kunde gøre ham en eller anden vigtig Tjeneste. Og da han havde fortalt, hvorledes han havde fundet Josine paa en Bæk om Aftenen, forladt og halvdød af Sult, gjorde hun en afvisende Bevægelse, og uden at svare den fremmede Herre vendte hun sig rasende mod Manden og udbrød:

„Hvad for noget? Hvad er det nu igen for en Historie! Det rager jo ikke mig.“

Bonnaire, der nu var nødt til at lægge sig imellem, søgte at berolige hende.

„Ja, véd du hvad, dersom Ragu virkelig har givet dig Nøglen, maa du lade den sølle Tøs faa den, for han sidder dernede hos Caffiaux, hvor han gerne kan blive hele Natten. Man kan da ikke lade Fruentimmer og Børn ligge paa Gaden, véd jeg.“

Nu blev Toppen rasende.

„Javel! Jeg har Nøglen! Ragu har givet mig den, just for at denne Tøs ikke igen skulde komme og slaa sig ned hos ham med sin Hvalp af en Broder. Men alt det Svineri holder jeg mig udenfor. En Ting staar fast, at det er Ragu, som har givet mig Nøglen, og det er til Ragu, at jeg igen har at levere den.“

Da hendes Mand igen søgte at berolige hende, stoppede hun Munden paa ham og udbrød:

„Naada! Du vil maaske nøde mig til at have Maskepi med min Broders Kæreste? Hun maa helst gaa hen og krepere et andet Sted, men hun er fræk nok til at bære sig saadan ad! Jo, det er nydeligt, ikke sandt? Denne lille Broder, som hun haler rundt med alle Vegne, han laa deroppe i det mørke Værelse ved Siden af hende og Ragu. Nej, enhver er sig selv nærmest, og hun kan lige saa godt blive i Rendestenen med det samme. Lidt før eller lidt senere, det kommer ud paa et!“

Bedrøvet og forbitret hørte Luc paa hende. Her saa han igen et Eksempel paa de hæderlige Arbejderskers Ubarmhertighed mod de Piger, der bukkede under i den haarde Kamp for Tilværelsen. Denne var desuden skinsyg og hadefuld mod denne kønne Pige, der kunde forføre Mændene, lokke dem til at give Smykker og Silkeskørter, naar de blev fangede i hendes Garn. Lige fra den Dag, hun havde faaet at vide, at hendes Broder havde købt en lille Sølvring til Josine, havde hun været rasende misundelig paa Staklen.

„Man maa ikke være alt for stridig, Madam Bonnaire,“ sagde Luc med en Stemme, der skælvede af Medlidenhed.

Men Toppen fik ikke Tid til at svare ham. Paa Trappen hørtes tunge, ravende Skridt, og Døren blev aabnet. Det var Ragu, som Bourron ikke havde forladt, de fulgtes ad som gode Svirebrødre, der ikke kan skilles, naar de har drukket sammen. Ragu havde været saa fornuftig at rive sig løs fra Caffiaux, idet han sagde, at det dog nok var bedst at møde til Arbejde i Morgen. Han kom nu ind hos Søsteren med Kammeraten for at hente sin Nøgle.

„Din Nøgle!“ raabte Toppen. „Ja, dèr har du den! Men du kan være rolig for, at jeg ikke mere vil passe paa den! Her kommer de og giver mig Grovheder for at faa mig til at levere den til den Tøs! Naar du en anden Gang har Fruentimmer, som du vil smide ud, kan du selv besørge det Arbejde!“

Ragu, som formodentlig var bleven formildet ved at drikke, gav sig til at le.

„Josine er et Fjols! Hvis hun havde været lidt behagelig i Stedet for at komme med sit Flæberi, havde hun jo kunnet drikke et Glas med os. Men de Fruentimmer har ikke Begreb om at tage os Mandfolk paa den rigtige Maade . . .“

Han var ikke færdig med, hvad han vilde sige, da Bourron, der havde ladet sig dumpe ned paa en Stol, hvor han sad og smaalo uden nogen som helst Grund, sagde til Bonnaire:

„Men hør en Gang, er det sandt, at du gaar fra Fabrikken?“

Toppen fo'r op som en Raket og raabte:

„Hvad skal det sige, gaar du fra Fabrikken?“

Der blev ganske stille. Bonnaire tog en modig Beslutning og sagde:

„Ja, jeg forlader Fabrikken. Det er jeg nødsaget til.“

„Du forlader Fabrikken! Du forlader Fabrikken!“ udbrød hun rasende og stillede sig foran ham. „Det er altsaa ikke nok, at du har skaffet dig den forbandede Strejke paa Halsen! I to Maaneder har vi brugt alt, hvad vi havde lagt op, men skal det nu oven i Købet være dig, der undgælder for det! Naa, vi skal altsaa sulte ihjel og gaa uden Klæder paa Kroppen!“

Uden at blive vred svarede han roligt:

„Det kan jo nok være, at du ikke faar nogen ny Kjole til Jul, og at her bliver skralt med Mad. Men jeg siger dig jo, at jeg har gjort, hvad jeg burde gøre.“

„Javel, ja! Og tror du, at nogen takker dig for det? Dine Kammerater siger allerede nu, at dersom de ikke havde faaet din Strejke, havde de ikke gaaet og sultet i to Maaneder. Og hvad tror du, de siger, naar de hører, du er gaaet fra Fabrikken? De siger, at det har du godt af, og at du er en Fæpande. Aldrig i Livet lader jeg dig gøre en saadan Dumhed! Hører du! Du gaar paa Arbejde igen i Morgen!“

Bonnaire saa vist paa hende med sit aabne, ærlige Blik. Selv om han føjede sig efter hende i det daglige Livs Smaating og lod hende regere enevældigt i Husholdningen, havde han en Jernvilje, naar det var alvorlige Sager, det drejede sig om. Uden at blive ivrig, men med et bestemt Tonefald i Stemmen, nøjedes han nu med at sige:

„Du vilde maaske gøre mig den Villighed at tie stille. Dette er vore, Mandfolkenes, Sager, som I Kvindfolk ikke forstaar jer paa, og som I gør bedst i ikke at blande jer i. Du kan være god nok for Resten, men du gør bedst i at tage fat paa dit Lapperi igen, ellers kunde en anden én let gaa hen og blive gal i Hovedet.“

Hermed skubbede han hende hen til Stolen ved Lampen og tvang hende til at sætte sig paa den. Kuet og rystende af tilbage-trængt Raseri tog hun igen fat paa sit Sytøj og lod, som om det hele ikke vedkom hende.

Fader Lunot vaagnede ved, at de talte højt. Det syntes ikke at forbavse ham, at der var saa mange til Stede; han tændte sin Pibe og hørte efter med en Mine som en gammel Filosof, der har lært Verdens Skuffelser at kende. Ogsaa Børnene, Lucien og Antoinette, vaagnede i deres Seng og laa med store Øjne, som om de vilde forsøge at forstaa de alvorlige Sager, de voksne talte om.

Bonnaire vendte sig nu til Luc, der stadig stod op, som for at tage ham til Vidne.

„De véd jo nok, Hr. Froment, at enhver har sine Begreber. Strejken var uundgaaelig, og hvis det kunde gøres om, saa vilde jeg bære mig ligedan ad. Af al Magt vilde jeg opfordre Kammeraterne til at søge Retfærdighed. Man kan dog ikke lade sig æde op, Arbejdet skal betales efter dets Pris, medmindre man da vil slaa sig til Taals i fuldstændigt Slaveri. Vi havde i den Grad Ret, at Hr. Delaveau har maattet give efter og er gaaet med paa vor nye Tarif. Nu mærker jeg, at han er rasende, og at han nødvendigvis, som min Kone siger, maa lade én undgælde for det. Dersom jeg ikke var gaaet af min egen fri Vilje i Dag, vilde han sikkert have fundet et eller andet Paaskud til at smide mig ud i Morgen. Hvorfor skulde jeg da blive derude, naar jeg kun vilde være en stadig Aarsag til Spektakler. Nej, det vilde paa mange Maader komme til at gaa ud over Kammeraterne, og det vilde være daarligt af mig. Jeg har ladet, som jeg ogsaa gik paa Arbejde igen, fordi Kammeraterne talte om at fortsætte Strejken, dersom jeg ikke gjorde det. Men nu, da Arbejdet igen er optaget, og de er ganske rolige, gør jeg bedst i at forsvinde, for det er nødvendigt. Saa er Sagen helt i Orden, der er ingen, der rører sig, og jeg har gjort, hvad jeg skal. Det er nu min Ære, enhver har jo sin.“

Han sagde dette med ligefrem Storhed paa en saa rolig og fordringsløs Maade, at Luc blev dybt rørt. Denne Arbejder, som han havde set slide foran sin Ovn sodet og tavs og i Hjemmet optræde

med mild Overbærenhed, voksede til en Arbejdets Helt, en af disse bramfri Talsmænd, der ofrer alt for Retfærdighed og driver Broderskabsfølelsen saa vidt, at de i Stilhed giver sig hen for Kammeraterne.

Uden at standse med sin Syning udbrød Toppen:

„Og vi kreperer af Sult!“

„Ja, det er muligt, at vi dør af Sult,“ svarede Bonnaire. „Men jeg har da Nattero.“

Ragu lo haanligt og sagde:

„Det er ganske urimeligt at dø af Sult, det har aldrig ført til noget. Det er ikke, fordi jeg vil forsvare Arbejdsgiverne, det er en net Bande, men da vi nu engang trænger til dem, maa vi se at blive enige med dem og gøre omtrent, hvad de vil.“

Han fortsatte paa den Maade og gjorde Nar ad det hele. Han var en middelmaadig Arbejder, hverken god eller daarlig, han klagede over Kapitalens Herredømme og var forbitret over det haarde Arbejde, som fordredes. Han kunde godt være med til en kortvarig Modstand, men flere Slægtleds Slaveliv havde kuert ham, og i Bunden var han en Træl, der krøb for Magthaverne, alt mens han misundte dem og ønskede at være i deres Sted, blot for at nyde. Hans Drøm var en evig Lediggang, han vilde være Herre for at kunne drive.

„Aa, det Bæst, den Delaveau! Gid jeg var i hans Sted i otte Dage, og han i mit. Det kunde more mig at se ham slide i det, mens jeg røg store Cigarer. Ja, hvem ved, om vi ikke kommer ovenpaa i næste Omgang.“

Denne Idé morede Bourron, der altid var gennemtrængt af Beundring for Ragu, naar de havde drukket sammen.

„Nu, hvem véd det! Naada, hvor vi skal slaa til Søren, naar vi faar Krammet paa dem!“

Men Bonnaire trak paa Skuldrene fuld af Foragt for denne ynkelige Opfattelse af Arbejdernes Fremtidssejr over Arbejdsgiverne. Han havde læst og tænkt og troede at vide Besked.

„Men disse Qurignons,“ vedblev Bonnaire, „det var for Resten brave Folk. Den sidste af dem, Michel, med hvem det tog saa sørgelig en Ende, vilde saamænd gerne forbedre Arbejdernes Kaar. Det er ham, der fik lavet Pensionskassen, han gav de første hundrede Tusind Francs og forpligtede sig til at fordoble de Summer, der hvert Aar blev skudt ind af Medlemmerne. Han har ogsaa grundlagt Biblioteket, en Læsestue, en Sygestue med gratis Konsultation to Gange om Ugen og en Skole for Børnene. Og skønt Hr. Delaveau ikke er saa venlig af sig, har han dog maattet holde ved alt det gaaende. Men det er alt sammen

Godgørenhed, ikke Retfærdighed. Og selv om det gaar Aar efter Aar i en Uendelighed, saa gør det ikke Ende hverken paa Sulten eller paa Elendigheden. Nej, Lempelser nytter intet, Ondet maa gribes an fra Roden af.“

Henne fra den mørke Krog, hvor de troede, Fa'r Lunot sad og blundede, lød det nu:

„Qurignons! Dem har jeg kendt.“

Luc vendte sig om og saa ham sidde paa en Stol, sugende paa Piben, som var gaaet ud. Han var halvthundrede Aar og havde arbejdet ved Digelovnene paa „Afgrunden“ i henved tredive. Han var lille og fed med et oppustet, blegfedt Ansigt; det saa ud, som om Ilden havde faaet ham til at svulme op i Stedet for at tørre ham ind. Maaske havde han faaet sin Gigt af alt det Vand, han skyllede over sig, saa det stod som en Damp om ham; Sygdommen havde angrebet hans Ben for flere Aar siden, saa at han nu næppe kunde gaa. Og da han ikke engang var gammel nok til at faa den elendige Pension paa tre Hundrede Francs, vilde han være død af Sult paa Gaden som et gammelt, udslidt Øg, dersom ikke Toppen, hans Datter, efter Bonnaires Tilskyndelse havde taget sig af ham, hvilket hun forøvrigt ofte nok lod ham betale med stadige Bebrejdelser og alle Arter af Savn.

„Aa ja,“ gentog han langsomt, „dem har jeg kendt alle sammen. Der var Hr. Michel, nu er han død, han var fem Aar ældre end jeg. Og saa var der Hr. Jérôme, det var under ham, jeg kom ind paa Fabrikken, da jeg var atten Aar, men han var allerede den Gang fem og fyrrer, hvad der ikke forhindrer ham i at leve endnu. Men før Hr. Jérôme var der Hr. Blaise, det var ham, der kom og slog sig ned her med sine to Vandhamre for snart fir-sindstyve Aar siden; det var før min Tid begribeligvis, men min Fader, Jean Ragu, og min Bedstefader, Pierre Ragu, de arbejdede hos ham, man kan næsten sige, at Pierre Ragu og han var Kammerater, de var begge Arbejdere uden en Skilling i Lommen, da de begyndte her ved Floden, hvor der var Fald. Qurignon'erne har tjent sig en stor Formue, og her sidder jeg, Jacques Ragu, stadigvæk uden en Styver, med mine spolerede Ben, og dør er min Søn, Auguste Ragu, som ikke vil være rigere end jeg efter tredive Aars Arbejde, for ikke at tale om min Datter og hendes Børn, der alle risikerer at sulte, som vi nu snart har gjort i hundrede Aar. Saadan gaar det nu os stakkels Djævnle. Der vil altid være Arbejdsherrer og Arbejdere. Min Bedstefader og min Fader har været ligesom jeg, og ligedan kommer det til at gaa med min Søn. Hvad kan det nytte at gøre Vrøvl. Enhver trækker sit Nummer i Lotteriet ved Fødslen. Men man skulde lige-

godt gerne, naar man bliver gammel, have saa meget, at man kunde købe den Tobak, man ryger.“

„Tobak!“ udbrød Toppen. „I Dag har du røget nok. Tror du, at jeg vil holde dig med Tobak, nu da vi ikke engang har Penge til Brød.“

Hun satte ham paa Ration, og det var Fa'r Lunots store Sorg. Han forsøgte forgæves at tænde Piben, hvori der absolut ikke var andet end Aske. Med stigende Medlidenhed saa Luc paa ham, som han sad dør stabled op paa sin Stol. Det eneste, der endnu var levende hos det stakkels Væsen, var den Følelse af hans Slaveri.

Men Bonnaire tog ivrig til Genmæle.

„Nej, nej, saaledes skal det ikke altid være, der vil ikke bestandig være Arbejdsherrer og Arbejdere. Der vil komme en Dag, hvor der kun vil findes fri og tilfredse Mennesker. Vore Sønner vil maaske opleve den Dag, og vi Fædre, vi maa ikke opgive Ævred, naar vi derved kan skaffe dem Lykke i Fremtiden.“

Fa'r Lunot trak paa Skuldrene og sagde:

„Ja, den Slags Idéer har man, saa længe man er ung. Man har Hovedet fuldt af Tosserier og bilder sig ind, at man kan forandre Verden, men den gaar sin rolige Gang, og man bliver fejet til Side, ligesom alle de andre. Jeg er ikke vred paa nogen. Undertiden, naar jeg slæber mig udenfor, møder jeg Hr. Jérôme i hans lille Vogn, som en Tjener skubber af Sted. Jeg hilser paa ham, for det skylder jeg en Mand, i hvis Brød jeg har været, og som er saa rig.

Jeg tror ikke, han kender mig, for han ser bare paa mig med disse sære, glinsende Øjne. Qurignonerne har faaet det store Lod, og det maa man bøje sig for. Al Ting gik i Skuddermudder, dersom vi faldt over dem, som har Pengene.“

Ragu fortalte nu, at da han og Bourron var komne fra Fabrikken om Aftenen, havde de mødt Hr. Jérôme i den lille Vogn. De havde hilst paa ham, naturligtvis, det kunde man da ikke lade være med, naar man ikke vilde være uhøflig. Men det var ligegodt stift nok, at en Ragu, til Fods i Snavset, med tom Mave skulde hilse paa en Qurignon, velklædt, med et Tæppe over Mavens, og som blev trukken om af en Tjener ligesom et Pattebarn, det var ligefrem ækelt, og man fik Lyst til at smide Værktøjet Fanden i Vold og tvinge de rige til at dele, saa blev man da fri for det Slaveliv.“

„Slaveliv?“ gentog Bonnaire. „Ikke bestille noget? Nej, det var den rene Ødelæggelse. Alle skal arbejde, kun derved naar man Lykken, kun ved Arbejde kan den uretfærdige Elendighed be-

kæmpes. I skal ikke misunde Qurignons, men tage dem som et Eksempel og sige til jer selv: Dèr kan I se, at en Arbejder kan tjene en stor Formue, naar han er klog, arbejdsom og sparsommelig. Mig harmer det nu lidt, fordi jeg føler, at alle disse Penge er kun puget sammen ved at knibe af Arbejdernes Brød og Frihed, men det hævner sig en skønne Dag. Naar alle skal være lykkelige, kan den enkelte ikke samle sig saadanne Rigdomme. Men vente maa vi og se, hvad Fremtiden kan forbeholde os. Min Overbevisning er, som jeg allerede har sagt jer, at de to Smaafyre, som ligger der og hører paa os, engang skal blive bedre stillede end vi andre, og deres Børn vil igen faa det bedre, end de selv har haft det. For at opnaa det, behøver vi kun at stræbe efter Retfærdighed, leve sammen som Brødre og kæmpe for det, selv om vi skal lide meget endnu.“

„Faa det bedre end vi!“ bemærkede Toppen tørt. „Ja, det er jo muligt, dersom de ikke kreperer af Sult forinden, da du jo ikke mere kan skaffe dem Brødet.“

Hendes Ord faldt som Øksehug blandt dem. Bonnaire blev revet ud af sin Drøm ved den nøgne Virkelighed, som han selv havde fremkaldt ved at forlade Fabrikken. Luc følte denne Elenigheds kolde Pust suse gennem den store, nøgne Stue, hvor den lille Petroleumslampe stod og oste. Var det ikke en umulig Kamp, Bedstefaderen, Faderen, Moderen og Børnene, var de ikke alle dømt til at gaa under i deres magtesløse Forsøg paa at sætte sig op mod Kapitalen? Der blev ganske stille, en mørk Skygge lagde sig over dem og gav alle Ansigterne et alvorligt Udtryk.

Det bankede paa Døren. Det var Babette, Bourrons Kone, der kom. Hun havde et Dukkeansigt, der altid smilte nok saa fornøjet, buttet og frisk, med skær Hudfarve og et mægtigt, lyst Haar. Hun var altid i godt Humør. Da hun ikke havde truffet sin Mand hos Caffiaux, søgte hun ham her; hun vidste, at han havde svært ved at vende Næsen hjem, naar hun ikke hentede ham. Hun skændte aldrig, det saa snarere ud, som om det morede hende, som om hun fandt det i sin Orden, at Manden slog lidt til Skaglerne.

„Naa, er du der, Sviregast!“ udbrød hun leende, da hun saa ham. „Jeg tænkte nok, du var fulgt med Ragu, og at jeg kunde finde dig her. Men det er sandt, min gamle, jeg har lagt Marthe og Sebastian i Seng, saa nu maa jeg se ogsaa at faa dig til Køjs.“

Bourron blev heller aldrig vred, hun forstod altid paa en fornøjelig Maade at lokke ham bort fra Kammeraterne.

„Hun er storartet! Dèr kan I selv høre, det er min Kone, som lægger mig i Seng . . . Naa, kom saa, det nytter jo ikke, at jeg gør Vrøvl.“

Hun gik med sin Mand, idet hun gjorde Løjer med ham, saa at han villigt fulgte hende hjem.

Luc bestemte sig nu ogsaa til at gaa. Toppen lagde sit Arbejde fra sig paa Bordet og fandt derved Nøglen, som hun havde kastet til sin Broder, men som han ikke havde taget.

„Naa, tag saa din Nøgle og se at komme op i din Seng. Du ved vel, at din Tøs venter paa dig et eller andet Sted. Tag du hende bare med dig, hvis det kan more dig.“

Ragu grinte. Han stod op og vippede med Nøglen paa Enden af sin Finger. Han havde hele Aftenen svoret og bandet paa, at han ikke paa nogen Maade vilde føde en Tøs, der havde været fjollet nok til at lade en Maskine klippe en Finger af uden at faa betalt, hvad den var værd. Han havde været Kæreste med hende, som med saa mange andre, men det varede kun saa længe, det morede ham, og naar han havde faaet nok af det, kunde enhver gaa til sit igen. Men mens han havde siddet her, var han bleven ædru, hans Ondskabsfuldhed var gaaet over, og desuden ærgrede det ham, at hans Søster altid skulde blande sig i hans Sager.

„Ja, du kan være sikker paa, at jeg lukker hende ind, hvis det ellers passer mig. Naar alt kommer til alt, er hun da bedre end saa mange andre. Aldrig siger hun et ondt Ord, selv om man slog hende fordærvet.“

Og idet han vendte sig imod Bonnaire, der sad tavs og stille, sagde han:

„Det er dumt af Josine altid at være saa bange af sig. Men hvor har hun puttet sig hen, det lille Fæ?“

„Hun venter oppe paa Trappen med Nanet,“ sagde Bonnaire. Ragu aabnede Døren og raabte ud:

„Josine! Josine!“

Ingen svarede, der kom ikke en Lyd fra Bælgmørket ude paa Trappen.

Ragu bøjede sig ud over Trappen og raabte i en ganske formildet Tone:

„Josine! Josine! Kom nu op og spil ikke Fjols. Du ved jo nok, at jeg ikke vil æde dig.“

Samme Dødsstilhed herskede, ikke en Lyd hørtes i Mørket. Og Luc, der indsaa, at hans Nærværelse ikke mere var nødvendig, sagde Farvel til Toppen, der med sammenknebne Læber og arrig Mine nikkede til ham. Børnene sov omsider. Fa'r Lunot.

stadig med den kolde Pibe i Munden, stavrede langs Væggen hen imod det lille Rum, der var hans Nattekvarter. Og med aandsfraværende Mine sad Bonnaire paa en Stol midt i Stuen, han saa frem for sig, var fordybet i sine Drømme, tænkte paa den truende Fremtid, paa sin vanskelige Kone, der sikkert vilde skælde og smælde, inden hun kom til Ro.

„Farvel, Bonnaire, og tab nu ikke Modet,“ sagde Luc, idet han kraftigt trykkede Mandens Haand.

Ude paa Trappeafsatsen stod Ragu og kaldte, nu var hans Stemme ganske blid og bedende:

„Josine! Herregud, Josine! Kom nu! Du kan da selv høre, at jeg ikke er vred mere!“

Luc gik ned ad Trappen, holdende sig ved det fedtede Tov, famlende sig frem paa de stejle, smudsige Trin, hvor man let kunde snuble i Mørket. Han kunde ikke se en Haand for sig, men alt som han kom længere ned, forekom det ham, at en kvalt Hulken naaede hans lyttende Øren.

Oppe paa Trappen lød Ragus Stemme paa ny, mindre blid end for lidt siden:

„Josine, hører du Josine! Dersom du nu ikke kommer, skal jeg vel hente dig, er det dét, du vil?“

Luc standsede. Han hørte et sagte Aandedræt, et varmt Pust, en skælvende Skikkelse, der nærmede sig, og han trykkede sig op mod Væggen, thi han forstod, at det frygsomme Væsen var ved at gaa forbi ham i Mørket.

„Det er mig, Josine,“ hviskede han, „vær ikke bange.“

Lette Fjed kom op, men Luc hørte ikke et Ord; en Kjole strejfede hans Arm, den bedrøvede Skabning var ham ganske nær. En lille, feberhed Haand greb hans, han følte, hvorledes to varme Læber heftigt trykkede mod den. Hun kyssede hans Haand med inderlig Taknemlighed, gav sig hen som et Barn uden et eneste Ord, han hørte hende knap, saa hende ikke, følte kun de hede Taarer, der vældede ud af hendes Øjne og vædede hans Hænder.

Og saa døde den svage Lyd af de lette Fjed. Luc blev staaende et Øjeblik, bestyrtet, betagen af den lette Berøring, det hele var som en sælsom Drøm, thi dette Kys fra en uset Mund trængte ham lige ind i Sjælen. En underlig Fortryllelse greb ham, han vilde overtale sig til at tro, at han kun følte Glæde over at have hjulpet Josine til Tag over Hovedet den Nat. Men hvorfor sad hun da dernede i Døren og græd saa ynkeligt? Hvorfor gik hun ikke straks op, da Ragu kaldte paa hende og bad hende komme op? Mon hun med bitre Taarer havde grædt over en umulig Drøm, mon hun havde hulket saa fortvivlet over det,

der aldrig kunde blive anderledes, og mon hun nu skælvede af Angst ved at gaa ind til et Liv, der var hende en Dødsdom?

For sidste Gang lød Ragus Stemme:

„Naa, endelig! Det var saamænd heller ikke for tidligt. Kom saa i Seng, din lille Tosse.“

Og Luc flygtede, saa fortvivlet, saa nedtrykt, at han ikke kunde gøre sig Rede for den sælsomme Byrde, der formelig tyngede ham til Jorden. Medens han med Møje fandt Vej gennem den gamle Bys krogede Gyder, forfulgtes han uafbrudt af Josines Billede.

Det stakkels, unge Barn. Hun var et Offer for de Omgivelser, i hvilke hun var født og baaren. Aldrig, det var han vis paa, aldrig vilde hun være faldet for en Mand som Ragu, dersom hun ikke havde været blændet, forvildet af Fattigdom og Usselhed. Ak, hvilke uhyre Anstrengelser maatte der ikke gøres, for at Arbejdet kunde blive Menneskehedens Hæder og Glæde, for at den sunde Kærlighed kunde blomstre frem og give Sandhedens og Retfærdighedens rige Høst.

Indtil da var det vel sagtens bedst, at den stakkels Pige blev hos Ragu, hvis han da ikke var alt for slem imod hende.

Imidlertid havde Blæsten lagt sig. Himlen var næsten klar, Stjernerne blinkede mellem de tiloversblevne Skyer. Men Natten var saa mørk, og en dyb Sørgmodighed, en underlig Bitterhed fyldte Lucs Hjerte.

Pludselig stod han ved Flodbredden, ved den lille Træbro. Han hørte Klokken slaa ovre paa Fabrikkens store Ur, og han skyndte sig ned ad Briasgade for at naa til Crèche, hvor hans Seng ventede ham. Men netop som han naaede hjem, flammede et rødt Skær op og lyste klart over Bleusesbjergenes to Udløbere, over den sovende Bys Tage, over Roumagneslettens vide Marker. Det var Højovnen, der luede i Natten, og hvis mørke Omrids tegnedes skarpt som af en Ildebrand.

Luc saa sig om. Atter maatte han tænke paa Morgenrøden, paa den nye Dag, paa Solen, der skulde staa op og skinne paa Virkeliggørelsen af hans Drøm om en ny Menneskehed.

III.

Næste Dag, Søndag, fik Luc, ligesom han var staaet op, et elskværdigt Brev fra Fru Boisgelin, der indbød ham til at spise Frokost paa „La Guerdache“. Hun havde hørt, at han var der paa Egnen, vidste, at Jordan's først kom hjem om Mandagen, og

meddelte ham, hvor glad hun derfor vilde blive over at se ham hos sig og faa sig en fortrolig Passiar om gamle Dage i Paris, da de to havde gjort mange Fattigbesøg og udrettet meget, som ingen andre vidste noget om. Og Luc, der nærede den ærbødigste Hengivenhed for hende, svarede hende straks, at han nok skulde indfinde sig i hendes Hjem ved Ellevetiden.

Vejret havde om Natten fuldstændig forandret sig. En straalende Sol var staaet op paa en klar, blaa Himmel, der saa ud, som var den rensat af det stærke Regnskyl de foregaaende Dage; det var en dejlig Septembersøndag med høj, varm Luft. Blæsten om Natten havde allerede tørret Veje og Stier, saa Føret var godt. Derfor var det en Glæde for Luc at spadserere den Fjerdingsvej til „La Guerdache“. Klokken et Kvarter over ti vandrede han altsaa gennem den nye Del af Beauclair, der strækker sig mellem Raadhuspladsen og de første Marker paa Roumagnesletten, og han blev behagelig overrasket ved Synet af dette Kvarters nette og smukke Huse, der kun lidet lignede de uhyggelige Arbejderboliger, han i Gaar Aftes havde besøgt i Slud og Mørke.

Her laa Underpræfektens Embedsbolig, Raad- og Domhuset, en smuk Fængselsbygning, der lige var fuldendt. Sankt Vincentskirken, mellem den gamle og den ny Bydel, var et smukt Monument fra det 16de Aarhundrede; man havde nylig restaureret den, da Klokketaarnet truede med at styrte sammen over Hovedet paa Menigheden. Og Solen kastede et Guldsvær over Borgernes hyggelige Huse, selv Raadhuspladsen, for Enden af den tæt befolkede Briasgade, tog sig godt ud i det muntre Formiddagslys med den svære, rummelige Bygning, der brugtes baade som Raadhus og Skole.

Men Luc naaede snart Byens Udkant. Han gik gennem Briasgades Forlængelse ud paa Vejen, som førte lige til „La Guerdache“. Han behøvede ikke at skynde sig, og mens han langsomt vandrede ud af Byen, henfaldt han i Drømmerier. Bag ved ham, mod Nord hinsides Husenes Tage, hævede Bleusesbjergene deres Toppe, her var ogsaa den Indsnævring, gennem hvilken Mionnen som en smal, rivende Bjergstrøm hastede ud over Sletten, og her laa baade „Afgrunden“s udstrakte Bygningskompleks og La Crècheries Højovn, en hel Fabriksby, som for Resten tydelig kunde ses i Miles Afstand over Roumagnesletten.

Længe stod Luc stille og betragtede den vide Synskreds. Og medens han tankefuld styrede sin Gang mod „La Guerdache“, hvis pragtfulde Park han allerede saa i det fjerne, mindedes han Familien Qurignons Historie, som hans Ven Jordan havde fortalt ham.

Blaise Qurignon, Fabrikkens Grundlægger, var i Aaret 1823 kommet til Egnen og havde nedsat sig ved Mionnes Bred med sine to Hamre. Han havde aldrig haft mere end en Snes Arbejdere, var aldrig naaet til mere end beskeden Velstand, og havde i Nærheden af sit Værksted bygget det lille Hus, som beboedes af den nuværende Bestyrer Delaveau. Det var først hans Søn Jérôme, født samme Aar som Faderen grundede Forretningen, der bragte Fabrikken op, saa at han blev en rig Mand. Men mange Slægtleds Arbejdskraft, en hundredaarig sammensparet Energi fandt Udslag hos Jérôme og gjorde ham til Sejrherr i Livets Kamp. Han var Mand for at arbejde atten Timer i Døgnet, hans Klogskab, hans Vilje, hans legemlige Styrke kendte ikke til Hindringer, han overvandt alt. I mindre end tyve Aar stampede han en hel By op af Jorden, beskæftigede indtil 1200 Arbejdere og tjente Millioner. Faderens tarvelige Bolig blev ham for snæver, han købte for 800,000 Francs „La Guerdache“, en prægtig Ejendom med Park, Forpagtergaard og Jorder. Selve Hovedbygningen kunde rumme ti Familier. Jérôme mente, at her skulde Slægten bo og bygge, her skulde hans talrige Efterkommere regere i Pragt og Pomp og nyde Frugten af hans Arbejde. Han havde lagt Grunden til en prægtig Fremtid, han havde stiftet et Kongerige, havde udnyttet manges Arbejde, for at de udvalgte kunde nyde, thi den overstrømmende Kraft, han ejede, kunde jo ikke saa snart faa Ende, den vilde han genfinde hos sine Børn og Børnebørn i mange Led. Men allerede i en ung Alder ramtes han af en stor Ulykke, som en kraftig Eg rammes af Lynet: en pludselig Lamhed berøvede ham Brugen af begge Ben, og han saa sig nødsaget til at lade sin ældste Søn Michel overtage Ledelsen af Forretningen.

Michel Qurignon, den tredje i Rækken, var lige fyldt 30 Aar, da hans Fader blev lam. Han havde en yngre Broder, Philip, som i Paris mod Faderens Vilje havde ægtet en overordentlig skøn, men temmelig foruroligende Dame, og mellem de to Sønner var der en Datter, Laura, som allerede i en Alder af fem og tyve Aar ængstede Forældrene ved en overdreven Religiøsitet.

Michel havde for flere Aar siden giftet sig med en blid og kærlig, men lidt sygelig, ung Pige, og de havde to Børn, Gustave og Suzanne, der var fem og tre Aar, dengang deres Fader pludselig maatte overtage Fabrikken.

Det bestemtes, at han skulde bestyre Forretningen i hele Familiens Navn. Og skønt han langt fra besad Faderens Overlegenhed, skønt hans legemlige og aandelige Evner paa ingen Maade kunde sammenlignes med Jérômes, var han dog i Førstningen en

meget dygtig Leder. I ti Aar holdt han Huset paa samme Højde som Faderen, ja det lykkedes ham endogsaa paa et vist Punkt at udvide Forretningen ved at forny Materiellet og Maskinerne. Men nu ramtes han af flere Sorger, der syntes at varsle om snarlig Undergang. Hans Moder var død, Faderen sad lamslaet i sin Rullestol og mælte næsten aldrig et Ord, siden Lamheden havde naaet Tungen, saa at han ofte havde det største Besvær med at udtrykke sine Tanker, Søsteren Laura var bleven saa eksalteret, at hun tog Sløret, gik i Kloster og forlod „La Guerdache“ uden at ville lytte til Broderens Modforestillinger, mens han fra Paris hørte de sørgeligste Ting om Philips huslige Liv; hans skønne og letsindige Hustru førte en forargelig Tilværelse og trak Manden med sig i alskens farlige Eventyr med Spil og Svir og Sværmen.

Endelig mistede Michel sin blide og skrøbelige Hustru, og det var et uerstatteligt Tab for denne Mand, hvis Karakter og Natur ikke besad Kraft til at modstaa Fristelser. Allerede mens hun levede, havde han ofte givet efter for den Lidenskab, smukke Kvinder indgød ham, men han havde altid undgaaet Skandale, han var bange for at bedrøve det blide Væsen, hvis Ømhed rørte ham. Men næppe havde hun lukket sine Øjne, før han kastede alt Forbehold over Bord og lod sig beherske af sin Lidenskab, der nu optog Størstedelen af hans Tid og Kræfter. Saaledes hengik atter en halv Snes Aar, i hvilken Fabrikken gik tilbage, den stærke Haand holdt ikke mere Tøjlerne, Herren var træt og mat, optaget af en umaadelig Forlystelsesfeber kastede han Penge ud af Vinduerne og havde ikke en Tanke tilovers for Arbejde. Under en saadan Ledelse maatte selvfølgelig enhver Forretning lide, men hertil kom desuden den Krise, som bragte hele Omegnens Fabriksvirksomhed i Fare. Michel havde i et Par Aar følt Grunden vakle under sig, indtil et forfærdeligt Familiedrama gjorde ham helt forstyrret. Han var i en Alder af omtrent fire og halvtredsindstyve Aar dødelig forelsket i en ung, smuk Pige, som han havde truffet i Paris, taget med sig og skjult i Beauclair. Med hende tænkte han ofte paa at flygte et eller andet Sted hen, hvor han kunde leve i Fryd og Lykke, uden at plages af Bryderier og Forretninger. Hans Søn Gustave, der efter en lidet opbyggelig Skolegang førte en aldeles ørkesløs og unyttig Tilværelse, var kommen under Vejr med Faderens Kærlighedsforstaaelse, og da de levede som et Par gode Kammerater, spøjte og talte de sammen om den. For Resten lo og spøjte Gustave ligeledes, naar Talen faldt paa Forretningen og Fabrikken, hvor han aldrig gad sætte sine Fødder — alt det ækle, smudsige Jernskrammel, det uforskammede Spektakel og den vample Luft fra Maskinerne saa-

rede hans fine Fornemmelser. Han red, gik paa Jagt, førte en elskværdig, ung Levemands Tilværelse, som om han havde en lang Række berømte Forfædre bagved sig. Og saaledes gik det til, at han en skøn Aften tog de 100,000 Francs, Faderen havde laant for at komme gennem Terminen, hvorefter den haabefulde, unge Mand forsvandt med „Papas lille Veninde“, der hellere end gerne lod sig bortføre. Næste Dag skød Michel sig en Pistolkugle gennem Hovedet, fortvivlet, forvildet over saaledes at se alt styrte sammen.

Det var sket for tre Aar siden. Og det saa ud, som om Skæb-
nen ikke blev træt af at forfølge Familien. Kort efter Gustaves
Flugt kom der fra Nizza Efterretning om, at han var omkommen
ved et Ulykkestilfælde, et Par løbske Heste havde styrtet ham
i en Afgrund. Michels Broder Philip var i Paris bleven dræbt.
Han havde duelleret efter en højst uheldig Historie, som hans
frygtelige Kone havde rodet ham ind i; hun opholdt sig i Rus-
land sammen med en Tenor, og deres eneste Barn, Andrè, den
sidste Qurignon, maatte indlægges paa en Sindssygeanstalt, da
han foruden at være yderst kirtelsvag ogsaa havde Anfald af mo-
mentan Vanvid. Foruden dette syge Væsen og Tante Laura, der
ogsaa kunde betragtes som død, var der altsaa af den yngre
Generation kun Suzanne tilbage. Fem Aar før Faderens Død
havde hun, tyve Aar gammel, ægtet Boisgelin, der havde truffet
hende hos en Nabo der paa Egnen og var bleven forelsket i
hende. Skønt det allerede dengang gik tilbage med Fabrikken
og dens Virksomhed, havde Michel, der altid slog stort paa, ord-
net sig, saa at hans Datter fik en Million i Medgift. Boisgelin
var ogsaa meget rig, da han efter sin Fader og Bedstefader
havde arvet henimod seks Millioner, som disse Herrer havde
tjent paa en alt andet end hæderlig Maade ved Aager og Bedrag,
men som nu i den unge Boisgelins Hænder lutredes ved en Til-
værelse, der lige siden hans Fødsel havde været kemisk rensed
for ethvert Slags Arbejde. Han nød almindelig Agtelse og Mis-
undelse, hans Selskab var meget efterspurgt, han ejede i Paris
ved Monceauxpark en prægtig Bolig og nægtede sig intet af, hvad
Penge kunde skaffe. Efter at han i hele sin Skoletid med
Glans havde været Fuks i sin Klasse, som han forbavsede ved
sine overdrevent fine Klæder, havde han aldrig lagt to Straa
over Kors, og derfor bildte han sig ind, at han var en meget for-
nem Mand, der paa den eleganteste Maade brugte en Formue,
som Forfædrene havde erhvervet; selv ansaa han det for en
Skam at bestille noget. Ulykkeligvis endte det med, at de seks
Millioner ikke var tilstrækkelige til hans Husførelse. Han indlod

sig paa Spekulationer, som han for Resten aldeles ikke forstod sig paa. Efterretningen om nyopdagede Guldminer satte Børsen i Bevægelse, man lovede ham, at han paa to Aar vilde kunne fordoble sin Formue, hvis han her vovede den. Og saa kom Katastrofen; straks troede han, at han var i Bund og Grund ruineret, saa forarmet, at han knap kunde skaffe sig det tørre Brød. Han græd som et Barn, saa med Fortvivlelse paa sine uduelige Hænder, fattede ikke, hvad han skulde tage sig for, siden han ikke forstod nogen Slags Arbejde.

Men nu viste hans Hustru Suzanne, hvad der boede i hende; hun var beundringsværdig, saa øm, saa kærlig, saa klog og god, at hun satte Mod i ham. Den Million, hun havde bragt ham i Medgift, var frelst. Hun forlangte, at deres Status skulde opgøres, deres Hus sælges — og det viste sig nu, at man endnu havde en Million i Behold foruden hendes Medgift. Men hvor var det muligt for dem at leve videre i Paris med to Millioner, naar seks ikke havde været nok for Boisgelin? naar han mødtes af Fristelser ved hvert Skridt, han gjorde i den store By, der var et Midtpunkt for Alverdens Luksus og vanvittige Ødselhed. En Tilfældighed afgjorde deres Skæbne.

Boisgelin havde en uformuende Fætter, Delaveau, en Søn af hans Faster, hvis Mand havde bragt sin Familie til Betlerstaven ved sine uheldige Opfindelser. Delaveau var Ingeniør som Faderen og havde en beskeden Stilling ved en Kulgrube i Brias, dengang Michel Qurignon skød sig. Pint af Ærgerrighed, drevet frem af sin Kone og meget velunderrettet med Hensyn til „Afgrunden“s finansielle Tilstand var Delaveau taget til Paris for at prøve, om han ikke kunde rejse den Sum, der var nødvendig for at overtage Fabrikken, som han ved en ny Organisation var sikker paa at kunne redde, da han ganske tilfældig paa Gaden mødte sin Fætter Boisgelin. Som et Lyn slog det ham, at her var Manden, som skulde hjælpe ham, han fattede ikke, at han ikke var gaaet lige til sin Fætter, der oven i Købet var gift med en Qurignon. Og da Boisgelin meddelte ham, hvordan hans Sager stod, og talte om de to Millioner, som han gerne vilde udnytte paa en fordelagtig Maade, blev Delaveaus Planer end mere højtflyvende; han havde flere Samtaler med sin Fætter, var saa veltalende, saa inderlig overbevisende, fremsatte Sagen saa klart, at han omsider vandt Sejr. Det var en ret genial Plan, han havde undfanget: han vilde benytte sig af Krisen, købe „Afgrunden“ for en Million — den var det dobbelte værd — ordne Materiel og Maskiner paa udelukkende at fabrikere fine Staalsager, hvilket i meget kort Tid maatte give et stort

Overskud. Og hvorfor skulde Boisgelin ikke købe „La Guer-dache“ med det samme? Han kunde netop nu faa den for 500,000 Francs, og det var en meget fordelagtig Forretning, siden hans Kones Bedstefader havde betalt 800,000 for den. Paa den Maade beholdt man endnu 500,000 af de fra Katastrofen reddede to Millioner; de skulde anvendes til Fabrikkens Drift, og han — Delaveau — forpligtede sig til at svare Boisgelin fyrstelige Renter af de saaledes anbragte Kapitaler. Familien skulde forlade Paris, indrette sig paa Herregaarden, hvor de kunde leve i Fred og Ro, mens Delaveau tjente dem en kolossal Formue, med hvilken de engang i Tiden kunde vende tilbage til Hovedstaden som hovedrige Folk.

Det var Suzanne, der fik sin Mand til at gaa ind paa denne Plan, skønt Boisgelin med Rædsel imødesaa den kedsommelige Tilværelse, der ventede ham paa Landet med middelmaadige Indtægter. Hun selv var henrykt over at vende tilbage til sit Barndomshjem, hvor hun havde henlevet hele sin Ungdom. Og det gik alt sammen, som Delaveau havde indrettet det. De 1,500,000 Francs, der udbetaltes for „Afgrunden“ og „La Guer-dache“, dækkede næppe nok Passiverne i det quirignonske Bo, saa at Boisgelin's kom til at staa ganske uafhængig over for de eneste nulevende Arvinger: Tante Laura, Nonnen og Andrè, den sygelige Stakkel, der henslæbte en sørgelig Tilværelse i en privat Sindssygeanstalt. For Resten opfyldte Delaveau alle sine Forpligtelser, omordnede Fabrikken, anskaffede ny Maskiner og gjorde saa udmærkede Forretninger, at Overskudet allerede det første Aar var langt over Forventningerne. Efter to Aars Forløb indtog „Afgrunden“ paa ny en Førsterangsstilling i Metalfabrikationen, og de Summer, Delaveau udbetalte Ejerne, tillod Boisgelin at leve paa Herregaarden som en rig Adelsmand med seks Luksusheste i Stalden, fem Vogne, Jagter, Fester, Middagsselskaber, til hvilke Egnens og Byens Spidser ansaa det for en Ære at blive indbudt. Og Boisgelin, der i Førstningen drev om som en Martyr i landlig Ørkesløshed, pint af Længsel efter Boulevarden, følte sig meget snart hjemme i dette lille Rige, hvor han kunde spille Konge, hvor man smigrede hans Forfængelighed, hvor han bildte sig ind, at han havde travlt, naar han summede om som et unyttigt Insekt. Men der var fremfor alt en hemmelig Grund til den Glæde, han følte ved Livet paa Herregaarden — mens han med nedladende Ro herskede over Beauclair, tilfredsstilledes hans Selvfølelse paa mere end en Maade.

Delaveau boede i Jéromes gamle Bolig med sin Hustru Fernanda og deres lille Datter Nise, der kun var nogle Maaneder

gammel. Han selv var paa den Tid 37 Aar, Fernanda ti Aar yngre. De havde truffet hinanden i Paris, hvor de beboede samme Hus i Saint Jacquesgade. Hendes Moder ernærede sig som Spillelærerinde; Datteren var saa blændende smuk, at den unge Ingeniør i lange Tider blev ganske betagen og trykkede sig op mod Væggen, naar de mødtes paa Trappen, i Følelsen af sin egen Hæslighed og Fattigdom. Lidt efter lidt gjorde man Bekendtskab, hilste paa hinanden, han aflagde Besøg hos Damerne, og Moderen betroede ham, at hun havde været i Rusland i tolv Aar, og at den unge Pige, hvis kongelige Skønhed havde gjort saa stærkt et Indtryk paa ham, var Datter af en Fyrste, i hvis Hus hun havde været Lærerinde. Fyrsten, der tilbød hende, vilde vistnok have sikret baade hendes og Barnets Fremtid, men desværre blev han dræbt ved et Vaadeskud paa en Jagt, saa at den ulykkelige, forførte Kvinde maatte drage hjem til sit Fædreland med sin lille Fernanda. I Paris maatte hun give Timer for at skaffe Barnet og sig selv det nødvendige, men skønt hun sled og slæbte, havde hun dog aldrig opgivet Haabet om paa en eller anden vidunderlig Maade at komme til Hæder og Ære. Imidlertid voksede Fernanda til, forkælet og forvænt, overbevist om i Kraft af sin Skønhed at kunne tragte efter en Trone, og plaget af smaa Forhold, udtraadte Støvler og Hatte, der mange Gange maatte fikses op.

Hun levede i en stadig Harmen, pintes i den Grad af Trang til Sejr, at hun fra den Dag, hun fyldte ti Aar, ikke aandede andet end Had, Misundelse og Grusomhed, der i hendes unge Sjæl lagde Spiren til en ganske ualmindelig Fordærvelse og en Dag maatte sprede Sorg og Ulykke, hvor hun færdedes. Overbevist om, at hendes Skønhed maatte overvinde alle Hindringer, var hun taabelig nok til at lade sig forføre af en rig og mægtig Mand, der efter ganske kort Tids Forløb forlod hende, og denne Begivenhed, som hun omhyggelig holdt skjult i sit Hjertes bitreste Afkrog, satte Kronen paa Ødelæggelsens Værk, lærte hende Løgn og Hykleri og Snedighed, som hun hidindtil havde foragtet. Hun svor, at hun for Fremtiden vilde bære sig klogere ad, thi hun var for ærgerrig til at sælge sin Skønhed, naar hun ikke kunde opnaa en Stilling i Samfundet. Men det gik op for hende, at det ikke var nok, at hun var smuk, hun maatte have Lejlighed til at vise sin Skønhed, maatte erobre den Mand, der skulde bringe hende frem i Verden. Og da Moderen døde efter at have givet Timer i 25 Aar uden at naa videre end til at skaffe dem en ussel, middelmaadig Tilværelse, følte hun, at hun maatte gribe den Lejlighed, der tilbød sig og sige ja til den hverken

rige eller smukke Delaveau, der vilde gøre hende til sin Hustru. Hun nærede ingen varmere Følelse for ham, men hun forstod, at han elskede hende, at hun havde ham i sin Magt, derfor besluttede hun ved hans Haand at træde ind i de hæderlige Kvinders Klasse, hvor han som Ægtemand kunde være hende til Støtte. Han maatte købe hende Udstyr, hun ejede jo kun, hvad hun gik og stod i, men han tog hende, som hun var, han tilbød hende, som var hun en Guddom. Og alting gik, som Fernanda havde tænkt og villet.

To Maaneder var næppe henrundne, før hendes Mand havde indført hende paa „La Guerdache“, hvor Boisgelin øjeblikkelig blev dødelig forelsket i den vidunderlig skønne Kvinde, der efter nøje at have undersøgt Forholdene en skøn Aften faldt i Armenene paa Godsejeren. Dennes Lidenskab kendte ingen Grænser, han havde gerne straks ofret hende hele sin Formue, og for hendes Skyld var han rede til at bryde alle Baand. Og hun fandt i den elegante, velklædte Levemand det Ideal, hun havde drømt om, en Elsker, der i et og alt smigrede hendes Forfængelighed, tilfredsstillede hendes Lune og vilde være i Stand til at begaa de største Taabeligheder for at beholde hendes Kærlighed. I dette Forhold kunde hun tilfredsstille alle de hadefulde Følelser, der i Aarenes Løb havde hobet sig op i hendes Sjæl, det ulmende Had, hun følte mod sin Mand, hvis arbejdsomme Tilværelse og blinde Tillid ydmygede hende, den voksende Skinsyge, hun nærede mod den fredsommelige Suzanne, som hun fra første Færd afskyede, hvilket havde været en af de Grunde, der havde bestemt hende til at lokke Boisgelin til sig i Haab om saaledes at volde Hustruen Smerte.

Nu var der idel Fest og Glæde paa „La Guerdache“. Fernanda regerede i Kraft af sin Skønhed, hun hjalp trolig Boisgelin at bruge de Penge, Delaveau pressede ud af Fabrikken, ja hun haabede om ikke mange Aar at kunne vende tilbage til Paris og spille den Rolle, hun havde drømt om, med Boisgelins Millioner.

Alt dette gik Luc og tænkte paa, mens han langsomt slentrede af Sted. Og da han nu løftede Hovedet, mødte hans Øje knap hundrede Skridt borte en prægtig Park, hvis grønne Løvtag strakte sig i det uendelige.

Han stod lidt stille, hans Tanker dvælede ved Jérôme Qurignon, som han den foregaaende Dag havde mødt siddende i sin Rullestol med de sælsomme, klare Øjne. I næsten fuldstændig Tavshed havde han overværet alle disse Familiedramer — hvad havde han forstaaet? Der sagdes, at hans Forstand var svækket, men hans Øjne var saa dybe, saa sælsomt kloge, saa uud-

grundelige. Og hvis han kunde tænke, hvorledes var da de Tanker, der optog ham i de lange Timers Ubevægelighed? Alle hans Forhaabninger laa i Gruset, den sejrrige Livskraft, han i et langt, arbejdsomt Liv troede at kunne give som Arv til sine Efterkommere — den var saa godt som udslukt. Resten af hans uhyre Formue flammede nu som en Halmvisk i Nydelsessygens Luer! Han selv levede som en Eneboer, havde kun Samkvem med sin Sønnedatter Suzanne; hun var den eneste, for hvem hans Tjener maatte aabne Døren til det store Værelse i Stue-etagen, som han beboede. Som lille Pige havde hun tilbragt mange Timer hos sin stakkels Bedstefader, og da hun som gift kom tilbage, havde hun forlangt, at han skulde blive paa Slottet.

Luc styrede allerede sin Gang mod den brede, med Stenvaser prydede Hovedtrappe, da Lyden af en kendt Stemme bragte ham til at se sig om. Og under en vældig Eg, ved et Stenbord, omringet af Naturstole, saa han Suzanne, som havde taget Plads dèr, medens hendes Søn Paul legede i Græsset ved hendes Fødder.

„Ja, vist saa, kære Ven, her sidder jeg og venter paa mine fremmede som en skikkelig Bondekone, der ikke er bange for frisk Luft. Det var rigtig pænt af Dem, at De tog imod min forhastede Indbydelse.“

Hun rakte ham smilende Haanden. Smuk kunde man ikke kalde hende, men hun var en indtagende lille Skabning, med et fintformet, blondt Hoved, krøllet Haar og blide, blaa Øjne.

Hun var tre Aar ældre end Luc, havde gjort hans Bekendtskab i den tarvelige Lejlighed, han beboede i Bercy, nær ved den Fabrik, hvor han havde sin første underordnede Plads som Ingeniør. Hun plejede altid selv at se til sine fattige og kom der i Huset, hvor hun hjalp en Murer, som var Enkemand og sad med seks Børn, af hvilke de to var ganske smaa; tilfældigvis havde hun en Aften, da hun bragte noget Mad og Fodtøj, truffet den unge Mand siddende i det fattige Hjem med de to Smaapiger paa Skødet. De havde saaledes gjort hinandens Bekendtskab, og fra den Dag havde Luc ofte været hende behjælpelig med Udøvelsen af Kærlighedsgerninger i Paris' Fattigkvarterer.

En gensidig Sympati havde draget dem til hinanden; han var den, hun helst bad om en Haandsrækning i Anliggender, som kun de to kendte, og til sidst var han bleven en hyppig Gæst i hendes pragtfulde Hjem ved Monceauxparken; han var til Stede ved flere af de Selskaber, hun gav, og dèr havde han gjort Bekendtskab med Jordan's.

„De kan tro, De bliver savnet af mange, kære Fru Boisgelin,“ sagde han nu.

Hun saa paa ham med en rørt Mine og gjorde en let Haandbevægelse.

„Ak ja, naar jeg tænker paa Dem, ønsker jeg ofte, at jeg havde Dem i min Nærhed, thi her er meget at gøre.“

De sad begge to paa Bænken i livlig Samtale, saa fordybede i de Minder, de havde sammen, at de ikke saa Husets Herre komme ned ad Trappen og hen imod dem.

Boisgelin holdt sig rank, var meget elegant klædt i en korrekt Formiddagsdragt og med Monocle i Øjet. Han var temmelig høj, havde en god Figur, graa Øjne og en stor Næse, Overskægget var velplejet og vikset, og det let krøllede, brune Haar var strøget frem over en smal Pande, der allerede truede med at blive for høj.

„God Dag, kære Froment!“ raabte han med lidt affekteret fornem Betoning. „Det glæder mig, at De har villet forsøde vor landlige Ensomhed med Deres Besøg.“

Efter et kort, engelsk Haandtryk vendte han sig hastigt om til sin Kone:

„Kære Suzanne, Kalechen er vel sendt ind efter Delaveau's?“

Suzanne behøvede ikke at svare; thi samme Øjeblik rullede Vognen op ad Alléen og satte Gæsterne af ved Stenbordet.

Delaveau var lille og tætbygget med et svært, kæbestærkt Bulldoghoved, Braknæse, udstaaende Øjne og røde Kinder, der halvvejs skjultes af et studset, sort Skæg, hele hans Holdning havde et stift, myndigt, næsten militærisk Anstrøg, som endmere fremhævedes ved den uforlignelige Ynde, der var udbredt over hans Hustrus Fremtræden.

Fernanda var mørk, med blaa Øjne, slank, smidig Figur og vidunderlig skønne Skuldre og Arme. Aldrig havde en rigere, blødere Haarvækst bølget om et dejligere, mere formskønt Ansigt, Hudfarven var klar som Roser og Liljer, Øjnene store og udtryksfulde, straalende af Forstand og Ømhed, Munden lille og frisk, naar hun smilte, viste hun en Række smaa, hvide Tænder, der saa ud til at kunne knuse Stene.

Hun henvendte sig straks til Suzanne og bad denne om Undskyldning, fordi hun havde taget en Pige med til at passe paa den lille Nise, der var et treaars Barn, lige saa lys, som Modern var mørk, med krøllet Haar, himmelblaa Øjne og et sødt lille Ansigt, fuldt af Smilehuller.

„Kære Frue, jeg har jo selv bedt Dem tage den lille med. Hun kan saa godt sidde hos Paul, som heller ikke spiser ved Bordet i Dag.“

De to Damer lod til at være Veninder. Da Boisgelin ilte Fernanda i Møde, saas en næppe mærkelig Trækning om Suzannes Mund. For Resten var den skønne Fru Delaveau just ikke overstrømmende venlig, thi hun hilste med den kolde Mine, hun plejede at paatage sig, naar hendes Tilbeder en sjælden Gang prøvede at nægte hende et eller andet.

Med ængstelige Lader kom han hen til Luc og Delaveau, der tidligere havde truffet hinanden og nu fornyede Bekendtskabet. Men den unge Mands uventede Ankomst til Beauclair lod til at gøre et vist Indtryk paa „Afgrunden“s Direktør.

„Hvad for noget! Har De været her siden i Gaar? Og De har ikke endnu talt med Jordan's, som jo over Hals og Hoved maatte tage til Cannes . . . Ja, javist, det har jeg hørt, men jeg anede ikke, at han havde anmodet Dem om at komme herud! . . . Han har jo en Del Vrøvl med sin Højovn?“

Luc var forbavset over at se den Interesse, Delaveau viste, han følte, at denne havde den største Lyst til at spørge, hvad Jordan egentlig vilde ham. Da han ikke forstod Grunden til Direktørens Uro, svarede han i en ligegyldig Tone:

„Med Højovnen? Saa, tror De det? Al Ting gaar jo meget godt, efter hvad jeg véd.“

Nu drejede Delaveau forsigtigt Samtalen i en anden Retning, idet han meddelte Boisgelin den gode Efterretning, at den kinesiske Regering havde købt en Beholdning defekte Granater, som skulde omstøbes.

Imidlertid mente Boisgelin, at det var lidt simpelt saaledes at modtage sine Gæster paa en Havebænk, det kunde maaske passe for Borgerfolk, og da han bad dem træde ind, mødte man Hr. Jérôme i Rullestolen med Tjeneren. Den gamle Mand havde ønsket at leve ganske for sig selv, at spise, spadsere, gaa i Seng og staa op, som det passede ham, han taalte ikke, at man tog Hensyn til ham, og det var endogsaa blevet en Regel, aldrig at tiltale ham. Alle nøjedes derfor med en stum Hilsen. Den gamle Mand fortrak ikke en Mine, saa vist paa dem alle, men gengældte ikke deres Hilsen, og Luc grebes paa ny af en uhyggelig Fornemmelse ved Synet af det blege Ansigt og de sælsomme, klare Øjne.

Dagligstuen var en uhyre Sal, betrukket med rødt Silke-damask og møbleret i Rokokkostil. Aldrig saa snart var man naaet derind, før flere Gæster ankom: Underpræfekt Chatelard med Borgmester Gourier, dennes Frue Léonora og deres Søn Achille. Trods sine fyrretyve Aar og en skaldet Isse var Chatelard endnu en smuk Mand, med krum Næse og store, kloge

Øjne bag Næseklemmerne. Efter at have ofret sit Haar og sin Fordøjelse paa Pariserlivets Alter, havde han ved Indflydelse af en fortrolig Ven faaet Embedet som Underpræfekt i Beauclair. Da han var blottet for Ærgerrighed, og da han følte, at hans angrebne Lever trængte til en fredelig Tilværelse, slog han sig til Ro i denne Afkrog, hvilket faldt ham saa meget lettere, som en blid Skæbne her førte ham sammen med den smukke, blonde Fru Gourier, som forsødede ham Livet i et skyfrit Forhold. Léonora var otte og tredive Aar, meget velkonserveret, med store, regelmæssige Træk, ulasteligt Væsen, der efter velunderrettedes Mening skjulte et meget livligt Temperament. Deres Forbindelse vakte ingen som helst Forargelse, ja den lod til at vinde Bifald endogsaa hos Hr. Gourier, en tyk, simpel Person med fed Nakke og Fuldmaaneansigt, der altid havde travlt med den store Skotøjsfabrik, han havde arvet efter Faderen, og hvor han selv havde tjent en betydelig Formue. I de sidste femten Aar havde han og Konen efter fælles Overenskomst levet hver for sig; det eneste Baand mellem dem var den attenaarige Achille, der lignede Moderen meget, men var mørk, og som trods sin gode Forstand voldte Forældrene stor Ængstelse og Forundring ved de højst ejendommelige og meget uafhængige Forestillinger og Idéer, han nærede.

Underpræfekten og Borgmesteren var uadskillige, og det lettede Forretningsgangen betydeligt, saa at hele Byen drog Fordel af det smukke Familieforhold.

Derefter kom andre Gæster: Assessor Gaume med sin Datter Lucile og dennes Forlovede Kaptajn Jollinet. Gaume var en Mand med langagtigt Hoved, rund Hage, høj Pande, han var knap fem og fyrre, men lod til at ville begrave sig i den lille Ravnekrog efter et frygteligt Familiedrama, der havde kastet en mørk Skygge over hans Tilværelse. Hans Hustru havde nemlig dræbt sig for hans Øjne af Fortvivlelse over, at hendes Elsker havde forladt hende og efter at have tilstaaet sin Brøde for Manden. Kold og streng, som han var, kunde han hverken glemme eller trøste sig og led nu bestandig ved at se Datteren, som han tilbød, vokse op, og med hver Dag komme til at ligne Moderen mere. Lucile var lille og indtagende, med spillende, forelskede Øjne i et klart Ansigt, indrammet af lyst, kastaniebrunt Haar. Hun mindede Faderen om Fortiden, og han nærede en saadan Angst for at se hende træde i Moderens Fodspor, at han, da hun lige var fyldt tyve Aar, havde forlovet hende med Kaptajn Jollivet, skønt han skælvede ved at tænke paa det ensomme Liv, han maatte føre, naar hun snart forlod ham for at

gifte sig. Hendes Forlovede havde ført et temmeligt vildt Ungkarleliv, var fem og tredive Aar og en ret smuk Mand med et stædigt Ansigt og en stor Knebelsbart; han havde maattet tage sin Afsked af Tjenesten paa Grund af svageligt Helbred som Følge af en Sumpfeber, han havde paadraget sig under et Felttog til Madagascar. Han havde for nylig arvet en Formue, der gav ham en aarlig Indtægt af 12,000 Francs, var kommet til Beauclair for at bosætte sig i sin Fødeegn. Luciles Dueøjne havde gjort et stærkt Indtryk paa ham, og da Gaume var ganske uformuende og udelukkende henvist til at leve af sin Gage, kunde hun ikke tænke paa at give Kaptajnen en Kurv, da han meldte sig som Bejler.

Derpaa kom Ægteparret Mazelle med deres lille, treaars Datter, som ogsaa skulde sidde ved det lille Bord. Det var en fuldstændig lykkelig Familie. Mand og Kone var omtrent lige gamle, lidt over fyrre, fede og ens med samme rødmossede, smilende Ansigt, samme skikkelige, milde Udtryk. De havde anvendt 100,000 Francs for at indrette et pænt Hus i Nærheden af Underpræfektens Bolig med en ret stor Have, og de levede af femten Tusind Francs om Aaret. Deres Lykke, deres Livs Glæde var at hvile sig efter Arbejdet. Han mente, at naar han havde slidt og sparet i ti Aar, kunde det være nok. Han var en lille Kulagent, der havde ægtet en Kone med 50,000 Francs i Medgift, og han havde været klog nok, eller maaske blot heldig nok til at forudse en Strejke. Han havde i Udlandet og til lave Priser indkøbt store Kulbeholdninger, som han derpaa solgte med stor Fortjeneste til de franske Industridrivende, der af Mangel paa Brændsel var ved at lukke deres Fabrikker. Men han viste virkelig Klogskab, da han i fyrretyveaars Alderen trak sig tilbage fra Forretningerne efter at have tjent de 600,000 Francs, som efter hans Mening vilde gøre ham og hans Kone til et fuldkomment lykkeligt Par. Det eneste sorte Punkt i deres Synskreds var, at Fru Mazelle, der var meget fed og meget blodrig, bildte sig ind, at hun havde en eller anden ubestemmelig Sygdom, i hvilken Anledning Manden altid beklagede hende og pylrede om hende.

Deres lille Datter, Louise, lignede dem slet ikke; hun var mørk, mager og livlig, hun var falden som en Himlens Gave ned i dette solbeskinnede Hus, der døsede hen i det daglige Velvære.

Man ventede nu kun paa Abbed Marle, Præsten i St. Vincent, Beauclairs rige Sogn; netop som man havde bestemt sig for at gaa til Bords, kom han. Han undskyldte sig med, at Em-

Ligegyldighed. Han kendte alt for vel det gamle Regeringsmaskineri, der arbejdede af sig selv med Knagen og Bragen, men som vilde gaa i Stykker og falde sammen, saa snart den nye Samfundsorden saa Dagens Lys. I værste Fald skulde han gøre sit for at redde sit eget Skind.

„De indser vel nok,“ endte han med at sige, „at denne ulykkelige Strejke, som har ængstet os alle, er endt paa den heldigste Maade.“

Gourier, Borgmesteren, der ellers altid var enig med Underpræfekten, hvilket meget lettede dem Byens Administration, mod-sagde ham dog her.

„Undskyld, kære Ven, men *for* megen Eftergivenhed vil føre os langt. Jeg kender Arbejderne, jeg holder af dem, jeg er gammel Republikaner og gammel Demokrat, men selv om jeg indrømmer de arbejdende Klasser Ret til at forbedre deres Kaar, kan jeg dog aldrig gaa med til deres omstyrtende Teorier, deres kollektivistiske Idéer, der vil ødelægge hele det civiliserede Samfund.“

I hans dybe, skælvende Stemme lød endnu den Skræk, han havde udstaaet, den truede Skatteborgers Vrede, den medfødte Trang til Undertrykkelse, der et Øjeblik havde givet sig Udslag i Ønsket om at lade Tropperne skride ind for at tvinge de strejkende til at genoptage Arbejdet.

„Hvad mig angaar, da har jeg gjort alt muligt for Arbejderne i min Fabrik: Hjælpekasse, Alderdomsforsørgelse, billige Boliger, alle mulige Lettelser. Jeg spørger, hvad kan de forlange mere? Der er dog Grænser, ikke sandt, Hr. Delaveau?“

Direktøren for „Afgrunden“ havde hidindtil spist med god Appetit og hørt til uden at blande sig i Samtalen.

„Aa, Grænser!“ sagde han sindigt. „Jeg haaber da, at vi lader det gaa over alle Grænser uden at slaa et Slag. Jeg er enig med Underpræfekten, Strejken er endt heldigt. Jeg har endogsaa en god Efterretning: Bonnaire, De véd, Anføreren, som jeg blev nødt til at tage igen, han har af egen fri Vilje forladt Fabrikken i Gaar Aftes. Ganske vist er han en udmærket Arbejder, men hvad kan det hjælpe? Han er et uroligt Hoved, en farlig Drømmer. Aa, Drømmen, det er den, der fører os til Afgrundens Rand.“

Han gik videre, søgte at vise, at han var baade ærlig og retfærdig. Enhver havde jo Ret til at forsvare sine Interesser, Arbejderne ved at gøre Strejke, naar de derved troede at kunne bedre deres Kaar. Som Direktør for Fabrikken forsvarede han Kapitalen, Materiellet, Ejendommen, der var betroet ham. Han

var endogsaa villig til at vise Overbærenhed, thi han følte, at han her var den stærkeste, sejret havde han ogsaa, baade som aktiv Arbejder og god Administrator og var glad over, at Strejken ikke havde gjort mere Skade, og at den ikke havde kunnet forhindre ham i at opfylde de Forpligtelser, han havde paataget sig overfor sin Fætter.

Tjeneren bød just nu Agerhøns om, mens Kusken, der skulde sørge for Vinene, skænkede St. Emilion.

„Du sværger mig altsaa til,“ sagde Boisgelin, „at vi ikke bliver nødt til at leve af Kartofler, men at vi med Ro kan spise en Agerhøne-Vinge.“

En Lattersalve modtog dette Indfald, som man fandt meget morsomt.

„Ja, det tør jeg sværge paa,“ sagde Delaveau, der ligesom de andre lo. „Sov og spis i Ro, den Revolution, der skal berøve dig dine Rentepenge, kommer hverken i Dag eller i Morgen.“

Luc sad tavs med bankende Hjerter. Delaveau arbejdede jo dog baade med Muskler og med Hjerne, men denne Boisgelin, der aldrig havde bestilt noget, med hvad Ret levede han og spiste han i denne Luksus?

Luc blev slaaet af Fernandas Holdning; hun havde været meget optaget af denne Samtale, hun havde set ivrig og henrykt ud ved Arbejdernes Nederlag og Pengenes Sejr, som hun nød i fulde Drag. Hendes røde Læber havde trukket sig lidt op og blottet de spidse Tænder i en grusom Latter, som om hun nu endelig havde faaet sit Nag og sin Attraa tilfredsstillet. Lige over for hende sad den blide Kvinde, som hun bedrog, og ved Siden havde hun den gavmilde Elsker, som hun beherskede, og den forblindede Ægtemand, som tjente Millionerne til hende. Hun syntes allerede beruset af Blomsterne, Vinene, Maden, men især beruset af en ryggesløs Glæde ved at benytte sin straalende Skønhed til at foraarsage Forstyrrelse og Ødelæggelse.

„Er De ikke ved at ordne Velgørenhedsbazar hos Dem?“ spurgte Suzanne sagte Chatelard. „Synes De ikke, vi skulde tale om noget andet end Politik?“

Den galante Underpræfekt var straks af hendes Mening.

„Ganske vist! Det er en stor Skam af os . . . Jeg vil med Fornøjelse give alle de Fester, som De, bedste Frue, kan ønske Dem.“

Og nu var det forbi med den almindelige Samtale; hver beskæftigede sig med det, der laa ham nærmest. Abbed Marle nøjedes med at nikke i Tavshed, naar Delaveau kom med visse Udtalelser, som han ikke helt ud kunde bifalde. Den gode

Abbed var ret forsigtig i dette Hus, han følte sig uhyggelig til Mode overfor Værtens Letsindighed, Underpræfektens skeptiske Syn paa Tingene og den ganske aabenlyse Fjendtlighed, han mødte hos Gourier, der altid talte imod Præstevælden. Det var ham yderst pinlige Forhold, men han forstod, at han i Følge sin Stilling maatte støtte dette Samfund, skønt han indsaa, at det selv ilte sin Undergang i Møde. Imidlertid fandt han Trøst i den virkelige Sympati, han nærede for den fromme Léonora, der sad ved Siden af ham. Den skikkelige Mazelle havde han heller intet imod; han havde kun aabnet Munden for at spise af den gode Mad, som han omhyggelig tyggede, da han frygtede for Fordøjelsesbesværligheder. Politik interesserede ham ikke mere — han havde jo heldigvis sit paa det tørre. Nu sad han og lyttede til Kaptajnen, der lettede sit Hjerte for en villig Tilhører: Hæren var Nationens Skole, Frankrig, med sine tusindaarige Overleveringer, maatte selvfølgelig vedblive at være krigersk og vilde ikke komme i Ligevægt, førend det paa ny havde erobret Europa og med Sværdet beherskede dette.

Ved den anden Ende af Bordet sad den unge Achille Gourier tavs og overlegen, han lyttede til Samtalen, sagde ikke et Ord, men af hans Øjne lyste den mest umiskendelige Foragt for hans Familie og de Venner, man tvang ham til at sidde til Bords med.

Men atter hørtes en Stemme over hele Bordet; netop som en Andeleverpostej — et rent Vidunder — bødes om. Det var Fru Mazelle, som hidindtil ikke havde tænkt paa sin Sygdom. Boisgelin, der var hendes Sidemand, havde kun Øje og Øren for Fernanda, derfor vendte hun sig til Gourier, forklarede ham, hvad hun havde i Sinde med Hensyn til sin Datter Louise og dennes Opdragelse:

„Jeg vil ikke have, hun skal pines med al den Læsning, hvorfor skal Barnet proppes med det kedsommelige Tøjleri! Hun er vor eneste, og hun skal arve alt, hvad vi har lagt til bedste.“

Pludselig fik Luc Lyst til at skræmme den tykke Dame:

„Men, bedste Frue, véd De da ikke, at al Arv bliver fordelt, saa saare den nye Samfundsorden træder i Kraft?“

Selskabet troede, det var hans Spøg, og Fruens bestyrtede Ansigt var saa uimodstaaelig komisk, at man hurtigt ilte hende til Hjælp. Det var dog alt for rædsomt, om man berøvede Børnene Forældrenes surt erhvervede Penge og tvang disse til selv at tjene deres Brød! Men — naturligvis maatte en saadan Nederdrægtighed blive den uundgaaelige Følge af Kollektivisme. Og da Mazelle nu ogsaa vilde støtte sin Kone ved Forsikringen

om, at hun kunde være rolig, siden hele deres Formue stod i Statspapirer, svarede Luc med stor Ro:

„Dèr tager De sandelig fejl — dem brænder de ganske roligt! Den Forholdsregel staar allerede paa Dagsordenen!“

Mazelles saa ud, som om de skulde kvæles. Dette var dog uhørt! De var saa bestyrtede ved denne Forestilling, at Chate-lard i en ironisk, beroligende Tone tog Ordet:

„Vist ej, vist ej! Vi er endnu ikke komne saa vidt. Deres lille Pige kan nok faa Tid at blive baade Hustru og Moder, inden sligt indtræffer; men for Resten tror jeg, det vilde være hensigtsmæssigt, om man fik hende tørret lidt om Munden, thi hun omgaas lidt fortroligt med Flødeskummet!“

Alle lo og spøjte, men ikke desto mindre følte Selskabet sig helt uhyggeligt til Mode ved Tanken om, hvad Fremtiden kunde bære i sit Skød, ved Tanken om den Storm, der maaske kunde feje hen over dem alle og rive med sig deres uforskammende, fordærlige Pragt, deres oprørende Svælgen i uretfærdig Ny-delse.

„Republikken begaar simpelthen Selvmord den Dag, den rører ved Ejendomsretten!“ erklærede Borgmester Gourier.

„Lovene maa respekteres, og alt styrter sammen, hvis de ikke anvendes!“ sagde Assessor Gaume.

„Og skulde det gaa saa galt, har vi da Hæren, som nok kan passe paa, at de Slyngler ikke faar Overtaget!“ lød det tillidsfuldt fra Kaptajn Jollivet.

„Lad Herren raade,“ bemærkede Marle. „Han er idel Godhed og Retfærdighed.“

Boisgelin og Delaveau nøjedes med at nikke bifaldende, thi det var jo dem, alle disse Samfundstøttere vilde hjælpe. Og Luc forstod det hele: Regeringen, Øvrigheden, Hæren og Gejstligheden holdt endnu paa den vaklende Bygning, paa det frygtelige Stillads af Uretfærdighed, paa det dræbende Arbejde, der ydedes af de undertrykte Masser for at fede Mindretallets Last og Dovenskab.

Nu kom Desserten paa Bordet, der bugnede under Kager, Konfekt, Creme og udsøgt Frugt; og for at muntre Mazelles op blev Champagnen skænket i de store Glas, mens der udbragtes en Skaal for Lediggang, for den guddommelige Lediggang, der ikke hører denne Verden til. De store Træer udenfor viftede en mild Kølighed ind over den pragtfulde Spisesal, og Stemningen blev munter og fornøjelig mellem Gæsterne; Luc faldt i dybe Tanker; han drømte om den Befrielse, Fremtiden skulde bringe,

mens han sad her mellem disse Mennesker, der repræsenterede Fortidens uretfærdige Tyranni.

Efter Kaffen, der indtoges i Dagligstuen, foreslog Værten en lille-Spadseretur gennem Parken til Forpagtergaarden.

Under hele Maaltidet havde Boisgelin forgæves søgt at formilde Fernanda, der næppe havde svaret paa alle hans Tilnærmelser og hele Tiden havde smilt og koketteret med den lige over for siddende Chatelard. Og saaledes havde hun nu behandlet ham i over en Uge. Hun var kold og grusom mod ham, saa snart han ikke opfyldte ethvert af hendes Ønsker. Denne Gang var hun rasende, fordi han havde nægtet at foranstalte en Parforcejagt, hvor hun vilde vise sig i en ny Ridedragt. Han havde været dristig nok til at tale om de store Summer, en saadan Fest vilde koste, saa meget mere som Suzanne, til hvem han havde omtalt Sagen, indstændig havde bedt ham være lidt fornuftig; Spørgsmaalet var, hvem der skulde gaa af med Sejren. Suzanne havde godt lagt Mærke til den skønne Fernandas kølige Holdning og til Boisgelins ængstelige Mine. Og da han straks efter Frokosten vilde ud paa Spadseretur, forstod hun, at han kun havde til Hensigt at komme under fire Øjne med den fornærmede Dame for at tale sin Sag og formilde hendes Vrede. Derfor erklærede hun ogsaa, at hun vilde blive hjemme hos Fru Mazelle, der aldrig gik lige efter sit Maaltid; hun var saaret over Mandens Opførsel, følte sig afmægtig overfor Medbejlersken og fandt det under sin Værdighed at passe paa de to. Assessor Gaume, hans Datter og hendes Forlovede, erklærede ligeledes, at de ingen Lyst havde til at gaa ud, hvilket bragte Abbed Marle til at foreslaa Assessoren et Parti Skak. Den unge Gourier havde allerede sagt Farvel; han længtes efter at trække Vejret frit i den friske Luft og benyttede som Paaskud Eksamenslæsning.

Altsaa var der kun Boisgelin, Underpræfekten, Gouriers, Delaveaus og Luc, der med langsomme Skridt satte sig i Bevægelse under Parkens høje Træer i Retning af Forpagtergaarden.

De marcherede af Sted uhyre korrekt; først de fem Herrer, derefter Fernanda og Léonora, fordybede i en ivrig Samtale. Boisgelin udbredte sig i Klager over Landbruget: Jorden gav usselt Udbytte — Godsejerne stod alle paa Fallitens Rand. Gourier og Chatelard var enige om, at her var netop Knudepunktet i det sociale Spørgsmaal, thi naar Brødpriserne var saa høje, gik det ud over Arbejderne, og naar Bønderne ikke havde Penge, kunde de ikke købe Industriens Frembringelser. Delaveau mente, at Løsningen vist kunde findes i et fornuftigt Beskyttelsessystem.

Og Luc, der lidenskabeligt interesserede sig for dette Emne, fik mange Oplysninger ud af Boisgelin, der endte med at tilstaa, at hans Mistvivl ikke havde sin Grund i de endeløse Vanskeligheder, han havde med sin Forpagter, Feuillat, hvis Fordringer med hvert Aar voksede. Han blev vist nødt til at faa fat i en anden, naar Feuillats Tid var udløben, og da Manden havde en Anelse om dette, gad han ikke mere passe sine Ting, forsømte Jorden, idet han ganske rolig erklærede, at han sandelig ikke havde Lyst at arbejde og svede for sin Efterfølger; og det var jo den rene Ruin for Ejendommen!

„Og saaledes gaar det overalt,“ sagde Boisgelin. „Uenighed og Splid alle Vegne. Arbejderne vil bytte Plads med Ejerne, og saa gaar Jord og Gods Pokker i Vold . . . Se nu i Combettes, den Landsby, hvis Jorder ligger paa den anden Side af Formeriesvejen, der river og slider Bønderne i hverandre, har kun Tanke for at gøre hverandre saa megen Fortræd som muligt, uden at indse, at de paa den Maade hemmer ethvert Fremskridt. . . . Aa, Lenstiden havde sine store og gode Sider, og alle disse taabelige Knægte vilde ikke gøre alt det Vrøvl, dersom de ingenting ejede og havde den Overbevisning, at de aldrig vilde komme til at eje en Stump Jord!“

Luc maatte smile ved denne uventede Slutning. Men det slog ham, at Ødelæggelsen hidrørte fra Uenigheden blandt Landbostanden.

Da de nærmede sig Forpagtergaarden, hørte de højrøstet Tale, Eder og Næveslag i Bordet — et heftigt Skænderi. Derefter gik Døren op, og ud kom to Bønder, den ene stor og tyk, den anden mager og bidsk, som efter at have truet ad hinanden, gik hver til sin Side over Markerne ad Landsbyen til.

„Hvad er her paa Færde, Feuillat?“ spurgte Boisgelin Forpagteren, der stod i Døren.

„Aa, ingenting, Hr. Boisgelin. Det er bare to Mænd fra Combettes, der er uenige om et Grænseskel, og som har taget mig til Voldgiftsdommer. Nu har der gennem flere Slægtled i ét væk været Kævleri om den Historie, de ryger i Totterne paa hinanden, saa saare de mødes; det nytter ikke, man prøver at tale dem til Rette. De saa selv, at de var færdige til at æde hinanden. Og hvor de dog er taabelige, de Mennesker, de kunde udrette saa meget, naar de vilde komme hinanden lidt i Møde og ikke stadig ophidse sig ved deres Rethaveri.“

Feuillat brød af, som om han fortrød i Godsejerens Paahør at have ytret denne Anskuelse; hans Blik tilsløredes, og med dump, ligegyldig Betoning vedblev han:

„Vil Damerne og Herrerne ikke komme indenfor og hvile et Øjeblik?“

Men Luc havde fanget et Glimt i Mandens Øjne, og det passede kun daarligt til dette haarde, tørre Ansigt, til den magre, høje Skikkelse, der saa ud, som var Manden allerede udbrændt, skønt han ikke kunde være over fyrre. For Resten var Forpagteren en overmaade forstandig Mand, det mærkede man straks, naar man hørte ham tale med Boisgelin.

Denne spurgte ham smilende, om han var kommen paa bedre Tanker; han rystede paa Hovedet og svarede temmelig kort, med undvigende Vendinger. Han mente øjensynlig, at Jorden skulde tilhøre den, som dyrkede den, skulde tilhøre alle, for at man atter kunde faa Lyst til og Glæde ved igen at gøre den frugtbar. Han trak paa Skuldrene med en mistrøstig Mine. Hvad nyttede det vel at gøre sig Umage? Hans Fader, hans Farfader havde elsket deres Jord og deres Arbejde, han var træt af at slide sig op for en anden, der bare tænkte paa at sætte Afgiften op, saa saare Høsten var nogenlunde anstændig. Og der laa noget andet bag hans halvkvædede Vise, bag hans klare Syn paa Tingene: han vilde have Enighed mellem Bønderne, dyrke de udstykkede Lodder i Fællesskab, med tidssvarende Maskiner. Lidt efter lidt havde disse Idéer slaaet Rod hos ham; dem behøvede jo Godejerne, Borgermændene ikke at rages ind i, men undertiden slap der ham alligevel et Ord ud af Munden.

Selskabet var imidlertid traadt ind, og Luc saa atter her de nøgne, kolde Mure, Lugten af daarligt betalt Arbejde og Fattigdom, som han alt havde sporet hos Bonnaires i Tremaanegade. Mager og jordslaaet som Manden sad Madam Feuillat dør med sit eneste Barn, Lèon, en tolvvaars Dreng, der allerede hjalp Faderen med Gaardens Drift. Hos Landbrugeren som hos Fabriksarbejderen fandt Luc atter det sure Slid, det forbandede Arbejde, som var en Pest og en Plage, der end ikke gav Slaven det tørre Brød.

I den nærliggende Landsby Combettes var Nøden sagtens endnu større, i smudsige Hytter førte Bønderne sammen med Husdyrene en ussel Tilværelse, der ved Splid og Strid mellem Naboerne gjordes end utaaleligere. Og Luc lyttede til Forpagterens Tale, mens han saa sig om og tænkte paa dette Samfundshelvede. Spørgsmaalets Løsning fandtes maaske her, thi naar en ny Orden skulde indføres, maatte man nødvendigvis komme tilbage til Jorden, til den fælles Moder, der ene var i Stand til at sikre sine Børn det daglige Brød.

Paa Hjemvejen, ad en anden, mere skyggefuld Sti, dannede

Selskabet nye Grupper. Chatelard og Léonora gik langsomt samtalende som gamle Venner og var snart de sidste, mens Boisgelin forsvandt med Fernanda, som om de forvildede sig, mens de to Ægtemænd, Gourier og Delaveau, fulgte den lige Vej, diskuterede en Artikel om Strejkens Afslutning, der havde staaet i „Beauclairs Avis“, et Blad som udkom i 500 Eksemplarer og redigedes af en lille, klerikal Boghandler ved Navn Lebleu; — Abbed Marle og Kaptajn Jollivet skrev oftere i Bladet. Gourier beklagede, at Vorherre skulde indblandes i den Sag, skønt han for Resten tilligemed „Afgrunden“s Bestyrer istemte den Sejrssang, der i lyriske Vendinger priste Arbejdsgivernes Maadehold. Og Luc, der i Førstningen havde slaaet Følge med de to Herrer, blev snart saa ked af deres Enighed, at han lod dem gaa foran, og saa snart det lod sig gøre, drejede ind paa en Sti, som førte dybere ind i Skoven; han kunde altid finde Vej tilbage til Herregaarden, naar han fik nok af den kølige Ensomhed mellem de skønne, høje Træer, gennem hvis tætte Kroner Septembersolen kastede en gylden Regn af varme Straaler! I nogen Tid vandrede han af Sted paa Lykke og Fromme, glad over at være alene og at kunne trække Vejret frit; det var ham, som lettedes en tung Byrde fra hans Bryst. Lidt efter tænkte han paa at opsøge sit Selskab, da han pludselig, i Nærheden af Formeriesvejen, kom ud paa en grøn Eng, gennem hvilken en Arm af Mionnefloden førte Vand til en stor Dam. Og det Syn, der her mødte hans Blik, var saa fortryllende, at han stod stille og betragtede det med Øjne, der straalte af Glæde og Haab.

Det var Paul Boisgelin, som havde faaet Lov at gaa herud med sine smaa Veninder Nise Delaveau og Louise Mazelle, der ikke kunde gaa ret langt paa deres treaars Ben. Barnepigerne havde lagt sig til Ro under et Piletræ; de var fordybede i ivrig Samtale, bekymrede sig kun lidt om, hvad Børnene tog sig for, saa at den lille Arving og de to smaa Storborgerdøtre havde sluttet sig til et Selskab, der allerede var i fuld Leg ved Dammen.

Luc genkendte med Forbavselse i Nanet Anføreren, der sikkert havde lokket Lucien og Antoinette Bonnaire med sig gennem Hækken ind paa Godsejerens Enemærker, for at prøve en lille Baad, som Lucien havde lavet, og som kunde sejle af sig selv. Nu var Forsøget gjort, Baaden gled stolt hen ad Dammens spejklare Vand, og Børnene var henrykte.

For Resten var Mekanismen ganske simpel; Lucien havde sat Hjulene af et billigt Stykke Legetøj paa en selvlavet Baad, der kunde bevæge sig hen over Vandfladen en halv Snes Alen, naar man trak Spilleværket op, inden den blev sat ud. Uheldigvis

voldte det en Del Vanskeligheder at faa Skibet i Land, naar det stod stille.

Forstenede af Beundring stod Paul og hans to Gæster ved Kanten af Dammen. Louise var især henrykt. Hun rakte Hænderne frem og raabte:

„Jeg vil ha' det, jeg vil ha' det.“

Hun løbe hen til Lucien, der med en Pind halede Skibet i Land og var ved at trække det op.

„Det er mig, der har lavet det, skal du vide,“ sagde han.

„Aa, vis mig det, kom med det.“

Han vilde ikke slippe det.

„Nej, du faar det ikke, jeg har haft saa meget Mas med det .

. . . Du river det i Stykker, slip straks!“

Men han kunde ikke modstaa hende, han syntes, hun var saa sød, saa saa fornøjet ud og lugtede saa godt.

„Hvis du vil, skal jeg lave et andet til dig.“

Det gik hun ind paa.

Han satte igen Skibet i Vandet, og da Hjulene begyndte at gaa rundt, klappede hun i Hænderne og satte sig ved Siden af ham i Græsset.

Paul, den ældste af dem alle, hvis syv Aar allerede gjorde ham til en lille Mand, havde en ubestemt Følelse af, at han burde se at faa noget at vide om disse nye Legekammerater. Han gik hen til Antoinette, hvis rare, lille Ansigt gjorde ham dristig.

„Hvor gammel er du?“ spurgte han.

„Jeg er fire Aar, min Far siger, jeg ser ud, som om jeg var seks.“

„Hvem er din Fader?“

„Far, det er Far, kan du vel begribe. Du er da et godt Fæ, at du kan spørge om det.“

Hun lo saa fornøjet, at han fandt Svaret tilfredsstillende og ikke spurgte videre. Han satte sig ogsaa ved Siden af hende, og de blev straks de bedste Venner af Verden. Han lagde slet ikke Mærke til, at hun havde en tarvelig Kjole paa, der slet ikke var pæn.

„Og din Fader?“ spurgte hun, „er alle de Træer hans? Det kan nok være, du har Plads til at lege . . . Vi er kravlede gennem Hullet i Hegnet dør henne.“

„Det er forbudt. Jeg har heller ikke Lov at komme her hen, for saa kan jeg let falde i Vandet . . . I maa ikke sige det, saa faar vi alle sammen Skænd!“

Men pludselig blev der Bevægelse. Nanet og Nise, der var

lige blonde, gik og holdt hinanden i Hænderne og morede sig med at skubbe til hinanden. Nanet, der spillede den modige, udbrød:

„Der behøves slet ingen Stang for at faa fat i hans Skib . . . Jeg kan magelig gaa ud i Vandet og hente det.“

„Ja, ud i Vandet! Vi maa have Strømperne af,“ raabte Nise henrykt over denne Idé.

Hun gik hen til Kanten og var ved at glide ned i Vandet, og da hun følte, at Støvlerne blev vaade, udstødte hun et hvinende Skrig; men han var sprunget til og havde grebet hende i sine Arme, der allerede var stærke, og lagt hende op paa Græsset, hvor hun igen gav sig til at le og rullede rundt som et Gedekid.

Imidlertid havde Pigerne hørt Skriget; de stoppede op i deres Faddersladder og rejste sig. Med Forbavselse fik de Øje paa disse Unger, der pludselig var dukkede op og tillod sig at lege med de pæne Børn, som var betroede til deres Varetægt. Med vrede Miner løb de til, og Lucien, der blev bange, greb sit Skib og galoperede af Sted, fulgt af Antoinette og Nanet; de skyndte sig hen til Hullet i Hegnet, kastede sig paa Maven for at komme igennem og var væk med det samme. De to Piger førte saa Børnene tilbage til Gaarden, mens de paalagde dem ikke at sige noget til Forældrene om de fremmede Børn.

Luc kom til at le, saaledes havde denne Scene moret ham. Aa, de flinke Smaafolk, hvor hurtigt havde de ikke klaret alle Vanskelighederne, de kendte intet til Uenighed og Kamp. Hvilket Løfte om Fremtids Sejr laa der ikke heri!

Fem Minutter efter stod han igen paa „la Guerdache“, midt i den sørgelige Nutid, forpestet af Egenkærlighed, en Tumbleplads for alle onde Lidenskaber.

Klokken var fire, og Gæsterne var ved at tage bort.

Han blev overrasket ved at se Hr. Jérôme holde i sin lille Vogn lidt til venstre for Havetrappen. Han var lige kommen tilbage fra sin lange Spadseretur og havde gjort Tegn til Tjeneren, som om han havde villet se Gæsterne tage bort i den blide Eftermiddagssol. Suzanne stod paa Trappen mellem Herrerne og Damerne, der var ved at tage Afsked, hun ventede paa sin Mand og Fernanda, der endnu ikke havde vist sig. Man havde allerede ventet paa dem i flere Minutter, da man saa dem komme gaaende ganske rolig, passiarende, som om denne lange Tur paa Tomandshaand var den naturligste Sag af Verden. Suzanne spurgte ikke om noget, men Luc saa, at hendes Hænder skælvede let, og at der var en smertelig Bitterhed i det elskværdige Vært-

indesmil, hun tvang frem paa sine Læber. Det var et blødende Saar, der bragte hende til at skælve, da Boisgelin sagde til Kaptajn Jollivet, at han skulde komme op til ham, for at de kunde blive enige om Parforcejagten. Det var altsaa en afgjort Sag, hun havde tabt Slaget, og Fernanda havde sejret, idet hun havde sat sit kostbare og halvgale Paafund igennem paa denne Spadeseretur, der var skamløs som et Stævnemøde for alles Øjne. En Oprørsfølelse greb Suzanne; hvorfor tog hun ikke sit Barn og gik sin Vej? Med en Kraftanstrengelse samlede hun sig; roligt og værdigt skærmede hun sit Navn og Hjems Ære med en hæderlig Kvindes Selvfornægtelse.

Luc gennemskuede hende; kun den lille, feberhede Haand, der skælvede, da hun gav ham den til Farvel, røbede, hvad hun i dette Øjeblik led.

Hr. Jérôme havde fulgt det hele med de klare Øjne, der lynede saa sælsomt, at Luc atter med Forfærdelse spurgte sig selv, om den gamle endnu havde Forstand paa, hvad her gik for sig. Han saa dem alle tage bort, en Forbimarsch af Myndighederne, af Samfundsstøtterne, af de Herrer, der skulde give Folket et Eksempel til Efterfølgelse!

Chatelard kørte i sin Kalechevogn med Gourier og Léonora, der tilbød Abbed Marle en Plads, saa at hun og Abbeden kom til at sidde paa Forsædet lige over for Underpræfekten og Borgmesteren. Kaptajn Jollivet kørte selv en lejet Gig med Assessor Gaume og Lucile.

Mazelles stog op i den vældige Landauer, hvor de lændede sig tilbage, som i en blød Seng, og fortsatte deres Fordøjelse.

De nøjedes alle med at hilse paa Hr. Jérôme, som Skik og Brug var i Huset; han fulgte dem med Øjnene, som et Barn følger forbigående Skygger, uden at der viste sig Spor af Følelse paa det forstenede Ansigt.

Nu var kun Delaveaus tilbage, Direktøren for „Afgrunden“ vilde endelig have Luc med sig i Boisgelins Kaleche for at skaane ham for at gaa tilbage. Det var den simpleste Sag af Verden at sætte ham af ved la Crecherie. Da der kun var en Plads paa Forsædet, kunde Fernanda tage Nise paa Skødet og lade Barne-pigen sidde paa Bukken.

„Hør nu, Hr. Froment, De gør mig en Fornøjelse dermed,“ sagde Hr. Delaveau indtrængende.

Luc endte med at sige ja. Boisgelin var ubehændig nok til igen at begynde at tale om Jagten og vilde vide, om den unge Mand endnu var i Beauclair til den Tid, saa at han kunde komme

med. Han svarede, at det kunde han ikke sige, men at de i alle Tilfælde ikke maatte gøre Regning paa ham.

Suzanne hørte smilende paa ham, trykkede endnu en Gang ham i Haanden med søsterlig Sympati og sagde:

„Paa Gensyn, kære Ven!“

Mens Kalechen kørte ad Beauclair til, opdagede Luc snart, hvorfor Delaveau endelig vilde have ham med. Han begyndte straks at udspørge Luc angaaende hans Rejse, hvorfor han var kommen og om det nye System, Jordan vilde indføre, nu da Laroche, den gamle Ingeniør, var død. En af Delaveaus hemmelige Planer havde altid været at købe denne Højovn, tilligemed det store Terræn, der skilte den fra hans Fabrik, han mente, det vilde fordoble „Afgrunden“s Værdi, hvis han kunde drive den og la Crecherie i Forening.

Men det var en lovlig stor Mundfuld, han havde haabet lidt efter lidt at naa saa vidt, da han i lang Tid ikke kunde gøre Regning paa at have de nødvendige Penge til en saadan Forretning. Imidlertid havde Laroches pludselige Død givet ham Blod paa Tanden, og han troede mulig at kunne komme til en Overenskomst med Jordan, som han vidste var saa fordybet i sine Studier, og som kun ønskede at slippe for en Bestilling, der plagede ham. Dette var Grunden til, at Lucs pludselige Ankomst, foranlediget af Jordan, havde foruroliget ham; han frygtede for, at den unge Mand skulde krydse hans Planer. Straks ved de første Spørgsmaal mærkede Luc, uden at forstaa det hele, at der laa noget bagved og svarede undvigende:

„Jeg véd virkelig ikke; det er nu over et halvt Aar siden, jeg har talt med Jordan. Hvad Højovnen angaar, tænker jeg, at han ganske simpelt vil lade den bestyre af nogle dygtige, unge Ingeniører.“

Medens han talte, lagde han Mærke til, at Fernanda ikke havde Øjnene fra ham. Nise var faldet i Søvn paa hendes Skød, hun sad tavs og opmærksom, som om hun anede, at hendes Lykke skulde afgøres her, og saa paa denne unge Mand, hvis Uvilje, hun allerede anede.

Havde han ikke taget Parti for Suzanne, havde hun ikke set dem give hinanden Haanden paa en saa hjertelig Maade? Og nu følte hun, at Krigen var erklæret, hendes skønne Ansigt trak sig til et blegt og grusomt Smil.

„Aa, jeg sidder og snakker om dette,“ sagde Delaveau, der nu trak i Land, „fordi jeg havde hørt, at Jordan tænkte paa at hellige sig helt og holdent til sine Opfindelser. Han har gjort nogle, der er beundringsværdige.“

„Ja, beundringsværdige,“ gentog Luc med Overbevisningens Varme.

Vognen standsede uden for la Crecherie, Luc stod af og takkede. Han var meget optaget af det, han ved et lykkeligt Tilfælde havde erfaret under sit Ophold i Beauclair. Han havde set to Sider af det oprørende Samfund, hvis Bygning knagede af Raaddenskab: den uretfærdige Elendighed paa den ene Side, den forpestede Rigdom paa den anden.

Det daarligt betalte Arbejde, foragtet og uretfærdigt fordelt, var nu blevet Pine og Skam i Stedet for at være Adelsmærket, Sundheden og selve Lykken for Menneskene. Hans Hjerter bankede, og hans Hjerne arbejdede ved Tanken om, hvad her burde gøres, alt det, han i Maaneder havde drømt om! Et Skrig om Retfærdighed hævede sig fra hans Sjæls inderste; han maatte ile de ulykkelige til Hjælp og igen skaffe en Smule Retfærdighed paa Jorden.

IV.

Næste Dag — Mandag — skulde Jordans med Aftentoget komme til Beauclair. Og Luc spadserede om Formiddagen om i la Crecheries Park, der ikke var mere end tyve Tønder Land stor, men hvis ualmindelig skønne Beliggenhed, med sprudlende Kilder og grønklædte Skraaninger gjorde den til et i vide Kredse kendt Paradis.

Jordan ønskede ikke at gøre Vold paa den rige Natur, han havde kun én Gartner og to Havekarle, som skulde luge og holde i Orden samt passe Køkkenhaven og et Par Blomsterbede foran Husets Terrasse.

Bedstefaderen, Aurelien Jordan de Beauvisage, var født i 1791, lige før Rædselsperioden. Familien var en af Egnens ældste og mest berømte, men allerede dengang temmelig forarmede, idet de af deres fordums uhyre store Godser kun ejede to Smaagaarde, der nu hørte til Landsbyen, foruden omtrent tusinde Tønder Land Klippejord og ufrugtbar Hede, en stor Strimmel oppe paa Bleusesbjergenes Højder. Aurelien var knap tre Aar, da hans Forældre maatte emigrere, flygte en stormfuld Vinternat fra deres Hjem, der fortæredes af Flamme. Og de boede i Østrig lige til 1816, da baade Moder og Fader bortreves af en pludselig Død og efterlod Sønnen i den største Nød. Aurelien havde lært et Haandværk, var Mekaniker, og han maatte skaffe sig det daglige Brød ved sine Hænders Gerning, i en Jern-

mine, hvor han var ansat. Han var altsaa lige fyldt 26 Aar, da han kom hjem til Beauclair, under Ludvig den Attende. Sit Fædrenegods fandt han end ydermere formindsket, idet de to Gaarde nu var i Bøndernes Hænder, saa at han kun ejede den lille Park og den store Strækning ufrugtbar Jord, som ingen gad have.

I Ulykken var han bleven mærkelig demokratisk, han følte, at han ikke mere kunde optræde som Adelsmand, og kaldte sig derfor kort og godt Jordan, giftede sig med en rig Proprietærdatter fra Saint-Cron, for hvis Medgift han genopbyggede sit beskedne Hjem, dør hvor hans Fædres Slot havde ligget, og hvor hans Sønnesøn endnu boede. Men han mindedes bestandig, at han var Arbejder, han glemte ikke de sværtede Hænder, der havde slidt i den østrigske Jernmine, og allerede i 1818 fandt han en lignende Mine i sine øde Klipper; han anede dens Tilværelse efter Sagn, der gik i Familien, derfor anstillede han Efterforskninger, og ovenover la Crecherie, halvvejs oppe paa Skraaningen, anlagde han Egnens første Højoyn. Fra nu af levede han af at drive den, han naaede aldrig at tjene sig en Formue eller gøre store Forretninger, da han manglede den nødvendige Kapital. Egnen skyldte ham kun Tak, fordi han ved sin Højoyn havde været Aarsag til, at Blaise Qurignon grundlagde sin Fabrik der paa Stedet i 1823.

Aurelien Jordan havde kun en Søn, Severin, og det var denne, der bragte Liv i Bedriften, da han i Aaret 1852 overtog la Crecherie's Højoyn. Severin Jordan ægtede Frøken Francoise Michon, Datter af Lægen i Magnolles, der viste sig at være en Kvinde med baade Hoved og Hjerte. Hun var Sjælen i Hjemmet. Hendes Godhed, Klogskab og Virksomhed bragte Rigdom og Lykke til Huse. Ledet af hendes Kærlighed, støttet af hendes Begavelse gravede hendes Mand nye Gallerier i Minen, udvidede Forretningen, gjorde Højoynen større og indrettede den paa tidssvarende Maade med alle mulige nye Forbedringer. De havde kun en Sorg i al denne Medgang: efter seks Aars Ægteskab var de barnløse, og Severin Jordan var allerede 40 Aar, da Sønnen Martial kom til Verden; ti Aar efter fødtes en lille Datter, som kaldtes Søster. Denne sildige Frugtbarhed satte Kronen paa Ægteparrets Lykke. Fru Jordan var en beundringsværdig Moder; hun helligede sig ganske til Opdragelsen af Sønnen, hvis svagelige Helbred fordrede stadig Røgt og Pleje, og hvem hun indblæste sin store Godhed og sin ypperlige Forstand. Doktor Michon, Bedstefaderen, der var Saint Simonist og Fourierist af reneste Vand, henlevede sine sidste Aar paa la

Crecherie i en lille Pavillon, Datteren havde bygget til ham i Parken; og han tilbragte lykkelige Dage med Læsning og Drømme under skyggefulde Træer, mellem solbeskinnede Blomster. Og indtil den elskelige Fru Jordans Død, der indtraf fem Aar efter Faderens og Mandens, levede Familien paa la Crecherie i uforstyrret Lykke og Samdrægtighed.

Martial Jordan var 30 Aar og Søster 20, da de stod alene i Verden, og der var gaaet fem Aar, siden de mistede Moderen. Trods Martials Skrøbelighed og de mange Sygdomme, der havde hemmet hans Studier, gennemgik han den polytekniske Skole. Men saa saare han efter endt Eksamen var kommen hjem, opgav han Tanken om nogen officiel Stilling, da hans betydelige Formue gjorde ham uafhængig, saa at han i Fred og Ro kunde hengive sig til videnskabelige Studier og Efterforskninger paa Elektricitetens Omraade. Lige op til Beboelseshuset byggede han et rummeligt Laboratorium, fik en mægtig Motor sat op under et tilstødende Skur og tænkte fra nu af kun paa at opdage, hvorledes man kunde anvende Elektricitet til Metalleres Smeltning, ikke alene teoretisk, men praktisk, til Brug for Minedriften. Han lukkede sig inde, levede som Munk, det store Værk opfyldte hans hele Tilværelse, optog al hans Tid, al hans aandelige og legemlige Kraft. Den unge Søster traadte ham i Moders Sted, hun blev hans trofaste Plejerske, hans gode Engel, hun vaagede over ham med aldrig svigtende Omhu, passede ham med den ømme Kærlighed, der var ham lige saa nødvendig som den Luft, han indaandede. Hun paatog sig desuden at styre Huset for ham, passede, at han ikke besværedes med huslige Bekymringer, hjalp ham med Skriveri, ja gav ham ofte en Haandsrækning ved hans Arbejder og viste ham altid et venligt Ansigt, naar hun blid og stille puslede om ham.

Heldigvis vedblev Højovnens Drift uden Forstyrrelse; den gamle Ingeniør Laroche havde været ansat i over 30 Aar, lige fra Aurelien Jordans Tid, saa at den nuværende Ejer kunde lukke sig inde i sit Laboratorium uden at bryde sit Hoved med Forretninger. Han lod den brave Mand skalte og valte med Højovnen, som han plejede, blandede sig aldrig i noget — han havde mistet Interessen for den nuværende Driftsmetode, siden alle hans Tanker drejede sig om en Opfindelse, der maatte gøre en fuldstændig Omvæltning i Metalindustrien, hvis den lykkedes. Ja, det var meget ofte Søster, der maatte træffe Bestemmelser og give Laroche Besked, naar Martials Hjerne arbejdede saa ivrigt, at han ikke taalte nogen Forstyrrelse. Og nu bragte den gamle Ingeniørs Død Forstyrrelse i de to Søskenes regelmæssige og

ensformige Tilværelse, en saadan Forstyrrelse, at den unge Jordan, der ikke brød sig om at forøge sin Formue, havde allermest Lyst til at skaffe sig den Højovn fra Halsen og straks vilde have sat sig i Forbindelse med Delaveau, som længe havde haft Lyst til den, dersom Søster, der var mere verdensklog, ikke havde faaet ham til at opsætte ethvert afgørende Skridt, indtil han havde raadført sig med Luc, til hvem de begge nærede stor Tillid. Dette var Grunden til den Anmodning, Martial i et Brev havde stillet sin Ven, og derfor var Luc saa pludselig dukket op i Beauclair.

Luc havde truffet Jordans hos Boisgelin i Paris, hvor de to Søsken havde boet en hel Vinter i Anledning af nogle Studier, Martial maatte gøre der. Et varmt Venskab var meget hurtigt opstaaet. Luc følte en dyb Beundring for Broderens geniale Begavelse og en med Højagtelse blandet Hengivenhed for Søsteren, der stod for ham som Blidheden og Godheden i egen Person. Selv arbejdede han paa den Tid hos den berømte Kemiker Bourdin, for hvem han skulde undersøge nogle Ertser og prøve ved en kemisk Proces at rense dem for det overflødige fosforsure Salt og Svovl, som de indeholdt, og nu mindedes Søster en Samtale, hun havde haft med Luc; hun havde i Anledning af ovennævnte Arbejder talt med ham om den Mine, Aurelien Jordan havde fundet i Bleusesbjergene, og som i de sidste Aar havde ligget hen, da han havde truffet en ussel Aare, hvis Erts var saa fuldt af Fosfor og Svovl, at det ikke kunde betale sig at smelte det og uddrage Jern af det, saa at la Crecheries Højovn nu forsynedes fra en Mine i Granval i Nærheden af Brias, fra hvilken man ad en lille Jernvej transporterede Ertsen lige til la Crecherie sammen med Kullene fra de nærliggende Gruber. Men dette forøgede Driftsomkostningerne i en betydelig Grad, saa at Søster ofte havde tænkt paa, at man maaske ad kemisk Vej kunde befri Ertsen i dens egen Mine for de Bestanddele, der gjorde den ubrugelig. Om denne Sag vilde hun derfor ogsaa tale med Luc, thi førend Broderen indlod sig paa noget Salg, maatte de dog vide, hvad det var, de afhændede til Delaveau, og indrette Kontrakten med „Afgrunden“ derefter.

Jordans skulde komme til Beauclair Kl. 6 den Aften efter hele tolv Timers Rejse, og Luc kørte med Vognen til Stationen for at tage imod sine Venner, og saa saare Toget holdt, fik han Øje paa Jordans lille, skrøbelige Skikkelse, der indhyllet i en Skindpels steg ud af Kupéen, med et Velkomstsmil paa det smalle, blege Ansigt, der var indrammet i blødt, lysebrunt Haar og Skæg, og oplystes af et Par store, straalende, mørke Øjne.

„Aa, God Dag, kære Ven! Tak, fordi De ventede paa os! Det var en skrækkelig Historie med den stakkels Fætter, der saa pludselig døde, ganske alene, og ved hvis Begravelse vi nødvendigvis maatte være til Stede. Rejser er noget af det, jeg hader allermost.“

„Hvordan gaar det med Helbredet? De er vel ikke for anstrengt af den lange Jernbanekørsel?“ spurgte Luc.

„Nej, det gaar an. Heldigvis har jeg kunnet sove en Del.“

Søster havde imidlertid set efter, om de ikke glemte Rejsetøj i Kupéen. Nu kom hun ogsaa til. Hun var langt fra smuk, lille, udvisket og bleg, med et stille, beskedent Væsen; det var tydeligt, at hun var vant til at træde i Skygge og virke i Stilhed som Sygeplejerske og Husbestyrerinde. Men naar hun smilende slog de skønne sorte Øjne op, røbede deres dybe, ømme Udtryk, at hun besad en Evne til at elske, som hun maaske selv ikke anede. Hidindtil havde Broderen været alt for hende, hun tilbød ham som en Guddom og ofrede ham alle sine Tanker. Førrend hun fik sagt God Dag til Luc, udbrød hun i en ivrig Tone:

„Martial, glem nu ikke at tage dit Tørklæde om Halsen!“

Saa vendte hun sig om til Vennen og talte til ham med den største Venlighed:

„De maa virkelig tilgive os, kære Hr. Froment. Hvad maa De dog tænke om os, at vi saaledes har ladet Dem sidde alene derhjemme i Pavillonen? Jeg vil da haabe, De har haft alt, hvad De behøvede, og at man har sørget for Dem?“

„Tusind Tak! Alting har været udmærket! Jeg er bleven passet som en Prins.“

„Nu overdriver De. Naar man selv er borte, véd man ikke rigtig, hvorledes det gaar i éns Hus, om man end har givet aldrig saa tydelige Forklaringer. De kan tro, jeg har været ked af at tænke paa Dem i Deres Ensomhed.“

Nu steg man ind i Vognen, og Samtalen fortsattes. Luc beroligede de gæstfri Mennesker, sagde, at han havde tilbragt et Par meget behagelige Dage, om hvilke de senere hen skulde høre mere. Mørket var faldet paa, men ved Ankomsten til la Crecherie saa Jordan sig ikke desto mindre om med et Blik, der straaled af Glæde over paa ny at være i det kære gamle Hjem.

Mens Søster saa efter Middagsmaden, skyndte han sig at faa Rejsestøvet vasket af sig, og saa vilde han absolut trække Luc med sig ind i Laboratoriet, han brændte af Længsel efter at gense det og erklærede, at han ikke kunde faa en Bid Mad ned, dersom han ikke først fik sagt God Dag til sine Sager derinde og lugtet lidt til sine kemiske Præparater.

„Ja, bedste Ven, De aner ikke, hvor jeg elsker den Lugt. Lugten i den Stue, hvor jeg har mit Arbejde, hvor jeg lever og virker, den fryder alle mine Sanser og befrugter min Tanke.“

Laboratoriet var et stort Rum, højt til Loftet, bygget af Mursten og Jern, hvis brede Vinduer vendte ud til Parken. Et uhyre stort Bord, overlæsset med Apparater, stod midt paa Gulvet, og paa Væggene hang Planer, Tegninger af alle Slags, mens man i alle Kroge saa smaa og store Modeller til elektriske Ovne. Gennem hele Salen løb et Net af Metaltraade, der fra Motoren i det tilstødende Skur forsynede hans Apparater med den til Eksperimenterne nødvendige Elektricitet. Og midt i al denne tørre Videnskab, i en af Vinduesfordybningerne, var indrettet en lun og hyggelig Krog med lave Bogskabe, brede, bløde Lænestole, en Pudesofa, hvor Martial fik sig en Søvn, det lille Bord, hvor Søster plejede at sidde, naar hun passiarede med ham, vaagede over ham, eller hjalp ham med hans Arbejde.

Jordan trykkede paa en Knap, og straks straaledede hele Salen i muntert Lys.

„Naa, saa er jeg da igen i Havn. Jeg befinder mig aldrig vel, uden naar jeg er hjemme, og tænk Dem, den Katastrofe, der jog mig herfra, kom netop, da jeg var i Færd med et overordentlig vigtigt Eksperiment. Jeg skal straks tage fat, hvor jeg slap. Aa, hvor her dog er godt og hyggeligt!“

Han smilte fornøjet, saa raskere og gladere ud, end han plejede. Saa strakte han sig paa Sofaen og trak Luc ned ved Siden af sig.

„Hør engang, kære Ven, vi har jo Tid til at tale om en Sag, der er mig saa vigtig, at jeg har tilladt mig at lægge Beslag paa Dem? Men Søster maa rigtignok være med, thi hun giver gode Raad, kan De tro, derfor mener jeg, vi venter, til vi har spist, saa tager vi Sagen for ved Desserten. Aa, De kan ikke forestille Dem, hvor glad jeg er ved at kunne fortælle Dem, hvor vidt jeg er kommen med mine Efterforskninger og Forsøg. Det gaar for Resten kun smaat, men det gaar fremad, og det er Hovedsagen. To Timers Arbejde om Dagen behøves for at erobre en Verden.“

Og nu løstes den tavse Mands Tunge, han talte om sine Forhaabninger, som han ellers kun betroede til Parkens Træer. Den elektriske Smelteovn til Metaller var funden, det gjaldt kun om at gøre den anvendelig for Jernerts. I Schweiz, hvor de mange Bjergstrømme gør Indretningen billigere, havde han set Ovne smelte Aluminium under udmærkede Betingelser. Hvorfor skulde man da ikke ogsaa kunne smelte Jern? De nu brugelige Højovne frembragte 1600 Graders Varme, med den elektriske

kunde der skaffes 2000 Grader, hvilket vilde gøre Smeltningen øjeblikkelig og fuldstændig reguleret. Det havde ikke været ham vanskeligt at konstruere Ovn: en simpel, firkantet Murstens-ovn, to Kubikmeter stor, det indvendige af Arnen og Diglen af Magnesia, det mest ildfaste Stof, der eksisterede.

„Se,“ sagde han og pegede paa en af Modellerne i en Krog af Stuen, „der staar min Ovn. Selvfølgelig maa der endnu gøres Forbedringer; der er flere Vanskeligheder, som maa overvindes. Men som den er, har jeg dog faaet flere rigtig gode Barrer, og jeg mener, et Batteri med ti saadanne Ovne i ti Timer besørger det samme Arbejde som tre Højovne, hvor Ilden brænder Dag og Nat. Og tænk saa paa, hvor let det Arbejde er, det kan jo besørges af et Barn — kun ved at dreje paa en Knap. Jeg maa tilstaa, at mine Barrer er blevne mig lidt dyre, de har kostet mig, hvad Sølvbarrer vilde koste. Derfor er min Ovn kun et Laboratorielegetøj, den vil ikke kunne gøre praktisk Nytte, førend jeg kan forsyne den med Elektricitet og producere Jern til rimelige Priser.“

Han brød af, saa paa Luc og sagde:

„Naa, hvad mener De? Raader De mig til at afgøre Sagen med Delaveau?“

Luc tøvede. En underlig uhyggelig Fornemmelse havde sneget sig over ham. Hvad var dog dette? Hvorfor oprørtes han ved Tanken om at se Højovnen gaa over i Delaveaus Hænder? Hvorfor var det ham, som begik han en slet Handling ved at raade Jordan til at sælge? Imidlertid kunde han ikke finde nogen rimelig Grund til at sige det modsatte. Omsider talte han:

„Ganske vist er det, De dør siger, overmaade fornuftigt, og jeg kan ikke lade være at holde med Dem — men — alligevel — alligevel raader jeg Dem til endnu en Gang at overveje Sagen.“

Indtil nu havde Søster, uden at sige et Ord, lyttet til de to Herrers Samtale. Det saa næsten ud, som om hun ogsaa var uhyggelig til Mode, thi nu og da tilkastede hun Luc et Sideblik og ventede med Spænding paa, hvad han vilde sige.

„Det er jo ikke Højovnen alene, det drejer sig om,“ bemærkede hun nu, „der er ogsaa den Mine deroppe, det store Terrain, synes jeg ikke maa skilles fra den.“

Jordan slog ud med Haanden, han vilde gerne have den Sag ud af Verden.

„Delaveau tager saamænd Minen med, dersom du ønsker det. Hvad skal vi med de skaldede Klipper, hvor end ikke Brombær-

ris vil gro? Alt det har ingen Værdi, siden Minen ikke giver Udbytte.

„Men er du ogsaa vis paa, at den ikke kan udnyttes?“ spurgte hun. „Jeg mindes, Hr. Froment, at De en Aften hos Boisgelins fortalte mig om nogle Jernminer i den østlige Del af Frankrig, hvor man med en kemisk Proces havde rensset Ertsen og faaet godt Udbytte . . . Hvorfor har vi ikke gjort et saadant Forsøg her?“

Atter løftede Jordan Hænderne op i komisk Fortvivlelse.

„Hvorfor, hvorfor ikke! Min søde Pige! Fordi den kære Laroche ikke ejede Initiativ, fordi jeg personlig ikke har haft Tid til at tage mig af Sagen; fordi Driften gik paa en bestemt Maade og ikke kunde gaa anderledes . . . Ser du, jeg sælger jo netop, fordi jeg ikke gider høre mere om den Historie, siden jeg nu engang ikke selv kan styre alting; jeg bliver formelig syg af at tale herom.“

Han stod op, og hun tav, da hun var bange for at ophidse ham, saa at han fik Feber.

„Sommetider,“ vedblev han, „har jeg Lyst at sende Bud til Delaveau og lade ham faa det hele, selv om han ikke betaler mig en Skilling . . . det er akkurat som med min elektriske Ovn; den Opfindelse, jeg tænker paa Dag og Nat, jeg vil ikke drive den selv, ikke tjene noget paa den, thi saa saare jeg har naaet et fyldestgørende Resultat, vil jeg give min Opfindelse til alle, for at alle kan blive lykkelige og rige . . . Naa — men saa er Sagen afgjort.

Siden vor Ven mener, jeg har Ret, vil vi i Morgen gennemgaa Sagen, og saa faar min Sjæl Ro.“

Og da Luc ikke gav noget bestemt Svar, blev han paa ny urolig og foreslog sin Ven at gaa op til Højovnen for at se, hvorledes Sagerne stod der.

„Jeg er en Smule ængstelig. Laroche er død for over en Uge siden, og min gamle Morfain har passet Forretningen ganske alene. Han er en udmærket Fyr, født og baaren deroppe, vokset op saa at sige i Ilden. Men Ansvarer er dog maaske for stort for en simpel Arbejder.“

Søster fo'r op, hun blev bange:

„Aa, Martial! Vil du gaa ud Klokken ti om Aftenen, træt og anstrengt, som du er?“

Jordan kyssede hende ømt.

„Vær kun rolig, lille Søster! Du ved jo saa godt, at jeg aldrig gør noget, der overstiger mine Kræfter. Jeg forsikrer dig, at jeg

vil sove meget bedre, naar jeg er rolig. Jeg skal tage min Pels paa."

Bag ved Huset steg de to unge Mænd straks op ad en smal Trappe, der var hugget ud i Klippen, paa hvilken Højovnen var bygget halvvejs oppe ad Bleusesbjergenes Skraaning. De vandrede af Sted mellem Fyrretræer og Slingplanter, en sand Labyrint, der i den skønne Septemberaften havde en sælsom Fortryllelse. Ved hver af Stiens Omdrejninger kunde man ved at løfte Hovedet se Højovnens sorte Masse, der stedse tegnede sig skarpere mod den mørke Himmel med sine sære Udbygninger omkring Midterovnen.

Jordan viste Vej; han gik med lette, smaa Skridt, og da han endelig havde naaet Afsatsen, stod han stille foran en Samling Klippeblokke, midt i hvilke man skimtede et svagt Lys.

„Aa, vent et Øjeblik," sagde han, „jeg vil se, om Morfain er hjemme."

„Hvor, hjemme," spurgte Luc forbavset.

„Der, i de gamle Grotter, hvor han har indrettet sig en Bolig, af hvilken han ikke paa nogen Maade vil flytte ud, skønt jeg mange Gange har tilbudt at bygge et ordentligt Hus til ham, hans Søn og hans Datter, der bor hos ham."

I Brias' Bjergværker boede mange fattige Folk i den Slags Huler. Morfain blev i sin, fordi han holdt af den. Han var født der for 40 Aar siden, den laa i Nærheden af hans Arbejdsplads, lige op til den Højovn, der var hans Liv, hans Fængsel, og hans Kongerige. Han var for Resten ret civiliseret, havde i sin forhistoriske Klippehule indført en Del Forbedringer, en solid Mur lukkede de to Grotter, der var Vinduer med smaa Ruder og en stærk Dør. Indenfor fandtes tre Rum, Sønnens og Faderens Kammer, Datterens Værelse, og en Fællesstue, der baade var Spisestue, Køkken, Værksted; alle var nette og renlige med deres Stenvægge og Loft og de svære, hjemmelavede Møbler.

Som Jordan havde sagt, var Bestillingen som Støbemester ved la Crecheries Højovn gaaet i Arv fra Fader til Søn i over fir-sindstyve Aar. Bedstefaderen havde set Grundstenen blive lagt, Sønnesønnen passede Ovnens den Dag i Dag, og deraf var Morfain saa stolt som af noget Adelsbrev. For fire Aar siden var hans Kone død, efterladende en Søn paa seksten og en Datter paa 14 Aar. Drengen var allerede beskæftiget ved Højovnen, og Pigen passede nu Huset og sørgede for de to Mænd, lavede deres Mad, fejede, redte deres Seng, saa deres Tøj efter.

Og deres Tilværelse gled stille hen, Faderen haabede en Dag at se Sønnen indtage hans Plads i Jordans Tjeneste.

„Naa, er De der, Morfain,“ sagde Martial, der havde løftet Klinken fra Døren. „Jeg kigger herind for at høre, hvordan det gaar heroppe.“

Siddende ved Bordet, der oplystes af en osende Lampe, spiste de to Mænd deres Mad, inden de tog fat paa Natarbejdet, mens den unge Pige opvartede dem. Og deres brede Skygger syntes at fylde Rummet, som de sad der, tavse og alvorlige, efter gammel Vane.

Med dyb Stemme svarede Morfain langsomt:

„Vi har haft en slem Historie, Hr. Jordan! Men nu haaber jeg, vi kommer over det værste.“

Baade han og Sønnen havde rejst sig op, den gamle stod mellem sine Børn.

Forbavset betragtede Luc Morfain, en Kæmpeskikkelse, der mindede ham om selve Vulkan, Ildens Betvinger, og hvis store Hoved og brede Ansigt var rynket og hærdet i Flamme. En knudret Pande, en kroget Næse, lynende Øjne, mellem dybt furede Kinder, og en svær Mund, med store, blodrøde Læber. Og Hænderne, der i Form og Farve lignede to gamle Jernstænger! Derefter gled Lucs Blik over Sønnen „Pillemand“, som han kaldtes med et Tilnavn, han havde beholdt fra en Gang, da han som lille Barn, der endnu ikke talte rent, havde været ved at miste begge sine Lillefingre i en Støberende, fuld af smeltet Metal. Han var omtrent lige saa høj som Faderen, hvis brede Ansigt, Ørnenæse og Ildøjne han havde arvet, men hans Træk var blødere; han kunde læse og skrive, og hans Skikkelse manglede det Fortidspræg, der gjorde Faderen saa mærkværdig.

Derefter betragtede Luc Datteren „Min Blaa“, et Kælenavn, Faderen havde givet hende, fordi han holdt saa meget af hendes store, klare, nordiske Gudindeøjne, der var saa blaa og saa straalende, at man kun tænkte paa Himlen, naar man saa paa det lyse, aabne Ansigt. Hun var ogsaa langt over Middelhøjde, besad en storslaaet, enkel Skønhed; ingen Pige der paa Egnen var saa smuk, saa tavs og saa sky, som „Min Blaa“, men selv om hun ikke talte, drømte og tænkte hun en Del; hun læste meget, og hun anede og skimtede Ting og Begivenheder, som Faderen ikke kendte, og i al Hemmelighed saa hun Fremtiden i Møde med skælvende Forventning.

Luc faldt hen i tavs Beundring ved Synet af disse stolte Skabninger; han forstod, at dette var en Slægt, der var hærdet i det strenge Arbejdes Ild, adlet i den uafsladlige tilbagevendende Anspændelse af menneskelig Viljekraft.

Men Jordan blev ængstelig:

„En slem Historie!“ gentog han. „Hvad mener De, Morfain?“

„Ja, ser De, Hr. Jordan, et af Rørene var tilstoppet, og et Par Dage gik jeg med Livet i Hænderne, jeg lukkede ikke et Øje, især fordi denne Ulykke netop skulde indtræffe, mens De var borte . . . De vil maaske gaa med mig derop, siden De er her . . . vi skal netop til at støbe nu.“

De to Mænd spiste staaende deres Mad, mens Pigen tørrede Bordet af. De tre vekslede ikke mange Ord, faamælte som de var, havde de vænnet sig til at forstaa hverandre og udtrykke deres Tanker ved Blik og Bevægelser. Men da de skulde til at gaa, henvendte Faderen sig til „Min Blaa“ og sagde med sin dybe Stemme, der fik en ganske mild Klang:

„Du kan gerne slukke her, og du skal ikke vente paa os, vi bliver deroppe igen i Nat.“

Og da Luc, der fulgte efter Jordan og de to Mænd, vendte sig om, saa han den unge Piges høje, statelige Skikkelse staa i Døren til den primitive Bolig, som en Sagnmø, med de store, blaa Øjne, hvis drømmende Blik tabte sig i Rummet.

Snart saa han Højovnenes sorte Masse hæve sig lige foran dem. Den var bygget paa gammeldags Maade, svær og bred, kun halvhundrede Fod høj. Men lidt efter lidt var den undergaaet forskellige Forandringer, og nye Tilbygninger havde rejst sig omkring den som en lille Landsby.

Den nye Smeltehal, med sin Sandbund, Jernsparreværk og Tegltag, var smuk og elegant.

Til venstre under et glastækt Skur saa man Dampblæsebælgen og til højre de to Grupper høje Cylindre, hvor man opbevarede og rensede den Gas, der brugtes ved Smeltningen. Desuden var der Vandbeholdere, et helt Rørsystem, som slyngede sig om Ovnene og kølede dem, saa at de bedre kunde modstaa den frygtelige Hede indefra.

Saaledes forsvandt Uhyret under en Mangfoldighed af medvirkende Apparater, en Mængde Bygninger, Zinkbeholdere og store Metalrør, der især om Natten gav Højovnens Omrids et sælsomt, eventyrligt Præg. Højt oppe, hugget i selve Klippen, saas den lille Viadukt, ad hvilken man førte Erts og Brændsel til Højovnens øverste Aabning. Underneden hævede Smelteovnen sin sorte Kegel, hvis nederste Halvdel støttedes af mægtigt Jernbeslag, der stivede Murværket af og bar baade Vandrør og de fire, store Smelterør. Helt nede fandtes kun Diglen, hvor Støbehullet var lukket med en Klump ildfast Ler. Men hvilket kæmpemæssigt Dyr, uhyggeligt, foruroligende i Form og Væsen,

et Uhyre, der slugte Stene og gav dem fra sig som smeltet, glødende Metal!

Alt var imidlertid mørkt og stille. Denne frygtindgydende Proces foregik i Nat i Tavshed. Man hørte kun en sagte Rislen af Vandet, der uafladeligt dryppede ned paa Murværket, mens Dampmaskinen brummede i nogen Afstand. Og kun en tre, fire Blus spredte hist og her Nattens Skygger, saa at man lige kunde skelne de otte Arbejdere, der udgjorde Natholdet og drev omkring, mens de ventede paa deres Formand. Derimod kunde man ikke se de Folk, der stod paa Platformen ved Keglens Top, og som paa et Tegn nedenfra hældte Erts og Kul i Ovnen.

Imidlertid var Luc gaaet hen til Jordan, som i Ængstelse over Morfains Melding paa ny talte om sin Drøm, idet han med en Haandbevægelse viste paa Bygningskomplekset:

„Se dog paa det Stads og sig mig, om jeg ikke har Ret i at ville jævne den Anstalt med Jorden og i Stedet for dette besværlige Utyske sætte mit elektriske Batteri med enkle, renlige, nemme Ovne, hvis Pasning er Børneleg? . . . Siden den Dag, Menneskene fandt paa at grave et Hul i Jorden og der smelte Ertsen sammen med Ved, som de tændte Ild i, har Metaltilvirkningen ingen nævneværdige Fremskridt gjort. Bestandig samme primitive, barnlige Fremgangsmaade; vore Højovne er stadig ikke meget andet end det forhistoriske Hul i hule Søjler; lidt forstørrede efter Brugen, hvori man vedblivende vælter Erts og Brændsel hulter til bulter. Det er som et stort Dyr, der fordres med Jernilt og Stenkul, som fordøjer sin Føde i en Flammestorm og derefter giver den fra sig som smeltet Metal, mens Gas, Støv, alskens Slagger gaar andetsteds hen . . . Og læg vel Mærke til, at det er hele Processen, thi alle de hidtil indførte Forbedringer har ikke haft andet Maal end at lette denne Fordøjelse. Fordum brugte man ingen Blæsebælg, og Smeltningen var langsommere, mindre fuldstændig. Saa brugte man kold Luft, og omsider mærkede man, at man fik bedre Resultater ved Anvendelse af ophedet Luft. Senere kom man paa den Tanke at bruge den Gas, Højovnen selv udviklede, og som hidindtil fo'r ud af Mundingen som en Flammesøjle. Og derfor har den oprindelige Smelteovn faaet saa mange ydre Apparater, Blæsebælg, Gasbeholdere, for ikke at tale om alle de Rør, der slynger sig som et Net om Murværket . . . Men det nytter ikke stort med alle disse Forbedringer, Ovnen er og bliver barnlig i sin Konstruktion, trods sit store Omfang; man har kun gjort Maskineriet mere indviklet, saa at der ofte indtræder Vanskeligheder! De gør Dem ingen Forestilling om dette Uhyres mangeartede Sygdomme! Et skrøbe-

ligt Spædbarn ængster ikke sin ømme Moder mere end denne Kolos, hvis daglige Fordøjelse er en stadig Kilde til Bekymring. Seks Mand paa Platformen deroppe, otte hernede ved Ovnene, og Formænd, og Ingeniører, der bestandig maa være paa Pletten . . . Dag og Nat . . . i to Hold, for at passe paa det, der hældes paa, og det, den giver fra sig, og alle pines af evindelige Ængstelser saa saare den mindste Fordøjelsesbesværighed indtræder, saa saare Smeltningen ikke gaar efter Ønske. Denne her har nu i over fem Aar uafsluttelig brændt, Ilden har ikke et Øjeblik været slukket, og den kan godt blive ved endnu i 5 Aar, førend man slukker for at reparere. Man vaager over dens Virksomhed med den største Omhu, thi man lever i en evig Angst for, at den en skøn Dag skal gaa i Staa, for at Ilden skal slukkes som Følge af en eller anden indvendig Brist, som ingen har kunnet forudse eller forebygge. Og naar dette Uhyre slukkes, er det forbi med den . . . Ak, havde jeg dog mine smaa, elektriske Ovne, som Drengene kan passe, som ikke forstyrrer nogens Nattero, som er saa runde, saa raske, som lyster det mindste Vink!“

Luc maatte smile ad den Lidenskab, med hvilken Jordan omtalte sin Opfindelse og sine Forskninger. Men Morfain, fulgt af „Pillemand“, havde nu naaet dem, og han pegede paa et af de svære Jernrør, der omtrent ni Fod fra Jorden bøjede ind i Kolossens Murværk.

„Se, Hr. Jordan, det var det Rør, der var tilstoppet, og Ulykken var, at jeg netop den Aften var gaaet hjem og i Seng, saa at jeg ikke opdagede det før næste Morgen. Da Luften ikke kom til, afkøledes Massen, en hel Klump maa have sat sig fast, saa at ingenting kom ned mere. Jeg fik først Melding herom, da Smeltningen skulde foregaa, og jeg saa Massen løbe ud som en tyk, sort Grød — og De kan selv tænke Dem min Forskrækkelse, thi jeg huskede saa grant Ulykken for ti Aar siden, da vi var nødt til at rive en Del af Ovnene ned efter en lignende Historie.“

Jordan havde aldrig hørt Morfain tale saa længe, bruge en saadan Masse Ord. Hans Stemme dirrede ved Mindet om denne Begivenhed, thi intet er farligere end slige Afkølinger, der slukker Kullene, saa at Ertsen bliver haard som Sten, og Følgerne er de alvorligste, dersom man ikke faar Ilden tændt paa ny, thi da ender det med, at hele Massen efterhaanden afkøles og bliver til et med selve Ovnene, der i saa Fald bliver ubrugelig og maa rives ned.

„Og hvad gjorde De saa, Morfain?“ spurgte Jordan.

Men nu svarede Manden ikke straks. Han var under et Livs Arbejde kommet til at elske sin Ovn, hvis glødende Lavastrømme i tredive Aar havde svedet hans Ansigt og barket hans Hud. Det var en Kæmpe, en Hersker, Ildens Gud, som han tilbad, bøjet i Støvet under den strenge Dyrkelse, i hvilken han, siden han kom til Skels Aar og Alder, havde levet, for at tjene det daglige Brød. Og da han knap kunde læse et Bogstav, aldeles ikke var bleven berørt af Nutidens Aand, kendte han ikke til Oprør, knyede ikke under Slaveaaget, men var stolt af sin stærke Arm, stolt af den Kamp, der hver Dag stod mellem ham og Ilden, stolt af den Troskab, han viste den svære Kolos, hvis Fordøjelse han passede uden nogen Sinde at tænke paa Arbejdsnedlæggelse.

Han troede paa Kæmpen, den var blevet ham en Slags Afgud, han nærede en hemmelig Lidenskab for den, og hele hans Væsen dirrede af Angst ved Tanken om den Fare, der nys havde truet dens Tilværelse, og af hvilken han havde reddet den ved sin store Kærlighed.

„Hvad jeg gjorde?“ gentog han omsider. „Først lod jeg dem hælde tredobbelte Kulrationer i, saa prøvede jeg at skaffe Luft i Røret ved at sætte fuld Kraft paa Blæsebælgen, som Hr. Laroche sommetider gjorde. Men det hjalp ikke, saa jeg maatte have Røret af, og gribe an med Stænger — aa — Hr. Jordan kan tro, det var et drøjt Stykke Arbejde, men Enden blev da, at der kom Luft, og i Morges var jeg glad ved at se Erts i Massen, for saa kunde jeg jo begribe, at der ikke var noget i Vejen. Nu gaar det godt over hele Linien, haaber jeg, men for Resten skal vi snart faa det at vide, for nu maa Smeltningen være færdig.“

Og skønt denne lange Tale øjensynlig havde trættet ham, vedblev han dog med dæmpet Stemme:

„Jeg tror næsten, jeg havde styrtet mig paa Hovedet ned i Ovnen, dersom jeg ikke havde kunnet berolige Dem. Jeg er jo kun en simpel Arbejder, men De har vist mig Tillid, som om jeg var en dannet Mand, De har betroet mig at passe Ingeniørens Gerning, og saa skulde jeg lade Ovnen slukkes, jeg skulde modtage Dem med den Besked, at alting var spoleret! Nej, før vilde jeg selv dø. I de to sidste Nætter har jeg ikke været i Seng, jeg har vaaget, som jeg vaagede ved min Kones Dødsleje. Og den Mad, jeg før spiste, er den første Bid, jeg har smagt i to Døgn, fordi min Hals var snøret sammen, forstoppet, akkurat som Røret deroppe . . . Jeg prøver ikke paa at undskylde mig, dette her siger jeg blot, for at De kan vide, hvor glad jeg er over, at jeg ikke har skuffet den Tillid, De har vist mig.“

Den stærke, hærdede Mand var lige ved at græde, mens hans Herre kærligt trykkede hans barkede Hænder.

„Min brave Morfain! Jeg kender Dem, ved hvor tapper De er, og selv om Ulykken var sket, vilde jeg være overbevist om, at De indtil det yderste havde gjort Deres Pligt.“

Sønnen, som stod henne i Skyggen, havde tavs lyttet til Faderens Ord, han rørte sig først, da Morfain gav ham en Ordre med Hensyn til Støbningen, hvorefter der foretoges fem i Døgnet.

Ved Skæret af de faa Blus havde man allerede i den store Hal gravet Støberender, saa at man kun behøvede at give Massen Afløb; Støberne vandrede frem og tilbage uden Hast, mens den svære Kolos med de glødende Indvolde laa hen i dyb Stilhed, ikke en Lyd hørtes uden Vandets ensformige Dryppen ned ad Murværket.

„Pillemand“ stødte med et Tag en Rørstang ind i den Klump ildfast Ler, som stoppede Støbehullet, og de otte Mand af Natholdet slog taktfast med en Hammer paa Rørestangen for at drive den ind. Man kunde næppe se dens mørke Profiler, hørte kun Hammerslagene.

Pludseligt viste der sig en skinnende Stjerne, som en snæver Sprække til den indre Ild; men endnu kom der kun en svag Strøm, som en flydende Stjerne.

Den unge Morfain greb en anden Rørestang, drev den ind i Aabningen, og med herkulisk Kraft bevægede han den frem og tilbage for at gøre Aabningen større. Pludseligt brød Massen igennem, og en Strøm smeltet Metal vældede ud i Afløbsrenden i det fine Sand, for derefter at ledes hen i Formene, hvor der dannedes Smaapytter, hvis Glans og Varme sved i Øjnene. Og fra denne Fure, fra denne Ildmark, hævede der sig stadigt en Regn af fine, blaalige Gnister og gyldne Raketter, et helt Fyrværkeri af Blaalys og Ildneg.

Naar Strømmen stødte paa en Ujævnhed i det fugtige Sand, sendte den en forøget Ildregn til Vejrs som en straalende Buket. Som ved en vidunderlig Solopgang, lyste der en saa prægtig Morgenrøde, at ikke alene Højovnen, men hele Taget i Hallen, med et laa i den skarpeste Belysning, saa at man skelnede de mindste Bjælker og Sparrer i Loftet.

Alting straalte i rødlig Guldglans, der bredte sig helt ud over Skraaningerne af Bjergene, som traadte frem af Mørket, ja, over Tagene af det sovende Beauclair, ud over Roumagnes umaadelige Slette, naaede det mægtige Flammehav.

Lidt efter lidt fyldtes alle Formene, det fine Sand var nu forvandlet til et hvidglødende Hav. Og da de ti Tons Metal var

flydt ud, fo'r der endnu som en Stormvind af Ild og Gnister ud af Hullet, det var Blæsemaskinen, der tømte Bunden af Ovn, og som sendte sit Pust igennem den, lig en Helvedesstorm. Men Støberenderne begyndte at afkøles, det blændende hvide Lys blev rødt og saa derpaa brunt. Der kom ikke flere Gnister, Fyrværkeriet og Ildregnen standsede.

Mørket kom snart tilbage igen og slugte Hallen, Højovnen, Maskinerne, og man saa paa ny Lygterne som matte Stjerner, ved hvis Lys man skimtede en Gruppe Arbejdere, „Pillemand“ og et Par andre, der var ved at stoppe Hullet igen med en ny Klump ildfast Ler; alt var ganske stille, Blæsemaskinen var standset, for at dette Arbejde kunde udføres.

„Hør nu, min gode Morfain,“ sagde Jordan, „nu gaar De jo hjem og sover?“

„Aa, nej, jeg bliver her endnu i Nat.“

„Vist ikke nej, det bliver jo den tredie Nat uden Søvn!“

„Nej, jeg har en Feltseng hernede, hvor jeg sover meget godt. Min Søn og jeg løser hinanden af, vi tager to Timer Vagt ad Gangen.“

„Men det behøves jo ikke, nu da alt gaar, som det skal. Vær nu fornuftig, Morfain, gaa hjem til Dem selv og læg Dem ordentlig i Seng.“

„Nej, Hr. Jordan, lad mig nu gøre, som jeg vil . . . Der er ganske vist ikke noget i Vejen, men jeg vil dog helst være med selv til i Morgen. Det er nu min Fornøjelse.“

Og Jordan maatte lade ham faa sin Vilje; de sagde Farvel og gik.

Men da Jordan steg ned ad Trappen, som var hugget i Klippen, og stod stille ved en Nattevagts Hytte for at give en Ordre, saa Luc noget, der gjorde et stærkt Indtryk paa ham. Bag nogle Buske mellem Klippestykkerne fik han Øje paa to Skygger, der gled forbi, et elskende Par, hvis Læber mødtes i et Kys. Han genkendte den store, lyse, kønne Pige . . . det var „Min Blaa“; hun vendte Ansigtet lige imod ham. Og den unge Mand var utvivlsomt Achille Gourier, Borgmesterens Søn, den smukke og tavse, unge Mand, som han havde lagt Mærke til paa la Guer-dache, og som syntes at nære en dyb Foragt for de fordærvede Samfundsstøtter, hvis oprørske Søn han selv var. Han var altid paa Jagt- og Fisketure, tilbragte sine Ferier paa afsides Stier i Bleusesbjergene, langs med Elvene i Fyrreskovene. Formodentlig var han bleven indtagen i dette Naturbarn, der var saa smuk, og for hvem saa mange forgæves sukkede, og hun havde vel ladet

sig fængsle af denne Eventyrprins, som mødte hende i Ødemarken med skønne Løfter om Fremtidslykke.

Fremtiden! Ja, det var jo dens Morgenrøde, der tindrede i hendes store, blaa Øjne, naar hun stod i Døren til sin Klippe-grotte, og stirrede drømmende ud i det fjerne? Mens Faderen og Broderen passede deres Nattevagt, listede hun ud, og Fremtiden var for hende den smukke Yngling, de fine Folks Søn, der talte til hende som til en Dame, og tilsvor hende evig Kærlighed.

Luc blev først uhyggelig til Mode ved at tænke paa, hvad Morfain vilde sige, hvis han opdagede Datterens Forelskelse. Men snart svævede et Smil om hans Mund, hans Hjerte svulmede af Ømhed, mens en Haabets Straale lyste op i hans Sjæl: det var jo netop Fremtidslykke, som disse Børn af forskellige Klasser vilde skabe, idet de legede sammen, elskede hinanden, og i Fællesskab lagde Grunden til et nyt og bedre Samfund.

Nede i Parken, da Luc sagde God Nat til Jordan, spurgte han:

„De er da ikke bleven kold? Deres Søster vilde aldrig tilgive mig det.“

„Nej, aldeles ikke, jeg har det udmærket . . . Jeg gaar nu tilfreds i Seng, thi min Beslutning staar fast, jeg *vil* ikke have mere at gøre med denne Forretning, der ikke interesserer mig, og kun er mig en Kilde til evindelige Bryderier.“

Luc tav lidt, og mens han endnu en Gang trykkede Jordans Haand, sagde han:

„Vent dog lidt, lad mig have Dagen i Morgen til at tænke over Sagen, og naar vi i Morgen Aften taler sammen om det igen, kan De jo tage Deres Bestemmelse.“

Luc gik ikke straks til Ro. Han boede i den Pavillon, som i sin Tid var bleven bygget til Jordans Morfader, Doktor Michon, og sov i det store Værelse, hvor denne havde tilbragt sine sidste Dage mellem sine Bøger. I disse Dage var han kommet til at holde af den dybe Fred, der hvilede over Stedet. Men ophidset og tvivlraadig, som han nu var, syntes han, at han skulde kvæles, da han kom ind i sin Stue.

Han smækkede et af Vinduerne op og satte sig ved det for at komme lidt til Ro, inden han gik i Seng.

Han kunde høre de tunge, regelmæssige Slag af Damphamrene i „Afgrunden“, Kæmpesmedien, der brummede Dag og Nat. Han hævede Øjnene og søgte la Crecheries Ovn, der sort og tavs laa begravet i den mørke Ramme, som Bjergenes Udløbere tegnede mod Himlen, og hans Blik søgte hen over Byens Tage, der vuggedes i Søvn af Hamrenes taktfaste Drøn, af Kolossens korte,

besværede Aandedræt, der syntes at presses frem af en Prometheus' Bryst, lænket til det evindelige Arbejde!

Og Uhyggen, der hvilte over ham, tog til i de sidste Dages Begivenheder, og Mennesker myldrede frem i et sørgeligt Optog, hvis Mening han forgæves søgte at blive klar over. Han følte, at han ikke vilde faa Ro, før han havde fundet en Løsning paa alle de Spørgsmaal, der pinte ham.

Pludselig forekom det ham, at han paa den anden Side af Vejen, mellem Buskene og Klippestykkerne, hørte en svag Støj, hvis Aarsag han ikke kunde begribe. Var det en Fugls Vingslag, eller et Insekt, der strøg hen over Bladene? Han stirrede ud, men kunde intet se i Mørket. Formodentlig havde han taget fejl. Men Støjen kom igen, og denne Gang nærmere ved ham. Fængslet og greben af en sælsom Rørelse, som undrede ham selv, søgte han at trænge gennem Mørket, og fik omsider Øje paa en Skikkelse, der syntes at svæve hen over Græsset. Han fattede ikke, hvad det kunde være, troede, at det hele var et Foster af hans Indbildningskraft, da en Kvindeskikkelse med et Spring som en vild Ged fo'r tværs over Vejen og kastede en lille Buket, saa behændigt, at den som et Kærtegn strejfede hans Ansigt. Det var en lille Buket af vilde Nelliker, plukket mellem Klipperne og med saa stærk en Duft, at denne bølgede om ham.

Josine! Han gættede, at det var Josine, han kendte hende igen paa denne overstrømmende Taknemlighed. Det gjorde et dybt Indtryk paa ham her i dette Mørke og saa sent paa Natten; han kunde ikke forstaa, hvorledes hun kunde være her; havde hun ventet paa ham, til han kom hjem, og hvorledes havde hun kunnet slippe bort og komme herhen, hørte Ragu maaske til Natteholdet? Uden et Ord var hun flygtet, da hun havde kastet Blomsterne til ham, og forsvandt i Mørket; han saa kun en anden ganske lille Skygge, formodentlig Nanet, der kom springende efter hende. De forsvandt, og han hørte nu igen kun Damphamrens taktfaste Drøn langt borte. Hans trykkede Stemning havde ikke fortaget sig, men en uovervindelig Magt havde gjort ham varm om Hjertet. Han indaandede Duften af de vilde Nelliker! Hans Sjæl var fuld af den Godhed, der gør Mennesker til Brødre, af den Ømhed, der ene afføder Lykke; han drømte om den uendelige Kærlighed, som skal skabe en ny Verden!

V.

Luc gik i Seng, slukkede Lyset og haabede, at hans legemlige og aandelige Træthed vilde skaffe ham en god Søvn, der

kunde dæmpe hans Ophidselse. Men i den dybe Stilhed, i det store, mørke Værelse kunde han ikke lukke et Øje, han laa og stirrede ud i Mørket i pinefuld Søvnløshed, som gjorde ham hed og urolig.

Det var stadig Josine, der beskæftigede hans Fantasi, bestandig kom hun igen med sit Barneansigt, der havde en saa smertefuld Ynde. Han saa hende igen grædende og fortvivlet vente ved „Afgrunden“s Port, han saa hende i Værtshuset blive kastet paa Gaden af Ragu, saa hensynsløst, at hendes saarede Haand sprang op at bløde, han saa hende paa Bænken ved Mionnefloden, forladt i Mulm og Nat, uden Tag over Hovedet, han saa hende tilfredsstille sin Sult som et jaget Dyr. Og alt det, han tilfældig havde set og erfaret i disse tre Dage om uretfærdigt fordelt Arbejde, der betragtedes som en Skam, og bragte Flertallet i Elendighed, alt dette ligesom samlede sig i denne stakkels Piges sørgelige Skæbne, der havde gjort et saa stærkt Indtryk paa ham. Han syntes, det var hende, der skulde knuses under den ormstukne, stinkende Bygnings Fald. Hun, denne lille, svage Arbejderske, med den lemlæstede Haand, halvdød af Sult, og som maaske vilde synke ned i Prostitutionens Rendesten, blev som Indbegrebet af den hele Elendighed. Han led ved det, hun maatte lide; det var hende, han vilde redde, naar han drømte om at redde Beauclair.

Dersom en overnaturlig Magt havde gjort ham almægtig, vilde han af denne egenkærlige By danne et Samfund, der hvilte paa Ligeberettigelse, kun for at hun kunde blive lykkelig. Og han følte nu, at han altid havde drømt saaledes, lige siden han boede i det fattige Kvarter i Paris mellem Arbejdets ukendte Helte og taalmodige Ofre. Han pintes af Ængstelse for en Fremtid, han ikke vovede at forudse, for et stort Værk, han burde paatage sig at udføre.

Men pludseligt, midt i dette Virvar af Tanker, forekom det ham, at Afgørelsens Time var for Haanden; Josine hulkede, og det kunde ikke taales længer. Endelig maatte der handles, der maatte straks bringes Hjælp i denne Elendighed og al denne Lidelse, denne grove Uretfærdighed maatte have en Ende!

Endelig faldt Luc, overvældet af Træthed, i Søvn. Men pludselig forekom det ham, at nogen kaldte paa ham, og han vaagnede igen. Lød der ikke Klageraab i det fjerne? Havde han ikke hørt ulykkelige i Dødsfare raabe om Hjælp. Han rejste sig op i Sengen og lyttede, men hørte intet i Mørket. Hans Hjerter snørede sig sammen i forfærdelig Angst ved den Tanke, at Mil-

lions af fattige i dette Øjeblik stønnede under Byrden af Samfundets Synder.

Og da han gysende havde lagt sig ned igen, kunde han ikke faa Ro, men hørte atter, at der blev kaldt paa ham, saa at han maatte løfte Hovedet for at lytte. Hver Gang han var ved at blunde, gentog denne Kalden sig stærkere og stærkere, bønfallende ham om hurtigst muligt at paatage sig et Hverv, om hvis Nødvendighed han selv følte sig overtydet, men som han ikke var i Stand til at fatte i dets Helhed. Hvor skulde han vende sig for at finde Kamppladsen? Hvad skulde han gøre for at vinde Sejr? Han vidste det ikke, han led grusomt under den Angst, der knugede ham. Men til sidst hørte han kun én Stemme, den kaldte blidt, og han forstod, at det var Josine, der klagede og bad.

Hun alene var der, han følte det Kys, hun havde trykket paa hans Haand, han mærkede Duften af de Nelliker, hun havde kastet til ham!

Nu opgav Luc at kæmpe længere, han rystede Søvnigheden af sig, tændte Lys, stod op og gav sig til at gaa frem og tilbage i Værelset. Han vilde ikke tænke paa noget som helst, og han haabede derved at befri sin Hjerne for denne Tvangstanke. Han forsøgte at beskæftige sig med sine nærmeste Omgivelser, betragtede nogle gamle Kobberstik paa Væggene, saa paa Doktor Michons antikke Møbler og endte med at undersøge Bogskabet.

Det var ret stort og forsynet med Glasdøre, og den gamle Doktor havde heri samlet alle de forskellige Værker, der i hans Ungdom havde begejstret ham. Alle Samfunds-Filosoffer, alle det nye Evangeliums Forløbere og Apostle var samlede her. Saint-Simon, Fourier, Auguste Comte, Proudhon, Cabet, Pierre Leroux og mange flere; Samlingen var fuldstændig lige ned til de mest ubekendte Forfattere. Det morede Luc; med Lyset i Haanden stod han og læste Navnene og Titlerne paa Ryggen af Bøgerne, han talte dem, undrede sig over, at de var saa talrige, saa mange Sædekorn strøet ud for alle Vinde, saa mange gode Ord, der slumrende ventede paa Høsten.

Luc aabnede Bogskabet for at tage en af Bøgerne. Da han dog ikke kunde sove, vilde han læse lidt, indtil han blev søvnig. Han vaklede lidt, men bestemte sig saa for et ganske lille Bind, hvori en Discipel af Fourier i korte Træk havde udviklet hele Mesterens Lære. Titlen var: „Gensidig Ansvarlighed“. Og var det ikke netop det, han behøvede, netop stærke, forhaabningsfulde Ord, han trængte til at høre? Han gik paa ny i Seng, gav sig til at læse og henreves snart af den Ild, med hvilken Forfatteren beskrev den Kamp, hvori Menneskeheden var stedt. Han

kendte allerede disse Ting, havde læst selve Mesterens Værker, men aldrig havde de rørt ham lige ind i Sjælen som i denne Time, aldrig havde han saa fuldstændig givet sig hen. Hvad var det dog for en Stemning, der havde grebet ham saa dybt, og ved hvilken skæbnesvanger Afgørelse stod han i denne Time, siden hans Sjæl og hans Tanke saaledes betoges? Siden en saadan Overbevisning trængte sig ind paa ham? Den lille Bog fik Liv i hans Haand, alt blev klart for ham, han saa, at han øjeblikkelig maatte skride til Handling, føre sin Drøm ud i Virkeligheden. Og endelig blev han rolig, endelig kom der Ligevægt i hans forvirrede Hjerne. Han pustede sit Lys ud, og en sund, fredelig Søvn nærmede sig de trætte Øjne. Ikke, at han havde fundet tilfredsstillende Svar paa de pinefulde Spørgsmaal, men de Angstens Raab, han før hørte derude fra Mørket, var omsider forstummede, som om de ulykkelige, der havde kaldt paa ham, nu havde forstaaet, at Hjælpen var nær, og derfor med Taalmodighed ventede paa ham. Sæden var falden i god Jord, den vilde sikkert spire og give rig Høst. Den lille Bog havde gjort sin Gerning, den var falden i Hænderne paa en Apostel, paa en Helt, der vilde paatage sig det store Hverv, naar Tidens Fylde kom. Og Luc følte, at Aanden var over ham; hans sikre Overbevisning vilde lede ham paa den rette Vej. Den Dag i Morgen vilde maaske bringe ham fuld Klarhed, hvis han fik en god og rolig Nat. Han lukkede Øjnene og sov ind, sikker paa, at Vilje og Tro vilde styrke hans Aand.

Næste Morgen Klokken syv, da Luc vaagnede og saa Solen staa op paa en skyfri Himmel, var det hans første Tanke at komme op til Højovnen, inden han havde talt med Jordans. Han vilde se Morfain, tale med ham, erholde forskellige Oplysninger af den brave Støbemester. Han adlød en uimodstaaelig Indskydelse, vilde danne sig en bestemt Mening med Hensyn til den gamle, forladte Mine, han mente, at Morfain, der var født og baaren her, maatte kende hver Sten i Bjergværket. Og heri tog han ikke Fejl.

Støbemesteren var oppe, og han blev straks livlig, da Luc berørte dette Emne. Han havde jo altid haft sine egne Tanker — som ingen bekymrede sig om — skønt han tidt nok havde sagt sin Mening. Han var overbevist om, at den gamle Ingeniør ikke burde have opgivet Minen, saa saare Driften blev mindre fordelagtig. Ganske vist var man kommet til en daarlig Aare, Ertsen var saa fuld af Svovl og fosforsurt Salt, at man kun erholdt usle Smeltninger. Men Morfain mente ikke desto mindre, at hvis man blot arbejdede videre, brød gennem den daarlige Aare eller aab-

nede en ny Minegang paa et af ham betegnet Sted, vilde man nok finde god Erts igen. Og han støttede denne Udtalelse med flere lagttagelser, der fik Værdi, fordi han til Bunds kendte alle Klipperne i Omegnen, mellem hvilke han nu i snart fyrretyve Aar havde travet om.

Denne Mands rolige Overbevisning gjorde et dybt Indtryk paa Luc, der allerede længe havde haft den Mening, at gamle Laroche burde have prøvet den kemiske Rensningsmetode, der maaske kunde gøre den daarlige Erts brugelig, men Ingeniøren havde aldrig benyttet nogen nyere Opfindelse; han havde ladet alt blive ved det gamle, hvilket til fulde viste, hvor søvnig Driften passedes. I hvert Fald burde han aldrig have opgivet at udnytte Minen.

Luc var vis paa, at man med Fordel kunde drive den, selv om Morfains Formodning, med Hensyn til nye, renere Aarer, ikke blev til Virkelighed. Derfor tog han med stor Beredvillighed imod den gamle Arbejders Forslag og begav sig med ham paa Vej til de forladte Minegange.

I det skønne, klare Septembervejr var der vidunderlig smukt mellem Klipperne, hvor de ensomme Stier slyngede sig mellem duftende Buske og Blomster. I tre Timer klatrede de to Mænd omkring, de undersøgte Grotterne, trængte ind i Galleriet, vandrede om mellem Fyrretræer, som voksede paa et Jordsmon, hvor Stenen overalt stak frem som Skelettet af et nedgravet Kæmpelig. Og lidt efter lidt kom Luc til at dele Morfains Anskuelse; den indgav ham i det mindste et Haab om, at Menneskenes Ladhed her havde opgivet Ævred alt for tidligt, og at Jorden i sit rige Moderskød endnu gemte Skatte, der kunde bringes frem for Lyset og skabe manges Lykke.

Klokken var bleven over tolv, Luc var sulten, han modtog derfor gerne Morfains Indbydelse til at dele Familiens tarvelige Frokost i Klippehulen, og to Timer efter, da han omsider steg ned, styrket og forfrisket af sin Bjergvandring, modtoges han af Jordan, som begyndte at ængste sig over hans lange Fraværelse og ikke kunde begribe, hvad der var blevet af ham.

Luc undskyldte sig, fordi han ikke havde meddelt dem, at han gik ud. Hans Venner sad endnu ved Frokostbordet, og de var ikke alene; de havde Besøg af Abbed Marle, Doktor Navarre og Skolebestyrer Hermeline, der en Gang for alle var indbudt hver Tirsdag af Søster, som for Spøg kaldte dem sine tre Raadsherrer, da de hjalp hende med hendes Barmhjertighedsgerninger. Og det var omtrent de eneste Gæster, som kom paa la Crecherie, hvis Ejer levede for sine Studier, men man kunde egentlig ikke sige, at de tre begunstigede levede i Enighed; de tilbragte Tiden med

endeløse Diskussioner, der morede Søster, fordi hun troede, de adspredte og opmuntrede Broderen.

„Naa, saa De har spist?“ sagde hun til Luc. „Men derfor kan De vel nok drikke en Kop Kaffe med os?“

„Gerne!“ svarede han muntert. „Og saa maa jeg rigtignok takke for Deres Overbærenhed, som jeg aldeles ikke fortjener; jeg var saa bange, De vilde skænde paa mig, fordi jeg saaledes blev borte fra Frokosten!“

Og hermed gik Selskabet ind i Dagligstuen. Vinduerne stod aabne, saa at man havde Udsigt over Parkens store, frisk duf-tende Træer. Paa et Bord i en Porcellænsvase straalte en prægtig Rosenbuket; Doktoren var en ivrig Blomsterdyrker og plyndrede sin Have, hver Gang han aflagde Besøg hos Frøken Jordan. Me-dens Kaffen skænkedes, optog Præsten og Hermeline Samtalen; de havde, fra de satte sig til Bords, udvekslet deres forskellige Anskuelser om Undervisning og Opdragelse; og de var naturligvis ikke blevne enige.

„Hvis De ikke ser Fremgang mellem Deres Elever,“ erklærede Abbed Marle, „er Grunden ene og alene, at De har jaget Gud ud af Skolen! Gud er Aandens Herre — man lærer intet uden ham.“

Stor og svær, med Ørnenæse i det brede, regelmæssigt skaarne Ansigt, talte Præsten med stor Myndighed; borneret og doktrinær som han var, paastod han, Verden ene kunde frelses ved Katoli-cismen i den snævreste, mest bogstavrette Form. Og foran ham stod nu den magre, kantede Skolebestyrer, hvis benede Pande og spidse Hage røbede samme Stivsind, samme Dogmetro, samme Haardnakkethed, og som med indædt Raseri pukkede paa sin me-kaniske Fremskridtsreligion, der militærisk og ved Lov skulde ind-føres.

„Lad os dog engang være fri for Deres Gud, der aldrig har ført Menneskeheden andetsteds end i Vildfarelse og Ødelæg-gelse!“ raabte han. „Hvis mine Elever ikke tilfredsstiller mig, er det simpelthen, fordi man hemmer deres Fremskridt ved alt for tidligt at tage dem fra mig og sætte dem paa Fabrikken! Desuden, og der er den dybere, alvorligere Grund, er det, fordi al Tugt dag-lig slappes, saa at Læreren snart aldeles ingen Myndighed ejer. — Kunde jeg blot nu og da give dem en alvorlig Dragt Prygl, tror jeg sandfærdig, det vilde klare ypperligt paa deres Forstaaelse.“

Og da Søster forfærdet rystede paa Hovedet, forklarede han sig nøjere.

I denne Fordærvelsens Tid saa han kun én Redning: Børnene maatte i Tide bøjes under Frihedens Disciplin, den maatte ind-

podes dem med Magt, om det ikke kunde ske i Mindelighed, saa at de aldrig glemte, hvad de skyldte Samfundet og Republikken. Hans Drøm var af hvert Barn at skabe en Statens Tjener, en Statens Slave, der ofrede sin hele Personlighed for det almene bedste. Alle skulde tages paa samme Maade, lære det samme, med det Maal at tjene Staten. Det var hans haarde, golde Trosbeken- delse, et Demokrati, frigjort ved Lov og Straf fra Fortidens Vild- farelser, et Slags Tugthus, hvor Fangerne med Prygl blev tvungne til at være lykkelige.

Naar Meningsudvekslingen blev for heftig, plejede Doktor Na- varre at skride ind med sin smilende, forsonlige Mine.

„Naa, mine Herrer, nu maa De ikke blive for ivrige. De er jo lige ved at blive enige, siden De beskylder hinanden for Plagiat.“

Lægen var en lille, spinkel Mand med fin Næse og livlige, kloge Øjne, han var tolerant, mild og lidt ironisk anlagt, han le- vede for sin Videnskab og lod sig aldrig rive hen af politiske eller sociale Spørgsmaal. Han var enig med Jordan, for hvem han nærede et varmt Venskab, i kun at anerkende de Sandheder, man kunde bevise fra et videnskabeligt Standpunkt. For Resten var han et stille, fredsommeligt Menneske, meget beskeden og til- bageholdende, ganske blottet for Ærgerrighed; han passede sine syge saa godt, det stod i hans Magt, og nærede kun Lidenskab for sine Roser, som han dyrkede inden for den lille Haves fire Mure, bag hvilke hans Tilværelse gled hen i Fred og Ensomhed.

Indtil nu havde Luc tiet stille; men nu mindedes han, hvad han om Natten havde læst:

„Fejlen er, at man i vore Skoler gaar ud fra den Forudsæt- ning, at Mennesket er slet, at han fødes med dovne og oprørske Tilbøjeligheder, og at man nødvendigvis maa anvende et Straffe- og Belønningssystem for at bringe noget ud af ham. Derfor er Undervisningen nærmest en Plage, der virker lige saa pinligt paa Hjernen som Arbejdet paa Legemet. Læreren er Opsynsmand i dette Universitetstugthus, som skal forme Børnenes Forstand efter et bestemt Program, der støber alle i samme Form uden at bryde sig om den enkeltes Natur. De dræber Personligheden, knuser Dømmekraften, det frie Studium, det medfødte Anlæg un- der en Hoben Godtkøbsidéer og officielle Sandheder. Det aller- værste er, at Karakteren herved lider lige saa megen Skade som Forstanden, og at en slig Fremgangsmaade kun kan skabe Hyk- leri og Evneløshed.“

Hermeline tog disse Ord som en personlig Fornærmelse.

Han brød af i en arrig Tone:

„Hvordan mener De da, man skal bære sig ad? De skulde

prøve at være i mit Sted, saa fik De snart at se, hvad der blev af Eleverne, naar de ikke bøjedes under samme Tugt af en Lærer, der i deres Øjne repræsenterer Myndigheden."

„Læreren," vedblev Luc tankefuldt, „har kun ét Hverv, han skal vække sine Elevers Kræfter. Han skal kun bringe Børnene til Forstaaelse af deres Dygtighed ved at udvikle Personligheden i dem. Mennesket ejer en uhyre, en uudslukkelig Trang til at lære, til at vide, den alene burde være Sporen til Flid. Straf og Belønning er ganske overflødig. Man burde nøjes med at lade hver Elev det Studium, der ligger bedst for ham, gøre det tiltrækkende, saa at han af sig selv arbejdede sig frem i Glæde over de Opdagelser, han gjorde. Mænd skulde skabe Mænd ved at behandle dem som Mænd, dette er jo selve Undervisningens Kerne, Spørgsmaalets Løsning, ikke sandt?"

Abbeden, der stod og drak sin Kaffe, trak paa de brede Skuldre, han var Præst og som saadan ufejlbarlig:

„Synden er nu engang i Mennesket, der kun kan frelses ved Bod. Dovenskab, en af Dødsnyderne, kan kun sones ved Arbejde; den Straf, Gud paalagde det første Menneske efter Syndefaldet."

„Nej, der har De virkelig Uret, Abbed Marle," lød det roligt og fredsommeligt fra Lægen. „Dovenskab er kun en Sygdom, naar den virkelig eksisterer; jeg mener, naar det meneskelige Legeme nægter at arbejde og gør Oprør mod den mindste Anstrengelse. De kan tro mig, naar jeg siger Dem, at en saadan Blødagtighed er Tegn paa alvorlig Forstyrrelse i Organismen. Men for Resten, hvem siger, at Dovenskab eksisterer? Maa jeg spørge Dem, om en Verdensdame, der danser til den lyse Morgen, ikke anstrenger Øjnene i det mindste lige saa meget som den fattige Sypige, der sidder ved sit Arbejde Natten igennem? Maa jeg spørge, om Levemændene, der uafladelig farer fra Fest til Fest, ikke paatager sig lige saa kedsommelig en Hoveritjeneste som de Arbejdere, der staar ved Høvlebænken eller paa Fabrikken? Og husk bare paa, med hvilken Fryd vi alle efter at have udført et Hverv, der er os imod, kaster os ud i legemlig Motion, der gør os stive i alle Lemmer! Dette beviser til Overflod, at vi er villige til enhver Anspændelse af vore Kræfter, naar det Arbejde, der udfordres, morer eller behager os! Og dersom man kunde naa til kun at byde Mennesker et Arbejde, som var frit valgt, vilde der aldrig være dovne Mennesker til i Verden."

Langsomt, med drømmende Stemme, som om han tænkte højt, sagde Luc:

„Naar man blot kunde bringe Folk til Forstaaelse af den store

Sandhed, at den største Sum af Lykke naas af den enkelte, ene og alene ved at befordre alles Lykke.“

Men Abbeden og Hermeline brast i Latter:

„Ja, det var et net Stykke Arbejde!“ sagde Skolemanden spotsk: „For at vække Kraften begynder De med at ødelægge den personlige Interesse. Naar Individet ikke arbejder for sig selv, gad jeg nok vide, hvad der overhovedet skulde faa Folk til at røre en Finger! Egoismen er netop Ilden under Kedlen, den er Spiren og Sporen til et hvilket som helst Værk. Og den udrydder De! De begynder med at kappe Egenkærlighed af Menneskenaturen, mens De siger, at De netop vil have, man skal lade Drifterne have fuld Frihed! Saa stoler De maaske paa Samvittigheden, paa Pligt- og Æresfølelse?“

„Den behøver jeg slet ikke at stole paa,“ lød det roligt fra Luc. „For Resten synes jeg, at Selvskheden har givet os et saa græsseligt, saa fordærvet Samfund, at vi virkelig maa have Lov at prøve med en anden Drivfjeder. Men jeg gentager, at jeg indrømmer Egenkærlighed en Plads, hvis De dermed mener den rimelige Attraa, den uovervindelige Trang, vi alle føler efter Lykke. Langtfra at ødelægge personlig Interesse, vil jeg gøre den stærkere ved at begrænse den, gøre den til det, den bør være, naar man vil skabe det nye Samfund, hvor Individets og alles Lykke skal blive Virkelighed; vi skal kun overbevises om, at vi arbejder for os selv, naar vi arbejder for andre. Samfundsuretfærdighed saar Spiren til evigt Had, høster Lidelse og Elendighed over hele Linien. Derfor er Enighed den første Nødvendighed, Enighed i at en Omordning af Arbejdet maa grundes paa denne store Sandhed.“

Hermeline smilte haansk, og Abbeden tog paa ny Ordet:

„Ja, elsk hverandre, det er vor guddommelige Frelzers store Bud. Men han har ogsaa sagt, at Lykke ikke er af denne Verden, og det er syndig Galskab at tro, Himlens Rige kan grundes her paa Jorden.“

„Og dog vil det en Gang ske!“ svarede Luc. „Den fremadskridende Menneskehed, den sejrriige Videnskab stræber og higer mod dette Maal, mod en ny Samfundsorden!“

Men Hermeline hørte ikke paa ham, fo'r atter løs paa Præsten:

„Nej, hør nu, Abbed, kom nu ikke igen med jeres Forjættelser og Løfter om Paradiset hinsides Graven, det, I længe nok har brugt til at putte stakkels Tosser Blaar i Øjnene. Desuden har I tilegnet jer vor Frelser, han er paa vor Side, I har lavet ham om efter jert Behov. I Grunden var Jesus Kristus Revolutionsmand og Fritænker, det ved De meget vel!“

Og atter maatte Doktor Navarre skride ind og stifte Fred ved skiftevis at holde med de stridende Parter. Som sædvanlig kom man ikke overens, hver blev ved sit.

Kaffen var drukket, og det var Jordan, der afsluttede Diskussionen:

„Ja, den eneste Sandhed findes i Arbejde, det er Arbejdet, som vil skabe det nye Samfund, den nye Verden.“

Søster, hvis Øjne havde hængt ved Lucs Læber, mens han talte, gav sig nu til at fortælle om et Asyl, hun tænkte paa at oprette for Smaabørn, hvis Mødre arbejdede paa Fabrikken. Og nu blev alle enige: Lægen, Præsten og Skolebestyreren talte i største Samdrægtighed om de Forholdsregler, der burde tages for at indrette Asylet paa den hensigtsmæssigste Maade og undgaa, at det misbruges. I Parken strakte Træernes Skygger sig hen over de grønne Plæner, mens Skovduerne flagrede om og kurrede i den lyse Septembersols Straaler.

Klokken blev fire, førend de tre Gæster forlod „la Crecherie“, Luc og Jordan ledsagede dem til de første Huse i Beauclair, og da de vendte om for at gaa hjem, foreslog Jordan Luc at gøre en lille Omvej og aflægge Pottemager Lange et Besøg.

Som Morfain havde Pottemageren indrettet sig en Bolig i en af de Klippegrotter, som var dannede af nu udtørrede Bjergstrømme. Han havde bygget sig tre Ovne i Nærheden af en Skrænt, hvor der fandtes Ler, og han levede der fri som Fuglen, i arbejdsom Uafhængighed.

„Ganske vist er han noget oprørsk,“ tilføjede Jordan, da Luc udspurgte ham om Manden, „og det, De fortalte mig om hans Optræden forleden paa aaben Gade, forbavser mig slet ikke, det ligner ham netop. Men De kan ikke tro, hvor flink han er, og hvor kunstneriske hans tarvelige Lerkrukker er, skønt han aldeles intet har lært. Han er født her af fattige Arbejdsfolk; ti Aar gammel blev han forældreløs, blev Murerhaandlanger og kom derfra i Pottemagerlære. Nu er han, som han selv siger, sin egen Arbejdsherre, siden jeg har givet ham Lov til at slaa sig ned hos mig. Det er især hans Forsøg med ildfast Ler, der interesserer mig, for De ved, at jeg søger Ler, der kan modstaa de elektriske Ovnes ophedede Temperatur.“

Luc fik nu Øje paa Langes Bolig mellem Buskene. Det var lige som en barbarisk Lejr helt omgivet af en lille Mur. Og da der ved Indgangen stod en høj, solbrændt Pige spurgte Luc:

„Han er altsaa gift?“

„Nej, men han lever sammen med denne Pige, der baade er hans Slave og hans Kone. Det er et helt Eventyr. For fem Aar

siden, hun var dengang femten Aar, fandt han hende syg og døende i en Grøft, formodentlig forladt af en Bande Tatere. Ingen ved, hvorfra hun egentlig er, spørger man hende derom, svarer hun ikke. Lange samlede hende op, bar hende hjem til sig, passede hende og fik hende helbredet. De kan ikke tænke Dem, hvilken inderlig Taknemlighed, hun nærer for ham — hun er som hans Hund, hans Livegen. Hun havde nøgne Fødder, da han fandt hende, og endnu den Dag i Dag tager hun kun Strømper og Sko paa, naar hun gaar ned i Byen. Af den Grund kalder alle, og Lange med, hende aldrig andet end: „Barben“.

Hun er hans eneste Arbejder. „Barben“ er hans Haandlanger, og hjælper ham at trække Vognen, naar han vandrer om fra Marked til Marked med sine Lerkrukker. Saaledes bliver han af med sine Varer, og de er godt kendte i hele Omegnen.“

Ved Døren til Indelukket stod „Barben“ og saa paa de to Her-
rer, der kom.

Luc betragtede hende; hendes brune Ansigt havde regelmæssige, store Træk. Haaret var kulsort, og de store, forundrede Øjne fik et inderligt og blidt Udtryk, naar de hvilte paa Lange. Han lagde Mærke til hendes nøgne Fødder, Barnefødder af en lys Broncefarge, midt i den opblødte Lerjord. Hun havde næsten ingen Klæder paa, bar en Arbejdsdragt af graat Lærred, der ikke skjulte de smukke, slanke Ben, de kraftige Arme, og gennem hvilken man saa Formen af den faste Barm.

Da hun havde overtydet sig om, at den Herre, der kom med Hr. Jordan, maatte være en Ven, gik hun tilbage til sin Ovn, efter at have underrettet Lange om deres Ankomst.

„Aa, er det Dem, Hr. Jordan,“ udbrød Lange. „De kan begribe, at „Barben“ siden den lille Historie forleden Aften, stadig tror, de kommer for at putte mig i Hullet; men jeg er bange, at hvis en Politibetjent viste sig, kom han ikke helskindet ud af hendes Kløer . . . De kommer vel for at se mine nye, ildfaste Mursten? Se, her er de, nu skal jeg forklare Dem Sammensætningen.“

Luc kunde godt kende den lille, senestærke Mand, som han havde set et Glimt af den Aften i Brias Gade, da han havde udtalt Dødsdommen over Beauclair og forbandet dens Laster og Forbrydelser.

Luc saa opmærksomt paa Mandens høje Pande, der løb op i et busket, sort Haar, og paa de kloge, livlige Øjne, men især slog det ham, at der under den raa Skal og den tilsyneladende Voldsomhed maatte skjule sig en blid, drømmende Natur, en landlig Digter, der i sin ubetingede Retfærdighedsfølelse vilde sprænge den gamle, brødebetyngede Verden i Luften.

Da Jordan havde forestillet Luc som en af sine Venner, der var Ingeniør, vilde han have, at Lange skulde vise ham det, som denne for Spøg kaldte sit Museum.

„Ja, hvis det kan more Herren . . . Det er ikke andet end nogle Narrestreger, som jeg brænder for min egen Fornøjelse. Det er alt det Stads der inde i Skuret . . . De kan jo se paa det, mens jeg forklarer Hr. Jordan mine Mursten.“

Luc blev højlig forbavset. I Skuret var der Figurer, Vaser, Krukker og Fade, alt af ejendommelige Former og Farver, der, skønt de røbede Uvidenhed, havde et yndefuldt og originalt Tro-skyldighedspræg. Tilfældighederne i Brændingerne gjorde en fortrinlig Virkning, og Glasuren skinnede med en sjælden Farverigdom.

Han syntes særlig godt om de Kar, Gryder og Krukker, som Lange lavede til sine Kunder rundt om paa Markederne; de havde fine Former og var dekorerede med Smag, et Blomsterflor, skabt af et landligt Talent.

Da Lange kom tilbage med Jordan, der havde bestilt nogle Hundrede Mursten hos ham for at prøve dem i en ny, elektrisk Ovn, tog han smilende mod Lucs Ros, det var især de livlige Farver i Dekorationerne, Purpur og Himmelblaat, der havde tiltalt ham.

„Aa, ja. Det er Kornblomster og Valmuer,“ sagde Lange, „de liver op i Husene . . . Jeg synes, man skulde anvende dem til Dekoration af Husenes Facader og Tage. Dersom Forhandlerne ikke snød saa fælt, vilde det ikke blive videre kostbart, og De kan tro, de vilde pynte; en By vilde tage sig ud som en ren Blomsterbuket . . . Men der er ingenting at stille op med de Svinepelse af Borgermænd!“

Han kom straks ind paa sine politiske Meninger og udtalte sig som den mest yderliggaaende Anarkist.

Han var var paavirket af nogle Flyveskrifter, han tilfældig var kommen i Besiddelse af, han vidste ikke selv hvorledes. Man maatte begynde med at ødelægge alt og bemægtige sig alt. Frelsen fandtes kun i Udryddelse af al Øvrighed, thi blev der kun den mindste Rest tilbage, vilde den være nok til paa ny at rejse hele Uretfærdighedens og Tyranniets Bygning. Derpaa kunde den frie Kommune dannes, og den skulde styres ved Overenskomst mellem forskellige Grupper, hvis Dannelse skete efter enhvers Behov og Ønske.

Det forbavsede Luc i alt dette at genkende Fouriers Teorier.

Luc omtalte Bonnaire; men Lange vilde ikke høre noget om Støbemesteren, og erklærede, at han var værre end nogen Stor-

borger. Hele Bonnaires Kaserne, jo Tak! der skulde man nummeres, kommanderes og spærres inde som en Galejslave.

Og idet han løftede den knyttede Næve mod Beauclair, hvis Tage de kunde se ned paa, gentog han sine Klager og profetiske Forbandelser imod denne elendige By, som Ilden burde fortære, og som man burde jævne med Jorden, for at der af dens Aske kunde fremstaa en Sandhedens og Retfærdighedens Stad.

Jordan, der blev forbavset over denne Voldsomhed, saa paa ham og sagde:

„Men sig mig engang, min gode Lange, føler De Dem nu virkelig saa ulykkelig?“

„Jeg! . . . Nej, Hr. Jordan, jeg er meget fornøjet, saa fornøjet, som man kan være. Jeg lever her et frit Liv, næsten som en rigtig Anarkist. De har givet mig dette lille Stykke Jord af den Jord, som tilhører os alle. Jeg er min egen Herre, jeg betaler ikke Leje til nogen, jeg arbejder, naar det passer mig, og har ingen Herre over mig, som piner mig, og ingen Arbejdere under mig, som jeg piner; jeg sælger selv mine Krukker og Krus til de Godtfolk, der har Brug for dem, uden at blive snydt af Købmændene eller tillade dem at snyde Køberne. Og jeg har endda Tid til at more mig, naar det stikker mig, jeg brænder mine Figurer og dekorerede Sager, hvis pæne Farver fryder mine Øjne . . . Nej, vi klager ikke, vi er lykkelige ved at leve, naar Solen skinner for os, ikke sandt, „Barben“?“

Hun var kommen hen til dem, halvnøgen som hun var i sin Arbejdsdragt, med Hænderne ganske røde af en Krukke, som hun lige havde taget af Drejerbænken, og saa glad paa denne Mand, denne Gud, for hvem hun havde gjort sig til Slavinde, og som hun tilhørte med Sjæl og Legeme.

„Men alligevel mener jeg,“ fortsatte Lange, „at der er for mange fattige Djæвле, der lider, og, at Beauclair maa sprænges i Luften en skønne Dag, for at man kan faa den bygget op paa en ordentlig Maade. Kun Bombens Rædselsregimente kan vække Folket . . . Hvad siger De, naar jeg fortæller Dem, at jeg har alt, hvad der behøves til at lave to eller tre Dusin Bomber af en særlig kraftig Slags. Og en skønne Dag kører jeg af Sted med min Vogn, „Barben“ skubber bagpaa, for tung er den, naar den er fyldt med Potterne, og vi rumler hen ad de daarlige Biveje fra Marked til Marked! — Det er dejligt at hvile sig under Træerne ved en Kilde! . . . Men den Dag tager vi ikke fra Beauclair, vi kører rundt i Gaderne med en Bombe skjult i hver af Suppegryderne, og saa anbringer vi en ved Underpræfektens Bolig, en ved Borgmesterens, en ved Raadhuset, en ved Fængs-

let og en ved Kirken, kort sagt, overalt, hvor der er en Myn-dighed at ødelægge.

Lunterne brænder, det giver os den nødvendige Tid. Og saa, paa én Gang springer Beauclair i Luften, et frygteligt Udbrud som af en Vulkan brænder og ødelægger den. . . Naa, hvad synes De om den lille Køretur med min Vogn, om min lille Ud-delning af Suppegryder, som jeg laver til Menneskeslægtens Lykke?"

Han brast i Latter, hans Ansigt skinnede af Begejstring; den brune Pige lo med.

„Ikke sandt, „Barben“, jeg trækker, og du skubber paa. Den Tur bliver endnu morsommere, end naar vi spadserer ved Mionnefloden under Piletræerne, eller naar vi skal til Marked i Magnolles.“

Jordan indlod sig ikke paa at modsige ham; han trak paa Skuldrene for at antyde, hvor taabelig han som Lærd fandt denne Tanke. Men da de havde sagt Farvel og gik tilbage til la Cre-cherie, kunde Luc ikke frigøre sig for en Gysen ved Tanken om denne Drøm om Lykke gennem Ødelæggelse, som saaledes spøgede i Hjernerne af nogle Digtersjæle blandt den besiddelses-løse Mængde. Og de gik hjem i Tavshed, hver hensunken i sine Tanker.

De gik lige ind i Laboratoriet, hvor de traf Søster siddende ved sit lille Bord i Færd med at afskrive et af Broderens Manu-skripter. Hun løftede blot Hovedet, smilte til dem og vedblev med sit Skriveri.

„Aa!“ udbrød Jordan og strakte sig i sin Lænestol. „Her er dog det eneste Sted, hvor jeg har det rigtig godt, mellem mine Apparater og Papirer. Hver Gang jeg kommer tilbage hertil, bliver mit Hjerte fyldt med Fred og Fortrøstning.“

Han saa sig om med et tilfreds Blik. Vinduerne stod aabne, og den nedgaaende Sol kastede et varmt Lys ind i Rummet, naar den i det fjerne mellem Træerne funkede paa Tagene og i Vin-duerne i Beauclair.

„Ak, hvor ørkesløse er dog ikke disse evindelige Diskus-sioner,“ fortsatte Jordan. „Efter Frokosten hørte jeg paa Ab-beden og Skolebestyreren; det er forunderligt, at man gider spille Tiden med gensidig at ville overbevise hinaden, naar man som de to staar ved Yderenderne af Spørgsmaalet og ikke taler samme Sprog. Læg Mærke til, at de aldrig kommer her uden at begynde paa de samme Historier, for stadig at blive staaende paa samme Standpunkt . . . Hvor det dog er spildt Arbejde paa den Maade at fordybe sig i det absolute, at kæmpe med mod-

sigende Bevisgrunde uden at tage Hensyn til Erfaringen, og hvor jeg er enig med Doktoren, der morer sig med at reducere det hele til ingenting, kun ved at sætte den ene op mod den anden. Der er nu denne Lange, er det ikke forfærdeligt, at den skikkelige Fyr kan komme med slige Dumheder. Nej, Politik er afgjort ikke min Sag, al den Snak synes mig blottet for sund Fornuft, og jeg fatter ikke, at man gider kæmpe for saadanne ligegyldige Ting, naar Opdagelsen af den mindste videnskabelige Sandhed bidrager mere til Fremskridtet end halvtredsindstyve Aars sociale Kampe.“

Luc brast i Latter.

„Ja, nu er De jo selv kommen helt ind i det absolutte. Mennesket maa kæmpe; Politikken nøder ham kun til at kæmpe for sine Fornødenheder og sikre sig den mest mulige Lykke.“

„Det kan De have Ret i,“ indrømmede Jordan. „Maaske kommer min Ringeagt for Politik af en Slags Anger over den Uvidenhed angaaende mit Lands politiske Sager, som jeg vil leve i. Men ikke desmindre er jeg inderlig overbevist om, at jeg gør min Borgerpligt ved at leve indesluttet i mit Laboratorium, thi enhver maa tjene sit Land med de Evner, han har. Og de sande Republikanere, de sande Handlingens Mænd, de, der bidrager mest til den kommende Tids Sandhed og Retfærdighed, det er de Lærde. En Regering bliver styrtet, Folket tiltager eller aftager, det gør ikke noget, men de videnskabelige Sandheder overleveres fra Slægt til Slægt og vokser stadig, idet de udbreder mere Lys og mere Viden. Og saa vil man gøre Fremskridtet afhængig af et Ministeriums Fald eller Bestaaen, nej, det er den Lærde, som aner Fremtiden den Dag, han kan oplyse Mængden med en ny Sandhedsgnist. Al Uret forsvinder, naar al Sandhed kommer for Lyset!“

Han tav. Søster havde lagt Pennen fra sig, sad og lyttede.

Da Jordan havde set drømmende hen for sig nogle Øjeblikke, fortsatte han:

„Arbejdet! Ja, at jeg overhovedet lever, skylder jeg Arbejdet. De ser, hvad for et lille, skrøbeligt Væsen jeg er, jeg husker godt, hvorledes min Moder pakkede mig ind i Sjaler, naar det blæste; men hende er det ogsaa, der satte mig til at arbejde som det bedste Sundhedsmiddel. Hun pinte mig ikke med evindelig Lektielæsning, der er et rent Helvede for den aandelige Udvikling, men hun vænnede mig til regelmæssigt Arbejde, stadigt vekslende og tiltrækkende. Saaledes har jeg lært at arbejde, som man lærer at aande og at gaa. Arbejdet er blevet en nødvendig Bestanddel af mit Væsen, mine Lemmers og Organers naturlige

Sysselsættelse, selve mit Livs Maal og Med. Jeg har levet, fordi jeg har arbejdet, der er kommen Ligevægt mellem Verden og mig, jeg har givet den i Værker, hvad den har ydet mig i Indtryk, og jeg tror, at al Sundhed bunder i en saadan regelret Udveksling. . . . Og svag, som jeg er, tror jeg sikkert, jeg vil blive gammel, thi jeg er en lille Maskine, der er stillet op med Omhu, og som arbejder følgerigtigt."

Luc, der var gaaet frem og tilbage, standsede. Ligesom Søster hørte han til med aandeløs Opmærksomhed.

„Arbejdet er selve Livet," fortsatte Jordan. „Livet er et stadigt Arbejde af kemiske og mekaniske Kræfter. Lige fra det Øjeblik, det første Atom satte sig i Bevægelse for at indgaa Forbindelse med andre Atomer, er det store Skaberværk ikke standset, og den Skabelse, der fortsættes og altid vil blive fortsat, er som selve Evighedens Dagværk, det Verdensarbejde, hvortil hver bærer sin Sten. Er hele Verdensaltet ikke et umaadeligt Værksted, hvor der aldrig holdes Rast, hvor det uendelige lille hver Dag udfører kæmpemæssige Arbejder, hvor Stoffet virker, frembringer og undfanger uden Standsning, lige fra de laveste Gæringsprocesser til de mest udviklede Væsner, Markerne dækkes med Korn, arbejder, Skovene, med deres langsomme Vækst, arbejder, Floderne, mens de strømmer gennem Sletterne, arbejder, Havene, der ruller deres Bølger fra den ene Verdensdel til den anden, arbejder, de Verdener, der ifølge Tyngdeloven føres gennem det uendelige Rum, arbejder. Der findes ikke det Væsen, ikke den Ting, der kan holde sig tilbage i Uvirksomhed, alt bliver revet med, taget i Arbejde, nødt til at yde sin Skærv til et fælles Arbejde. Den, der ikke arbejder, forsvinder derfor, bliver kastet til Side som unyttig og overflødig og maa gøre Plads for den uundværlige Arbejder. Dette er Livets Grundlov, der egentlig kun er det arbejdende Stof, en bestandig virkende Kraft, Guden i alle Religioner, der stræber for at fuldende det store Værk, i hvilket vi alle føler en saa inderlig Trang til at have Del!"

Jordan stirrede drømmende ud i Rummet og fortsatte derpaa:

„Og hvilken beundringsværdig Ligevægt bringer ikke Arbejdet over alt, hvor det hersker. Det er Freden og Glæden, som det er Sundheden. Jeg taber Næse og Mund, naar jeg ser det foragtet og betragtet som en Straf og en Skam. Ikke alene har det reddet mig fra den sikre Død, men det har ydermere givet Vækst til alt det gode; det har styrket og udviklet min Tænekeevne. Og, hvor udmærket ordner det ikke Forstandens Evner, Muskernes Spil, enhvers Virksomhed i dette Mylder af Arbej-

dere. Det er i sig selv en politisk Konstitution, et menneskeligt Politi, en social Berettigelse!

Vi fødes kun for Kubens Skyld, vi maa hver yde vor Skærv af Arbejde, vor Tilværelses Nødvendighed kan kun forklares ved det Behov, Naturen har for os som Arbejdere, der udfører en Del af det store Værk. Enhver anden Forklaring er Hovmod og Usandhed. Individets Liv skal ofres for Fremtidens Lykke. Lykke er umulig, naar vi ikke er rede til at give os hen for andre. Derfor længes jeg efter, at man omsider skal grunde Arbejdets Religion, lovsynge det frelsende Arbejde, den eneste Sandhed, den, der bringer Sundhed, Glæde og den store Fred!"

Han tav og Søster svarede med et ømt og begejstret Udraab: „Ak, Broder, du har Ret, dette er sandt og skønt!"

Men Luc var end mere betaget og bevæget; han stod op, stod ganske stille, mens hans drømmende Blik straalte som en Apostels af den inderlige Glæde, der lyste over hans Sjæl. Pludselig udbrød han:

„Hør, Jordan, De maa ikke træffe nogen Aftale med Delaveau, De skal intet sælge, hverken Højovnen eller Minen . . . Der har De *mit* Raad, det er min Overbevisning!"

Overrasket betragtede Jordan sin Ven, han forstod ikke ret den Tankeforbindelse, der havde dikteret Luc disse Ord.

„Hvad synes De, kære Luc! Hvad mener De egentlig . . . Forklar Dem."

Et Øjeblik tav den unge Mand; Bevægelsen lammede hans Tunge. Vennens Lovprisning af det fredbringende Arbejde havde revet ham med, begejstret ham, saa at han pludselig saa ud over en vid Synskreds, hvor alle Taager lettede. Alt blev klart, han var sikker i sin Sag. Han vidste, hvad han vilde. Troen løftede ham, og Ordene kom over hans Læber med en vidunderlig Overbevisnings Kraft.

„De maa intet sælge til Delaveau. Jeg var i Gaar i den gamle Mine. Som den er, kan man endnu drive den uden Tab, naar man underkaster Ertsen den nye kemiske Rensning. Og desuden har Morfains Ord givet mig den Tro, at man paa den anden Side af Indsnævringen vil finde udmærkede Aarer . . . der ligger uberegnelige Rigdomme begravede paa dette Sted . . . Højovnen vil kunne levere Jern til meget lave Priser, og dersom man i Nærheden anlagde et Støberi med Puddlerovne, Digler, Valser og Hamre, kunde man anlægge en Fabrik af Skinner og Jerntømmer en gros, der kunde optage Konkurrencen med de bedste Jernværker i den nordlige og østlige Del af Landet."

Jordan blev stedse mere forbavset; han saa paa Luc med vidt opspilede Øjne og protesterede:

„Men jeg vil aldeles ikke tjene Penge, bedste Ven! Jeg er allerede mere end rig nok, og jeg vil jo netop sælge for at slippe fri for alle de Bekymringer, Forretningen fører med sig!“

Med en bønfoldende Haandbevægelse faldt Luc ham i Talen:

„Lad mig sige, hvad jeg har paa Hjerte! . . . Det er ikke Dem, jeg vil gøre rig, det er de fattige og undertrykte Arbejdere, om hvem vi før talte, det uretfærdige Arbejdes Ofre, dem, der slider og slæber i Nød og Trang — dem vil jeg redde og frigøre! De sagde selv nys med skønne, løftende Ord, at Arbejdet skal i sig selv være den eneste Betingelse, og netop i dette Øjeblik blev det mig klart, hvor man kan finde Frelsen; Fremtidens lykkelige, retfærdige Samfund findes kun ved Arbejdets Omordning, der ene kan skabe en ligelig Fordeling af Rigdom! . . . Dette Forsøg vil jeg gøre her, i det mindste vil jeg ved et Eksempel vise Muligheden af i det smaa at indrette en Fabrik, hvor Broderlighed skal herske, jeg vil gøre et lille Udkast af Fremtidssamfundet, som jeg stiller op mod den anden Fabrik med de uretfærdige Lønningsforhold; mod Arbejdsslaveriet, hvor Folkene træller i Pine og Skændsel!“

Og dirrende af Sindsbevægelse tegnede han i store Træk sin Plan, alt det, der siden hin Nat var spiret og vokset i hans Hjerne, en Sammenslutning af Kapital, Arbejde og Dygtighed. Jordan skulde give de nødvendige Midler, Bonnaire og hans Kammerater Kræfter og Arme, han selv vilde være den undfangende og styrende Tanke. Han var begyndt at gaa frem og tilbage i Stuen, pegede heftigt ud over Beauclairs Tage; der laa Byen, han vilde redde, dens Befolkning vilde han drage op af det Skammens og Forbrydelsens Hav, i hvilket den var ved at drukne. Alt mens han udviklede, hvorledes han vilde føre sin Drøm ud i Livet, undredes han selv over sin store Plan. Nu havde han forstaaet sit Kald, det, hans rørte Hjerte saa angstfuldt havde søgt. Han saa nu en Løsning paa de Spørgsmaal, der saa længe havde pint ham, han følte sig befriet fra de Kvaler, der havde jaget Søvn fra hans Øjne den foregaaende Nat. Og han kunde nu adlyde den kaldende Stemme, som fra Mørke og Nat havde lydt ned til ham, han kunde og maatte hjælpe de ulykkelige, han skulde frelse dem ved et genfødt Arbejde, det Arbejde, som ikke mere skilte Menneskene i Kaster, ikke mere gjorde dem til uforsonlige Fjender, men samlede dem i en fælles broderlig Anstrengelse, hvis Maal var en fælles Lykke.

„Nej nej,“ vedblev Luc i en begejstret Tone. „Som det gaar,

kan det ikke blive ved at gaa, uden at Menneskeheden ødelægges i Bund og Grund og ender i fuldstændigt Vanvid. Ethvert Menneske, der fødes, har Ret til Livet, og Jorden er alles Eje. Arbejderselskaberne maa gives tilbage til hver især, den enkelte maa tage sin Del af det fælles Arbejde. Dersom Historien, med dens Had, dens Krig og dens Forbrydelser, indtil nu kun har været et afskyeligt Resultat af det oprindelige Tyveri, af enkelte store Røveres Tyranni, som med deres egen Fordel for Øje drev Menneskene til at myrde hverandre, til at oprette Domstole og bygge Fængsler til Forsvar for deres Røveri, er det paa høje Tid, vi begynder paa en ny Historie, der skal aabne en ny Tidsregning med en stor Retfærdighedsgerning: Jordens Rigdomme skal gives i alles Hænder. Arbejdet skal blive Samfundets almindelige Lov, som det er Universets, for at Freden kan fæste Bo i Verden og sætte det lykkelige Broderskab paa Tronen! Og det skal, det bør ske! . . . Imod dette Maal vil jeg stræbe! Og jeg skal naa Maalet!"

Han var fuld af Lidenskab, saa stor, saa sejrrig i sin Seerbegejstring, at Jordan med Beundring vendte sig om til Søster med disse Ord:

„Se dog paa ham! Se, hvor han er skøn!"

Men denne Opfordring var ganske overflødig, thi Søster, der var ganske bleg og henrevet, havde ikke et Minut vendt de store, straalende Øjne fra Broderens Ven — de formelig hang ved hans Læber.

„Ak ja," mumlede hun, „han er smuk, men han er ogsaa god!"

„Hør nu, bedste Ven," vedblev Jordan med et Smil, „De er jo simpelthen Anarkist, men De har upaatvivlelig Ret, naar De paastaar, at man begynder med Fouriers Lære og ender med den fri Mand i den fri Kommune."

Luc maatte ogsaa le.

„Lad os i hvert Fald tage fat paa Begyndelsen, saa ser vi nok, hvor vidt Logikken fører os!"

Men Jordan var faldet i Tanker, han hørte ikke Lucs sidste Ord. Den stille Stuelærde var bleven mægtigt grebet, og skønt han skeptisk tvivlede om Muligheden af at kunne fremskynde Menneskehedens Gang, indrømmede han dog, at et Forsøg maa ske nok kunde være nyttigt.

„Ganske vist," sagde han nu langsomt. „Det første Stød har ofte en uberegnelig Kraft. For at sætte noget i Gang kræves altid en Viljens og en Handlingens Mand, et Menneske med frigjort Aand og Tanke, en genial Oprører, der forkyster den nye Sandhed . . . Under Katastrofen, naar Frelsen afhænger af at

kappe et Tov, at sønderhugge en Bjælke, behøves kun en kraftig Arm og en Økse. Viljen er alt, og den er Redningsmanden, der har Øksen i Haand og bruger den i rette Øjeblik! . . . Da giver alting efter. Bjergene styrter sammen, og Havet viger for en Personlighed, der handler!"

Saaledes var det; Luc genfandt i Vennens Ord den Begejstringens Ild, der glødede i hans Hjerte. Endnu kendte han ikke sine egne Evner, men hans Tanke var tung af opsparet Kraft, af den Afsky, han følte mod aarhundredgammel Uret, af den mest brændende Attraa efter at afhjælpe den. Hans Aand var frigjort, han anerkendte kun de Kendsgerninger, Videnskaben havde lyst i Kuld og Køn. Han stod ene, han vilde virke paa egen Haand, omsætte sin Tro i Handling; og han var ikke bange, det var nok — han vilde udføre det Hverv, han havde paa taget sig.

Et Øjeblik var der stille i Stuen, saa sagde Jordan med en stor, rund Haandbevægelse:

„Jeg har jo allerede før sagt Dem, at jeg ofte, naar jeg følte mig træt, har haft Lyst til at afstaa Driften til Delaveau, Højovnen, Mine og det øvrige, bare for at blive det hele kvit, saa at jeg i Fred kunde hengive mig til mine Studier og Forsøg . . . Tag det nu, jeg giver det meget hellere til Dem, siden De tror, De kan udrette noget dermed. Det eneste, jeg forlanger, er, at De tager den Byrde fra mine Skuldre, at De lader mig sidde i min Krog med mit Arbejde, at jeg faar Lov at gøre det færdigt uden at høre et Ord om Forretningen.“

Luc saa paa ham med et lysende Blik, der udtrykte hele hans Taknemlighed, hele hans Kærlighed. Og uden Tøven, uden falsk Stolthed, sikker paa det Svar, han vilde faa, sagde han:

„Ja, men det er ikke alt, kære Ven! Jeg forlanger endnu mere af Deres store Hjerte. Jeg kan intet gøre uden Penge, og jeg maa have en halv Million Francs til Grundlæggelsen af den Fabrik, jeg har tænkt mig, til det Værk, hvorefter det nye Samfund skal vokse frem . . . Jeg er sikker paa, at De her gør en god Forretning, og at Deres Kapital vil bære Frugt.“

Og da Jordan vilde tale, afbrød han ham:

„Javel! Jeg ved, hvad De vil sige, De vil ikke være rigere, end De er. Men leve skal De da, og naar De giver mig Deres Penge, maa jeg vel sikre Deres Tilværelse, saa at intet forstyrrer Deres Arbejdsfred!“

En bevæget Tavshed hvilte over de tre Venner, fyldte det store Rum, hvor saa mange Værker spirede til Fremtidens Høst. Den Beslutning, de her fattede, var saa skæbnesvanger, at en

højtidsfuld Gysen dirrede gennem Luften; de følte alle, hvor uberegnelige dens Følger kunde blive.

„De er en Forsagelsens, en Godhedens Sjæl!“ sagde Luc. „Men det vidste jeg allerede i Gaar, da De sagde mig, at De aldrig vilde tjene Penge ved Deres Opfindelser, men kun berige andre . . . Det er for Resten ingen Gave, jeg beder om, det er kun en Broderhjælp, Hjælp og Støtte til det store Oprejsningens Værk, jeg vil sætte i Gang.“

Og saa gav Jordan sit Samtykke:

„Kære Ven, gør som De vil! Pengene staar til Deres Raadhed, men, da jeg ikke vil lyve, vil jeg endnu sige Dem, at Deres Plan i mine Øjne stedse er en ædel Sjæls Lykkedrøm, en Utopi, thi det er ikke lykkedes Dem at overbevise mig helt. Bær over med min Tvivl, husk, jeg er en stakkels Stuelærd . . . Men det er det samme . . . De er et godt, et dygtigt Menneske; brug Deres Kræfter, jeg er med Dem!“

Luc brød ud i Glæde, hans hele Væsen løftedes af stormende Fryd:

„Tak! Mit Værk er udført! Og vi skal høste den guddommelige Løn for Arbejdet!“

Søster havde ikke rørt sig, ikke sagt et Ord. Men al hendes Hjertes Godhed straalte ud af Øjnene, der var blanke af Rørelsens Taarer. Nu rejste hun sig som drevet af en uimodstaaelig Magt. Hun gik hen til Luc, bøjede sig over ham og kyssede ham paa Kinden, stum henrykt, mens Taarerne strømmede ned over hendes Ansigt; derefter kastede hun sig hulkende i Broderens Arme.

Lidt overrasket over dette usædvanlige Følelsesudbrud hos den tilbageholdne Søster saa Jordan paa hende:

„Hvad er der i Vejen, min kære, lille Pige? Du er da ikke utilfreds med os? Vi burde naturligvis have raadført os med dig. Men dertil er der endnu Tid. Du har da vel ikke noget at sige mod den Beslutning, vi har fattet?“

„Ak, nej, nej!“ stammede hun smilende gennem Taarer. „I er to Helte! Jeg skal gøre alt, hvad der staar i min Magt for at tjene jer. I kan frit raade over mig.“

Den samme Aften ved Ellevetiden stod Luc ved sit Vindue. Som Aftenen forud indaandede han den friske, stille Natteluft. Hinsides de udyrkede, stenede Marker slumrede Beauclair, hvis Lys efterhaanden sluktes, mens man til venstre hørte „Afgunden“s Hamre drøne. Aldrig havde Kæmpens Aandedræt været mere besværet og stønnende. Og som den foregaaende Aften hørte Luc en sagte Støj paa den anden Side af Vejen, en Støj

saa let som en Nattefugls Vingesus. Men den bragte hans Hjerte til at banke, thi denne Gang forstod han, hvem der var ham nær. Og han saa igen det svage Omrids af den fine, smækre Skikkelse, der syntes at svæve hen over Græsset. Med et let Spring kom den unge Kvinde over Vejen og kastede en Buket saa behændigt, at den strejfede hans Læber som et Kærtegn. Som i Gaar var det et lille Bundt Bjergnelliker, nys plukkede paa Klipperne og saa sødt duftende, at de fyldte Værelset med deres Aande.

„Josine! Josine!“ mumlede han med usigelig øm Betoning.

Hun var kommet igen, hun vilde bestandig give sig hen i lidenskabelig Taknemlighed, med sine yndige, vilde Blomster, og han følte sig glad og oplivet efter den legemlige og aandelige Anstrengelse, han i Dag havde undergaaet. Var dette ikke allerede Lønningen for det første Skridt? Den lille Buket takkede ham, fordi han i Morgen vilde skride til Handling. Det var jo i Josines Skikkelse, han elskede de undertrykte, det var hende, han vilde redde fra Nød og Undergang. Hende havde han jo fundet som den elendigste, den mest forhaanede Skabning, saa nedværdiget, at hun stod ved Afgrundens Rand. Med den stakkels, ved Arbejdet lemlæstede Haand stod hun som en Type paa hele den Slægt af Offerlam, af Slaver, der knustes af Arbejdet eller for de riges Fornøjelse. Naar hun var reddet, vilde han ogsaa frelse de andre. Og det vilde være ham en Fryd at redde hende, thi hun var ogsaa Kærligheden, den Kærlighed, der skulde sætte Kronen paa Værket i det nye, lykkelige Samfund.

Med blid Stemme kaldte han:

„Josine, Josine! Er det Dem, Josine?“

Men uden at svare flygtede hun som en Hind og forsvandt i Mørket hen over Brakmarken.

„Josine! Josine! Jeg saa Dem! Jeg véd jo godt, det er Dem! Josine, jeg *maa* tale med Dem!“

Skælvende af Lykke kom hun tilbage med lette Fjed, standsede foran paa Vejen under hans Vindue. Og med en Stemme som et sagt Vindpust hviskede hun:

„Ja, det er mig, Hr. Froment!“

Han saa paa hende. Som hun stod der i Mørket, lignede hun et Syn, der hastigt kunde svinde bort.

„Vil De gøre mig en Tjeneste? Vil De sige til Bonnaire, at jeg ønsker, han skal komme herhen og tale med mig i Morgen tidlig. Jeg har en god Efterretning til ham — jeg har Arbejde til ham.“

Hun lo, en dæmpet Latter som en Fugls Kvidren:

„Ak, hvor De dog er god!“

„Og,“ vedblev han med endnu sagtere Stemme, der fik et rørt Anstrøg, „jeg har Arbejde til alle dem, der vil bestille noget. Ja, jeg vil prøve paa at skaffe Folkene en bedre Behandling og en Smule Glæde i Livet.“

Hun forstod ham straks, hendes Smil blev endnu mildere, endnu mere rørt og taknemligt.

„Tak! Tak!“ mumlede hun.

Og atter fjernede hun sig, han saa den lette Skikkelse flygte bort mellem Buskene, han saa ogsaa, at en mindre Skikkelse sprang af Sted bag efter hende — lille Nanet forlod ikke sin store Søster!

„Josine, Farvel, Levvel, Josine! Vi ses snart igen!“

„Tak, mange, mange Tak!“

Nu forsvandt hun. Men hendes blide Stemme vedblev endnu længe at lyde i hans Øren som en Fugls dæmpede Kvidren, der bares af Sted paa Aftenbrisens Vinge, og den var saa mild og øm, den varmede hans Hjerte.

Længe stod Luc ved det aabne Vindue og skuede i dybe Tanker ud over Landet, over den stønnende Fabrik, over den slumrende By, over den giftige Sump, som han vilde rense og dræne. Han fremmanede for sin Sjæls Øje den nye Stad, han vilde bygge, og hvis hvide Huse han i Aanden saa — de laa smilende i det Grønne, og de husede lykkelige Mennesker, som levede i Fred og broderlig Enighed. Arbejdet skulde bringe dem Sundhed og Glæde. En ny Morgenrøde skulde snart bryde frem.

VI.

Tre Aar hengik. Luc anlagde sin nye Fabrik, omkring hvilken en lille Arbejderby voksede op.

Grunden strakte sig over mere end 1500 Kvadratalen neden for Bleusesbjergenes Skraaning, over et stort Stykke Hedeland mellem la Crecheries Park og „Afgrunden“s Bygningskompleks. Og man maatte begynde i al Beskedenhed, idet man kun bebyggede en Del af Grunden, saa at der var Plads til de Udvidelser, der forhaabentlig vilde tiltrænges senere hen.

Klippemuren hævede sig lige bagved selve Fabrikken, som befandt sig under Højovnen, der stadig blev passet af Morfain; i Forventning om den Omvæltning, Jordans nye elektriske Ovne vilde gøre i hele Metalindustrien, havde Luc ladet alting blive ved det gamle deroppe og kun indført nogle ubetydelige Forbedringer. Men ved Indretningen af Fabrikken havde Luc intet

sparet med Hensyn til Bygningsmateriale og Maskiner, alt var af nyeste og bedste Sort, for at Arbejdet kunde blive fuldkommen godt og Folkenes Kræfter spares saa meget som muligt. Han havde ligeledes anvendt megen Flid paa Arbejderboligerne, saa at de blev hyggeligt og hensigtsmæssigt byggede og laa midt i sit lille Stykke Havejord. Et halvt Hundrede Huse var allerede færdige, en lille By, der nærmede sig Beauclair; thi hvert Hus var et Skridt, som den nye Stad gjorde mod Erobringen af den gamle, dødsdømte By. Midt paa Grunden laa „Fælleshuset“, en stor Bygning med Skoler, Bogsamling, Selskabs- og Foreningslokaler, Badeanstalt. Andet havde han ikke bibeholdt af Fouriers Plan; han havde ladet hver bygge efter egen Smag, uden Tvang, da han mente, at Fællesskab burde indskrænke sig til visse offentlige Institutioner. Og bag ved Byen laa desuden Bageri, Slakteri, Urtekramhandel, for ikke at tale om en Forretning med Beklædningsgenstande, Nødvendighedsartikler, Køkkentøj, en stor og mangeartet Forbrugsforening, hvis Magasiner stedse udvidedes og som lededes efter de samme Principper og i samme Aand som Fabrikkens Drift. Det hele var naturligvis kun i sin Vorden, men Værket levede og aandede; man fik allerede en Forestilling om, hvad det vilde blive, naar det var fuldført. Og Luc, der ikke kunde have gaaet saa hurtigt til Værks, hvis han ikke havde haft den gode Idé at faa Bygningsarbejderne med ind i sit nye Foretagende, var især henrykt over, at det var lykkedes ham at samle Kilderne fra Skrænten og lede dem ned gennem sin opvoksende By, saa at han ikke alene skaffede Fabrikken og Fælleshuset Overflod af frisk, rindende Vand, men ogsaa fik det ledet gennem Haverne, til Glæde for hvert et Hjem, hvor det bragte Sundhed og Renlighed.

Den Morgen var Fouchard drevet ud til den nye Fabrik for at se til sine gamle Kammerater. Han havde altid været dvask og ubeslutsom, derfor var han bleven hos Delaveau, mens Ragu og Bourron fulgte Bonnaire til la Crecherie, hvor de alle tre fik Arbejde, og hvor Fouchard nu opsøgte dem for at udspørge dem og høre, hvorledes det gik dem; han selv var ikke i Stand til at tage Parti, sløv og dorsk, som han var, efter femten Aars ensformigt, opslidende Arbejde ved Diglerne. Hans Mangel paa Foretagsomhed var efterhaanden vokset i den Grad, at han i flere Maaneder havde talt om dette Besøg paa la Crecherie, uden at det endnu var bleven til Alvor. Og allerede ved Indgangen saa han sig om med Forbavselse.

Sammenlignet med den sorte, smudsige, støvede Afgrund, hvis klodset byggede og temmelig forfaldne Maskinhaller kun

sparsomt oplystes af smalle Vinduer, tog den nye Fabrik sig sandelig ogsaa godt ud, med sine lette Bygninger af Jern og Mursten, hvor Luft, Lys og Sol trængte ind gennem høje og brede Aabninger.

Gulvene var alle belagte med Cementfliser, hvilket formindskede det for Lungerne saa skadelige Støv. Og da alle Skorstene var konstruerede efter det nyeste System, herskede overalt den største Renlighed, som oven i Købet var meget let at vedligeholde. I Stedet for Kyklopens fæle Hule stod her store, lyse, muntre Værksteder, hvor det syntes, som var Brodden tagen af Arbejdet. Ganske vist brugtes Elektriciteten endnu kun efter en indskrænket Maalestok, Maskinerne gjorde en øredøvende Støj, og Menneskearbejdet var ikke meget lettere end paa „Afgrunden“. Ved Puddlerovnen og Diglerne brugte man omtrent den gamle Fremgangsmaade, men man haabede med Tiden at kunne faa Maskiner, hvor man nu maatte nøjes med Haandkraft, dog var de nye Forsøg kun famlende. Imidlertid var det jo allerede en stor Lettelse at arbejde i de høje, smukke, luftige og renlige Lokaler, hvor Sol og Lys gjorde Opholdet sundt.

Modsætningen var Fouchard saa meget mere paafaldende, som han lige kom fra de snavsede Huller, hvor den gamle Fabriks Folk tilbragte baade Nat og Dag.

Fouchard ventede at træffe Bonnaire ved sin Ovn, men opdagede ham til sin store Forundring, ganske vist i samme Maskinhal, men staaende henne ved en stor Valse, hvor man fabrikerede Jernbaneskiner.

„Naa, saa du er ikke mere Puddlermester?“

„Jo, vist er jeg det! Men vi gør her lidt af hvert. Det er saa Husets Skik: to Timer en Slags Arbejde, derefter to Timer af en anden Slags, og, sandt er det, at man paa den Vis bliver mindre udaset.“

Trods denne Indrømmelse havde det været ret vanskeligt for Luc at faa Folkene, som han antog, til at befatte sig med andet end netop det særegne Arbejde, til hvilket enhver var vant og oplært. Senere hen mente Luc, han vilde lade Børnene gennemgaa flere Fag, thi intet er mere trættende og kedsommeligt end et ganske ensformigt Arbejde; Afveksling var nødvendig for at skaffe Opmuntring.

„Aa ja,“ sukkede Fouchard, „jeg kunde minsandten ogsaa lide at slippe for ud i en Evindelighed at lette de Digler ud af Ovnen! Men, hvad skal man sige, det er jo det eneste, jeg forstaar mig paa!“

Valsemaskinen larmede saa stærkt, at han maatte tale meget højt! Nu standsede den lidt, og han benyttede Stilheden til at hilse paa Ragu og Bourron, der ogsaa stod i Nærheden, travlt beskæftiget med at tage imod Skinnerne, efterhaanden som de kom ud af Valsen. Og nu betragtede han Arbejdet, der paa ny satte ham i Forundring; thi man bar sig ikke her ad som paa „Afgunden“, og den nye Fremgangsmaade fyldte hans Hoved med alskens forvirrede Tanker. Hvad der især pinte Fouchard, var en Forestilling, han midt i sin aandelige og legemlige Sløvhed havde bevaret, om, at han nu ikke var andet end et Redskab, et Stykke Værktøj, der engang havde ejet baade Forstand og Vilje. I hans formørkede Hjerne brændte endnu et lille Lys, som en Natlampe, der aldrig slukkes. Og han grebes af dump Sørgmodighed ved at tænke paa den Mand, han kunde have været, hvis man ikke havde spærret ham inde i det Slaveri, hvor han endnu trælledes som et umælende Dyr! Skinnerne, der kom ud af Valsen og strakte sig stedse længere ud, blev som en uendelig lang Jernvej, hen ad hvilken hans Tanke gled af Sted og tabte sig i en Fremtid, som han ikke haabede paa, ja ikke forstod.

I Støbehallen ved Siden af smeltede en særegen Ovn Staalet, og Metallet løb ud i en stor med ildfast Ler beklædt Smelteske af Jern, der straks ved en Maskine sattes i Bevægelse og hældte det i barredannede Former. Elektriske Løbekraner og mægtige, faste Kraner løftede og transporterede de tunge Masser til Valsemaskinerne og de forskellige Værksteder. Til de store Staalstykker, til Konstruktionerne fandtes kæmpemæssige Valser, der trak Barrerne ud, gav dem det forlangte Profil og bukkede dem, om fornødent, til Bjælker, Skinner og mere enkle Stykker, hvis Størrelse ikke vekslede, kom i indrettede Valsemaskiner, der arbejdede med uhyre Hast og ganske regelmæssigt. Saa saare den glødende, solglinsende Barre kom ud af Formen, vandrede den straks ned i det første Rum mellem to Valser, der gik i modsat Retning, derfra ned i næste Afdeling, hvor den end mere udtyndedes, og saaledes fremdeles, indtil den omsider kom ud i den reglementerede Tykkelse, Længde og Form.

Men dette Arbejde foregik under øredøvende Larm, under heftig Støj af Valsens Tænder, i de forskellige Rum, det lød, som om en Kæmpe tyggede alt dette Staal. Og den ene Skinne kom frem efter den anden, man kunde næppe følge Barren, mens den udtyndedes, forlængedes, i en Uendelighed, som om Jernvejen vilde strække over hele Verden, gennem de mest ukendte Egne, rundt om Jorden!

„Hvem skal have alt det Gods?“ spurgte Fouchard ganske fortumlet.

„Det skal Kineserne!“ svarede Ragu spøgende.

Men Luc gik forbi Valserne. Han plejede hver Formiddag at opholde sig i Fabrikken, hvor han holdt Øje med Folkene og snakkede med dem som Kammerater. Han havde til Dels bibeholdt det gamle System med Mestre, Formænd og Ingeniører, med Kontor og Bestyrelse. Flere af hans Ønsker var allerede blevne Virkelighed, skønt man endnu ikke havde fundet gode Aarer i Minen, gav den kemisk rensede Erts Metal, der var baade billigt og brugbart, saa at Tilvirkningen af Skinner og Jernbjælker gav et meget ordentligt Overskud og sikrede Fabrikkens Bestaaen.

Den betalte sig. Bestillingerne blev hvert Aar betydeligere, det var for ham Hovedsagen, thi han tænkte især paa Fremtiden, paa at vinde Sejr, og det kunde kun ske, naar Folkene saa, at de, skønt de arbejdede mindre strengt, dog havde en behageligere og sikrere Tilværelse end før. Men ikke desto mindre plagedes han af daglige Bekymringer og Ængstelser midt i al det nye, han vilde indføre. Det mangeartede Værk, han vilde skabe, udfordrede store Udbetalinger, Styrelsen af et helt lille Folk og alt hvilte paa ham; han var paa samme Tid Apostel, Ingeniør og Administrator. Ganske vist var Udsigterne gode, han saa lyst paa Fremtiden, men han følte godt, hvor voveligt Foretagendet var, og hvor mange Farer, der truede ham.

Du Luc vandrede ned i den store Støbehal, hvor den store Hammer sattes i Gang for at smede Jernværket til en kæmpemæssig Bro, standsede Valserne et Øjeblik, Fouchard gik hen til sine forhenværende Kammerater og gav sig i Snak med dem.

„Naa, I er altsaa fornøjede her?“ spurgte han.

„Ja, selvfølgelig!“ svarede Bonnaire. „Vi arbejder kun otte Timer om Dagen, og vi trættes mindre, fordi der er Afveksling i Arbejdet.“

Den store, stærke Bonnaire var en af Lucs solide og mest betroede Folk. Han var i Bestyrelsesraadet og nærede stor Taknemlighed mod Fabriksejeren, fordi denne havde givet ham noget at bestille, da han havde været nødt til at forlade „Afgrunden“ og ængstedes for Fremtiden. Hans yderliggaaende Anskuelser led endnu ved det her herskende System, i hvilket Kapitalen, efter hans Mening, havde for meget at sige. Men han var en stadig og fornuftig Arbejder, der opmuntrede Kammeraterne til at tage ordentlig fat; gav dem et godt Eksempel, mens han ventede paa at se Resultaterne af Lucs Forsøg.

„Og tjener I godt? Tjener I dobbelt saa meget som før?“
vedblev Fouchard.

Ragu smilte spotsk og svarede:

„Aa, det dobbelte! Sig du bare 100 Francs om Dagen, foruden Champagne og Cigarer!“

Ragu var gaaet med efter Bonnaires Raad. Han havde ganske vist ingen Grund til at klage, men det saa ud, som om han var ved at blive ked af den Ro og Orden, der herskede her, thi han begyndte at gøre Nar og spottede ved enhver Lejlighed.

„Hundrede Francs?“ gentog Fouchard bestyrtet. „Du tjener hundrede Francs?“

Bourron, der stadig fulgte i Ragus Kølvan, tog nu Ordet:

„Ja, til en Begyndelse! Forstaar sig! Og saa faar vi Penge til at køre en Tur paa Karrusel om Søndagen!“

Men Bonnaire trak paa Skuldrene, han gad ikke høre paa slige Taabeligheder:

„Du kan da begribe, de staar der og holder dig for Nar! Med vor Andel i Overskudet tjener vi ikke meget mere end I andre. Men vor Dagløn stiger bestandig, og der er ingen Tvivl om, at dette engang bliver en storartet Forretning! Desuden har vi mange Behageligheder; vor Fremtid er sikret, vi lever bedre og billigere, vi har jo Forbrugsforening, og vi bor i udmærkede Huse, hvor vi betaler en ubetydelig Leje . . . Ganske vist er alt endnu ikke, som det burde være, men det er da altid en god Begyndelse, der er gjort!“

Ragu stod og grinte, nu maatte han tilfredsstille sit gamle Nag, for skønt han ikke kunde lade være at spotte over la Crecherie, talte han aldrig om „Afgrunden“ uden med Had.

„Og Delaveau? Jeg gad for Resten se, hvad for et Fjæs han sætter op! For han maa da være rasende over denne nye Fabrik som de har klasket op lige i Næsen paa ham, og som lader til at skulle gaa! — Er han ikke gal i Hovedet?“

Fouchard slog ud med Haanden:

„Aa jo, han er sagtens nok gal i Hovedet, men han lader sig for Resten ikke mærke med noget — og desuden, saa har jeg jo altid Vrøvl nok selv, jeg blander mig ikke i andres! Jeg har ellers hørt sige, at han bryder sig Fanden om jer og jeres Konkurrence, han mener, at Kanoner skal man altid bruge, fordi Folk aldrig bliver klogere og altid skal slaas og spolere hinanden!“

Luc, der i dette Øjeblik kom tilbage fra Støbehallen, hørte disse Ord. Fra den Dag, han for tre Aar siden havde faaet Jordan fra at afstaa Højovnen til Delaveau, vidste han, at denne var bleven ham en uforsonlig Fjende. Det havde været et haardt

Slag for „Afgrunden“s Bestyrer, der sikkert havde haabet paa en let og billig Maade at faa la Crecherie til Købs, at se en ung, virksom Mand træde op og arbejde med en saadan Dygtighed, at han straks ligesom stampede en hel ny By op af Jorden. Men da den første opbrusende Harme havde lagt sig, blev Delaveau paa ny rolig og tillidsfuld. Han indskrænkede sig til Fabrikation af Krigsmateriel, der altid bragte stor Fortjeneste, og hvor han ikke frygtede nogen Konkurrent. Efterretningen om, at den nye Fabrik agtede at genoptage Tilvirkningen af Skinner og Bjælker, bragte ham først til at smile med Spot og Skadefryd, han havde ikke hørt noget om den nye Behandling af Ertsen. Og da han saa, at man alligevel tjente Penge derovre, tog han Sagen med stor Overlegenhed og erklærede, at der vel ogsaa var Plads til Froments Industri, og at han med Fornøjelse overlod den nye Forretning Skinnerne, naar han fik Lov at blive ved sine Kanoner og Granater. Saaledes var Freden tilsyneladende ikke truet, der herskede en kølig Høflighed mellem de to Konkurrenter. Men i Grunden pintes Delaveau af en dump Uro; det generede ham hver Dag at maatte se paa et Foretagende, hvis Aand var en saa fuldkommen Modsætning til den, der herskede paa „Afgrunden“, og han ængstedes ved Tanken om den Virkning, la Crecheries Nærhed kunde udøve paa hans Arbejdere. Desuden var han alt for klog til ikke nu og da at føle, hvorledes Grunden vaklede under den gamle Samfundsbygning; han vidste jo overmaade godt, at den Dag, han ikke mere kunde støtte sig paa Kapitalen, vilde alt styrte sammen om ham, hvor kraftig en Arm han end ellers besad!

I den uundgaaelige Kamp, der hver Dag blev haardere mellem de to Fabrikker, og som maatte ende med Sejr for en af Parterne, nærrede Luc ikke Spor af Medfølelse for sin Modstander.

Imidlertid var Luc altid paa sin Post for at undgaa al unødvendig Strid med „Afgrunden“. Han antog nok de Arbejdere, der kom til ham fra Nabofabrikken, men han vilde ikke have, det skulde se ud, som om han lokkede dem til sig. Det var Folkene selv, der bestemte, om de skulde antages eller ej. Og da Bonnaire allerede flere Gange havde talt til ham om Fouchard, lod han, som han troede, at denne kom for at søge Arbejde.

„Naa, er det Dem, min Ven. De kommer vel for at se, om Deres gamle Kammerater har en Plads til Dem?“

Men Fouchard nølede med at svare, han var ude af Stand til at tage en Beslutning, stammede og forvrøvlende sig. Alt nyt gjorde ham urolig og ængstelig.

„Nej, nej, Hr. Luc, ikke endnu, jeg har nok Lyst, men jeg ved ikke rigtigt . . . Maaske senere hen, jeg skal tale med min Kone om det . . .“

Luc smilte og sagde:

„Ja, De har Ret, Konen maa man ikke støde for Hovedet . . . Paa Gensyn, min Ven.“

Og Fouchard gik slukøret sin Vej. Selv var han forundret over den Maade, det endte paa, thi han var kommen med den bestemte Hensigt at bede om Arbejde, dersom han syntes om Fabrikken, og dersom man tjente mere end paa „Afgrunden“.

Hvorfor gik han nu sin Vej, overvældet af alt det kønne, han havde set, for atter at falde hen i sin Elendigheds tunge Døs.

Luc talte et Øjeblik med Bonnaire om en Forbedring, han vilde gøre ved en Valsemaskine, da Ragu kom hen til ham for at klage.

„Hr. Luc,“ sagde han, „Vinden har igen slaaet tre Ruder itu i vort Sovekammer. Og denne Gang kan De være støt paa, at vi betaler dem ikke . . . Det kommer af, at vort Hus er det yderste, saa vi har Vinden fra Sletten paa første Haand . . . Der er hundekoldt i det.“

Han klagede altid og var stadig misfornøjet med et eller andet.

„De behøver jo blot at gaa indenfor hos os, saa kan De selv se det med Deres egne Øjne — Josine kan vise Dem det.“

Efter at han var bleven antagen paa la Crecherie, havde Søster faaet ham til at gifte sig med Josine, og de unge Folk boede i Arbejderbyen mellem Bonnaires og Bourrons Hus. Han var bleven skikkelig, og de syntes at leve godt sammen. Lidt Vrøvl havde der jo nok været paa Grund af Nanet, der boede hos dem. For Resten plejede Josine, naar der var noget i Vejen, og hun græd, at lukke Vinduerne, for at ingen skulde høre hende.

En Skygge havde formørket den Glæde, som Luc ellers følte hver Morgen, naar han besøgte Værkstederne.

„Ja, det er godt, Ragu,“ svarede han stilfærdigt, „jeg skal nok se indenfor hos Dem . . .“

Luc saa endnu lidt paa Arbejdet og forlod derpaa Værkstederne for at gaa hen til Fælleshuset for, som han gjorde hver Morgen, at se til Skolerne. Han befandt sig vel i Værkstederne, men han nød en forhaabningsfuld Glæde, der var endnu større, i Børnenes lille Verden, thi den var Fremtiden.

Naturligvis var dette Fælleshus endnu kun en stor Bygning, ren og lys, som man havde stræbt efter at gøre saa hensigtsmæssig som muligt med de mindst mulige Udgifter.

Skolerne indtog hele den Fløj, som laa lige over for Biblioteket og Badeanstalten, medens der i Midterbygningen fandtes Forsamlings- og Festsal og nogle Kontorer. Skolerne bestod af tre forskellige Afdelinger: Børneasylet, for de ganske smaa, hvor Mødrene kunde anbringe deres Børn, naar de gik paa Arbejde; den egentlige Skole, der havde fem Klasser, og hvor der blev givet almindelig Undervisning, og en Afdeling Skoleværksteder, hvor Eleverne fik Undervisning i Haandgerning paa samme Tid, som de almindelige Kundskaber bibragtes dem. Og de to Køn var ikke adskilte, Piger og Drengene voksede op Side om Side, de var sammen lige fra Vuggen til Skoleværkstederne, som de forlod for at gifte sig, efter at de i de forskellige Fag-Kursus havde staaet Side om Side eller siddet paa Bænk sammen. Fra Barndommen at adskille de to Køn, at opdrage og undervise dem paa forskellig Maade, det ene i Uvidenhed om det andet, er jo at gøre dem til Fjender og ved Hemmelighedsfuldhed at forvanske deres naturlige, gensidige Tiltrækning, hvilket kun fører til idelige Misforstaaelser. Freden vil først opnaas, naar fælles Interesse staar tydelig for de to Kammerater, der kender hinanden, fordi de har øst Kundskab af de samme Kilder og nu begiver sig paa Vejen for at leve Livet naturligt og sundt, som det skal leves.

Søster havde hjulpet Luc meget med Indretningen af Skolerne. Jordan havde lukket sig inde i sit Laboratorium efter at have givet de Penge, han havde lovet; han vilde hverken se Regnskaber efter eller give Raad om, hvad der skulde foretages, men Søster havde den største Interesse for den nye By, der, som hun saa, voksede frem under hendes Øjne. Hun havde altid haft Lyst til at passe Børn og syge, men hendes Barmhjertighed, der hidindtil kun havde omfattet de enkelte fattige, som blev hende anbefalede af Abbed Marle, Doktor Navarre eller Skolebestyrer Hermeline, havde pludseligt faaet et stort Virkefelt, da hun nu skulde undervise, lede og elske den store Arbejderfamilie, som Luc havde skaffet hende. Hun havde derfor ogsaa straks fra Begyndelsen truffet sit Valg, thi, selv om hun havde Interesse for Undervisningen og Skoleværkstederne, tog hun sig dog især af Børneasylet, hvor hun tilbragte hver Formiddag hos de ganske smaa. Og naar nogen sagde til hende, at hun skulde gifte sig, svarede hun lidt forlegen og urolig med sin beskedne Mine:

„Men jeg har jo de andres Børn.“

Hun havde fundet en Hjælperske i Josine, der selv ingen Børn havde. Hver Morgen benyttede hun hende i Børneasylet ved Vuggerne. De var blevne Veninder, uagtet de var saa for-

skellige, men de havde fundet hinanden gennem den Omhu, som de begge nærede for disse smaa, hjælpeløse Væsner.

Men da Luc den Formiddag kom ind i den hvidmalede, lyse Sal, traf han kun Søster.

„Josine er her ikke i Dag,“ sagde Søster. „Hun har sendt Bud, at hun ikke var ganske rask. Det er vel kun et lille Ildebefindende.“

Luc blev lidt urolig, og atter gik der en Skygge over hans Ansigt, men han sagde kun:

„Jeg skal gaa hen til hende og se, om hun trænger til noget.“

I det store, lyse Rum stod de hvidmalede Vugger langs Væggene.

Smaa, rødmossede Ansigter laa smilende og sovende i dem. Flere af Konerne kom frivillig og passede dem; iførte store, hvide Forklæder gik de og vogtede over dette Fremtids Haab. Men der var ogsaa større Børn, smaa vordende Mænd og Kvinder, indtil fire og fem Aar; de løb frit om, de mindste i Gangkurve, de større paa deres egne, korte Ben. Salen stod i Forbindelse med en Veranda ud til Haven, hvor en hel Flok tumlede sig i Solskin og frisk Luft.

„Er der nogen Syge?“ spurgte Luc.

„Nej,“ svarede Søster, „i Dag er der ingen. Vi havde i Forgaars to med Mæslinger, men jeg tog ikke imod dem, de maatte isoleres.“

De gik ad Verandaen til Skolen. Altandørene til de fem Klasser, som laa ved Siden af hverandre, vendte ud til Verandaen, og da Vejret var varmt, stod de aabne, saa at man, uden at gaa ind i Klasserne, kunde staa paa Dørtrinnet og se ind i hver af dem.

Man havde straks ved Aabningen af Skolen ladet Lærerne forsøge en ny Undervisningsmetode. Lige fra Indtrædelsen i første Klasse, hvor Børnene lærte at læse, til de ved Udgangen af femte forlod Skolen efter at have lært de nødvendige Fag, bestræbte man sig for at gøre dem fortrolige med de Forhold og Begivenheder, der forekommer i Livet, for at deres Viden skulde bunde i Kendskab til den virkelige Verden. Samtidig søgte man at vække deres Sans for Orden ved daglig at lade dem føle Nødvendigheden og Fordelen ved Iagttagelsen deraf. Selv om Bøgerne ikke var bandlyste, spillede de dog en mindre Rolle, thi Barnet lærer bedst det, som ses, som kan berøres, og som det selv opfatter.

Ligeledes var al Straf og Belønning afskaffet, man prøvede hverken ved Trusler eller ved Overtalelser at tvinge de dovne til

Flid. Men der var ingen dovne, der var kun syge Børn, Børn med langsomt Nemme, og for at faa Elever behøvede man kun at udnytte den umaadelige Trang til Viden, der findes i Bunden af ethvert Væsen, Barnets medfødte Nysgerrighed, der ofte kan trætte voksne Mennesker. Undervisningen var ikke mere en Plage, den blev en stadig tilbagevendende Fornøjelse, da man forstod at gøre den tiltrækkende.

I Haven var der indrettet en Gymnastikplads, hvor Lege og Øvelser af enhver Art dreves, for at Legemet kunde blive udviklet, sundt og kraftigt, paa samme Tid som Hjernen berigedes med nyttig Viden. Især i de nederste Klasser gav man Børnene megen Fritid, man begyndte med kun at forlange en kort Arbejdstid, der passede til deres Udholdenhed. Reglen var at holde dem saa lidt som muligt inden Døre, og ofte legedes der med dem i fri Luft, der blev gjort Spadsereture og undervist med de Ting for Øje, som skulde læres og kendes, i Fabrikken, mellem Dyrene og Planterne, Vandløbene og Bjergene.

Pludselig lød der Latter og Støj fra en af Klasserne.

Luc blev urolig, thi det gik jo ikke altid af uden Uorden.

Midt i Klassen stod Nanet, det maatte være ham, der var Ophavsmanden.

„Nanet skaffer Dem vel jævnlige Bryderier?“ spurgte han Søster. „Der er en Pokkers Natur i den Dreng.“

Hun smilte og sagde med en undskyldende Bevægelse:

„Ja, det er ikke altid let at komme ud af det med ham. Men vi har andre, der er lige saa vanskelige. De skubber til hverandre, de slaas og er temmelig ulydige. Men alligevel er det rare Dreng. Nanet har en udmærket Natur, frejdig og meget blød. . . . Naar de holder sig alt for stille, bliver vi for Resten urolige, da vi saa tror, de er syge.“

Paa den anden Side af Haven laa Skoleværkstederne. Der blev givet Undervisning i de vigtigste Haandværk, ikke for at lære Børnene dem til Bunds, men for at give dem Lejlighed til at bestemme hvilket Fag, de i Følge deres Anlæg skulde vælge. Denne Undervisning skred fremad jævnsides med den boglige. Paa samme Tid som man begyndte at lære dem at læse og skrive, gav man dem et Stykke Værktøj i Hænderne paa den anden Side af Haven, og naar de om Formiddagen havde lært Grammatik, Regning og Historie, arbejdede de med deres smaa Arme om Eftermiddagen for at styrke og øve Musklerne. Det var som en fornøjelig Fritid, en Hvile for Hjernen og en tiltalende Virksomhed. Det var Meningen, at alle skulde lære et Haandværk, saa at enhver Elev, der forlod Skolen, kun behøvede at søge den

sidste Uddannelse paa et Værksted. End ikke de skønne Kunster forsømt; der blev givet Undervisning i Musik, Tegning, Malning og Modellering, og selv de, der blev staaende ved Begyndelsesgrundene, fik herved et friere Blik paa Tilværelsen, og de mest beskedne Livsførelser forskønnedes.

Luc var lige bleven færdig med sit daglige Besøg, da man meddelte ham, at to Bønder fra Combettes, Lenfant og Yvonnøt, ventede paa ham i det lille Kontor ved Siden af Forsamlingssalen.

„De kommer vel i Anledning af Spørgsmaalet om Bækken?“ spurgte Søster.

„Ja,“ svarede han, „det er dem, som har anmodet mig om en Samtale. Men jeg vil for Resten meget gerne se dem, thi jeg har forleden Dag drøftet Sagen med Feuillot, og jeg er overbevist om, at en Overenskomst mellem la Crecherie og Combettes er nødvendig, dersom vi skal sejre.“

Hun hørte smilende paa ham; hun kendte alle hans Planer som Grundlægger af den nye By, og da hun havde trykket ham i Haanden, gik hun rolig og stilfærdig tilbage til sine hvide Vugger, der skulde give ham de Fremtidsmennesker, han behøvede for at virkeliggøre sin Plan.

Forpagter Feuillot havde alligevel fornyet sin Kontrakt med Boisgelin paa Betingelser, der var ufordelagtige for begge Parter, men leve maatte han jo. Og hele Systemet var saa mangelfuldt, at det ikke kunde give ordentlige Resultater.

Det var selve Jorden, som var ved at gaa fallit. Og da Feuillot havde en stædig Karakter, gik han hele Tiden og tumlede med en Plan, som han ikke betroede til nogen: han vedblev at arbejde paa at stifte Fred mellem de fjendske Bønder i Combettes, thi han ønskede i Nærheden at se, hvorledes det vilde gaa, hvis de gav sig til at dyrke deres Jordlodder i Fællesskab, hvis de dannede et stort Fællesgods, der behandledes paa moderne og rationel Maade. Og det var hans hemmelige Plan, hvis Forsøget lykkedes, at faa Boisgelin til at indlemme Forpagtergaarden i denne Fællesdyrkning, han mente for Resten, at Godsejeren vilde blive nødt til at gaa med, hvor nødtigt han end vilde; thi Kendsgerningerne vilde sandsynligvis tvinge ham dertil. Han havde allerede haft Held med sig; thi det var lykkedes ham at forsone Lenfant og Yvonnøt, hvis Familier i Aarhundreder havde ligget i bestandig Kiv. Lenfant var bleven valgt til Sognefoged og Yvonnøt til hans Substitut; ved denne Lejlighed havde Feuillot ytret til dem, at de vilde blive Herrer over Landsbyen, dersom de bare holdt sammen. Derefter havde han lidt efter lidt bragt dem til at fatte, hvilken umaadelig Fordel alle vilde have af en almindelig

Sammenslutning; det var det eneste Middel til at komme ud af den Vanesuppedas, der truede med at ødelægge hele Sognet. Den nye Fabrik blev netop paa den Tid grundlagt; han anførte den som et Eksempel til Efterfølgelse, fortalte om det Held, der fulgte den, ja, endte med at sende Lenfant og Yvonnot til Luc for med ham at afgøre et Spørgsmaal om Vandledningerne mellem Combettes og la Crecherie. Og det var i den Anledning, Sognefogden og hans Substitut kom til Fabrikken den Dag.

Luc sagde straks ja til deres Anmodning og gjorde det paa en saa forekommende Maade, at deres altid vaagne Mistro faldt en Smule til Ro.

„Saa er det altsaa afgjort, at Fabrikken for Fremtiden leder det overflødige Vand fra Kilderne ud i Grand Jean-Bækken, som løber gennem Deres Sogn, førend den falder i Mionnefloden. Der-som De graver Vandbeholdere, vil De saaledes uden store Omkostninger kunne vande Deres Jorder tilstrækkeligt, hvilket sikkert vil fordoble deres Værdi.“

Den tykke Lenfant rystede paa Hovedet med en eftertænksom Mine.

„Jamen, det vil koste svære Penge!“

Med sin arrige, ivrige Stemme faldt den lille, spinkle Yvonnot ham i Talen:

„Og desuden er jeg bange for, at dette her Vandvæsen skal blive Grund til nye Spektakler; jeg mener, naar vi skal dele det mellem os! Bevares, De er en god Nabo, det skal ikke nægtes, og vi er Dem taknemlig for Deres Føjelighed. Men hvordan skal vi bære os ad, for at hver faar, hvad der tilkommer ham, og ikke tror, hans Nabo snyder ham?“

Luc smilte fornøjet ved dette Spørgsmaal, der ledte Samtalen over paa det Emne, han allerhelst vilde tale med dem om.

„Det Vand, der gør Jorden frugtbar, skal være Allemands Eje; som Solen, der lyser og varmer, som Jorden, der giver Menneskene Føde. Den allerbedste Maade er her slet ikke at dele, men lade det blive Fællesejendom, som Naturen giver alle.“

De to Bønder forstod ham. De stod et Øjeblik tavse, med Øjnene fæstede paa Gulvet; omsider tog den betænksomme Sognefoged Ordet:

„Ja, ja, det ved vi nok, Forpagteren paa Gaarden har allerede snakket med os om den Ting . . . og naturligvis er det fornuftigt at holde sammen, saadan som De gør det her, at bruge Penge og Arme og Værktøj i Fællesskab og dele Fortjenesten bagefter . . . de siger for vist, at man tjener mere og lever bedre paa den

Maade . . . Men det er lige godt en Risiko, og jeg tror nu, vi maa tale mere om den Sag, førend De faar os alle med paa den!"

„Ja, det er sikkert nok!" bekræftede Yvonnot, idet han slog ud med Haanden. „Ser De, vi to, vi er saa omtrent enige, og vi har heller ikke noget videre imod disse nymodens Idéer, men vi er kun to, og det bliver vist ingen let Sag at tale de andre til Rette! Det er nu min Mening!"

Luc kendte kun alt for vel Bondens Stædighed og Uvilje overfor alle Samfundsforandringer, der rørte ved Ejendomsrettens bestaaende Form, derfor overraskedes han ingenlunde, mens han smilende lyttede til de to Mænds Udtalelser. Han vidste godt, hvor uhyre svært det vilde blive for Bønderne at slippe den Stump Jord, hvor deres Slægt havde boet i saa mange Aar, for at indlemme den i et Fællesgods; han vidste, de vilde føle det, som rev man dem Hjertet ud af Brystet! Men de stedse daarligere Tider, Besværligheden ved at dyrke de smaa Lodder, der bragte Bønderne til at fortvivle og tog Modet fra dem, maatte dog omsider bringe dem til Forstaaelse af, at den eneste Redning fandtes i Sammenslutning af det hele Sogn, der saa i Fællesskab dannede én stor Ejendom. Dette forklarede Luc dem ogsaa; beviste, at man intet opnaaede ved den gamle Fremgangsmaade med udstykkede Jorder, at man skulde behandle store Marker med mægtige Agerdyrkningsmaskiner til Udsaaning og Indhøstning, med rigelig Gødning, der kemisk fabrikeredes i Nærheden, med stadig Vanding, der maatte give ypperlige Resultater.

En Tønde Land maatte kunne føde to, tre Familier; hvis Frankrigs Befolkning blev to, tre Gange saa talrig, som den nu var, vilde Jorden magelig kunne ernære alle, dersom den dyrkedes i Fællesskab og med logisk Anvendelse af al den Skaberkraft, Menneskene besad. Og alle vilde leve godt og lykkeligt; Arbejdet blev lettere, Bonden afrystede omsider det ældgamle Trældomsaag, befriedes for hemmende Prioritetslaan og vilde ikke mere tynges af Godsejernes og Statens Magt.

„Aa, det er aldrig muligt, saa vilde man være alt for lykkelig!" erklærede Lenfant.

Men Yvonnot lod sig rive med:

„Ja, hvis det virkelig var sandt, maatte man jo være værre end Kvæg, hvis man ikke gjorde et Forsøg."

„Se bare, hvor vidt vi allerede er komne her, se, hvilke Resultater vi har naaet med vor Sammenslutning!" sluttede Luc. „Det er næppe tre Aar, siden Fabrikken blev grundlagt, og vor Forretning trives, alle vore Folk har Raad til at spise Kød, drikke Vin; de trykkes hverken af Gæld eller af Bekymring for Frem-

tiden. Spørg dem ud, se Dem om i Værkstederne, i Fælleshuset, kast et Blik paa Arbejderboligerne, paa alt det, vi har bygget og indrettet i den korte Tid . . . Det er Frugten af Enighed og Fællesskab alt sammen, og I var i Stand til at gøre Vidundere, hvis I vilde følge vort Eksempel.“

„Ja, ja, vist saa, vi har set det, vi ved det nok!“ indrømmede Bønderne.

„Naa ja, saa behøver jeg ikke at sige mere!“ vedblev Luc muntert. „Thi De forstaar jo, at vi skal have Brød, vore Folk kan ikke leve, hvis I ikke sørger for at skaffe os Korn. I trænger til Redskaber, til Spader, Plove og Maskiner, der laves af det Staal, vi tilvirker. Altsaa er Løsningen af Spørgsmaalet let nok, vi behøver kun at blive enige, I forsyner os med Korn, mens vi skaffer jer Staal, paa den Maade kan alle blive fornøjede. Siden vi er Naboer, siden eders Jord støder op til vor Fabrik, og vi ikke kan undvære hverandre, er det da ikke bedre at leve som Brødre, at slutte os sammen for det almene bedste, saa at vi bliver en stor Familie?“

Denne venlige Tale opmuntrede Lenfant og Yvonnot. Aldrig havde nogen saa klart og tydeligt fremsat Nødvendigheden af en Overenskomst mellem Landbefolkningen og Fabrikarbejderne. Fra første Færd havde Luc jo drømt om at inddrage forskellige Industriegrene i sin store Forening. Chodorges Sømfabrik, Mirandes Maskinfabrik, ja Hardairs to Vandhamre deroppe mellem Bleusesbjergene vilde han have med. Han forstod saa godt, at det engang maatte ske; en skøn Dag vilde de alle gøre fælles Sag med Brødrene fra la Crecherie, uden hvem de ikke kunde bestaa. Ja, Bygningsarbejderne, Beklædningsfabrikanterne, som f. Eks. Gourier, maatte da bygge Huse, levere Klæder og Sko, hvis de vilde have Brød og Maskiner. Den nye Stad, Fremtidens Stad, vilde kun blive til Virkelighed ved denne almindelige Sammenslutning.

„Men hvorum alting er,“ tog Lenfant fat med sin fornuftige Mine, „saa er det jo en alt for vigtig Sag, den kan man ikke paa en Studs afgøre. Vi maa nøje overveje, dog kan vi straks love, at vi vil gøre, hvad der staar i vor Magt, for at Landsbyens Befolkning kan blive lige saa enig og fornuftig som Deres Folk her paa Fabrikken. Og Feuillot, der forstaar sig paa de Dele, han vil sikkert staa os bi.“

Ved Afskeden taltes paa ny om Vandledningen, og den Sag blev afgjort, Bønderne var overbeviste om, at Lucs Velvilje i dette Spørgsmaal vilde være af stor Virkning; det var jo af aller-

største Vigtighed paa en saa let og lidet bekostelig Maade at faa Markerne vandede.

Luc fulgte dem et Stykke paa Vej gennem Haven, hvor Arsene og Olympe, Eugenie og Nikolas ventede paa deres respektive Fædre, der havde taget Børnene med for at vise dem den nye Fabrik, om hvilken hele Egnen talte.

Og just i dette Øjeblik kom Skolens fem Klasser ud for at lege i Frikvarteret; hele Haven genlød af muntre Stemmer og klar Barnelatter. Smaapigernes Kjoler flagrede om dem, Drengene sprang omkring som Gedekid, de sang og snakkede, de var som et levende Blomsterflor mellem Havens grønne Græs og Buske.

Men nu fik Luc Øje paa Søster, omgivet af en Flok brune og lyse Hoveder. Hun var med, skændte paa Børnene. Nanet, der nu var bleven en stor Dreng paa ti Aar, stod i første Række med det runde, aabne Ansigt under den krøllede havreblonde Paryk.

Bag ved ham saas Bonnaires fire Børn, Lucien, Antoinette, Zac og Severin, tilligemed Bourrons, Sebastian og Marthe, der øjensynlig alle havde gjort noget galt, lige fra den mindste, en femaars Glut, til den store Nanet, der syntes at være Anfører for den brødefulde Bande, thi han svarede og sagde imod; det var tydeligt, at han ikke altid var let at behandle, og at han nødig erkendte sine Fejltrin.

„Hvad er her paa Færde?“

„Aa,“ svarede Søster, „det er Nanet, der igen har været paa Spil. Han er, trods vort bestemte Forbud, gaaet ned til „Afgrunden“, i Gaar Eftermiddags har han lokket hele denne Flok med sig, og de er endogsaa kravlede over Muren ind i Delaveaus Have.“

Ved Enden af la Crecheries Grund var ganske rigtig en Mur, der skilte de to Ejendomme, og i Hjørnet gik en Dør ind til Bestyrerens Have. Døren var kun lukket med en Slaa, men i den senere Tid var den altid forsvarligt skudt for.

Nu protesterede Nanet imidlertid.

„For det første er det nu ikke sandt, at vi alle sammen kravlerede over den Mur! Det var mig alene, der gjorde det, og saa lukkede jeg Døren op for de andre.“

Luc saa misfornøjet ud.

„Du ved jo, at vi over ti Gange har forbudt jer at lege i Nærheden af Fabrikken. I ender med at skaffe os alvorlige Ubehageligheder i den Anledning, og jeg maa igen sige jer, at I alle, du især, Nanet, har baaret jer galt ad, det er rigtigt stygt af jer!“

Med vidt opspilede Øjne lyttede Nanet til Lucs Ord. Han var

ked af at have været ulydig, thi han var i Grunden en god Dreng, men han forstod ikke, hvad galt han egentlig havde gjort. Han var jo bare krøbet over den Mur og havde lukket de andre ind, fordi den lille Nise Delaveau den Dag havde haft fremmede, Paul Boisgelin, Louise Mazelle og flere andre, rare Børn fra Beauclair, der var saa morsomme at lege med, og som heller end gerne tog imod Børnene fra la Crecherie. Hun var rigtig sød, lille Nise!

„Hvorfor har vi været uartige, hvorfor var det nu saa stygt? Vi har ikke gjort nogen Fortræd, vi har bare leget rigtig godt sammen!“

Og saa fortalte han, hvem der havde været hos Nise, sagde, at de kun havde leget net og artig; de havde slet ikke været vilde, havde ikke trampet i Bedene eller kastet med Sten.

„Hun kommer saa godt ud af det med os, Nise Delaveau,“ sluttede han. „Hun holder rigtig saa meget af mig, og vi er ligefrem Venner, hun og jeg!“

Luc havde Møje med at undertrykke et Smil. Men i hans rørte Hjerter aabenbarede der sig et Fremtidssyn: disse Børn af forskellige Klasser, der omgikkes som Brødre og lo og legede sammen over Skillevæggen, mens Forældrene laa i blodig og hadefuld Kamp mellem hverandre. Mon de smaa ikke skulde bringe den nye Tids Fred ud i Verden ?

„Det er meget muligt, at Nise er rar og sød, og at I kommer godt ud af det med hinanden, men det er bedst, at hun bliver paa sin Side af den Mur, ellers vil der komme Klager over jer, og det er kedsommeligt for os!“

Søster kunde heller ikke modstaa de smaa, glade Barneøjne, hun saa paa Flokken med sit milde Ansigt, hvor al Streghed var forsvunden, saa sagde hun stille og blidt:

„Saa, Smaafolk, lad mig nu se, I er lydige herefter, ellers bliver jeg bedrøvet!“

Bønderne var gaaet med deres Børn, og nu maatte Luc tænke paa at vende hjem, da hans daglige Besøg paa Skolen var til Ende. Men først vilde han efter Løfte se ind til Josine.

Han var tilfreds med sit Morgenarbejde, hans Hjerter svulmede af glade Forhaabninger. Fælleshuset saa godt ud, som det laa der nyt og skinnende i den klare Sols Straaler; i Værkstederne gik Arbejdet lystigt fra Haanden, og Magasinerne begyndte at fyldes af alle Slags Varer, men det var især Bøndernes Besøg, der gav ham Mod; hvis han kunde faa Landbefolkningen med, var han sikker paa Sejr; og hertil kom Synet af de glade Børn i Skolen, der virkede paa ham som en Forjættelse om Frem-

tidslykke, som de sprang omkring mellem Havens Blomster. Nu vandrede han gennem sin opvoksende Arbejderby, hvis hvide Huse formelig smilte til Grundlæggeren og fyldte hans Sjæl med den reneste Glæde, der voksede ved hvert Hus, han kom forbi.

Ragus og Josines Bolig laa i Nærheden af la Crecheries Park mellem Bourrons og Bonnaires Hus og var et af de første, man havde bygget.

Luc gik over Vejen, da han i det fjerne fik Øje paa en Gruppe Koner, som stod paa Fortovet i ivrig Samtale. Han genkendte snart Bourrons og Bonnaires Koner, der lod til at fortælle noget til Madam Fouchard, som ogsaa var kommen hid for at høre Nyt om dette Slaraffenland, der var Egnens almindelige Samtaleemne.

Madam Bonnaire, „Toppen“ som hun kaldtes, forskønnede vist ikke Maleriet, thi hendes skarpe, gennemtrængende Stemme havde en arrig, misfornøjet Klang, hun rasede altid over et eller andet, kunde aldrig føle sig tilfreds nogetsteds og ødelagde Tilværelsen for dem, hun kom i Berøring med.

I Førstningen saa det ud, som om hun var glad over, at Manden fik Arbejde paa la Crecherie, men hun blev meget skuffet over ikke straks at faa Del i Fortjenesten og var nu yderst harmfuld, fordi hun endnu ikke havde kunnet købe sig det Guldur, hun i flere Aar havde ønsket sig. Bolette Bourron var derimod stadig henrykt; hun fortalte vidt og bredt om alle de Behageligheder, den nye Herre skaffede sine Folk, om det fine Hus, hun beboede, og om den Glæde, det var for hende, at hendes Mand nu ikke mere kom fuld hjem med Ragu hver Gang, hans Lønning blev ham udbetalt. Mellem dem stod den magre, klynkende Madam Fouchard, der om muligt saa endnu ynkværdigere ud end før; hun kunde ikke rigtig hitte Rede i Tingene og følte sig mest tilbøjelig til at tro paa „Toppen“s Klager, da hun syntes, det var utænkeligt, at en Fabrikarbejder kunde føre en nogenledes behagelig Tilværelse; hun havde da aldrig kendt andet end Slid og Slæb og Elendighed i sine Dage.

Da Luc et Øjeblik senere traadte ind i Ragus lille Hus, saa han Josine ved Vinduet med sit Sytøj.

Men hun arbejdede ikke, hun sad med Hænderne i Skødet og stirrede ud i Rummet, saa fordybet i sine Tanker, at hun ikke hørte ham komme. Et Øjeblik stod Luc stille og betragtede hende. Hun var ikke mere den elendige, forladte Skabning, der sulten, forpjusket og forfrossen drev om paa Gaden ved Nattetid; nu var hun en og tyve Aar, en yndig, ung Kvinde, som hun

sad der i den blaa Sirtseskjole, der blødt sluttede sig om hendes fine og slanke, men dog runde Skikkelse. Og det skønne, aske-lyse Haar, fint som spunden Silke, krusede sig som en gylden Krone over det lidt smalle Ansigt med de smilende, blaa Øjne og den lille, friske, rosenrøde Mund. Her i den lille, lyse Spise-stue, der var saa munter og saa renskuret, passede hun rigtigt, og det var ogsaa det Værelse, hvor hun helst opholdt sig, her plejede hun at sidde med sit Arbejde, mellem de nette, bonede Fyrretræsmøbler, som hun passede og holdt i Orden, saa at alting glinsede.

Hvad mon Josine tænkte paa, mens hun sad der med blegt, sørgmodigt Ansigt? Da Bonnaire havde overtalt Ragu til at søge Arbejde paa la Crecherie, havde hun troet, at al hendes Sorg var slukket. Hun fik et smukt Hjem, blev fri for Bekymringer med Hensyn til Fremtiden, og hun haabede saa sikkert, at Ragu vilde blive mere omgængelig, naar han ikke havde Ærgrelser paa Værkstedet. Heri tog hun heller ikke fejl, han samtykkede endogsaa paa Søsters Anmodning i at gifte sig med hende, uden at hun følte den Glæde, dette vilde have voldt hende, hvis han havde holdt sit Løfte lidt tidligere. Ja, hun havde endogsaa, før hun tog imod hans Tilbud, raadført sig med Luc, der stod for hende som et højere Væsen, som hendes Redningsmand, og i sit inderste havde hun følt en dyb Glæde ved at se, at han, hendes Gud, hendes Herre, med Møje havde skjult den Ængstelse, han følte ved saaledes at blive raadspurgt, det havde frydet hende at se ham nøle, inden han gav hende Tilladelsen. Men var det dog ikke den eneste mulige Løsning?

Og Luc havde været af samme Mening, lod det til; thi han var bestandig god og venlig imod hende, som førend hun blev gift, betragtede hende med det samme blide Smil, hver Gang Tilfældet førte dem sammen; det var, som vilde han uden Ord spørge hende, om hun nu ogsaa var lykkelig.

Stakkels Josine! Hun turde næppe se paa ham, thi hendes Hjerte vaandede sig i Fortvivlelse, i utilfredsstillet Kærligheds-længsel, som hun end ikke turde lade ham ane!

Pludselig fo'r hun sammen, vendte Hovedet og fik Øje paa Luc, hvis milde, ængstelige Blik hvilte paa hende.

„Kære Barn, jeg kommer herind for at se til Dem! Ragu siger, at De ikke er fornøjet med Huset, at Vinden stadig staar paa hos Dem, og at den igen har slaaet tre Ruder ud i Deres Sove-værelse.“

Med forvirret og overrasket Mine lyttede hun til hans Ord;

hun vidste ikke, hvad hun skulde svare, da hun nødig vilde sige, at hendes Mand havde løjet.

„Ja, Hr. Luc, der er ganske vist tre Ruder itu, men jeg er ikke sikker paa, at det er Blæsten, der har slaaet dem i Stykker. Men for Resten faar vi jo vor Part, naar det stormer.“

Hendes Stemme skælvede, og to store Taarer rullede ned over hendes Kinder. Det var jo Ragu, der i et Anfald af Raseri havde slaaet Ruderne ud, da han vilde kaste al Ting ud ad Vinduerne.

„Men Josine! Græder De? Hvad er der dog i Vejen? Betro Dem kun til mig, De ved jo, at jeg er Deres Ven!“

Og han satte sig hos hende, bedrøvet og rørt over hendes Sorg.

Imidlertid havde hun i en Fart faaet Taarerne tørrede af.

„Nej, nej, det er ingenting! Tilgiv mig, jeg er ikke altid saa fornuftig, som jeg burde være, og i Dag var jeg netop i daarligt Humør.“

Men han trængte ind paa hende, og hun endte med at fortælle ham Grunden til sin Sorg: Ragu kunde ikke vænne sig til den Orden og den Ro, der herskede paa den nye Fabrik. Det saa næsten ud, som om han længtes tilbage til den Elendighed og de usle Forhold, hvori han før havde levet, som om han ikke kunde finde sig i at undvære Skænderi og Utilfredshed og den Trøst, der var i en Rus og i afmægtige Skældsord. Han savnede de mørke, smudsige Værksteder, det ulmende Fjendskab mellem Arbejdsgiver og Arbejdere, de uhyggelige Sviregaster paa Beværtningen, de lange Dage med Slid og Slæb, der endte med Hjemkomsten, hvor man bankede Konen og skræmte Børnene fra Vid og Sans. Han havde begyndt med at spotte og sige Vittigheder, nu skældte og smældte han, kaldte den nye Fabrik en forbandet Kaserne, et Fængsel, hvor man ikke engang kunde tage sig en Taar over Tørsten, naar man havde Lyst dertil. Indtil Dato havde han heller ikke haft mere Fortjeneste end paa „Afgrunden“, og saa gik man i en evig Uro og Ængstelse for, hvad Fremtiden kunde bringe; ingen vidste jo, om man nogen Sinde vilde faa Del og Part i Overskuddet. Desuden hørte man saa meget baade her og der. De sidste to Maaneder gik der Rygter om, at Smalhans kom til at regere paa Grund af nye Maskinindkøb, for ikke at tale om Forbrugsforeningen, hvor Forretningsgangen var alt andet end tilfredsstillende: man fik Kartoffler, naar man havde bestilt Petroleum, eller ogsaa blev hele Bestillingen skrevet i Glemmebogen, saa at man maatte løbe to, tre Gange paa Kontoret for at klage og for at faa, hvad man behøvede.

I nogle Øjeblikke herskede en pinlig Tavshed. Luc saa atter

mørk ud; thi der var nogen Sandhed i Ragus Klager. Det var jo naturligt, at et saa nyt og saa stort Maskineri en Gang imellem maatte knage; især bedrøvede det ham at høre Tale om de Rygter, der gik, han ængstedes end mere ved Tanken om, at han paa Grund af det første Aars Vanskeligheder maaske vilde blive nødt til at forlange visse Indrømmelser af sine Folk for ikke at ødelægge Fabrikkens Udsigter.

„Altsaa er De ikke lykkelig, stakkels Josine,“ vedblev han omsider med langsom og sørgmodig Stemme.

Hun vilde paa ny sige ham imod:

„Ak, hvor kan jeg dog klage, Hr. Luc, naar De altid er saa god imod os og paa alle Maader sørger for os.“

Men atter brød Sandheden uvilkaarlig frem, og Taarerne, som hun ikke mere kunde trænge tilbage, løb ned over hendes Ansigt.

„Der ser De selv! De sidder her og græder!“

„Ja,“ indrømmede hun endelig, „jeg har det ikke godt, men det er ikke Deres Skyld, og De kan heller ikke hjælpe mig, skønt De har været for mig som Vorherre selv! Det staar jo ikke i Deres Magt at forandre den ulykkelige Mands Sind . . . han er igen bleven ondskabsfuld, kan ikke taale Nanet, og i Gaar var han ved at rive Huset ned over Hovedet paa os, fordi Drengen efter hans Mening svarede næsvist; ak, lad være at tale med mig om disse Ting, Hr. Luc, det er jo noget, der kun vedkommer mig, og jeg lover Dem, jeg skal ikke sørge mere over det, end det er værd.“

Hendes Stemme kvaltes i Hulken, saa at han næppe kunde høre Ordene, og han stod ved hendes Side, magtesløs overfor hendes Taarer, mens en stigende Sørgmodighed sneg sig over ham. Den Glæde, han hele Morgen havde følt, forsvandt aldeles: han gennemisnedes af et Tvivlens, et Modløshedens Pust, han, der dog ellers var saa tapper og saa tillidsfuld. Hans Værk var sat i Gang, han havde grundet Haab om, at det hele Foretagende vilde lykkes over al Forventning, og dog kunde han ikke overbevise Menneskene, forandre deres haarde Hjerter, indgyde dem den guddommelige Kærlighed, Godhedens og Samdrægtighedens frugtbringende Aand! Hvis Menneskene vilde fremture i Had og Ondskab, kunde han ikke føre sit Værk igennem.

„Græd ikke, Josine, fat Mod, jeg lover Dem, at De *skal* blive lykkelig, for at alle de andre kan faa det godt!“

Han sagde disse Ord saa blidt, at hun maatte smile til ham.

„Aa, Hr. Luc! Jeg er ikke bange, jeg stoler jo paa Dem, jeg er vis paa, at De ikke svigter mig, og at det nok alt sammen

bliver godt, thi De er baade god og tapper! Jeg skal vente, det lover jeg Dem, og ikke tabe Modet, selv om jeg maa vente hele Livet."

Dette lød som et Løfte, de udvekslede, i Haab om bedre Tider, Han var staaet op, havde grebet hendes Hænder, som han trykkede, og han følte, at hun gengældte hans Haandtryk, stille og trofast, uden Ord, uden Kærtegn besegledes deres Pagt. Ak, hvilken glad og fredelig Tilværelse kunde de to ikke have ført her i den lille Spisestue mellem de smukke, bonede Fyrretræsmøbler!

„Farvel, Josine!"

„Farvel, Hr. Luc!"

Og saa vandrede Luc hjemad. Han gik paa Terrassen langs Vejen til Combettes, da han fik Øje paa Hr. Jerome i Rullestolen, som en Tjener kørte frem. Nu kom de netop forbi la Crecherie, og den gamle Mands sælsomme, klare Øjne gled hen over de nye, lyse Bygninger, der formelig skinnede i Solen. Hvorfor mon han lod sig køre her hen? Hvorfor hvilte hans Blik saa forskende paa den nye Fabrik? Hvad tænkte han, hvad mente han, hvilke Sammenligninger anstillede han? Maaske var det en ren Tilfældighed, at han kom her forbi, maaske var det en Oldings tankeløse Lune, der førte ham hid. Og mens Tjeneren langsomt skød Rullestolen fremad, løftede han det store Ansigt med de skarpt skaarne Træk, indrammet af langt, hvidt Haar, og det tomme Blik gled hen over hver en Facade, hver en Skorsten, det var, som vilde det omfatte hele den nye By, der saa hastigt var vokset frem ved Siden af den Fabrik og det Hus, han selv havde grundet for længe siden!

Men nu kom en anden gammel Mand til, Krøbling som Hr. Jerome; han stavrede frem paa sine tykke Ben, støttet paa to Stokke. Det var Far Lunot, ussel og blegfed, som boede hos Bonnaires, og som var ude at slikke lidt Solskin i det gode Vejr.

Han genkendte ikke straks sin forrige Herre, hans Øjne var saa daarlige, men pludselig fo'r han sammen, gik til Side og trykkede sig op mod Huset, som om Vejen ikke var bred nok for de to; og da Rullestolen kom forbi, tog han sin slidte Kasket af og bukkede dybt. Det var jo Familiens Overhoved, Fabrikkens Grundlægger, som den første Ragu, Stamfaderen til tre Slægtled, Arbejderen, ydede sin ærbødige Hyldest. Aars, ja, Aarhundreders Slid og Elendighed, Lidelse og Arbejde bøjede sig skælvende i Støvet for Rigmanden, for Arbejdsgiveren. Selv om Herren var slaaet med Lamhed, maatte den trælbundne Slave dog ryste i Skræk og Ydmyghed, naar de mødtes! Og Hr. Jerome ænsede ham ikke, rullede forbi med sit forstenede Ansigt, som et gammelt

Gudebillede, idet han hele Tiden betragtede de nye Værksteder, som han maaske slet ikke saa!

Luc fo'r sammen. Med hvilken Fortid maatte han ikke kæmpe! Hvilke Fordomme maatte han ikke udrydde! Hvor megen Klinte maatte han ikke luge op for at faa sin Ager rensset og skabe en ny Menneskehed!

Han betragtede sin fremspirende By, han forstod, hvor megen Møje, der ventede ham; saa i Aanden alle de Hindringer, der vilde hemme dens Vækst og Udvikling. Kun ved Kærlighed, ved Kvinden og ved Barnet kunde han haabe at vinde Sejren!

VII.

I de fire Aar, der var forløbne siden Grundlæggelsen af la Crecherie, havde der i Beauclair udviklet sig et brændende Had til Luc. I Begyndelsen var det kun en ildesindet Forbavselse og ondskabsfulde Spotterier, men efterhaanden var Vreden kommen op, og Byen vilde nu ved alle Midler forsvare sig imod den fælles Fjende, der skadede den paa saa mange Maader.

Det var især Indehaverne af de mindre Forretninger, der begyndte med at blive urolige.

Lucs Foretagende, som man havde gjort Nar af, da det grundlagdes, gjorde gode Forretninger, skabte sig en Kundekreds, ikke alene blandt Arbejderne paa Fabrikken, men ogsaa blandt Beboerne, som havde sluttet sig dertil. Naturligvis var der bleven Uro mellem de handlende over den stærke Konkurrence, der satte Priserne ned med en god Tredjedel. Det var umuligt at tage Kampen op, det var den sikre Ødelæggelse, dersom denne Ulykkesfugl, denne Luc, slog igennem med sine ødelæggende Idéer om Rigdommens retfærdige Fordeling.

Slagterne, Urtekræmmerne, Bagerne vilde blive nødt til at lukke deres Butikker, naar man paa den Maade gik uden om Mellemhandlerne. De raabte Ak og Ve, Samfundet knagede i sine Fuger og vilde styrte sammen, naar de ikke længere fik Lov til at fede sig med at forøge de fattiges Elendighed.

Men den, som følte sig mest brøsthølden, var Laboque, Isenkræmmeren, der var begyndt med at rejse rundt til Markederne, og nu havde en stor Butik paa Hjørnet af Brias Gade og Raadstueplads. Prisen paa Jernvarer var falden meget der paa Egnen, siden la Crecherie var begyndt at tilvirke dem i Massevis, og da de smaa Fabrikker rundt omkring oprettede Forbrugsforeninger, forstod Laboque nok, at Kunderne vilde gaa hans Butik forbi og

forsyne sig paa selve Fabrikken med, hvad de behøvede af Isenkram og Agerbrugsredskaber. Omsætningen i Butikken aftog allerede Dag for Dag, og Laboque var i stadigt Raseri over denne Tingenes Tilstand, over Varernes „Spotpris“, der ødelagde hele den unyttige Mellemandel, hvorefter han hidtil havde levet.

Laboque var Brændpunktet, hvor al Fjendtligheden og Modstanden mod Lucs Reformer samlede sig, den Arne, hvorpaa Hadet slog ud i lyse Luer. Lucs Navn nævntes aldrig uden med Forbandelse. Her mødtes Dacheux, der næppe kunde tale for Raseri, Værtshusholder Caffiaux, der var mere rolig og udadtil, men gennemtrængt af Had, ja selv den kønne Madam Mitaine, Bagerkonen, kom nu og da og klagede over, at hun mistede Kunder.

„Men I ved da vel nok,“ skreg Laboque, „at denne Hr. Luc, som de kalder ham, bare arbejder paa at ødelægge Handelen. Ja, og han roser sig af det! Han siger ganske højt: Handel er Tyveri, vi er alle Tyve, som bør udryddes. Det er for at faa os af Vejen, at han har grundlagt la Crecherie.“

Blodet steg Dacheux til Hovedet, han lyttede med store Øjne.

„Og hvordan skal man da faa Mad og Klæder og alt det øvrige?“

„Jo, han siger, at man skal gaa lige til Fabrikanterne.“

„Og Pengene da?“

„Pengene! Han vil afskaffe Penge, der skal slet ikke være Penge mere. Det er den rene Vanvid, ikke sandt? Som om man kan leve uden Penge.“

Nu var Dacheux ved at kvæles af Raseri, og han udbrød:

„Ingen Handel mere og ingen Penge; han vil jo lægge alting øde, saadan en Bandit burde jo puttes i Hullet, og det straks. Ellers bliver det for silde.“

Men Caffiaux rystede alvorlig paa Hovedet:

„Han siger meget mere . . . Han siger, at alle skal arbejde, et fuldstændigt Tugthus med Slavepiskere, der passer paa, at enhver bestiller, hvad han skal. Han siger, at der hverken skal være fattige eller rige, man skal ikke eje mere, naar man dør, end naar man fødes, man skal bruge det, man tjener, men hverken mere eller mindre end sin Nabo, og man har ikke engang Lov til at lægge sig noget op.“

„Naada! Og Arv da?“ sagde Dacheux.

„Der bliver ikke mere Tale om Arv.“

„Hvad for noget, ingen Arv mere? Jeg skulde ikke kunne efterlade min Datter mine egne, surt fortjente Penge? Det var dog for galt.“

Og Slagteren slog i Bordet, saa alting dansede.

„Han vil heller ikke vide af Øvrighed, Regering, Gendamer, Dommere og Fængsler,“ fortsatte Caffiaux, „enhver kan leve, som han lyster, spise og drikke, hvad han vil. Han siger ogsaa, at Maskinerne til sidst vil udføre alt Arbejde; Arbejderne behøver kun at passe dem. Det skal blive et Paradis her paa Jorden, der bliver ingen Krige, og man behøver hverken Hær eller Flaade mere . . . Og saa siger han endvidere, at Mandfolk og Fruentimmer, naar de holder af hverandre, kan flytte sammen for saa lang Tid, som det behager dem, og saa kan de frit gaa hver til sit for at begynde forfra med andre. Og er der Børn, skal Kommunen tage sig af dem og paa sin Bekostning opdrage dem i Fællesskab, saa at de ikke behøver Fader eller Moder.“

Og Laboque, der ikke tabte sin egen Fordel af Syne, sagde:

„Han er gal, denne Hr. Luc. Vi kan ikke lade ham saaledes ødelægge og vanære vor By! Vi maa se at blive enige om at skride ind og tage kraftige Forholdsregler imod saadan en Karl!“

Men Forbitrelsen steg og blev almindelig, da Beauclair fik at vide, at Idéerne fra la Crecherie havde smittet den nærliggende Landsby, Combettes. Der var en enstemmig Forbandelse og Fordømmelse, nu skulde Hr. Luc ogsaa til at fordærve og forgifte Bønderne! Lenfant, Sognefogden i Combettes, og Yvonnot havde kaldt de fire hundrede Indbyggere sammen og faaet dem til at blive enige om at slaa deres Jorder sammen til et Slags Aktieselskab. Det blev nu til én stor Ejendom, der tillod Anvendelsen af Maskiner, og en rationel Drift, der vilde skaffe det tidobbelte Udbytte og gav Haab om en betydelig Fortjeneste.

De to Foretagender skulde støtte hinanden, Bønderne skaffede Brødet til Arbejderne, som igen forsynede dem med de Redskaber, de behøvede til deres Drift, saa at disse to fjendtlige Klasser blev bragte i Forbindelse, en Sammenslutning, der bestandig skulde blive inderligere, af hvilken Broderskabet skulde vokse frem.

Og Laboque var igen den, der først blev ramt. Han mistede sine Kunder fra Combettes; hverken Lenfant eller de andre købte deres Redskaber hos ham. Sidste Gang Lenfant havde været i Butikken, havde han spurgt paa Varerne, men intet købt, og ligefrem erklæret, at han tjente tredive Procent ved at forsyne sig fra selve Fabrikken.

„Noget maa der gøres,“ udbrød Laboque, der blev mere og mere hidsig, en Dag, da Dacheux og Caffiaux var komne hen til ham. „Dersom vi venter, til dette gale Menneske har forpestet

hele Landet med sine ødelæggende Læresætninger, bliver det for sent.“

Dacheux, der yndede voldsomme Midler, sagde:

„Man kunde jo passe ham op en Aftenstund og give ham saadan en Omgang, at han holdt Mund for Fremtiden.“

Men Laboque, lille og lumsk som han var, foretrak Midler, der var nok saa sikre som at slaa ihjel.

„Nej, vist ikke nej,“ sagde han. „Hele Byen er rasende paa ham, vi maa vente paa en Lejlighed, hvor vi kan faa dem alle med os.“

Og Lejligheden lod ikke vente paa sig. Gennem det gamle Beauclair havde der fra Arilds Tid løbet en uhumsk Bæk, en Slags aaben Kloak, som kaldtes le Clouque. Man vidste ikke engang rigtigt, hvorfra den kom, den syntes at have sit Udspring under nogle gamle Murrester ved Indgangen til Briaspasset. Meget gamle Folk kunde huske, at den til visse Tider kunde gaa over sine Bredder, men i de senere Aar var Vandet tørret hen, og den Smule, der endnu var, blev forpestet af de tilstødende industrielle Anlæg, og fra de Huse, der laa langs med den, kastede Beboerne al Slags flydende Uhumskheder ud i den, saa at den om Sommeren udbredte en forfærdelig Stank. En Gang, da der havde været alvorlig Frygt for en Tyfus-Epidemi, havde Borgerrepræsentationen efter Borgmesterens Indstilling afhandlet Spørgsmaalet om at dække den til, saa at den kom til at løbe under Jorden. Men Udgifterne ved dette Arbejde var saa store, at Planen ikke blev antaget, og Bækken fik saaledes Lov at forpeste Nabolaget med sin Stank. Men pludseligt hørte den op med at flyde, Lejet blev ganske tørt og laa nu som en støvet, ujævn Vej, uden en Draabe Vand.

Ved et Trylleslag blev Byen befriet for denne Kloak, som Lægerne tilskrev de ondartede Febere, der ofte hærgede Beauclair, og man beskæftigede sig nu kun med denne Sag for at vide, hvor Vandet var blevet af.

Først var det kun vage Rygter, men de bleve mere og mere bestemte, og endelig fik man Vished for, at det var Hr. Froment, der havde ledet Strømmen bort, da han ledede Kilderne paa Skraaningen af Bleusesbjergene, for at bruge Vandet til Fabrikens Drift og til at sprede Sundhed og Renlighed over sin Arbejdsby. Hvad der blev til overs, havde han efter Overenskomst med Lenfant og Yvonnot ledet til Combettes, saa at det var blevet et Gode for Landsbyen, og havde dannet et Bindeled mellem den og la Crecherie.

Saaledes var den smittebærende Bæk blevet en Kilde til

Rigdom og Sundhed i Stedet for at bringe Død og Sygdom til Byen. Men Forbitrelsen og Vreden havde faaet Vind i Sejlene og tiltog mod denne Luc, der saaledes uden videre benyttede noget, han aldeles ikke havde Ejendomsret til. Hvor turde han vove at stjæle deres Bæk og give den til sine Venner? Alle talte nu om den Nytte, man havde haft af det, til Vanding, til Vask og alt muligt andet. Et saadant Tyveri kunde man ikke finde sig i, la Crecherie skulde give le Clouque tilbage; Beauclair forlangte højlydt sin modbydelige Kloak, der forpestede Byen.

Laboque var selvfølgelig den, der raabte højest. Han henvendte sig officielt til Gourier for at faa at vide, hvilken Fremgangsmaade denne havde i Sinde at foreslaa Byraadet under saa alvorlige Omstændigheder. Laboque foregav, at han følte sig særlig brøstholden, da le Clouque bag hans Hus løb forbi hans lille Have, og han paastod, at den havde skaffet ham mange Fordele. Gourier hørte paa ham, men nøjedes med at nikke bifaldende, uagtet han baade hadede og frygtede Luc. Han endte med at bede om nogle Dages Betænkning, for at han kunde faa Sagen undersøgt. Han mærkede godt, at Laboque vilde have Byen til at tage Affære, for at han selv kunde slippe. Gourier henvendte sig til Underpræfekten, der, for at undgaa Bryderier, fik ham overbevist om, at det fornuftigste vilde være at lade Grundejerne anlægge Processen.

Isenkræmmeren blev derpaa kaldt op til Borgmesteren, som vidtløftigt forklarede ham, at en Proces, der var anlagt af Byen, vilde trække i Langdrag og ikke føre til noget alvorligt Resultat, hvorimod en Proces, anlagt af en Privatmand, vilde have ganske anderledes skadelige Følger for Fabrikken, især hvis Grundejerne, naar der engang var falden Dom i Sagen, den ene efter den anden vilde vedblive at indstævne Luc.

Nogle Dage derefter kom Laboques Stævning med Andragende om fem og tyve Tusinde Francs i Skadeserstatning. Som om det var en Højtidsdag, der skulde fejres, gjorde han Selskab for sine Børn, Eulalie og Auguste, og indbød Honorine Caffiaux, Evariste Mitaine og Julie Dacheux. Hele Ungdommen voksede til, Auguste var seksten Aar og Eulalie ni, den 14-aarige Evariste var allerede en fornuftig, ung Fyr, mens den nittenaarige Honorine moderligt tog sig af Julienne, der var otte Aar og den yngste af Flokken. De gik straks ned i den lille, trange Have, hvor de lo og morede sig i deres Uskyldighed uden at kende den Vrede og det Had, der besjælede deres Forældre.

„Nu har vi ham endelig i Saksen,“ udbrød Laboque. „Hr. Gourier har forklaret mig, at dersom vi bare bliver ved, ødelæg-

ger vi Fabrikken . . . Lad os sætte, at Retten kun tilkender mig ti Tusinde Francs, saa er vi et Hundrede Stykker, der kan skaffe ham en lignende Proces paa Halsen, og han vil paa den Maade komme til at punge ud med en pæn lille Million. Og ikke nok med det, han bliver nødt til at lede Bækken tilbage i dens gamle Leje og ødelægge de Arbejder, han har gjort, saa at han mister det rare, friske Vand, han er saa stolt af. Jo, tro I mig, det er en god Forretning."

Alle var henrykte ved Tanken om at ødelægge Fabrikken, og især ved at komme Luc til Livs, dette gale Menneske, der vilde ophæve Handel, Arv, Penge, hele det menneskelige Samfunds ærværdige Grundvold.

Hele Beauclair fik travlt, da det rygtedes, at Laboque havde stævnet Luc og affordret ham en Skadeserstatning paa 25,000 Francs, thi dette var jo ligefrem en Krigserklæring. Og nu samledes hans forskellige Modstandere og dannede en aktiv Hær, der aabent erklærede sig mod Luc og hans Værk; denne Helvedes Fabrik, hvor man smedede Vaaben for at nedbryde det hæderværdige gamle Samfund og dets Love.

Det var Myndigheden, Ejendommene, Religionen og Familienlivet, som truedes, og som det gjaldt om at forsvare. Hele Beauclair gik snart med, de krænkede Handelsmænd ophidsede deres Kunder, og Bagerne gjorde fælles Sag med dem af Rædsel for de nye, farlige Idéer, der forstyrrede deres selviske Ro og snævre Tilværelse. Kvinderne sluttede sig til den almindelige Harmen, da man forklarede dem, at la Crecherie var et Arnested for Utugt og Usædelighed.

Ja, de fattige Arbejdere blev ængstelige, i deres Usselhed begyndte de ogsaa at forraade den Mand, der kun drømte om at lindre deres Nød og frelse dem, og de paastod, at han forværrede deres Stilling ved med sin Modstand at gøre Principalerne end mere fordringsfulde og umedgørlige. Men hvad der især spredte Gift og Galde over Beauclair og ophidsede Sindene, var nogle Artikler i Byens Avis, et lille Blad, der udkom hos Bogtrykker Lebleu, og som drog til Felts mod Luc med en eksempelløs Heflighed, i hvilken man troede at genfinde Kaptajn Jollivets Stil.

To Dage førend Processen skulde for, gav Delaveau paa „Afgunden“ en Frokost, hvis hemmelige Maal var at ses og komme overens, inden Slaget stod. Boisgelins var der selvfølgelig, desuden Borgmesteren og Underpræfekten Gaume med Svigersøn, og endelig Abbed Marle. Damerne var ikke udelukkede, for at Selskabet kunde faa et mere fortroligt Præg.

Klokken halvtolv kom Chatelard, for, som han plejede, at føl-

ges med Gourier og den skønne Fru Leonora. Siden Luc havde anlagt den ny Fabrik, havde Gourier haft en Del alvorlige Bekymringer. Han havde meget snart i sin store Skotøjsfabrik mærket en vis Uro mellem Arbejderne, og han var meget i Beraad med sig selv, om han ikke vilde gøre bedst i at antage Lucs nye Sammenslutningssystem, der vilde ødelægge ham, dersom han ikke selv godvilligt gik med. Men denne Kamp og denne Tvivlraadighed havde han hidindtil skjult for alle andre, thi hans Hjerte blødte endnu; han nærede personlig Harme mod denne Luc, siden hans eneste Søn, den store, uafhængige Achille, havde brudt med Slægt og Venner for at tage Arbejde paa la Crecherie, hvor han saaledes altid var i Nærheden af „Min Blaa“, den smukke Pige, med hvem han spadserede i Maaneskin.

Gourier vilde ikke høre Tale om den utaknemlige Søn, der saa skammeligt havde deserteret fra Borgerskabets Fane og var gaaet over i Samfundsfjendens Lejr. Og skønt han næppe vilde tilstaa dette for sig selv, øgede Sønnens Handlemaade hans hemmelige Uro og fyldte ham med en bange Anelse om, at den Dag maaske kunde komme, da han selv vilde blive nødt til at følge Achilles' Eksempel.

„Naa,“ sagde han til Chatelard, saa saare denne var kommen ind ad Døren, „nu har vi da Processen! Laboque har igen været hos mig i Anledning af nogle Attester. Hans Plan er at drage hele Byen ind i Sagen, og det er vanskeligt at nægte ham Støtte efter at have puffet ham frem, for det har vi gjort.“

„Bedste Ven! Hør mit Raad, bland ikke hele Byen ind i denne Historie . . . De har været fornuftig nok til at lyde mig og holde Dem tilbage, mens De puffede denne rasende Mand frem med samt hans Hævn og Mord og Brand! Vær nu fremdeles Tilskuer; naar Sejren er vunden, er det altid tids nok at forfølge og udnytte den.“

Men nu kom den skønne Frue ind, klædt i lys Silkekjole, forynget og forskønnet; efter at have fyldt de fyrré levede hun i Fred og Ro mellem Manden og Husvennen. Og Chatelard kysede hende paa Haanden, ærbødig og forelsket som altid, mens Gouriens Blik hvilte paa dem med mild Tilfredshed.

„Aa, du er færdig. Ja, lad os saa komme af Sted. Og vær kun rolig, Chatelard, jeg skal nok holde mig i passende Afstand fra Hvepsereden, vi er alt for glade og lykkelige over vor fredelige Tilværelse. Men om lidt, hos Delaveaus, maa vi ikke sige de andre imod!“

Imens de drog af Sted, sad Assessor Gaume og ventede paa

sin Datter og dennes Mand, der skulde hente ham for at følges med ham til „Afgrunden“.

De sidste fire Aar havde taget svært paa Gaume, der saa endnu strengere og sørgmodigere ud end før. Efter at Datteren havde forladt ham, var han bleven endnu mere sær; han kunde grunde i Dage og Uger over en Dom, og der var ingen Ende paa de Betæneligheder, han gjorde sig. Man sagde, at han undertiden baade hulkede og græd, som om han følte Grunden vakle under sine Fødder, mens han i Fortvivlelse klamrede sig til menneskelig Retfærdighed som til den sidste Planke, der kunde redde ham i det almindelige Skibbrud. Og i Mindet om det skrækelige Drama, der havde knust hans Livslykke, maatte han lide dobbelt ved at se sin elskede Datter, den blide Lucile med det jomfruelige Ansigt, Moderens udtrykte Billede, være sin Mand utro, som Moderen havde været utro mod ham. Thi Lucile havde næppe været gift et halvt Aar med Kaptajn Jollivet, førend hun blev forelsket i en ung Sagførerfuldmægtig, en høj, lyshaaret, køn Fyr, yngre end hun selv, med store, blaa Pigeøjne. Hendes Fader overraskede dem ved et Stævnemøde, og hans Hjerte blødte ved at se, at Lucile lignede Moderen i Sind som i Skind. Men han turde ikke skride ind, han huskede alt for vel den forfærdelige Dag, da hans Hustru havde tilstaaet sin Brøde og dræbt sig for Øjnene af ham. Hvor det dog var forfærdeligt at leve i en Verden, hvor man blev forraadt af dem, man elskede højest. Og hvor var det muligt at tro paa Retfærdighed, naar de skønneste og de mest ejegode Skabninger voldte andre saa megen Sorg og Smerte!

Mørk og indesluttet sad Gaume i sit Arbejdsværelse, hvor han netop havde læst Beauclairs Avis, da Kaptajnen kom med sin unge Kone. Assessoren fandt Artiklen mod la Crecherie dum, grov og klodset. Dette sagde han med stor Ro.

„Jeg haaber, at Rygtet lyver, naar det tillægger Dem, min brave Jollivet, Forfatterskabet af saadanne Artikler. Det er aldeles unyttigt saaledes at overvælde sin Modstander med Skældsord.“

Kaptajnen saa forlegen ud.

„Aa, skrevet dem, har jeg ikke; men jeg har ganske vist givet Lebleu nogle Idéer, et Par Udkast paa Papirslapper, og saa har en af Bladets Medarbejdere ordnet dem.“

Og da Assessoren vedblivende saa gnaven ud, sagde han:

„Hvad skal man sige! Man maa kæmpe med de Vaaben, man kan føre! Dersom denne forbistrede Feber ikke havde nødt mig til at tage min Afsked, skulde jeg med min Sabel hugge løs paa

disse Vindmagere og ødelægge dem med samt deres fordærvelige Utopier; aa, det vilde være en Lettelse at aarelade en halv Snes Stykker."

Lucile stod ved Siden af Manden, lille og spinkel, med sit fine, hemmelighedsfulde Smil. Og de klare Øjne tilkastede den tapre Kriger med den vældige Knebelsbart et saa spotsk Blik, at hendes Fader kun ålt for tydeligt læste den inderlige Foragt, hun følte for denne Hugaf, med hvem hendes smaa, rosenrøde Fingre legede som en Kat med Musen.

„Aa, Carl!“ mumlede hun. „Vær ikke saa haard. Sig dog ikke slige fæle Ord, jeg bliver jo ganske bange!“

Men her mødte hun Faderens forskende Blik, og da hun var bange, han gennemskuede hende, tilføjede hun i en barnlig Tone:

„Synes du ikke ogsaa, Fader, at Carl skulde lade være at ærgre sig, naar denne Sag aldeles ikke vedkommer ham, og vi kunde leve saa yndigt i Fred og Ro i vort rare, lille Hjem!“

„Aa,“ svarede Gaume, „alt dette er sørgeligt og kedsommeligt! Hvad skal man gøre, naar alle har Uret, naar alle tager fejl og er ved at flaa hverandre.“

Langsomt stod han op, tog Hat og Handsker for at begive sig til „Afgrunden“; ude paa Gaden kom Lucile, som han tilbad trods den Smerte, hun voldte ham, hen og stak sin Arm ind under Faderens, hvorefter de to vandrede af Sted som et Par forsonede Kærestefolk.

Klokken var henved tolv, da Delaveau traadte ind til Fernanda, som sad i sin Dagligstue, der stødte op til Spisestuen i den lille Pavillon, hvor Bestyreren stadig boede, skønt den unge Frue var meget utilfreds med den tarvelige og gammeldags Bolig, som gamle Aurignon havde bygget for mange Aar siden. Foruden Daglig- og Spisestue var der i Stueetagen kun ét Værelse, hvor Delaveau plejede at sidde og arbejde, da det ved et Galleri stod i Forbindelse med Fabrikkens Kontorlokaler. Oven paa laa Soveværelserne, der tilligemed den øvrige Lejlighed var blevne forsynede med tykke Gulvtæpper og bløde Gardiner, siden en ung, pragtsyg Frue var til Huse der.

Nu kom Boisgelin, han var alene.

„Hvad for noget!“ udbrød Fernanda med en bedrøvet Mine.

„Er Suzanne ikke med?“

„Hun har bedt mig bringe Dem en Undskyldning,“ lød det i en korrekt og høflig Tone fra Boisgelin. „Hun vaagnede i Morges med saa voldsom en Hovedpine, at hun ikke turde forlade sit Værelse!“

Hver Gang Suzanne blev indbudt af Delaveaus, fandt hun et

eller andet Paaskud til at blive hjemme, og Fernandas Ægte-
mand var nu den eneste, der ikke forstod, hvorfor hun bestandig
undskyldte sig.

For Resten gav Boisgelin sig straks i Færd med Dagens bræn-
dende Spørgsmaal.

„Altsaa har vi den store Proces for i Morgen! Og det er da
sikkert nok, at den nye Fabrik vil tabe den.“

Delaveau trak paa Skuldrene.

„Aa, os kommer den Sag jo egentlig ikke ved! Ganske vist
har han skadet os ved at bringe Priserne ned, men vi *er* jo ikke
Konkurrenter, og Sagen er endnu ikke alvorlig.“

Fernanda, der den Dag straaede i næsten overjordisk Skøn-
hed, tilkastede nu sin Mand et lynende Blik.

„Aa, du kender ikke til Had . . . Her er en Mand, som læg-
ger sig i Vejen for alle dine Planer, bygger en Fabrik, der gør
alt for at ruinere din Forretning, truer og ærgrer dig hver Time
paa Dagen, og du ønsker ham end ikke Fortrød! . . . Ak, jeg
vilde med Glæde se ham blive kastet nogen paa Gaden!“

Fra første Færd havde hun følt, at Luc vilde blive hendes
Fjende, og hun fo'r altid op mod denne Mand, hvis Værk var en
Fare for hendes Nydelsessyge. Thi dette var hans store, hans
eneste Brøde, for at tilfredsstille alle sine Luner maatte denne
skønne Kvindes bestandig have flere Penge, Forretningen maatte
og skulde gaa strygende, Hundreder af Arbejdere maatte smede
Jernet foran de glødende Ovne og Esser. Hun opslugte alt, hvad
„Afgrunden“ kunde frembringe med sine Damphamre, sine
kæmpemæssige Maskiner, og i den senere Tid havde end ikke
disse kunnet stille hendes Hunger. Og hvad blev der af hen-
des Lykkedrøm om en Fremtid med Millioner, der skulde spre-
des for alle Vinde, dersom „Afgrunden“ ikke sejrede i Kampen
mod Luc?

Boisgelin, der ellers altid bar en vis Overlegenhed til Skue,
naar Talen faldt paa Forretninger, blev dog nu en Smule for-
skrækket over at høre Fernanda tale saa ivrigt om Ødelæggelse
og Konkurrence.

Han vendte sig til Delaveau, til hvem han nærede den urokke-
ligste Tillid:

„Du er jo ganske rolig, ikke sandt, kære Fætter? Alt gaar,
som det skal derovre paa Fabrikken?“

Atter trak Ingeniøren paa Skuldrene:

„Jeg gentager det, jeg før sagde: *endnu* er der ingen Grund
til Ængstelse . . . Hele Byen rejser sig mod denne Mand, og
han er jo afsindig! Nu faar vi at se, hvor upopulær han er, og

naar jeg i Grunden er ret tilfreds med denne Proces, er det ene og alene, fordi den gør det af med ham. Om et Fjerdingaar i det højeste har vi alle vore gamle Folk staaende ved Porten med foldede Hænder og ydmyge Bønner om Arbejde paa „Afgrunden“. Det skal du faa at se, naar du bare har Taalmodighed! Man kan ikke ustraffet rokke ved Principalens Myndighed; Arbejdsfrihed er noget Vrøvl, Arbejderne frembringer kun daarligt Arbejde, naar de faar Lov at styre sig selv.“

Der blev et Øjebliks Tavshed, saa tilføjede han lidt langsommere og med en Skygge af Bekymring i Blikket:

„Men vi maa ikke desto mindre være en Smule forsigtige; la Crecherie er ikke at foragte, og hvad der virkelig foruroliger mig, er den Kendsgerning, at vi ikke besidder den nødvendige Kapital, *hvis* vi kom til at optage en alvorlig Kamp. Vi bruger for mange Penge hver Dag, det bliver aldeles uomgaaeligt at stifte et Reservefond, ved at lægge f. Eks. en Tredjedel af den aarlige Fortjeneste til Side.“

Fernanda fo'r sammen i Overraskelse, gjorde en ufrivillig Haandbevægelse. Hun levede jo i en evig Skræk for at se Boisgelins Indtægter formindskes. Men hun turde ikke give sine Tanker Luft i Delaveaus Paahør, derfor maatte hun nøjes med at tilkaste Boisgelin et meget sigende Blik. Lidt efter lod hun sin Vrede gaa ud over Nise, der havde spist Frokost alene, og som Pigen nu bragte ind, for at hun kunde sige Farvel til Moderen, inden hun gik hen for at tilbringe Eftermiddagen hos en lille Veninde. Nise var nu syv Aar, hun voksede og blev hver Dag smukkere med det lyse, silkebløde, krøllede Haar, der bragte hende til at ligne et nydeligt lille Lam.

„Se, kære Boisgelin, der kommer en slem, lille Pige, hvis Ulydighed nok en Dag gør mig syg! Spørg hende, hvad hun gjorde forleden Dag, da Paul og Louise Mazelle var her for at lege med hende!“

Uden at blive forvirret saa Nise paa Boisgelin med de klare, spillende Barneøjne.

„Der kan De selv se, om hun skammer sig! Tænk Dem, at de trods mit bestemte, ti Gange gentagne Forbud igen lukkede den gamle Dør i Muren op for en hel Flok af disse græsselige Unger fra den nye Fabrik. Det er den afskyelige, uartige Nanet, som Frøkenen har kastet sin Kærlighed paa. For Resten var baade Deres Paul og Louise ikke et Haar bedre end min Datter, de legede med Bonnaires Børn. De husker nok den Bonnaire, der skaffede os saa mange Ubehageligheder. Ja, Paul med Antoinette, Louise

med Lucien og Nise med sin Nanet fo'r om og lagde hele Haven øde! Og der ser De selv, hun skammer sig ikke engang!"

„Det er ikke sandt!“ svarede Nise med sin klare Stemme. „Vi har ingen Ting trampet ned, vi legede rigtig pænt sammen. Han er saa morsom, den Nanet!“

Dette Svar opirrede Fernanda.

„Naa, saa du finder ham saa morsom! Hør nu én Gang for alle, dersom jeg igen ser jer sammen, skal du i en hel Uge ikke smage Kage eller Dessert. Jeg vil ikke vide af, at du skaffer mig Ubehageligheder med de Mennesker! De kan jo finde paa at sige, at vi trækker deres Børn her ind for at gøre dem syge . . . Hører du, det er mit ramme Alvor, du faar med mig at bestille, dersom du saa meget som taler med denne Knægt, den Nanet!“

„Ja, Mama,“ svarede Nise med stor Ro.

Og da hun var gaaet sin Vej med Pigen, efter at have sagt Farvel og kysset rundt, erklærede Moderen:

„Jeg lader simpelthen den Dør mure til, paa den Maade holder de Børn sig vel fra hverandre. Jeg hader denne Legen med Drengene, den er altid meget skadelig!“

Nu kom Gæsterne imidlertid; Gouriers med Chatelard, og Gaume med det unge Par. Som sædvanlig kom Abbed Marle lidt for silde, Selskabet bestod af ti Personer; Mazelles kunde ikke komme Kl. tolv, men havde bestemt lovet at vise sig ved Kaffen.

Fernanda sad mellem Underpræfekten og Assessoren, mens Delaveau havde Leonora og Lucile hver paa sin Side; Gourier og Boisgelin sad ved den ene Bordende, Abbed Marle og Kaptajn Jollivet ved den anden. Flere fremmede var der ikke, da man denne Gang ønskede at tale fortroligt sammen.

Allerede ved Fiskeriet — udmærkede Laksørreder fra Mionnefloden — faldt Talen ganske naturligt paa Luc og la Crecherie, og det, disse dannede Borgere sagde om Foretagendet, var ikke meget klogere end de Anskuelser, Slagteren og Laboque havde bragt til Torvs. Den eneste, der virkelig havde et klart Begreb om Sagen, var Chatelard, og han indskrænkede sig til at spørge:

„De vil vel, at Drengene og Piger vokser op hulter til bulter, Fællesskab, Fællesværksted, og forhaabentlig ogsaa fælles Sovesal, saa at Byen hurtig vil tiltage i Folkemængde? Et yndefuldt Familieliv med Masser af smaa Verdensborgere, som alle er fælles om!“

„Aa, det er oprørende!“ udbrød Fernanda, der altid var meget snærpet.

Leonora, der stedse blev mere religiøs, bøjede sig hen mod Abbeden og mumlede:

„En saadan Skændsel strider jo mod Guds Bud!“

Men Abbeden nøjedes med stiltiende at løfte Blikket mod Himlen; hans Stilling blev med hver Dag vanskeligere; han vilde ikke bryde med Søster og vedblev hver Tirsdag at spise Frokost hos Jordans. Han kunde jo umulig svigte sin Hjord, især de forvildede Faar, hvem han endnu haabede at kunne frelse.

Delaveau slog ud med Haanden, han bekymrede sig kun lidt om Folkenes sædelige Vandel, han ængstedes kun over at se Herrens Myndighed tilintetgjort ved de Idéer, den nye Fabriker prøvede at føre ud i Livet.

„En Ting gaar over min Forstand,“ sagde han. „Jeg begriber ikke, hvordan de mener at styre det nye Samfund! For kun at tale om Fabrikken, hvor de siger, at de ved Andelsdrift kan ordne Lønningsforholdene, saa at de deler Fortjenesten ligelig, naar alle arbejder i Fællesskab. Intet kan, efter min Opfattelse, være saa farligt som denne Teori, der desuden er aldeles udførlig, ikke sandt, Gourier?“

Borgmesteren, der sad med Næsen i sin Tallerken, tørrede omhyggelig Munden af, inden han svarede; han saa godt, at Chatelards Blik opmærksomt hvilte paa ham.

„Udførligt, deri har De Ret! . . . Men De maa ikke helt fordømme Sammenslutning, der rummer en stor Magt, en Magt, som vi selv maaske en skøn Dag vil faa Brug for!“

Dette Forbehold oprørte Kaptajnen, som udbrød:

„Hvad mener De med det? De maa da i et og alt fordømme dette Menneskes afskyelige Fremgangsmaade! Denne Froment drager jo til Felts mod alt, hvad vi er vant til at elske og højagte: mod vort gamle Frankrig, som vore Fædres glørværdige Sværd har skabt og overleveret os!“

Nu kom der Lammekoteletter med Asparges, og mens Gæsterne forsynede sig, lød et enstemmigt Vredesudbrud mod Luc. Ham var de alle rasende paa, mod ham forenede de sig, de forstod kun alt for vel, at hans Værk var en truende Fare, mod hvilken de burde forsvare sig; og flere af Gæsterne var grusomme nok til at spørge Gourier, hvorledes det stod til med Sønnen, den oprørske Achille, over hvem Faderen paa ny maatte udtale den strengeste Fordømmelse.

Kun Chatelard havde forsøgt at holde Samtalen i en spøgende Tone. Men Kaptajnen vedblev at spaa de græsseligste Ulykker, dersom man ikke med Magt bragte Renegaten til Fornuft. Og hans heftige Udtalelser gjorde en saadan Virkning paa Selska-

bet, at Boisgelin i sin Ængstelse tyede til Delaveau, der nu i en beroligende Tone tog Ordet:

„Vi ser maaske lidt for sort paa denne Sag; den nye Fabrik staar nok ikke saa overmaade fast, og en ren Tilfældighed kan bringe hele Foretagendet til at styrte sammen — for lidt siden meddelte min Kone mig f. Eks. . . .“

„Ja,“ tog Fernanda Ordet i en skadefro Tone, „jeg har det fra min Vadskerkone, hun kender Ragu, en af vore Folk, der nu har taget Arbejde hos denne Luc; Ragu fortæller højt og lydeligt, at han har nok af deres Anstalt derovre, og han er ikke den eneste, der har faaet Øjnene op, saa at vi en af Dagene kan vente, at Følkerne kommer tilbage til os og beder om godt Vejr — gid det ikke maa vare for længe, inden dette Menneske faar et Grundstød, saa at alle hans nye Paafund gaar til Bunds!“

„Men,“ lød det nu fra Boisgelin, „mon ikke Laboques Proces kunde gøre os den Tjeneste? Jeg haaber, den maa være tilstrækkelig!“

Et Øjeblikks Stilhed herskede omkring Bordet. Denne Proces, som var den egentlige Anledning til Sammenkomsten i Dag, var endnu ikke bleven omtalt; Selskabet havde respekteret den Tavshed, Assessor Gaume havde iagttaget. Øvrighedspersonen spiste altid lidt, hans hemmelige Sorg havde ødelagt hans Fordøjelse, og mens de andre hengav sig til Bordets Glæder, sad han stille, lyttende, idet han iagttog dem med sine kolde, graa Øjne, der aldrig røbede hans Tanker.

I Dag havde han været særlig umeddelsom, og hans Tilbageholdenhed ved denne Lejlighed var yderst generende, da alle ønskede at vide, hvorledes han forholdt sig i denne Sag, og skønt det ikke faldt nogen af de tilstedeværende ind, at han kunde frikende Luc, mente man, han passende kunde berolige Sindene ved en bestemt Erklæring.

Det var atter Kaptajnen, som tog Mod til sig og gik lige løs paa Spørgsmaalet:

„Lovene fordrer jo, ikke sandt, Svigerfader, at man erstatter den Skade, man tilføjer anden Mands Ejendom?“

„Ganske vist!“ svarede Gaume.

Man ventede videre Forklaring, men da denne udeblev, gav hele Selskabet sig i Færd med at diskutere Processens Aarsag, de mente paa den Maade at faa Gaume til at røbe sig.

„Men vi kan selvfølgelig være ganske rolige,“ sluttede Boisgelin med et smigrende Tonefald, idet han henvendte sig til Assessoren. „Samfundets Sag er i de bedste Hænder. Intet staar

over en Dom, der afgives i fuld Frihed af en hæderlig Samvit-tighed.“

„Deri har De fuldkommen Ret!“ lød det roligt fra Gaume.

Og med denne højst ubestemte Udtalelse maatte de nøjes; med god Vilje kunde man forstaa den som ugunstig for Luc. Nu var man efter en russisk Salat naaet til Jordbær-Is og Dessert. Stemningen var løftet, man lo og talte livligt omkring Bordet, i Overbevisning om den gode Sags Sejr.

Imidlertid kom den skæbnesvangre Dag, da Processen skulde for. Aldrig i Mands Minde havde Beauclair været saa oprørt af Had og Lidenskab. I Førstningen havde Luc taget Sagen meget let. Laboques Stævning morede ham kosteligt. De 25,000 Francs i Skadeserstatning var efter Lucs Mening en aldeles latterlig Fordring. For det første var det omtrent umuligt at bevise, hvorledes det var gaaet til, at den meget omtalte Clouque var tørret ud, i hvert Fald tilhørte de Vandløb og Kilder, Luc havde ledet til Fabrikken og Landsbyen, uden Tvivl Jordans Ejendom, la Crecherie, der var ganske fri for Servitutter, og over hvilke Godsejeren altsaa kunde raade. Paa den anden Side maatte Laboque ved Kendsgerninger støtte sin Paastand om den Skade, Bækkens Forsvinden havde voldt vedkommende Godsejere, og dette blev gjort saa klodset, at ingen Domstol nogen Sinde vilde kunne give ham Ret. Som Luc sagde, var det nok meget snarere ham, der kunde forlange en offentlig Belønning for den Tjeneste, han havde gjort Byen ved at befri den for den Fortræd, det forpestede Vandløb gennem Aaringer havde voldt alle dem, der boede i dets umiddelbare Nærhed.

Nu kunde man fylde Lejet ud og bygge paa Grunden, et Foretagende, der sikkert vilde berige Byens Kasse med mindst 100,000 Francs.

Han kunde ikke med sin bedste Vilje tage denne Sag alvorligt. Men efterhaanden som Tiden gik, og han mærkede den hadefulde Uvilje, der fra alle Sider mødte ham, forstod han, at det ikke var Spøg, og at en højst alvorlig Fare truede hans store Værk.

Og dette gav Luc meget at tænke paa. Trods sine optimistiske Anskuelser var han ikke uvidende om Menneskenes Ondskab.

I den Kamp, han begyndte mod det bestaaende Samfund, var han forberedt paa en kraftig Modstand. Han vidste, at den utaknemmelige Masse altid kaster Snavs og Sten paa Banebryderen. Men han rokkedes ikke ved Udsigten til det Golgatha, der maaske ventede ham, han imødesaa med Ro de Stød, Verdens Taabelighed, Grusomhed og Forræderi vilde give ham. Han indsaa fuldt

ud, at der bagved Laboques og Smaahandlernes Angreb stod hele Borgerskabet, alle de besiddendes Angst for at slippe noget af det, de havde tilrevet sig.

Det var en Tirsdag — Torvedag i Beauclair — at Processen skulde for Domstolen, hvor Assessor Gaume præsiderede.

Byen var i Oprør, Tilstrømningen af Landbefolkningen øgede Feberen. Raadhuspladsen og de tilstødende Gader vrimlede af Mennesker. Derfor havde den omsorgsfulde Søster indstændig bedt Luc tage nogle trofaste Venner med, naar han gik op i Retten. Men det afslog han paa det bestemteste; han vilde være ene, ligesom han ogsaa selv vilde forsvare sin Sag og kun for en Forms Skyld havde antaget en Sagfører.

Ved hans Indtræden i den alt andet end rummelige Sal, der allerede var fyldt til Trængsel, modtoges han af en uheldvars-lende Tavshed; den ivrige Nysgerrighed, der pludselig lukker Munden paa Massen, naar et enligt, vaabenløst Offer fremstiller sig. Hans rolige Optræden irriterede end mere hans Uvenner, der fandt ham fræk.

Staaende paa den ham anviste Plads, lod han sit Blik glide hen over de tilstedeværende, blandt hvilke han genkendte Labo-que, Dacheux, Caffiaux og mange flere handlende midt i en Masse andre, hvis fjendske, ophidsede Ansigter var ham ganske fremmede.

Imidlertid følte han en vis Lettelse ved at se, at hans forhen-værende Venner fra la Guerdache og „Afgrunden“ havde været velopdragne nok til at holde sig borte fra den Arena, hvor deres Fjende skulde kastes for vilde Dyr.

Man ventede en langvarig Forhandling med heftig Menings-udveksling, men her blev man skuffet. Labo-que havde til Defen-sor valgt en Provinssagfører, som var bekendt og frygtet over hele Egnen for sin Ondskab.

Og Lucs Uvenner tilbragte nogle behagelige Øjeblikke, mens denne Mand, i Følelsen af den gyngende Grund, paa hvilken Processen hvilte, anstrengte sig for at latterliggøre Lucs Fore-tagende og de Reformer, han søgte at indføre. Med støjende Munterhed modtog man det forvrængede Billede, han udkastede af det nye Samfund; men Latteren blev til harmfuld Mumlen, da han viste, hvorledes Børnene af begge Køn voksede op sam-men uden Tugt og Orden og fordærvede hverandre indbyrdes, hvorledes Ægteskabets Hellighed besmittedes og krænkedes, hvorledes Usædelighed og Letfærdighed gik i Svang paa den nye Fabrik. Og dog fik alle det Indtryk, at Advokaten ikke havde

ramt Sømmet paa Hovedet, ikke havde naaet selve Sagens Kerne.

Der var en Uro over Tilhørerne, og da Luc rejste sig og begyndte at tale, steg Ophidselsen i den Grad, at hvert af hans Ord modtoges med lydelig Mumlen. Hans Forsvar var ganske enkelt, han holdt sig til Processens Aarsag, nedlod sig ikke til at gendrive de af Laboques Sagfører rejste Beskyldninger mod hans Foretagende, men nøjedes med klart og kortfattet at fastslaa Urimeligheden i Isenkræmmerens Fordring, da den forpestede Bæk kun var til Skade, og da det ydermere var umuligt at fremføre uomstødeligt Bevis for, at han — Luc — ved sine Arbejder havde ledet le Clouques Vand andetsteds hen. Han sluttede, idet han med et Anstrøg af den Bitterhed, der fyldte hans Hjerte, bemærkede, at selv om han ikke fordrede nogen Løn for den Tjeneste, han muligvis havde gjort Byen, mente han dog, at være berettiget til at forlange Fred, mens man paa alle Maader søgte at hemme hans Virksomhed og hindre hans Arbejde.

Flere Gange maatte Retsformanden paabyde Forsamlingen Stilhed under Lucs Forsvar; efter at Regeringsadvokaten havde endt sit Foredrag, der med Vilje var holdt i en ubestemt Tone, som ikke gav nogen af Parterne Ret, tog Laboques Advokat paa ny Ordet, og de Beskyldninger, han udslyngede mod Luc, som han kaldte Anarkist og Folkefordærver, blev modtagne med en saadan Bifaldsstorm, at Formanden maatte true med at rydde Salen, hvis man ikke afholdt sig fra slige Demonstrationer.

Derefter udsatte han Sagen i 14 Dage.

Fjorten Dage efter var Ophidselsen naaet til et saadant Højdepunkt, at man formelig kom i Haarene paa hinanden, naar Talen faldt paa Processen. Man ventede en meget streng Dom, ti til femten Tusind Francs i Skadeserstatning, foruden Omkostningerne ved at bringe Bækkens Vand tilbage i Lejet. Dog var der ogsaa nogle, som rystede paa Hovedet: man burde ikke være for sikker i sin Sag. Retsformandens Holdning under Forhandlingerne havde været langt fra tilfredsstillende for dem, der vilde Luc til Livs.

Gaume var jo en Særling; undertiden maatte man tro, han ikke var rigtig vel forvaret, naar han i Ugevis kunde gaa og gruble over retslige Betæneligheder.

I disse fjorten Dage havde han saaledes været aldeles utilgængelig; havde holdt sig inde, under Paaskud af Upasselighed, skønt det var aldeles vist, at han intet fejlede, men kun vilde unddrage sig enhver Paavirkning udefra. Hvad tog han sig

monstro for bag sine lukkede Døre, der end ikke oplodes for hans Datter? Hvad var det for en Kamp, han her udkæmpede i Ensomhed, paa Ruinerne af sin egen ødelagte Tilværelse.

Dommen skulde falde ved Middagstid, straks efter at Retten var sat. Salen var om muligt endnu fuldere, og Tilhørerne mere støjende og ophidsede, end forrige Gang. Hist og her hørtes triumferende Latterudbrud, blandede med Skældsord. Alle Lucs Uvenner havde givet Møde for at glæde sig over hans Nederlag. Han selv var ogsaa denne Gang kommen uden Ledsagelse, rolig og modig afventede han Udfaldet, han vilde vise, at han kun havde fredelige Hensigter, det kunde enhver læse i hans frejdige Blik, der smilende gled hen over Forsamlingen, som om han ikke anede, at han havde vakt al denne Harme. Paa Slaget tolv viste Formanden sig, fulgt af Bisidderne og Regeeringsadvokaten. Det blev ikke nødvendigt at paabyde Tavshed, alle forstummede, da Gaume rejste sig med Koncepten til Dommen i Haanden; han stod kun et Øjeblik stille og tavs, stirrende ud i Rummet, derefter gav han sig til at læse op med ensformig Betoning.

Det varede længe, thi det ene „saasom“ fulgte efter det andet i stadig Række, idet de forskellige Spørgsmaal belystes fra alle Sider, for at bringe Klarhed over de mindste Ubetydeligheder. Tilhørerne lyttede, uden helt at forstaa, uden at fatte, hvilken Løsning man vilde naa gennem de utallige „pro“ og „contra“, der ustandselig fulgte efter hverandre. Dog syntes hvert nyt Skridt at bringe Lucs Mening frem; det blev stedse klarere, at han ingen Uret havde begaaet, ingen Skade havde tilføjet nogens Ejendom, siden hver Ejer har Lov at foretage Arbejder paa sin Jord, naar den ikke er behæftet med Servitut.

Og Dommen faldt — Luc blev frikendt!

Gaume tav, og et Øjeblik var der dødsstille i Salen, man var som ramt af Lynet, men saa saare Forsamlingen ret havde fattet, hvad der her var sket, hørtes fra alle Sider Raab, Skrig, Hujen og Forbitrelsesudbrud.

Mængden, der i Maaneder var bleven paavirket og ophidset ved usandfærdigt Opspind, stod pludselig med tomme Hænder; det Offer, man havde lovet deres Harme, reves med ét bort; men saaledes lod man sig ikke narre, selv om en øjensynlig underkøbt Dommer prøvede paa i sidste Øjeblik at redde Forbryderen.

Luc var jo en Folkefjende — en fremmed, som var kommen, ingen vidste hvorfra, for at ødelægge Byen ved fordærlige Anskuelser, for at bringe de handlende til Betlerstaven, ophidse

Borgerne mod hverandre og tænde Oprørets Lue i en fredelig Befolkning ved at bringe Arbejderne til at sætte sig op mod Principalerne. Havde han ikke med djævelsk Ondskab bestjaalet Byen, udtørret et Vandløb, der var til Velsignelse for alle dem, der boede ved dets Bred. Hver eneste Uge havde „Beauclairs Avis“ gentaget disse Beskyldninger, raabt dem ud, hamret dem ind i de tykkeste Hoveder med giftige Hentydninger, der æggede til Had og Hævn. Embedsmænd og Storborgere paa-virkede Smaafolkene, ophidsede dem ved Løfter om Støtte paa alle Maader. Og de lavere Klasser, der i Maaneder havde levet under en saadan Paavirkning, var omsider naaet op i en Tilstand af Raseri, der ikke kendte Grænser. De var overbeviste om, at en Fordærvelsens Pest udgik fra la Crecherie, de saa rødt, de vilde have Blod. Knyttede Næver løftedes, Raabene blev stedse vildere: Ned med ham! Ned med Tyven, ned med Bedrageren!

Bleg og rolig, uden en Bevægelse i det strenge Ansigt stod Gaume midt i Larmen. Han vilde tale, vilde have Salen ryddet, men maatte opgive at skaffe sig Lydighed; Mængden var for rasende.

Derfor maatte han for Rettens og for sin egen Værdigheds Skyld afbryde Forhandlingerne, og fulgt af Bisidderne og Regeringsadvokaten forlod han Salen uden at sige et Ord.

Imidlertid sad Luc paa sin Plads, rolig og smilende. Dommen havde været lige saa overraskende for ham som for hans Modstandere, thi han vidste overmaade vel, i hvilke Omgivelser Gaume levede, og han troede ikke paa Retfærdighed fra den Kant. Derfor følte han en umaadelig Lettelse ved at møde en Mand, der stod fast, trods al fordærvelig Paavirkning. Men da Mængdens forbitrede Skrig naaede hans Øre, forsvandt hans til-lidsfulde Smil, og hans Hjerte strømmede over af Bitterhed, mens hans Blik sørgmodigt gled hen over den hylende Pøbel. Hvad havde han dog gjort alle disse vrede Mennesker? Vilde han ikke deres Vel, og arbejdede han ikke med alle sine Evner paa at bringe dem Lykke? Paa at ordne deres Tilværelse, saa at de kunde leve som Brødre i Samdrægtighed og Kærlighed! Han kunde næsten ikke holde ud at se disse enfoldige Sjæle i denne Ophidselse, i denne Løgn, raabende og skraalende Skældsord mod den, der var deres sande Ven, og som man saa skændigt havde bagvasket. Ned med Tyven! Ned med Folkefordærveren!

Luc kunde kun med Møje tilbagetrænge de frembrydende Taarer, der brændte ham i Øjnene, men han beherskede sig, han vilde staa som en Mand under Forhaanelsen.

Den støjende Mængde, der troede, at han trodsede den, vilde

sagtens have brudt igennem den Egetræs Skranke for at naa ham, hvis det ikke var lykkedes Gendarmene at skubbe ham ud og faa Døren lukket.

Retsskriveren kom til Luc med en indstændig Anmodning fra Assessor Gaume om ikke at gaa ud straks, da der ellers let kunde ske en Ulykke, og Luc indvilgede derfor modstræbende i at opholde sig nogle Øjeblikke i Portnerboligen, for at Mængden kunde faa Tid til at sprede sig. Men dette Kvarterstid var overordentlig pinligt for den tapre Mand, der skammede sig over at krybe i Skjul; han havde allerhelst fremstillet sig for sine Modstandere; det passede ham ikke at bære sig ad, som ængstedes han af en daarlig Samvittighed. Og da Pladsen uden for Raadstuen var omtrent tom, lod han sig ikke holde tilbage, men vilde roligt begive sig hjemad til Fods, uden nogens Ledsagelse. I Haanden havde han en tynd Spadserestok, som han fortrød at have medtaget, da han var bange, man skulde tro, han havde forberedt sig paa Kamp.

Langsomt vandrede han altsaa hen ad Gaden og var ubemærket naaet omtrent gennem Byen; Folkemængden havde spredt sig i den Tro, at Luc ikke vilde vove at vise sig i de første Par Timer. Men paa Torvet blev han genkendt; man begyndte at pege paa ham, ja nogle Lediggængere gav sig til at følge efter ham af Nysgerrighed, uden onde Hensigter, thi de tilstedeværende var hovedsagelig Bønder, der ikke var indblandede i Striden: Og intet foruroligende skete, førend Luc kom til Hjørnet af Briasgade, hvor Laboque i sin Dør stod og rasede over sit Nederlag, omringet af deltagende Meningsfæller.

Alle Nabolagets Smaahandlere var ilede til Isenkræmmerens Butik, saa saare Efterretningen havde spredt sig over Byen. Saa var det altsaa sandt! Den nye Fabrik skulde ruinere dem i Bund og Grund med sin Forbrugsforening, siden Loven gav Luc Medhold.

Laboque var just i Færd med for tiende Gang at beskrive en nys ankommen, hvorledes denne Forræder, denne Gaume, var gaaet over til Fjenden, da han pludselig fik Øje paa Luc, der roligt gik forbi den Forretning, hans Djævelskunster havde lagt øde. Denne Frækhed bragte Manden ud af sig selv, han maatte beherske sig for ikke at styrte sig over sin Fjende, og med en Stemme, der var halvkvalt af Harme, skreg han: Ned med Tyven, Bedrageren, Folkefjenden!

Luc gik roligt videre, men da han kom forbi den ophidsede Gruppe, der haanede ham paa aaben Gade, vendte han Hovedet og lod sit Blik hvile paa de forstyrrede Mennesker, der nu saa, at

han trodsede dem, Skrigene blev end mere heftige, som en Stormvind suste Raabet gennem Luften: Ned med Tyven, ned med Folkefjenden!

Luc gik roligt sin Vej, og skønt hele Flokken fulgte efter ham med truende Miner og Bevægelser, paaskyndede han ikke sin Gang, men saa sig roligt om, som om dette Optrin aldeles ikke vedkom ham.

Efterhaanden som Flokken drog hen ad Gaden, øgedes den bestandig: fra hver en Butik kom nye Købmænd ud for at slutte sig til deres Standsfæller, mens Kvinderne hujende og skraalende stod i Butiksdørene, ja, nogle nøjedes ikke med at skrigе og raabe.

Luc lagde Mærke til en ung, smuk Frugthandlerske, der styrtede frem og truende viste baade Kløer og Tænder, som om hun vilde rive ham i Stykker.

Og Børnene! De galoperede af Sted af alle Kræfter. En lille Fyr paa knap seks Aar var ved at falde over Lucs Ben i sin Iver for, at „Herren“ skulde høre ham skraale „Ned med Tyven! Ned med Folkefjenden!“ Stakkels Barn! Hvem havde dog udsaaet Had og Nag i hans lille Hjerte? Det blev endnu værre, da man længere hen i Gaden kom forbi Fabrikkerne. Gouriers Arbejdersker viste sig ved Vinduerne, klappede i Hænderne, hylede af Glæde, og Chodorges og Mirandes Folk, der røg sig en Pibe i Middagsstunden, var fejge og trælbundne nok til at raabe med. En mager, rødhaaret Arbejder med store, dorske Øjne fik et formeligt Anfald af Vanvid, idet han overdøvede de andre med sine Skrig: „Ned med Tyven! Ned med Folkefjenden!“

Ak, hvilken Jammer at gaa saaledes op ad den lange Briasgade, forfulgt af en hylende Fjendefløg, der stedse blev talrigere, stedse lod flere Skældsord og Forhaanelser regne ned over hans Hoved! Luc mindedes den Aften for fire Aar siden, da han kom til Beauclair. Han huskede, at disse brødløse Stakler, der trampede hen ad den samme Gade, havde fyldt hans Hjerte med en saa grænseløs Medlidenhed, at han havde svoret at hellige dem sit hele Liv, at anvende alle sine Evner for at frelse dem fra Elenighed. Hvad var det dog, han i disse mellemliggende Aar havde gjort, siden en saadan Masse Had og Nag havde ophobet sig imod ham, siden de nu fyldte Luften med deres Skrig og forfulgte ham paa aaben Gade? Han havde forkyndt Broderskabets og Samdrægtighedens Evangelium, talt om et nyt Samfund, grundet paa det forædlende Arbejde, der skulde skaffe Menneskeheden Retfærdighed. Han havde selv givet et Eksempel ved at bygge den nye Fabrik, Spiren til den ny Stad, som skulde styres, saa at

dens Beboere naaede den størst mulige Lykke, og hvor man allerede saa Frugten af hans Virksomhed. Derfor betragtede hele Beauclair ham som en Forbryder, thi han forstod, at Byens Befolkning stod bagved den larmende Skare. Men hvilken Bitterhed, hvilken Smerte voldte det ikke denne retfærdige at vandre op ad sit Golgatha, haanet og bespottet af dem, han vilde igenløse!

Luc syntes, Briasgade aldrig vilde faa Ende; Mængden voksede stadig, Skrigene tog til i Heftighed. — Ned med Tyven, ned med Folkefjenden!

Han standsede et Øjeblik, vendte Ansigtet mod sine Forfølgere, saa paa dem for at vise dem, at han ikke flyede. Og da man netop kom forbi en Nybygning, hvor der laa en Bunke Murbrokker, bøjede en af Hoben sig og tog en Sten og kastede den efter ham. Straks efter fløj en Regn af andre Stene om ham, medens Truslerne fordobledes:

Ned med Tyven! ned med Folkefjenden!

Nu stenede de ham! Han løftede ikke en Haand, vendte sig og vandrede videre. Og vaabenløs, som han var, vedblev han at bevare den Ro, som han skyldte sin gode Samvittighed; han var jo overbevist om, at hans Sag maatte gøre ham usaarlig, hvis den var retfærdig. Men hans saarede Hjerte vaandede sig i Kvide over at se en saadan Vildfarelse, en saadan Taabelighed. Taarerne steg ham til Øjnene, og han maatte anvende al sin Selvbeherskelse for at holde dem tilbage.

Ned med Tyven! ned med Folkefjenden!

En Sten traf hans Hæl, en anden strejfede hans Laar. Det blev en morsom Leg, i hvilken Børnene tog Del. Men de var temmelig ubehændige, de fleste Sten sprang hen ad Jorden. Dog suste to saa tæt forbi hans Hoved, at man kunde tro, de ramte ham.

Nu vendte han sig ikke mere om, han gik op ad Gaden uden dog at paaskynde sin Gang. Den Smerte, han følte, var saa stor, at han syntes at glemme det Optrin, der foregik bag hans Ryg, i den lange Martyriets Gade. Men endelig ramte en Sten ham og flængede hans ene Øre, mens en anden traf ham i Haandfladen og skar som en Kniv. Og Blodet trængte frem af Saaret, faldt til Jorden i store, tunge Draaber.

Ned med Tyven, ned med Folkefjenden!

En panisk Skræk standsede Hoben. Flere tog i Forskrækkelse Flugten. Kvinderne skreg op og løb deres Vej, med de mindre Børn paa Armene. Kun de mest rasende vedblev at forfølge Luc, der efter at have kastet et Blik paa sin Haand, tog sit Lomme-

tørklæde op, tørrede Blodet af sit Øre og rullede det om den blødende Haandflade.

Men hans Skridt blev ikke hastigere, og skønt han følte, at Flokken kom nærmere, saa nær, at han næsten kunde mærke dens stønnende Aandepust paa sin Nakke, vendte han sig dog endnu en Gang om. I første Række mødte hans Blik den lille, rødhaarede Arbejder fra „Afgrunden“. Med et Spring stod han Ansigt til Ansigt med den Mand, han havde forfulgt gennem hele Briasgade, og da Luc pludselig standsede og vendte sig om, spyttede han ham i Ansigtet uden selv at vide, hvorfor han var kommen i et saa afsindigt Raseri.

Ned med Tyven! ned med Folkefjenden!

Omsider var Luc naaet til Enden af Gaden, og denne Gang vaklede han, fo'r tilbage, under denne skændige Fornærmelse. Alt Blodet veg fra hans Ansigt, mens hans kraftige, højre Arm i retfærdig Vrede løftedes til Hævn.

Med et eneste Slag kunde han have knust den lille Arbejder, der saa ud som en ussel Dværg ved Siden af den høje, straalende Kæmpe. Men Luc fik i sin Kraft og i sin Skønhed Tid til at beherske sig. Han slog ikke, men to store Taarer rullede ned over hans Kinder, bitre Sorgens Taarer, som han græd over en Van-kundighed, der drev Mennesker til at begaa en saadan Lavhed. Han græd over det stakkels Folk, der ikke vil frelses.

Hist og her hørtes Haanlatter og spotske Ord, og saa lod Mængden ham gaa hjem, ensom og blødende.

Om Aftenen lukkede Luc sig inde. Han vilde være alene i den lille Pavillon, han stadigt beboede ud til Combettesvejen. Hans Frikendelse var desværre ingen Sejr, det indsaa han kun alt for vel. De lave Forhaanelser, han havde været udsat for, Hobens rasende Skrig, der endnu genlød i hans Øren, sagde ham tydeligt nok, at nu var der erklæret Krig, Krig paa Kniven mod hele Byen. Det var det bestaaende Samfunds sidste Krampetrækninger, den sidste Kraftanstrengelse. Det stred imod, vilde ikke dø, kæmpede fortvivlet i Haab om at kunne standse Menneskeheden i dens Fremskridt. Myndighederne søgte Redning i ubønhørlig Strengthed, i voldsom Magtudfoldelse, mens de andre, de følsomme, fremmanede Fortidens, Overleveringernes Poesi, alt det, Mennesket savner og begræder, og endelig sluttede nogle sig i Fortvivlelse til Revolutionspartiet, som om de kun ønskede at se Enden paa det hele. Og Luc følte, at han havde hele Beauclair imod sig; Byen, som var en lille Verden i det — store Verdensrige.

Selv om han ikke tabte Modet, ikke opgav Kampen, var han

ikke desto mindre bedrøvet til Døden; han maatte have Lov til at hengive sig til sin store Sorg og i Ensomhed ride Stormen af. Naar han saaledes en sjælden Gang var nedslaaet, holdt han mest af at tømme den bitre Kalk alene og kom først frem, naar han paa ny kunde vise sine Omgivelser en rolig, tapper Mine. Altsaa lukkede han Døre og Vinduer, idet han gav sine Folk bestemt Befaling til ingen at indlade.

Ved Ellevetiden forekom det ham, at han hørte lette Fjed ude paa Vejen. Lidt efter var det, som om nogen sagte kaldte paa ham. Han fo'r sammen, ilte til Vinduet, lukkede det op og saa gennem Persiennens Tremmer ud i Natten, hvor han lige kunde skelne en fin, slank Skikkelse. Nu lød en blid Stemme:

„Hr. Luc! Det er mig, jeg maa endelig tale med Dem!“

Josine stod udenfor. Han betænkte sig ikke et Øjeblik, men gik straks ned, aabnede den lille Dør ud til Vejen og førte hende ved Haanden ind i sit Værelse, hvor Lampen brændte stille bag de lukkede Skodder.

Men næppe havde han set paa hende, før han grebes af heftig Ængstelse, thi hendes Klæder var i Uorden, og hendes Ansigt fortrukket og forgrædt.

„Men Gud i Himlen, Josine! Hvad er der dog i Vejen? Hvad er der sket?“

Hun græd, og hendes opløste Haar faldt ned over hendes Hals, hvis hvide Hud man kunde se, da Kraven var reven af hendes Kjole.

„Ak, Hr. Luc! Jeg maatte tale med Dem, ikke fordi han igen har slaaet mig, men fordi han i Aften, da han kom, sagde saadanne frygtelige Ting, truede og rasede! . . . De maa have det at vide straks!“

Og nu fortalte hun, at Ragu, da han havde faaet at vide, hvad der var sket, og hvorledes man havde forfulgt hans Principal, var gaaet hen paa Caffiaux' Beværtning, ledsaget af Bourron og et Par Kammerater, som han lokkede med sig. For lidt siden var han kommen beruset hjem, skraalende op om, at han var led og ked af la Crecherie og hele den snærpede Anstalt, at han ikke vilde blive en Dag længere et Sted, hvor man var ved at sprække af Kedsomhed, og hvor de gjorde Vrøvl, naar man tog sig et Glas for meget. Derefter havde han villet tvinge hende til paa staaende Fod at pakke deres Tøj sammen for straks næste Morgen at gaa tilbage til „Afgrunden“, hvor de antog alle de Folk, der forlod la Crecherie. Og da hun vilde vente lidt, blev han saa rasede, at han pryglede hende og kastede hende ud.

„Med mig kan det være det samme. Men det er Dem! Dem,

de haaner, Dem, de vil til Livs! I Morgen tidlig tager Ragu bort, intet vil holde ham tilbage, og han vil lokke Bourron og flere andre med sig . . . Jeg — aa Gud i Himlen — jeg maa jo følge ham, og at det er en skrækkelig Sorg for mig, behøver jeg vist ikke at sige, jeg blev saa fortvivlet, at jeg maatte herhen lige straks, jeg var alt for bange, jeg aldrig mere skulde faa Dem at se!“

Hans Blik hvilte paa hende, mens en ny Strøm af Bitterhed bragte hans Hjerte til at svulme. Skulde Ulykken være endnu større, end han anede? Vilde hans egne Folk forlade ham og genoptage deres bedrøvelige Tilværelse fra fordum, længtes de virkelig tilbage til det Helvede, han saa møjsommelig havde draget dem bort fra? Han havde altsaa i de forløbne Aar intet vundet, ikke gjort Indtryk, hverken paa deres Forstand eller deres Hjerte. Og det allersørgeligste, det allerværste for ham, var den Kendsgerning, at Josine var ulykkelig, hun kom her til ham som den første Dag, forgrædt, forslaaet, kastet paa Gaden. Saa maatte han begynde forfra, thi Josine var jo det hele, lidende Folk. Først den Dag, han mødte hende, saa bedrøvet, saa forladt, var han skreden til Kamp mod Slaveriet, mod Arbejdet, der gjordes til Trælleaag. Hun var den ydmygste, den elendigste af alle Skabninger, saa nær Rendestenen, og hun var dog den skønneste, den blideste, den bedste, den uskyldigste. Saa længe Kvinden led, kunde Verden ikke frelses.

„Ak, Josine, Josine, hvor det smerter mig, og hvor jeg har ondt af Dem!“ mumlede han med en Stemme, der skælvede af usigelig Ømhed, mens Taarerne løb ham ned over Kinderne ved Synet af hendes Jammer.

Men hendes Sorg øgedes, hun kunde ikke taale at se ham saa bedrøvet, saa modløs. Han var jo hendes alt, hun tilbad ham jo som et højere Væsen; han havde jo reddet hende, givet hende al den Glæde, hun nogen Sinde havde kendt! Tanken om de Forhaanelser, han nys havde lidt, om hans skrækkelige Vandring gennem Beauclair, gjorde hendes Kærlighed dobbelt stærk, drog hende mod ham med en uimodstaaelig Trang til at lindre hans Smerte, lægge Balsam paa hans Saar, give sig helt hen, hvis det kun et Øjeblik kunde trøste ham. Hvad skulde hun dog finde paa for at udslette den Fornærmelse, man havde slynget ham i Ansigtet, for at han paa ny skulde føle sig agtet, beundret, elsket? Hun bøjede sig frem mod ham med udbredte Arme og Øjne, der straalte af den inderligste Kærlighed.

„Ak, Hr. Luc, jeg er saa fortvivlet over at se Dem ulykkelig, og jeg vilde saa gerne trøste Dem lidt!“

De var hinanden saa nær, at den ene kunde føle Varmen af den andens Aandepust. Og deres gensidige Medfølelse var saa overstrømmende, at de ikke vidste, hvad de skulde finde paa for at hjælpe hinanden. Hvor hun led! Hvor han sørgede! Og han havde kun Tanke for hende, mens hun kun tænkte paa ham med grænseløs Trang til at gøre ham glad og lykkelig.

„Aa, jeg er ikke saa meget at beklage, det er Deres Lidelser, Josine, der er en Forbrydelse, men jeg *vil* og skal frelse Dem!“

„Nej, nej, Hr. Luc, bryd Dem aldrig om mig, det er Dem, der ikke maa være bedrøvet, thi De er et Forsyn for os alle!“

Og da hun nu kastede sig i hans Arme, trykkede han hende til sit Bryst med lidenskabelig Ømhed. Dette maatte ske, det var to Flammer, der flød sammen, forenede sig, for kun at blive et eneste Godhedens og Styrkens Arnested.

Og de laa i hinandens Favn, de tilhørte hinanden i uimodstaaelig Trang til at bringe hinanden Trøst og Glæde. Alt havde ført dem sammen, begge var de grebne af Kærlighed ved første Blik, og denne Kærlighed var langsomt vokset, og havde nu kastet dem i hinandens Arme. Nu mødtes de i et Kys, det, de saa længe havde ventet, og som Skæbnen nu omsider tilstod dem. Ingen Anger var her tænkelig, de elskede hinanden, som de levede, i Sundhed og Styrke.

Og i den stille Stue, medens Luc holdt Josine i sine Arme, følte han, at han havde faaet en mægtig Støtte i den store Kærlighed, paa hvilken hans nye Stad skulde hvile, og som ene kunde bringe Samklang og Lykke. Han havde viet sit hele Liv, sin hele Virken til de fattige og undertrykte, da denne yndige Josine helt blev hans. Pagten var beseglet, nu maatte hans Apostelgerning bære Frugt, han trængte til en Kvinde for at igenløse Menneskeheden. Og hvilken Styrke følte han ikke nu strømme gennem sin Sjæl, mens den stakkels, lille Fabrikspige, som han havde mødt halvdød af Sult og Nød, laa i hans Favn, glødende af Kærlighed, straalende som en Dronning!

Hun havde kendt den dybeste Nedværdigelse, hun skulde hjælpe ham til at skabe en ny prægtig, lykkelig Verden. Det var til hende, til hende alene, han trængte, for at fuldføre sit Hverv, thi den Dag, han havde frelst Kvinden, var Verden ogsaa reddet!

Blidt og ømt hviskede han til hende:

„Giv mig din Haand, Josine, din stakkels, lemlæstede Haand!“

Og hun rakte ham sin Haand, hvor Pegefingeren var reven bort af en Maskine.

„Den er saa styg!“ mumlede hun.

„Styg! Ak, Josine, den er mig saa dyrebar, at jeg synes, jeg aldrig har set noget skønnere.“

Og med disse Ord trykkede han sine Læber mod Arret og bedækkede den lille, spinkle Haand med Kys.

„Ak, Luc, hvor du elsker mig, og hvor jeg elsker dig!“

Udenfor laa Beauclair nedsunken i tung Søvn, mens Hamre og Maskiner paa de to Fabrikker kappedes om at vise, at de levede og var rede til Morgendagens Kamp. Thi Krigen var i fuld Gang, den vilde sikkert blive end mere vild og haardnakket efter det, der nu var sket. Men midt i Strid og Plage nød Luc en Fredens og Lyksalighedens Stund; og hvor haarde Lidelser, der end ventede ham, var Kærlighedens udødelige Udsæd gjort, den vilde nok spire og give rig Høst i Fremtiden.

VIII.

Og hver Gang en ny Ulykke traf la Crecherie, hver Gang Folkene svigtede Luc, hemmede det Arbejde, han gjorde i Retfærdighedens og Fredens Tjeneste, sagde han nu altid:

„Det er, fordi de ikke kender Kærlighed! Hvis de virkelig elskede, vilde alting lykkes, alt vilde spire frem til Sejr under den varme Sols Straaler!“

Hans Værk havde naaet den foruroligende, afgørende Stund, hvor det tilsyneladende stod stille. I enhver Bevægelse fremad kommer et Øjeblik, hvor man ikke rører sig, ja, hvor man snarere gaar tilbage, hvor Kampen hviler under en nødtvungen Vaabenstilstand. Man ængstes, thi det ser ud, som om man slap Taget, mistede Fodfæste, som man aldrig vilde naa Maalet.

Men i saadanne Timer viser Heltene netop, hvad de duer til, da maa deres Sjælsstyrke, deres urokkelige Tro lægges i Vægtskaalen for at vinde Sejr.

Næste Dag prøvede Luc at tale Ragu til Rette og faa ham til at blive paa la Crecherie. Men han mødte onskabsfuld Stædighed hos denne Arbejder, der med spotsk Skadefryd svigtede i det Øjeblik, da Mangel paa Arbejdskraft kunde gøre mest Fortræd. Desuden var det ikke alene for at skade Luc og den nye Fabrik, at Ragu havde fattet sin Beslutning, den havde en dybere Grund i en Længsel efter Slavearbejdet, efter Trældomsaaget: det var blevet Mandens anden Natur.

I det lune Solskin, i det nette, renlige, lille Hus, savnede Ragu den gamle Bys stinkende Gyder, de forfaldne Huse, hvor alskens Smitstof forpestede Luften. Han længtes efter Vindusten i Caffiaux' Beværtning, naar han sad i det lyse Forenings-

lokale, hvor Spiritus var forbudt. Han ærgrede sig over den Orden, der herskede i Forbrugsforeningens Udsalg, naar han købte noget der, gik det ikke an at ødsle med sin Ugeløn, prutte og købslaa, som i de smaa Butikker inde i Byen, hvor man ganske vist snød ham, men hvor han kunde udskælde Købmændene for Tyvepak og kives saa meget, han lystede. Og jo mere Luc trængte ind paa ham, jo stædigere blev han i sin Glæde over at kunne drille Principalen ved at gaa, siden denne lod til at være saa ivrig efter at holde paa ham.

„Nej, nej, Hr. Luc, det bliver ikke anderledes! Maaske gør jeg en Dumhed, hvad jeg for Resten ikke tror. De havde lovet os Guld og grønne Skove. Sandheden er, at vi ikke har større Fortjeneste her end andetsteds, men en hel Bunke kedsommelige Anstalter, der ikke passer mig!“

Han havde Ret; thi Fordelingen af Overskuddet paa den ny Fabrik havde ikke hidindtil givet Folkene mere Fortjeneste end Ugelønningen paa „Afgrunden“.

„Men vi lever jo meget ordentligt alle sammen!“ svarede Luc, „og er det ikke Hovedsagen, naar Fremtiden er os sikret? Naar jeg har bedt jer have en Smule Taalmodighed i Førstningen, er det, fordi jeg er overbevist om, at vi vil naa Maalet — alles Lykke! Men vi maa tro paa vort Værk, og vi maa arbejde, ja, arbejde meget.“

Disse Ord rørte aldeles ikke Ragu. Imidlertid fangede han dog et Ord:

„Ja, vist saa, alles Lykke!“ lo han spotsk. „det lyder jo overmaade pænt! Men jeg synes bedre om at arbejde for mig selv og min Lykke!“

Nu erklærede Luc, at Ragu naturligvis havde sin Frihed, at hans Regnskab skulde blive opgjort, og at han kunde gaa sin Vej, naar det passede ham.

I Grunden var han glad ved at blive dette ondsindede Menneske kvit, der sagtens efterhaanden vilde fordærve de andre Arbejdere. Men hans Hjerte blødte ved Tanken om at miste Josine, og han skammede sig en Smule ved at maatte tilstaa, at dette var Grunden til den Anstrengelse, han gjorde for at faa Ragu til at blive. Han kunde næsten ikke taale at tænke sig, hvorledes den ulykkelige, unge Kone vilde faa det i den smudsige, gamle By, hvor hun skulde leve hos denne Mand, der i Drukkenskab naturligvis vilde handle ilde med hende. Han saa hende i Aanden i det afskyelige Hus i Tremaanegade, saa hende i Nød og Elendighed, langt borte fra den Ven, der kunde vaage

over hende, hvem hun nu tilhørte, og hvis højeste Lykke det var at være i hendes Nærhed!

Den paafølgende Nat var hun igen hos ham, og det kom til et hjerteskrærende Optrin med Taarer og Løfter og de afsindigste Planer. Imidlertid sejrede dog Fornuften, de maatte finde sig i det uundgaaelige, hvis de ikke vilde gøre det store Værk ubodelig Skade.

Josine maatte følge med sin Mand, det kunde hun ikke nægte, hvis hun ikke vilde vække almindelig Forargelse; mens Luc blev paa Fabrikken og arbejdede paa alles Lykke med den urokkelige Overbevisning om, at Sejren engang vilde forene dem. De var jo stærke i deres uovervindelige Kærlighed. Hun lovede at komme til ham saa ofte, det var hende muligt. Men deres Afsked var alligevel sønderrivende, og Luc havde hele sin Selvbeherskelse behov den næste Dag, da han saa hende forlade la Crecherie og vandre bag efter Ragu, der tilligemed Bourron paa en Trækkevogn transporterede deres Smule Flyttegoods til Beauclair.

Tre Dage efter gik Bourron ogsaa bort og traf om Aftenen sin Ven i Caffiaux' Beværtning. Ragu havde gjort saa tykt Nar ad „Mandelmælken“ i Foreningslokalet, at Bourron ikke syntes, han kunde være bekendt at blive, men flyttede tilbage i det gamle Hus i Tremaanegade, hvor Ragu og Josine ogsaa boede.

Bourrons Kone, den evigglade Babette, havde gjort sit til at forhindre denne Taabelighed, men havde omsider givet efter. Naa, det gik vel nok alt sammen, Bourron var jo i Grunden en skikkelig Fyr, der nok fik Øjnene op for sin egen Fordel. Og hun lo, og hun pakkede sine Sager sammen, idet hun erklærede, at hun ikke sagde Farvel til sine Naboersker, da hun ikke kunde faa i sit Hoved, at hun virkelig for bestandig skulde forlade de pæne, smaa Haver, hvor der var saa rart at sidde. Allermest gik det hende til Hjerte at tage Børnene ud af Skolen, hvor baade Sebastian og Marthe gjorde gode Fremskridt, og da Søster bad hende lade dem vedblive at komme, samtykkede hun med Glæde.

Men imidlertid var Sagen ret alvorlig, thi Ragus og Bourrons Eksempel virkede, saa at flere af Folkene mistede Troen paa Luc, der endogsaa hos den fornuftige, stadige Bonnaire mærkede en vis Ubestemthed.

Bonnaire led en Del under sin Kones Misfornøjelse, thi Toppen var hvert Øjeblik rasende over ikke at kunne faa sin Forfængelighed tilfredsstillet, hun havde hverken kunnet købe den Silkekjole eller det Ur, der i lange Tider havde været hendes Ønskers Maal. Desuden taalte hun ikke at høre Tale om al

denne Lighed, om dette Fællesskab, der aldeles ikke passede for hendes hovmodige Karakter.

Imidlertid mærkede Luc godt, at Bonnaire kun halvvejs var med ham. Ganske vist tillod den solide Mand sig aldrig nogen nedsættende Udtalelse, han arbejdede støt og stadigt, gav ved sin samvittighedsfulde Opførsel de andre et godt Eksempel. Men ikke desto mindre undgik det ikke Lucs vagtsomme Øje, at der over hans Holdning var en vis Træthed, som ofte grænsede til Modløshed. Og det smertede Luc at se en Mand, for hvem han maatte nære den dybeste Agtelse, og hvis Viljestyrke han kendte, saa hurtig slippe Taget. Dersom Bonnaire mistede Troen, var det maaske, fordi Værket ikke duede!

Og en Aften ved Indgangen til Værkstederne kom det til en Forklaring mellem de to Mænd. De havde truffet hinanden, da Solen sank paa en høj, klar Himmel; de satte sig ned paa en Bænk og gav sig til at tale sammen.

„Ja, Hr. Luc, der tager De ikke fejl,“ svarede Bonnaire paa et Spørgsmaal fra den anden, „jeg tvivler stærkt om, at Deres Foretagende vil lykkes. De husker jo nok, at jeg altid har haft den Indvending mod Deres Idéer og Deres Fremgangsmaade, at De gjorde alt for mange Indrømmelser, og jeg har kun forsøgsvis sluttet mig til Dem. Men jo længere vi kommer, jo tydeligere ser jeg, at jeg ikke havde Uret. Nu er Forsøget gjort, nu maa der tages fat paa en anden Maade, paa en mere radikal Maade!“

„Hvad siger De? Er Forsøget gjort!“ udbrød Luc, „men bedste Bonnaire, vi har jo knap begyndt! Der maa gaa Aar, ja, maaske Menneskealdre, vi maa have Taalmodighed, ikke blive trætte af at arbejde! Og det er Dem, min Ven — Dem — den tapre, energiske Mand, der saa snart begynder at tvivle!“

Og han saa paa den kraftige Skikkelse med det brede, fredelige Ansigt, der straalte af frimodig Hæderlighed.

Men Arbejderen rystede paa Hovedet:

„Hvad nytter god Vilje og Udholdenhed her? De tager ikke skrap nok fat paa Sagen; De stoler for meget paa Folks sunde Fornuft. Deres Sammenslutningssystem vil aldrig bære Frugter, der er noget værd. Sygdommen er saa vidt fremskreden, at den kun kan helbredes ved de mest indgribende Midler.“

„Men, hvad mener De da, her bør gøres“?

„Jeg mener, at Folket straks maa bemægtige sig Arbejdsredskaberne, at Borgerstanden maa udlevere Kapitalen, som Folket saa maa kunne raade over for at gennemføre en fuldstændig Omordning af Arbejdsvilkaarene.“

Og atter udviklede Bonnaire sine fuldstændige kollektivist-

ske Anskuelser, mens Luc sørgmodigt hørte til, idet han forundret saa, hvor lidet han havde været i Stand til at paavirke denne tænksomme Mands lidt uklare Forstaaelse; de fem Aars Ophold paa la Crecherie havde ikke forandret en Tøddel i Bonnaires Opfattelse. Alting gik ham for langsomt. Fremskridtene var ikke synlige nok, han troede stadig kun paa en heftig Omvæltning.

„Vi opnaar ingenting med det gode; jeg har bestandig ment, der maatte skrap Lud til de skurvede Hoveder. Vi maa tage alting for at faa alting!“

De tav et Øjeblik. Solen var gaaet ned, og Natholdet havde taget fat paa Arbejdet; Hamrene dundrede inde paa Værkstederne. Og midt i denne Larm grebes Luc af en usigelig Sørgmodighed ved at se sit Værks Fremvækst truet af denne Utaalmødighed hos de bedste efter at se deres Samfundsideal virkeliggjort. Var det ikke ofte den heftige Kamp for Idéerne, der hemmede de virkelige Fremskridt?

„Jeg vil nødig tale videre om Sagen, min Ven,“ sagde Luc omsider. „Men jeg tror, at vi under de for Haanden værende Omstændigheder frem for alt ikke maa forhaste os og tage nogen yderliggaaende Beslutning. Jeg er bestandig overbevist om, at man ved at følge min Metode langsomt, men sikkert vil naa det Maal, baade De og jeg stræber efter, at den er Vejen til det forjættede Land. Vi har ofte nok diskuteret dette Emne uden at komme til gensidig Forstaaelse. Hvad nytter det derfor at bedrøve hinanden . . . Dog haaber jeg, at jeg i denne vanskelige Tid kan stole paa Dem, min Ven; jeg haaber, De bliver mig tro og ikke svigter den Sag, vi i Fællesskab har arbejdet for i disse Aar.“

Bonnaire slog ud med Haanden:

„Aa, Hr. Luc, De tror da vel aldrig, jeg er en Forræder! Jeg er ikke den Mand, der glemmer, hvad De har gjort for mig og mine, De har skaffet os mere end det daglige Brød, og jeg er rede til at spise det tørt med Dem, saa længe det skal være . . . Det, jeg her har sagt Dem, det er noget, jeg ikke snakker med de andre om. Det bliver mellem os. Jeg gaar selvfølgelig ikke om mellem Folkene og siger, at vi gaar vor Ødelæggelse i Møde. . . . Vi har gjort fælles Sag, og vi staar Last og Brast med hinanden, til Taget ramler ned over Hovedet paa os.“

Rørt trykkede Luc den brave Mands Hænder. Og den paafølgende Uge blev han end mere rørt ved at overvære et Optrin i Valsemaskinhallen. Han havde faaet Underretning om, at tre misfornøjede Arbejdere vilde følge Ragus Eksempel og søgte at trække saa mange af Kammeraterne med som muligt. Og netop

som Luc kom for at bringe Ro i Lejren, saa han Bonnaire midt i en Flok ondsindede Arbejdere, der talte og gestikulerede ivrigt.

Han stod stille og hørte Bonnaire sige netop, hvad der skulde siges — hørte ham minde Folkene om alt det gode, Forretningen allerede havde givet dem, hørte ham berolige dem, der ængstedes for Fremtiden, idet han forsikrede dem, at alt nok blev godt, hvis de blot vilde arbejde med Iver og Fortrøstning.

Bonnaire var saa stor, saa smuk, at alle faldt til Føje ved at høre hans Ord, og ikke en eneste af de Opsætsige talte fra den Dag om at svigte den fælles Sag eller søge Arbejde andetsteds.

Luc kunde aldrig glemme dette Syn, denne gode Kæmpe, der dæmpede Oprøret med sin rolige Holdning og tillidvækkende Tale, der stod som en Arbejdets Helt, rede til at forsvare det Hverv, han frivillig havde paataget sig. Siden det var for alles Lykke, han her kæmpede, maatte han blive staaende paa sin Post, selv om han mente, at Kampen burde ledes paa en anden Maade.

Men da Luc vilde takke Bonnaire, svarede denne stille og spagfærdigt nogle Ord, der viste, at han ikke havde skiftet Mening, og som derfor gjorde et pinligt Indtryk paa Luc.

„Jeg har jo simpelthen gjort, hvad jeg burde og skulde gøre. Men alligevel maa jeg se at faa Dem over paa min Side, Hr. Luc, ellers gaar det hele i Vasken, og vi kommer alle sammen til at dø af Sult.“

Og et Par Dage senere skete igen noget, der nedslog Lucs Mod.

Han gik med Bonnaire ned fra Højovnen og kom paa Vejen forbi Langes Hus.

Pottemageren havde bestemt nægtet at forlade den lille Strimmel Jord, han engang havde faaet af Jordan. Forgæves havde Luc tilbudt ham en Stilling ved Fabrikken. Lange vilde vedblive at være sin egen Mand, vilde hverken have Gud eller Herre, som han udtrykte sig, og lavede derfor stadig sine Potter og Lurfade, som han og „Barben“ derefter solgte paa Markederne i de omliggende Byer og Landsbyer.

Netop da Luc og Bonnaire kom forbi, traf de Lange og „Barben“, staaende ved deres lille Vogn; de var lige vendte tilbage fra en saadan Udflugt.

„Naa, Lange,“ spurgte Luc venligt, „hvordan gaar det med Forretningen?“

„Aa, den skaffer os allenfals, hvad vi behøver. Og De ved, det er alt, hvad vi forlanger.“

Og det var ganske rigtigt; Lange drog kun ud med sine

Varer, naar han trængte til Penge. Resten af Tiden tilbragtes med at lave Arbejder, som ikke var til Salgs, og som han i Timevis kunde betragte med drømmende Blik, med en Kunstners Skaberglæde. Selv de simple Genstande, som han kørte omkring med, havde en Renhed i Linierne, en enkel, storslaaet Ynde i Form og Farve.

Instinktmæssig gav han det mindste Husgeraad, det simpleste Fad den primitive Skønhed, der fødes af fuldendte Proportioner.

Luc betragtede de Ting, der laa i Vognen, og med det samme gled hans Blik beundrende hen over „Barben“s høje, fine Skikkelse.

„Naa,“ vedblev han, idet han henvendte sig til den unge Kvinde, „det maa være svært at trække den Vogn en hel, lang Dag.“

Men hun svarede ikke, saa kun paa ham med de store, mørke Øjne, mens Pottemageren tog Ordet:

„Aa, vi hviler os jo nu og da, naar vi træffer paa en Kilde og lidt blødt Mos, ikke sandt, „Barben“? Vi har saamænd ingen Grund til at klage.“

Hun saa paa ham med et Blik, der udtrykte den inderligste Kærlighed, og derpaa trak hun Vognen ind i et Skur.

Langes Øjne fulgte hende. Skønt han undertiden lod, som om han talte haardt til hende, var det dog tydeligt, at han ogsaa elskede hende højt, thi den lille Mand med det lerede Ansigt og det purrede Haar havde i Grunden et ømt og kærligt Hjerte.

Pludselig vendte han sig om mod Luc og udbrød, med sin lidt brutale Aabenhjertighed:

„Men hvad er det, jeg hører? De Fæpander, som finder sig i at blive spærrede inde i Deres Kaserne dernede, gør nok Vrøvl og vil ikke være lykkelige efter Deres Kogebog?“

Han spøjte saaledes, hver Gang han traf Luc, og gjorde Nad ad dennes Forsøg paa at gennemføre Fouriers Idéer paa la Crecherie. Luc smilte stiltiende, og Lange vedblev:

„Jeg haaber saa vist, at I om et halvt Aars Tid kommer over til os Anarkister . . . Jeg gentager, hvad jeg altid har sagt: Alting er pilraaddent, det gamle Samfund maa sprænges i Luf-ten! Med Dynamitbomber!“

Nu faldt Bonnaire ham i Talen:

„Aa, med Bomber! Nej, det er jo fæisk!“

Bonnaire kunde ikke lide slige Voldsomheder, skønt han troede paa Nødvendigheden af en almindelig Revolution, var han bestemt Modstander af den Slags Attentater.

„Fæisk!“ gentog Lange fornærmet. „I maa endelig ikke tro, I

opnaar noget som helst, hvis I ikke bruger voldsomme Midler. Det er tværtimod jeres forklædte Kapitalisme, der er taabelig. Begynd I bare med at ødelægge alting, ellers kan I intet faa udrettet eller bygget op paa ny. Men for Resten har man jo Lov at gøre, som man vil. Mands Vilje er Mands Himmerige! For mig maa I snue, saa meget I vil i jeres Kaserne. Jeg gaar alligevel mine egne Veje . . . Og de koger saa smaat, de smaa Gryder, som vi en skønne Dag vil forære Underpræfekten, Borgmesteren, Assessoren, Præsten, ikke sandt, lille „Barben“? Det bliver en storartet Runde! Og den Dag bliver det bare morsomt at trække af Sted med Vognen!“

Den høje, unge Kvinde var kommen ud i Døren, hvor hun stod, slank og skøn som en Billedstøtte mellem de røde Lerbunker i det lille Indelukke. Atter lynede de sorte Øjne, atter smilte hun som en lydig Slavinde, der er rede til at adlyde sin Herres mindste Vink og vil følge ham overalt, endogsaa paa Forbrydelsens Vej.

Bedrøvet og nedslaaet kom Luc hjem; det var ikke muligt at bringe Enighed til Veje, og da han stod alene i sin Bolig, brød de Ord frem, der stedse lød i hans Hjerte:

„De kender ikke til Kærlighed! Dersom de vidste, hvad Kærlighed var, vilde alt spire frem under Solens frugtbringende Straaler!“

Morfain foruroligede ham ogsaa. Forgæves havde han prøvet at komme ham nærmere, forgæves havde han trængt ind paa ham for at faa ham til at forlade Klippehulen og flytte ind i en af de nette Arbejderboliger ved la Crecherie.

Den gamle havde bestandig sagt nej, idet han paastod, at han maatte være i Nærheden af Højovnen for stadig at kunne passe den. For Resten lod Luc ham skalte og valte deroppe, gjorde ingen Forandringer ved Driften, mens han ventede paa, at Jordans Eksperimenter med de elektriske Ovne skulde lykkes. Men den sande Grund til Morfains Stædighed var den Uvilje og den Ringeagt, han nærede for dem, der boede i Byer; han hverken vilde eller kunde leve mellem dem; han elskede det mørke Fængsel, hvor han sled som en Slave, og ærgrede sig over disse Folk paa den nye Fabrik, der skulde være fine Herrer, hvis Arbejde Maskinerne besørgede, og som snart ikke gad røre en Haand. Det syntes ham usselt og foragteligt saaledes at ligge paa den lade Side, saa vilde han meget hellere slaas med Ild og Jern, som han og hans havde gjort i de mange Aar, der havde kroget hans Ryg og graanet hans Haar. Ja, han forstod slet ikke disse moderne Opfindelser, trak stiltiende paa Skulderen, naar

Luc prøvede at forklare ham sine Idéer. Og i hovmodig Ensomhed sad han i sin Klippehule eller vandrede omkring sin Ovn, der fire Gange i Døgnet kronedes af Flammerne fra Smeltningen.

Og desuden havde Morfain en anden Grund til at hade Nutiden, som han ikke vilde kende, og hvis befriende Pust ikke havde strejft hans barkede Hud.

Han havde haft en Sorg, under hvilken hans Hjerte blødte, skønt den aldrig gav sig Udslag i Ord. Hans Datter, den smukke, store Pige, hvis blaa Øjne siden Moderens Død havde lyst op i Huset, blev frugtsommelig. Først blev Faderen rasende, saa tilgav han; han vidste jo, at hun en Dag selv vilde stifte Hjem. Men da hun tilstod, at Borgmesterens Søn, den unge Achille Gourier, var Fader til det Barn, hun skulde føde, da kendte den gamles Vrede ingen Grænser.

I flere Aar havde de unges Kærlighedsforstaaelse varet; de havde mødt hinanden under den stjerneklare Himmel, naar Timian og Lavendel duftede paa Klippestierne; nu havde Achille brudt med sin Familie, hvis snævre Hjerter og Hjerner oprørte hans Frihedstrang. Han havde anmodet Luc om en Stilling og var ansat som Tegner paa Fabrikken; han vilde vælge den Hustru, der passede ham og tjene Brødet til hende ved sit Arbejde. Han forlod det gamle Samfund for at hylde den nye Tids Idéer. Og dette var noget, der foruroligede Morfain i den Grad, at han jagede „Min Blaa“ bort fra Fædrenehjemmet som en fortabt Skabning. Hun havde ladet sig forføre af en fin Herre, og hendes Opførsel var Oprør og Djævelens Værk. Alt maatte styrte sammen, naar en saa smuk og god Pige huggede løs paa Samfundsbygningen og kunde glemme sig selv i den Grad, at hun lod sig besnakke af en Storborger, ja, at hun maaske selv lokkede ham til sig.

Og da „Min Blaa“, der saaledes ikke mere havde Hus og Hjem, naturligvis søgte Ly hos Achille, maatte Luc skride ind.

De to unge talte slet ikke om Giftermaal. Hvad skulde det være godt for? De var sikre paa hinanden, de vilde holde sammen saa længe, de levede.

For at kunne ægte den unge Pige maatte Achille sende Stævning til Faderen, og han mente, det var ganske overflødigt end ydermere at ærgre Borgmesteren.

Forgæves trængte Søster ind paa dem; hun ønskede, de skulde giftes, fordi hun nødig vilde have, de skulde vække Forargelse. Og Luc maatte bede hende lukke Øjnene; han indsaa, at den

opvoksende Slægt vilde fordre større Frihed, og at man efterhaanden maatte respektere frie Ægteskaber.

Men Morfain gav sig ikke tilfreds, og Luc maatte en Aften op til ham for at prøve at tale ham til Rette. Siden „Min Blaa“ var borte, levede de to Kæmper alene i Klippehulen, Sønnen kogte Mad og gjorde rent i Stuerne. Og den Aften sad de efter endt Maaltid ved det svære Egetræsbord, de selv havde lavet, mens en lille Lampe kastede deres store Skygger op ad de tilrøgede Stenvægge.

„Jamen, Fader,“ sagde den unge Mand, „Verden gaar fremad, og vi kan ikke staa stille eller standse den!“

Den gamles knyttede Haand faldt dundrende ned paa Bordpladen.

„Jeg har levet som min Fader, og det var jeres Pligt at gøre som jeg!“

I Almindelighed udvekslede de to Mænd knap fire Ord om Dagen. Men i den senere Tid var der kommen en vis Uro over dem, og skønt de gjorde alt for at undgaa Sammenstød, kom det dog nu og da til Forklaringer, der ikke var helt fredelige. Sønnen kunde læse og skrive; han var ikke uberørt af den nyere Tids Tanker, der susede gennem Klippedalene. Og den gamle, som med hovmodig Stædighed kun vilde være en solid Arbejder, hvis Styrke gjorde ham til Herre over Ild og Jern, kunde ofte fare op i Raseri over, at hans Slægt ødelagdes ved al den Snak og denne unyttige Kundskab.

„Dersom din Søster ikke havde læst de dumme Bøger og ikke havde kigget efter det, de tog sig for dernede, vilde hun endnu sidde her . . . Aa, det er den ny By, den forbandede By, der har lokket hende fra os!“

Denne Gang faldt Haanden ikke paa Bordpladen, men pegede gennem den aabne Dør ud i Natten, ud over la Crecherie, hvis Lys glimtede som smaa Stjerner neden for Bjergene.

Den unge Morfain tav stille, baade af Respekt for Faderen og fordi han ikke havde en ganske ren Samvittighed, thi han vidste godt, at den gamle var misfornøjet med ham, siden han en Dag havde mødt ham spadserende med Caffiaux' Datter, den lille, mørke, kønne Honorine, med det muntre, opvakte Ansigt, som sværmede for den godmodige Kæmpe, der fandt den lille Borgermandsdatter meget indtagende. Og Pillemand vidste godt, at Uenigheden denne Gang egentlig havde sin Aarsag i hans Kæresteri med Honorine. Derfor undrede det ham ikke, at Faderen omsider gik lige løs paa Sagen, idet han spurgte:

„Og naar har du saa i Sinde at gaa fra mig?“

Denne Tanke syntes at bringe Pillemand ud af Ligevægt:

„Hvorfor skulde jeg dog forlade dig, Fader?“

„Aa, saa saare der er et Pigebarn med i Spillet, bliver der altid Uenighed og Elendighed! Og desuden, hvem er det, du vil have? Tror du, hendes Forældre er til Sinds at lade dig faa hende? For der er da ingen Mening i at gifte sig ind i en anden Stand; paa den Maade gaar alting jo i Vasken! . . . Jeg ser nok, at jeg er alt for gammel til at finde mig i jeres Paafund!“

Med venlige Ord søgte Sønnen at berolige den vrede Fader.

Han nægtede ikke, at han holdt af Honorine. Men han talte om den unge Pige som en fornuftig Fyr, der ikke vil forhaste sig, men var forberedt paa at vise Taalmodighed.

Ingen kunde vide, hvad Fremtiden vilde bringe. Og det kunde da ikke skade, at han talte lidt med Caffiaux' Datter, naar de mødtes. Han indsaa ikke, at Fædrenes forskellige Vilkaar kunde hindre de unge i at synes om hinanden; og det var vel ingen Ulykke, om Folk paa Bjerget havde lidt Samkvem med andre, saa lærte man maaske hverandre at kende til Fordel for begge Parter.

Men nu rejste den gamle sig op, og med en Stemme, der dirrede af tilbagetrængt Heftighed, raabte han:

„Gaa du bare din Vej, lige saa godt først som sidst! Gør som din Søster! Styrt dig paa Hovedet i Udskejelser og Galskab, haan alt, hvad du har lært at ære og agte! I er ikke mere mine Børn, jeg kender jer ikke, en eller anden Djævel har forbyttet jer for mig! Og lad saa mig sidde her alene i min Hule som et vildt Dyr. Jeg haaber nok, Klipperne en skøn Dag vil være barmhjertige nok til at styrte sammen over mig og knuse mig!“

I dette Øjeblik kom Luc og stod stille i Døren ved at høre disse Ord, der gjorde det pinligste Indtryk paa ham, da han havde stor Agtelse for den gamle. Han prøvede at tale Morfain til Rette, søgte at forsvare Børnenes Opførsel, men det var alt sammen forgæves, thi saa saare Luc havde vist sig, var Morfain hensunken i Tavshed og var kun den ydmyge Arbejder, der ikke lukkede sin Mund op i Herrens Nærværelse. Han tillod sig end ikke at dømme Luc, der dog var den egentlige Aarsag til alle hans Bekymringer.

Principalerne havde efter hans Mening Lov at handle efter Forgodtbefindende, det var Arbejderne, de undergivne, der skulde være skikkelige Folk og gaa i Forfædrenes Fodspor.

„Hr. Luc maa ikke tage mig det ilde op, at jeg har mine egne Meninger og farer op, naar nogen siger mig imod. Det hænder nu ikke saa tidt; De ved jo, at jeg ikke bruger mange Ord . . .

Og De maa tro mig, naar jeg siger, at mit Arbejde ikke lider under mine huslige Bekymringer; jeg passer min Ovn og er altid paa min Plads, naar det er nødvendigt. Naar man har Modgang, sætter man end mere Kraft paa, ikke sandt?"

Men da Luc endnu en Gang forsøgte at stifte Fred i denne Familie, der var bleven splittet af den Lære, han prædikede, var Støbemesteren igen ved at glemme sig selv og udbrød hidsigt:

„Nej, nej, nu kan det være nok! Nu vil jeg have Fred! Hvis De er kommen herop for at tale med mig om „Min Blaa“, Hr. Luc, saa har De spildt Deres Tid, thi det er det værste, De kunde gøre! Lad hende raade sig selv og blive, hvor hun er, og lad mig saa være i Fred her!“

Og for at give Samtalen en anden Retning meddelte han Luc en ubehagelig Efterretning, der for en stor Del var Grund til hans daarlige Humør:

„Jeg havde for Resten tænkt paa at se ned til Dem om lidt for at sige Dem, at jeg i Morges var oppe i Minen, og at vi paa ny er blevene skuffede i Haabet om at finde en god Aare, som jeg saavist mente at møde ved Enden af Galleriet . . . Men her-til er jo intet at sige, det er, som om en ond Skæbne i den senere Tid forfulgte os, alting slaar fejl!“

Disse Ord genlød i Lucs Øren som et Varsel om Ulykke. Han blev endnu staaende et Øjeblik og talte med de to Kæmper; derefter vandrede han hjemad, sørgmodig og nedtrykt over den gamle Morfains Stædighed.

Men endogsaa paa la Crecherie, i Søsters rolige Hjem, fandt han Grund nok til at tabe Modet. Hun vedblev at modtage Abbeden, Doktoren og Skolebestyreren hver Tirsdag, og hun var saa glad ved ogsaa at se sin Ven, at denne ikke nænnede at afslaa Indbydelsen, skønt han stedse følte sig mere uhyggelig til Mode midt i Skænderiet mellem Præsten og Skolebestyreren.

Den fredsommelige Søster brød sig slet ikke om deres Uenighed, hun troede, deres endeløse Diskussioner morede Luc, mens Jordan, indhyllet i sine Tæpper, sad tavs og syntes at lytte til med et svævende Smil, mens han i Virkeligheden var langt borte, fordybet i sine Drømmerier.

En Tirsdag sad Selskabet efter Frokosten i den lille Dagligstue ved Kaffen. Hermeline havde taget fat paa Luc i Anledning af Undervisningen i den nye Fabriks Fællesskole, hvor Læsetimerne afvekslede med Frikvarterer i Haven og lange Ophold i de forskellige Værksteder. Denne nye Skole, hvor man fulgte et System, der var stik modsat Hermelines, havde berøvet ham mange Elever, hvilket naturligvis ærgrede ham. Og hans kan-

tede Ansigt, den benede Pande, de smalle Læber, var ganske farveløse af indædt Raseri over, at man kunde hylde andre Meninger end hans.

„Jeg skulde endda finde mig i, at Dreng og Pige gaar i Skole sammen, skønt det synes mig et ret voveligt Eksperiment. . . . Men det oprører mig i højeste Grad at se Lærernes Mynlighed tilintetgjort, Disciplinen forsvunden ved Deres Metode, der appellerer til Personligheden hos disse umodne Skabninger, som faar Lov at raade sig selv! For De sagde jo før, at hver Elev følger sine Anlæg, lægger Vind paa det Fag, der tiltaler ham, har Frihed til at diskutere Undervisningen. Det kalder De „at vække Børnenes Vilje“. Og hvad kommer der ud af en Skolegang, hvor der leges mere, end der læses, hvor Bøgerne ringeagtes, hvor Lærerens Ord kan kritiseres, hvor man tilbringer den meste Tid i Haven eller ved Sløjd med Høvl eller Fil i Haanden?

Selvfølgelig er et Haandværk overmaade nyttigt, men hver Ting til sin Tid, og man maa sandelig begynde med at banke baade Grammatik og Regning ind i disse dovne Ungers tykke Hoveder!”

Luc gad næppe svare, han var saa træt af at tage til Genmæle mod disse stedse tilbagevendende Sætninger.

Omsider tog han til Orde med stor Ro:

„Jeg skal kun gentage, hvad jeg flere Gange har sagt: vi mener, det er nødvendigt at gøre Arbejdet tiltrækkende, at give Undervisningen en praktisk Retning, da vort Maal fremfor alt maa være at udvikle Viljen, skabe Mænd!”

Men nu brød Hermeline løs:

„Saa, det vil De! Men ved De, hvad Resultatet vil blive? De skaber ikke Mænd, men Oprørere og misfornøjede, uduelige Individer! Tugt og Regelmæssighed maa til, naar man vil udvikle Børnene til nyttige Statsborgere! Jeg taler af Erfaring, og jeg har fuldt ud bevist, at jeg ved, hvad der fordres af en sand Republikaner. Ingen kan med Føje mistænke mig for at se skævt til Fremskridt, men Deres Frihedssystem bringer mig ud af mig selv, thi jeg forstaar godt, at hvis det bliver almindeligt, har vi om et Halvthundrede Aar hverken Borgere eller Soldater eller Fædrelandsvenner! Ja, for jeg spørger, hvordan jeres saakaldte frie Mænd vil bære sig ad med at værne om Landet, hvis vi fik Krig!”

„Hvis man fik Krig, maatte Landet naturligvis forsvares! Men hvorfor skal man have Soldater, hvis man naar saa vidt, at man

ikke mere fører Krig? De taler som Kaptajn Jollivet i „Beauclair Avis“, naar han siger, vi er Landsforrædere alle til Hobe!”

Denne fredelige Ironi bragte Skolebestyreren i Raseri:

„Kaptajn Jollivet er en Idiot, som jeg foragter. Men han har alligevel Ret, naar han paastaar, at De opdrager Børnene til Oprør mod Myndighederne, og at en saadan Fremgangsmaade sikkert vil ende med Ødelæggelse for Staten.”

„Frihed, Sandhed og Retfærdighed i fuldeste Maal kan man dog ikke kalde Ødelæggelse,” svarede Luc, der stedse smilte nok saa venligt.

Men Herméline blev ved sit. Han gav en haarrejsende Skildring af Fremtidens Ungdom, hvis Skolerne ikke vilde give alle Borgerne en ensartet Opdragelse, der gjorde dem skikkede til at underordne sig Staten og dens Myndigheder, paa den Maade var det forbi med politisk Disciplin og Administration, en saadan lovløs Frihed maatte føre til de værste Udskejelser. Og pludselig blandede Abbed Marle sig i Samtalen. Han havde i nogen Tid med en bifaldende Mine lyttet til Hermelines Ord, nu brød han ud :

„Ja, De har sandelig Ret, og alt, hvad De har sagt, er godt sagt.”

Hans store, kødfulde Ansigt med de regelmæssige Træk og Ørnenæsen straalte ved dette voldsomme Angreb paa det kommende Samfund, hvorfra hans Gud var bandlyst, saa han kun vilde blive et historisk Sindbillede paa en død Religion. Fra Prædikestolen udslyngede han hver Søndag de samme Beskyldninger og forudsagde de samme Ulykker. Men man hørte ikke synderligt paa ham, hans Kirke blev stedse tommere, det smertede ham, og han trøstede sig med Dag for Dag at blive mere doktrinær. Aldrig havde han holdt sig mere til Bogstavet, aldrig havde han været strengere lige over for sine Skriftebørn, som om han vilde have, at disse Borgermænd, hvis Fordærvelse han dækkede med Religionens Kappe, i det mindste skulde gaa til Grunde med vajende Faner, og den Dag, hans Kirke styrtede sammen, vilde han staa ved Alteret og under dens Ruiner sige sin sidste Messe.

„Ja, sandt er det, at Satans Rige er nær. Disse Piger og Drenge opdrages sammen, alle slette Lidenskaber slippes løs, Guds Rige forhaanes her paa Jorden som i Hedenskabets Dage. Den Skildring, De har givet, er i den Grad sand, at jeg intet ved at tilføje.”

Skolebestyreren tav pludselig stille; det generede ham at blive saaledes rost af Præsten, som han aldeles ikke stemte

overens med. Han stirrede ud paa Plænerne i Parken, som om han intet hørte.

„Men,“ fortsatte Abbed Marle, „endnu mere end den demoraliserende Undervisning i Deres Skoler, er der en Sag, som forekommer mig utilgivelig, og det er, at De har sat Gud uden for, at De med velberaad Hu har glemt at bygge en Kirke i Deres ny By — sammen med saa mange andre smukke og nyttige Bygninger. Har De da til Hensigt at leve uden Gud? Hidindtil har intet Samfund kunnet leve Gud foruden, en Religion har altid været nødvendig for enhver menneskelig Regering.“

„Jeg har aldeles ingen Hensigter i den Retning,“ svarede Luc. „Det staar enhver frit for at have hvilken Tro, han vil, og naar der ikke er bygget nogen Kirke, er det, fordi ingen af os har følt, at der var Trang til en saadan. Men man kan jo gerne bygge en, hvis det viser sig, at der er troende til at fylde den. En Gruppe Borgere har jo altid Lov til at slutte sig sammen for at forskaffe sig, hvad der tiltaler dem. Hvad Nødvendigheden af en Religion angaar, da indrømmer jeg det gerne, naar man vil regere over Mennesker, men vi vil ikke regere, vi vil tværtimod, at alle skal leve frit i et frit Samfund.“

De maa vide, Hr. Abbed, det er ikke os, der ødelægger Kato-licismen, den ødelægger sig selv, den dør en stille Straadød, som alle Religioner dør, naar de har opfyldt deres historiske Mission, paa det Tidspunkt, som den menneskelige Udvikling angiver. Videnskaben undergraver den ene Trossætning efter den anden, Menneskeligheds-Religionen er fremstaaet og vil brede sig over Verden. Hvorfor skulde man bygge en katolsk Kirke i la Crecherie, naar Deres allerede er for stor for Beauclair, den bliver tommere og tommere og styrter sammen en skøn Dag.“

Præsten var bleven bleg, han forstod ikke, vilde ikke forstaa. Han nøjedes med at gentage med den troendes Stædighed uden Begrundelse og uden Bevis:

„Dersom Gud ikke er med Dem, er Deres Ødelæggelse sikker. Følg mit Raad, og byg en Kirke.“

Hermeline kunde ikke tie længer. Præstens Ros pinte ham, og især den Paastand, at en Religion var nødvendig. Han udbrød:

„Nej, nej, Hr. Abbed, ingen Kirke! Jeg lægger ganske vist ikke Skjul paa, at Sagerne her ikke indrettes efter mit Hoved, men der er en Ting, som jeg bifalder, og det er Afskaffelsen af al Statskirke. Lad gaa, at Menneskene skal regeres, men det bliver ikke længer Præsterne i deres Kirker, der kommer til at regere dem, det bliver os, Borgerne, i Borgerrepræsentationerne.“

Kirkerne kan man lave om til offentlige Forraadskamre, Lader til Høsten."

Men da Abbed Marle nu blev vred og sagde, at han ikke vilde taale, at man i hans Nærværelse talte bespotteligt, blev Ordskiftet saa skarpt, at Doktor Navarre som sædvanligt maatte skride ind. Hidtil havde han hørt til med et fint Smil; han var en rolig, lidt skeptisk Mand, der ikke lod sig bringe ud af Fatning ved hvad der blev sagt, selv om Ordene var nok saa voldsomme. Nu talte han, fordi det forekom ham, at Søster saa lidt bekymret ud.

„Se saa, nu er de Herrer næsten enige, da de begge vil anvende Kirkerne. Abbeden vil godt kunne blive ved med at sige Messe i dem, naar han blot vil overlade en Krog i dem til Jordens Frugter de Aar, der er særlig rig Høst. Den gode Gud, hvad Religion han end hører til, vil ikke have noget imod det."

Derpaa gav han sig til at tale om en ny Rose, han havde faaet; den var meget smuk, hvid med et let Anstrøg af Karmin i Midten. Han havde bragt Søster en lille Buket af dem, og hun havde stillet den i et Glas paa Bordet, hvor hun nu atter smilende betragtede denne duftende Blomsterpragt, men hun var dog stadig ubehagelig berørt ved disse evindelige Stridigheder. Det vilde jo snart komme saa vidt, at de ikke mere kunde komme sammen.

Nu syntes Jordan først at vaagne op af sine Drømmerier. Han havde hele Tiden siddet og set opmærksom ud, som om han hørte efter, men da han aabnede Munden, viste det sig straks, at hans Tanker havde været langt borte.

„De har vel hørt, at der er en Elektriker i Amerika, som det er lykkedes at opsamle Solvarmen for ved Hjælp af den at frembringe Elektricitet?"

Da Luc var bleven ene med Jordan, tav de begge længe. Tanken om de stakkels Mennesker, der kæmpede og sled i deres blinde Søgning efter Lykken, gjorde ham bedrøvet, og naar han saa, hvorledes man modarbejdedes af dem, man vilde hjælpe, blev han undertiden helt modløs, selv om han endnu ikke vilde indrømme det for sig selv, men han slappedes aandeligt og legemligt, som efter store forgæves Anstrengelser.

Et Øjeblik kunde hans Vilje vakle, han var ved at opgive det hele, og han kunde udbryde i Fortvivlelse:

„Men de elsker ikke! Dersom de elskede, vilde alt blive befrugt, alt vilde trives og sejre i Solens Straaler."

Nogle Dage derefter, en tidlig Efteraarsmorgen, fik Søster et frygteligt Stød, der uventet voldte hende den mest levende

Smerte. Hun stod altid meget tidligt op, og da hun vilde gaa ned i den Kostald, som hun havde ladet indrette for at skaffe Mælk til sit Børneasyl, fik hun den Idé at gaa langs Muren til den Terrasse, hvor Lucs Pavillon laa, for derfra at kaste et Blik ned over Vejen til Combettes. Just i det Øjeblik blev Døren i Pavillonen, der vendte ud mod Vejen, aabnet paa Klem, og hun saa en kvindelig Skikkelse liste sig ud og straks forsvinde i Morgentaagen.

Men Søster havde set, at det var Josine, der kom fra Luc, og for at hun paa den Maade skulde komme ud ved Solopgang, maatte hun nødvendigvis have tilbragt Natten hos ham.

Siden Ragu var tagen fra la Crecherie, havde Josine undertiden besøgt Luc, naar hendes Mand arbejdede om Natten. Og denne Gang havde hun sagt ham, at hun ikke turde komme oftere, hun var bange for at blive opdaget, da Naboerne udspionerede hende og passede paa, naar hun gik ud. Og desuden pintes hun saa meget ved at lyve, ved at maatte stjæle sig ud for at gaa til ham, hun tilbad, at hun hellere vilde vente, til den Time kom, hvor hun med Fryd og Stolthed kunde tilstaa sin Kærlighed og elske ham i Dagens Lys!

Luc havde forstaaet hendes Følelser, men det havde været ham haardt at skilles fra hende, og de havde udvekslet saa mange Kys og Kærtegn, saa mange Løfter, at det allerede var bleven lyst, før hun rev sig ud af hans Arme. Kun Morgentaagen havde kastet sit lette Slør over hendes Bortgang.

Josine havde altsaa tilbragt Natten hos Luc! Denne Opdagelse traf Søster som et Lynslag og var ved at knuse hende. Hun stod som lamslaaet, i første Øjeblik var det hende, som vilde Jorden aabne sig og opsluge hende. Hun var saa bestyrtet, en saadan Storm suste i hendes Hoved, at hun ikke var i Stand til at forme en Tanke.

Hun kunde ikke flytte en Fod og glemte aldeles, hvorfor hun var gaaet ud saa tidligt paa Morgenstunden.

Men pludselig flygtede ogsaa hun, vendte om og løb hjem saa hurtigt, hendes Ben kunde bære hende, op paa sit Værelse, hvor hun lukkede sig inde og kastede sig paa sin Seng med Hænderne trykkede mod Øjne og Øren, som vilde hun lukke alt Lys og al Lyd ude. Hun græd ikke, hun sansede næppe, hun mærkede kun, at hun var overvældet af en umaadelig Sorg, der blandedes med en grænseløs Angst.

Hvorfor led hun en saadan Kval? Hvorfor var det, som om hendes Hjerter sledes i Stykker? Hun troede jo kun, at hun var Lucs hengivne Veninde, hans Discipel og hans Medhjælper, der

var rede til at ofre sig for hans store, menneskevenlige Værk. Naar hun var i hans Nærhed, troede hun, at hun kun glædede sig over den sjælelige Overensstemmelse, der var mellem dem; hun havde aldrig mærket nogen dybere indre Rørelse. Og nu luede Sjæl og Legeme, nu rystedes hun af Feber, fordi hun ikke kunde forjage Billedet af den anden Kvinde, der gik bort fra ham i den tidlige Morgen!

Altsaa elskede hun Luc! Altsaa attraaede hun hans Kærlighed! Og dette gik først op for hende i den Time, da hun forstod, det var for silde at prøve paa at vinde ham! Det var haardt, det var en Ulykke paa slig en Maade at komme til Klarhed over sig selv, naar en anden havde taget hendes Plads i hans Hjerte, hvor hun maaske ellers kunde have hersket som en elsket og almægtig Dronning.

Længe laa hun saaledes med Ansigtet trykket ned i Hovedpuden. Solen var stegen højere, det var allerede op ad Formiddagen, og endnu havde hun i sin stigende Sindsbevægelse ikke været i Stand til at finde en Løsning paa det stedse tilbagevendende Spørgsmaal: hvad skulde hun gøre, hvad skulde hun gribe til for at faa sagt, at hun elskede Luc, for at blive elsket af ham? Og med et kom hun til at tænke paa sin Broder: til ham maatte hun betro sig, siden han alene kendte hende til Bunds, vidste, at hendes Hjerte ikke kendte til Svig. Han var en Mand, han vilde sikkert kunne forstaa hende og oplyse hende om, hvad man skulde gøre for at blive lykkelig.

Uden at betænke sig sprang hun op og gik lige ned til Laboratoriet som et Barn, der pludselig opdager, hvor der findes Trøst i den store Sorg.

Den Morgen havde Jordan netop lidt et sørgeligt Nederlag. I Maaneder havde han arbejdet uden Ophør, han troede endelig at have naaet sit Maal, og nu mislykkedes Forsøget fuldstændigt. Han stødte paa en uforudset Hindring, en Fejl i Beregningen, en Ubetydelighed, der var overset, blev pludselig af stor Vigtighed, ødelagde alt og rykkede Virkeliggørelsen af hans Planer med de elektriske Smelteovne ud i en fjern Fremtid!

Det var et haardt Stød for den legemlig skrøbelige Mand at se saa meget Arbejde spildt, at være sat saa meget tilbage nu, da han var saa fuld af Haab.

Midt i det store Laboratorium havde han sat sig i sin Lænestol, omhyggeligt indhyllet i Tæpper, og der traf Søster ham, da hun traadte ind. Jordan saa øjeblikkelig i det blege, forgrædte Ansigt, at der maatte være tilstødt hende noget, og han, der rolig og fattet havde set sine egne Forhaabninger knuses, blev over-

ordentlig ængstelig ved at bemærke det Sindsoprør, i hvilken hun var.

„Min egen Pige! Hvad er der paa Færde? Du er da vel ikke syg?“

Uden Betænkning aabnede hun sit Hjerte for ham:

„Der er det i Vejen, kære Broder, at jeg elsker Luc, og at han ikke bryder sig om mig, men elsker en anden! Jeg er meget ulykkelig!“

Og med sin sædvanlige Oprigtighed og Ligefremhed meddelte hun nu Jordan, hvad hun havde set om Morgenens, hvor fortvivlet hun var, og hvor haardt hun trængte til Trøst. Hun holdt af Luc, og han brød sig ikke om hende.

Aldeles bestyrtet lyttede Jordan til hendes Ord. Det var, som om han saa Jorden aabne sig under deres Fødder.

„Hvad er det, du siger, min egen Pige! Du elsker Luc! Du elsker Luc?“

Kærlighed! Hvorfor var Kærlighed opstaaet hos denne Søster, som han tilbad, og som altid havde levet ved hans Side som hans andet Jeg! Det forbavsede ham i højeste Grad. Det var aldrig faldet ham ind, at hun kunde elske, eller at hun kunde lide af ulykkelig Kærlighed. Det var en Trang, han intet kendte til, en Verden, der hidindtil ikke havde aabnet sig for ham. Derfor var hans Forlegenhed stor; han var saa uerfaren, saa aldeles uvidende paa dette Omraade.

„Ak, kære Broder, kan du forstaa, kan du forklare mig, hvorfor det er denne Josine og ikke mig, som Luc elsker?“

Nu brød hun ud i Hulken; hun havde slynget Armene om Jordans Hals, lagt Hovedet op til hans Bryst og græd sin Sorg ud. Hvad skulde han dog finde paa for at oplyse, for at trøste hende?

„Det ved jeg ikke, min egen, søde Pige! Jeg kan ikke sige dig, hvorfor det skal være saaledes. Han holder af hende, fordi han holder af hende. Der er sagtens ingen anden Grund . . . Han vilde have elsket dig, hvis du havde vakt Kærlighed hos ham!“

„Jamen, Luc kendte jo mig, førend han saa hende, hvorfor var det da ikke mig, han elskede.“

Jordan, der havde megen Møje med at svare paa disse Spørgsmaal, søgte efter de mildeste og kærligste Ord for at berolige hende.

„Det er sagtens, fordi han levede her mellem os som en Broder. Han holder af dig paa en anden Maade, ser du!“

Hans Blik hvilte paa hende, som hun laa i hans Arme, saa spinkel og saa skrøbelig, med det lille, ubetydelige Ansigt. Hun var ikke Kærligheden, bleg og sortklædt, mild og god var hun,

men lidt sørgmodig, lidt indadvendt, som alle tavse og offervillige Væsner.

Luc havde aldrig betragtet hende som andet end en stille, fornuftig Pige, der var tilfreds med sin Skæbne.

„Du kan vel forstaa, at han ikke kan være forelsket i dig, siden han er din Broder. Han har aldrig tænkt paa sligt. Men han holder dog meget af dig, han nærer samme Følelser for dig som jeg!“

Dette oprørte Søster. Hendes stakkels, knuste Hjerte vaandede sig i heftig Smerte, mens hendes Hulken blev endnu heftigere.

„Nej, nej, han holder aldeles ikke mere af mig, han bryder sig ikke en Smule om mig! Man elsker slet ikke den Kvinde, man betragter som sin Søster. Før vidste jeg ikke noget om alt dette, men nu gætter jeg mig dertil, nu da jeg lider saa forfærdeligt, at jeg er ved at dø!“

Hendes Smerte rørte Broderen til Taarer: .

„Min stakkels, lille Pige, det gør mig saa inderlig ondt at se dig tage dig dette saa nær! Jeg kender dig næppe igen, du plejer dog at være saa rolig og saa fornuftig, du plejer jo at være fast i alle Livets Tilskikkelser!“

Han vilde tale hende til Rette:

„Har du noget at bebrejde Luc?“

„Nej, slet intet! Jeg ved, han nærer Hengivenhed for mig. Vi er de bedste Venner!“

„Naa, der ser du selv! Han holder af dig, som han kan, du burde virkelig ikke være vred paa ham!“

„Jeg er heller ikke vred! Jeg er ikke vred paa nogen, jeg er kun saa bedrøvet!“

Atter brød hun ud i Graad; en ny Sorgens Bølge rev hende hen, og hun stønnede:

„Hvorfor er det ikke mig, han elsker? Hvorfor elsker han ikke mig?“

„Hvis han ikke elsker dig, som du ønsker det, er det, fordi han ikke kender dig nok, kære, lille Søster. Nej, han kender dig ikke, som jeg kender dig, han ved ikke, hvor god, hvor blid og hengiven du er. Du skulde have været hans Ledsagerske og Hjælperske, den Medhjælp, som gør Livet let og smukt; men den anden er kommen med sin Skønhed, og i den har der ligget en uimodstaaelig Magt, siden han har fulgt hende uden at lægge Mærke til dig, der dog elskede ham . . . Du maa opgive ham.“

Han havde taget hende i sine Arme og kyssede hende paa Haaret, men hur. udbrød fortvivlet:

„Nej, nej, det kan jeg ikke.“

„Jo, du kan. Du er for god og for klog til ikke at gøre det . . . Med Tiden vil du glemme det hele.“

„Ak, nej, aldrig.“

„Jeg forlanger ikke, at du skal glemme, bevar kun Erindringen i dit Hjerte, det kan ikke skade nogen. Men jeg forlanger Forsagelse af dig, fordi jeg kender dit offervillige Sind. Tænk paa de sørgelige Følger, det vilde have, dersom du ikke bøjede dig, dersom du talte derom. Vort Samliv vilde være brudt, vort Arbejde ødelagt, og du vilde selv lide tusinde Gange mere.“

Skælvende faldt hun ham i Talen:

„Saa lad da vort Liv blive forstyrret og Arbejderne ødelagte! Du har Uret i at tale saaledes til mig; du er egenkærlig.“

„Egenkærlig! naar jeg kun tænker paa dig, min dyrebare Søster. Det er Smerten, der gør dig uretfærdig, du, som er saa god. Og bittert vilde du komme til at fortryde det, dersom jeg nu lod dig ødelægge det hele. I Morgen vilde Livet være dig uudholdeligt mellem de Ødelæggelser, som du havde foraarsaget. Min stakkels, lille Søster, det er i Selvfornægtelse og Opofrelse, du maa søge din Lykke.“

Hun gjorde endnu Modstand, men svagere og svagere, og til sidst hørtes kun en Klynken som fra en stakkels saaret, hvis Lidelser man søger at dulme.

Luc spiste Frokost den Dag sammen med Jordans, og da han Klokken halvtolv kom ned i Laboratoriet, traf han begge Søkende stærkt bevægede, med forgrædte Øjne. Men selv var han saa fortvivlet og nedslaaet, at han ikke lagde Mærke til noget.

At Josine havde været nødt til at tage Afsked med ham og trække sig tilbage gjorde ham ganske modløs. Det var, som om man tog hans sidste Kræfter fra ham ved at berøve ham den Kærlighed, der stod for ham som nødvendig, hvis hans Forehavende skulde lykkes. Frelste han ikke Josine, vilde han aldrig komme til at frelse dette Elendighedens Folk, som han havde skænket sit Hjerte. Og lige fra Morgenstunden havde alle de Vanskeligheder, der besværliggjorde ham Arbejdet, hobet sig op om ham. Han havde i Tankerne set la Crecherie i Færd med at gaa til Grunde, ja, allerede fortabt, saa at det vilde være Vanvid endnu at haabe paa Frelse.

Menneskene kivedes, Broderligheden havde ikke slaaet Rod iblandt dem, alle mulige Svagheder sammensvor sig imod hans Værk. Og lige med ét havde han tabt Troen, var bleven et Offer for det voldsomste Anfald af Modløshed, han endnu havde haft.

Søster, der lagde Mærke til hans bedrøvede Mine, spurgte ham med dyb Medfølelse:

„Er De ikke rask, kære Luc.“

„Nej, jeg har det ikke godt . . . Lige siden jeg stod op, er det væltet ind med Jobsposter over mig.“

Hun tav og betragtede ham med tiltagende Uro, idet hun spurgte sig selv, hvad der vel kunde være i Vejen med ham, der elskede og var elsket.

For at skjule sin egen Bevægelse havde hun sat sig ved sit lille Arbejdsbord og lod, som hun skrev noget for sin Broder; men han havde igen lagt sig til Rette i sin Lænestol og saa træt ud.

„Ja, min gode Luc,“ sagde han, „vi dur nok ikke til meget i Dag — jeg var nok saa vel til Pas, da jeg stod op, men siden har jeg haft en saadan Ærgrelse, at jeg nu er helt ødelagt.“

Med mørke Miner gik Luc frem og tilbage uden at sige et Ord. Nu og da standsede han ved det store Vindue og saa ud over la Crecherie og den opvoksende By.

Endelig kunde han ikke holde sin Fortvivlelse tilbage og udbrød:

„Min kære Ven, jeg er nu nødt til at sige Dem det . . . Af Frygt for at forstyrre Dem i Deres Forsøg, har jeg skjult for Dem, at Sagerne staar meget daarligt paa la Crecherie. Vore Arbejdere forlader os, de er uenige og oprørske, forblindede af Egenkærlighed og Had. Hele Beauclair er imod os, de handlende og selv Arbejderne, hvis Slendrian vi griber ind i, gør os Livet saa surt, at vor Stilling Dag for Dag bliver mere foruroligende. . . . Nu véd jeg ikke, om jeg maaske ser for mørkt paa alting i denne Morgenstund, men de forekommer mig fortvivlede. Jeg anser Slaget for tabt, og jeg kan ikke længere skjule for Dem, at vi gaar en Katastrofe i Møde.“

Jordan saa forundret paa ham, men var ganske rolig, og smilte endogsaa let.

„Overdriver De nu ikke lidt?“

„Maaske overdriver jeg . . . Men selv om det hverken er i Dag eller i Morgen, Ulykken staar for Døren, vilde jeg betragte det som uhæderligt lige overfor Dem, hvis jeg skjulte min Bekymring længere. Da jeg forlangte Deres Jord og Deres Penge til det sociale Frelsens Værk, jeg drømte om, lovede jeg Dem ikke alene at udføre en stor og god Gerning, som var Dem værdig, men jeg sagde Dem ogsaa, at det skulde blive en god Forretning. Og Resultatet er, at jeg har bedraget Dem, Deres For-

mue vil blive opslugt i Nederlaget. Hvor tror De, jeg kan lade være at gøre mig de bitreste Bebrejdelser . . .“

Med en Haandbevægelse søgte Jordan at standse ham, men han fortsatte:

„Og det er ikke alene de betydelige Summer, der allerede er borte, men de Penge, der er nødvendige hver Dag for at kunne forlænge Kampen. Jeg tør ikke forlange mere af Dem! Thi, vel har jeg Lov at ofre mig selv helt og holdent, men jeg tør ikke drage Dem og Deres Søster med i Ødelæggelsen.“

Han lod sig falde ned paa en Stol, udmattet og fortvivlet.

Søster, der stadig sad ved det lille Bord, bleg og i stærk Bevægelse, betragtede ængstelig de to Mænd.

„Gaar det virkelig saa daarligt med Forretningen,“ sagde Jordan med sin rolige Stemme, „Deres Plan var dog meget god, og De endte med at overbevise mig . . . Jeg har ikke skjult for Dem, at jeg ikke interesserer mig for disse politiske og sociale Forsøg, da jeg er overbevist om, at kun Videnskaben er revolutionær, og at ene den vil frembringe den kommende Omvæltning og føre Menneskene til Sandhed og Retfærdighed. Men Deres Idé om Fælleskab var saa smuk! Efter endt Arbejde saa jeg fra dette Vindue med Interesse Deres By vokse op. Det morede mig, og jeg sagde til mig selv, at jeg arbejdede for den, og at en skønne Dag vilde Elektriciteten være dens Styrke, dens virksomme og velsignelsesrige Virkekraft . . . Skal jeg da nu opgive alt det?“

„Jeg kan ikke mere,“ udbrød Luc fortvivlet. „Min Kraft er brudt, og jeg har tabt Troen! Det er forbi, jeg har nu sagt Dem, at jeg opgiver det hele, hellere end at forlange nye Ofre . . . Vil De virkelig endnu vove at lade mig faa de Penge, vi behøver, og kan jeg være dristig nok at bede Dem derom?“

Jordan smilte igen paa sin rolige Maade.

Det varede lidt, før han svarede paa Lucs Spørgsmaal angaaende de Penge, som vilde være nødvendige. Med en kuldskær Bevægelse trak han Tæppet om sig og sagde blidt:

„Min kære Ven, De maa ikke tro, at jeg er tilfreds! Der er i Morges overgaaet mig en virkelig Ulykke . . . De kender min Opfindelse til Overførelse af Elektricitet paa en billig Maade og uden Krafttab? Godt, jeg har taget fejl, jeg har ikke opnaaet noget som helst af det, jeg troede at have fundet! I Morges mislykkedes mit Forsøg totalt, og jeg kan begynde forfra. Det er Aars Arbejde, der maa gøres om . . . De vil forstaa, hvor pinligt det er pludseligt at lide et Nederlag, naar man troede sig sikker paa Sejren.“

Søster havde vendt sig om imod ham, overvældet ved paa denne Maade at faa at vide, hvad der var hændt Broderen.

Luc blev midt i sin egen Fortvivlelse greben af Medfølelse og tog Jordans Haand, som han broderligt trykkede. Jordan selv var rolig, han rystede lidt af den Feber, som han regelmæssig fik, naar han havde overanstrengt sig.

„Men, hvad har De da nu i Sinde at gøre?“ spurgte Luc.

„Hvad jeg vil gøre, min kære Ven; jeg vil tage fat paa Arbejdet igen . . . I Morgen begynder jeg, og lige fra Begyndelsen, thi alt maa gøres om igen. Det er ganske naturligt, og der er intet andet at gøre . . . Thi De kan jo nok tænke, at man kan ikke opgive et Arbejde. Dersom der behøvedes tyve, tredive Aar, ja, et helt Liv, giver man det. Har man taget fejl, begynder man paa ny og gentager Forsøgene saa ofte, det behøves! . . . Et Arbejde er et helligt Barn, som det vilde være en Forbrydelse ikke at bringe fremad. Det er vort Hjerteblood, og vi har ikke Ret til at holde os tilbage, vi skylder det al vor Kraft, hele vor Sjæl, vort Legeme og vor Aand. Ligesom Moderen, der undertiden dør for det Væsen, hun undfanger, maa vi være rede til at dø for vort Værk, dersom det overstiger vore Kræfter. Og dersom det ikke koster os Livet, har vi kun en Ting at gøre, naar det er fuldført, livskraftigt og stærkt: og det er, straks at begynde et andet, saa længe vor Tanke og vor Kraft er i Stand dertil. Ja, Arbejdet, Arbejdet er det eneste Maal, der findes. Naar man har sat sin Tro til Arbejdet, er man uovervindelig. Og det er saa let, man behøver kun hver Morgen at tage fat og føje Sten paa Sten til den Bygning, som allerede findes, for at den kan blive saa stor, som Livet vil tillade det, uden Hastværk, men ved en fornuftig Anvendelse af den legemlige og aandelige Kraft, man ejer. Hvorfor skulde vi vel tvivle om Dagen i Morgen, da det dog er os, der skaber den, takket være vort Arbejde i Dag. Alt, hvad vi saar ved vort Arbejde, skænker den Dag i Morgen os. Ak! hellige Arbejde, skabende og frelsende Arbejde, det er mit Liv, den eneste Grund til, at jeg lever.“

Hans Blik svævede ud i Rummet, han tænkte højt, sang denne Arbejdets Lovprisning, der bestandig brød frem over hans Læber i bevægede Øjeblikke. Han vidste jo, at han havde sat Livet ind paa det store Værk, at han kun levede, fordi han bestandig havde dets Fuldendelse for Øje. Og han var overbevist om, at han ikke skulde dø, førend Maalet var naaet.

Pludselig henvendte han sig til Luc, smilte venligt og sagde:

„Det vil jeg sige Dem, min Ven, dersom De lader la Cre-

cherie dø for Dem, vil det blive Deres egen Død! Det Værk er selve Deres Liv, det maa og kan De ikke opgive!”

Luc var staaet op. Det, han her hørte, denne Arbejdets Trosbekendelse, denne lidenskabelige Kærlighed til Værket, rev ham hen, gengav ham Styrke og Tillid. I slige Modløshedens og Træthedens Timer gaves intet bedre Helbredelsesmiddel end denne Begejstringens Ild, der lyste ud fra Vennen med det skrøbelige Legeme; det slog aldrig fejl, Lucs Hjerte bankede atter stærkt og roligt, og hans Hu stod paa ny til Kamp og Arbejde.

„Ak ja!” udbrød han, „De har Ret, jeg er fejk, jeg burde skamme mig over min Tvivl. Menneskehedens Lykke rummes i Arbejde, i det frelsende Arbejdes Ordning! Det skal være vor Stads Grundvold . . . Men Pengene, alle de Penge, som vi endnu maa vove!”

Jordan var træt efter den Iver, hvormed han havde talt, atter trak han Tæpperne sammen om sin spinkle Skikkelse, og med sagte Stemme sagde han:

„De Penge skal De faa af mig! Vi sparer, vi skal nok ordne den Sag. De ved jo, hvor faa Fornødenheder jeg har, lidt Mælk, et Par Æg, Frugt! Naar jeg kun kan klare Udgifterne ved mine Eksperimenter, skal jeg nok komme ud af det!”

Luc greb begge Vennens Hænder og trykkede dem med dyb Bevægelse:

„Tak, kære Jordan, tusind Tak! Men Deres Søster, skal vi ogsaa bruge alt, hvad hun ejer?”

„Det er sandt,” svarede Jordan, „vi glemte hende!”

De vendte sig om mod Søster, der stille sad og græd. Hun havde ikke rejst sig fra sin Plads ved det lille Bord, paa hvilket hun støttede Armene. Og store, klare Taarer trillede hende ned over Kinderne, mens hendes stakkels Hjerte vaandede sig uden Klage, uden Ord. Broderens Tale havde grebet hende dybt, alt, hvad han havde sagt til Luc, genlød i hendes Sjæl som en Opfordring til Selvfornægtelse, til Arbejde i Samdrægtighed. Dersom hun svigtede det Værk, der var begyndt, var hun baade fejk og slet; hun maatte være standhaftig til det sidste, staa ved Lucs Side, saa længe hun kunde aande! Hun havde genfundet sin store offervillige Sjæl, sit uegennyttige, kærlige Hjerte!

Nu rejste hun sig, trykkede et ømt Kys paa Broderens Pande, og med Hovedet hvilende paa hans Skulder, mumlede hun:

„Tak, du min bedste Ven, du har helbredet mig, jeg er rede til at glemme mig selv!”

Imidlertid var Luc paa ny greben af Virksomhedstrang. Han stod henne ved Vinduet med Blikket fæstet paa den røde Him-

mel, der hvælvende sig over la Crecheries Tage. Og han vendte sig mod de to Søsken, mens han atter udbrød:

„Ak, de forstaar ikke Kærlighedens Magt, naar de engang lærer at elske hverandre, vil alt spire frem til Sejr i Solens Straaler.“

Søster stod nu ved hans Side. Venligt lagde hun Haanden paa hans Arm, og med en let Skælven i den blide Stemme, en sidste Efterdønning af den Storm, der var gaaet over hende, sagde hun:

„Og man skal elske uden at fordre Genkærlighed, thi Værket kan kun trives, naar man glemmer sig selv!“

Disse Ord af dette elskelige Væsen, der ofrede sig uden Forbehold, genlød i det store Rums Tavshed. Og de tre Venner talte ikke mere; i inderligt Venskab svævede deres Blikke ud over den nye Retfærdighedens og Lykkens Stad, der efterhaanden skulde brede sig til alle Sider, nu da Kærlighedens Sæd var udsaaet med fulde Hænder.

IX.

Fra denne Time fandt Luc sig selv, han var paa ny Stadens Grundlægger, han handlede, han befalede, og Mænd og Stene adlød hans Bud. Som en Apostel røgtede han sit Kald og sin Gerning, passede sit Arbejde i Glæde og Styrke. Han var munter, førte la Crecherie frem i Kampen mod „Afgrunden“, med flyvende Faner og klingende Spil, vandt lidt efter lidt baade Mennesker og Ting, takket være den Trang til Kærlighed og Lykke, han forstod at vække omkring sig. Naar hans By var grundlagt, skulde han faa Josine tilbage. Med Josine reddede han Alverdens undertrykte og ulykkelige Skabninger. Dette var hans Tro; han stred for Kærlighed i Kærlighedens Navn, sikker paa at vinde Sejr.

En Solskinsdag var han Vidne til et Optrin, der end mere glædede ham, idet det fyldte hans Sind med straalende Fremtidshaab. Han gjorde sin sædvanlige Ronde, det var hans Ønske selv at se alting, da han overraskedes ved Lyden af friske Barnestemmer, munter Latter, der lød henne fra den Krog af Fabrikens Grund, som ved en Mur adskiltes fra Delaveaus Have. Han listede sagte derhen, vilde se uden at ses, og fik Øje paa en yndig Børneflokk, der legede i den friske Luft med Uskyldighedsalderens ubevidste, broderlige Glæde.

Paa denne Side Muren stod Nanet, der daglig kom tilbage til la Crecherie for at lege med Bonnaires Børn, som han ogsaa

denne Gang havde faaet med sig. Alle tre stod med Næserne i Vejret, leende og raabende, mens andre Barnestemmer svarede hinsides Muren i Delaveaus Have. Og det var let nok at forstaa, hvad her gik for sig. Lille Nise havde fremmede, som alle brændte af Lyst til at faa Legekammeraterne ind til sig. Desværre var Døren omsider bleven muret til, da Delaveaus ikke paa anden Maade kunde holde den lille Pige borte fra de andre Børn, og Nise maatte nu ikke engang lege i den Del af Haven, der var i Nærheden af Døren, ud til la Crecheries Grund, mens Folkene paa den nye Fabrik gjorde alt for at bringe Børnene til at indse, hvor mange Vanskeligheder og hvor megen Fortræd deres Ulydighed kunde afstedkomme. Imidlertid lod det til, at de forskellige Forbud ikke respekteredes af Børnene, der vedblev at søge hverandre ved enhver Lejlighed.

De klare, skingrende, smaa Stemmer steg mod Himlen som Lærkekvidder.

„Er du der, Nise? God Dag, Nise!“

„God Dag, Nanet! Er du alene?“

„Aa, nej, jeg har Lucien og Antoinette med mig! Er der nogen hos dig, Nise?“

„Ja, vist saa! Baade Louise og Paul er her! God Dag, god Dag, Nanet!“

„God Dag, god Dag, Nise!“

Og hver Hilsen ledsagedes af Latterudbrud, der syntes aldrig at skulle faa Ende, saa morsomt fandt de det saaledes at tale sammen uden at kunne se hverandre.

„Hør en Gang, Nise, er du der endnu?“

„Ja, vel er jeg her, Nanet!“

„Har du da ikke Lyst til at komme herud?“

„Aa, Nanet, Nanet, du ved jo, Døren er tilmuret, hvordan skal jeg bære mig ad med at komme ud til jer?“

„Spring over, Nise, spring over Muren, lille Nise!“

„Spring du selv over, lille Nanet, spring selv!“

Alle brast i Latter, raabte og skreg, dansede og hoppede hver paa sin Side af Muren, der ubarmhjertig skilte dem ad, men ikke hindrede dem i at neje og bukke, vinke og vifte, som om de kunde se hverandre.

Saa tog de fat paa ny.

„Hør, Nise! Ved du, hvad jeg vil?“

„Nej, Nanet, det ved jeg ikke, men sig mig det!“

„Jeg vil krybe op paa Muren, tage dig i Armene og hejse dig herover til os.“

„Aa ja, det var storartet, Nanet! Skynd dig og kom!“

I en Haandevending var Nanet oppe, klatrede som en Kat. Og han saa morsom ud, som han sad og red paa Muren og bøjede det krøllede, lyse Hoved ned til Veninden. Nanet var nu 14 Aar; han var ikke stor af sin Alder, men smidig og kraftig.

„Lucien og Antoinette, pas paa, om der kommer nogen, hører I!“

Og saa bøjede han sig endnu længere ned, rakte Hænderne ned til Nise.

„Kom her, og lad mig faa fat i dig!“

„Nej, nej, ikke mig først! Jeg skal passe paa her!“

„Hvem vil være Førstemand?“

„Vent et Minut, Nanet! Tag dig endelig i Agt, Paul kommer først. Der er et Stakit. Han kryber op og prøver, om det kan bære.“

Et Øjeblik var alt stille. Man hørte kun Knagen af tørt Træ, blandet med halvkvalt Latter. Og Luc tænkte paa, om det ikke var bedst at skride ind og skræmme Børnene bort som en Flok Spurve fra en Lade. Han havde jo tidt nok skændt paa dem, fordi de trodsede hans Forbud. Men han kunde ikke lade være at glæde sig over det trofaste Venskab, der knyttede disse Smaafolk sammen og gjorde dem saa dristige.

Nu lød et Sejrsskrig. Pauls Hoved viste sig over Muren, man saa Nanet hale i ham og hjælpe ham ned paa den anden Side, hvilket ikke var noget svært Arbejde, da Boisgelins Søn, trods sine 14 Aar, var spinkel og let, en smuk, lyshaaret Dreng med Moderens blide, forstandige Øjne. Han faldt lige i Armene paa Antoinette, som han kyssede, for hende kendte han godt og holdt af, fordi hun var en stor, køn Pige, der altid smilte saa venligt til ham.

„Saa, Nise, det var allerede en! Hvem er den næste?“

„Tys, tys, Nanet, skraal ikke saa højt! Jeg synes, jeg hører nogen derhenne ved Hønsegaarden. Læg dig fladt ned paa Muren, at de ikke skal se dig.“

Men Faren drev over, og Nise vedblev:

„Pas paa, Nanet, nu er det Louises Tur! Jeg skal skubbe til Louise!“

Og denne Gang var det ganske rigtig Louise, hvis mørke, smalle, morsomme lille Ansigt med de spillende, lidt skraatliggende Øjne og den spidse Hage viste sig over Muren. Elleve Aar gammel var hun allerede en bestemt og uafhængig lille Person, der i høj Grad forbavsede sine Forældre, de skikkelige Mazelles, ved en Vildskab og en Livlighed, de slet ikke kunde fatte, da den ikke paa nogen Maade lignede deres dvaske Egen-

kærlighed. Hun ventede ikke, til Nanet gav hende en Haandsrækning, men sprang ned alene og faldt straks om Halsen paa Lucien, der var hendes udvalgte Ven, den største af Flokken, en kraftig, veludviklet Knøs paa femten Aar, hvis Opfindsomhed hun kunde takke for mangt et morsomt og snildt forarbejdet Stykke Legetøj.

„Det var to! Nise, nu maa du skynde dig, for jeg synes, jeg ser nogen røre sig henne ved Brønden.“

Atter knagede Tremmeværket, og denne Gang var der noget, der gik i Stykker.

„Saa, Nanet, hvad skal jeg gøre! Denne Louise har sparket hele Stakittet i Smadder.“

„Vent et Minut! Det gør ingenting! Tag fat i mine Hænder, saa haler jeg dig op!“

„Nej, nej, det gaar aldrig! Du ser selv, Nanet, jeg staar paa Tærne, og endda kan jeg ikke naa dig, jeg er for lille.“

„Vist ikke nej! Kom nu, og det i en Fart. Saa — halløj! — hov! — der ser du selv!“

Han laa ud over Murkanten, og med et kraftigt Tag fik han den lille Pige op foran sig. Hun var endnu mere forpjusket end sædvanlig, det lyse Haar stod i et Pur om det smukke, smilende, blaaøjede Ansigt. De passede godt sammen, hun og Nanet, begge straalende af Livsglæde, med det lyse, krøllede Haar, der flagrede i Vinden. Et Øjeblik blev de siddende paa Muren over for hinanden, med smilende Ansigter, henrykte over deres høje Stade.

Men atter var der nogen, som rørte sig nede i Haven, denne Gang i Retning af Køkkenet, og i Befippelse og Angst for Opdagelse faldt de to Børn i Armene paa hinanden og trillede ned ad Muren. De kunde have knækket Halsen begge to, men de slap heldigt fra Faldet og laa paa Jorden, leende saa stærkt, at det varede noget, inden de kom paa Benene igen. De andre Børn var allerede i fuld Leg. En rask Tagfat gik gennem Krat og Buske, mellem de store Klippeblokke ved Foden af Bleusesbjergene, der gjorde dette Sted til en ypperlig Legeplads. Og Luc, der nu indsaa, at det vilde være for sent at agere Bussemand, tog det Parti i Stilhed at fjerne sig. Siden ingen havde set ham, kunde man ikke vide, at han havde set gennem Fingre med Børnenes Ulydighed. Ak, de kære Smaafolk, hvorfor skulde han ogsaa lægge en Dæmper paa deres Barneglæde — de var jo som Livets Blomster, et skønt Flor, der nok vilde modnes og give en rig Frugthøst. Maaske vilde deres glade Leg ende med Forsoning mellem de forskellige Klasser, de tilhørte, de vilde maaske opleve den Fredens og Retfærdighedens Tid, han drømte om.

Hvad Forældrene forgæves tilstræbte, det naaede Børnene maa-ske. Og mens Luc listede sig bort, smilte han ved sig selv over at høre de smaa le og raabe uden at bekymre sig om Vanskeligheden ved at komme tilbage over Muren. Aldrig havde Lucs Hjerte banket med saa glade Forhaabninger — det var, som skimtede han en lykkelig Fremtid, aldrig havde han følt sig saa kampdygtig eller saa sikker paa Sejr som i denne Time.

Men Kampen varede i Maaneder, en haardnakket Kamp uden Hvile og uden Vaabenstilstand.

Uafladelig færdedes han mellem sine Folk paa Fabrikken, paa Skolerne, i den venlige, nye Bys solbeskinnede Gader. Smilende og venlig mod store og smaa som en Fader midt i sit Folk.

Alt spirede frem, voksede, ordnedes under hans vaagende Øje, under hans skabende Haand, der i fuldt Maal strøede Sædekornet ud, hvorhen han saa gik. Og det var et virkeligt Vidunder at se, hvorledes han vandt sine Arbejdere, i hvis Midte Tvedragt og Oprørskhed før truende havde løftet Hovedet. Folkene havde ubevidst efterlignet hans Fordragelighed, de kom hinanden i Møde med Venlighed og sluttede sig sammen om den Fører, hvis Brodersind med hver Dag viste sig i et skønnere Lys. La Crecheries Beboere var som én stor Familie, hvor Slægtsbaandet stedse blev stærkere, hvor man stedse tydeligere forstod, at man smedede sin egen Lykke ved at virke for alle. I et halvt Aar var der ikke én af Arbejderne, der forlod Fabrikken, og selv om Desertørerne ikke kom tilbage, gjorde det ikke Luc modløs. Thi de tiloversblevne Arbejdere blev enige om ikke at røre ved deres Overskudsfortjeneste for at skabe en stor og solid Reservefond.

Paa dette skæbnesvangre Tidspunkt af Fabrikkens Tilværelse var det utvivlsomt Folkenes Sammenslutning og deres fælles Ansvarsfølelse, der reddede Værket, trods det Had og den Uvilje, den gamle By og „Afgrunden“ nærede mod den nye Fabrik. Reservefonden, der saa klogt var dannet, blev af afgørende Virkning. Med den i Baghaanden kunde man ride Stormen af, behøvede ikke at rejse tyngende Laan i kritiske Øjeblikke, ja, man kunde gentagne Gange købe nye, besparende Maskiner, der gjordes nødvendige ved Forandringer i Fabrikationen. Og nu fik Forretningen flere Bestillinger fra Jernbaneselskaber, der skulde bruge en stor Masse Skinner og Bjælker til Brobygning. Den langvarige Fred, som Europa nød, bragte Fart i Jernindustriens fredelige og civiliserende Frembringelser og deres Afsætning, saa at der endnu aldrig havde været saa stor Efterspørgsel efter den

Artikel, der udgjorde Hovedbestanddelen i la Crecheries Virksomhed.

Imidlertid blomstrede „Afgrunden“ ogsaa. Den kostbare Tilvirkning af Bomber og Kanoner formindskedes ikke; „Afgrunden“ bevarede sit Ry. Men dens Rigdom var kun tilsyneladende, og Delaveau pintes ofte af alvorlige Bekymringer, som han dog aldrig omtalte til nogen. Ganske vist havde han paa sin Side hele Beauclairs og Byens rige Borgerstand. Desuden levede han i den Overbevisning, at han var Sandheden, Myndigheden og Styrken, og at han altsaa ikke behøvede at frygte for et Nederlag i den bestaaende Kamp. Men han følte dog undertiden en hemmelig Ængstelse for Fremtiden, naar han saa, hvor haardt man arbejdede paa den ny Fabrik, hvis Fallit han nu alt for ofte havde forudsagt, uden at hans Spaadom gik i Opfyldelse. Det var ham umuligt at konkurrere med la Crecherie, naar Talen var om Skinner, Bjælker og desl., som Luc leverede billigere end han og i udmærkede Kvaliteter. Altsaa maatte „Afgrunden“ indskrænke sig til finere Varer til tre à fire Francs pr. Kilogram, Varer, som ogsaa tilvirkedes af to andre meget store Fabrikker, der laa i det tilstødende Departement, og som skadede ham i høj Grad. Han følte, at han ikke i Længden kunde staa sig; Spørgsmaalet var, om han eller en af Konkurrenterne skulde gaa til Grunde, og da „Afgrunden“ allerede var svækket ved den nye Fabriks Tilstedeværelse, var han ofte meget bekymret ved Tanken om, hvad Fremtiden bar i sit Skød. Han pintes af denne Tvivl, skønt han arbejdede med dobbelt Iver og bestandig bar den største Tillidsfuldhed til Skue, bestandig lod, som om han stolede paa den gode Sag, han støttede. Men det, der ængstede ham meget mere end Konkurrenterne, var den Kendsgerning, at han aldeles ikke ejede nogen Kapital, nogen Reservefond, han i Nødstilfælde kunde falde tilbage paa. Hvis der kom en Krise i Handelsverdenen, en Strejke eller simpelthen et daarligt Aar, vilde det være hans sikre Ødelæggelse, siden Fabrikken ikke vilde have noget at leve af, indtil Driften paa ny kom i Gang. Allerede havde han, da man trængte til at forny Materiellet, maattet laane 300,000 Francs, hvis høje Renter nu tyngede svært paa Aarets Budget. Og hvad vilde der ske, hvis man stadig skulde laane sig frem? Enden vilde jo blive, at Forretningen druknede i Gæld!

Paa dette Tidspunkt prøvede Delaveau at tale alvorligt med Boisgelin. Da Ødelanden havde betroet Resterne af sin Formue til den fattige, men dygtige Fætter, havde denne lovet at udbetale ham saa høje Renter, at han vedblivende kunde leve i Rigdom

og Luksus. Og dette Løfte havde Delaveau holdt. Men siden disse Vanskeligheder havde vist sig, havde Bestyreren af „Afgunden“ ønsket, at Boisgelin skulde indskrænke sig, i det mindste foreløbig; han kunde jo altid falde tilbage til sin gamle Levevis, saa saare Forretningerne igen tog fat. Hvis Boisgelin blot vilde have ladet sig nøje med Halvdelen af sine Procenter, kunde man med de saaledes indvundne Penge danne den Reservefond, som kunde bringe „Afgunden“ sejrrig over alle Vanskeligheder og med et Slag jage alle Delaveaus Bekymringer paa Flugt. Men Boisgelin vilde intet høre om Sparsommelighed, han afslog paa det bestemteste at give Afkald paa en eneste Jagt, et eneste Selskab; ja, det var nær kommen til alvorlig Uenighed mellem de to Fætre. Naar Kapitalen ikke kunde give de Renter, man havde Ret til at vente, naar Arbejderne ikke kunde skaffe Lediggænger den Luksus, han tiltrængte, havde Boisgelin Lov til at beskyldte Delaveau for at svigte sine Løfter, idet han tænkte paa at knappe af paa den Sum, han hidindtil havde kunnet udbetale aarligt. Ærgerlig, ja, fortvivlet over denne taabelige Nydelsessyge anede Delaveau ikke et Øjeblik, at det var hans egen Hustru, den skønne Fernanda, der bortødslede de Penge, hendes Mand pinte ud af Fabrikken.

Paa la Guerdache fulgte Festerne Slag i Slag, Fernanda nød dem som en sød Hævn og berusede sig saaledes i sine Triumfer, at en Standsning i hendes Glæde vilde have forekommen hende som den største Forurettelse. Selv Boisgelin syntes, at hun gik for vidt, hun forestillede ham, at hendes Mand begyndte at falde af og ikke fik det ud af Fabrikken, som han burde, og hun mente, at man, for at stramme ham op, maatte komme med ideelige Anmodninger om Penge. Delaveau talte aldrig med Kvinder om sine Forretninger, end ikke med sin egen, tilbedte Kone, og hans tavse, tilbageholdne Væsen bestyrkede hende i den Antagelse, at dersom hun vilde virkeliggøre sin Drøm om at tage til Paris med de opsparede Millioner, maatte hun bestandig bruge saa meget som muligt for at tvinge sin Mand til at tjene tifold mere.

Men en Aften forglemt Delaveau sig dog lige overfor Fernanda. De kom hjem fra la Guerdache, hvor der havde været Parforcejagt, en Fornøjelse, Fernanda satte særlig Pris paa. Efter flere Timers voldsomt Ridt i Skoven og en stor Middag var Klokken over tolv, da de omsider naaede hjem.

Den unge Kone, der syntes at være overvældet af Træthed, klædte sig hurtigt af og gik til Sengs, hvorimod hendes Mand

vandrede frem og tilbage og gav sig god Tid; hun saa saa vred-laden og forpint ud.

„Hør en Gang,“ sagde han endelig, „har Boisgelin ikke sagt dig noget, da I red sammen i Dag?“

Overrasket aabnede Fernanda de søvndrukne Øjne:

„Nej,“ sagde hun, „i alt Fald ikke noget særligt — men hvad mener du egentlig, han skulde have sagt mig?“

„Aa,“ svarede Delaveau, „Sagen er den, at vi var uenige i Formiddags. Han har nu igen forlangt Penge, ti Tusind Francs ved Udgangen af denne Maaned. Men denne Gang har jeg ligefrem sagt nej. Det er umuligt, det er Galskab.“

Hun løftede Hovedet, og der kom igen Liv i hendes Ansigt.

„Hvad siger du, er det Galskab . . . Hvorfor vil du egentlig ikke give ham de ti Tusinde Francs?“

Det var netop hende, der havde sagt til Boisgelin, at han skulde forlange ti Tusind Francs for at købe en elektrisk Automobil-Vogn, som hun glædede sig til at fare rundt med som et Lyn.

„Hvorfor?“ udbrød Delaveau hidsigt. „Fordi det Fæhovede ender med at ødelægge Fabrikken med sine evindelige Udgifter. Vi gaar fallit, dersom han ikke tager Reb i Sejlene! Og det er for dumt af Forgængelighed at føre dette ødsle Liv og lade sig æde op af fremmede.“

Hun sad nu op i Sengen og var bleven lidt bleg, men han gik videre, og tilføjede med intet anende Oprigtighed:

„Der er kun et fornuftigt Menneske paa la Guerdache, og det er Suzanne, den eneste, der ikke lader fem være lige. Det er ynkeligt at se hendes alvorlige Ansigt! Da jeg i Dag bad hende om at holde igen lige overfor Manden, sagde hun med Taarer i Øjnene, at hun ikke vilde blande sig i noget som helst.“

Denne uheldige Henvendelse til den uskyldige og højsindede Hustru irriterede Fernanda. Men det var dog mest Tanken om Fabrikkens Fare, der gjorde Indtryk paa hende. Fabrikken var selve Kilden til alle hendes Fornøjelser.

„Hvorfor siger du saadant noget, som at vi kunde gaa fallit,“ sagde hun. „Jeg troede, at vi gjorde udmærkede Forretninger.“

Der havde ligget et saadant Udtryk af Uro i hendes Spørgsmaal, at Delaveau blev bange for hos hende at have vakt en Frygt, som han skjulte for sig selv.

Han omgik derfor Sandheden og sagde:

„Ganske vist gør vi gode Forretninger. Men det vilde gaa endnu bedre, dersom Boisgelin ikke tømte Kassen ved dette

vanvittige Liv, han fører. Han er dum, skal jeg sige dig, en rigtig Kyllingehjerne.“

Beroliget strakte Fernanda sig igen i Sengen med en træt Bevægelse. Hendes Mand var jo simpel, brutal og en gerrig Person, der kun tænkte paa at holde saa meget som muligt paa de store Summer, der tjentes paa Fabrikken. De daarlige Vittigheder og Skældsord, som han altid havde paa rede Haand til Boisgelin, tog hun selv til Indtægt og følte dem som personlige Fornærmelser.

„Min kære Ven,“ sagde hun kort, „alle Mennesker er nu engang ikke skabte til at slide og slæbe den hele Dag, og de, der har Penge, har vel Lov til at bruge dem, som de vil, og nyde de Fornøjelser, som deres fremskudte Stilling kan skaffe dem.“

Delaveau blev vred og vilde svare, men det lykkedes ham at blive Herre over sig selv, og han tav. Hvorfor skulde han forsøge at overbevise den Kone, han behandlede som et forkælet Barn uden nogen Sinde at blive vred paa hende, naar hun gjorde Ting, som han hos andre misbilligede i allerhøjeste Grad? Han lagde ikke engang Mærke til hendes Letsindighed, thi hun var Solstraalen i hans Liv, den Ædelsten, han havde greben med sine grove Arbejdshænder. Han var bestandig lige forelsket i hende, naar han om Aftenen, efter at have tilbragt Dagen i Kulos og snavset, øredøvende Arbejde paa „Afgrunden“, kom hjem og fandt sin fortryllende Hustru, ombølget af berusende Blomsterduft, indhyllet i Silke og Kniplinger.

Derfor sagde han heller ikke noget, men lod hende sove, gik i Seng og slukkede den elektriske Lampe paa Natbordet. Men han kunde ikke falde i Søvn og laa med aabne Øjne og stirrede ud i Mørket. Febrilsk og søvnløs blev han igen greben af den Angst og de Bekymringer, han havde haft ved den Krise, Fabrikken havde gennemgaaet. I denne pinlige Søvnløsheds Tilstand voksede Vanskelighederne, og han havde aldrig set Fremtiden saa tydelig eller saa mørk! Det stod ham klart, at Grunden til Ødelæggelsen var denne Hang til Nydelse, og denne sygelige Higen efter at bruge Pengene, saa snart de var fortjente. Der var et Svælg, hvori Formuen opslugtes, et hemmeligt Saar, som ødelagde al Sundhed. Meget oprigtigt undersøgte han sit eget Forhold, men fandt ingen Bebrejdelse at rette mod sig selv. Tidligt stod han op og var den sidste, der forlod Fabrikken om Aftenen, altid var han til Stede paa Fabrikken, hvor han kommanderede Folkene, som var de et Regiment Soldater. Altid brugte han sine ypperlige Evner, var retfærdig i sin Strenghed, besad en sjælden Evne til at se klart paa Forholdene, var bestemt paa,

under ingen Omstændigheder at opgive Kampen og hellere dø end svigte de Forpligtelser, han havde paataget sig. Det pinte ham frygteligt, da han mærkede, at han al sin Tapperhed og Standhaftighed til Trods alligevel ikke kunde vinde Sejr; han følte, at alle hans Anstrengelser lammedes ved en daglig Ødelæggelse, hvis Aarsag, han ikke kunde opdage, og hvis Gang, han ikke kunde standse. De store Summer, der uafladelig gik med til det, Delaveau kaldte Boisgelins „sindssvage“ Livsførelse, maatte være den Kræftskade, der tærede paa Forretningen. Men, hvem var det dog, der saaledes berøvede ham hans Smule Forstand? Fra hvilket Hjørne blæste denne Vanvidets Storm? Det kunde han ikke gætte, denne fornuftige, ædruelige, maadeholdne Mand, der hadede Dovenskab og Nydelsessyge, Laster, der efter hans Mening ødelagde Mandens Skaberkraft.

Og Delaveau anede ikke, den Tanke faldt ham aldrig ind, at Ødelæggelsen, Giften, kom fra den Kvinde, der nu laa ved hans Side, fra den skønne, tilbødte Fernanda, hvis sagte, regelmæssige Aandepust som en berusende Duft strejfede hans Ansigt. Medens han sled og slæbte i de tilrøgede Haller, mellem snavsede Arbejdere, i stegende, gloende Hede fra de ildspyende Ovne for at pine og presse Pengene ud af de trætte Folks sure Arbejde, spadserede hun, klædt i Silke og Fløjel, oversaaet med Kniplinger og Diamanter, under la Guerdaches skyggefulde Træer og kastede de Hundrede-Tusinder ud af Vinduet, som erhvervedes ved de store Hamres Dundren.

De følgende Dage tænkte Fernanda flere Gange med Uro paa de Ytringer, hendes Mand havde ladet falde. Skønt hun mente, at hans Bekymringer for en stor Del skrev sig fra hans Lyst til at samle til Bunke, hans simple Ringeagt for alle Livets Behageligheder, kunde hun dog ikke uden Gysen høre nævne et Ord som Fallit. Dersom Boisgelin ruinerede sig, hvad vilde der da blive af hende? Det vilde ikke alene være forbi med det Liv i Pragt og Luksus, som alle Dage havde været hendes eneste Maal, den Oprejsning, Skæbnen skyldte hende fra hendes forrige, usle Tilværelse; hun kunde ikke udholde Tanken om at maatte vende tilbage til Paris og bebo en Lejlighed til 1000 Francs i et eller andet afsides Kvarter, hvor Delaveau kunde finde en Stilling, mens hun paa ny gik i udtraadte Sko og tarvelige Kjoler! Nej, nej, hun vilde aldrig lade det gyldne Bytte rive fra sig, hun vilde rejse alle sine Evner, al sin Skønhed, al sin Attraa vilde hun sætte ind! I dette fine Legeme, saa fornemt og saa yndefuldt, boede der en Ulvindes Begærlighed, alle et Rovdyrs Drifter.

Hun var fast bestemt paa at mætte sig, hun taalte ikke den Tanke, at nogen kunde sætte sig op mod hende for at berøve hende de Forlystelser, hun higede efter.

Denne sorte, smudsige Fabrik, hvor hun Nat og Dag hørte Hamrene smede for hende, den foragtede hun dybt som et elendigt Køkken, hvor alle Livets Usselheder skjultes; Arbejdere, hvis Skind svedes i Ilden, for at hun kunde leve i Lediggang og Herlighed, betragtede hun som Lastdyr, der skulde befri hende for enhver Anstrengelse. Aldrig satte hun sine smaa Fødder paa Hallernes ujævne Gulve, hun havde ikke Skygge af Interesse for disse Skabninger, der hver Dag vrimlede forbi hendes Vinduer, naar de gik til deres forbandede Dagværk. Men denne Hjord tilhørte hende, denne Fabrik var hendes Ejendom, og den Tanke, at hendes Rigdomskilde kunde udtørres, oprørte hende, gjorde hende rasende, som var det et Angreb paa hendes dyrebare Person. Derfor var den, der skadede „Afgunden“, hendes Fjende, en farlig Forbryder, som hun maatte rydde af Vejen, og for at opnaa dette var ethvert Middel tilladeligt.

Derfor voksede hendes Had til Luc med hver Dag, der gik, hun havde straks ved første Øjekast, ved hin Frokost paa Herregaarden, gættet, at denne Mand vilde stille sig i Vejen for hende. Og hun havde ikke taget fejl. Altid stødte hun paa ham, og nu var det atter ham, der truede Forretningen, truede med at kaste hende tilbage i den gyselige Middelmaadighed, der var hendes Rædsel. Dersom hun lod ham have frit Spillerum, var det forbi med hendes Lykke; han stjal hendes Glæde i Livet. Og dirrende af Raseri tænkte hun kun paa at ødelægge ham, idet hun forestillede sig de Ulykker, der kunde ramme ham og tilintetgøre ham!

Nu var der omtrent hengaaet otte Maaneder siden den Nat, da Josine havde taget Afsked med sin elskede og under taarevædede Kys sagt Farvel til al Lykke, idet hun lovede ham at være ham tro til den Dag, da hun for alles Øjne turde tilstaa sin Kærlighed. Og nu indtraf noget, der maaske kunde give Fernanda Vaaben, med hvilke hun kunde styrte sin Fjende.

Lucs sidste Møde med Josine havde ikke været uden Følger, og hun havde allerede i fem Maaneder baaret hans Barn under sit Hjerte, uden at Ragu havde haft nogen Anelse om sin Kones Tilstand, indtil han endelig en Aften, da han kom beruset hjem og vilde slaa hende, forstod alt ved at se den Rædsel, der malede sig i Josines Ansigt, mens hun værgede for sig. Først stod han stille, saa bestyrtet, at han ikke straks fandt Ord; saa brød han ud i Skældsord:

„Nu har jeg aldrig kendt Mage til Tøjte! Du er frugtsommelig, dit Afskum! Det var derfor, du gjorde saa mange Anstalter ved enhver Lejlighed — derfor, du knap kunde tage en anden Kjole paa, naar jeg var i Stuen! Jeg maa dog have været lige saa dum, som du er løgnagtig, ellers kunde jeg ikke have været blind saa længe.“

Men pludselig slog det ham, at han ikke kunde være Fader til dette Barn. Hvor kom det fra? Hvem var hendes Elsker? Og atter knyttede han Næverne og fo'r op i stigende Raseri.

„Maa jeg spørge, hvorledes dette er gaaet til? For du har vel ikke den Frækhed at paastaa, at det er mig, der er Faderen? Svar, svar, svar paa Øjeblikket! Tøs, som du er — eller jeg slaar dig fordærvet paa Stedet!“

Ligbleg, med de blide Øjne stift fæstede paa Drukkenbolten, stod Josine uden at sige et Ord. Midt i den Rædsel, Ragu indgød hende, forbavsedes hun over at se ham saa heftig, thi han havde i den senere Tid ofte nok truet med at kaste hende paa Gaden, ofte nok erklæret hende, at han vilde være overmaade glad, hvis en eller anden samlede hende op og befriede ham for hende. Han var for længst led og ked af hende og havde, siden han var gaaet tilbage til „Afgrunden“, ført et udsvævende Liv med Svir og Sværm. Hvorfor blev han da nu saa vred over hendes Utroskab?

„Det er ikke *mit* Barn? Du vover ikke at sige, jeg er dets Fader, vel?“

Uden at tage Øjnene fra hans ophidsede Ansigt svarede hun omsider med dyb Stemme:

„Nej, det siger jeg heller ikke.“

Han fo'r ind paa hende med løftet Arm, men hun undgik ham, saa at hans Haand kun let berørte hendes Skulder. Han skraalte: „Og det er din Taske fræk nok til at tilstaa lige op i Ansigtet paa mig! Jeg vil vide, hvem det er, hører du, for at jeg straks kan give ham hans Bekomst! Sig mig øjeblikkelig hans Navn!“

Roligt svarede hun nu:

„Du faar aldrig hans Navn at vide. Du har ingen Ret til at fordre det, siden du over tyve Gange har sagt mig, at du var ked af mig, og at jeg kunde gaa, hvorhen jeg vilde.“

Og hun tilføjede:

„Du vilde jo paa ingen Maade have Børn, og dette Barn vedkommer ikke dig — dets Fader er min Mand. Den Sag angaar ikke dig.“

Ragu skummede af Raseri. Han vilde sikkert have dræbt

hende paa Stedet, hvis hun ikke havde forstaaet at undgaa de Spark og Slag, han søgte at tildele hende i beruset Tilstand. Han var ude af sig selv over, at hun havde turdet tale saaledes til ham, og han følte en rasende Sorg over at se, at hun ikke mere tilhørte ham, over at hun egentlig aldrig havde været hans, og denne Tanke fyldte hans Sjæl med Skinsyge, som han ikke ret forstod, som han aldrig havde troet, han kunde føle. Og fra denne Dag forandrede hans Holdning sig helt. Han, der ellers ved enhver Lejlighed viste hende Døren, passede nu paa hvert et Skridt, hun gjorde, og rystede af Raseri, naar han saa hende henvende et Ord til nogen Mand. Vreden over det uoprettelige rev ham hvert Øjeblik hen, han udskældte og mishandlede Josine og gentog bestandig den Sætning, der røbede hans Nag og Harme:

„Sig mig hans Navn — sig, hvem det er, saa lover jeg dig, at du skal faa Lov at være i Fred!“

Men hun gav ikke efter. Hun taalte baade Skældsord og Slag, svarede altid med stilfærdig Frimodighed.

„Du behøver ikke at vide hans Navn. Det er noget, som ikke vedkommer dig.“

Imidlertid gjorde Josine alt, hvad der stod i hendes Magt for at skjule sin Tilstand, da hun var bange, at Luc kunde faa Vanskeligheder, hvis deres Hemmelighed kom for Lyset. Straks da hun mærkede, hvorledes det stod til med hende, var hun bleven overvældet af den inderligste Glæde, og hendes første Tanke havde været at ile til Luc for at melde ham den store, den glade Nyhed, hun var sikker paa, at han vilde blive lige saa henrykt som hun. Men saa blev hun ængstelig, mente, det var bedst at se Tiden an, vente indtil Luc var kommen gennem de Vanskeligheder, der netop paa dette Tidspunkt foruroligede ham.

Og det var ved et rent Tilfælde, at Luc omsider hørte om det Barn, der var hans. En Dag, da han gik hjem med Bonnaire, traf han Toppen i Færd med at fortælle sine Naboersker, at Josine skulde have en lille, og den rapmundede Kone føjede til denne Meddelelse nogle giftige Bemærkninger, der bragte Lucs Hjerte til at banke, som skulde det kvæle ham.

Josine kom undertiden til la Crecherie efter Nanet, som helst tilbragte Dagen med sine Venner der. Den samme Dag traf hun sin Svigerinde og kunde ikke undgaa at svare paa en Del nærgaaende Spørgsmaal, desuden havde alle Konerne set, hvordan hun havde det. Men hun havde faaet Øje paa Luc. Hun forstod hans ængstelige Tavshed saa godt, at hun selv blev aldeles fortvivlet over ikke at kunne tale, over ikke at vide, hvorledes hun

skulde bære sig ad for at meddele ham den Nyhed, der gjorde hende saa usigelig lykkelig. Hun kunde næppe udholde at tænke paa den Tvivl, der maatte pine ham, især da hun vidste, at hun med et eneste Ord kunde bringe Ro og Glæde i hans Sind. Dette Ord laa paa hendes Læber, hun kunde næppe holde det tilbage, hun havde den uimodstaaeligste Lyst til at raabe: „Det er dit Barn!“

Med ét fik hun en Indskydelse. I et Øjeblik, da Toppen og de andre paa ny fik saa travlt med deres Sladderhistorier, at de rent glemte hende, fæstede hun sine Øjne paa Luc, lagde den ene Haand paa sit Hjerte og den anden paa sine Læber, og med et hastigt Fingerkys sendte hun ham det glade Budskab. Lucs Ansigt straalte. Han forstod hende, forstod, at et nyt Baand knyttede dem endnu inderligere sammen, forstod, at hun var bleven Moder ved ham, og hans Hjerte svulmede af stormende Glæde.

Den Dag fik Luc og Josine ikke Lejlighed til at udveksle et Ord; men Luc spurgte sig for, og han havde ikke vanskeligt ved at faa noget at høre om Ragu, thi alle Naboerne talte om hans rasende Skinsyge, hans opfarende Vrede, og om, hvorledes han passede paa sin Kone, saa at hun knap fik Lov til at trække frisk Luft. Og hvis Luc noget Øjeblik havde kunnet tvivle, vilde denne Harme hos Ragu over det Barn, der skulde komme, have været tilstrækkelig til at overbevise ham om, at han var dets Fader. Fra nu af betragtede han Josine som sin Hustru. Hun tilhørte ham alene, siden han var Fader til hendes Barn; thi Barnet er det eneste evige Baand mellem Ægtefællerne, det er Livets Fremvækst, en ny Skabning, født af de tos Forening.

Men fra denne Stund levede Luc i en uafladelig Angst, det var ham utaaleligt at vide Josine udsat for Ragus nedværdigende Raahed. Han led ved at tænke paa de Farer, der truede den elskede, som han vilde have baaret paa sine Hænder og tilbedt som man tilbeder Moderen, der helliges af Barnet. Her var imidlertid intet at gøre, siden det var hendes Vilje at leve stille og beskedent i Skyggen for ikke at volde ham Vanskeligheder. Ja, hun nægtede endogsaa at se og tale med ham; hun var bange for den Hemmelighed, hun saa ømt bevarede i sit Hjertes Dyb, og han maatte passe hende op for ved Aftenstid at udveksle et Par Ord med hende. Saaledes mødtes de engang, da Luc skjulte sig i en mørk Krog i den usle Tremaanegade.

„Ak, Luc, er du der! Hvor det dog er uforsigtigt af dig, kæreste Ven! Jeg beder og bønfaller dig om at gaa din Vej! Kys mig, og skynd dig saa bort!“

Men skælvende af Glæde slog han Armene om Livet paa hende, mens han talte til hende med indtrængende Stemme.

„Nej, nej, Josine! Dette kan ikke gaa an! Du lider for meget, og det er ligefrem en Forbrydelse at lade dig blive ved med at føre en saadan Tilværelse, du elskede, dyrebare Skat! Denne Gang slipper jeg dig ikke, du skal gaa med mig, bo hos mig som min tilbedte, lykkelige Hustru!“

Josine var allerede ved at give efter under disse ømme Ord. Men pludselig rettede hun sig og rev sig løs.

„Aa, Luc, hvad er det, du siger! Hvor kan du tale saa ufornuftigt! Jeg kan da umulig gaa med dig, naar jeg derved vilde udsætte dig for de største Farer. Hvis jeg nu fjede dig, vilde jeg begaa en Forbrydelse, thi jeg vilde rejse Hindringer paa din Vej og hemme Fremvæksten af dit Værk . . . Gaa hastig fra mig! Om man tog mit Liv, vilde jeg ikke røbe dig i dette Øjeblik!“

Saa forsøgte han at overbevise hende om, at det var ganske unyttigt, hun saaledes ofrede sig for Samfundshykleriet.

„Du er min, idet jeg er dit Barns Fader, og du bør følge mig. I den Retfærdighedens Stad, jeg bygger, vil det frie Ægteskab, Kærlighedens Lov, blive respekteret af alle. Hvad behøver vi da at bekymre os om dem, der nu vil forarges over os?“

Men da hun blev ved sit, da hun sagde, at hun ikke kunde frigøre sig for Hensyn til Nutiden, da hendes eneste ~~Maa!~~ var at se ham fri og frank, stærk og sejrrig, brød han ud i Sorg:

„Vil du da aldrig vende tilbage i min Favn, skal dette Barn da ikke være mit for alles Øjne?“

Ømt og kærligt slyngede hun sine Arme om hans Hals og mumlede sagte med sin Mund ved hans:

„Jeg skal komme, naar du trænger til mig, naar jeg ikke længer er en Hindring for dig, men en Medhjælp, naar jeg kan komme med det elskede Væsen, der vil give os begge ny Kraft.“

Og den sorte, forpestede By, det forbandede Arbejdes Stad, laa og vaandede sig omkring dem i Mørket under Aarhundreders Uret, mens de talte saaledes om Fremtidshaabet, om dets Fred og Lykke.

„Du er min Ægtemand, mit alt, og du kan ikke tænke dig, hvilken Fryd det er mig at gemme min Hemmelighed for alle, at fortie dit Navn, under Trusler at skjule det som en Blomst og som et Harnisk. Ak, du skal ikke ynke mig, jeg er saa stærk i min uendelige Lykke — den, du har givet mig.“

„Du er min Hustru, jeg elskede dig den første Dag, da jeg mødte dig, saa elendig og saa guddommelig, og hvis du vil fortie mit Navn, vil jeg heller ikke røbe dit, det skal være min Styrke

og min Trøst indtil den Stund, da du selv vil tilstaa vor Kærlighed for alle.“

„Luc, min elskede, hvor god og hvor viis du dog er! Og hvilken vidunderlig Lykke har vi ikke i Vente!“

Nogle Uger efter kom Fernanda ved et Tilfælde i Besiddelse af Josines Hemmelighed. Hun kendte Ragu, hvis Tilbagekomst til „Afgrunden“ havde vakt en Del Opsigt, og som Delaveau nu viste Opmærksomhed, idet han gjorde ham til Støbemester og gav ham Løntillæg, skønt hans Opførsel var alt andet end rosværdig. Derfor vidste Fernanda ogsaa, hvorledes det stod til hjemme hos ham, thi han generede sig ikke for at omtale sin Kone paa den skammeligste Maade, fortalte til hvem, der gad høre paa ham, at hun var værre end de værste Tøjter, der strøg paa Gaderne, saa at man paa Værkstedet morede sig med at gætte, hvem af Kammeraterne der var Fader til hendes Barn, ja selv hos Direktøren taltes der om Sagen, og Delaveau ytrede engang i Fernandas Paahør, at han var meget ærgerlig over den Historie, som gjorde Ragu aldeles forstyrret i Hovedet; den ene Dag gad han næppe røre en Haand, og den næste fo'r han løs paa Arbejdet som en gal, saa at Ild og Gnister stod ham om Ørene, og det blev farligt at komme ham nær.

En Vintermorgen — Delaveau var den foregaaende Dag rejst til Paris, hvor han skulde blive tre Dage — sad Fernanda ved Frokosten og udspurgte sin Kammerjomfru, der bragte hende Te og ristet Brød. Nise var ogsaa til Stede; hun drak sin Mælk, mens hun kastede lystne Blikke til Moderens Tekop.

„Er det sandt, Felicia, at der paa ny har været Spektakler hos Ragus? Vaskerkonen sagde, at han denne Gang har slaaet sin Kone halvt fordærvet.“

„Det ved jeg ikke, Frue, men det maa vist være lidt overdrevet, for jeg saa Josine gaa her forbi i Morges, og hun saa ikke værre ud end ellers.“

Der blev et Øjeblikks Tavshed, saa vendte Felicia sig om og tilføjede, idet hun gik ud:

„Men for Resten slaar han hende nok ihjel en af Dagene, det siger han i det mindste tidt nok.“

Atter blev der stille. Fernanda spiste langsomt, uden at sige noget, fordybet i mørke Tanker, da Nise lige med et med synkende Stemme brød Tavsheden:

„Josines rigtige Mand, det er slet ikke Ragu, det er Herren paa den ny Fabrik, det er Hr. Luc, Hr. Luc, Hr. Luc!“

Som himmelfalden saa Moderen paa den lille Pige:

„Hvad siger du? Hvorfor siger du det?“

Men nu stak Nise sin lille Næse i Koppen og prøvede at se ganske uvidende ud.

„Jeg? . . . Aa, ikke for noget! . . . Jeg véd saamænd ikke!“

„Hvad for noget, du véd ikke, lille Tossehoved. Vil du bare lade være at lyve. Det, du der kommer med, har du ikke selv fundet paa. En eller anden maa have sagt det, siden du gentager det nu.“

Mere og mere forvirret, i Følelsen af at have forplumret sig, prøvede Nise at redde sig ud af denne Historie, der lod til at skulle antage en truende Karakter:

„Jeg forsikrer dig, at jeg bare sang dette her — saadan her i Vejret — uden at tænke over Ordene.“

Fernanda saa stift paa hende, og da hun mærkede, at den lille fremturede i sin Løgn, fik hun en Indskydelse:

„Det er Nanet, som har sagt dig det, du der sang. Det kan kun være Nanet.“

Nise blinkede, thi det var ganske rigtig hendes Ven. Men hun blev bange, Moderen vilde skænde, ja straffe hende, som den Dag, da hun var bleven overrasket, i Færd med at krybe over Muren efter at have leget med Børnene fra la Crecherie. Og hun prøvede paa ny at redde sig ved en Usandhed.

„Aa, Nanet! Nanet kan det nu slet ikke være; ham ser jeg jo aldrig mere, siden du har forbudt mig at lege med ham.“

Aldeles betaget af Nysgerrighed blev Moderen pludselig ganske blid. Hun var saa ivrig, at hun slet ikke tænkte paa at straffe Barnet. Nises Udflugt, hendes Ulydighed mod det strenge Forbud blev en ren Ubetydelighed, sammenlignet med den vigtige Kendsgerning, hun ønskede at komme under Vejr med.

„Hør, min lille Pige, lad mig nu se, du holder dig til Sandheden. Forleden Dag fik du ingen Dessert, fordi du paastod, at I alle tre krøb over Muren for at hente en Bold. Dersom du nu vil sige mig hele Sandheden, lover jeg, at jeg ikke skal være vred. Du skal ikke faa Straf, hvis du blot vil lade være at lyve. Det var Nanet — ikke?“

Nise, der i Grunden var en god, lille Pige, svarede:

„Jo, Mama, det er Nanet.“

„Og han har sagt dig, at Hr. Luc var Josines rigtige Mand?“

„Ja, Mama.“

Hele den Dag holdt Fernanda sig inde. Hun tænkte over, hvad hun havde faaet at vide, kunde ikke blive enig med sig selv, om Nanet virkelig her havde sagt Sandhed. Dog var det vanskeligt at tvivle, han maatte sikkert have hørt eller set noget; han holdt alt for meget af Søsteren til at bagtale hende, og des-

uden var der mange Smaating, der gjorde hans Udsagn sandsynligt. Derefter overvejede Fernanda, paa hvad Maade hun bedst kunde benytte det Vaaben, Tilfældet havde spillet hende i Hænderne. Hun grundede paa, om hun ikke kunde gøre det giftigt, saa at Saaret bragte Døden. Aldrig havde hun hadet Luc mere, hun vidste nemlig, at hendes Mand var rejst til Paris for at rejse et nyt Laan, hun vidste, at Forretningen tog af med hver Dag, saa at det vilde være en stor Sejr for hende, hvis det lykkedes hende at rydde denne Mand af Vejen, der truede hendes Fremtid. Naar Luc var død, var det forbi med hans Værk, og „Afgunden“ vilde atter være den første Fabrik paa Pladsen. Ingen kunde beregne, hvad der vilde ske, naar en halvgal, skinsyg, beruset Mand som Ragu blev ophidset mod sin Medbejler. Det vilde sandsynligvis være nok, om man gav ham en Kniv i Haanden. Men endnu stod det hende ikke rigtig klart, hvorledes hun skulde gribe Sagen an. Man maatte vel meddele Ragu, hvem der var Fader til Barnet, sige ham det Navn, han i tre Maaneder havde søgt at opdage, men Vanskeligheden var her, hvordan man skulde bære sig ad med at give ham denne Oplysning. Omsider besluttede hun at sende ham et anonymt Brev. Hun vilde klippe Bogstaver ud af en Avis og klistre dem sammen, og saa ved Mørkets Frembrud lægge Brevet i en Postkasse. Hun gav sig straks i Færd med Udklipningen — men pludselig forekom denne Fremgangsmaade hende usikker. Virkningen af Ordene vilde sløves, thi et Brev har ikke Liv, Ragu vilde maaske ikke tage Hensyn til det, og dersom han ikke med det samme blev ophidset, tirret til det yderste, vilde han sagtens ikke straks tage blodig Hævn, og det var Fernandas Maal. Sandheden maatte slynges ham lige i Ansigtet og under saadanne Omstændigheder, at han mistede alt Herredømme over sig selv. Hvem skulde man dog pudse paa ham? Hvem skulde hun udvælge til at udskyde den giftige Pil, saa at den ikke forfejlede sin Virkning? Hun grundede, men fandt ingen, og Natten kom, mens hun saaledes pønsede paa Hævn. Hun blev saa ophidset, saa febrilsk i sit Raseri, at hun næsten var syg.

Da Klokken slog fem næste Morgen, fo'r hun pludselig op; hun var straks lysvaagen, blev liggende med aabne Øjne, stirrende ud i Mørket, og nu fattede hun sin Beslutning, bestemte, hvad hun vilde gøre. Det var ganske simpelt: under et Paaskud, som hun straks udfandt, vilde hun selv gaa over paa Fabrikken og sige, hvad der skulde siges. Hun vidste, at Ragu havde arbejdet den Nat, saa at hun kun behøvede at være til Stede ved

Syvtiden, naar Dagholdet løste af, for at træffe ham, naar han gik hjem fra Arbejde.

I den ophidsede Tilstand, hvori hun nu befandt sig, overvejede hun intet, hun var sikker paa, at hun havde fundet den rette Løsning, og hun dreves fremad, ikke saa meget af sin Forstand som af den Følelse, at hun med sin Skønhed paavirkede Mænd, desuden stolede hun paa, at Omstændighederne vilde hjælpe hende; hun vidste ikke hvorledes, men hun var vis paa, at hun vilde naa sit Maal.

Endelig blev Klokken tre Kvarter til syv, og hun sprang ud af Sengen. Kulden i Sovekammeret gennemisnede hende, saa at hun pludselig blev aldeles rolig og behersket.

Skønt det endnu ikke var Dag, tændte hun ikke Lys eller aabnede Tremmeskodderne. Hun samlede sit Haar i en Knude, stak nogle Haarnaale i, og uden at tage Snøreliv paa, iførte hun sig en lang, hvid Flonels-Morgenkjole og stak Fødderne i Tøfler af samme Farve. Og saa gik hun ned, som hun plejede, naar hun vilde give Pigen en eller anden Befaling, hun havde glemt den foregaaende Aften.

I Stueetagen var alt stille, ingen af Folkene var endnu oppe; de stolede paa, at Fruen i Herrens Fraværelse vilde sove længere end sædvanlig.

Med faste Skridt gik Fernanda gennem sin Mands Arbejdsværelse, aabnede Døren til det smalle, korte Galleri, der førte fra Direktørens Bolig ind i Fabrikkens Kontorlokaler, som først lukkedes op Klokken otte, og hvor Kontorbudet allerede havde fejlet og gjort i Stand, saa at han havde Tid til at faa sig en Passiade paa Vejen med Portneren, der røg sin Morgenpibe.

Ingen lagde Mærke til hende, saa at hun kunde skyde Genvej over Gaarden og komme ind i Puddlernes Værksted uden at blive set. Som hun havde tænkt, begunstigedes hun af Omstændighederne, Natholdet var gaaet fra Arbejde, skønt Dagholdet endnu ikke var kommet, og hvad der var allerheldigst, Ragu var i Færd med at tage Arbejdstøjet af, og han var ene, da han havde arbejdet lidt længere end Kammeraterne i et af de Anfald, hvor han rev og sled i Jernet, som om han var gal.

Skønt Fernanda godt kendte Vejen, havde hun aldrig før vovet sig ind i dette Kullets og Jernets Rige. Hun nærrede den dybeste Ringeagt for alt det Smuds og al den Elendighed, Øjet her mødte. Derfor saa hun lidt ængsteligt paa den hvide Kjole og de hvide Tøfler, da hun skulde ind i Puddlernes store, sorte Hal. Det frembrydende Dagslys trængte endnu ikke derind, kun fra to Ovne lyste et rødt Skær over det tilrøgede Rum. Og hun

kunde knap finde et Sted at sætte Foden mellem alle de smudsige Vandpytter paa det ujævne Gulv, der var dækket af et tykt Lag Kulstøv og oversaaet med Jernbarrer. En ubehagelig Lugt, en Blanding af Gas og menneskelige Uddunstninger slog hende kvælende i Møde.

Men hun tog sig sammen og traadte ind i den tomme Hal, hvor hun straks fik Øje paa Ragu, der styrede hen imod et Brædeskur, hvor Folkene havde deres Tøj hængende. Hele Natten havde Puddlermesteren staaet over Metalmassen og haandteret Rørestangen, som om den var et Vaaben, med hvilken han havde mest Lyst til at myrde dem, der kom i hans Nærhed. Han havde faaet sit Skødskind taget af og stod nu sveddryppende og træt, kun iført Skjorten og et Par Lærredsbenklæder; førend han klædte sig om, var han i Færd med at drikke sin fjerde Flaske Vin, ellers var hans Ration kun tre, men i Dag var han tørstig og holdt Flasken for Munden, ophedet af Vin, Anstrengelse og tilbageetrængt Raseri, da han pludselig i Døraabningen fik Øje paa Fernanda, hvis hvide Skikkelse fremhævedes af den sorte Baggrund, saa stærkt og saa sælsomt, at han gik et Skridt frem for at se, om han ikke drømte.

Fernanda blev lidt forlegen, da han traadte nærmere med Flasken i Haanden.

Han var jo halvnøgen, Skjortelinningen stod aaben, og Ærmerne var opsmøgede lige til Skulderen, saa at man kunde se hans Bryst og Arme, der havde den skinnende, hvide Farve, man ofte ser hos rødhaarede Mennesker, og som stod i grel Modsætning til Ansigtet, der var rødt og ophedet af Ilden og al den Vin, han havde sat til Livs.

Men nu kunde hun ikke undgaa ham, og siden han kom hen til hende, mente hun, det var bedst straks at gaa løs paa Sagen.

„Det er mig, Ragu, jeg vil spørge Dem om noget, og da jeg vidste, De var her“

Han blev aldeles forbløffet over, at hun ulejlignede sig her ned paa Fabrikken for at tale med ham, og han saa paa hende med vidt opspilede Øjne, som om han ikke troede sine egne Øren. Og nu først gik det op for hende, hvor upassende hun her bar sig ad, det bekymrede hende for Resten ikke videre, hun gad ikke spille Tiden med Forklaringer, men vedblev:

„Jeg vilde kun spørge Dem, om De har noget imod, at Deres Kone kom et Par Dage og syede hos mig. Jeg har noget Arbejde, jeg gerne vilde have besørget snarest mulig, og hun er jo saa flink, siges der!“

Ragu glemte pludselig al sin Forbavselse over dette mærkelige Besøg, og da Ferdanda nævnte hans Kone, brød han ud i Raseri:

„Min Kone! De vil have min Kone! Ja, vær's'go' — tag De hende bare og behold hende med det samme, gid Fanden havde hende!“

Det var akkurat, hvad Fernanda havde haabet.

Hun lod, som om hun blev pinlig berørt, og svarede med forstilt Medlidenhed og i en beroligende Tone:

„Saa det gaar altsaa ikke bedre hjemme hos Dem, Ragu? Jeg troede, De havde tilgivet hende, og at De nu tog Sagen nogenlunde roligt, til det stakkels, lille Væsen kom til Verden.“

„Hvad havde jeg!“ fo'r Ragu op, under det Slag, hun her tilføjede ham ved at berøre hans ømmeste Sted. „Mener De, at jeg havde tilgivet den forbandede Tøjte, at hun smider sin Gøgeunge ned i Huset, for at jeg skal slide og slæbe endnu mere end før?“

„Ganske vist har Deres Kone været letsindig, det vil jeg indrømme Dem, men hun er ung og smuk, det er jo saa naturligt, at hun lader sig besnakke, naar de fine Herrer gør Kur til hende!“

Han lukkede Øjnene, som om han var ved at miste Besindelsen ved denne Formodning, saa brummede han som et tirret Dyr:

„Ja, jeg skal hjælpe baade hende og de fine Herrer, der render efter andre Folks Koner! Synes Fruen virkelig, man skulde bære over med saadan et Fruentimmer og taale hendes Unge!“

Nu lod Fernanda, som hans Ord højlig overraskede hende, og med den uskyldigste Mine vedblev hun:

„Det forstaar jeg sandelig ikke, Ragu. Jeg troede, at Spørgsmaalet om Barnet var ordnet mellem Dem og Faderen! Jeg havde hørt, at han skulde tage det til sig og sørge for det paa alle Maader!“

„Hvem skulde sørge for det Barn?“

„Naturligvis Faderen! Herren paa la Crecherie! Denne Hr. Luc!“

„Faderen! . . .“

Med aaben Mund, aldeles bestyrtet, traadte Ragu et Skridt nærmere og stak sit ophedede, sveddryppende Ansigt tæt hen til denne fine Dame, fra hvis Mund, der udgik saa mærkelige Ord.

„Er det maaske ikke ham, der er Faderen! Vidste De det virkelig ikke? . . . Aa, hvor det gør mig ondt, at jeg kom til at fortale mig! Jeg havde hørt for aldeles sikkert, at De havde ordnet den Sag med Hr. Luc, og at De vilde beholde Deres Kone paa den Betingelse, at han tog sig af Barnet, siden det er hans!“

En heftig Skælven rystede Ragu fra Hoved til Fod; hans Øjne stirrede vildt paa Fernanda, mens han gik endnu tættere hen til hende. I sit Raseri glemte han aldeles, hvem hun var, huskede kun, at hun var en Kvinde, der stod lige over for en halvberuset, opirret Mand:

„Hvad er det dog for en Historie! Hvad kommer du og fortæller mig? Kommer her og siger mig lige op i mine aabne Øjne, at dette Mandfolk har forført min Kone! Og det er nok muligt, ja, det er aldeles vist, for nu, du siger det, forstaar jeg et og andet, jeg ikke før kunde hitte ud af! Vær du ganske rolig, den Fyr skal nok faa sin Bekomst, jeg skal holde Afregning med ham, saa det kan forslaa! Men du, hvad er det, du vil mig? Hvorfor kommer du herved, og hvorfor har du gjort dette?“

Han saa paa hende med en saadan Mine, at hun blev forfærdet, hun følte, at han var hendes Overmand, og at alle hendes kvindelige Forførelseskunster vilde være spildte paa dette vilde Dyr, hvis brændende Aande stod hende lige i Ansigtet. Hun prøvede at trække sig tilbage.

„Men Ragu, er De forstyrret i Hovedet! Dersom De vil tale med mig om den Sag, kan De komme hjem til mig en af Dagene, naar De er bleven roligere.“

Med et Spring stod han i Døren og spærrede hende Vejen.

„Nej, nej, hør nu, jeg skal sige dig . . .“

I sin Forfærdelse slap hun det Tag, hun havde i sin Kjole, der gled til Side, saa at han saa et Glimt af hendes Hals. Han stod saa tæt ved hende, at han tydeligt mærkede Duften fra hendes Haar, der steg ham til Hovedet og helt berøvede ham Besindelsen, forstyrret, som han allerede var af dette underlige Besøg og de underlige Ting, hun havde sagt ham.

Hvad vilde hun ham, denne skønne, unge Kvinde, hvis hvide Skikkelse faldt ned midt i Røg og Sod og Smuds, uden Korset, uden Skørt, kun indhyllet i den løse Morgenkjole, som han med et rask Greb kunde rive af hende.

„Hør, det er dig selv, der har sagt, at de fine Herrer render efter vore Koner og forfører dem . . . Saa, ja, saa mener jeg, det er baade ret og billigt, om vi andre engang imellem gør Gengæld.“

Hun havde forstaaet, at han søgte at faa hende hen i Brædeskuret mellem de fæle Arbejdsklæder, hvor der laa en Bunke stinkende Pjalter i en Krog.

Hun blev ogsaa forstyrret af Skræk, stred imod, oprørt, forfærdet over det, hun læste i hans blussende Ansigt.

„Lad mig være, eller jeg skriger!“

„Aa, du holder nok Mund, hvis du skriger, kalder du Folk til, og det bliver da værst for dig selv!“

Og han vedblev at skubbe til hende, medens hans haarde Hænder famlende greb fat i hende. En underlig Rovdyrlugt stod ud fra ham, fra hans hvide Skind, som hun kunde se gennem den aabentstaaende Skjorte.

Det rasende Nattearbejde havde bragt ham i Sved og ophidset ham, hans Blod var kommet i Kog ved Varmen fra Ovnene, det rullede gennem hans Aarer som glødende Lava. Det svimlede for Fernanda, hun følte sig underkuet, revet med, saa at hun ikke havde Mod til at raabe om Hjælp.

„Jeg sværger Dem til, at jeg skriger, dersom De ikke slipper mig!“

Men nu sagde han ikke et Ord mere, med sammenbidte Tænder styrtede han over hende; et kraftigt Stød, og saa laa hun paa den væmmelige Bunke stinkende Arbejdstøj.

Med begge Hænder rev han hendes Morgenkjole op og holdt paa hende for at værges sig mod hendes Negle, som hun, halv afsindig af Rædsel, satte i hans Ansigt; hun stred imod som en Kat, rev store Totter af hans Haar, bed ham i Brystet, slog og sparkede, mens han brummede:

„Tøjter, Tøjter er de alle til Hobe.“

Og han tog hende med Vold; midt i „Afgrunden“s halvmørke, knusende Sørgmodighed tilhørte hun dette vilde Dyr. Denne for-dærvede, forlystelsessyge Kvinde taalte den berusede, smudsige Arbejders Kærtegn og hvirvledes af Sted som i et fortærende Helvedes Flamme og Luer.

Et Øjeblik efter stod Ragu atter ved Siden af hende. Som et Vildsvin i sin Hule brummede han, idet han med Foden skubbede den halvt besvimele Fernanda til Side, saa bøjede han sig ned og rev heftigt sin Jakke frem, som han hastigt iførte sig. Derpaa sparkede han endnu et Par Gange til hende, medens han mumlende ledte efter noget, han havde tabt.

Omsider fandt han sin Kniv, der var faldet ud af Frakkelommen. Da han gik, raabte han:

„Nu kommer Turen til den anden! Han skal heller ikke slippe helskindet fra mig.“

En Stund blev Fernanda liggende som lamslaet med Hænderne for Ansigtet, endelig rejste hun sig langsomt, samlede saa godt det lod sig gøre sin iturevne Kjole om sig. Og hun havde det ubegribelige Held at slippe bort, som hun var kommen, uden at møde et Menneske, hverken i Hallen eller i Gaarden, da hun sneg sig hjem langs Bygningerne.

I sit Sovekammer følte hun sig frelst. Men hvad skulde hun gøre med sine tilsmudsede, ødelagte Klæder? De hvide Fløjlstøfler, den hvide Flonelskjole var tilsmurte af Kul og Oliepletter? I en Hast rullede hun alting sammen og skjulte Pakken paa Bunden af et Skab, senere vilde hun brænde det hele, som Morderen brænder sine blodplettede Klædningsstykker.

Derefter gik hun paa ny i Seng for i Søvn at glemme alt, hvad der var sket.

Henimod Klokken ti kom hendes Kammerjomfru ind, forbavset over, at Fruen endnu ikke havde ringet, og længselsfuld efter at meddele hende Morgenens store Begivenhed.

„Fruen er da ikke syg?“

Ingen svarede, Felicia ventede et Øjeblik, inden hun, som hun plejede, aabnede Skodderne. Men en utydelig Mumlen hende fra Sengen standsede hende i Farten.

„Vil Fruen maaske sove lidt endnu?“

Stadig intet Svar. Og Pigen kunde næsten ikke styre sig af Meddelelsestrang.

Omsider bestemte hun sig til at tale:

„Har Fruen hørt det?“

En dirrende Forventningens Tavshed fyldte det halvmørke Sovekammer. Fra Sengen hørtes nu et hastigt Aandepust.

„Tænk bare, Frue! En af Folkene her, Ragu, ved De nok, har stukket Hr. Luc med en Kniv i Ryggen, han er nok dødelig saaret.“

Fernanda satte sig med en pludselig Bevægelse op i Sengen. Hun var ligbleg, Haaret hang hende ned over Ansigtet, men hun udstødte kun et dybt, stønnende Suk:

„Aa!“

„Ja, Frue! Han jagede ham Kniven lige ind mellem Skulderbladene! Det er nok for Konens Skyld, siger de! Det er skrækeligt!“

Med stift stirrende Øjne, som om hun saa det usynlige, med bølgende Barm og krampagtigt knyttede Hænder sad Fernanda i Halvmørket.

„Det er godt,“ sagde hun omsider med kvalt Stemme. „Lad mig nu være i Fred! Jeg vil ikke vækkes!“

Og da Kammerpigen sagte havde lukket Døren efter sig, faldt hun tilbage mellem sine krøllede Lagner, vendte sig om paa Siden med Hovedet mod Væggen. Hun laa ganske stille, overvældet af en Sindsbevægelse saa voldsom, at hun syntes, hun maatte dø. Hvad var der dog sket hende? Var det Lykke, var det Skræk, var det en rædselsfuld Glæde over den forbryderske Sejr,

hun her havde vundet? En vammel Blodlugt blandede sig med den Rovdyrdunst, hun havde bragt med fra sit Møde med Ragu, og som næsten tog Vejret fra hende. Aldrig havde hendes Hjerte banket saaledes, aldrig havde hendes Sanser været i et saadant Oprør. Og hun blev liggende Time efter Time i Mørket med Ansigtet mod Væggen, som vilde hun ikke rives ud af denne skrækelige Rus for at tage fat paa sin hverdagsagtige Tilværelse.

Det var ved Nitiden den Morgen, at Ragu Kniv havde ramt Luc. Som han plejede, aflagde denne det Besøg paa Skolerne, der var hans Dags Glæde, og Ragu, der stod og lurede paa ham bag et Buskads, styrtede sig over ham, netop som han spøjte og lo med nogle Smaapiger, der kom springende for at ønske ham Godmorgen.

Han udstødte et højt Skrig og segnede om, medens Morderen flygtede ad Bleusesbjergene til, hvor han forsvandt i Krattet mellem Klipperne.

Søster var desværre ikke til Stede, hun var beskæftiget i Mælkestuen paa den anden Side af Parken.

De smaa Piger blev saa rædselsslagne, at de ogsaa flygtede bort, idet de raabte om Hjælp og skreg, at Ragu havde dræbt Hr. Luc.

Saaledes hengik der flere Minutter, inden Folkene fra Fabrikken kom til og fik baaret den bevidstløse Luc bort. Han laa allerede i en Blodpøl, og Trappen op til den højre Fløj af Forretningshuset, hvor Skolerne befandt sig, var røde som af en Bloddaab. Ingen tænkte paa at forfølge Ragu, han var glemt i Forfældelsen over Synet af den elskede Herre, bleg og blødende.

Nu aabnede han Øjnene, og da Folkene vilde løfte ham op og bære ham ind i en af Salene, mumlede han med svag Stemme: „Nej, nej, Venner, bær mig hjem!“

De maatte adlyde ham, og paa en Baare kom han til sin Pavillon. Men han var saa svag, havde mistet saa meget Blod, og Flytningen voldte ham saa ulidelige Smerter, at han igen besvime, da man lagde ham paa hans Seng.

I dette Øjeblik kom Søster. Et af Skolebørnene havde haft Aandsnærværelse nok til at hente hende, medens en Arbejder ilede til Beauclair efter Doktor Navarre. Da hun traadte ind og saa Luc ligge der hvid og stille, troede hun, alt var forbi, og sank ned ved hans Leje, saa opløst af Sorg, at hendes Hemmelighed undslap hende.

Hun havde taget en af hans nedhængende Hænder, som hun hulkende trykkede til sine Læber, mens al hendes tilbagestrængte Lidenskab i fortvivlede Ord strømmede frem. Hun kaldte ham sit

alt, sin eneste, sagde, at om hun mistede ham, vilde hendes Hjerter briste, hun kunde ikke udholde Livet uden ham. I sin Jammer lagde hun ikke Mærke til, at Luc var vaagnet til Bevidsthed, og at han lyttede til hendes Tale med den dybeste Rørelse og den inderligste Sørgmodighed.

Endelig mumlede han med en Stemme, saa svag som et Pust:

„Ak, Søster, stakkels Søster, elsker De mig!“

I sin usigelige Glæde over, at han levede, angrede Søster ikke, at hun havde røbet sig, ja, hun følte sig snarere lettet ved nu at turde give sine Følelser Luft, da hun var sikker paa, at hendes Kærlighed var saa stor og saa uegennyttig, at den aldrig vilde kunne bringe ham Smerte.

„Ja, jeg elsker Dem, Luc, men hvem tænker paa mig! De lever, det er mig nok, jeg er ikke skinsyg, fordi De er lykkelig. . . . Ak, Luc, lev, bliv hos os, og jeg skal være Deres Tjenerinde alle mine Dage!“

I dette skæbnesvangre Øjeblik, da Luc troede at staa ved Dødens Port, gjorde disse rørende Ord om en saa ren, saa offervillig, saa grænseløs Kærlighed et mildt og smertefuldt Indtryk paa ham.

Døren gik op, Doktor Navarre traadte ind i største Sindsbevægelse. Han vilde straks undersøge Saaret, da han vidste, hvilken udmærket Sygeplejerske han havde i Søster. Et Øjeblik hengik i den højeste Angst og Spænding, og saa lagde Haabet sin lindrende Balsam paa deres forpinte Hjerter. Kniven var stødt mod Skulderbladet, som havde afbødet Stødet, der saaledes ikke var naaet til Lungerne eller Hjertet. Dog var Saaret meget stort og saa stygt ud, Benet var beskadiget, og selv om der ikke var øjeblikkelig Livsfare, vil der hengaa lang Tid, inden Luc var helbredet; men hvilken Lykke var det dog ikke, at han havde undgaaet Døden!

Søster sad og holdt hans Haand, et mat Smil svævede om hans blege Læber. Han spurgte:

„Ved min kære Jordan, hvad her er sket?“

„Nej, endnu ikke, han har i tre Dage lukket sig inde i Laboratoriet. Men nu vil jeg hente ham . . . Ak, min Ven, hvor glad jeg dog er over Doktors beroligende Ord!“

Henrykt trykkede hun hans Haand, da Døren aabnedes og hendes Øjne faldt paa Josine, der traadte ind, aldeles forfærdet over den skrækkelige Efterretning, som lige havde naaet hendes Øre. Altsaa var det alligevel sket, som hun havde frygtet! En eller anden Usling havde røbet deres Hemmelighed. Og nu havde

Ragu dræbt Luc, hendes elskede, hendes Barns Fader! Det var forbi, hun kunde ikke mere bære Livets Byrde, hun havde intet mere at skjule, nu vilde hun dø ved hans Side.

Da Luc saa hende, udstødte han et kvalt Skrig, slap Søsters Haand og strakte begge Arme ud mod hende.

„Josine! Er du der! Kommer du nu endelig tilbage til mig!“

Og da hun med tunge, vaklende Skridt var naaet hen til ham, segnede hun om ved hans Leje. Han forstod hendes Angst og søgte at berolige hende.

„Du kommer til mig med vort elskede Barn! Vær ikke saa fortvivlet, min Josine; Lægen siger, jeg kan leve, og nu skal jeg leve for eder!“

Hun lyttede til hans Ord, og et dybt Suk trængte sig over hendes Læber, som om en tung Sten lettedes fra hendes Hjerte! Ak Gud! Skulde det Haab, der stedse havde levet i hende, nu omsider blive Virkelighed! Han skulde leve, og dette rædselsfulde Knivstik havde bragt hende tilbage i dens Favn, til hvem hun allerede for længst var knyttet med uløselige Baand!

„Ja, ja, her er jeg igen, Luc, her kommer vi begge to, og aldrig skal vi forlade dig, siden vi intet behøver at skjule. . . Husk, jeg havde lovet, at jeg skulde komme tilbage, naar du trængte til mig, naar jeg ikke mere var dig en Byrde eller en Hindring, naar jeg kunde hjælpe dig, her er jeg med det Barn, der binder os sammen, og af hvis Tilværelse vi begge vil øse ny Kraft . . . nu er alle andre Baand bristede, jeg er din Hustru for alles Aasyn, min Plads er her ved din Side!“

Pludselig kom Luc til at huske paa Søster. Han saa op, hun stod stille paa den anden Side af hans Seng, og skønt hun var ganske bleg, smilte hun dog blidt.

„Kære Søster! Dette er en Hemmelighed, som jeg har maattet skjule for Dem!“

Søster fo'r let sammen, derpaa sagde hun paa sin stilfærdige Maade:

„Den Hemmelighed kendte jeg. Jeg har jo en Morgen set Josine komme ud fra Deres Hus!“

„Hvad siger De? Vidste De dette?“

Han gættede alt, og en uendelig Medfølelse, en dyb Beundring fyldte hans Sjæl. Hendes Selvfornægtelse, den standhaftige Kærlighed, hun viste ham, idet hun uden en Tanke for sig selv ofrede ham sit Liv, rørte ham som et Bevis paa den heltemodigste Uegennyttighed.

Stille bøjede Søster sig over ham, saa at hendes Læber næsten berørte hans Øre, og hun hviskede:

„Vær uden Frygt, Luc, jeg vidste alt, og jeg skal altid vedblive at være eders trofaste hengivne Søster.“

„Ak, Søster!“ svarede han med næppe hørlig Stemme: „Ak, min blide, sørgmodige Veninde!“

Nu traadte Doktor Navarre til og forbød Luc at sige et Ord mere.

Den elskværdige Læge smilte mildt og forstaaende til de to Kvinder. Det var meget godt, at hans Patient havde en Søster og en Hustru til at pleje sig, men her maatte man være yderst forsigtig, ikke bringe den saarede i for megen Bevægelse. Og Luc lovede at være fornuftig, talte ikke mere, men lod rørt sine Øjne glide fra Søster til Josine, de to Engle, der vaagede ved hans Leje.

Og der blev stille i Sygeværelset. Apostlens Blod var bleven udgydt; af hans Lidelser vilde Sejren vokse frem. Mens de to Kvinder stille syslede om ham, aabnede han smilende Øjnene og mumlede:

„Endelig er Kærligheden til Huse hos mig; nu kan vi overvinde alt!“

X.

Lucs Tilstand forværredes, og han var Døden nær.

I to Dage havde man opgivet alt Haab. Josine og Søster veg ikke fra ham. Jordan sad ved hans Seng og forsømte sit Laboratorium; det var ikke sket, siden hans Moders Sygdom. De var aldeles fortvivlede og ventede fra Time til Time, at Vennen skulde drage sit sidste Suk.

Ragus Mordforsøg havde gjort et mægtigt Indtryk i la Crecherie. Der var Sorg i Værkstederne, men Arbejdet gik sin Gang. Hvert Øjeblik vilde man have at vide, hvordan det gik, alle Arbejderne følte sig solidariske og var gennemtrængte af samme Uro og Hengivenhed for deres saarede Herre. Dette hensynsløst udgydte Blod forøgede deres Broderfølelse mere, end Aars Erfaringer i humanistisk Retning vilde have gjort. Endogsaa i Beauclair begyndte man at nære Medfølelse for Luc, der var saa ung, saa smuk og virksom, og hvis eneste Forbrydelse her var at have elsket en ung, indtagende Kvinde, hvis Mand haanede og mishandlede hende. Derfor tog ingen Anstød af, at Josine, hvis Svangerskab nu var langt fremskredet, flyttede hen til den dødssyge Mand. Alle fandt det ganske naturligt, han var jo hendes Barns Fader, og med Blod og Taarer havde de betalt Retten til at leve sammen. For øvrigt havde Gendarmene, der var sendte

ud efter Ragu, ikke fundet Spor af ham, alle Efterforskninger havde i Løbet af fjorten Dage været frugtesløse. Man antog nu at have fundet en Forklaring derpaa, idet der i en Bjergkløft var blevet fundet Liget af en Mand, halvt opædt af Ulvene, og man mente, det maatte være de sørgelige Rester af Forbryderen. Dødsattest kunde ikke udstedes, men den offentlige Mening slog fast, at Ragu var død, enten ved et ulykkeligt Tilfælde eller ved Selvmord. Naar Josine altsaa var Enke, var der intet til Hinder for hendes Samliv med Luc, og hvorfor skulde Jordans ikke tage imod hende? Deres Forening var saa naturlig, saa stærk og uopslidelig i Fremtiden, og ingen tænkte paa, at de ikke var lovformelig gifte.

Endelig en smuk, sollys Februarmorgen erklærede Doktor Navarre, at han inde stod for Lucs Liv, og nogle Dage senere var den saarede i afgjort Bedring. Jordan var henrykt og vendte tilbage til sit kære Laboratorium. Kun Josine og Søster blev tilbage, trætte af Nattevaagen, men glade og rolige. Josine, der, trods sin Tilstand, ikke havde villet skaane sig, var især meget medtaget, skønt hun aldrig klagede.

En Morgen, da den tidlige Foraarssol skinnede, følte hun sig syg, men søgte at beherske sig, indtil Smerterne aflokkede hende et Skrig, mens hun hjalp Luc med at spise det første Æg, som Lægen havde givet ham Lov at nyde.

„Hvad er det, min Josine?“

Hun kæmpede endnu et Øjeblik, men brød endelig ud:

„Ak, Luc, jeg tror, Øjeblikket er kommet.“

Han forstod hende og blev gennemtrængt af inderlig Glæde paa samme Tid, som han ængstedes ved at se hende blegne og vakle.

„Josine, Josine! Nu skal du ogsaa lide, men din Smerte vil bringe os den store Lykke.“

Søster, der var i Værelset ved Siden af, kom straks ind og foreslog at bringe Josine bort, da der kun var et Soveværelse i Huset, og det syntes hende umuligt, at Fødslen kunde foregaa her; men Luc bad og bønfuldt:

„Min kære Veninde, lad Josine blive hos mig. Jeg vil være saa frygtelig urolig; og her er jo hendes Hjem, intet Baand kan binde os fastere sammen . . . Der kan jo stilles en Seng op i Dagligstuen.“

Josine var segnet om i en Lænestol, og under Smerterne, der kom og gik, talte hun ogsaa om at komme bort; ved Lucs Ord lyste hendes Ansigt af Glæde. Han havde Ret, nu kunde hun ikke forlade ham, nu da det kære Barn vilde gøre deres Forening

endnu uløseligere. Søster forstod det ogsaa og føjede dem med englelig Hengivenhed, da Doktor Navarre netop kom ind af Døren paa sit daglige Sygebesøg.

„Jeg kommer nok lige til Pas,“ sagde han munter. Nu har jeg altsaa to Patienter her! Men jeg er ikke længere urolig for Faderen — og endnu mindre for Moderen.“

I en Haandevending fik han alt lagt til Rette. Der var i Dagligstuen en stor Divan, som man anbragte midt i Værelset. Der blev hentet en Madras, og en Seng redt paa den. Men det var ogsaa paa høje Tid, thi Fødslen begyndte straks med usædvanlig Hurtighed og Lethed. Doktoren vedblev at le og spøge og sagde, at naar alting gik saa let, kunde han godt være bleven hjemme.

Luc havde forlangt, at Døren mellem hans Soveværelse og Dagligstuen skulde staa aaben, og fængslet til Sengen, men siddende op, lyttede han angstfuld og spændt efter hver en Lyd derinde fra. Hvert Øjeblik spurgte han, hvordan det gik. Hver en Klage fra den elskede Kvinde, der laa og led saa nær ved ham, uden at han kunde se hende, trængte ham lige ind i Hjertet. Han ønskede saa inderligt, at hun selv kunde svare ham, kun et eneste Ord, for at berolige ham, og hun fandt ogsaa Styrke til nu og da at sige et Par Ord, skønt Stemmen rystede:

„Men lig dog stille, og lad os være i Fred,“ sagde Doktoren til sidst. „Det gaar jo storartet, og aldrig er en lille Mand kommen stoltere til Verden. Thi De kan være rolig for, at det bliver en ung Herre.“

Pludseligt lød der et lille Skrig, en ny Stemme, der første Gang hilste Livet.

Og Luc, hvis hele Sjæl i dyb Bevægelse ventede paa denne Begivenhed, følte en lykkelig Skælven fare gennem sit Legeme.

„Er det en Dreng?“ udbrød han aandeløs.

„Vent da lidt,“ svarede Navarre og lo. „De har et forskrækeligt Hastværk. Der maa Tid til alt!“

Men straks efter sagde han:

„Ja, det er ganske rigtig en Dreng; det er, som jeg sagde, en ung Herre!“

Luc blev aldeles henrykt, klappede i Hænderne som et Barn og raabte saa højt, han kunde:

„Tak, Josine, Tak for den vidunderlige Gave. Jeg elsker dig og siger dig Tak, Josine.“

Hun kunde ikke straks svare, lidende og medtaget som hun var; han blev allerede urolig og gentog:

„Jeg elsker dig og siger dig Tak, Tak, Josine.“

Med Øret vendt mod Døren opfangede han en svag Stemme, der som et Pust sagde:

„Jeg elsker dig, og det er mig, der takker dig, Luc.“

Lidt efter kom Søster ind med Barnet, for at Faderen kunde kysse det. Hun var gennemtrængt af en saa ren Kærlighed, at ogsaa hun var straalende glad over den lykkelige Forløsning, over den store Dreng og nød en ublandet Glæde ved at dele Lucs Lykke. Og da hun havde kysset den lille, sagde han ømt i sin Henrykkelse:

„Søster, min Veninde, jeg maa ogsaa kysse Dem, De har ærligt fortjent det . . . og jeg er alt for glad!“

Hun svarede i samme blide og glade Tone:

„Ja, min kære Luc, kys mig. Vi er alle saa lykkelige.“

I de paafølgende Uger gik det stadig fremad med de to Rekonvalescenter. Da Doktoren tillod Luc at staa op, blev han anbragt i en Lænestol ved Siden af Josine, der endnu laa. Et tidligt Foraar fyldte Værelset med Solskin, og paa Bordet stod altid dejlige Roser, som Doktoren hver Dag bragte med fra sin Have, han sagde, de var en Recept paa Ungdom, Sundhed og Skønhed.

Og imellem dem stod Vuggen med den lille Hilaire, som hun selv ammede. Det var især Barnet, der nu optog dem og fyldte Livet med Kraft og Haab.

Luc, der endnu ikke var i Stand til at tage sig af Forretningen, anstillede stadig Betragtninger over Fremtiden; han følte sig nu rolig, overbevist om at kunne grundlægge Retfærdighedens og Fredens Stad, nu da han havde Kærlighed, den frugtbare Kærlighed, Josine og den lille Hilaire.

Da Josine endelig var kommen op og skulde begynde sin nye Tilværelse ved Lucs Side, sluttede han hende i sine Arme og sagde:

„Ak! Du tilhører kun mig, du har aldrig tilhørt andre end mig, thi jeg er Fader til dit Barn . . . Nu er alt, som det skal være, Skæbnen kan ikke mere ramme os!“

Saa saare Luc igen kunde overtage Ledelsen af Fabrikken, gav den Sympati, som han fra alle Sider havde vundet, sig Udslag. Det var for øvrigt ikke det udgydte Blod, der alene døbte og fastslog la Crecheries Fremgang, der blev større og voksede med uimodstaaelig Magt. Der var stødt heldige Omstændigheder til, Minen blev paa ny en Kilde til uhyre Rigdom, thi man var stødt paa store Aarer med fortrinligt Erts, hvilket viste, at Morfain havde haft Ret.

Man tilvirkede nu Jern og Staal til saa lave Priser og af en saa

udmærket Art, at „Afgrunden“ følte sig truet, selv i sin Fabrikation af fine og kostbare Genstande.

Konkurrencen blev umulig.

La Crecherie var nu bleven en Kendsgerning og et fuldbyrdet Forsøg, som lidt efter lidt maatte overbevise alle. Hvorledes kunde man benægte den Kraft, der laa i Samarbejdet mellem Kapital, Arbejde og Intelligens, naar Fortjenesten tiltog Aar for Aar, og Arbejderne paa la Crecherie allerede tjente det dobbelte af, hvad deres Kammerater fik paa de andre Fabrikker? Hvorledes var det muligt at nægte Nødvendigheden af den Sammenslutning, der gik uden om Mellemandlerne, hvor saa megen Rigdom og Kraft gik til Spilde, naar Forbrugsforeningen arbejdede saa godt og skaffede sine Medlemmer den Gevinst, som før gik i de handlendes Lommer, og gav dem, der før var fattige, Adgang til Behageligheder, der hidtil kun havde været tilgængelige for Rigmænd.

Hvorledes var det muligt ikke at tro paa de Vidundere, der er Frugten af gensidig Ansvarsfølelse, naar man saa Folkene samles i Foreningslokalerne i Glæde og Samdrægtighed?

Hvor kunde man sætte sig imod en Omordning af Skolevæsenet, der hidtil som Grundlag havde haft Menneskets Dovenskab, men nu udnyttede Barnets Videbegærlighed og gjorde Undervisningen tiltalende ved at lægge Vind paa medfødte Anlæg og fra de tidligste Aar opdrage de to Køn sammen, saa at de vænnedes til at leve Side om Side. Hvor var det muligt at se bort fra den Livsglæde, der herskede i Lucs Skoler, hvor de overflødige Bøger var bandlyste, hvor Time afvekslede med Leg og Undervisning i alle Haandværks Begyndelsesgrunde, saa at den opvoksende Slægt kunde nærme sig det Ideal, der har været saa mange Aarhundreders Maal!

Paa tre Aar fordobledes Folkemængden i la Crecherie; Udviklingen foregik med utrolig Hastighed. Værkstederne, de store Arbejdshaller udvidedes, mens de smaa, lyse og muntre Huse voksede frem i grønne Haver, eftersom Antallet af Arbejderne forøgedes. Og som en stigende Flod nærmede Byen sig „Afgrunden“, truede med at oversvømme og tilintetgøre den. I Førstningen laa der store, ubebyggede Grunde mellem de to Fabrikker, de ufrugtbare Strækninger ved Bleusesbjergenes Fod, som hørte til Jordans Ejendom. Nu var efterhaanden det meste af Terrainet inddraget. Hus laa ved Hus i fortløbende Række, saa at man kun var en fire, fem Hundrede Alen fra „Afgrunden“. Snart vilde den fremvæltende Bølge slaa mod de sværtede Mure, der vistnok ikke kunde staa fast midt i den sejrrige Sundheds og Retfærdig-

heds Blomstring. Selv Beauclair var i Fare, thi en Udløber af Lucs By skød frem, rede til at nedbryde den stinkende, gamle Rede, hvor Arbejderbefolkningen havde stridt og lidt under Smuds og Trældom og Elendighed i faldefærdige, usunde Rønner.

Undertiden betragtede Luc, Grundlæggeren, Skaberen, det Værk, han havde drømt om hin Aften, da han fattede sin dristige Beslutning. Nu var Drømmen Virkelighed, nu gik hans By frem som Erobrer, og det nye Beauclair voksede op som et lykkeligt Hjem for glade Menneskebørn. Ja, hele Byen skulde engang blive hans, den skulde brede sig mellem Bleusesbjergenes Udløbere, dække Jorden med sine lyse Boliger, strække sig lige ud til den frugtbare Roumagneslettes vide Agre. Selv om mange Aar endnu skulde hengaa, kunde han nu ikke mere tvivle, han saa allerede i Aanden det store Værk fuldført.

En Aften kom Bonnaire til ham ledsaget af Babette Bourron, der med sin evigglade Mine sagde:

„Ser De, Hr. Luc, min Mand, han vilde gerne tilbage til Dem; men han turde ikke selv vise sig, for han véd jo, at han ikke bar sig pænt ad, da han gik fra Dem. Derfor har jeg lovet at komme, og Bonnaire lægger nok et godt Ord ind for os.“

„Ja,“ vedblev Bonnaire, „De skulde lade Naade gaa for Ret her. Bourron er svag, han lod sig besnakke og forføre af Ragu, men nu er jeg sikker paa, at vi kan redde ham.“

„Lad Bourron bare komme!“ lød det fra Luc i en munter Tone. „Jeg er sandelig ikke hævnerrig, og jeg ved saa godt, hvor megen Fortræd udsvævende og fordrukne Folk kan gøre mellem Kammeraterne. Lad Bourron komme, han kan maaske blive et Eksempel for andre.“

En anden Aften kom Bonnaire med en ny Anmodning fra en af „Afgrunden“s Arbejdere, men denne Gang var Manden saa ussel, at han næppe vovede at tale hans Sag.

„Det er den sølle Fouchard,“ sagde Bonnaire efter nogen Tøven. „Nu kan man saamænd næppe nok kalde ham for et Menneske, han er et stakkels, opslidt Stykke Værktøj. Jeg er bange, han aldrig kan rette sig og blive til noget mere.“

Luc faldt i Tanker. Han mindedes de første Dage, han var i Beauclair.

„Ja, jeg husker ham nok; hans Kone hedder jo Natalie, ikke sandt? En hylende og bekymret Husmoder, der altid er paa Jagt efter Kredit? Og der er en Svoger Fortuné, jeg saa ham som en sekstenaars Knøs, saa udslidt og saa sløvet som en gammel Mand af det ensformige, for hans Alder alt for haarde Arbejde. Ak, de stakkels Skabninger! Lad dem dog komme, lad dem

komme alle sammen. Det vil ogsaa blive et Eksempel, selv om det ikke lykkes at gøre Fouchard til en fri og glad Arbejder.“

Og han tilføjede med munter, spøgefuldt Mine:

„Atter et Hus, atter en Familie! Den vokser, vor By, ser De selv, Bonnaire, den By, som jeg talte med Dem om i Begyndelsen, og paa hvilken De slet ikke vilde tro. Husker De, hvor urolig De var, De holdt ikke med mig, syntes kun, De maatte støtte mig af Taknemlighed, ikke af Overbevisning . . . nu er De maaske endelig kommen paa andre Tanker?“

Bonnaire saa lidt forlegen ud og svarede efter en kort Tøven med sin vanlige Oprigtighed:

„Overbevist? Aa, Hr. Luc, naar er man overbevist? Naar man kan tage og føle paa Resultatet! . . . Ganske vist trives Fabrikken, vor Sammenslutning fæstnes og udvides, vore Folk har det godt, og vi lever i en Smule mere Retfærdighed. Men De kender jo mine Anskuelser, og jeg kan ikke se, vi kommer nærmere til det kollektivistiske Samfund, der er og bliver mit Maal.“

Dersom det kun havde været la Crecheries Fabriksvirksomhed, der blomstrede, kunde man havde betragtet denne Kendsgerning som et Lykketræf, hvis Følger var usikre og omstridelige. Hvad der gjorde denne Begivenhed saa afgørende, saa betydelig i dens Virkning, var den Omstændighed, at Landbruget i Combettes, Nabolandsbyen, ogsaa vandt en glimrende Sejr ved den Sammenslutning, der var sket mellem de forskellige Lodsejere. Der var det ganske vist ligeledes en Begyndelse, men den var saa lovende, at det næsten grænsede til det vidunderlige.

Lige fra den Dag, da Lenfant og Yvonnot havde sluttet Fred i Forstaaelse af, at Enighed gør stærk i Kampen, havde de arbejdet for at indføre Fællesdrift, og det var nu lykkedes dem at overtale alle Bønderne, saa at Combettes' Jorder udgjorde én Ejendom paa flere Hundrede Tønder Land, hvis Frugtbarhed under den grundige Dyrkning viste sig at overgaa al Forventning. Man købte kunstige Gødningsstoffer i store Partier og fik paa la Crecherie ypperlige Maskiner, som betaltes med det Brød, den Vin og de Grøntsager, der dyrkedes paa Mark og i Haver. Bøndernes Styrke var netop det Baand, der knyttedes mellem Landbruget og Fabriksdriften, det var den Forsoning, der saa længe havde været en Drøm, men som nu endelig blev Virkelighed og straks gav udmærkede Resultater. Fabrikken trængte til Landsbyen for at brødfødes, og Bonden havde Brug for de Varer, Arbejderen tilvirkede, naar han vilde dyrke sin Jord paa tidssvarende Maade.

Den første Virkning af la Crecheries Fremvækst var, at

Egnens mindre Fabrikker kom til Forstaaelse af Sammenslutningens Fordel.

Først kom Chodorges Sømfabrik, saa Haussers Forretning, hvis Specialitet var Tilvirkning af Leer og Knive, og begge blev som Aflæggere af den store Anstalt.

I Beauclair herskede en Forbavselse, der med hver Maaned steg. Hvad skulde Enden blive? Skulde denne Luc med sin Forretning saaledes opsluge alt, hvad der kom i hans Nærhed, vilde han som en stigende Flod til Slutning overskylle baade Byen og Sletten, saa at alt og alle blev Dele af la Crecherie? Sindene var i Uro, og man begyndte at være i Tvivl om, hvad man burde gøre for at handle i egen Interesse.

Smaahandlerne var især beængstede ved den stadige Nedgang i Omsætningen, der var saa foruroligende, at man vist snart maatte tænke paa at lukke Butikken helt.

Og der blev for Alvor Uro i Lejren, da man hørte, at Caffiaux havde sluttet Kontrakt med den ny Fabriksherre, saa at hans Forretning for Fremtiden blev et Slags Filial af Forbrugsforeningen. For Resten var der allerede flere, som f. Eks. den smukke Madam Mitaine, der i længere Tid med Bifald havde betragtet disse nye Indretninger; hun havde flere Gange tænkt paa at slutte sig til Luc, skønt hendes Bageri aldeles intet havde lidt, da hun vedblev at være populær i Kraft af sin Godhed og den Dygtighed, hun besad.

Den eneste, som intet vilde høre, var Slagter Dacheux, han skummede og raste, mens han erklærede, at før han gik over til Fjenden, før vilde han dø i sin Butik, den Dag hans Kunder forlod ham for at søge andetsteds hen, og det saa ud, som om dette virkelig skulde ske, thi hans Søgning tog svært af, og dette satte ham i et saadant Raseri, at det ikke vilde forundre nogen, om han en skønne Dag fik et Slagtilfælde.

En Dag vandrede Dacheux hen til Laboques efter indstændigt at have anmodet Madam Mitaine om ogsaa at indfinde sig, da han, som han sagde, maatte tale med hende om Ting, der angik hele Byens Ve og Vel.

Rygtet mumlede om, at Laboque for at undgaa Fallit, havde i Sinde at slutte Fred med Luc og omdanne sin Forretning til et Udsalg af de paa la Crecherie tilvirkede Jernvarer.

Da Slagteren traadte ind, traf han Madam Laboque ved Disken, saa nedtrykt og modløs, at hun end ikke gad røre ved sin Strikkestrømpe, mens den lille, spidsnæsedede Mand med de vagtsomme Øjne, rastløs vandrede frem og tilbage i Butikken mellem de støvede Varer.

„Hvad er det, jeg hører!“ raabte Slagteren, inden han havde faaet Døren lukket efter sig. „Er det muligt, at De vil forraade os, Laboque, at De er ved at løbe over til Fjenden! De, der har tabt Deres Proces til denne Bandit, De, der har svoret ham et evigt Had, De, der vilde have Hævn over denne Røver, selv om De skulde lade Deres Liv!“

Laboque var saa fortvivlet, at han fo'r op og svarede den vrede Slagter i samme Tone:

„Aa, hold Mund og lad mig være i Fred, jeg ved hverken ud eller ind! Den forbandede Proces, tal bare ikke om den, det var jo Dem, der fik mig til at rode mig ind i alt det Vrøvl! Nu bringer De sagtens ikke Penge, saa at jeg kan klare min Termin — vel? Hvad kommer De saa og brøler op om Forræderi og Hævn og om at lade mit Liv!“

Han pegede rundt paa sine støvede Hylder, hvor Varerne laa i Bunker:

„Se bare, hvad jeg her har stuvet sammen! Alting gaar i Vasken, og jeg gaar med, hvis jeg ikke finder paa en Udvej, som kan redde mig fra et Besøg af Rettens Folk paa Onsdag! . . . Og naar De endelig vil vide det, saa er det ganske rigtigt, at jeg staar i Underhandling med Manden paa la Crecherie, vi er enige, og i Aften skriver vi Kontrakten under . . . Jeg vaklede endnu i Morges, men nu har jeg bestemt mig, jeg gider ikke have mere Vrøvl — at De ved det!“

Han segnede om paa en Stol, mens Dacheux i sin afmægtige Vrede kun kunde svare med en Strøm halvkvalte Eder.

Laboque trak paa Skulderen.

„Ja, havde man noget i Ryggen, kunde det kanske gaa, men naar man staar paa den bare Bakke, er det alligevel bedst at følge Strømmen, naar man ikke har Lyst at gaa rabundus! . . . Det har Caffiaux da ogsaa indset!“

„Aa, den elendige Kæltring!“ skraalte Dacheux i et nyt Anfald af Raseri. „Tal ikke om den Forræder! Han har jo rent ud solgt sig til den Bandit; de siger, han har faaet 100,000 Francs af Hr. Luc for at rende over!“

„100,000 Francs!“ gentog Isenkræmmeren med Øjne, der lynede af Begærlighed. „Da vilde jeg sandelig ønske, han bød mig det samme, saa skulde han faa mig med Hud og Haar!“

„Aa ja, aa ja,“ jamrede Madam Laboque, „det er den rene, bare Elendighed. Alting vender de op og ned paa, det er sikkert Verdens Ende, som stunder til!“

I dette Øjeblik kom den smukke Bagermaden, som hørte de sidste Ord:

„Hvad siger De, skal Verden til at gaa under! Det skulde saamænd undre mig, for lige nu har en af mine Nabokoner faaet et Par dejlige, velskabte Drengébørn bragt til Verden! . . . Hvordan staar det til med Deres to, hvor er Auguste og Eulalie henne i Aften?“

De var ikke hjemme, det var de for Resten aldrig. Auguste, der nu snart var 22 Aar, brød sig kun om Maskiner og hadede Handel og Butiksvæsen, mens den femtenaarige Eulalie for det meste opholdt sig hos en Onkel, som boede i Lignerolles nær ved Combettes, hvor hun trods sin Ungdom gjorde megen Nytte i Huset.

„Aa ja, aa ja, de Børn!“ jamrede Madam Laboque videre, „de blæser én saamænd et langt Stykke, dem skal man ikke stole paa.“

„Alle er de utaknemmelige Skarn!“ brød Dacheux løs, ved Tanken om sin Datter, Jaqueline, der snart var en stor, voksen Pige, men trods sine fjorten Aar ikke kunde holdes fra at lege med skidne Gadeunger i Brias. „Nej, Børnene bryder sig ikke om deres Forældre, dem lader de ganske rolig dø i Usselhed og Sorg!“

„Da sætter jeg virkelig min Lid til Evariste,“ erklærede Bagerkonen. „Han er tyve Aar, og det kunde da ikke falde mig ind at gøre mig Uvenner med ham, fordi han ikke har Lyst til at være Bager som Faderen. Det er da ganske rimeligt, at de Børn vokser op med andre Forestillinger end dem, vi har, siden deres Bestemmelse er at leve i andre Tider og under andre Forhold. Jeg ønsker kun, at min Søn skal holde af mig, og han giver mig ingen Grund til Klage, hvad det angaar!“

Og saa talte hun roligt og besindigt til Dacheux. Hun havde fulgt hans Opfordring, for at sige ham, at det var hendes uforgribelige Mening, at enhver Borger i Beauclair skulde have fuld Frihed. Hun havde endnu ikke sluttet sig til la Crecherie, men hun vilde gøre det, naar det passede hende, og hvis hun troede saaledes at kunne virke for sit eget og sine Medborgeres bedste.

Et sidste Stød skulde sætte Byen paa den anden Ende.

Indtil nu havde Lucs Indflydelse kun gjort sig gældende i de Brancher, der havde med Jernindustrien at bestille, og blandt Smaahandlerne, der levede af Detailsalg.

Derfor vakte det umaadelig Opsigt, da det rygtedes, at Gourier var ved at gøre fælles Sag med la Crecherie. Borgmesteren var en solid Mand, som ikke var afhængig af nogen, og som stolt erklærede, at han ikke sluttede sig til den nye Fabrik. Men han hyldede dog de samme Idéer, thi han omdannede sin

store Skotøjsforretning til et Aktieselskab, aldeles efter Lucs Metode. Det blev altsaa simpelthen en ny Gruppe, hvor man tilvirkede Beklædningsgenstande, en velordnet Forretningssammenlutning, der indrettedes aldeles som Lucs, idet Gourier fik baade Skrædere, Hattemagere, Hosekræmmere, Linned- og Traadhandlere til at gaa med. Desuden talte man om en tredje Gruppe, bestaaende af alle Bygningsentreprenører: Stenhuggere, Tømrere, Klejnsmede, Blikkenslagere, Malere, en uhyre Forening, der ogsaa skulde omfatte Arkitekter, Kunstnere, for ikke at tale om Møbelfabrikanter, Tapetserere, Zinkstøbere, ja Urmagere. Det hele var jo kun en logisk Udvikling, til hvilken den nye Fabrik havde givet Stødet, en hel Række Grupper, der af sig selv dannedes for at bringe Liv, Vækst og Lykke, og som til Slutning vilde smelte sammen i en vidtrækkende Omordning af Samfundsarbejdet, som maatte blive Fremtidsstadens eneste Lovbog.

Men denne Plan, der havde til Hensigt at slippe udenom la Crecherie ved at efterligne den, kunde umulig være undfangen i Gouriers Hjerne; der mumledes om, at Idéen kom fra Underpræfekten, som stedse trak sig mere og mere tilbage og levede i ubekymret Fred, mens Beauclair forvandlede under de nye Tiders livsvækkende Pust; og heri løj Rygtet ikke.

Det vakte den største Forargelse blandt Beauclairs Storborgere, der paa alle Maader søgte at faa Borgmesteren bragt paa andre Tanker, ja man gik saa vidt, at man henvendte sig til Assessor Gaume, hvem man anmodede om at tale den afsindige Mand til Rette. Assessor Gaume levede nu ganske stille og gik aldrig ud, siden hans Datter, Lucile, efter en Skandale med en ung Skriver havde forladt sit Hjem og søgt Tilflugt hos Faderen, derfor vilde han heller intet have med Sagen at bestille, han hverken kunde eller vilde gaa til Gourier og gøre denne Forestillinger, som ganske sikkert vilde blive tilbageviste. Saa greb man til kraftige Forholdsregler. Kaptajn Jollivet havde med formeligt Raseri kastet sig ind i reaktionær Politik, siden Konen havde forladt ham. Han skrev saa fnysende Artikler i „Beauclair Avis“, at Bogtrykker Lebley, der foruroligedes af den Vind, som blæste stærkere og stærkere i modsat Retning, omsider havde afslaaet at modtage Kaptajnens Opsatser, da han indsaa, at han i en nær Fremtid maatte sadle om, hvis hans Avis ikke skulde gaa ind. Afvæbnet, ørkesløs vandrede Kaptajnen om, halvkvalt af sin magtesløse Harm, da man fik den Idé, at han alene kunde overtale Assessoren til at tage Parti, thi han havde aldrig helt brudt med Svigerfaderen og vekslede nu og da nogle Ord med ham, naar de mødtes paa Gaden.

Med dette vanskelige Hverv bankede Kaptajnen altsaa højtideligt paa Gaumes Dør og blev hos ham i to stive Timer uden at opnaa andet end undvigende Svar, men forsonet med sin Hustru, der næste Dag paa ny drog hjem til ham, og fik hans Tilgivelse, efter at hun højt og helligt havde lovet at opføre sig anstændigt for Fremtiden.

Hele Byen var i Bestyrtelse over dette Udfald af Kaptajnens Sendelse, og man endte med at le ad det hele.

Efter hver ny Sejr for la Crecherie maatte Delaveau udfolde mere Iver, Klogskab og Mod, men ganske naturligt blev den konkurrerende Fabriks Held til Ødelæggelse for ham. Saaledes havde Opdagelsen af de udmærkede Aarer i den nedlagte Mine givet ham et føleligt Stød ved at sænke Prisen paa Raamaterialet. Han kunde ikke tage Kampen op i Leveringen af Jern og Staal til de handlende, og selv i Tilvirkningen af Kanoner og Granater var der en følelig Tilbagegang.

Bestillingerne var aftagne, siden Frankrig fortrinsvis anvendte sine Penge i Fredens og Samfundets Tjeneste, til Jernbaner, Broer og alle Arter af Bygninger, hvori Jern og Staal mere og mere fandt Anvendelse. Men det værste var dog, at disse Bestillinger, hvis Fortjeneste nogle Huse delte mellem sig, ikke var dem nok, saa at de havde besluttet at ødelægge en af Fabrikkerne for at rense Markedet, og da „Afgrunden“ var den mindst solide i dette Øjeblik, var det „Afgrunden“, som de konkurrerende Fabrikker bestemte sig til uden videre at ruinere.

Det var nu en Kendsgerning, at Arbejderne paa la Crecherie tjente dobbelt saa meget og kun arbejdede otte Timer, desuden havde de smaa, nette Huse, gode Skoler, festlig Forsamlingsbygning og Forbrugsforeningen, hvor de kun betalte en god Tredjedel af andres Priser.

Intet er saa overbevisende som Tal, og Arbejderne paa „Afgrunden“ forlangte Lønforhøjelse; de vilde tjene lige saa meget som Folkene paa la Crecherie. Da det var umuligt at tilfredsstille dem, gik mange deres Vej og søgte ganske naturligt hen, hvor de fandt bedre Livsvilkaar. Men, hvad der især bragte Delaveau til Fortvivlelse, var Mangelen paa Kapital; han vilde ikke gaa ind paa, at han var besejret, han mente, han kunde holde det gaaende i lang Tid, og at han til sidst vilde komme over Vanskelighederne, dersom han blot havde nogle Hundrede Tusinde Francs i Kassen for at komme over denne Krise, som han stadig vilde tro kun var forbigaaende. Men, hvorledes skulde han kunne kæmpe, hvorledes skulde han klare sig i disse vanskelige Tider, naar han ingen Penge havde. Den Gæld, han alle-

rede havde gjort, laa som en død Haand paa ham, en Forpligtelse, der knugede ham til Jorden; men han kæmpede som en Helt, altid var han paa Færde, arbejdede af alle Kræfter for som en hæderlig Mand at udrede de lovede Renter af den ham betroede Kapital. Thi mest pinte det Delaveau, at han nu ikke var i Stand til at give Boisgelin det Udbytte, han havde forpligtet sig til at skaffe ham, og han led frygteligt, naar han maatte nægte Fætteren Penge.

Uagtet den sidste Opgørelse havde givet et daarligt Resultat, vilde Boisgelin ikke høre Tale om at gøre Indskrænkninger i det Liv, han førte paa „la Guerdache“, og han blev støttet heri af Fernanda, der betragtede sin Mand som et Trældyr, der maatte piskes til Blods for at arbejde til Gavns.

Siden den frygtelige Historie med Ragu, som hun skjulte i sit Væsens hemmeligste Krog, higede hun endnu mere efter Nydelser, hun havde aldrig været saa opsat paa Forlystelser som nu; hun var umættelig, og alle fandt hende yngre og skønnere end nogen Sinde. Dog mente Husets Venner, at hendes Livlighed var foruroligende, og Chatelard sagde under fire Øjne til Gourier, at den unge Kone saa ud, som om hun en skønne Dag kunde begaa en eller anden dum Streg, der kunde komme dem alle dyrt til at staa. Hun havde gjort sit ægteskabelige Liv til et Helvede ved stadig at sende Boisgelin til Manden med Anmodninger om Penge, og det havde gjort Delaveau saa fortvivlet, at han endogsaa betroede hende sine Kvaler, og hun gjorde ondt værre ved at komme med ondsksfulde Bemærkninger, der drejede Dolken rundt i det blødende Saar. Dog tilbød han hende bestandig, hun stod i hans Øjne som en ulastelig Skabning, uden Plet og Lyde, et Væsen, hvis Ynde alle maatte beundre.

November kom og var usædvanlig kold. Fordringerne paa Fabrikken i denne Maaned var saa store, at Delaveau følte Grunden ryste under sig; han havde ikke de nødvendige Penge i Kassen.

Dagen før, Udbetalingerne skulde ske, lukkede han sig inde i sit Kontor for at overveje Forholdene og skrive Breve, mens Fernanda kørte til Middagsselskab paa „la Guerdache“.

Uden hendes Vidende havde han selv været der om Formiddagen og havde haft en alvorlig Samtale med Boisgelin; han havde rent ud forklaret ham Sagernes fortvivlede Stilling, og det var endelig lykkedes ham at afvriste Fætteren et Løfte om at indskrænke sin Husførelse og i flere Aar nøjes med en bestemt Sum aarlig, ja, han havde endogsaa raadet Boisgelin til at sælge sit Gods.

Og da hans Kone var tagen af Sted, vandrede han rastløs op og ned ad Gulvet, mens han nu og da aandsfraværende ragede op i den lille Kokesovn, der var sat op foran Kaminen, og hvor Ilden brændte lystigt paa Grund af den lave Temperatur udenfor.

Hans eneste Udvej var at vinde Tid, faa Udsættelse hos Husetts Kreditorer, idet han forestillede dem, at han ellers maatte erklære sig fallit. Men han havde ikke Hastværk med at udfærdige disse Skrivelser, der godt kunde vente, til han havde spist, og imidlertid gik han fra det ene Vindue til det andet, idet han bestandig stod stille ved det, hvorfra han havde Udsigt over la Crecheries vidtstrakte Terrain, lige til Parken med Lucs lille Pavillon i Udkanten. I den klare Frostluft gik Solen ned paa en skyfri Himmel, midt i et blegt, gyldent Skær paa mørk Purpurgrund og tegnede med yndefuld Finhed Omridsene af den nye Arbejderbys Huse. Aldrig havde han haft saa klart et Indtryk af den lyse Venlighed, som var dens Særpræg; han syntes, han kunde tælle hver en Kvist paa Havernes Træer, se hver Teglsten paa Husene. Og da Solen sank dybere i Synskredsen, fangede alle Ruderne dens sidste Straaler i glimtende, lysende Fyrværkeri, i en Masse smaa Glædesblus, der blændede Delaveaus Øjne, mens han med Ansigtet trykket mod Ruden skuede ud over dette feagtige Syn.

Som Luc undertiden havde staaet paa den anden Side og set ud over Byens Fremskridt mod den mørke „Afgrund“, saaledes stod nu Delaveau hensunken i Beskuelsen af den Fare, der truede ham og hans Værk.

Han følte en underlig Slappelse i sin Viljekraft, en sælsom Fortrydelse, der var ham ukendt. Skulde han maaske have holdt paa Bonnaire? Han mindedes de profetiske Ord, denne ærlige Mand havde udtalt under den store Arbejdsstandsning; og det var umiddelbart efter Strejken, at Bonnaire havde hjulpet Luc med Grundlæggelsen af den nye Fabrik, hvis bedste Arbejder han bestandig var. Siden hin Dag var det gaaet ned ad Bakke med „Afgunden“, Ragu havde begaaet en nederdrægtig Forbrydelse, Bourron, Fouchard og mange flere gik bort, som mente de, at hans Forretning var viet til Undergang. Men i det fjerne flammede den fremspirende Stad i Solen, og han gennemrystedes af en Harme saa voldsom, at han pludselig følte al sin gamle Kraft blusse op paa ny, at han atter troede paa sig selv! Nej, nej, det var *ham*, der havde Ret, Fortiden, der havde Ret, man udrettede intet, naar man ikke svang Myndighedens Svøbe over sine Arbejdere, naar disse ikke taalmodigt bøjede Hovedet under det Aag, den stærkeste lagde paa deres Skuldre. Enhver anden Fremgangsmaade førte til Katastrofer og Ødelæggelse.

Og han trak de brede Gardiner for Vinduet, vilde ikke mere se ud over Vederstyggeligheden; tændte sin lille, elektriske Lampe og gav sig til at tænke over sine Breve i sit tillukkede Arbejdsværelse, hvor Kokesovnen udbredte en stærk Varme.

Efter Middagen tog Delaveau omsider fat paa de Breve, der var hans eneste Udvej, og hvis Affattelse han nøje havde overvejet.

Klokken slog tolv, og endnu sad han bøjet over sit Skrivebord; Arbejdet faldt ham endnu vanskeligere, end han havde tænkt, Tvivl og Ængstelse fyldte hans Sjæl; var dette virkelig Frelsen? Og hvad skulde han gøre i det Tilfælde, man virkelig tilstod ham denne Udsættelse? Overvældet af Træthed i den haarde Kamp for „Afgrunden“s Tilværelse havde han støttet Hovedet i Hænderne og sad med lukkede Øjne, naget af fortærende Kvaler.

I dette Øjeblik lød Vognrummel i Gaarden, han hørte Stemmer, det var hans Hustru, som kom hjem fra Herregaarden, og som sendte sine Piger i Seng.

Hun traadte ind et Øjeblik efter, hendes Holdning og hendes Bevægelser røbede en Ophidselse, som hun kun med Besvær kunde tæmme, og knap var Døren lukket efter hende, før hun udbrød:

„Du gode Gud, hvor her er varmt! Er det muligt, at du kan trække Vejret i en saa kvælende Hede?“

Derefter kastede hun sig i en Stol, lænede sig tilbage og løsnede den kostbare Forværkspels, der dækkede hendes Selskabsdragt, saa at hun viste sig i al sin mageløse Skønhed, klædt i Silke og hvide Kniplinger, med stærkt blottet Hals og Arme. Delaveau havde ikke Øje for denne Pragt, den udfoldede hun jo altid, saa at han var vant til hendes kostbare Toilette, han saa kun hende selv, den dejlige Kvinde, som han bestandig elskede, og hvis Nærhed altid betog ham, saa at han blev som Voks i hendes Haand. Og aldrig havde hun været skønnere end nu i den opbrusende Harmen, der gav hendes Ansigt end mere Liv og spredte et svagt Rosenskær over de fine Træk. Delaveau betragtede hende først med Glæde, siden med Ængstelse og spurgte saa:

„Hvad er der dog i Vejen med dig, kære Fernanda?“

Hun var øjensynligt i voldsomt Sindsoprør. De store Øjne, der ellers var saa ømme, luede i mørk Glans. Den lille Mund, der sædvanligt smilte saa sødt, var halvaaben, saa at man saa en Række stærke, hvide Tænder glinse inden for Læberne. Hele det ulastelige Ansigt under den mørke Haarfylde syntes at dirre af en med Møje tilbagetrængt Harmen. Alligevel svarede hun omsider med rystende Stemme:

„Med mig? Ingenting er der i Vejen!“

Saa blev der stille, saa stille, at man kunde høre Hamrene ovre paa Fabrikken dundre, trods de lukkede Døre og Skodder, saa at man kunde føle den Dirren, Maskinerne foraarsagede.

I Almindelighed lagde hverken Mand eller Kone Mærke hertil, de var saa vant til denne Støj, men i dette Øjeblik forekom det dem, at Jorden selv rystede, og hvert Hammerslag genlød i selve Stuen, der ved det lille Galleri stod i Forbindelse med Fabriksbygningen.

„Jo, vist saa!“ gentog Delaveau, „noget maa være gaaet dig imod. Hvorfor vil du ikke sige mig det?“

Hun slog utaalmodigt ud med Haanden og svarede:

„Lad os gaa op og komme til Ro, det er det bedste!“

Men hun blev siddende, hendes Fingre pillede nervøst ved Viften, mens hendes Barm hævedes af et kort, stønnende Aandedræt. Endelig brød hun ud:

„Du har altsaa været paa „la Guerdache“ i Formiddags?“

„Ja! Jeg var et Øjeblik derude!“

„Er det sandt, hvad Boisgelin siger, at Fabrikken er paa Fallittens Rand, at vi gaar den visse Ødelæggelse i Møde, dersom vi ikke straks giver os til at spise tørt Brød og gaa i Bomulds-kjoler?“

„Ja, jeg har i Dag sagt ham hele Sandheden!“

Hun rystede over hele Legemet, men endnu havde hun Selvbeherskelse, endnu kunde hun styre sig. Det var altsaa sandt, hendes Tilværelse var truet. Det var forbi med Fester og Lystighed paa Herregaarden, der skulde ikke mere gives Baller, Middagsselskaber, Jagtpartier, hvor hun var Midtpunktet.

Huset skulde lukkes, thi Boisgelin havde sagt, at han sandsynligvis maatte sælge Ejendommen. Hun kunde altsaa heller ikke tænke paa at vende tilbage til Paris og spille en Rolle der!

Alt det, hun nu endelig troede at besidde: Rigdom, Luksus og Fornøjelser, alt det, der smigrede hendes blaserte Sanser, skulde pludselig rives fra hende. Hvorhen hun vendte sig, mødte hendes Blik Ødelæggelsens Vederstyggelighed, og denne elendige Boisgelin havde end ydermere bragt hende til Raseri ved sin Blødagtighed, ved den uværdige Taalmodighed, han viste i Ulykken.

„Du taler aldrig med mig om dine Forretninger!“ sagde hun i en forbitret Tone. „Jeg gaar om som et intet anende Fæ, det var mig, som om Huset styrtede ned over Hovedet paa mig . . . Vil du maaske have den Godhed at sige mig, hvad der skal blive af os under disse Omstændigheder?“

„Vi maa arbejde,“ svarede han med stor Ro, „der er ingen anden Udvej for os!“

Men hun hørte slet ikke paa ham.

„Har du noget Øjeblik kunnet indbilde dig, at jeg vilde finde mig i ingen ordentlige Klæder at have, at gaa med udtraadte Sko og slidte Kjoler? — Nej, jeg er af en ganske anden Slags, hører du, jeg vil ikke finde mig i et usselt, tarveligt Liv! I faar indrette jer, du og Boisgelin, men jeg vil ikke igen være fattig!“

Hun vedblev i denne Tone, gav al sin Bitterhed, al sin Angst frit Løb; hun mindedes sin skrækkelige Ungdom, de Dage, da hendes Moder gav Spilletimer, og hun aldrig havde en anstændig Hat, mindedes sin Elendighed, da hun, trods sin Skønhed blev forraadt og traadt under Fødder, sit Giftermaal med Delaveau, som hun tog, skønt han var baade styg og simpel, alene, fordi hun maatte have en Mand til Støtte i Nøden. Og nu, da hun endelig stod ved sine Ønskers Maal, nu da hun i tolv Aar havde regeret over Boisgelin, bortødslet den Formue, hendes foragtede Mand pinte ud af „Afgrunden“, nu, da hun levede lykkelig midt i Løgn og Forræderi, nu da hun med Glæde saa hver en Taare, hun pressede ud af Suzannes Øjne, nu skulde alt styrte sammen, hun skulde lide det skammelige Nederlag, kastes ud i Fattigdom og Ringeagt, som hun kun alt for vel kendte.

„Gør, hvad I vil, indret jer, som I kan!“ gentog hun dirrende af Vrede, „men jeg vil ikke gaa nøgen, jeg vil ikke paa nogen Maade finde mig i nogen som helst Indskrænkning — nu ved du det!“

Delaveau begyndte at miste Taalmodigheden over hendes Urimelighed og trak paa Skuldrene; han sad ved Skrivebordet med det svære Bulldoghoved støttet paa Hænderne og de store, brune Øjne stift fæstede paa den vrede Fernanda, hans af Varmen ophedede Ansigt var halvt skjult af det sorte, stærke Kindskæg.

„Min kære Fernanda, du havde Ret, lad os ikke tale om denne Sag, thi du er virkelig i Aften kun lidet oplagt til at være fornuftig — Du ved jo alt for godt, hvor meget jeg holder af dig, og at jeg er rede til for din Skyld at gøre alle mulige Ofre; din Lykke og Fred har altid været min første Tanke. Men jeg haaber, du vil hjælpe mig og staa ved min Side, naar det gælder om at vise Mod og Selvfornægtelse i Kampen. Dersom det skal være, er jeg rede til at slide fra Morgen til Aften, jeg skal kunne leve af et Stykke tørt Brød, og endda være tilfreds . . . Ulykken er da ikke saa forfærdelig, selv om du maaske kom til at undvære nogle Silkekjoler, og selv om du maatte gaa i Stedet for at køre! Du sagde jo selv forleden, at du snart var led og ked af disse evindelige Selskaber, der alle lignede hverandre!“

Og det var sandt! De blaa, straalende Øjne tilsløredes end mere, en mørk, truende Glans luede i dem. I den sidste Tid havde hun flere Gange udtalt sin Væmmelse ved det Liv, hun førte, ved den Selskabelighed, der kedede hende, og ved de Mennesker, hun traf, som alle var utaalelige og dumme, sløve og slappe.

Siden det forfærdelige Optrin hin Morgen pintes hun af en dump Forbitrelse imod sin Mand, der altid havde travlt, og mod sin Elsker, der var alt for korrekt og kold; hun syntes, hun var ved at hade disse Mennesker, som ikke forstod at more hende, ikke kunde sætte hendes Blod i Bevægelse.

Derfor havde hun haanet Boisgelin, da han klagede sin Nød for hende, talte om sin Fortvivlelse over at maatte indskrænke sin Husførelse. Derfor havde hun været optændt af Vrede ved sin Hjemkomst, derfor havde hun nu den største Lyst til at slaa, bide, hævne sig paa en eller anden.

„Ja, ja,“ stammede hun, „disse kedsommelige Fornøjelser, evig og altid de samme! Og du er sandelig ikke Mand for at finde paa noget nyt!“

Inde fra Hallen hørtes Damphamrens rungende Slag, der bragte Huset til at dirre.

Længe, i mange Aar, havde Delaveau slidt og slæbt, kun for at hun kunde berige sig med de Summer, den sværtede Flok tjente derinde i Sved og Hede, hvor de gav deres Liv, for at hun kunde pynte og more sig.

Et Øjeblik stod Fernanda stille, lyttende til de dumpe, dundrende Hammerslag, og som i et Lyn saa hun den halvnøgne, berusede Arbejder, der slængte hende paa Kludebunken i det mørke Skur, der tog hende med Vold midt i Luer og Flamme! Og dette Minde vakte en utæmmelig Vrede i hendes fordærvede Sjæl, en Vrede, der vendte sig mod Manden og fyldte hende med Had og Hævntørst.

„Det hele er din Skyld! . . . Det sagde jeg ogsaa til Boisgelin. Dersom du straks havde ødelagt denne elendige Luc Froment, vilde vi ikke være i denne Forlegenhed nu! . . . Men du har aldrig forstaaet dig paa Forretninger!“

Delaveau fo'r op fra sin Stol; endnu var han i Stand til at tæmme sin opblussende Vrede.

„Kom lad os gaa til Ro . . . Ellers driver du mig til at sige Ting, som jeg maaske vilde angre senere hen.“

Hun rørte sig ikke, men vedblev at tale i en bitter, haansk Tone, bebrejdede ham, at han havde ødelagt hendes Tilværelse, og tav ikke, førend han ogsaa brød løs:

„Men, kære Fernanda, du glemmer rent, at du var ludfattig,

da jeg giftede mig med dig, at jeg maatte købe hver en Trevl af dine Klæder. Dersom du ikke havde faaet mig, vilde du ligge i Rendestenen nu!”

Skummende af Raseri, med løftet Hoved og fremskudt Barm, svarede hun i en ringeagtende Tone:

„Nej, nu bliver det for galt! Bilder du dig ind, at jeg med mit Ydre og Væsen, jeg, der er Datter af en Fyrste, nogen Sinde vilde have kastet mine Øjne paa en hæslig, simpel Mand som dig, dersom jeg ikke havde været i den yderste Nød! Se dig dog i et Spejl! Jeg tog dig, fordi du forpligtede dig til at skaffe mig en Stilling i Samfundet, en Stilling, der passede for mig! Og dersom jeg nu tager Bladet fra Munden, er det ene og alene, fordi du aldeles ikke har holdt dine Løfter til mig!”

Han havde stillet sig foran hende, han lod hende tale, mens han knyttede Hænderne og anstrengte sig for at bevare sin Selvbeherskelse.

„Hører du,” vedblev hun i stædigt Raseri, „du har svigtet alle dine Forpligtelser! Alle! Du har bedraget mig, som du har bedraget Boisgelin, thi det er dig, der har ruineret den stakkels Mand. Du overtalte ham til at betro dig sin Kapital, du lovede ham fabelagtige Renter, og nu staar han, som jeg, paa den bare Bakke, har end ikke Penge til at købe sig Skotøj . . . Gode Ven, naar man ikke har Evner til at styre en stor Forretning, bliver man siddende paa sin Kontorstol som Kommis, man bor i et Hul med en Kone, der er grim eller dum nok til at passe Unger og stopper Strømper . . . Gaar vi fallit, er Skylden din, ene og alene din, hører du det!”

Han greb hende med begge Hænder haardt om de nøgne Arme, og med dæmpet, halvkvalt Stemme, som frygtede han for at vække sit eget Raseri, sagde han:

„Men saa ti dog, elendige, gør mig ikke vanvittig!”

Hun var nu ogsaa staaet op, stammende af Vrede og Smerte under hans voldsomme Tag rev hun sig løs og betragtede de røde Mærker paa sine fine Arme:

„Nu, slaar du mig oven i Købet, din raa, simple Karl, du slaar mig, du slaar mig!”

Og hun gik ham et Skridt nærmere, hendes skønne af Vreden fordrejede Ansigt var lige ved hans, hun kastede ham al sin Haan i Øjnene, aldrig havde hun hadet ham mere end i dette Øjeblik, aldrig havde hans klodsede, brede Skikkelse irriteret hende som nu. Hendes mangeaarige Nag samlede sig, fyldte hende med en uimodstaaelig Trang til at fornærme ham saa uopretteligt, saa blodigt, at Tilgivelse var umulig. Hun tøvede et Øjeblik for at finde det, der kunde saare ham giftigst:

„Du er et Fæ, du kan ikke styre et Værksted med ti Arbejdere!“

Ved at høre denne mærkelige Tiltale brød Delaveau ud i en krampagtig Latter, saa dum og barnagtig forekom hun ham. Og dette satte Kronen paa Værket, ude af sig selv raabte hun nu:

„Ja, du er aldeles uduelig, det er min Skyld, at du ikke for længe siden har faaet din Afsked som Bestyrer af „Afgunden“.“

Han lo endnu højere.

„Du er gal, Fernanda, det, du der siger, er saa forrykt, at det slet ikke angriber mig.“

„Naa, saa jeg er gal, naar jeg siger, det er min Skyld, du er Direktør paa Fabrikken!“

Pludselig laa Tilstaaelsen paa hendes Læber. Raabe ham lige ind i hans Hundeansigt, raabe til ham, at hun aldrig havde elsket ham, at hun var en andens Elskerinde!

Saa holdt han maaske op at le. Og hvor det vilde lette hende, hvor hun vilde nyde at volde ham denne Sorg, netop i det Øjeblik, da hendes egen Tilværelse ødelagdes!

Atter saa hun i Aanden Ragu, og hun havde Følelsen af, at hun styrtede sig ud i et bundløst Svælg.

„Jeg er aldeles ikke gal, kære Delaveau,“ sagde hun med isnende Ro, idet hun saa ham lige ind i Øjnene, „naar jeg siger, at det er min Skyld, du er Bestyrer af „Afgunden“, og du kommer maaske paa bedre Tanker med Hensyn til min Forstand, naar du hører, at jeg nu i tolv Aar har været din Fætter Boisgelins Elskerinde!“

Delaveau fattede ikke straks, hvad hun mente; han gjorde et Skridt tilbage og saa aldeles bestyrtet ud.

„Hvad er det, du siger?“

„Jeg siger, at Boisgelin i de sidste tolv Aar har været min Elsker, og siden alting nu styrter sammen, synes jeg lige saa gerne, du kan faa det at vide! Forstaar du mig saa?“

Med sammenbidte Tænder og lynende Øjne, rasende som et vildt Dyr styrtede han nu løs paa hende, greb hende paa ny om Armene og kastede hende om i Lænestolen; disse nøgne Skuldre, denne Barm, de blottede Arme havde han Lyst til at knuse i sine mægtige Hænder, for at hun ikke mere skulde kunne haane og pine ham.

Den blinde Tillid, han i Aaringer havde næret til hende, forsvandt, der faldt som et Skæl fra hans Øjne, og han saa pludselig, hvad hun var for en Kvinde. Aldrig havde hun vist ham Venlighed, end sige Ømhed, hun havde været fuld af Løgn og Hykleri, hendes hele Tilværelse var en Kæde af Bedrag og For-

ræderi. Denne skønne Skabning, som hidtil havde været Genstand for hans tilbedende Attraa, stod nu pludselig for ham som den rivende Ulv, hun virkelig var.

Han forstod alt, hvad der hidtil havde været ham en mørk Tale, han forstod, hvem der havde ruineret hans Forretning, forgiftet hans Tilværelse, han forstod, hvis forræderiske Grusomhed og umættelige Forlystelsessyge havde ødelagt hans Fremtid og næret sig af andres Blod og Taarer.

Og midt i denne Fortvivlelse var det oven i Købet hende, der endnu vovede at haane ham:

„Ja, slaa mig bare! Du er ikke bedre end dine Arbejdere, der prygl deres Koner, naar de kommer fulde hjem om Aftenen!“

Delaveau stod et Øjeblik maalløs, og i den dybe Stilhed hørtes stadig Hamrenes Dundren, den Arbejdets taktfaste Drønen, som vuggede Huset Nat og Dag. Og han syntes i dette Øjeblik, at Lyden kom langt, langt borte fra, som en kendt Stemme, der gentog de forfærdelige Ord, han nys havde hørt. Thi al den Rigdom, disse Hamre havde frembragt, var jo gaaet gennem Fernandas Hænder — hun havde kastet Millioner ud for alle Vinde uden anden Tanke end sig selv og sine Luner. Denne Tanke aad sig ind i hans værkende Hoved — hende var det, der havde styrtet dem alle i Fordærvelse, saa at han nu stod som en ødelagt Mand, der ikke kunde klare sine Forpligtelser. Mens han uden at hvile arbejdede sine atten Timer i Døgnet, prøvede paa at redde sit ærlige Navn, underminerede hun hans Hus, bragte Fordærvelse og Elendighed over alle sine Omgivelser. Hun boede under hans Tag, vandrede om med Smil paa sit dejlige Ansigt og lammede enhver af hans Anstrengelser. Ja, hun var den onde Aand, som aldrig havde forladt ham, som havde delt Bord og Seng med ham, og aldrig havde han anet, at det var hendes fine Hænder, hendes hvide Tænder, der sønderrev alting. Han mindedes pludselig, hvor ofte hun havde sovet ved hans Side, rolig som et Barn, efter at have koketteret og danset med sin Elsker, mens Sønnen flyede *hans* Øje, mens han som en blind Taabe grundede paa Midler til at redde „Afgrunden“ fra Fallit og Ruin. Og aldrig med et Ord eller med et Kærtegn havde han nænnet at forstyrre hendes Fred. Hans Blik formørkedes. Blodet suste for hans Øren, og med Tordenstemme raabte han nu ind i hendes Øre:

„Du skal dø!“

Hun rettede sig op og støttede Albuerne paa Stolens Arme og bøjede Hovedet frem:

„Ja, det vil jeg gerne! Jeg har nok af dig og ham og alle de andre! Jeg er ked og led af mig selv og hele denne usle Tilværelse! Hellere dø end leve i Fattigdom og Usselhed!“

Han blev med hvert Øjeblik mere rasende, raabte og skreg:

„Du skal dø — dø — dø!“

Hans Blik fløj om i Stuen, søgende et Mordvaaben. Men der var hverken Kniv eller noget andet at se. Han havde kun sine Hænder til at kvæle hende. Og hvad blev der saa af ham selv? Kunde han udholde Livet, naar han havde dræbt hende? Med en Kniv kunde han have gjort det af med dem begge. Hun saa hans Forlegenhed, forstod ham, og atter triumferede hun — hun troede ikke, at han havde Mod til at slaa hende ihjel. Og nu lo hun, haansk og spotsk:

„Men saa dræb mig da! Dræb mig, om du tør!“

Pludselig faldt hans Blik paa Kakkelovnen, hvori der brændte et Baal, som hedede Stuen, saa at man næppe kunde trække Vejret. Og i sit vilde Raseri glemte han alt, tænkte end ikke paa sin lille Datter, der sov i sit Kammer ovenpaa. Ja, gøre en Ende paa dette usle Liv, ødelægge hende og sig selv i denne Fortvivlelse, der var for stor at bære. Drage denne elendige Kvinde med sig i Døden, for at hun aldrig kunde tilhøre nogen anden, dø med hende, ikke leve mere, tilintetgøre sit og hendes besudlede, forspildte Liv!

Og hendes haanske Latter genlød i hans Øre.

„Saa dræb mig da! . . . Aa, du er alt for fejj til at dræbe mig! . . .“

Ja, ja, det vilde han gøre! Han vilde brænde alting op, ødelægge alting, sætte Ild paa Huset, paa Fabrikken, saa at det hele gik op i Luer, saa at intet blev tilbage, saa fik hun og hendes taabelige Elsker Løn som forskyldt. Et kæmpemæssigt Baal skulde han tænde, et Baal, hvor han selv skulde brændes til Aske med denne troløse Kvinde, de skulde begge tilintetgøres med det gamle, faldefærdige Samfund, som han i sin Dumhed havde søgt at redde!

Med et frygteligt Spark væltede han Ovnen, saa at den rullede midt ud i Stuen, mens han gentog:

„Nu skal du dø — dø!“

En Flod af brændende Koks bredte sig ud over Tæppet, rullede helt hen til Gardinerne, som øjeblikkelig blussede op, mens der gik Ild i Tæppet. Derefter var det Malerierne, Væggene, som med svimlende Hastighed fængede. Det let byggede, gamle Hus knitrede og knagede. Flammer og Røg slog ud overalt. Og det var skrækkeligt.

Fernanda fo'r op, hun samlede sin lange, kniplingsbesatte Kjole om sig og styrtede gennem Luerne mod den Dør, der vendte ud til Forstuen, hvorfra hun i et Øjeblik kunde komme ned i Haven.

Men foran Døren stødte hun paa Delaveau, hvis vældige Arme spærrede hende Vejen, og hvis Ansigt havde et saa skrækkindjagende Udtryk, at hun vendte om og fløj til den Dør, som ved Galleriet stod i Forbindelse med Fabriksbygningen. Her var Redning imidlertid umulig, thi Svalegangen var af Træ, og her flammede Luerne saa heftigt, at Kontorerne allerede var omspændte. Og hun maatte vende tilbage, snublende, halvkvalt af Røgen, vanvittig af Rædsel ved at mærke Ilden, der greb fat i hendes Kniplinger og brændte hendes blottede Hals og Arme.

Med afsindig Rædsel stønnede hun:

„Jeg vil ikke dø! Jeg vil ikke dø! Lad mig komme ud, Mor-der, Bøddel!“

Paa ny prøvede hun at komme forbi Delaveau, hun styrtede sig mod den brede Skikkelse, der ubevægelig spærrede Vejen, og kun nu og da mumlede:

„Jeg har jo sagt dig, at du skal dø!“

Hun greb fat i ham, hendes spidse Negle flaaede hans Ansigt, da tog han hende om Armene, og med Opbyggelse af sine sidste Kræfter slængte han den skrigende Kvinde midt ind i Værelset, der nu var et flammende Baal.

Det var en rædselsfuld Kamp; med Kræfter, der fordobledes af Dødsangst, søgte hun Gang paa Gang at rive sig løs, mens han med urokkelig Beslutning holdt hende fast midt i det Baal, hvor han vilde dø med hende. Han maatte anstrenge sig, bruge hele sin Kæmpestyrke, omsider lykkedes det ham at slaa Armene om hende, og de faldt begge om i den Regn af Gnister og Gløder, der styrtede ned over dem. Og skønt hun rev og bed, slap han ikke Taget, han holdt hende i sin Favn, hende, han havde elsket med saa blind en Kærlighed, hende, som han nu ofrede paa det hævnende Baal, og endelig styrtede Loftsbjælkerne ned og begravede dem.

Nanet, der den Nat var paa Arbejde i det elektriske Maskinværksted, kom netop ud af Hallen, da han lagde Mærke til et stærkt rødt Skær ovre fra „Afgrunden“. Først troede han, det var en af Cementovnene, og ængstedes ikke, men da saa han pludselig Flammer og Røg, og han forstod, at der var Ild i Direktørens Bolig. Tanken om Nise greb ham med Lynets Hast, og uden at nøle fo'r han af Sted, naaede Muren, de smaa plejede at krybe over, naar de vilde lege sammen, og stod snart i Delaveaus Have,

foran Huset, hvor man endnu ikke var alarmeret. Der var ganske rigtig Ildløs, og det forfærdelige var, at Stueetagen stod i lyse Luer, uden at noget Menneske lod til at være paa Benene derinde. Vinduerne var lukkede, Døren ligeledes, Ilden havde allerede fat saa kraftigt, at man kun med Vanskelighed kunde komme ud.

Nanet syntes, han hørte høje Skrig og Lyden af en frygtelig Kamp. Endelig blev Tremmeskodderne i andet Stokværk voldsomt smækkede op, og i Røgen saa han Nise, ganske hvid, iført sin Natkjole og et Skørt. Hun raabte om Hjælp, hældede sig rædselsslagen ud ad Vinduet.

„Vær ikke bange, vær ikke bange!“ raabte Nanet, saa højt han kunde. „Nu kommer jeg straks!“

Han saa en lang Stige ligge henne ved et Brædeskur.

Men da han vilde tage den, var den lænket fast. Det var et angstfuldt Øjeblik. Med en stor Sten prøvede han at banke Hængelaasen fra, og imidlertid knitrede Flammerne. Ilden slog op om andet Stokværk, en saadan Sky af Gnister hævede sig, at den skjulte Nise for ham.

Han hørte hele Tiden hendes Nødraab, og han hamrede løs, mens han skreg:

„Vent, vent, nu kommer jeg!“

Enelig sprang Hængelaasen; han kunde faa Stigen sat op.

Senere hen fattede han ikke, hvordan hans Kræfter slog til, det var næsten et Vidunder, og da saa han, at den alligevel var for kort; han blev saa betagen af Fortvivlelse, at han var ved at styrte til Jorden, men frelses maatte hun, han maatte redde sin lille Veninde!

Ude af sig selv raabte han paa ny:

„Vent, vent bare, nu er jeg der!“

I dette Øjeblik kom en af Stuepigerne frem af sit Kvistvindue, forstumlet af Skræk, halvkvalt af Røgen klamrede hun sig til Tagrenden, og ude af sig selv af Rædsel sprang hun ud i Rummet og styrtede ned ved Hovedtrappen, hvor hun blev liggende død, med knust Hoved.

Nanet, der var ved at miste Besindelsen over at høre Nise skrige, troede, at hun ogsaa vilde springe ud. Han saa hende i Aanden ligge blodig paa Jorden og raabte igen, vild af Rædsel:

„Bliv staaende! Spring ikke! Jeg kommer øjeblikkelig!“

Han krøb saa højt op paa Stigen, som han kunde; den naaede til et Vindue paa første Sal, hvor alle Vinduerne var sprungne i Heden; her krøb han ind.

Nu kom Hjælp. Der stod allerede mange Mennesker paa

Vejen og i Haven; alle fulgte med den højeste Spænding det Redningsforsøg, som den modige Dreng foretog. Ilden blev stedse heftigere, Murene knagede, Stigen syntes ogsaa at ville fænge, nogle Sekunder hengik i navnløs Angst, og endelig kom Nanet frem, bærende den lette Pige paa sine Skuldre som et Lam. Det var lykkedes ham at naa gennem det brændende Hus ind til Nise og faa hende ud, men hans lyse Haar var svedet af Heden, hans Tøj brændte, og da han omsider havde ladet sig glide ned ad Stigen med sin dyrebare Byrde, laa baade han og den lille Pige forbrændte og besvimed paa Jorden, saa fast omslyngede, at de maatte bæres paa samme Baare til la Crecherie, hvor Søster straks tog dem i sin Varetægt.

En halv Time senere styrtede Huset sammen; der blev ikke Sten paa Sten tilbage af det. Og værst var det, at Ilden gennem Galleriet tog fat paa Kontorerne, naaede de nærliggende Skure og nu rasede i Puddlerhallen og i Valseværkstedet. Hele Fabrikken svævede i den største Fare, thi Bygningerne var gamle, Træværket tørt og forfaldent. Det hed sig, at Delaveaus Kokkepige, der var sluppen ud gennem Køkkenet, havde alarmeret Natholdet, der saa kom til. Men Sprøjter var der ingen af, og Slukningsarbejdet begyndte ikke, førend Sprøjterne fra la Crecherie under Lucs egen Kommando kom til Stede. Brandfolkene fra Beauclair naaede først langt senere til Brandstedet. Og da var det for silde, hele Fabrikken flammede i lyse Luer, Røg og Gnister steg mod Himlen som vældige Skyer, af hvilke de høje Skorstene og Kanontaarnet hævede sig.

Da Dagen efter denne frygtelige Nat endelig brød frem, stod Folkene i talrige Grupper om de rygende Tomter, under den lave, kolde Novemberhimmel. Øvrigheden fra Beauclair, Underpræfekten og Borgmesteren, havde været til Stede hele Natten, ligeledes Assessor Gaume og dennes Svigersøn Kaptejn Jollivet, hvorimod Abbed Marle først om Morgenens fik Efterretning om Branden og ilte til, fulgt af en stor Flok nysgerrige Borgere: Mazelles, Laboques, Caffiaux, ja Slagter Dacheux. En Rædslens Storm suste over Tomten, alle talte med dæmpet Stemme. I Angst og Bestyrtelse gættede man paa Aarsagen til en saadan Ulykke. Der var kun ét Vidne: den Pige, der havde reddet sig ad Køkkenvejen — og hun meddelte, at Fruen ved Tolvtiden var kommen hjem fra Middagsselskab paa Herregaarden; kort efter havde hun hørt højrøstet Tale, og saa brød Ilden ud med skrækelig Voldsomhed.

Man lyttede til hendes Beretning, gentog Historien med Gysen. De, der kendte noget til Delaveaus Husliv, anede et forfær-

deligt Drama. Herren og Fruen maatte være indebrændte i det frygtelige Baal. Og Forfærdelsen steg, da man fik Øje paa Vognen fra la Guerdache og saa Boisgelin, der var saa bleg og betagen, at han ikke alene kunde stige ned ad Vogntrinet. Han besvimede ved Synet af den rygende Tomt, hvor hans Formue laa begravet og hvor Fernandas og Delaveaus Ben laa som Aske under forkullede Bjælker. Dr. Navarre maatte tage sig af ham og skaffe ham hjem.

Imidlertid var Luc stadig Sjælen i Slukningsarbejdet. Han anstrengte sig for at kvæle Ilden, der stadig rasede i den store Hal, hvor Damphamrene befandt sig. Jordan vilde heller ikke fjerne sig; indhyllet i sin Pels og sit Tæppe blev han hos Vennen og Bonnaire, der fra første Færd havde udvist et mageløst Mod, og en utrolig Udholdenhed for at redde, hvad reddes kunde af Maskiner og Værktøj. Bourron, Fouchard, alle de Folk, der fra „Afgrunden“ var gaaet over til la Crecherie, ydede ham deres Bistand efter yderste Evne, de kendte jo hver en Krog i det uhyre Bygningskompleks, hvor de i saa mange Aar havde slidt og slæbt. Men alle deres Anstrengelser var spildte, det saa ud, som om det var Skæbnens Vilje, at „Afgrunden“ skulde jævnes med Jorden. Den hævnende og lutrende Ild rensede ud overalt, fejede til Side overalt, lod ikke Sten paa Sten blive tilbage af de Ruiner, der vil hemme den nye Tids Fremskridt. Nu var det fuldbyrdet, Synskredsen var fri, og den fremspirende Stad, hvori Retfærdighed og Fred skulde leve, kunde vælte sine Husrækkers sejrende Bølge ud over den vide Slette.

I en Gruppe lød Pottemager Langes Stemme:

„Nej, nej,“ protesterede han i en munter Tone, „Æren tilkommer virkelig ikke mig denne Gang, jeg har ikke været med til at sætte Blus paa Lampen her. Men det er lige godt et propert Stykke Arbejde, og det er jo morsomt at se Principalerne selv fuske os Anarkister i Haandteringen.“ Han talte om Ildebranden, og alle var saa opfyldte af denne Begivenhed, at ingen tænkte paa at forarges over hans Ord. Massen vindes jo gerne af den stærkeste. Beauclairs Øvrighedspersoner udtalte deres Tak til Luc for hans uvurderlige Hjælp, de handlende fra Byen samlede om la Crecheries Arbejdere og fraterniserede for Alvor med dem. Lange havde Ret, der gives jo tragiske Øjeblikke, hvor dødsdømte Samfund i Vanvid selv tænder det Baal, der skal fortræde dem.

Ved Ellevetiden den Formiddag, netop som Solen begyndte at jage Skyerne bort, kom Hr. Jérôme kørende i sin Rullestol med Tjeneren bag ved sig. Han gjorde sin sædvanlige Spadseretur

langs Combettes forbi den ny Fabriksby, hvor de smaa Huse skinnede i Solens Straaler. Og nu saa han ud over den uhyre Brandtomt, saa „Afgrunden“ ødelagt af Flammerne. Længe hvilede de forunderlige tomme Øjne paa de rygende, sorte Bunker. Men han ytrede ikke et Ord, gjorde ikke en Bevægelse, saa sig kun om med det sælsomme Blik, der var klart som en Kildes Vand, og kørte saa videre, uden at man vidste, om han havde forstaaet, hvad han havde set.

X.

Paa la Guerdache var det et frygteligt Slag. Pludselig væltede Ødelæggelsen sig ind over denne pragtfulde Bolig, der stadig havde været viet Glæde og Fornøjelse.

Og midt i denne uendelige Bedrøvelighed vandrede Boisgelin om som en ynkværdig Skygge. Han var i Grunden en Stakkel, hvis Tanke aldrig var naaet videre end til Heste og Klubliv, hvis ganske nette Person og ulastelige Optræden nu ramlede sammen under det første tragiske Pust af Sandhed og Retfærdighed. Indtil nu havde han aldrig tænkt paa andet end paa at more sig, overbevist som han var om, at det var hans Ret; aldrig havde han brugt sine Hænder til noget som helst; han betragtede sig som et Undtagelsesmenneske, der var født til at blive underholdt og moret ved andres Arbejde, hvorledes skulde han være i Stand til at forstaa det logiske i den Ulykke, som var kommen over ham. Det Slag, hans Egenkærlighed havde faaet, var for voldsomt, og han stod maalløs lige overfor en Fremtid, om hvilken han endnu aldrig havde bekymret sig, og som han nu imødesaa med Lediggængerens Skræk for, hvorledes det skulde gaa et Menneske, der indsaa, at han ikke var i Stand til at tjene sit Brød.

Delaveau var borte — hos hvem skulde han nu gøre Fordring paa den Fortjeneste, der var ham lovet den Dag, hans Fætter havde faaet ham til at anbringe sine Kapitaler i den gode Forretning, som „Afgrunden“ var. Fabrikken var brændt, og Kapitalerne laa begravede under de sammenstyrtede Mure, hvad skulde han vel faa at leve af de kommende Dage? Og som en Gal gik han om i de tomme Haver og i det uhyggelige Hus.

Tanken om Delaveaus og Fernandas frygtelige Endeligt pinte ham ogsaa, thi han kunde ikke nære Tvivl om, hvad der var sket, naar han tænkte paa den oprørte Stemning, hvori hun havde forladt ham, og paa de Trusler, hun havde udstødt mod sin Mand. Det var sikkert efter en forfærdelig Scene, at Delaveau havde

sat Ild paa Huset for at tilintetgøre sig selv sammen med den troløse Hustru. Men det, der helt tog Modet fra ham, var Overbevisningen om, at han manglede den nødvendige Forstand og Viljekraft til at faa Orden paa en saa indviklet Sag, der i Forvejen stod paa svage Fødder. Fra Morgen til Aften lagde han Planer uden at kunne blive staaende ved en eneste af dem. Skulde han søge at faa Fabrikken bygget op igen, forsøge at rejse Penge, faa fat paa en Ingeniør, der paa ny kunde faa Driften i Gang? Det forekom ham næsten umuligt, at det skulde kunne lade sig gøre med Udsigt til et heldigt Resultat, thi Tabene havde været betydelige. Eller skulde han vente, til der kom en Køber, der paa egen Risiko vilde overtage Grundene og, hvad der var reddet af Maskiner og Materiel. Men han tvivlede stærkt paa, at der vilde komme en saadan Køber, og især var han bange for, at han ikke engang med hele Købesummen vilde kunne klare sine Forpligtelser. Spørgsmaalet om, hvad han skulde leve af paa den store Ejendom, der krævede store Udgifter og var kostbar at holde vedlige, fandt stadig ingen Løsning, og ved Maanedens Udgang vilde han maaske ikke have Brød i Huset.

En eneste havde Medlidenhed med den stakkels Mand, der skælvende og forladt flakkede om i det tomme Hus, og det var Suzanne, hans Hustru, denne blide Kvinde, som han saa grusomt havde forsømt og forhaanet. Da Suzanne opdagede sin Mands Utroskab, havde hun Snese af Gange, naar hun stod op om Morgen, besluttet at faa Elskerinden, den fremmede, jaget ud af Huset, men hun havde bestandig lukket Øjnene og tiet, da hun frygtede, hendes Mand vilde følge med Fernanda, saa betaget, som han var af hende. Og lidt efter lidt var Suzanne faldet i Ro; hun havde taget sit eget Soveværelse, og kun overfor andre var hun Boisgelins Hustru, ellers levede hun udelukkende for sin Pauls Opdragelse. Uden dette smukke Barn, der var lys og blid som hun selv, kunde hun ikke have udholdt dette Liv. Han var den egentlige Grund til hendes Selvfornægtelse og Opofrelse. Derfor havde hun ogsaa fjernet ham fra den uværdige Fader, som om han alene tilhørte hende, og hun havde fundet sin Trøst i at udvikle hans Forstand og hans Hjerte. Hun gyste ved Tanken om, at hun mulig selv havde et vist Ansvar paa Grund af den Svaghed og den Overbærenhed, hvormed hun i saa lang Tid havde taalt Skandalen i sit Hus. Dersom hun straks havde gjort Oprør, vilde de skyldige maaske ikke have fremturet i deres Utroskab. Disse Samvittighedsskrupler fik en saadan Magt over hende, at hun til sidst ynkede den elendige Mand, der siden Ulykken vandrede om i de øde Haver og i det tomme Hus.

Da hun en Formiddag kom gennem den store Sal, hvor han havde givet saa mange Fester, saa hun ham sidde sammensunken i en Lænestol, hulkende som et Barn. Stærkt bevæget og fuld af Medlidenhed gik hun hen til ham, hun, der i saa mange Aar aldrig havde talt et Ord til ham, naar de var alene.

„Det er ikke ved at give efter for din Fortvivlelse,“ sagde hun, „at du faar den Styrke, som nu tiltrænges.“

Overrasket ved at se hende og høre hende tale til sig saa han forvildet op paa hende med taareblændede Øjne.

„Ja, det fører ikke til noget, at du gaar omkring her fra Morgen til Aften. Modet maa du søge hos dig selv, andre Steder finder du det ikke.“

Han gjorde en fortvivlet Bevægelse og sagde ganske sagte:

„Jeg er saa ene“

Han var intet slet Menneske, han var kun en Nar og en svag Karakter, der lod sig tyrannisere af en egenkærlig Forlystelsesyge. Han havde klaget over sin Ensomhed i Ulykken paa en saadan Maade, at hun blev stærkt bevæget.

„Det er din egen Skyld, at du er ene. Hvorfor er Du ikke kommen til mig i disse forfærdelige Dage?“

„Ak Gud,“ sukkede han, „er det din Mening, at du vil tilgive mig?“

Og han greb hendes Hænder, som hun ikke trak bort, mens han fuld af Anger og Ruelse skriftede sine Synder. Han tilstod intet, som hun ikke allerede vidste, hun kendte jo hans aarelange Troløshed, vidste, at denne Kvinde havde gjort ham aldeles forstyrret i Hovedet, men han prøvede aldeles ikke at undskylde sig, tilstod med en saadan Oprigtighed, at hun rørtes lige ind i Sjælen.

„Ja,“ saaledes sluttede han, „det er sandt, jeg har krænket dig dybt, jeg har handlet som en Usling og Forræder imod dig, men hvorfor slap du mig, hvorfor gjorde du slet ikke Forsøg paa at vinde mig tilbage?“

Han rørte her ved hendes ømme Sted, ved den eneste Fejl, hendes Samvittighed bebrejdede hende; thi hun havde maaske svigtet sin Pligt ved intet at gøre for at standse ham paa Skraa-planet. Og Forsoningen mellem de to Ægtefæller, der var begyndt i Medfølelse fra Suzannes Side, fuldbyrdedes i søsterlig Overbærenhed. De reneste, tapreste Hustruer har maaske undertiden nogen Skyld, naar svage eller slette Ægtemænd styrter i Fordærvelse.

„Ja,“ svarede hun, „jeg burde havde kæmpet, jeg har maaske været for stolt, sat min egen Værdighed og Fred for højt. Vi maa

begge to glemme og tilgive, lad os derfor ikke mere tænke paa Fortiden"

Og da Paul i dette Øjeblik kom gennem Haven, gik hans Moder til Vinduet og kaldte paa ham. Han var nu en velvoksen Knøs paa atten Aar, klog og fintfølende, opdraget af Moderen med fornuftig Ømhed, men hvad der udmærkede ham, var hans Frisind, hans Mangel paa Kastefordomme, *han* var rede til at leve af sine Hænders Arbejde, hvis Omstændighederne skulde gøre det nødvendigt. Han følte sig særlig draget til Landbruget, tilbragte hele Dage hos Forpagteren, viste den største Interesse for alt, hvad der angik Jordens Dyrkning. Og nu, da hans Moder kaldte paa ham, var han paa Vejen til Feuillot for at se paa en ny Plov.

„Kom herind, min Dreng. Din Fader har Sorg, og jeg vil gerne have, du skal trøste ham.“

Thi i disse Aar havde der været lige saa lidt Samkvem mellem Fader og Søn som mellem Mand og Hustru. Paul havde helt sluttet sig til Suzanne og havde kun bevaret en vis kold, udivendig Respekt for Faderen, hvis Holdning overfor den tilbedte Moder han begyndte at forstaa. Derfor betragtede Sønnen nu med stor Forbavselse Forældrene, og inden han adlød sin Moder, kastede han sig først om hendes Hals, derpaa trykkede han Faderen til sit Bryst, og disse tre, der saa længe havde været adskilte, nød et Øjeblik Forsoningens Glæde, i Haab om en lysere Fremtid. Med Møje trængte Boisgelin de fremtrængende Taarer tilbage.

Siddende mellem sin Hustru og sin Søn begyndte han nu at forklare dem, hvorledes han var stillet, og det lettede hans forpinte Sind at betro sine Sorger til denne elskelige Kvinde, efter at han i disse frygtelige Dage havde været alene med sin Fortvivlelse. Han troede at burde minde Suzanne om, at han havde købt „Afgrunden“ og „la Guerdache“ for halvanden Million, af de to, han reddede, den Gang han mistede Resten af sin store Formue. De tiloversblevne 500,000 Francs betroede han som Driftskapital i Delaveaus Hænder, da denne overtog Fabrikkens Bestyrelse. Saaledes stod hele deres Formue nu i Forretningen og i Landejendommen, og det allerværste var, at han under de sidste Aars Vanskeligheder havde maattet rejse et Laan paa 600,000 Francs, der havde tynget svært paa Driften. Nu syntes det, som om Fabrikken var ødelagt ved Branden, og som om denne Gæld maatte klares, inden Forretningen stod op af Asken.

„Hvad har du tænkt at gøre,“ spurgte Suzanne.

Han svarede, at han endnu ikke havde taget nogen Bestem-

melse; enten kunde han sælge, hvad der var tilbage, for en hvilken som helst Pris, der sagtens i allerheldigste Tilfælde næppe vilde kunne klare den ham paahvilende Gæld, eller ogsaa kunde han forsøge at rejse Penge, danne et Aktieselskab, hvortil han gav Grunden og det fra Branden reddede Materiel. Og med hver en Dag, der gik, syntes det ham vanskeligere at tage en Beslutning, med hver Dag saa han tydeligere, at der ingen Redning var.

„Men,“ bemærkede Suzanne, „la Guerdache er da vor Ejendom, kan den ikke afhændes?“

„Ak, kære Suzanne, sælge den Gaard,“ udbrød han fortvivlet, „den Ejendom, hvor vi er saa glade ved at være, hvor vi nu er vante til at bo. Og for at søge Tilflugt i en eller anden tarvelig Bolig. Dette er jo en forfærdelig Tanke!“

„Men, kære Ven, det bliver dog Enden paa Sagen. Vi har sandelig ikke mere Raad til at leve paa saa stor en Fod.“

„Ganske vist. Deri har du Ret. Vi maa sagtens sælge Godset, men ikke lige straks, vi maa vente, til vi faar et ordentligt Tilbud. Dersom vi i dette Øjeblik prøver paa at komme af med „la Guerdache“, vil vi ikke faa mere end Halvdelen af, hvad Ejendommen er værd, thi vi tilstaar, at vi er i Forlegenhed, og hele Egnen vil da falde over os, og hver vil spekulere til sin egen Fordel, alle vil de profitere ved vor Ødelæggelse.“

Derefter tilføjede han:

„Desuden er Godset din personlige Ejendom. De 500,000 Francs, det kostede, er en Del af den Million, du bragte mig i Medgift, den anden Halvdel var det, jeg satte i Forretningen. Vi er fælles om „Afgrunden“, men „la Guerdache“ tilhører udelukkende dig, og du kan derfor indse, at jeg beholder den saa længe, som det nogenlunde kan lade sig gøre.“

Suzanne trak paa Skuldrene, som om hun vilde lade ham forstaa, at hun var rede til et hvilket som helst Offer. Boisgelin saa paa hende, og sagde derpaa, som om han pludselig fik en god Idé:

„Aa, der var noget, jeg vilde spørge dig om. Har du i den sidste Tid set noget til din Ven, Hr. Luc Froment?“

Hun betragtede ham med en forbavset Mine. Efter at Luc var bleven Boisgelins Konkurrent, havde det ikke været hendes mindste Sorg at maatte afbryde Omgangen med ham. Trods de huslige Bekymringer, der optog hendes Tanker, var det hende et stort Savn at maatte undvære dette trofaste Venskab, der saa ofte i fordums Dage havde støttet og trøstet hende.

„Hvordan skulde jeg vel se Hr. Froment? Du ved jo saa

godt, at det nu er over ti Aar, siden du afbrød al Forbindelse med ham."

Boisgelin trak paa Skuldrene med en ligegyldig Mine.

„Aa, derfor kunde du jo godt tale med Manden, naar I traf hinanden. I var jo saa gode Venner i gamle Dage. Saa har du altsaa slet ikke set ham i al denne Tid?"

„Nej," svarede hun med stor Bestemthed. „Dersom jeg havde talt med ham, vilde jeg have sagt dig det."

Hendes Forundring steg; hun følte sig lidt saaret ved disse gentagne Spørgsmaal. Hvor vilde han hen med dem? Og hvorfor ønskede han, at hun ikke havde afbrudt al Omgang med Luc. Hun maatte have Klarhed, derfor sagde hun nu:

„Hvorfor spørger du mig om dette?"

„Aa, ikke for noget. Jeg fik bare en Idé for lidt siden."

Lidt efter tilføjede han:

„Nu skal du høre. Jeg sagde dig før, at vi havde to Udveje: enten at sælge „Afgrunden" eller faa lavet et Aktieselskab, hvor jeg altsaa blev i Bestyrelsen, men nu ser jeg en tredje: nemlig at lade la Crecherie overtage min Fabrik og forbeholde mig en klækkelig Fortjeneste af Udbyttet. Forstaar du?"

„Nej, ikke rigtig."

„Da er det for Resten klart nok, mener jeg. Denne Luc har selvfølgelig stor Lyst til vor Grund. Og han har minsandten skadet os nok, skulde jeg tro. Derfor var det baade ret og billigt, om han nu hjalp os ud af vor Forlegenhed. Jo mere jeg tænker over denne Ting, jo tydeligere ser jeg, at dette er vor eneste Redning, paa den Maade kunde vi blive paa la Guerdache og leve, som vi plejer."

Suzanne lyttede til hans Ord med stigende Sørgmodighed. Ak, han var og blev den samme. Denne skrækkelige Sorg havde ikke forandret ham. Han drømte kun om at udnytte andre, at drage den størst mulige Fordel af en hvilken som helst Stilling. Han havde kun en Tanke, ét Maal: intet bestille, henleve sit Liv i Lediggang, leve af andres Arbejde som uforbederlig Kapitalist. Midt i al denne Fortvivlelse havde han kun én Skræk: den muligvis at blive nødt til at bestille noget; han grundede kun paa et Middel til at fortsætte sin ørkesløse, uværdige Tilværelse. Og inden Fortrydelsens Taarer var tørre, saa hun hans forlystelses-syge Egoisme løfte Hovedet.

Hun vilde høre ham ud, derfor sagde hun:

„Men hvad kan jeg egentlig gøre i den Sag? Hvorfor spørger du mig, om jeg endnu staar i Forbindelse med Froment?"

Med stor Ro lød hans Svar:

„Aa, det er da ikke saa svært at forstaa. Dersom han endnu var din Ven, vilde det være meget lettere for mig at tale om dette med ham. Du kan da indse, at det er sin Sag saaledes at falde med Døren ind i Huset til en Mand, man i Aarevis har været Uvenner med. Dersom du derimod havde staaet i Venskabsforbindelse med ham, kunde du maaske her have været Mellemmanden.“

Hun standsede ham med en hastig Haandbevægelse.

„Aldrig vilde jeg have paataget mig et saadant Hverv. Du glemmer jo, at jeg har holdt af ham som en Fader.“

Trods sin Slaphed forstod Boisgelin, at hans Ord maatte have saaret den højhjertede Kvinde, der straks ligesom trak sig en Smule tilbage fra ham. Og han skyndte sig at udslette det pinlige Indtryk, hans Ord havde gjort:

„Du har Ret, man bør holde Kvinder udenfor Forretningerne. Du kunde selvfølgelig ikke befatte dig med den Sag. Men jeg er alligevel meget tilfreds med min Idé, thi jo mere jeg tænker efter, jo mere bliver jeg overbevist om, at den er udmærket.

Det opmuntrede ham meget at snigløbe Luc og gøre ham til sin Malkeko. Livet var maaske ikke saa galt alligevel, naar man bare kunde sidde med Hænderne i Skødet. Han stod op, drog et Lettelsens Suk, kastede et Blik ud over den store Park, der i den klare, høje Luft saa endnu større ud end sædvanlig, og hvor han haabede allerede næste Foraar at give Fester. Saa udbrød han:

„Det er virkelig ganske urimeligt at opgive Ævred. Folk som vi kan ikke blive fattige.“

Suzanne blev siddende ganske stille, overvældet af en frygtelig Sørgmodighed. Hun havde et Øjeblik været enfoldig nok til at nære Haab om at se Boisgelin blive et bedre Menneske, og nu saa hun, at alle tænkelige Storme kunde blæse over ham, uden at han saa meget som fattede, hvad der foregik omkring og med ham. Han vilde vedblive at være det samme uduelige, uudviklede Væsen, der kun gad leve af andre som et Snyltedyr. Hun imødesaa med Rædsel den Dag, da Retfærdigheden kom til Roret, og hun kunde kun føle en medlidende Bitterhed mod ham.

Under denne lange Samtale havde Paul i Tavshed lyttet til sine Forældres Ord med et eftertænksomt Udtryk i de store, klare Øjne, der afspejlte hver en Stemning, som satte hans Moders Sjæl i Bevægelse. De to havde levet saa tæt sammenknyttede i disse Aar, at han led, naar hun sørgede over at se sin Mands uværdige Opførsel. Og da hun nu saa ham saa forlegen

over Faderens lave Selvsikkerhed, spurgte hun for at give hans Tanker en anden Retning:

„Hvor skulde du hen, da jeg kaldte paa dig, min kære Dreng?“

„Jeg vilde over til Forpagteren, der har anskaffet sig en ny Plov til Vinterpløjningen.“

Boisgelin brast i en høj Latter.

„Og det gider du gaa efter?“

„Ja, det interesserer mig i høj Grad, Fader. I Combettes bruger de Damppløve, der drager Furer paa flere Tusind Alen i deres uhyre store Fællesmark. Og det er storartet at se Jorden behandlet efter alle Kunstens Regler.“

Han talte med saa megen Begejstring, at Moderen rørt smilte til ham.

„Gaa du bare ud til din Plov, kære Paul, og tag dig noget nyttigt for, det er det fornuftigste, du kan gøre.“

I de paafølgende Dage bemærkede Suzanne til sin Forundring, at hendes Mand tilsyneladende lod sin Plan hvile. Det var ham maaske tilstrækkeligt at have fundet en Løsning, der kunde frelse dem alle, thi nu lod det til, at han faldt tilbage i sin gamle Dvaskhed og Uvirksomhed. Desuden optoges hendes Tanker af det andet, gamle Barn, hun havde paa Gaarden, og hvis Væsen i de sidste Dage havde voldt hende Ængstelse. Bedstefaderen, Hr. Jérôme, der nu var bleven 88, fortsatte sin sære, tavse Tilværelse, uden at give sig af med Yderverdenen, uden at tale med nogen paa de daglige Ture, han foretog i sin Rullestol. Suzanne var den eneste af Familien, der kom ind i hans Værelse i Stueetagen, og hun var nu saa vant til ham, at hun straks mærkede den mindste Forandring i hans Væsen og Holdning, hun var den eneste, der kunde læse i de sælsomme, bundløse Øjnes Dyb. Og nu syntes hun, at der var kommet et underligt uroligt Udtryk i hans Blik. Mon han forstod de sidste Dages Begivenheder? Var denne Uro maaske et Tegn paa, at hans Tænkeevne vaagnede af den lange Dvale? Eller havde hans Forstand slet ikke sovet, var han kun fængslet af Lamhedens Lænker, der i saa mange Aar havde tynget paa ham? Med Angst og Forundring vogtede hun paa enhver af den gamle Mands Bevægelser.

En Aften, da Tjeneren som sædvanlig skubbede Rullestolen af Sted, tillod han sig at standse Suzanne, netop som denne gik ud af Bedstefaderens Stue, bevæget ved det Blik, den gamle lod hvile paa hende.

„Jeg vil sige Fruen, at jeg synes, Herren har forandret sig; han er saa underlig; i Dag har han talt.“

„Hvad siger De?“ udbrød hun i stor Forbavselse. „Har han talt“

„Ja, Frue. Allerede i Gaar forekom det mig, at jeg hørte ham mumle noget, mens vi stod stille paa Briasvejen, lige over for Brandtomten. Men i Dag, da vi kørte forbi den nye Fabrik, kunde jeg tydelig høre ham sige noget.“

„Forstod De Ordene?“

„Nej, ikke rigtig. Det var usammenhængende Ord, jeg kunde ikke faa Mening i dem.“

Fra nu af passede Suzanne paa den gamle. Tjeneren fik Befaling til at aflægge nøjagtig Beretning om alt, hvad der foregik, og saaledes kunde hun følge den voksende Uro, som lod til at have grebet den gamle Mand. Han vilde se og høre alting, forlangte, at Tjeneren skulde spadserere mere end ellers med ham, og vilde især flere Gange daglig køre rundt om la Crecherie og Brandtomten, hvor han i Timevis kunde sidde og lade sit Blik afvekslende hvile paa de forkullede Ruiner og de nette, lyse Arbejderboliger i Lucs By. Tjeneren maatte køre langsomt, mens den gamle stadig mumlende gentog Ord, som endnu ikke var forstaaelige. Og Suzanne, der stedse blev ængsteligere, endte med at sende Bud efter Doktor Navarre for at denne kunde sige sin Mening om den gamle Mands Tilstand.

„Doktor,“ sagde hun, efter at have meddelt ham sine iagttagelser, „De kan ikke tro, hvor jeg er bange. Det er mig, som var jeg Vidne til en Opstandelse fra de Døde. Mit Hjerte sammensnøres, som om dette var et Mirakel, der varslede om store Begivenheder.“

Navarre smilte ad hendes nervøse Ophidselse. Saa bad han om at se den syge. Men Hr. Jérôme var ingen omgængelig Patient, han vilde paa ingen Maade have Lægen ind til sig, og da hans Tilstand ikke lod til at fordre noget særligt Tilsyn, trængte Navarre ikke paa, men nøjedes med at passe ham op, da han kørte ud, gik saa et Stykke ved Siden af Rullestolen og talte til den gamle, hvis Blik opklaredes, mens Læberne bevægede sig i en utydelig Stammen. Og nu blev Lægen ogsaa yderst forbavset.

„De har aldeles Ret, kære Frue,“ sagde han til Suzanne, „dette er et højst mærkeligt Tilfælde, og jeg tror som De, at vi nærmer os en Krise. Jeg ser alle Tegn paa et voldsomt indre Oprør hos Deres Bedstefader.“

Fuld af Uro spurgte hun:

„Hvad frygter De for, Doktor, og hvad er her at gøre?“

„Aa, jeg tror aldeles ikke, her kan gøres noget, det er des-

værre temmelig sikkert. Og sige paa Forhaand, hvorledes denne Tilstand vil ende, det er mig lige saa umuligt."

Efter denne Samtale levede Suzanne i en bestandig smertefuld Uro. Hun kunde ikke være i den gamle Mands Nærhed, uden at føle en hemmelig Rædsel ved at være Vidne til hans Opvaagen og ved at tænke paa alle de Ulykker, den stumme havde set bryde ind over Slægten, af hvilke hun og Paul nu var de eneste, der levede, thi Tante Laura var for nylig afgaaet ved Døden i sit Karmelitterkloster, og den sindsforvirrede Fætter Andrè havde i flere Aar hvilet i Graven. Naar Paul nu med Moderen stod hos Hr. Jérôme, hvilte dennes Øjne paa det unge Menneske med et Blik, hvori Suzanne læste mange Tanker. Her stod det sidste, skrøbelige Skud af den mægtige Eg, hvis Grene skulde have bredt sig viden om, men hvis Kraft allerede nu i tredje Slægtled var ødelagt af et daarligt Liv. Hvilken Bitterhed for denne stakels Bedstefader, der endnu stod mellem saa mange Ruiner, at se Paul som eneste Arving, se dette fredelige, stilfærdige Barn alene i denne stolte Bolig, som han havde købt i det Haab at befolke det med sine talrige Børn og Børnebørn. Hans Slægt vilde uddø, dersom Paul ikke gav den nyt Liv, og det Hjem, hvor den skulde have blomstret og formeret sig, var et stort, tomt Hus, hvor alting snart vilde forfalde.

En Uge hengik. Nu skelnede Tjeneren Ord i den gamle Mands Mumlen, og en Dag kom han til Suzanne med den Bescjed, at han omsider havde forstaaet en sammenhængende Sætning.

„Aa, det har saamænd holdt haardt at faa disse Ord frem, men jeg kan forsikre Fruen for, at Herren i Morges flere Gange har sagt: Det skal gives tilbage! Det skal gives tilbage!"

Suzanne saa tvivlende paa Tjeneren. Hun begreb ikke, hvad disse Ord skulde betyde. Hvad skulde gives tilbage, hvem skulde gives tilbage?

„Hør efter, min Ven, og prøv, om De ikke kan faa en anden Mening ud!"

Næste Dag var Tjeneren endnu sikrere i sin Sag.

„Jeg er aldeles vis paa, at Herren siger: Det skal gives tilbage! Han har over tyve Gange gentaget den samme Sætning med dæmpet, ensformigt Tonefald, som om han anstrengte sig for at blive forstaaet."

Den Nat besluttede Suzanne selv at vaage hos Bedstefaderen. Om Morgen var han for svag til at staa op. Mens hans Hjerne vaagnede, syntes det, som om Døden listede sig over Resten af Legemet. Hun blev ængstelig, sendte atter Bud efter Lægen, som

straks meddelte hende, at her var ikke noget at gøre, og at dette var Opløsningen, der stundede til. Og saa forlod hun ikke mere den døende. Hun blev siddende i det store Værelse, hvis Gulv dækkedes af tykke Tæpper, og hvor Gardinerne hang i svære Folder for Vinduer og Døre. Alt var rødt, solidt og kostbart, udskaarne Palisandermøbler, en bred Himmelseng, et stort Spejl, der omtrent optog den ene Væg, og hvori Parkens Træer spejlede sig. Naar Vinduerne var aabne, kunde man overse de vidtstrakte Plæner mellem de vældige Træer, se helt ud over Beauclair, la Crecherie og „Afgrunden“, hvor de høje, sværtede Skorstene hævede sig op af Brandtomten.

Suzanne sad ved den syges Seng. Hun havde trukket Gardinerne fra, for at Solen kunde skinne ind i Stuen, og hun fo'r sammen, da hun hørte Bedstefaderen tale. Han havde vendt Hovedet efter Lyset, og de klare Øjne skuede ud mod den vide Synskreds. Først skelnede hun kun to Ord:

„Hr. Luc . . .“

Suzanne sad maalløs af Overraskelse. Hvorfor kaldte han nu paa Luc? Paa dette fremmede Menneske, med hvem han aldrig havde staaet i Forbindelse, og hvis Tilværelse maatte være ham ubekendt, hvis han, som de alle havde troet, intet havde opfattet af de senere Aars Begivenheder. Dette Navn, der nu lød fra den døendes Læber, var et uomstødeligt Bevis paa, at hans Tænkeevne havde levet, at han hele Tiden havde set og forstaaet, skønt hans Tunge havde været lammet. Og hun følte en usigelig Angst og Smerte.

„Siger du Hr. Luc, Bedstefader?“

„Ja, ja, Hr. Luc . . .“

Denne Gang var Betoningen kraftigere, Blikket end mere klart.

„Og hvorfor taler du til mig om ham? Kender du ham og ønsker du at sige ham noget?“

Den gamle tav, det faldt ham øjensynligt svært at finde Ord, thi han gentog Lucs Navn med barnagtig Utaalmodighed. Hun vedblev:

„Han var fordem min gode Ven, men nu er det flere Aar, siden jeg har set ham i vort Hus.“

Ivrigt rystede Hr. Jerome paa Hovedet, denne Gang lykkedes det ham at udtrykke sine Tanker:

„Det véd jeg. Jeg vil have, at han skal komme her.“

„Vil du se Hr. Luc, ønsker du at tale med ham?“

„Ja, ja, det er rigtigt . . . lad ham straks komme . . . jeg maa tale med ham.“

Suzannes Forundring tiltog paa samme Tid, som en dump Angst greb hende. Hvad kunde Bedstefaderen have at sige til Luc? Dette Ønske vakte hos hende saa pinlige Formodninger, at hun prøvede paa at omgaa det, da hun mente, at den gamle Mand talte i Vildelse. Men han var ganske klar, lagde saa megen Inderlighed i sin Bøn, som om det var Livet om at gøre at faa den opfyldt, og hun endte med at spørge sig selv, om hun ikke var nødt til at føje ham, selv om hun herved bragte ukendte Farer over sig og sine.

„Kunde du ikke tale med mig, kære Bedstefader?“

„Nej, nej, jeg vil *straks*, straks tale med Hr. Luc!“

„Det er godt, Bedstefader, saa skriver jeg til ham, og jeg haaber, han vil komme.“

Men Suzannes Haand rystede, mens hun skrev følgende Ord til Luc:

„Min Ven! Jeg trænger til at tale med Dem. Kom øjeblikkelig!“

To Gange maatte hun standse; hun havde næppe Kraft til at forme disse faa Ord, saa mange Minder vakte de om hendes forspildte Liv, om den Lykke, der var nægtet hende, og som hun aldrig skulde eje. Klokken var knap ti, da en Tjener blev sendt til la Crecherie med Brevet.

Luc havde just endt sin Morgenrunde, da det blev leveret ham, og uden at nøle fulgte han med Tjeneren, rørt og bevæget ved de faa Ord, det indeholdt: „Min Ven! Jeg trænger til at tale med Dem! Kom øjeblikkelig!“ Det var nu tolv Aar, siden Begivenhederne havde skilt dem ad, og her henvendte hun sig til ham, som hun havde set ham den foregaaende Dag, saa sikker var hun paa, at han vilde opfylde hendes Bøn, ikke et Øjeblik havde hun draget hans Venskab i Tvivl, og han var rørt til Taarer ved at tænke paa, hvor uforandrede hendes Følelser maatte være, naar hun handlede saaledes. De frygteligste Hændelser kunde ske, Lidenskabens Storme kunde hærgne hendes Omgivelser; men dog stod disse to stadig Haand i Haand efter de mange Aars Adskillelse. Og medens han med ilsomme Skridt vandrede af Sted, tænkte han over Grunden til, at hun lod ham kalde. Han vidste nok, at Boisgelin ikke havde noget imod at sælge „Afgrunden“, men han var fast bestemt paa aldrig at købe Fabrikken, thi han mente, den eneste mulige Løsning var, at den indlemmedes i Sammenslutningen som alle de andre Huse.

Suzanne ventede Luc i sin lille Dagligstue, og da hun saa ham træde ind, blev hun saa bevæget, at det sortnede for hendes

Øjne. I første Øjeblik kunde ingen af dem tale, de betragtede i Tavshed hinanden. Endelig mumlede hun med kvalt Stemme:

„Ak, min Ven, min Ven!“

Og i disse Ord lød al den Sorg, hun havde følt ved deres Adskillelse i de lange Aar, der for hende havde været en uafbrudt Skærsild, en Række af Bekymringer, hvor hun kun paa Afstand havde kunnet følge det store Værk, han havde fuldendt. Han var i hendes Øjne en Helt, hun tilbød ham, havde gerne lagt sig paa Knæ for ham, men en anden Kvinde stod ved hans Side, hun havde lidt saa meget ved Tanken om Josine, at hendes Kærlighed var død i Fødselen, begravet, inden hun selv havde faaet Klarhed over de Følelser, hun nærede for Vennen. Og da hun saa' ham her, brød alle de gamle Saar op, alle de kære Minder stormede ind paa hende, og hendes Legeme skælvede af Bevægelse, mens Taarerne duggede hendes Øjne:

„Ak, min Ven, min Ven! Kommer De der, saa saare jeg kalder Dem.“

Ogsaa Luc var dybt bevæget ved dette Gensyn. Han havde hørt, hvor ulykkeligt hendes huslige Liv havde været, hørt, hvor dybt hun var blevet krænket af Manden, som aabenlyst havde ladet sig ødelægge af den lastefulde Elskerinde. Han vidste, hvor tapper og værdig hendes Holdning havde været, vidste, at hun til det yderste havde forsvaret sin Søn ved at blive i Hjemmet, trods alle de Ydmygelser, den forhadte Medbejlerske tilføjede hende. Derfor havde han altid tænkt paa hende med Beundring, derfor havde Adskillelsen ikke kølnet hans Venskab, og under de Slag, der ramte hende, havde han ofte nok ønsket at kunne række hende en hjælpende Haand, det vilde have glædet ham saaledes at vise hende, at han intet havde glemt, at han stedse vilde vedblive at være den Ven, der i gamle Dage saa ofte havde gaaet hendes Ærinder i Barmhjertighedens Tjeneste. Og nu ilte han til ved hendes første Vink, nu stod han foran hende med et Hjerte, der svulmede af Rørelse, saa at han kun med Møje kunde faa Ordene frem:

„Ja, jeg har stedse været Deres trofaste Ven, og kun ventet et Ord for at komme.“

De havde altid elsket hinanden som Broder og Søster, og i dette Øjeblik følte de sig saa fast sammenknyttede, at de faldt i hinandens Arme som gamle Venner, der ikke mere ængstes af menneskelige Lidenskaber, og ved, at deres Følelser kun kan bringe Fred og Glæde. Al den Styrke, al den Ømhed, der kan rummes i et Venskab mellem Mand og Kvinde, udtryktes i det

Smil, der svævede om deres Læber og lyste i deres taarevædede Blik.

„Kæreste Veninde! De kan ikke tro, hvor bekymret jeg har været i den senere Tid, da det gik op for mig, at „Afgrunden“ maatte blive ødelagt af mit Værk. Ak, det er jo min Virksomhed, der jager Dem fra Hus og Hjem. De maa forstaa, hvor urokkelig jeg tror paa min Sendelse, ellers vilde denne Tanke sikkert have holdt mig tilbage. Undertiden har jeg haft mørke Timer, jeg var saa bange, De forbandede mig, frygtede for, at De aldrig vilde kunne tilgive mig den Del, jeg har i den Skæbne, der nu rammer Dem og Deres!“

„Jeg forbande Dem, kære Ven? Tværtimod! Jeg var i mit Hjerte paa Deres Side, jeg ønskede Dem alt godt, og Deres Sejre har været mine eneste Glæder. Det var mig en Fryd mellem Mennesker, der hadede Dem, at holde af Dem i al Hemmelighed, at følge Dem, forstaa Dem og sende Dem de kærligste Tanker.“

„Men det er ikke desto mindre mig, der har ruineret Dem. Hvad skal der dog blive af Dem, kære Veninde, af Dem, der fra Barnsben har levet i Rigdom og Overflod?“

„Aa, ruineret os! Vi var nok blevne ødelagte uden Dem. Det er de andre, der har besørget det. Og De skal faa at se, jeg har Modstandskraft, skønt De tror, jeg er svag.“

„Men Paul? Men Deres Søn?“

„Paul? Det er den største Lykke, der kan hænde ham. Han skal arbejde. De ser jo selv, hvad Virkning Pengene har gjort paa min Familie.“

Og nu meddelte Suzanne Luc, hvorfor hun havde sendt Bud efter ham. Hr. Jérôme, om hvis mærkelige Tilstand hun fortalte Luc, havde bestemt ønsket at se ham. Det var en Døendes sidste Vilje, thi Doktor Navarre troede, at den gamles Dage var talte. Lige saa forbavset og ængstelig som Suzanne ved Tanken om denne Opvaagnen svarede Luc straks, at han var rede til at gøre alt, hvad hun bad ham om.

„Har De meddelt Deres Mand, at den syge vilde tale med mig, og at De har hidkaldt mig?“

Hun saa' paa ham og trak let paa Skulderen:

„Nej jeg har ikke tænkt paa at omtale det, og det er for Resten ogsaa ganske overflødigt. Det er mange Aar, siden Bedstefader har bekymret sig om min Mand, det er, som om han aldeles ikke var til for den gamle. Han taler ikke til ham, ser ham aldrig, desuden er min Mand i Morges ganske tidlig taget paa Jagt og endnu ikke kommet hjem.“

Derpaa tilføjede hun:

„Dersom De vil følge med, kan vi straks gaa ind til Bedstefader.“

I Sygeværelset sad Hr. Jérôme op i den brede Himmelseng, støttet mod Puder, med Blikket vendt mod Vinduet, som da Suzanne forlod ham. Han kunde ikke tage Øjnene fra denne Udsigt, det var, som fremmanede den ham alt, hvad der i disse mange Aar var foregaaet om ham.

„Bedstefader,“ kaldte Suzanne, „her bringer jeg dig Hr. Froment, der har været saa venlig straks at komme.“

Langsomt vendte Oldingen Hovedet og fæstede sine store, klare Øjne paa den indtrædende. Han sagde intet, end ikke et Ord til Tak eller Hilsen. Den tunge Tavshed vedblev i flere Minutter, uden at han tog Øjnene fra den fremmede; det var som vilde han trænge lige ind i Lucs Sjæl med sine døende Blikke, se hvad der boede i den Mand, der havde grundet det nye Værk.

Lidt forlegen tog nu Suzanne til Orde:

„Bedstefader, du kender ikke Hr. Froment, eller har du maa-ske set ham paa dine Spadsereture?“

Det saa' ikke ud, som om han hørte hendes Ord, i hvert Fald svarede han ikke, men lod Blikket glide rundt i Værelset, som om han søgte noget. Saa lød et Ord, et Navn:

„Boisgelin . . .“

Dette var en ny Overraskelse for Suzanne, en Overraskelse, der fyldte hende med Uro og Forlegenhed.

„Du spørger efter min Mand, Bedstefader, ønsker du, at han skal komme her'nd?“

„Ja, ja, Boisgelin!“

„Men jeg tror ikke, han er vendt hjem. Og jeg synes, du kunde benytte Tiden til at meddele Hr. Froment, hvorfor du har villet se ham.“

„Nej, nej, Boisgelin, Boisgelin!“

Det var tydeligt, at han kun vilde tale i Boisgelins Paahør, og Suzanne gik derfor ud for at søge efter sin Mand. Imidlertid blev Luc alene hos Hr. Jérôme, og han følte hele Tiden det klare, forskende Blik. Nu betragtede Luc ogsaa den gamle Mand og blev slaaet af hans store Skønhed. Det blege Ansigt med de skarpe Træk, hvor Døden allerede havde sat sit Mærke, bevarede trods den høje Alder en sjælden Majestæt.

Ventetiden var lang, men der veksledes intet Ord mellem de to Mænd, som begge var fordybede i Betragtning af hinanden. Rundt om dem syntes Stuen at sove med sine svære Gardiner, sine solide Møbler og sit tykke Tæppe. Ikke en Lyd, ikke et

Pust, kun en dirrende Stilhed fra det store, tomme Hus med de mange tillukkede Sale. Over denne tavse Venten hvilte en sær, højtidelig Sørgmodighed.

Omsider viste Suzanne sig med Boisselin, der lige var kommet hjem. Han bar endnu Gamacher og Handsker og kort Vams, thi hun havde ikke givet ham Tid til at klæde sig om. Og han traadte ind med bekymret Mine, ganske bestyrtet over denne Tildragelse og forlegen ved saaledes, uden andre Forberedelser end et Par hastige Ord fra Suzanne, at staa Ansigt til Ansigt med Luc.

„Se saa, Bedstefader, her er min Mand. Tal nu, hvis du ønsker at sige os noget. Vi er rede til at høre paa dig.“

Men atter gled Oldingens Blik spørgende rundt i Stuen, og atter spurgte han:

„Paul, hvor er Paul?“

„Vil du ogsaa have Paul?“

„Ja — ja jeg vil.“

„Ja, men han maa vist være hos Forpagteren, og det vil være en halv Times Tid, inden vi kan faa ham hentet.“

„Han skal være her.“

Her var Modsigelse umulig, altsaa blev en Tjener sendt ud efter det unge Menneske. Og denne Gang var Ventetiden endnu mere tragisk, endnu mere højtidelig. Luc og Boisselin havde simpelthen udvekslet en Hilsen. Hvad skulde de vel sige hinanden efter saa mange Aars Uvenskab, her ved dette Møde i en Stue, hvor Dødens kolde Pust strejfede deres Pande.

Ingen mælte et Ord; man hørte gennem Tavsheden den gamle Mands lidt stønnende Aandedræt. Atter havde han vendt Ansigtet mod Vinduet, mod den Synskreds, der vrimlede af Menneskearbejde, hvor Fortidens Skygger svandt, og Fremtiden mægtigt spirede frem.

Og Minutterne gled langsomt hen i ængstelig Spænding — hvad skulde der siges her ved dette Leje, hvor Døden snart vilde udføre sit store Hverv?

Nu lød lette Skridt, og Paul kom ind, frisk og rødmosset efter den hastige Gang i den friske Luft.

„Mit Barn,“ sagde Suzanne, „det er din Bedstefader, der har samlet os her, og som ønsker at tale med os.“

Ved disse Ord kom der et uendelig ømt Smil frem paa den syges Læber, der i alle disse Aar havde været forstenede. Han vinkede ad Paul, at denne skulde sætte sig paa Sengekanten, saa nær ved ham som muligt. Thi det var især til den unge Mand, han vilde tale, til den sidste Qurignon, ved hvem Slægten endnu

kunde komme til at blomstre og bære god Frugt. Og da han saa' Pauls Øjne fyldes med Taarer ved Tanken om den forestaaende Afsked, nikkede han til ham med et Blik, der tydelig udtrykte, at Døden nu var ham velkommen, siden han kunde meddele sin Sønnedattersøn sin sidste Vilje, paalægge ham at udføre en Fredens og Retfærdighedens Gerning.

Omsider talte han midt i en ærbødig Tavshed. Han havde vendt Ansigtet mod Boisgelin og sagde allerførst den Sætning, som Tjeneren nu i to Dage havde skelnet mellem mange andre usammenhængende og utydelige Ord:

„Det skal gives tilbage, det maa gives tilbage!“

Og da han saa, at ingen forstod, hvad han mente, henvendte han sig til Paul og gentog med højere Stemme:

„Du skal give det tilbage, min Dreng, give det tilbage!“

Grebet af Øjeblikkets Højtidelighed løftede Suzanne Hovedet, og hendes Øjne mødte Lucs med et meget sigende Blik, mens Boisgelin, trods den uhyggelige Fornemmelse, der sneg sig over ham, lod, som om han troede, den gamle Mand talte i Vildelse og ikke vidste, hvad han sagde.

„Hvad mener du, Bedstefader? Hvad ønsker du at meddele os, og hvad er det, vi skal give tilbage?“ spurgte Suzanne.

Hr. Jéromes Stemme blev efterhaanden klar og tydelig:

„Alt, min Pige! . . . „Afgrunden“ derovre, la Guerdache her, Jorderne og Forpagtergaarden. Alt skal gives tilbage. Fordi intet tilhører os, fordi alt skal være alles Ejendom!“

„Men, Bedstefader, forklar os, til hvem vi skal give alt?“

„Det siger jeg dig jo! Til alle! Vi har ingen Ret til at beholde noget for os selv. Vor Ejendom, vort Gods har ødelagt os, fordi vi uretmæssigt har skaltet og valt med det, der ikke tilhørte os alene . . . For vor egen Skyld, for de andres Skyld, maa det gives tilbage, gives tilbage.“

Og nu var de Vidne til et Optrin, der rummede en vidunderlig Skønhed, en uforlignelig Storhed. Den gamle Mand kunde ikke altid finde Ord for sine Tanker, men maatte ofte ved Miner og Bevægelser udtrykke dem. Langsomt og under sine Tilhøreres dybe Tavshed lykkedes det ham alligevel at gøre sig forstaaelig. Han havde set alt, hørt alt, fattet alt; og som Suzanne i bange Anelse havde gættet, var det nu hele Fortiden, der drog forbi, hele Sandheden fra den frygtelige Tid, der væltede frem som en Flod i Tøbrud og trængte sig over de Læber, der saa længe havde været stivnede; han havde jo været Vidne til alle disse Tildragelser, alle Skæbnens Slag havde ramt ham, mens han sad hen, tilsyneladende ufølsom, fængslet i Lamhedens Lænker. Nu vaag-

nede han, nu aabnedes hans Fængsels Porte, og førend han sagde Farvel til Livet, fortalte han om sin aarelange Pine, om alt, hvad han havde lidt ved at se sine Forhaabninger knuste, ved at leve længe nok til at overvære sin Slægts Undergang, til at se Fremtidens Storm feje hans Rige bort. Og han sagde, hvorfor dette var sket, han udtalte sin Dom, han meddelte dem, hvorledes de skulde gøre Bod og udsone den Uret, der var begaaet.

Beständig kom de samme Ord igen:

„Giv tilbage, giv tilbage, mens det endnu er Tid!“

Taarerne løb ned over Suzannes Kinder ved Synet af den Bevægelse, hun læste i sin Søns unge Ansigt, mens hans klare Øjne hang ved Oldingens skælvende Læber. Boisgelin var derimod kun ærgerlig, en dump Ophidselse røbede sig ved utaalmodige Bevægelser og gnavne Miner.

„Men, Bedstefader?“ spurgte hun, „til hvem skal alt gives, og hvorledes mener du, det skal gøres?“

Oldingen fæstede sine straalende Øjne paa Luc.

„Jeg har sendt Bud efter la Crecheries Grundlægger, for at han skulde høre mine Ord og hjælpe jer med Raad og Daad, kære Børn . . . Han har i mange Aar virket i Retfærdighedens Tjeneste, han, han alene, kan i denne Sag være Mellemand og give Resterne af vor Ejendom tilbage til Sønner og Sønnesønner af Slægten Qurignons Kammerater fra fordums Dage.“

Men Luc, der ogsaa var aldeles betaget af det højtidelige Optrin, nølte med at svare, han følte sig pinlig berørt af Boisgelins fjendtlige Holdning. Endelig sagde han:

„Jeg kan her kun gøre én Ting: give mit Samtykke til, at Ejerne af „Afgrunden“, hvis det passer dem, slutter sig til os, som flere af de andre Fabriker allerede har gjort det. Et saadant Skridt vil med ét Slag gøre vor Forretnings Omfang betydeligt større og fordoble Indbyggerantallet i vor Arbejderby. Og dersom De med at give tilbage mener, at De vil arbejde for at fremme Retfærdighed, kan jeg visselig hjælpe Dem, og det skal jeg gøre med stor Glæde!“

„Det véd jeg, at De kan,“ svarede Jérôme langsomt, „og mere forlanger jeg heller ikke!“

Men nu kunde Boisgelin ikke tie længere:

„Nej, det vil jeg aldeles ikke høre noget om! Skønt det selvfølgelig gaar mig nær til Hjertet, er jeg rede til at sælge „Afgrunden“ til Hr. Froment. Prisen kan vi altid tale om, og jeg fordrer, foruden Købesummen, en vis Andel i Forretningen! . . . Jeg trænger til Penge, derfor, og ene af den Grund, sælger jeg min Ejendom.“

Dette var Hovedtrækkene i den Plan, han i disse Dage havde lagt, og paa hvis heldige Udfald han ikke tvivlede, da han troede, Luc var saa ivrig efter at komme i Besiddelse af Fabrikkens Grund, at han med Glæde vilde gaa ind paa en stor Udbetaling. Og alle disse Forhaabninger gik op i Røg, da Luc med urokkelig Bestemthed erklærede:

„Vi kan paa ingen Maade indlade os paa at afslutte et saadant Køb, da det vilde være stridende mod den Aand, der hersker i Værket; det er en Sammenslutning, der kan tiltrædes af alle de Værkfæller, som maatte ønske at gøre fælles Sag med os!“

Hr. Jérôme, hvis Øjne hvilte paa Boisgelin, tog nu Ordet, uden Vrede, men med stor Overlegenhed:

„Det er mig, som her giver min Vilje til Kende, mig, der befaler! Min Sønnedatter, Medejerinde af „Afgrunden“, som er til Støde, vil bestemt nægte at gaa ind paa noget, som ikke er min Vilje. Og jeg er overbevist om, at hun som jeg vil beklage ikke at kunne give alting tilbage og kun nødtvungen tager Renterne af en Kapital, over hvilken hun frit kan raade.“

Og da Boisgelin, svag og skørhovedet, som han var efter alle disse Rystelser, ikke vovede at komme med Indvendinger, vedblev Oldingen:

„Men dermed er det ikke forbi. Vi har endnu la Guerdache og Jorderne, alt maa gives tilbage, alt!“

Og da den megen Talen næsten havde udtømt hans Kræfter, gav han med faa Ord sin Vilje til Kende. Da „Afgrunden“ nu skulde smeltes sammen med la Crecherie, mente han, at man burde lade Forpagtergaarden og dens Jord gaa ind i Fællesdriften i Combettes, hvor alle Bønderne levede i Fred, siden det var gaaet op for dem, at deres Interesser fordrede Forsoning. Der vilde saaledes kun blive én uhyre stor Ejendom, én eneste Moder, som alle elskede, alle dyrkede, og som ernærede alle sine kærlige Børn. Hele den vide Roumagneslette vilde til sidst dækkes af en eneste Ager, og blive Beauclairs udtømmelige Kornkammer.

Da selve Herregaarden var Suzannes Ejendom, betroede han den i hendes Hænder, for at hun kunde gøre den til et Tilflugtssted for de svage og syge, thi intet af alt det forbandede Gods skulde blive i den Slægt, det havde ødelagt.

Endelig tog den gamle Mand Pauls Hænder i sine, saa' ham ind i Øjnene med sit Blik, der allerede tilsløredes af Dødens Skygger, og sagde med en Stemme, der efterhaanden blev svagere:

„Du maa give tilbage, mit Barn, intet maa du beholde, Parken

skal tilhøre Kammeraterne, for at de kan more sig dér om Søndagen, for at deres Koner og Børn kan trække frisk Luft under de skyggefulde Træer, i Glæde og Sundhed. Dette Hus skal du ogsaa give bort, hele det store Hjem, som vi med al vor Rigdom ikke har været i Stand til at befolke, og jeg vil have, at det skal blive et Ly for de fattige Kvinder og Børn. Her skal de blive passede og plejede, naar de er syge eller trætte. Behold intet for dig selv, alt, alt skal gives tilbage, min Dreng, dersom du vil reddes fra Fordærvelse. Og du skal arbejde, du skal kun leve af, hvad du selv har fortjent, find en ung Pige, én af mine gamle Arbejdskammeraters Døtre, tag hende til Hustru, og lad hende føde dig sunde og friske Børn, Børn, der vil arbejde, som kan blive gode og lykkelige Mennesker og selv faa raske Børn til Fremtidens evige Arbejde. Behold intet, min Dreng, giv alt tilbage, det er den eneste Vej til Frelse, til Fred og Glæde.“

Alle græd, aldrig havde Mennesker staaet ved et Dødsleje, hvor skønnere og større Tanker havde fundet Udtryk. Stuen blev som et Tempel. Og Oldingen, hvis klare Øjne havde lyst op med deres Straaleglans, udsluktes lidt efter lidt, medens Stemmen døde hen i den evige Tavshed. Han havde fuldbyrdet Udsoningens store Værk i Sandhed og Retfærdighed, han havde hjulpet til at give Menneskene den Lykke, til hvilken de oprindelig har Ret. Og henimod Aften døde han.

Men da Suzanne fulgte Luc ud, blev de et Øjeblik alene i den lille Dagligstue. De var begge to saa grebne, saa betagne af det højtidelige Optrin, at deres Hjerter laa dem paa Læberne:

„Stol paa mig,“ sagde han, „jeg lover Dem højt og helligt at vaage over Udførelsen af Deres Bedstefaders sidste Vilje. Og jeg skal øjeblikkelig beskæftige mig med den Sag.“

Hun havde grebet hans Hænder:

„Ja, min Ven, til Dem nærer jeg den mest ubegrænsede Tillid . . . Jeg véd jo, hvilke Mirakler Deres Godhed allerede har udrettet, og jeg tvivler ikke om, at det vil lykkes Dem at forsone os alle, Kærlighed er jo almægtig, ak, havde jeg dog haft den Lykke at blive elsket, som jeg selv elskede!“

Han saa' hendes Læber skælve, mens de røbede den Hemmelighed, der saa længe havde slumret i hendes Hjerte, og som nu undslap hende i dette højtidelige Øjebliks Bevægelse.

„Min Ven, min Ven! Hvor stærk jeg dog kunde have været i det gode, hvilken Støtte kunde jeg ikke have ydet, dersom jeg havde gaaet Haand i Haand med den Helt, jeg vilde have dyrket som en Gud! Men siden denne Lykke er uopnaaelig, maa jeg nok

faa Lov at staa ved Deres Side som Veninde, som en kær Søster, der er rede til at hjælpe Dem efter bedste Evne!"

Og han forstod, at det var med hende, som med Søster. Hun havde i Stilhed givet ham sit Hjerte, uden at tilstaa det for sig selv, som en hæderlig Kvinde, der higer efter Kærlighed, drømmer om at blive elsket, om Trøst i al den Smerte, hendes ulykkelige Ægteskab volder hende. Og havde han ikke selv elsket hende i de Dage, der længst var svundne, dengang de mødtes hos hendes fattige?

Det havde været en fin, yndefuld Følelse, en Drømmekærlighed, der knap vovede at nærme sig hende, der bevarede en svag Duft, som af en Blomst, gemt mellem en Bogs Blade til Minde om en lykkelig Time. Og nu, da Josine var den udvalgte, nu, da alt dette var dødt og aldrig mere kunde leve op, nu kom hun som Søster til ham, vilde ogsaa give sin Skærv til hans store Værk og dets Fuldendelse.

„Om jeg vil have Dem!“ udbrød han med Rørelsens Taarer i Øjnene. „Ak ja, jeg faar aldrig nok Hengivenhed, god Vilje og kærlig Virksomhed. Arbejdet er saa omfangsrigt, at Deres Hjertes Rigdom vil kunne anvendes i fuldeste Maal. Kom til os, kæreste Veninde, kom, og forlad os aldrig, kom og tag Deres Del af mit Liv og min inderlige Hengivenhed.“

Henrevet af disse varme Ord kastede hun sig i hans Arme, og han trykkede et ømt Broderkys paa de taarevædede Kinder. Et uløseligt Baand knyttedes mellem disse to, en ren og hellig Følelse forenede deres Sjæle, af deres lutrede Kærlighed var intet tilbage uden deres fælles Lidenskab for de fattige og lidende, deres inderlige Trang til at lindre og stille Menneskers Smerte. Han havde allerede en elsket Hustru, der gav ham Børn, nu skulde han ogsaa eje to ømme Veninder, hvis kærlige, bløde Hænder vilde hjælpe hans Aands Værk til Trivsel.

Maaneder gled hen med Opgørelse af „Afgrunden“s indviklede Forretninger. Fremfor alt maatte den store Gældspost paa 600,000 Francs klares, og man fik Sagen ordnet paa den Maade, at Kreditorerne gik ind paa et betydeligt aarligt Afdrag, som skulde tages fra Overskudet af „Afgrunden“s Aktier, naar denne blev indlemmet i la Crecherie. Af den Sum, der tilvejebragtes ved Salg af det fra Branden reddede Materiel og Værdien af de store Grunde langs Mionnefloden, fik Boisgelin Renterne, hvoraf han kunde leve ret sorgfrit. Saaledes opfyldtes den gamle Qurignons sidste Befaling kun til Dels i denne Overgangsperiode, hvor Kapitalismen endnu virkede. Men med Hensyn til la Guerdache og Forpagtergaarden udførtes den afdøde Ejers

Vilje, Ejendommen blev helt og holdent givet tilbage til Arvingerne af dem, der havde købt den med deres Sved, thi saa saare Jorden kom i Fællesdrift efter den Plan, der i al Hemmelighed var udklækket i Feuillots Hjerne, gav den et udmærket Udbytte, som brugtes til at omdanne Hovedbygningen til et Asyl og Hvilehjem for svagelige Børn og Barselkvinder, saa at den dejlige Park nu tilhørte de smaa og fattige som en uhyre Have, et Paradis, hvor Børnene legede mellem Blomster, mens Mødrene fandt Hvile og Sundhed under de hundredaarige Træers grønne Løvtag, hvor hele Folket frydede sig i et Naturens Slot, som nu var alles Eje.

Og Aarene hengik. Luc havde overladt Boisgelin et af de smaa Huse i la Crecherie, bygget i nogen Afstand fra Pavillonnen, som han endnu beboede. I Førstningen var denne tarvelige Tilværelse meget pinlig for Boisgelin, der kun modstræbende fjøede sig, ja et Par Gange truede han endog med at rejse til Paris og leve dør efter sit eget Hoved. Men hans medfødte Dovenskab, hans Angst for at lide Nød, uduelig som han var, gjorde ham svag som et Barn i de andres Hænder. Siden Ulykken havde hans blide, men bestemte Hustru faaet en absolut Myndighed over ham, og det endte altid med, at han adlød hende og lod sig lede af hendes Fornuft. Og midt i den Virksomhed, hans Omgivelser udviklede, begyndte hans egen Ørkesløshed at tynde paa ham, saa at han for Alvor længtes efter at bestille noget. Han blev træt af at drive om den hele Dag, skammede sig endogsaa over sin Lediggang, nu, da han ikke havde en stor Formue at bortødsle. Om Vinteren kunde han gaa paa Jagt og paa den Maade slaa Tiden ihjel, men i de lange Sommerdage, hvor han kun kunde ride sig en Tur, var han ved at kede sig fordærvet. Derfor gik han ogsaa ind paa at overtage en Post som Inspektør ved Forbrugsforeningen, hvor han var beskæftiget tre Timer om Dagen. Hans Sundhed, der havde lidt en Del, rettede sig en Smule, men han vandrede stadig om med en underlig forvildet Mine, som om han hverken vidste ud eller ind i denne nye Tilværelse.

Og atter rullede Aarene hen. Suzanne var nu Josines og Søsters Veninde, hjalp dem i deres Gerning. Alle tre var Lucs trofaste Støtter og gik ham til Haande. Han lod dem virke i Vuggestuerne, i Skolen, i Sygehus og i Hvilehjemmet; de var paa Færde overalt, hvor de svage trængte til Beskyttelse, hvor de syge skulde lindres, hvor sorgfulde skulde trøstes. Søster og Suzanne var altid rede til at paatage sig de Hverv, der fordrede den største Selvforglemmelse, mens Josine, der maatte passe sine Børn og sit Hjem, naturligvis ikke i saa høj Grad kunde ofre sig for andre. Desuden var hun Hustru og Moder, Arnens

Blomst og Pryd, mens de to andre kun var søsterlige Veninder og Raadgivere. Luc havde endnu ofte Skuffelser og Sorger, og disse tre Kvinders Ømhed blev hans Trøst og Styrke i mørke Timer. Det var jo ved Kvinden, for Kvinden, han havde grundlagt sin nye Stad.

Da otte Aar var hengaaet, og Paul havde fyldt sit syvogtyvende Aar, ægtede han Bonnaires ældste Datter, som var tre Aar yngre end han. Den Gang la Guerdaches Jorder indlemmedes i Fællesdriften, havde han med Lidenskab kastet sig over Landbruget, ikke for at tjene Penge, men for at faa det størst mulige Udbytte af Jorden. Nu styrede han én af den store Ejendoms Afdelinger. Og det var i Moderens Hus, hvor han stadig boede, at han havde lært Antoinette at kende, thi Bonnaires var Suzannes nærmeste Naboer. Et varmt Venskab spirede frem mellem Arbejderfamilien og den forhenværende Herregaardsfrue, der var saa ligefrem og saa elskelig i hele sin Optræden, og skønt Madam Bonaire, den hidsige „Top“, ikke altid var god at komme nær, virkede Bonnaires ædle Højsind dog paa hende, saa at hun lærte at skatte baade Suzanne og Paul. Derfor var det en Fryd for begge Familier at se de unges Kærlighed knytte et uløseligt Baand mellem de forhen fjendtligt sindede Klasser. Antoinette, der var Faderens udtrykte Billede, kraftig, mørk og smuk, havde gaaet i Skole hos Søster og hjalp hende i det store Mejeri ved Enden af Parken. Hun erklærede med et lyst Smil, at hun kun var en flink Mejerske, der forstod sig paa Mælk og Smør og Ost. Og da Paul, Borgerens Søn, vendte tilbage til Jordens Dyrkning og ægtede Arbejderens Datter, var det en stor og mindeværdig Fest, alle vilde højtideligholde dette Bryllup, der var et Sindbillede paa Forsoningen mellem den angrende Kapitalisme og den sejrrie Arbejder.

Aaret efter mødtes Boisgelins og Luc i Hvilehjemmet paa la Guerdache, hvor Antoinette nu i to Maaneder havde opholdt sig efter sit første Barns Fødsel. Hun havde været temmelig syg og begyndte nu at kunne gaa lidt ud i Parken, støttet af Mandens Arm, mens Suzanne som en god Bedstemoder bar den nyfødte ved Siden af den unge, blege Moder. Bag efter vandrede Luc med Boisgelin. Det var en dejlig varm Junidag, de store Træer i Parken hvælvende et tæt Løvtag over de spadserendes Hoveder, og mange Minder vaagnede hos dem ved Synet af den kongelige Boplig, der nu var omdannet til et Hjem for de syge og trætte, ved Synet af disse Plæner, disse Buskadser, hvor man ikke hørte Lyden af Fester, Hundeglam eller Hestetrampen, men hvor Smaafolk endelig havde Lov at glæde sig over Naturens Skønhed og

vinde Kraft og Sundhed i den rene, friske Luft. Hele denne prægtige Ejendom tilhørte nu alle, Hvilehjemmets høje, luftige Værelser, venlige Sale og velforsynede Køkkener aabnede sig for hver den, der trængte til Ro og Pleje, mens Parkens skyggefulde Gange, dens klare, rislende Kilder, dens grønne Plæner med brogede Blomsterbede holdtes i Orden af Gartnere til Glæde for dem, der saa længe havde maattet undvære Livets Skønhed og Ynde. Og det var et skønt Syn, disse Børn, disse Mødre, der i Aarhundreder havde bøjet Hovedet i Smerte og Lidelse, der i Tusindvis var bukkede under for Elendighed og Sygdom i usle, mørke Huller, og som nu pludselig kaldtes frem for at faa deres Del af Livets Goder, deres Del i den Lykke, ethvert Menneske har Krav paa, og som utallige Slægtled forgæves har higet og længtes efter uden nogen Sinde at naa den.

Og da det unge Par, fulgt af Forældrene, ved Enden af en Pilehæk kom til en lille Dam, i hvis klare Vand den blaa Himmel spejlede sig, smilte Luc blidt:

„Ak, kære Ven, dette Sted minder mig om gamle Dage. I véd det vist ikke, men det var her ved denne lille Dam, at Paul og Antoinette forlovede sig for tyve Aar siden.“

Og han opfriskede det lille Optrin, han havde overværet den første Gang, han besøgte Suzanne paa la Guerdache: her var det, de tre fattige Børn, Nanet og Bonnaires Lucien og Antoinette var brudt gennem Hækken for at lege ved Dammen og prøve Luciens Baad, der kunde sejle alene, her var det, de havde truffet Paul Boisgelin, Nise Delaveau og Louise Mazelle, der alle faldt i Henrykkelse over Luciens Opfindelse, og straks blev gode Venner, Paul og Antoinette, Nise og Nanet, Louise og Lucien, under Moder Naturs kærlige Styrelse.

„Husker I det ikke?“ spurgte Luc smilende.

Det unge Par lo med ham, men maatte tilstaa, at de var bange, de havde glemt en Begivenhed, der laa saa langt tilbage i Tiden.

„Jeg maa altsaa dengang have været lidt over fire Aar, og min Hukommelse var sagtens ikke videre udviklet.“

Men Paul tænkte sig om og udbrød saa:

„Og jeg var syv Aar . . . vent lidt . . . jeg synes, jeg mindes noget lignende, naar jeg rigtig husker mig om: en lille Baad, som vi ragede i Land med en lang Stang, naar Hjulene gik i Staa, og saa var én af de smaa Piger ved at falde i Dammen . . . jeg husker tydeligt, hvordan de fremmede Drenge smurte Haser, da de voksne kom til.“

„Aldeles rigtigt!“ svarede Luc. „Ja, du husker det, ser jeg. Og jeg husker ogsaa, hvorledes jeg den Dag fik en Anelse om,

hvad Fremtiden bar i sit Skød, og hvorledes Forsoningen skulde finde Sted. Den guddommelige Barndom virkede her i troskyldig Broderlighed, stræbte i hellig Enfoldighed mod en ny Fredens og Retfærdighedens Æra. Og se, denne Lykkedrøm har I to gjort til Virkelighed, og den unge Herre dør skal føre den videre ud i Livet.“

Han pegede paa den nyfødte, paa den lille Ludovic, der laa i sin lykkelige Bedstemoders Arme. Nu sagde hun i en spøgende Tone:

„For Øjeblikket er han skikkelig og artig, han sover jo. Naar han bliver stor, kan vi gifte ham med et af Deres Børnebørn, kære Luc, saa bliver Forsoningen fuldstændig, og de, der fordum stredes, slutter en evig Fred. Jeg haaber ikke, De har noget at indvende mod denne Plan?“

„Nej, tværtimod. Vore Børn og Børnebørnsbørn skal selvfølgelig virke i vor Aand.“

Rørt kyssede Paul og Antoinette hinanden, mens Boisgelin, der ikke hørte efter, lod et mørkt Blik glide rundt i denne Park, over sit fordums Herresæde, der var saa forandret, at han næppe kunde finde sig til Rette. Langsomt vandrede Selskabet videre.

XII.

Medens den nye Bevægelse saaledes truede Beauclair, mens den nye Stad voksede med det godes uimodstaaelige Magt, vandt Kærligheden Sejr paa Sejr — alle Vegne stiftedes Ægteskaber, der smeltede de forskellige Lag sammen, virkede til Fred og Forstaaelse, væltede Hindringer, overvandt den mest haardnakkede Modstand, rykkede gamle Fordomme op med Rod midt i en jublende Frodighed, i en Glæde over Tilværelsen, der genlød viden om under den klare Sol.

Luc og Josine havde givet det første Eksempel. I de seks forløbne Aar var Familien bleven betydelig forøget. Hilaire, den førstefødte, var nu en stor Dreng paa elleve Aar, derefter fulgte med to Aars Mellemrum Charles, Therese, Pauline og Julius. I den gamle Pavillon, hvor Luc havde bygget en ny Fløj, opvoksende den talrige Børneflok muntert under Leg og Arbejde. Den henrykte Luc plejede at sige til sin glade Hustru, at de levede paa ny i deres Børn, og hun kom hans Hjerte nærmere for hvert Aar, der gik. Den yndige, unge Kvinde, hvis varme Kærlighed havde drevet ham ud i Kampen, var nu bleven en øm Moder, der vogtede Arnen, for hvilken han stedse arbejdede. Men ikke desto

mindre elskede de bestandig hinanden som den første Dag. Kærlighed ældes ikke, den brænder som en evig Lue, som det udødelige Baal, der giver Menneskene Varme og Liv. Aldrig havde et Hjem været hyggeligere end Lucs og Josines, hvor sunde Børn og friske Blomster kappedes om at sprede Glæde og Skønhed. Deres gensidige Kærlighed var saa stærk, at Ulykken ikke vovede at overskride deres Tærskel. Og naar Josine en sjælden Gang dvælte ved sørgelige Fortidsminder, tænkte paa den Afgrund, fra hvis Dyb Lucs hjælpende Haand havde reddet hende, maatte hun altid kaste sig i sin Mands Arme med stormende Taknemlighed, mens han følte, hvorledes hun blev ham endnu dyrebarere, netop fordi han havde kunnet blive hendes alt her paa Jorden.

„Ak, min egen Luc, hvor jeg elsker dig! Hvordan skal jeg dog nogen Sinde kunne takke dig, fordi du har løftet mig op til dig og givet mig saa megen Lykke!“

„Min elskede Josine, det er jo mig, der skylder dig den inderligste Taknemlighed, thi uden dig havde jeg ikke undfanget Planen til mit Værk, uden dig var min Tanke aldrig ført ud i Livet.“

Og denne store Gerning, Retfærdighedens og Fredens Gerning, der var deres Værk, lutrede dem og gjorde dem til bedre Mennesker; de sagde:

„Vi maa elske de andre, som vi elsker hinanden; det er den samme Ild, der drager alle levende Væsner, og vor Lykke kan kun vare, naar alle kommer til at tage Del i den. Evige Kærlighed, intet kan leve uden dig, hjælp du os at fuldføre vort Arbejde, tænd i alle Hjerter din Guddomsflamme, lad de unge føle din Magt, giv dem alle Del i den uendelige Glæde, der skal knytte os sammen med uløselige Baand!“

Dette kaldte de smilende den nye Religions Bøn. Og under deres Tag voksede den yndigste Kærligheds Blomst ogsaa frem i de Aar, der umiddelbart fulgte efter „Afgrunden“s Brand. Nanet, lille Nanet, der var ved at blive voksen, boede hos Luc, hos „store Søster“, som han altid kaldte Josine. Livlig og opvakt, som han var, kom Luc med hver Dag til at holde mere af Nanet, saa at denne efterhaanden blev hans kæreste Discipel, en Discipel, der trods sin Ungdom helt levede sig ind i sin Mesters Aand.

Hos Jordans, Dør om Dør med Lucs, opvoksede Nise, lille Nise, beskyttet af den gode Søster, der straks efter Branden havde taget hende under sine Vinger og nu glædede sig over dette Adoptivbarn, som var hende til Hjælp i Huset, og hvis Ungdom spredte Lys omkring sig. Saaledes gik der aldrig en Dag, hvor det unge Par ikke mødtes, og det endte med, at de kun levede og aandede

for hinanden. Thi havde de ikke allerede i Barneaarene trolovet sig, i de længst forsvundne Dage, da de i uskyldig Kærlighed bestandig søgte hinanden for at lege sammen, trodsede Forbud og Straf, krøb over Murene for at mødes.

Hver Aften mødtes de, talte sammen om Dagens Begivenheder og morede sig kostelig over de mindste Ubetydeligheder. De kunde i Timevis sidde Haand i Haand, det var deres Glæde, og de udvekslede ved Afskeden et trofast Kys. Dog blev deres gode Forstaaelse nu og da afbrudt af smaa Tvistigheder. Nanet mente, at Nise undertiden var lidt herskesyg og stolt, hun spillede „Prinsesse“, hun kunde ogsaa være pyntesyg, satte for stor Pris paa smukke Klæder og holdt for meget af at more sig. Naturligvis var det ikke galt at se godt ud, tværtimod, men man maatte ikke ødelægge sin Skønhed ved at slaa med Nakken og se ned paa andre. Nise, der havde arvet lidt af Moderens Forlystelsessyge og af Faderens Tilbøjelighed til Tyranni, blev i Førstningen mut og mente, at hun var god nok. Men da hun holdt saa meget af Nanet og gerne vilde gøre ham tilpas, hørte hun paa ham og gjorde sig Umage for at blive en sød, naturlig lille Pige. Og naar dette ikke altid lykkedes hende, lo hun og erklærede, at hun haabede, hendes Datter vilde blive Fuldkommenheden selv, da Fyrsteblood kun med Tiden og gennem flere Slægtled kunde blive som almindelige Menneskers.

Omsider, da Nise var fyldt tyve, og Nanet tre og tyve Aar, stod Brylluppet, som man saa længe havde glædet sig til. I de sidste syv Aar havde hver en Dag været et Skridt henimod den lykkelige Afslutning paa deres lange Kærlighedshistorie.

Og da dette Ægteskab mellem Delaveaus Datter og Josines Broder forsonede alle de fjendtlige Partier, vilde Luc have, det skulde højtideligholdes som en stor Fredsfest, som et Varsel om en straalende Fremtid, med Sang og Dans paa det Sted, hvor „Afgunden“ havde ligget, i de nye Lokaler, der var byggede sammen med la Crecheries Haller, og som dækkede flere Tønder Land.

Luc og Søster, som var Parrets Forlovere, mente, at hele Byen skulde være med til Festen, der var som et Sindbillede paa Arbejdets og Fredens Sejr. Derfor bestemte de, at den store Støbehal med alle de vældige Maskiner skulde være Festsal. De nye Bygninger, opførte udelukkende af Mursten og Staalbjælker, var overmaade nette og renlige, med store Vinduer, gennem hvilke Sol og Lys trængte ind og gjorde dem muntre og sunde. Alle Maskinerne skulde blive staaende, thi ingen Dekoration kunde jo passe bedre til denne Arbejdets Fest end dette kæmpemæssige Værktøj, hvis vældige Omrids vidnede om deres Opfinderes Klog-

skab. Men man prydede dem med grønne Grene, behængte dem med Blomsterkranse, som Oldtidens Altre, de hvide Vægge dekoreredes ligeledes, og Gulvet bestrøedes med Rosenblade og Gyvelblomster. Aarhundredes Arbejde bekransedes med Blomster, hvis søde Duft mættede Luften paa det Sted, hvor saa mange Mennesker havde slidt og slæbt i Fattigdom og Elendighed for endelig at naa den Lykke, der er Menneskehedens Maal.

Fra de to Hjem drog Bryllupstogene ud: Luc med Nanet, Festens Konge, fulgt af Josine og hendes Børn. Søster førte Festens Dronning Nise, der var hendes og Jordans Adoptivdatter.

Jordan maatte den Dag forlade sit Laboratorium, hvor han stadig henlevede Dagene i utrætteligt Arbejde. Alle Byens Beboere havde fri i Dagens højtidelige Anledning og stod samlede paa Vejen for at tiljuble det unge Par deres Lykønskning. Den klare Sol skinnede, fra de lyse Huse viftede Flag og Vimpler, Træer og Buske vrimlede af syngende Fugle og duftende Blomster. Og til Toget sluttede sig alle Arbejderne, en munter Flok, der snart fyldte de store Haller, hvis Tag og Loft var høje og luftige som de gamle Domkirkers Skib. Brudeparret vandrede hen i Støbehallen, der trods sin Udstrækning snart blev for lille til de talrige Gæster. Foruden Lucs og Jordans var der Boisgelins, Paul, Brudens Halvfætter, der endnu ikke havde ægtet Antoinette Bonnaire, thi deres Bryllup stod først fire Aar senere. Der var Bonnaires, Bourrons, ja Fouchards, alle de Arbejdere, hvis Hænders Gerning havde vundet denne glimrende Sejr. Disse flittige, pligtro Folk gik i Spidsen for de sidste Dages Arbejdere, det var en eneste stor Familie, alle var Brødre, alle stræbte mod et fælles Maal. Nu var der 5000, men dette Tal vilde sikkert fordobles mange Gange i de kommende Aar, ja, den ganske Menneskehed vilde slutte sig til denne lille, tapre Flok. Og mellem de vældige Maskiner, blandt grønne, duftende Kranse, hvilte der en rørt og højtidelig Stemning over de tilstedeværende.

Smilende og glade lagde Luc og Søster de unges Hænder sammen.

„Elsk hverandre af hele eders Sjæl, af al eders Magt! Sæt skønne Børn i Verden, der kan elske, som I elsker!“

Mængden jublede, ja, Kærlighed, Verdens Hersker, den almægtige Konge, kan ene befrugte Arbejdet, gøre Slægten talrig og stærk ved sin guddommelige Flamme, der er Ilden paa Livets evige Arne!

Nise og Nanet stod et Øjeblik Haand i Haand, mens Jubelraabene genlød i de mægtige Haller. Saa kastede de sig i hinandens Arme, saa at deres lyse Krøller flød sammen:

„Ak, min egen, lille Nise! Jeg er saa glad over at eje dig, som jeg har ventet paa og længtes efter i saa mange Aar!“

„Min kære, lille Nanet! Jeg er lykkelig som en Dronning ved endelig at være din, thi det er vist og sandt, at du ærlig og redelig har stridt for at faa mig!“

Nu brød Sangen ud og tonede gennem det store Rum. Det sejrige Arbejde, den mægtige Kærlighed pristest af gamle og unge, og da den var sluttet, begyndte en lystig Dans, en endeløs Kæde slyngede sig Haand i Haand, ud og ind i den uhyre store Fabrik, gennem Puddlerhallen, mellem Valsemaskinerne, ud af Støbehallen, forbi Drejerbænkene, mellem Ovnene, tilbage i Staalstøberiet — alle Vegne lød Sangens Toner og de dansendes taktfaste Trin under de høje Hvælvinger, hvor Hamrenes Slag ellers drønedes. Nu havde Solen, Luften, Livet frit Indpas. Rundt og rundt om de vældige Maskiner, der skinnede under den uvante Blomsterpragt, gik Dansen, ført af det glade, unge Par, der var Sjælen i al denne Glæde over Retfærdigheden og Broderligheden i den nye Tid, hvis Indtog her højtideligholdtes.

Luc havde foresat sig ved denne Lejlighed at gøre Stads af Jordan, hvis videnskabelige Undersøgelser havde virket saa vidunderligt til det store Værks Fremme. Da Natten faldt paa, flammede pludselig Tusinder af elektriske Blus og illuminerede Fabriksbygningerne fra øverst til nederst. Thi Jordan havde omsider naaet sit Maal, havde efter mange mislykkede Forsøg opfundet sin elektriske Maskine. Nu transportererede man ikke mere Kullene fra Minen, det brændtes, saa saare det kom op af Gru-ben, og Maskinerne sendte Strømmen direkte til Fabrikken gennem Traade, hvor Kraftspildet var saa ubetydeligt, at man uden Tab havde kunnet nedsætte Priserne. Det var et stort Skridt mod Maalet.

Jordan forstod straks Lucs kærlige Opmærksomhed, og han lo, glad som et Barn:

„Jeg skal nok ogsaa have min Del af Dagens Festlighed. Og det kan jo ikke nægtes, at jeg har fortjent en Smule Paaskønnelse, thi jeg har i over ti Aar slidt for at finde en Løsning af dette Spørgsmaal. Og talrige er de Nederlag, jeg har lidt, de Skuffelser og de Hindringer, der har mødt mig, netop som jeg troede, alting var klappet og klart. Men jeg lod mig ikke forknytte, jeg opgav ikke Ævred, og paa Ruinerne af mine Eksperimenter byggede jeg ufortrødent videre. Man naar altid Maalet, naar man arbejder med Alvor.“

Luc smilte ogsaa, besjælet af samme Mod, samme Tro.

„Ja, det ved jeg, og herpaa er De et levende Eksempel. Jeg

kender ingen, der i højere Grad end De kan lære andre, hvad Viljekraft betyder, og jeg har gaaet i Skole hos Dem. Nu har De alt-saa sejret over Natten, Mulm og Mørke har De jaget paa Flugt, og vi kan for Fremtiden med denne elektriske Strøm, der koster os saa lidt, tænde en lysende Stjerne over la Crecherie hver Aften, naar Solen er gaaet ned. Deres Opfindelse er ogsaa en stor Besparelse af Arbejdet, thi nu kan vi nøjes med én Mand, hvor vi før behøvede to. Derfor illuminerer vi til Ære for Dem, der har forstaaet at give os Lys, Varme og Kraft.“

Jordan, som den omhyggelige Søster havde indhyllet i Sjaler og Tæpper mod Aftenens Kølighed, betragtede i Tavshed den uhyre Fabrik, der skinnede som et Feslot. Lille og skrøbelig, med det blege, sygelige Ansigt, sad han midt i al denne Straaleglans. I ti Aar havde han næsten ikke været uden for en Dør, men levet i sit Laboratorium, fordybet i Arbejde, uden at bekymre sig om, hvad der skete i Verden. Bestyrelsen af sine udstrakte Ejendomme, som stadig blev større, overlod han til sin Søster og Ven, og nu stod han der, som om han var faldet ned fra Maanen, og forbavsedes over de Resultater, der var naaede, og det Held, der havde fulgt Værket, hvis beskedneste, men virksomste Ophavsmand han var.

„Ja,“ sagde han, „det er nu alt sammen meget godt. Vi *gaar* fremad, den Fremtid, vi drømte om, nærmer sig. Jeg maa bede Dem om Forladelse, kære Luc, thi jeg skjulte jo ikke for Dem, at jeg ikke havde synderlig Tiltro til Deres Forehavende. Det er forunderligt, hvor svært vi har ved at gaa ind paa andres Idéer, naar de ligger en Smule udenfor vort eget Omraade. Men De har overbevist mig, thi De kommer Dag for Dag Lykken nærmere ved at udbrede Solidaritet og Retfærdighed. Men endnu er der meget at gøre, og selv har jeg desværre saa godt som intet udrettet af det, jeg endnu har at gøre.“

Han var bleven alvorlig og fortsatte:

„Vore Driftsomkostninger er endnu for store, skønt vi har formindsket dem med Halvdelen, og disse sammensatte Indretninger for kostbare, disse Dampmaskiner og Kedler, for ikke at tale om de mange Kilometer Kabler, som er saa kostbare at holde vedlige, alt dette er ufuldkomment og koster for megen Tid og for mange Penge. Vi trænger til noget andet, noget praktisk, mere umiddelbart og enklere. Aa, jeg ved meget godt, i hvad Retning jeg skal søge, men en saadan Søgning synes ganske vanvittig, og jeg tør ikke fortælle nogen, hvad jeg nu arbejder med, thi jeg kan endnu slet ikke overse det . . . Ja, Dampmaskiner og Kedler maa afskaffes, det er kun et generende Mellemlid mellem Kullene,

som de kommer ud af Gruberne, og den frembragte Elektricitet. Man maa nemlig kunne forvandle Kullenes Varmeenheder til elektrisk Kraft uden at benytte mekaniske Hjælpemidler . . . Hvorledes det skal gøres, ved jeg ikke endnu, vidste jeg det, var jo det nye Problem løst, men jeg arbejder derpaa, og jeg haaber sikkert at finde en Løsning. Og da vil Elektriciteten næsten intet koste, vi kan give den til alle, sprede den rundt og gøre den til en sejrrig Forkæmper for det almindelige Velvære. Den Dag maa komme, da Elektriciteten vil tilhøre alle, ligesom Flodernes Vand og Himlens Vind. Den skal ikke alene gives bort, men gives saa rigeligt, at enhver kan benytte den saa meget, han ønsker, ligesom Luften, han indaander. Den skal ledes rundt i Byerne som Blodet i Samfundets Aarer. I hvert Hus skal der være Haner, som man kun behøver at dreje paa for at faa Kraft, Varme og Lys lige saa let som nutildags Vand. Og om Natten vil den tænde Sole, der skal fordunkle Stjernerne. Den vil afskaffe Vinteren og føde en evig Sommer ved at varme den gamle Verden op, ved op ad Bjergene, helt op i Skyerne, at smelte Sneen. Det er derfor, jeg ikke er videre stolt af det, jeg har udrettet, det er kun meget ubetydeligt imod det, der endnu er at gøre.“

Og med lidt Spot i Betoningen sluttede han:

„Jeg kan ikke engang føre mine elektriske Smelteovne ud i det praktiske Liv. De er stadig kun Laboratorie-Ovne til Forsøg. Elektriciteten er for dyr, vi maa vente . . . men jeg gentager det, den bør ikke koste mere end Flodernes Vand og Himlens Luft . . . Naar jeg kan give den bort med aabne Hænder, vil mine Ovne forandre hele Udsmeltningen af Ertserne. Og jeg kender den eneste Vej, der er at gaa . . . jeg er begyndt paa Arbejdet.“

Festen om Aftenen var storartet. Man var igen begyndt at danse og synge i de oplyste Haller, hvor Brylluppet fejredes. Det var Sejren over Fattigdommen, den almindelige Velstand, som enhver i Retfærdighedens hellige Navn har Ret til at nyde, men det var ogsaa Haabet om en fredelig Fremtid, hvori Drømmen om et solidarisk og frit Samfund kunde blive til Virkelighed. Kærligheden skulde bevirke dette Mirakel, og man førte Nanet og Nise til Brudehuset, idet man priste den Kærlighed, som havde forenet dem, og som ved dem fortsatte sin Gerning i Tidernes Løb.

Samtidig satte Kærligheden ogsaa Beauclairs borgerlige Kredse i Bevægelse. Stormen brød løs hos de skikkelige Mazelles, der levede af deres Renter og døsede Tiden hen i Lediggang. Deres Datter, Louise, havde altid forbavset dem ved at ligne dem saa lidt, hun var virksom og foretagsom, tog sig af Huset og erklærede, at Dovenskab vilde slaa hende ihjel.

Louise Mazelle, der stadig var en god Veninde af Nise Delaveau, som hun jævnlig saa' hos Boisgelin, var hos dem truffet sammen med Lucien Bonnaire, hendes Legekammerat fra de Tider, da hun listede ud for at lege med Gadedrengene. Men nu var Lucien vokset op til en køn og kraftig ung Mand paa to og tyve Aar, og selv var hun tyve. Han lavede nu ikke længer Smaaskibe, men havde under Lucs Ledelse udviklet sig til en meget dygtig Maskinarbejder; han var usædvanlig begavet, saa at man ventede sig meget af ham paa la Crecherie, hvor han allerede blev brugt til at stille Maskiner op. Han var slet ikke nogen fin Herre, satte sin Stolthed i at være simpel Arbejder som den beundrede og elskede Fader. Der var næppe Tvivl om, at en medvirkende Grund til, at Louise var bleven forelsket i ham, var den medfødte Oprørs-aand, der drev hende til at trodse de almindelige Idéer i det gode Selskab, som hun hørte til, ved at handle stik imod dets Skik og Vedtægt. Lucien vilde ikke saare nogen; det pinte ham, at hun var for fin og rig til ham, og han nøjedes derfor med at erklære, at han aldrig vilde gifte sig, dersom han ikke fik hende. Hun derimod blev aldeles ude af sig selv, naar der var Tale om, at man kunde modsætte sig deres Forening, og erklærede ganske aabent, at hun gav Hensyn og Formue en god Dag, og at hun vilde flytte hen til Lucien som hans Hustru.

I henved et halvt Aar havde Kampen varet. Luciens Forældre, der burde have betragtet dette Ægteskab som en Ære for dem, var slet ikke fornøjet med Tingenes Tilstand. Bonnaires sunde Sans sagde ham, at det var bedre for Lucien, at han giftede sig med en af Kammeraternes Søstre. Tiderne havde allerede forandret sig saa meget, at man ikke mere var stolt af at se en Søn træde ind i en højere Samfundsklasse ved Ægteskab med en Datter af denne henvisnende Borgerstand, hvis daarlige Blod trængte til Fornyelse og til Kraft ved Forbindelse med Folket.

Selv om Lucien dog turde haabe paa til sidst at faa sine Forældres Samtykke, mødte Louise en afgjort Modstand hos sine nærmeste, og Striden blev Dag for Dag haardere. Mazelles tilbad deres Datter og gav ikke deres Uvilje Luft i heftige Optrin, men gjorde en sejt Modstand, som de haabede til sidst skulde gøre hende ked af det. Det hjalp ikke, at hun var urolig, fo'r om i Huset uden Rast eller Ro og viste Tegn paa den lidenskabeligste Utilfredshed, Forældrene smilte stadig lige venligt til hende og lod, som om de intet forstod, men overlæssede hende med Lækkerier og Gaver. Det opirrede hende at modtage al denne Venlighed, naar de paa samme Tid nægtede hende det eneste, hun brød sig om, deres Holdning virkede saa uheldigt paa hende, at hun

var ved at blive syg derover. Hun gik til Sengs, vendte Ansigtet ind til Væggen og vilde ikke svare dem. Doktor Navarre, som blev tilkaldt, erklærede, at hendes Sygdom ikke hørte ind under dem, hans Videnskab kunde helbrede. Det eneste Middel for Kærestesorg var at give de unge Piger den, de elskede. Mazielles blev overmaade forfærdede og tilbragte en søvnløs Nat i den ægteskabelige Alkove med at holde Raad om, hvad her nu var at gøre, og om de skulde give efter. Sagen forekom dem imidlertid saa vigtig, at de ikke turde stole paa deres egen Indsigt, men besluttede at samle deres Venner for at forelægge dem den. Svigtede man ikke den gode Sag ved at give Datteren til en Arbejder i disse bevægede Tider? Og burde man ikke raadspørge Myndighederne og Spidserne i den ledende og besiddende Klasse?

En skønne Eftermiddag indbød de derfor Underpræfekt Chatelard, Gourier, Assessor Gaume og Abbed Marle til at drikke en Kop Te i deres blomstersmykkede Have, hvor de havde tilbragt saa mange fredelige Dage i magelige Gyngestole, mens de saa' paa Rosenbuskene uden at anstrenge sig med at tale med hinanden.

En sollys Eftermiddag var Tebordet dækket i et Lysthus. Chatelard og Gourier kom først. De var uadskillige. Der syntes at være kommet et endnu stærkere Baand imellem dem, siden Døden havde berøvet dem Fru Gourier, den altid skønne Léonore. I fem Aar havde hun været lam og siddet i en Lænestol uden at kunne gaa, og i den Tid plejede og passede de hende, og Husvennen løste Ægtemanden af, naar han var borte. Hun var pludselig død i Chatelards Arme en Aften, da han skulde give hende en Kop Kamillite, mens Manden var gaaet ud at ryge sig en Cigar. Og da Gourier kom hjem, havde de begrædt hende sammen. Siden da var de uadskillelige, naar ikke Forretningerne angaaende Byens Styrelse lagde Beslag paa dem. Men de styrede slet ikke Byen mere; thi i et velovervejet Foredrag havde Underpræfekten overtalt Borgmesteren til at følge hans Eksempel: lukke Øjnene, lade Tingene gaa deres egen skæve Gang og ikke pine sig selv med at søge paa at hemme den Udvikling, ingen levende Sjæl var i Stand til at standse. Men for Gourier, der nu og da fik Anfald af Ængstelighed, kneb det at følge denne bekvemme Leveregel. Han havde forsonet sig med Sønnen, Achille, hvis Datter Léonie, en giftefærdig ung Pige paa en Snes Aar med Moderens dybe, blaa Øjne, havde indtaget Bedstefaderen, saa at han indvilgede i at aabne sit Hus for den forlorne Søn og hans ikke ganske regelrette Familie. Det var faldet lidt svært for ham som Øvrigheds-person, der skulde vaage over det lovformelige Ægteskab, at modtage dem, der havde holdt Bryllup under Himlens Stjerner en lun

Nat, da Jorden duftede. Men Tiderne havde forandret sig, der skete nu saa mærkelige Ting, at man ikke kunde kaste Vrag paa en yndig Sønnedatter, selv om hun var Frugten af fri Kærlighed.

Assessor Gaume og Abbed Marle udeblev stadig, og Mazelles, der brændte af Utaalmodighed, forklarede derfor Sagen for Underpræfekten og Gourier. Skulde de give efter for deres Datter Louises halvgale Grille?

„De indser nok, Hr. Underpræfekt,“ sagde Mazelle urolig og vigtig, „at foruden den Sorg, et saadant Ægteskab volder os, er der den bedrøvelige sociale Virkning og det Ansvar, som vi føler lige overfor den Samfundsklasse, hvortil vi hører. Vi er jo paa Afgrundens Rand.“

De sad i kølig Skygge, under duftende Slyngrøser, foran et Bord, der var dækket med en fin, broget Dug og med en Anretning af Kager. Chatelard, der altid var elegant klædt og meget velkonserveret, smilte med godmodig Ironi og svarede:

„Ja, vi er paa Afgrundens Rand, kære Hr. Mazelle. De behøver virkelig ikke at genere Dem for Regering og Øvrighed eller for det gode Selskab, thi egentlig talt er det kun tilsyneladende, at alt dette endnu eksisterer. Ganske vist er jeg stadig Underpræfekt, og min Ven Gourier er stadig Borgmester, men da der bag os ikke længer staar en virkelig og kraftig Stat, er vi ikke meget andet end Skygger. Og paa samme Maade gaar det de indflydelsesrige og velhavende, hvis Magt og Formue hver Dag svinder ind ved den nye Arbejdsordning. De skal derfor ikke bryde Dem om at forsvare Dem, thi de er alle anløbne og vil snart arbejde med paa Omvæltningen. Opgiv De bare al Modstand og stræk Gevær.“

Mazelles blegnede, Fruen lagde sig forfærdet tilbage i sin Lænestol og stirrede paa Kagerne, men Manden udbrød:

„Tror De virkelig, vi er komne saa vidt? Jeg véd jo nok, at der har været Tale om Nedsættelse af Rentefoden.“

„Renter,“ svarede Chatelard sindigt, „vil blive afskaffede, før tyve Aar er gaaede, eller man vil i det mindste have indført en aftagende Skala, der efterhaanden berøver Kapitalisterne dem. Et saadant Forslag er allerede under Udarbejdelse.“

Fru Mazelle sukkede, som om hun skulde opgive Aanden, og sagde:

„Ak, vi er vel nok døde til den Tid, jeg haaber da ikke, vi skal opleve en saadan Nederdrægtighed. Det er vor stakkels Datter, det kommer til at gaa ud over, og det er derfor saa meget nødvendiggere at tvinge hende til at gøre et godt Parti.“

Men Chatelard fortsatte ubarmhjertigt:

„Der bliver jo ingen gode Partier mere, naar al Arv afskaffes, og det er saa godt som vedtaget. For Fremtiden maa enhver klare sig selv, og enten Deres Datter Louise gifter sig med Sønnen af en velhavende Borger eller med en Arbejder, kommer ud paa ét. Det fremtidige Grundlag for alle Ægteskaber bliver Kærlighed, hvis de er saa lykkelige at holde af hinanden, og Arbejdssomhed, dersom de er kloge nok til ikke at ville dovne.“

De tav alle en Stund; endelig sagde Mazelle, der var fuldstændig lamslaaet:

„Men, Hr. Underpræfekt, De giver os altsaa det Raad, at vi skal tage Lucien Bonnaire til Svigersøn?“

„Ja, det véd Gud jeg gør. Det vil ikke paa nogen Maade forrykke Jorden i dens Bane, og naar de unge er forelskede i hinanden, er De da i det mindste vis paa at gøre to Mennesker lykkelige.“

Gourier havde endnu intet sagt. Han var ilde berørt ved at være kaldet til at afgøre et saadant Spørgsmaal, han, hvis Søn levede sammen med „Min Blaa“, som nu oven i Købet modtoges i hans yderst agtværdige Hus.

„Selvfølgelig gør man bedst i at lade dem gifte sig,“ sagde han, „ellers render de hen og holder Bryllup paa egen Haand. Ak, hvad er det dog for Tider, vi lever i!“

Han løftede Armene mod Himlen, og Chatelard maatte anvende hele sin Indflydelse for at forhindre ham fra at falde hen i bedrøvelige Grublerier.

Man paastod, at hans Svaghed for kønne Arbejdersker havde gjort ham sløv paa hans gamle Dage. Han plejede altid at faa sig en lille Lur ved Bordet, allerbedst som man talte med ham, ja, han kunde endogsaa falde i Søvn, naar han var ude at spadserere. Nu sluttede han med en resigneret Mine, der røbede Forstaaelsen af, at hans Magt som enevældig Principal var forbi.

„Hvad skal man sige? Man maa jo se at bjerge Stumperne.“

Netop som han afgav denne Falliterklæring, traadte Assessoren ind; han kom alt for silde; hans Ben var hovne, og han bevægede sig med stor Vanskelighed, støttet paa en tyk Stok, men han var jo ogsaa en gammel Mand, over halvfjerds, og han ventede at faa sin Afsked en af Dagene. Han var træt og mæt af at sidde til Doms som Haandhæver af den menneskelige Retfærdighed, han i sit Hjerte dybt foragtede, og som han nu i saa mange Aar havde udøvet ved streng Fortolkning af Lovens Bogstav; han lignede en Præst, der i Mangel af Tro klamrede sig til Dogmerne.

For Resten var han jo grænseløs ulykkelig i sit huslige Liv, thi foruden den Elendighed, han havde oplevet med sin Kone, havde han nu fristet den tunge Skæbne at se Datteren følge Moderens Eksempel. Lucile var koket og letfærdig, hendes Ægteskab med Kaptejn Jollivet havde været en Række Skandaler, og nu havde hendes aabenbare Utroskab drevet Manden til en Duel, i hvilken han mistede Livet. Hidkaldt ved et anonymt Brev greb Jollivet sin Hustru paa fersk Gerning, og da Elskeren kastede en Kniv til den vrede Ægteemand, indvilligede denne i at afgøre Sagen paa staaende Fod. Denne Duel, der vel snarere kunde kaldes et Mord, endte med, at Kaptajnen blev dræbt, hvorefter hans Hustru tog Flugten sammen med sin Elsker. Nogle mente, at Jollivet slet ikke havde forsvaret sig, men søgt Døden i Fortvivlelse over alle de Sorger, al den Skændsel og Ulykke, Livet havde bragt ham. I de senere Aar havde han vandret om som en slagen Mand, alt styrtede jo sammen over ham, han diskuterede ikke mere, den Sag, han forsvarede, led det ene Nederlag efter det andet, og maaske var han død uden Kamp under den Kniv, som hans tilbedte Hustrus Utroskab løftede mod ham. Dette skrækkelige Drama havde givet Assessor Gaume Naadesstødet: Datteren var paa Flugt, eftersporet af Politiet, Svigersønnen laa med gennemboret Hjerte i sin Grav, og den gamle Mand sad alene tilbage med Arven efter det tragiske Ægtepar, deres sekstenaarige Søn André, en svagelig, men hjertensgod, ung Knøs, over hvem Bedstefaderen vaagede med ængstelig Ømhed, thi han skælvede for den Fremtid, der ventede dette unge Væsen, og søgte af al Magt den Vej, der kunde frelse Dattersønnen fra at lide under Fædrenes Synder og bringe det sidste Skud af hans Slægt Fred og Lykke i Kærlighed og Retfærdighed.

Da Mazelles havde forklaret Gaume Sagen, udbrød den gamle Mand øjeblikkelig med ungdommelig Livlighed:

„Lad de unge holde Bryllup snarest mulig, dersom de virkelig elsker hinanden højt nok til at sætte sig ud over alle Fordomme. Kærlighed er den eneste Vej til sand Lykke her i Verden.“

Derefter var det, som om han fortrød at have kastet Masken, thi hans Ansigt fik straks det gamle, strenge Udtryk, og han tilføjede:

„De skal ikke vente paa Abbed Marle. Jeg har mødt ham, og han bad mig bringe Dem sin Undskyldning. Han skulde netop hen for at berette den gamle Fru Jollivet, min Svigersøns Tante, som ligger for Døden. Den stakkels Abbed mister i hende et af sine sidste Skriftebørn; han havde Taarer i Øjnene, da han talte om hende.“

Præstens tragiske Skygge svandt forbi i det klare Solskin og i Rosenduftten. Léonoras Død havde været ham en stor Sorg; han havde ganske vist endnu Fru Mazelle, men hun var egentlig ikke troende af Hjertet, betragtede Religion som en Slags Prydelse, som et Bevis for, at hun var en rettroende Dame af det gode Selskab. Abbeden kendte sin Skæbne, han forudsaa, at man en Dag vilde finde ham død under de sammenstyrtede Levninger af Kirke-taarnet, som han ikke kunde faa restaureret af Mangel paa Penge.

For Resten var Fru Mazelle alt for optagen af sine egne personlige Bekymringer til i dette Øjeblik at skænke Abbed Marles sørgelige Skæbne en Tanke. Dersom der ikke snart kom en Afgørelse, var hun bange for, at hun skulde blive syg for Alvor, hun, der i saa mange Aar havde spillet lidende. Nu ventede hun ikke flere Gæster, og hun rejste sig derfor fra sin magelige Lænestol for at skænke Teen i de nydelige Porcellænskopper og byde de lækre Kager om. Hun rystede paa sit runde, fredsommelige Hoved og mumlede:

„Det nytter ikke, hvad De siger, jeg kan ikke taale at tænke paa dette græsselige Parti, der virkelig for mig er som Verdens Ende.“

„Jeg tror, vi gør bedst i at se Tiden an,“ bemærkede Mazelle, „saa slaar Louise sig maaske til Ro eller kommer paa bedre Tanker.“

Næppe havde hun udtalt, førend baade han og Fruen fo'r sammen ved Synet af Louise i egen Person, der stod ved Indgangen til Lysthuset mellem de solbeskinnede Roser. De troede, hun var vel forvaret oppe paa sit Værelse, hvor hun laa syg efter den Sygdom, der ifølge Doktor Navarres Udsagn ene kunde helbredes ved et lykkeligt Ægteskab. Hun havde sagtens haft en Anelse om, at hendes Skæbne skulde afgøres, og var gaaet ned i Haven, indhyllet i en lang, vid Morgenkjole og med det mørke Haar løselig sat op i en Knude. Som hun stod der, gennemglødet af den Kærlighed, der var hendes eneste Tanke, straalte hele det smalle Ansigt og de lidt skraatliggende Øjne af en Glans, som Sorg og Taarer ikke havde kunnet slukke. Hun havde øjensynlig overværet Forældrenes Erklæring, thi hun udbrød heftigt:

„Moder — Fader! Hvor kan I dog tale saaledes! Tror I, her er Tale om en lille Piges Flyvegriller? Jeg har jo tidt nok sagt eder, at jeg vil have Lucien, og jeg skal ogsaa nok faa ham til Mand.“

Mazelle, der var ganske forbløffet ved dette uventede Angreb, prøvede dog endnu at gøre Modstand.

„Men ulykkelige, forblindede Barn, dersom du ikke vil lyde dine Forældre, vil du komme til at gaa med Tiggerposen.“

„Vær dog fornuftig,“ lød det fra Fruen. „Med den Formue, vi endnu ejer, kan du gøre et ordentligt Parti og imødesee en nogenlunde sorgfri Fremtid.“

Men Louise lod hende knap tale ud. Med løftet Hoved og stolt Glæde erklærede hun:

„Jeres Penge, dem bryder jeg mig kun lidt om! I maa for mig gøre med dem, hvad I har Lyst til. For hvis I giver mig dem, vil Lucien slet ikke vide af mig at sige. Penge! Hvad skal vi med dem? Kan vi købe Lykke og Kærlighed for Penge? Lucien vil tjene vort daglige Brød, jeg selv baade kan og vil arbejde! Og det bliver bare Fornøjelse for os begge to!“

Hun talte med en saadan Overbevisningens Kraft, med saa begejstret Varme, at Mazelles begyndte at ængstes for hendes Forstand og skyndte sig at give efter af Frygt for at se hende blive aldeles forstyrret i Hovedet. For Resten kunde de ikke i Længden leve i Ufred, de satte alt for stor Pris paa at have Ro i deres sidste Aar.

Gourier, Chatelard og Gaume drak deres Te med forlegne Miner, de saa nok, at denne unge Skabning var deres Overmand, og at hendes mægtige Kærlighed fejede dem af Sted som Halmstraa. Her var Modstand ganske umulig. Derfor bemærkede Chatelard i sin sædvanlige halvt elskværdige, halvt ironiske Tone:

„Vor Ven Gourier har Ret! Vi kan pakke sammen, siden det nu er Børnene, der regerer Verden.“

Lucien Bonnaire og Louise Mazelle holdt Bryllup en Maaned efter, og Chatelard overtalte sin Ven Borgmesteren til i den Anledning at gøre Bal paa Raadstuen for at hædre de værdige Mazelles. I Grunden mente han, det var en ypperlig Idé at lade hele Beauclairs Borgerstand fejre dette Bryllup, der jo var et betydningsfuldt Tidernes Tegn, og lade Dansen gaa i Raadhussalen, som snart vilde blive et Slags Foreningslokale, hvor Borgmesterens Myndighed var forbi, og hvor den titulære Øvrighedsperson kun fungerede som et Bindeled mellem de forskellige Samfundsgrupper.

Salen blev pragtfuldt pyntet, der var Sang og Musik som ved Nanets og Nises Bryllup. Hele Forsamlingen brød ud i Jubelraab, da Brudeparret viste sig, den kraftige, sunde Lucien, fulgt af Værkfællerne fra la Crecherie, og den slanke, forelskede Louise med alle sine fine bekendte, der af Mazelles var indbudte som en mild Protest. Men nu hændte den Mærkelighed, at Storborgerne blev rent borte i den folkelige Vrimmel, reves aldeles med af en Glæde, der gik over alle Bredder, og alle dansede saa lystigt rundt, at mange nye Partier den Aften stiftedes mellem unge Men-

nesker af forskellig Stand. Atter vandt den almægtige Kærlighed en stor Sejr, atter blussede dens evige Flamme, og midt i dens lyse Luer rullede Universet mod en lykkelig Fremtid!

Overalt straalte Ungdommen, overalt brændte den guddommelige Attraa og omstyrte alle Hindringer. Her gav den gamle, hensygnende Købmandsstand sine Sønner og Døtre til Arbejderne fra la Crecherie og Bønderne fra Combettes. Laboques gjorde det første Skridt ved at forlove Auguste med Marthe Bourron og Eulalie med Arsène Lenfant. De gamle Isenkræmmerfolk havde opgivet Ævred, de havde lukket Butikken og modtaget en Post som Opsyn ved den store Forbrugsforenings Magasiner, hvor de levede i Stilhed, bitre og forbavsede over at se Menneskene tænke paa andet end at puge Penge sammen i selvsk Nærighed. Derfor lagde de heller ingen Hindringer i Vejen for Børnene, men lod dem raade sig selv uden at vise deres Misbilligelse anderledes end ved sure Miner og sløve Gammelmandsklager. Bryllupperne fandt Sted samme Dag i Combettes, der nu havde udvidet sig betydeligt med store, smukke Gaarde, hvor man overalt mærkede Jordens uudtømmelige Rigdom. Den dobbelte Højtidelighed fejredes sammen med det store Høstgilde, mellem de svære Hæs, der hævede sig over de endeløse, gyldne Stubmarkers Flade.

Feuillot, den forhenværende Forpagter paa la Guerdache, havde giftet sin Søn Léon med Eugénie, Datter af Yvonnot, som han for længst havde forsonet med Sognefogden Lenfant og saaledes lagt Grunden til den gode Forstaaelse, der endte med den almindelige Sammenslutning og forvandlede den usselige, splidagtige Landsby til den velhavende Flække, hvor Fred og Broderlighed blomstrede. Feuillot var nu en gammel Mand, han levede som Patriark i dette agerdyrkende Samfund, thi det var jo ham, der før alle andre i al Hemmelighed havde undfanget Planen til Fællesdrift, fordi han indsaa, hvor ødelæggende Forpagtnings- og Udstykningssystemet var, og fordi han forudsaa, hvilken uberegnelig Lykke det vilde være for Landbrugerne, hvis de i Enighed vilde elske Jorden og dyrke den paa en tidssvarende Maade. Og han havde set sin Drøm blive til Virkelighed; under hans Øjne var Markerne smeltede sammen, og Boisgelins Jorder og flere andre Naboejendomme dannede nu et uhyre stort Gods, der snart vilde strække sig over hele Roumagne-sletten. Sammen med Lenfant og Yvonnot dannede Feuillot en overordnet Bestyrelse, der i vigtige Anliggender altid spurgtes til Raads, og hvis Indsigt bestandig var gavnlig. Da Lenfants Søn Arsène derfor var bleven forlovet med Laboques Eulalie, og Auguste Laboque vilde holde Bryllup med Marthe Bourron samtidig

med Søsteren, besluttede den gamle Feuillot at foranstalte en stor Fest, hvor man skulde fejre la Combettes Fremgang og Trivsel, den store Sejr, der var vundet med Fredens Vaaben, Sammenholdet mellem Arbejdere og Landbrugere, der ene kunde grunde varig Velstand for begge Parter. Festen skulde holdes under aaben Himmel, paa en vid Mark, hvor Rækker af høje Stakke som Søjlerne i et Oldtidsstempel straalte med gylden Pragt i Solen og vidnede om Jordens uudtømmelige Rigdom. Her var det altsaa, Sangen lød, her gik Dansen i den friske Luft, der var mættet af det modne Kornets søde Duft, over den vide Slette, hvor Menneskearbejde i Fred og Samdrægtighed virkede for alles Lykke.

Laboques ledsagedes af alle Beauclairs fordums Købmænd, mens Bourrons kom med Arbejderne fra la Crecherie, og Lenfants modtog de fremmede med saa rundhaandet Gæstfrihed, at de forskellige Grupper meget hurtigt smeltede sammen som en eneste Familie. Ganske vist var de gamle Isenkræmmerfolk meget vanskelige at optø, de vandrede lidt forlegne om i al denne Glæde, men den, der nød Festen i fuldeste Maal, det var Babette Bourron, den evigglade, hvis lyse Smil i den allermørkeste Tid bestandig havde spaaet, at alting nok vilde blive godt. Hendes Ansigt formelig straalte bag ved de to Brudepar, hvis Ankomst hilstes af Jubelraab, der truede med aldrig at faa Ende.

Og paa denne glade Dag blev flere andre unge Par forlovede. Madam Mitaine, Bagerkonen, der trods sine femogtres endnu hævdede sit Ry som Skønhed, trykkede kærligt Olympe Lenfant til sit Bryst, og udtalte sin Glæde over at faa hende til Svigerdatter, thi hendes Søn Evariste havde lige betroet hende, at han og den unge Pige elskede hinanden. Den smukke Bagermadam havde for en halv Snes Aar siden mistet sin Mand og straks efter hans Død tiltraadt Sammenslutningen paa la Crecherie. Nu levede hun stille hos sin Søn, der var meget stolt af, at Luc havde betroet ham Ledelsen af Forbrugsforeningens store Brødfabrik, der forsynde hele Byen. Og medens Evariste henrykt kyssede den rødmende Olympe, fik Madam Mitaine Øje paa en gammel, visse Kone, der sad ved Foden af et Hæs, og i hvem hun efter nogen Betænkning genkendte sin fordums Naboerske, Madam Dacheux. Hun gik straks hen til hende:

„Ja, ikke sandt,“ sagde hun muntert, „Barneleg ender tit og ofte med Forlovelse.“

Men Slagterkonen sad tavs og stille. Hun var ogsaa bleven Enke. Manden havde været saa uheldig at hugge den højre Haand af med den store Økse. Nogle mente, at det ikke var noget Uheld, og at Slagteren i et Anfald af afsindigt Raseri forsætligt

havde lemlæstet sig, fordi han ikke vilde underskrive Kontrakten med la Crecherie og afstaa Luc sin Forretning. De senere Aars Begivenheder, Tanken om, at Kødets, de riges Næringsmiddel, skulde kunne erhverves af alle, blive en almindelig Ret paa Allemands Bord, havde sagtens forstyrret den hidsige og despotiske Mands Begreber om Samfundsordningen, saa at han havde mistet Forstanden. Han døde af en Blodforgiftning, bandte og raste til det sidste, saa at den stakkels, forkuede Kone endnu bestandig levede i en stadig Rædsel.

„Og Deres Juliane?“ spurgte Madam Mitaine videre med sin elskværdige Mine. „Jeg mødte hende forleden, hun er da en nydelig Pige, saa stor og frisk!“

Nu maatte Madam Dacheux svare. Hun pegede paa et ungt Par, der hvirvlede forbi.

„Der danser hun henne. Jeg sidder her og passer paa hende.“

Juliane fløj af Sted med en høj, køn, ung Fyr, Louis Fouchard, hvis Fader havde været Former baade paa „Afgrunden“ og senere hos Luc. Slagterdatterens rødmossede, sundhedsstraalende Ansigt lyste af Glæde ved Siden af den kraftige, unge Mand, der var en af la Crecheries bedste Arbejdere.

„De to kan vi nok snart gratulere,“ sagde Bagermadammen smilende.

Madam Dacheux fo'r sammen.

„Aa nej, sig endelig ikke det! De kendte jo min Mands Anskuelser, han vilde vende sig i sin Grav, dersom vor Datter ægtede den Smedesvend, der oven i Købet er Søn af Fattigfolk; hans Moder, denne hylende Natalie, rendte os altid paa Døren for at faa paa Borg, og Dacheux jog hende tidt nok væk, fordi hun aldrig kunde betale.“

Hun vedblev med dæmpet, ængstelig Stemme, fortalte om alle sine Lidelser. Hver eneste Nat viste Manden sig for hende. Hinsides Graven vedblev han at tyrannisere og regere hende i Drømme, skræmte hende med de grueligste Trusler. Den sølle, indskrænkede Kone, der altid havde skælvet for Manden, havde ikke fundet Fred i sin Enkestand.

„Dersom jeg vovede paa at lade Juliane faa én, han ikke synes om,“ sluttede hun hviskende, „er jeg sikker paa, at han hver evige Nat vilde skælde og rase, saa at jeg mistede min Smule Forstand af Skræk.“

Hun tørrede sine Øjne, mens Madam Mitaine trøstede hende og forsikrede hende, at disse fæle Drømmesyner vilde forsvinde, dersom hun bare saa glade Ansigter om sig. I dette Øjeblik kom Madam Fouchard listende; det var netop den Natalie, om hvem

Slagterkonen havde talt, og som i gamle Dage bestandig var ude for at skaffe sin Mand de fire Flasker Vin, han maatte have om Dagen. Nu levede hun ikke mere i Fattigdom og Elendighed, men beboede et af de nette, smaa Huse med sin Mand, der var saa opslidt, at han ikke mere gik paa Fabrikken. Broderen Fortuné var ogsaa hos hende, han var knap fem og fyrretyve Aar, men det sløvende, ensformige Arbejde, han fra sin tidligste Barndom havde udført paa „Afgrunden“, havde gjort ham til en gammel Mand før Tiden, saa at han næppe kunde høre eller se. Derfor var det intet Under, at Natalie trods Sygekasse og Alderdomsunderstøttelse alligevel hylede, hvor hun kunde, og vandrede om som et stakkels Vrag fra den mørke Fortid.

„Har De ikke set noget til mine to Mandfolk?“ spurgte hun Bagerkonen. „De blev borte for mig i Stimlen . . . Naa, der kommer de trissende.“

s Og man saa Svogrene komme hinkende Arm i Arm, støttende hinanden efter fattig Evne. Fouchard lignede det vanærede, fortvivlede Arbejde i egen Person, og den yngre Mands Ansigt saa ud, som var den sidste Gnist af Forstand udslukket hos ham. Mellem alle de kraftige, glade, sunde Mennesker, der var saa fulde af Liv og Haab, mellem de høje, duftende Hæs stavrede disse to Stakler af Sted; halvblinde og halvdøve forstod de ingenting og gengældte ikke de andres Hilsen.

„Naa, lad dem bare sole sig, det har de saa godt af!“ sagde Madam Mitaine og nikkede til Madam Fouchard. „De er gamle og trætte, men Deres Søn han er da rask og rørig.“

„Ak ja, der har De Ret! Louis er en flink Fyr. Nutildags er der Forskel paa de unge og de gamle. Se bare, hvor han danser, man kan da se paa ham, at han hverken har sultet eller frosset som de stakkels Skrog derhenne.“

Den gode Bagerkone fulgte det unge, dansende Par, og hun besluttede at gøre sit, for at de kunde blive lykkelige. Hun rykkede lidt til Side, saa at Madam Fouchard kom til at sidde hos Slagtermadammen, og derpaa gav hun sig til at tale saa smukt og fornuftigt, at den stakkels Enke til sidst blev overbevist om, at det eneste, der kunde jage Nattens Skræmmebilleder paa Flugt, var glade Børnebørn, som fyldte Huset med Leg og Latter, saa lang som Dagen var.

„Ak ja, Herregud, jeg skal saamænd ikke staa deres Lykke i Vejen, naar de bare vil blive hos mig, saa at jeg aldrig er alene. Jeg har aldrig haft noget imod den unge Fouchard, det var *ham*, der altid blev saa rasende, naar Juliane legede med „Prakkerne“.

Men naar I nu alle sammen er enige, og naar I lover, at I vil passe paa mig og forsvare mig, kan I gerne faa jeres Vilje.“

Da Louis og Juliane hørte, at deres Mødre omsider gav deres Samtykke, ilte de til og kastede sig om Halsen paa de gamle med Smil og Taarer.

„Se bare,“ sagde Madam Mitaine, „se, hvor lykkelige de er! Det vilde da være baade Synd og Skam, om man skilte dem ad, der hele Livet har leget sammen. Nu har jeg lige forlovet min Evariste med Lenfants Olympe; jeg husker, som det var i Gaar, hvordan hun plejede at komme med Faderen i min Butik, og hvordan min Dreng altid vilde give hende Kager. Og hvor mange Gange har jeg ikke i de Dage set Louis Fouchard liste omkring ved Deres Dør for at slaa en Leg af med Juliane, de Børn er jo som skabte for hinanden. Laboques, Bourrons, Lenfants og Yvonnots Børn var jo Venner, selv dengang Forældrene var ved at rive Øjnene ud af Hovedet paa hverandre.“

Hun smilte over hele Ansigtet, der straalte af inderlig Godhed; den smukke Skikkelse havde bevaret som en Duft af det friske Brød, hun i saa mange Aar havde solgt og uddelt med gavmild Haand. Og rundt om hende voksede Glæden.

Sebastian Bourron og Agathe Fouchard, Nicolas Yvonnot og Zoé Bonnaire kom dansende og meldte deres Forlovelse. Kærligheden, den almægtige Kærlighed, fuldbyrdede Forsoningen, smeltede de forskellige Klasser sammen. Det var Kærlighed, der bragte Træerne til at bugne under Vægten af Frugt, der dækkede Plovfurerne med en saadan Mængde gyldne Aks, at Hæs stod ved Hæs som Søjlerne i et Fredens Tempel. Kærlighed svævede om i den mægtige Frugtbarhedens Duft, den sad i Højsædet ved disse glade Fester, hvor unge Par forenedes for at stifte Familie og befolke Jorden med en fri og lykkelig Slægt. Og lige til Aften under Stjernernes Blinken varede Gildet — Kærlighedens Sejrsfest, Hjerter bankede mod hinanden i Dans og Glæde, det lille Folk skred fremad paa Enigheds og Samdrægtigheds Bane.

Men midt i al denne broderlige Forsoning var der en af de gamle, der ikke kunde eller vilde følge med, der holdt sig fjernt fra Fest og Glæde i sky Ensomhed. Det var Støbemesteren, Morfain, der stedse som en forhistorisk Vulkan boede i sin Klippehule ved Højovnen, som han endnu passede. Nu var han ganske alene, havde afbrudt alt Samkvem med Yderverdenen og med den nye Tid. Da hans Datter, „Min Blaa“, havde forladt ham for at leve sammen med Achille Gourier, de lyse Sommernætters fortryllede Prins, forstod han allerede, at de nye Idéer berøvede ham hans bedre Jeg. Derefter rev et nyt Elskovseventyr Sønneren bort. „Pille-

mand“, den godmodige Kæmpeknøs, blev dødelig forelsket i Værts-husholder Caffiaux' brunøjede og livlige Honorine. Gamle Caffiaux, der i Førstningen var højst oprørt over, at Datteren vilde giftes med en saadan simpel Klods, havde været den første, der gav efter, thi han forstod, fra hvilken Side Vinden blæste, og sluttede sig til Lucs Parti, hvorimod den gamle Støbemester vedblev at vise en uovervindelig Afsky for en Familie, der i saa mange Aar med sine forfalskede Drikkevarer havde forpestet Arbejderne. „Pillemand“ havde altsaa maattet gifte sig uden Faderens Samtykke. Bruddet mellem den gamle og den unge Morfain syntes at være ulægeligt; Støbemesteren lukkede sig inde i sin Jættestue og mælte aldrig et Ord uden ved Højovnen, gik rundt som et Genfærd fra en svunden Tid, og Aarene gled hen over hans Kæmpeskikkelse uden at efterlade synlige Spor. Han var som før Ildens Betvinger med den krogede Ørnenæse, de flammende Øjne og Kinderne, der syntes furede af Lavastrømme. Det var, som havde han sagt Farvel til alle menneskelige Rørelser, siden Børnene i Utaknemlighed glemte, hvad de skyldte ham, og sluttede Forbund med en Verden, der for ham var en lukket Bog. „Min Blaa“ og Achille havde en yndig Datter, Léonie, Honorine en kraftig og rask Dreng, Raymond, som snart var voksen. Men Bedstefaderen lod sig ikke formilde, han vilde ikke vide af Børnene at sige, vilde end ikke se dem for sine Øjne, de vedkom ham ikke mere. Han syntes at have glemt alt levende og brød sig kun om sit Arbejde, sin Højovn. Luc havde flere Gange talt om, at det var paa Tide, den gamle fik Ro og Hvile, men han kunde ikke nænne at bedrøve Morfain ved at give ham Afsked, han anede, at dette vilde blive et Dødsstød for Oldingen, der satte sin Stolthed i at ofre sine sidste Kræfter til det Arbejde, han havde passet, fra han kunde skønne. Men Højovnens Time maatte snart slaa, og Luc tav i fintfølende Barmhjertighed, saa længe det var muligt.

Morfain mærkede for Resten godt, at hans Stilling var truet. Han havde hørt nok om Jordans Eksperimenter, vidste, at Videnskabsmanden i mange Aar havde søgt at gøre en Opfindelse, der skulde kunne træde i Stedet for den store, langsomme Højovn, og han blev ganske forstyrret i Hovedet, naar han tænkte paa, at man kunde slukke og nedbryde denne Kolos, der uafbrudt brændte i syv, otte Aar.

Hans Bekymring voksede, da han gjorde et stort Skridt fremad ved at brænde Kullene, lige naar de kom ud af Gruben og føre Elektriciteten til Fabrikken ved Kabler, en Opfindelse, der medførte stor Besparelse paa alle Maader. Men endnu var Omkostningerne for store til, at man kunde bruge Elektriciteten ved Smelt-

ningen, saa Morfain glædede sig over, at Sejren endnu ikke var fuldstændig. Der gik ti Aar hen, i hvilke Jordan forgæves søgte en tilfredsstillende Løsning af dette Spørgsmaal, mens Morfain modtog Efterretningen om hvert Nederlag med en spotsk Mine, overbevist som han var om, at Ilden nok skulde holde Stand mod denne nye Magt, mod denne gaadefulde Torden, hvis Lyn man end ikke saa. Han ønskede, at hans Herre maatte blive nødt til at opgive Ævred, ønskede, de maatte gaa til Grunde, alle disse Apparater, der efter hvert mislykket Forsøg omdannedes og fuldkom-mengjordes. Og pludselig gik Rygtet, at Jordan omsider havde fuldendt sit store Værk: at han nu direkte kunde omdanne den i Kullene indeholdte Varmeenergi til Elektricitet, saa at man for Fremtiden kunde undvære Dampmaskinen, der var et kostbart Mellemlid, som optog alt for megen Plads.

Man havde allerede opstillet et Batteri med elektriske Ovne, og Morfain listede i Fortvivlelse rundt om sin Højovn med sin vrede og stædige Mine, som vilde han forsvare den til sidste Øjeblik mod denne Fjende.

Imidlertid gav Luc ikke Befaling til straks at slukke den gamle Ovn; han vilde først gøre Forsøg med det nye Batteri, og i omtrent et halvt Aar fungerede de to Smelteovne jævnsides, og det var en forfærdelig Tid for den gamle Morfain, thi han følte, at Dødsdommen nu svævede over den Ovn, han hele sit Liv igennem havde elsket og passet.

Men omsider oprandt den Dag, da Luc besluttede, at Højovnen deroppe skulde indstille Arbejdet, den sidste Ertsbeholdning skulde smeltes, og naar Ilden var slukket, skulde den mægtige Kolos nedbrydes. Morfain modtog denne Meddelelse uden at mæle et Ord eller med en Mine forraade den Storm, der raste i hans Sjæl. Hans urokkelige Ro vakte Ængstelse, og „Min Blaa“ gik med sin Datter Léonie op til sin Fader, hvor hun traf Broderen med dennes Søn. Begge Morfains Børn mødtes for at være Faderen til Trøst og Støtte, hvis det gjordes Behov. Og Familien var samlet i det gamle Hjem, den kæmpemæssige Olding sad atter mellem den blaaøjede Datter og den gode, modige Søn, desuden var der den smukke Datterdatter og den opvakte Sønnesøn, der repræsenterede Fremtidens lykkelige opvoksende Slægt. Bedstefaderen fandt sig i at blive kærtegnet og omfavnet, uden, som han plejede, at støde Børnene fra sig, og skønt han havde svoret aldrig at se dem, lod han dem uden Modstræben blive i Hulen. Men han var saa underlig sløv, gengældte ikke deres Kærtegn, svarede ikke paa de opmuntrende Ord, sad stille og stum som en Fortidskæmpe, der ikke forstod eller følte, hvad der foregik omkring ham. Dette

skete en mørk og kold Høstdag, mens det tidlige Tusmørke bredte sit Slør over den blege Himmel og den sorte Jord. Endelig stod han op, brød den lange Tavshed med disse Ord:

„Nu gaar jeg; vi skal smelte en Gang endnu.“

Det var sidste Gang. Alle fulgte med ham op til Højovnen. Hans Folk var paa deres Plads i Mørket, og Arbejdet skred frem efter gammel Vane. Det smeltede Erts vældede frem med Ildbølger, der gjorde Natten til Dag. For sidste Gang steg en Regn af Gnister op af Ildmarkens Furer, gyldne og blaalige, som Kornblomster mellem Aks. Et blændende Lys kastede sin Straaleglans over Højovnens svære Mure, helt ud over Beauclair og Synskredsen. Og saa sluktes Flammen, det blev Mulm og Mørke. Højovnen havde levet!

Uden at røre sig, uden at sige et Ord stod den gamle Støbemester og stirrede ud i Natten, som var han en af de Klipper, den nu indhyllede i sin mørke Kaabe.

„Fa'r!“ lød det blidt fra „Min Blaa“. „Fa'r, nu har du ikke mere noget at gøre her, nu maa du komme ned til mig. Dit Kammer har længe staaet færdigt til dig.“

Og Sønnen sagde:

„Fa'r, det er paa Tide, du hviler ud. Hos mig er der ogsaa baade Husrum og Hjerterum. Du maa dele dig mellem dine Børn.“

Men den gamle Mand svarede ikke straks. Omsider trængte et dybt, stønnende Suk frem over hans Læber, og han mumlede med halvkvalt Stemme:

„Ja — ja vist — jeg skal nok komme derned! Vi faar at se! Gaa nu jeres Vej begge to!“

Men fjorten Dage gik, inden man kunde faa Morfain til at tage nogen Bestemmelse. Han vilde ikke fra sin Ovn, hvis gradvise Afkøling han fulgte, som var det en Dødskamp. Alle de andre Folk havde forladt den, kun han blev og følte hver Aften paa Muren for at mærke, om der endnu var en Gnist i Live derinde. Men saa kom de Folk, der skulde tage fat paa Nedrivningen, og med sønderrevet Hjerter gik den gamle Mand bort fra sin Klippehule og styrede med faste Skridt sin Gang hen mod det store Skur med Ovenlys, under hvilket den ny elektriske Smelteovn arbejdede.

Luc og Jordan var netop til Stede tilligemed „Pillemand“, der var ansat som Støbemester og fik Hjælp af sin Søn Raymond, en meget flink Elektriker. Endnu maatte man hver Dag regulere Maskinen, saa Jordan var for det meste paa Pladsen, han vilde have, at den ny Opfindelse, der havde kostet ham saa mange Aars Anstrengelser, skulde være fuldendt i sit Slags.

„Aa, se god Dag, kære, gamle Morfain! Det glæder mig ret at se, De kommer til Fornuft!“

Stadig uden at fortrække en Muskel i det store Ansigt, svarede den stædige Olding:

„Ja, Hr. Jordan, jeg kunde nok lide at se Deres Maskineri.“

„Det var ret, Morfain! Det er en Fornøjelse at træffe en Mand, der i Deres Alder endnu er nysgerrig! Kom, saa skal De faa vort nye Stykke Legetøj at se!“

De ti firkantede, røde Murstensovne stod i en Række; de var tre Alen høje og to Alen brede. Oven over saa man de mægtige Elektrader, de tykke Kulcylindre, hvorfra Kablerne udgik, som førte Elektriciteten videre. Arbejdsmaaden var ganske enkel. En Skrue uden Ende, der sattes i Bevægelse ved en Knap, betjente de ti Ovne og fyldte dem med Erts. En anden Kontakt sluttede Strømmen, Buen, hvis overordentlig høje Temperatur paa 2000 Grader i fem Minutter kunde smelte 400 Pund Metal. Og naar man drejede paa den tredje Knap, aabnedes Ovnens Platindøre, Massen løb ud, og et rullende Fortov, bestrøet med fint Sand, satte sig i Bevægelse og førte de ti fyldte Forme ud i Luften til Afkøling.

„Naa, min brave Morfain,“ spurgte Jordan, der var glad som et Barn, „hvad siger De til det?“

Uden et Ord hørte den gamle paa Opfinderens Forklaring. Han stod stille med Blikket fæstet paa Ovnene. Nu faldt Natten paa, det blev mørkt i Skuret, og Batteriets Arbejde syntes end mere gribende i den stille, regelmæssige Virksomhed. Kolde og mørke stod de ti Ovne, det saa ud, som om de sov, mens de smaa Kærrer, der sattes i Bevægelse af Skruen, en efter en hældte Ertsen ned i dem. Hvert femte Minut sprang Platindørene op, ti Lysstrømme glimtede ud i Mørket, og den gnistrende, lynende Metalmasse drog af Sted paa det rullende Fortov. I Længden var det et vidunderligt Skuespil at se paa, disse pludselige, taktfaste Illuminationer, denne regelmæssige Stjerneregn, der bragte hele Skuret til at flamme i feagtig Belysning.

„Pillemand“, der hidindtil havde tiet, vilde ogsaa give sit Besyv. Han pegede paa det store, elektriske Kabel, der hang ned fra Loftet.

„Ser du der, Fa'r, Elektriciteten kommer derfra, og den er saa stærk, at alt vilde springe i Luften, dersom man rev den over.“

Luc, hvis Uro svandt ved at se, hvor fornuftigt den gamle teede sig, gav sig nu til at le:

„Sig ikke saadan noget. Det kunde gerne skræmme Folkene. Her springer ingenting i Luften, kun den, der er uforsigtig nok til at røre ved Kablet, kan komme til Skade. Desuden er det en ekstra solid Traad.“

„Ja, det er vist nok,“ vedblev „Pillemand“, „der skulde et ordentligt Tag til at rive den over.“

Morfain traadte et Skridt nærmere og behøvede nu kun at løfte Haanden for at naa Kablet. Han stod ganske stille et Øjeblik, ikke en Mine fortrak sig i det gamle, forbrændte Ansigt. Men pludselig glimtede der i de mørke Øjne et saadant Lys, at Luc atter blev ængstelig og grebes af en dunkel Anelse om en truende Katastrofe.

„Et ordentligt Tag, siger du,“ mumlede den gamle endelig, „naa, saa lad os se, hvad vi kan gøre, min Dreng.“

Og førend nogen kunde skride ind, greb han om Kablet med de barkede Hænder, der var haarde som Jernstænger. Han vred det, knækkede det med en overmenneskelig Kraftanstrengelse, som en rasende Kæmpe river Seglgarnet over i et Barnelegetøj.

Et blændende Lyn glimtede gennem Luften, og saa blev det bælgmørkt i Skuret. Gennem den dybe Tavshed hørtes kun Lyden af et Legemes Fald, den høje, svære Olding sank til Jorden som en stor Eg, der rammes af Lynet.

I største Hast fik man hentet Lygter. Jordan og Luc kunde i højeste Bestyrtelse kun konstatere Døden, mens „Pillemand“ grædende kastede sig ned ved Faderens Lig. Den gamle Støbemester laa paa Ryggen, det saa ud, som om han havde faaet en smertefri Død, som om Ilden ikke havde kunnet bide paa den gamle, hærdede Kolos, kun Klæderne brændte, saa man maatte slukke dem.

Nogle Maaneder efter fejredes tre ny Brylluper, der atter knyttede de forskellige Samfundsklasser sammen med stedse snævrere Baand. Lucs og Josines Førstefødte, Hilaire Froment, der allerede var 26 Aar, ægtede den nydelige, lyshaarede, attenaarige Colette, Nises og Nanets blomstrende unge Datter. Det andet Par var Lucs tredje Datter Therese, en høj og munter Ungmø paa sytten Aar, og Raymond, den unge Morfains og Honorine Caffiaux' nitenaarige Søn, og saaledes kom Fromenterne i Slægt med Delaveaus og Morfains. Endelig blev Léonie, „Min Blaa“s og Achille Gouriers Datter, gift med Severin Bonnaire, der ligesom Bruden var tyve Aar gammel, og den hendøende Borgerstand fik ny Kraft i en Forening med Folket, med Fortidens dygtige Arbejderfolk, der arbejdede for Lykke og Fred i Fremtiden.

Atter var der Fryd og Glæde over Lucs blomstrende By, hvor hans og Josines Slægt voksede og formerede sig. Det var Kærlighedens mægtige Bølge, der stedse rullede videre, gav tusindfoldig Høst og skabte Mennesker, som levede i Sandhed og Retfærdighed.

XIII.

Ti Aar var gaaede, og Kærligheden, den sejrende og frugtbare Kærlighed, skabte i de unge Hjem et Blomsterflor af Børn, der bar Fremtiden i deres Skød. Ved hvert Slægtled vilde lidt mere Sandhed, Retfærdighed og Fred blive spredt ud over Verden og regere den.

Luc, der var 65 Aar gammel, kom, efterhaanden som han blev ældre, til at holde mere og mere af Børn. Nu da han, Grundlægger af By og Skaber af Folk, saa sine Drømmes By trives, beskæftigede han sig især med den fremspirende Generation og skænkede den sin Omhu og sine Tanker, idet han gik ud fra, at de smaa Børn var Fremtidens. Det var dem, det var deres Børn og Børnebørn, der engang skulde blive til det kloge, arbejdsomme Folk, hvor alt det hæderlige og gode, som han arbejdede for, skulde fuldkommes.

Under de lange Formiddagsbesøg, Luc stadig to Gange om Ugen gjorde paa Anstalten, helligede han den meste Tid til Skolerne og Vuggestuerne, hvor de ganske smaa var. Han begyndte i Reglen der, før han gik til Værkstederne og Magasinerne. Da han hver Uge forandrede de Dage, hvor han aflagde disse Besøg, der var lige saa meget til Eftersyn som til Opmuntring, var hans Besøg altid en Overraskelse for denne lille, støjende Kube, hvor alle elskede ham som en fornøjelig og god Bedstefader.

En Tirsdag Morgen havde Luc besluttet at se til sine kære Børn, som han kaldte dem alle, og gik ved Ottetiden en dejlig Foraarsdag ad Skolerne til. Solen kastede sin gyldne Glans ned mellem det lyse Løv, og han vandrede gennem en af Alléerne, da han ved Boisgelins Hus standsedes af en kær Stemme, der kaldte paa ham.

Suzanne, der havde set ham komme, var løbet hen til Have-laagen.

„Min kære Ven,“ sagde hun, „gør mig den Tjeneste at komme indenfor et Øjeblik. Min stakkels Mand har et Anfald, der foruroliger mig.“

I nogen Tid havde Boisgelin forsøgt at beskæftige sig, da han befandt sig ilde ved at gaa og drive i al denne Virksomhed. Dovenskabens havde hvilet for tungt paa ham, at jage og ride var ikke nok til at faa Dagen til at gaa. Luc havde derfor paa Suzannes Anmodning givet ham en Ansættelse som en Slags Inspektør i Hovedmagasinet. Men det Menneske, der aldrig havde lagt to Straa over Kors, der var Dagdriver fra Fødselen, havde ikke længer Herredømme over sin Vilje, og kunde ikke udføre noget regel-

mæssigt Arbejde. Boisgelin kom snart paa det rene med, at han var ude af Stand til at bestille noget. Hans Hjerne blev angreben, han mistede Herredømmet over sine Lemmer, han fik Anfald af Sovesyge og fuldstændig Kraftesløshed. Denne Afmagt var ham en frygtelig Pine, og lidt efter lidt faldt han tilbage til sin gamle Tilværelses Tomhed, hvor han drev Dagene hen til ingen Nytte. Men da han nu ikke længer kunde beruse sig i Fornøjelser og Luksus, faldt han hen i en dump, tiltagende Sløvhed, som intet kunde sprede. Og Dagene slæbte sig hen for ham, sløv og bestyrtet som han var over alle de Forandringer, der foregik rundt om ham, og blandt hvilke han ikke kunde finde sig til Rette.

„Er han saa urolig, at De ikke kan styre ham?“ spurgte Luc.

„Nej, slet ikke,“ svarede Suzanne, „han er kun meget nedtrykt og mistænksom, og jeg er bange for, at han skal blive aldeles sindsforvirret.“

Boisgelins Forstand var bleven omtaaget som Følge af hans Lediggang midt i alt dette Arbejde og al denne Virksomhed. Fra Morgen til Aften kunde man se ham vandre rundt som et Dovenskabens Spøgelse, bleg og forvildet blandt alle disse Mennesker, der nød Arbejdets Glæde og Sundhed, mens han var den eneste, der intet bestilte. Han havde ikke kunnet vænne sig til alt dette nye, og han havde efterhaanden faaet den fikse Idé, at han, der var den eneste, som ikke arbejdede i al denne Virksomhed, maatte være Herren, Kongen, og at dette Arbejderfolk var Slaver, der alene arbejdede for ham og fortjente uberegnelige Rigdomme, som han kunde bruge efter Behag til sin egen Fornøjelse.

Luc traf Boisgelin i Døren, omhyggelig paaklædt som han plejede. I sit halvfjerdsindstyvende Aar var han endnu bestandig en forfængelig Laps, friseret og barberet, med Øjerglas klemmt ind i det ene Øje, men hans tomme Blik og de hængende Mundvige røbede, hvorledes det stod til med ham. Med en Stok i Haanden og en skinnende sort, høj Hat paa Snur lavede han sig til at gaa ud.

„Men hvad ser jeg, er De allerede der?“ udbrød Luc i en munter Tone.

„Ja, det er jeg jo nødt til,“ svarede Boisgelin, efter at han først havde tilkastet Luc et mistænksomt Blik. „Alle snyder de mig. Hvordan tror De, jeg kan sove roligt med alle de Millioner om Dagen, som min Formue indbringer mig, og som dette Arbejderfolk tjener til mig. Jeg er nødt til selv at have et Øje paa hver Finger, ellers snyder de mig jo for mange hundrede Tusinde Francs i Timen.“

Suzanne kastede et fortvivlet Blik til Luc.

„Jeg har nu raadet ham til slet ikke at gaa ud i Dag,” sagde hun. „Det er jo ikke Umagen værd at gøre sig al den Ulejlighed.“

„Det er heller ikke Pengene for i Dag alene, der ligger mig paa Sinde, men det er alle disse ophobede Kapitaler, disse Milliarder, som de daglig indkommende Millioner hver Aften forøger. Til sidst ved jeg hverken ud eller ind, ved ikke, hvordan jeg skal leve med denne kolossale Formue. Jeg maa passe paa den, for at man ikke skal snyde mig alt for meget. Men det er et Arbejde, som De ikke har den fjerneste Ide om, og som gør mig ulykkelig, saa ulykkelig, at jeg næsten kunde tage min Død derover, langt ulykkeligere end de fattige, som hverken har at bide eller brænde.“

Hans Stemme rystede af usigelig Smerte, og store Taarer løb ham ned over Kinderne. Det var ynkeligt at se ham saaledes, og uagtet Luc fandt, at han var en Uting i denne arbejdsomme By, havde han dog den inderligste Medlidenhed med ham.

„De kan saamænd godt hvile en Dag,” svarede han. „Jeg er enig med Deres Kone, og i Deres Sted gik jeg slet ikke ud, men blev i Haven og glædede mig over Roserne.“

Boisgelin betragtede ham igen mistroisk; men pludselig var det, som om han gav efter for en Trang til at meddele sig til en paalidelig Mand, og han sagde:

„Nej, det er aldeles nødvendigt, at jeg gaar ud. Det, der er mig endnu vigtigere end at tilse mine Arbejdere og bestyre min Formue, er, at jeg ved, hvor jeg skal gøre af mine Penge. Tænk Dem engang Milliarder og Milliarder! Det ender med at hobe sig op, saa at der ikke er en Sal, der er stor nok til at rumme dem. Derfor har jeg ogsaa nu tænkt paa, at jeg vil finde et Hul, der er dybt nok til dem. Men tal ikke om det, ingen maa vide det.“

Mens Luc forfærdet saa hen til Suzanne, der kæmpede med de frembrydende Taarer, benyttede Boisgelin Lejligheden til at slippe forbi dem og gik ned ad den solbeskinnede Allé, hvor han forsvandt.

Da Suzanne vidste, at Luc var paa Vej til Skolerne, fulgte hun med ham. Hun var ogsaa bleven gammel, hun var otteogtresindstyve Aar, men hun var rask og rørig, havde Interesse for andre og vilde gerne gøre Nytte. Siden hendes Søn Paul var gift og ikke mere lagde Beslag paa hende, havde hun skaffet sig en udvidet Familie ved at give sig til at undervise i Sang i de smaa Klasser. Det hjalp til at gøre Livet lykkeligt for hende, og det var en Fryd at vække Sans for Musik i disse rene Sjæle.

„Men De har jo ingen Timer i Dag,” sagde Luc.

„Nej, men jeg vil kun benytte Frikvarteret til at lade mine

smaa Engle prøve paa en Korsang. For Resten skal jeg ogsaa tale med Søster og Josine."

Disse tre var blevne uadskillige Veninder. Søster tog sig bestandig af Vuggestuerne, hvor hun sørgede for de mindste, som laa i Vugge og endnu næppe kunde gaa. Josine stod for Sy- og Husholdningsskolen og uddannede alle de Smaapiger, der gik i Skolen, til gode Husmødre. Og de tre tilsammen dannede et Slags Raad, der behandlede alle kvindelige Sager i den ny By.

Luc og Suzanne fulgte Alléen, der førte op til den store Plads, hvor Forsamlingsbygningen laa, omgivet af Græsplæner med Buske- og Blomsterpartier. Det var ikke længer det tarvelige Hus fra de første Aar, det var en stor, prægtig Bygning, som i Mod-sætning til de smaa, beskedne Beboelseshuse var udstyret med al den Luksus og Pragt, der passede for Folkets Palads. Det lod til, at denne Bygning skulde blive en By i Byen, i den Grad udvidedes den efter det tiltagende Behov. Bag ved den laa Biblioteket, Laboratorierne og Forelæsningssalene, og det stod enhver frit for at tage Undervisning og foretage Eksperimenter. Der fandtes ogsaa Sportspladser og Gymnastikhuse for ikke at tale om en storartet Badeanstalt med gratis Adgang til de forskellige Arter af Bade i det dejlige, friske Vand, der kom fra Bleusesbjergenes rige Kilder. Men Skolerne var ogsaa blevne en hel Verden for sig og fandtes nu i særlige Bygninger, thi de blev besøgte af over tusind Børn.

"Jeg plejer altid at begynde med Begyndelsen," sagde Luc og smilte. "Jeg gaar først til mine smaa Venner, der endnu ikke er vænt fra."

"Det er ganske rimeligt," sagde Suzanne, "jeg gaar med."

I den første Pavillon paa højre Haand, midt i en Rosenhave, herskede Søster over omtrent hundrede Vugger og omtrent lige saa mange Gangkurve. Hun sørgede ogsaa for de nærmeste Pavilloner, men det var især denne, hvor der var fire af Lucs Børnebørn, tre Piger og en Dreng, som hun tog sig af. Luc og Josine, der vidste, hvor betydningsfuld Folkeopdragelse var for Byen, gav Eksemplet ved at lade deres Børnebørn blive opdraget sammen med alle de andre Børn.

Josine var just nu hos Søster. De var ikke unge længer, den første var otteoghalvtreds, den anden femogtres. Men den blonde Josine havde bevaret sin Ynde, hendes dejlige, gyldne Haar var kun lidt afbleget, ogsaa Søster, havde bevaret sin Ungdommelighed og Virksomhedstrang.

Da Luc og Suzanne kom ind, sad Josine med en lille toaars

Dreng paa Skødet, og Søster var i Færd med at undersøge hans højre Haand.

„Hvad er der i Vejen med min lille Olivier,“ spurgte Luc urolig. „Er han kommen til Skade?“

Det var hans yngste Barnebarn, Olivier Froment, Søn af hans ældste Søn Hilaire Froment og Colette, Datter af Nanet og Nise. Alle de afsluttede Ægteskaber bar nu Frugt og fyldte Vuggestuer og Skoler med en stedse tiltagende Vrimmel af lyse og mørke Hoveder.

„Aa,“ sagde Søster, „det er bare en Splint, som han maa have faaet af sin Stol . . . Se saa, nu er det overstaaet.“

Drengen havde givet et Skrig fra sig, men derpaa lo han. En lille Pige paa fire Aar løb til med aabne Arme, som om hun vilde tage ham op og gaa med ham.

„Lad ham nu være, Mariette,“ udbrød Josine, der blev bange, „man kan ikke slæbe af med sin lille Broder som med en Dukke.“

Men Mariette sagde, at hun nok skulde være forsigtig, og Josine gav som en svag Bedstemoder efter, idet hun smilende saa op til Luc, der ligesom hun tilbød alle de Smaafolk, som var Frugt af deres store Kærlighed. Suzanne kom nu hen til dem med to lys-haarede Smaapiger, Helene og Berthe, et Par Tvillinger paa fire Aar, der ogsaa var deres Børnebørn. De var Døtre af deres anden Datter, Pauline, gift med André Jollivet, der var bleven opdragen hos Bedstefaderen, Assessor Gaume, efter at Lucile var løben bort og Kaptejnen dræbt.

Af Lucs og Josines fem Børn var allerede tre gifte, Hilaire, Therese og Pauline, og de to andre, Charles og Jules, forlovede.

„Og skal De ikke sige Goddag til disse to Smaapiger?“ udbrød Suzanne muntert, idet Tvillingerne, Helene og Berthe, kastede sig om Halsen paa Bedstefaderen, som de tilbød. Mariette kom ogsaa til og kravlede op ad hans Ben, mens den lille, bitte Olivier strakte sine buttede Hænder ud og skreg af Ivrigheid for at komme op paa Bedstefaders Skuldre. Luc lo højt under dette Angreb.

„Det var Ret, kære Veninde, slip hele Sværmen løs paa mig! Glem ikke Maurice, Nattergalen, som I kalder ham. Saa er der fem om mig. Hvad skal det dog blive til, naar jeg faar Dusinet fuldt, saa lægger de mig vel øde i Bund og Grund.“

Med disse Ord satte han Tvillingerne og Mariette fra sig og greb Olivier, som han kastede op i Luften, saa højt, at Barnet hvinede af Glæde. Derefter fik han Drengen bragt til Sæde i en lille Stol.

„Saa, nu holder vi op, mens Legen er god. Nu maa jeg ogsaa beskæftige mig lidt med de andre.“

Og saa begav han sig paa Vej, ledsaget af Josine og Suzanne.

Søster blev hos sin Flok, thi de smaa skulde i Bad, mens Josine gik til sin Syskole, hvor Smaapigerne gerne tilbragte deres Fritime og var henrykte over, at hun vilde lære dem at klippe og sy Klæder til deres Dukker. Luc fulgte alene med Suzanne gennem det aabne Galleri, som løb langs med Skolestuerne.

Skolen med de fem Klasser havde haft mægtig Fremvækst. Man havde været nødt til at dele dem, udvide Lokalerne, Gymnastiksalen, Værkstederne og Haverne, hvor der altid var vrimlende fuldt af legende Børn. Efter nogen Famlen var nu Opdragelsesmetoden fæstnet, og den Frihed til at følge medfødte Anlæg, der gjorde Skolegangen til en Fornøjelse, havde baaret den rigeste Frugt. Dette var i Sandhed Vejen til at skabe dygtige, uafhængige Mennesker, som voksede og udviklede sig, befriede for løgnagtige Dogmer, med et klart Blik paa Livets Krav. Nu var det den naturligste Ting af Verden at vække Elevens Videbegærlighed, tilfredsstille hans Trang til den Kundskabsgren, for hvilken han var skabt, og derefter giver hans Evner den Retning, som kunde udvikle dem paa den lykkeligste Maade. De fem Klasser var en Slags Forsøgsskole, hvor Børnene lidt efter lidt indviedes i de forskellige Fag, ikke for at proppes med ufordøjet Lærdom, men for at hver enkelt kunde vælge den Vej, der passede ham bedst. Med ét Ord: Skolens Maal var at lære Eleverne, hvorledes de skulde lære netop det, der var dem nyttigst. De smaa Hjerner skulde klares, saa at de forstod at finde det Virkefeldt, der egnede sig bedst for hver enkelt Begavelse. Og dette System gjorde Timerne morsomme, og ingen Slaphed, ingen Træthed kunde faa Indpas, hvor Undervisningen paa en fornuftig Maade vekslede med Leg og legemligt Arbejde.

Luc og Suzanne stod et Øjeblik og ventede, til Timen var forbi. Fra det aabne Galleri, hvor de vandrede frem og tilbage, kunde de se ind i Skolestuerne. De lange, gammeldags Borde og Bænke var kasserede, hver Elev havde sin Pult og sin Stol, man mente derved at udvikle deres Uafhængighedsfølelse. Drengene og Piger sad sammen, som det passede dem, og det var smukt at se, med hvilken spændt Opmærksomhed de fulgte Læreren, som bibragte dem Kundskab ved mundtlige Foredrag og ofte lyttede til deres Bemærkninger. Da der hverken gaves Straf eller Belønninger, kunde hver især tilfredsstille sin Trang til Hæder i denne Kappestrid, hvis Maal var at vise det mest mulige af, hvad man havde forstaaet.

Pludselig lød et Glædesudbrud — nu fik Eleverne fri. Efter hver Time fyldtes Haven af en jublende Børneflokk, der legede sammen som gode Kammerater. Overalt gik Dreng og Piger Side om Side, nogle sprang omkring, andre foretrak at snakke sammen, og andre gik ind i Gymnastiksalen eller paa Værkstederne. Fra hver en Krog lød muntre Latterudbrud. Kun én Leg var gaaet af Mode: ingen legede Mand og Kone mere, alle var ligestillede Kammerater. Senere hen kunde man altid vælge sin Livsledsager, og Valget grundedes da paa nøje Bekendtskab, siden man var opdraget sammen.

Nu kom en stor, smuk, niaars Dreng springende hen mod Luc:

„God Dag, Bedstefader!“

Det var Maurice, en Søn af Therese Froment, som var gift med Raymond Morfains Søn.

„Naa,“ udbrød Suzanne glad, „der har vi jo min lille Nattergal. Har I Lyst, Børn, saa kan vi straks prøve vort Kor her mellem de dejlige Kastanietræer.“

I et Øjeblik var hun omringet af en hel Børnesværm.

„Nu skal De høre dem, kære Luc,“ sagde Suzanne. „Det er Børnenes Lovsang til den opgaaende Sol, som modner Kornet.“

Halvhundrede Børn stod i et Øjeblik opstillede paa Græspletten. Og snart strømmede Sangens Toner klart og skønt fra de unge Læber. Det var intet kunstigt Nummer, men de enkle Ord og Melodien fik en særegen Ynde, naar de foredroges saaledes under aaben Himmel. Maurice Morfain og Germaine Yvonnot, der var Forsangere, havde yndige Stemmer, fine og skære som Sølvtoner, mens Korene lød som Fuglekvidder mellem grønne Grene.

Luc smilte henrykt, og Maurice kastede sig atter glædestraalende om Bedstefaderens Hals.

„Ja, det maa jeg sige, du synger virkelig som Skovens Nattergal, min Dreng. Vær du glad for den Sangens Gave, senere hen vil den hjælpe dig over mangen en mørk Time; naar du har Lyst at græde, skal du synge, saa glemmer du Sorgen.“

„Ja, det er netop mine Ord,“ udbrød Suzanne med bevæget Stemme. „Vi skal alle synge, hele Livet igennem, et Folk, der synger, faar Sundhed og Glæde i Eje. Og lad os saa faa Koret en Gang til, syng i Takt, jag ikke paa, vi har god Tid.“

Atter løftede Sangen sig mod den klare Himmel.

Luc og Suzanne begav sig nu til Værkstederne, hvor mange af Skolens Elever tilbragte deres Fritid med Høvl og Fil, ved Sytøj og Broderramme, mens andre gravede og lugede, saaede og

plantede i den tilstødende Have. De traf Josine i en stor Sal, med Symaskiner og Væverstole, hvor baade Drengene og Piger arbejdede under Sang og munter Tale.

„Hør bare, hvor de er glade,“ sagde Suzanne. „De kvidrer og synger altid, mine smaa Fugle.“

Josine var netop i Færd med at vise Clementine Bourron, en stor, sekstenaars Pige, hvordan hun skulde sy paa Maskine, mens den lille, niaarige Aline Boisselin stod ved Siden af hende med sit Sytøj i Haanden og ventede paa, at hun skulde lære hende at sy Eftersøm.

Luc lagde megen Vægt paa Haandarbejde, han vidste, at et lykkeligt Liv afhænger af en nyttig Anvendelse af alle Dagens Timer. Nu kom Søster til, og han dvælede et Øjeblik i den blomsterduftende Have mellem disse tre hengivne Kvinder, der saa trofast havde hjulpet ham at virkeliggøre hans skønne Drøm om Sandhed og Retfærdighed.

De talte sammen om Arbejdets Fordeling, undersøgte og vejede Planer for Fremtiden. De var alle overbeviste om, at den Trivsel og Ligevægt, der herskede paa Skolen, var en Frugt af det nye System, hvis Grundprincip var den Sætning, at der oprindeligt ingen daarlige Lidenskaber er i Mennesket, Lidenskab er tværtimod en mægtig Drivkraft, som det gælder om at udnytte paa en Maade, der kan blive til Held og Lykke for Individet og Samfundet.

„Det er alt sammen godt,“ sagde Luc, da de havde bestemt, hvorledes Dagen skulde anvendes. „Gaa I saa til eders Gerning, I behøver kun at følge Hjertets Stemme, saa finder I den rette Vej.“

Alle tre stod omkring ham som selve Personliggørelsen af den uendelige Kærlighed, han vilde sprede over Alverden. De tog hverandre ved Haanden, smilte til ham, og trods de hvide Haar straalte de alle af en mild Skønhed, som Aarene aldrig kunde forandre. Og da han gik bort, fulgte de ham længe med kærlige Blikke.

Paa Fabrikken var der sket Udvidelser overalt i Haller og Værksteder. Lys og Luft strømmede gennem de brede Vinduesaabninger ind i de høje Rum, friskt rindende Vand vaskede Cementgulvene og borttog Støvet, saa at dette Arbejdets Hjem, der før var smudsigt, mørkt og kvalmt, nu straalte af Renlighed og Orden. Under de klare Ruder bevægede Folkene sig omkring Maskinerne, der omtrent besørgede hele Arbejdet. De stod der i imponerende Rækker som en utrættelig, lydig Hær, altid rede til at yde Hjælp. Naar deres Staalarme var slidte, satte man

simpelthen nye paa, og de led ikke, de havde for en Del ophævet menneskelig Smerte, thi nu var Maskinen ikke længer en frygtet Konkurrent, der stjal Brødet fra Arbejderne ved at sætte Lønnen ned, nu var den en befriende Ven, der virkede til Gavn for Menneskene, mens de hvilte sig. Rundt om de trofaste Arbejdere stod nu kun Mekanikere, der passede paa, at Maskineriet virkede, som det skulde. Arbejdsdagen var aldrig mere end fire Timer lang, og ingen var mere end to Timer paa Post, saa afløstes han af en Kammerat og gik selv hen til en anden Gerning, enten paa Fabrikken eller Kontorerne. Da man næsten udelukkende benyttede Elektricitet som Drivkraft, var den frygtelige Larm og Tummel fra fordums Dage omtrent forstummet, man hørte kun Arbejdernes muntre Sang, den kvidrende Glæde, de havde lært allerede paa Skolebænken, og som fulgte dem hele Livet igennem. Folkene sang omkring de smukke, stilfærdige Maskiner, hvis Staal- og Messingarme straalte i Solskinnet og om Kap med Arbejderne syntes at prise det hæderfulde, frelsende Arbejdes Sejr.

I Puddlerhallen stod Luc stille og udvekslede nogle Ord med en høj, ung Fyr, der ganske alene passede en Ovn.

„Naa, hvordan gaar det, Adolf, er du fornøjet?“

„Ja, det er jeg rigtignok! Jeg er færdig her, saa saare Massen er smeltet, og det varer kun et Øjeblik.“

Adolf var en Søn af Auguste Laboque og Marthe Bourron. Han var Puddler som Bedstefaderen, men han havde ikke det frygteligt trættende Arbejde som denne, han behøvede ikke at røre og forme den glødende Masse, thi nu skete alt mekanisk — ja, et sindrigt Maskineri løftede den skinnende Ildkugle ud af Ovnen, lagde den paa en lille Kærre og førte den under den store Hammer, uden at en Haand rørtes.

„Jeg maa skynde mig,“ vedblev Adolf i en munter Tone, „for jeg har meget travlt i denne Tid med et Bord, og jeg maa hen paa Snedkerværkstedet et Par Timer for at faa det færdigt.“

Han var nemlig baade Snedker og Puddler, da han, som en Del af hans jævnaldrende havde lært flere Haandværk for ikke at sløves som Specialist. Denne Afveksling var en Hvile og en Glæde, som bestandig gav Arbejdet Nyhedens Interesse.

Allermest Glæde følte Luc, da han stod ved de nye Digelovne. Han følte sig saa usigelig langt borte fra „Afgrunden“s Helvede med de flammende og brølende Kratere, af hvilke elendige Arbejdere skulde løfte 100 Pund smeltet Metal op i stiv Arm. Her var alt lige saa lyst og renligt som i Puddlerhallen, her gjorde Maskinerne ligeledes det meste Arbejde, og her var flere Kvin-

der beskæftigede, da man havde lagt Mærke til, at de viste større Omhu og Nøjagtighed ved Pasningen af de elektriske Ovne.

Luc gik hen til en smuk, velvoksen Pige, Laura Fouchard, en Datter af Louis Fouchard og Juliane Dacheux, der stod ved Siden af et Apparat og med stor Opmærksomhed fulgte Fremgangsmaaden, idet hun nøje adlød de Vink, hun fik af den unge Mand, der passede Støbningen.

„God Morgen, Laura,“ sagde Luc, „De er da ikke træt?“

„Træt!“ gentog hun smilende. „Hvordan skulde jeg kunne blive træt af at dreje paa den lille Regulator. Det er bare Morskab.“

Nu traadte den unge Arbejder til. Det var Hippolyte Mitaine, Olympe Lenfants og Evariste Mitaines Søn, der sagdes at være forlovet med Laura Fouchard. Han sagde:

„Hvis Hr. Luc har Lyst at se paa Støbningen, saa er vi straks færdige.“

Og med disse Ord satte han Maskineriet i Gang. Let og stilfærdigt virkede det, de glødende Digler kom ud af Ovnen, Massen hældtes i Støbeformene, i fem Minutter var Arbejdet gjort, og uden at Arbejderne rørte en Haand, stod Ovnen færdig til at fyldes paa ny.

„Se saa, nu er det besørget,“ sagde Laura. „Naar jeg tænker paa de græsselige Historier, stakkels Bedstefar fortalte os, da vi var smaa, om flammende Ildsvælg og glødende Lavastrømme, som man maatte bakse med Dag og Nat! Maaske vidste han ikke rigtig, hvad han sagde, den Stakkel, men alle de gamle er da for Resten enige om, at vi har det anderledes godt end de.“

Lucs Ansigt blev alvorligt, mens hans Blik tilsløredes af Rørelsens Taarer.

„Ja, Børn, jeres Bedstefædre havde det haardt. Vi har slidt, for at I kunde blive lykkeligere end vi, lad mig nu se, at I ogsaa tager modigt fat paa jeres Gerning, saa at jeres Børn kan faa endnu bedre Dage.“

Og hermed vandrede Luc videre. Overalt mødte hans Øje den samme Orden og Renlighed, den samme Munterhed, det samme lette og morsomme Arbejde, der aldrig trættede Folkene, fordi Maskinerne ydede dem en saa mægtig Hjælp, og fordi der bestandig var Afveksling til Stede. Nu var Fabriksarbejderen ikke mere et overanstrengt Lastdyr, hans Kræfter og Evner fik Lov at udvikle sig under lykkelige Forhold. Og da Luc kom ind i Valseværket, stod han paa ny stille for at tale med Alexandre Feuillot.

„Jeg kommer lige fra Combettes,“ sagde han, „hvor jeg har

givet Fader en Haandsrækning ved Saaningen, jeg har arbejdet mine to Timer der, nu skal jeg være to Timer her, for vi har faaet en Bestilling paa Skinner, og der er nok Hastværk med den."

Alexandre var en Søn af Léon Feuillot og Eugénie Yvonnot. Han havde kunstneriske Anlæg og morede sig i sin Fritid med at lave Tegninger til Langes Værksteder. Et Øjeblik efter var han optagen af sit Arbejde ved Valsen, der tilvirkede Skinner, og Lucs Blik hvilte paa ham med et fornøjet Udtryk. Siden man var begyndt at anvende Elektricitet som Drivkraft, hørtes ikke mere den øredøvende Larm, Valsemaskinerne gik stille og glat, kun naar Skinnen kom ud og lagdes hen til Afkøling, lød en let Klirren. Det var Fredens gode Værk, der altid var i Gang, Skinner og atter Skinner, for at alle Nationer kunde smelte sammen til et stort Folk, for at hele Jorden kunde omspændes af et stort Jernvejsnet. Store Staalskibe — ikke afskyelige Krigsmaskiner, der udbredte Død og Ødelæggelse, hvor de fo'r frem, men Koffardskibe, der bragte de forskellige Landes Frembringelser fra Havn til Havn og øgede den store Menneskeslægts Rigdom. Der var Broer, Bjælker og Jernplader til vældige Monumenter, der var utallige Maskiner, som skulde skaane Arbejderne, baade Agerdyrkere og Haandværkere. Og Luc frydede sig over at se alt det Jern anvendt i Fredens Tjeneste, over alt det Staal, som Mennesket havde fravristet Jordens Indvolde, og som hidindtil kun var brugt til Vaaben i blodige Kampe.

Førend Luc gik hjem, vilde han endnu kaste et Blik paa de elektriske Ovne, der nu var traadt i Stedet for Morfains gamle Højovn. I det store, lyse Skur stod to unge Piger ved Apparaterne. Begge var henved tyve Aar, den ene lyshaaret og nydelig, det var Claudine, en Datter af Lucien Bonnaire og Louise Mazelle, mens den anden, en statelig, mørk Skønhed, hed Celine, og var Arsène Lenfants og Eulalie Laboques Datter. De nikkede venligt til Luc, men talte ikke, saa opmærksomme maatte de være, da Smeltningen netop var i fuld Gang, men saa saare det bevægelige Fortov med de ti skinnende, fulde Støbeforme var rullet af Sted, kom de ud og betragtede med smilende Miner en Flok Børn, der nysgerrigt kiggede ind i Skuret.

„Se, er I der! God Dag, lille Maurice, god Dag, Aline, god Dag, Ludovic! Har I fri fra Skole, siden I kommer her og besøger os?“

I Fritiden fik Skolebørnene Lov at løbe omkring, man vilde saaledes i Tide vænne dem til at se, hvorledes de forskellige Maskiner fungerede.

Den Eftermiddag kom Luc ind til Jordans, hvor han agtede at tilbringe en Timestid, inden Mørket faldt paa. I den lille Dagligstue, der vendte ud til Parken, sad Søster med Skolelærer Hermeline og Abbed Marle, mens Jordan, indhyllet i Tæpper som sædvanlig, laa paa Sofaen med et drømmende Blik fæstet paa Solen, som var ved at synke ned under Synskredsen. Den elskværdige Doktor Navarre savnedes; han var død efter nogle faa Timers Sygdom, død midt i Haven mellem sine højtelskede Roser, bedrøvet over ikke at leve længe nok til at se alle de Vidundere, Luc gjorde til Virkelighed, og som han selv næppe havde troet paa i Begyndelsen. Altsaa modtog Søster kun to af de gamle Venner, og det endda kun i Ny og Næ. Hermeline var nu halvfjerds; han havde taget sin Afsked og levede uhyre stille, men i stadig Ærgrelse over alt det, der foregik omkring ham. Han ærgrede sig desuden ogsaa over Abbed Marle, der efter hans Mening var alt for lunken; thi den gamle Præst lukkede sig inde i værdig Tavshed og bar stolt og stille den Sorg, med hver Dag at se sin Kirke blive tommere.

Netop som Luc tog Plads ved Siden af den blide, taalmodige Søster, var den gamle Skolemester i Færd med at skænde paa Præsten.

„Jamen, Abbed, naar jeg nu er enig med Dem, kunde De min Tro gerne hjælpe mig en Smule. De maa da indrømme, at det er oprørende saaledes at pleje Børns onde Lidenskaber, dem vi ansaa det for vor første Pligt som Opdragere at udrydde. Hvorledes kan man nogen Sinde faa disciplinerede Statsborgere ud af Børn, der opdrages og oplæres til kun at lytte til deres egne Tilbøjeligheder, det er jo det rene Anarki. Dersom fornuftige og sundt tænkende Mennesker som vi ikke redder Republikken, er det ude med den.“

I de senere Aar havde Hermeline uafbrudt talt om at frelse Republikken, raabt op om Anarkister og Socialister, og havde nu omsider sluttet sig til Abbed Marle, saa harmfuld var han over al den Frigørelse, der fuldbyrdedes omkring ham uden hans Medvirkning. Og han vedblev med hævet Røst:

„Jeg har tidt nok advaret Dem, Abbed. Deres Kirke bliver jævnet med Jorden, dersom De ikke forsvarer den. Skønt Deres Religion aldrig har været min, har jeg altid indset Nødvendigheden af en saadan for Folket, og jeg indrømmer, at Katolicismen er et ypperligt Redskab i en Regerings Hænder. Men I maa virkelig bruge dette Redskab, nu har I faaet de sande Republikanere paa jeres Parti, og vi kommer saamænd nok til Forstaaelse, naar vi har vundet Sejrr.“

Abbeden rystede paa Hovedet. Han tøvede med at svare, omsider svarede han langsomt og med dyb Sørgmodighed.

„Jeg opfylder min Pligt til det yderste. Jeg staar for Alteret hver Morgen, selv om min Kirke er tom, og anraaber Gud om at gøre et Mirakel, og han vil sikkert bønkhøre mig, hvis han i sin Visdom anser det for nødvendigt.“

Disse Ord ophidsede Hermeline endnu mere.

„Men De maa sandelig hjælpe Deres Gud. Det er jo ligefrem Fejghed at sidde med Hænderne i Skødet.“

Her mente Søster, hun burde skride ind, og med et mildt Smil sagde hun til de to slagne Mænd:

„Hvis vi endnu havde vor kære Doktor, vilde han sikkert bede Dem være lidt mindre enige, siden Deres Overensstemmelse lader til at gøre Dem begge saa bitre. Ak, kære gamle Venner, hvor kan I nænne at bedrøve mig med slige Udtalelser! Jeg tør selvfølgelig ikke haabe at omvende eder, men jeg synes nok, de Kendsgerninger, I begge ser, maatte vække en Smule Anerkendelse. I maa dog indrømme, at der er sket store Forandringer til det bedre her paa Egnen.“

Begge de to gamle Mænd nærede en stor Ærbødighed for Søsters blide og fuldkomne Karakter, ellers vilde de ikke have vist sig hos hende i dette Hjem, der var som selve Arnestedet i den nye Stad. Ja, de drev deres Hensynsfuldhed saa vidt, at de endogsaa taalte at være sammen med Luc, med den sejrrige Modstander, der for Resten aldrig triumferede ved Synet af den gamle Verdens smertefulde Dødskamp. Det var Myndighedsprincippets sidste Oprør mod Menneskets naturlige og sociale Frigørelse. De to Tyranner, den almægtige Stat og den almægtige Kirke, der saa længe havde ligget i Strid om Herredømmet over Folkene, var nu ved at slutte Overenskomst, da de saa Tvistens Æble rulle ud af Hænderne paa dem begge.

„Aa,“ udbrød Hermeline, „naar De opgiver Ævred, Abbed Marle, saa er alt forbi, og jeg kan lige saa godt som De sætte mig hen i min Krog og dø.“

Præsten rystede atter paa Hovedet uden at bryde den smertefulde Tavshed, i hvilken han nu for det meste var hensunken. Lidt efter erklærede han dog:

„Gud kan ikke overvindes, og fra ham alene maa Hjælpen komme.“

Aftenens Skygger bredte sig over Parken, det blev stedse mørkere i Søsters lille Dagligstue, hvor de to gamle Mænd nu sad ganske stille; de havde intet mere at sige. Omsider rejste Hermeline sig og sagde Farvel, og da Abbeden ogsaa forberedte sig

til at gaa, vilde Søster række ham den Sum, hun nu i 40 Aar ved hvert af hans Besøg plejede at fly ham til de fattige, men denne Gang nægtede Marle at tage mod Almissen.

„Tak, kære Veninde,“ sagde han, „behold Deres Penge, der er ingen fattige mere.“

Ak, hvor disse Ord frydede Lucs Øren. Der er ingen fattige mere! Hans Hjerter svulmede af Glæde og Stolthed. Ingen sultede og frøs mere i den By, hvor han havde set saa megen Elenighed, hvor Befolkningen led og sled i Mørke og Vankundighed, da han første Gang vandrede gennem Briasgade. Skulde de frygtelige Saar virkelig være lægte, skulde Skændsel og Forbrydelse være udslettede sammen med Fattigdom? Arbejdets Omordning efter Retfærdighedens Forskrifter havde allerede bragt mere Ligevægt i Forholdene. Naar Arbejdet bliver Folkets Hæder, Sundhed og Glæde, vil Fred og Broderkærlighed herske i et lykkeligt Samfund.

Jordan laa imidlertid ganske stille paa sin Sofa. Hans Blik svævede drømmende ud i Rummet, først da Præsten og Skolelæreren var borte, vaagnede han op, og uden at vende Øjnene bort fra den nedgaaende Sol, hvis Dalen han fulgte med Opmærksomhed, sagde han med tankefuld Betoning:

„Jeg ser aldrig Solen synke ned bag Synskredsen uden at gribes af en usigelig Sørgmodighed, en heftig Ængstelse. Tænk, om den ikke kom igen, om den aldrig mere skulde staa op og varme den kolde Jord med sine milde Straaler. Den er Fader, Skaber, Livsvækker, uden den vilde alt levende synke hen i Dødens Iskulde. Til den maa vi sætte al vor Lid, hele vort Fremtidshaab, thi dersom den svigtede os, var det ude med os alle, og Livet vilde udtørres.“

Luc smilte ved at høre disse Ord. Han vidste, at Jordan trods sine 75 Aar endnu stadig grundede paa nye Opfindelser, pønsede paa at fange Solvarmen i uhyre Beholdere, hvorfra den skulde kunne uddeles som den eneste store, evige Livskraft. Takket være hans første Opfindelse kunde han nu give den elektriske Drivkraft for næsten intet. Men den store, den absolutte Sejr vilde være at gøre Solen til Verdensmotor, at bruge dens Varme i Stedet for Kullets, at anvende som eneste Livsvækker selve det evige Livs Fader! Naar dette Spørgsmaal var løst, havde han naaet Maalet, og kunde med Ro sige Farvel til Livet.

„Vær kun rolig,“ sagde Luc muntert. „Solen staar saamænd nok op i Morgen, saa at De kan røve den hellige Ild, den guddommelige Flamme, der kan skabe evigt Liv hernede.“

Søster begyndte at ængstes over Aftenens Kølighed, der trængte ind i Stuen:

„Du fryser da vel ikke, kære Broder? Skal jeg lukke Vinduet?“

Men han rystede paa Hovedet og lod hende rette paa Tæpperne. Det var næsten et Vidunder, at han endnu levede trods sin Skrøbelighed, det saa ud, som var det hans uslukkelige Viljekraft, der holdt den ulmende Gnist vedlige, indtil han efter den lange Arbejdsdag kunde se sit store Værk fuldbyrdet og derpaa lukke sine Øjne. Søster puslede stadig om ham, saa at han endnu hver Dag kunde ofre to Timer og sysle med sine Studier. Og denne svagelige Skabning, som et Vindpust kunde dræbe, gjorde hver Dag nye Erobringer i Kraft af sin uovervindelige Ihærdighed.

„De bliver hundrede Aar, kære Ven!“ sagde Luc med et fornøjet Smil.

Nu lo Jordan med:

„Ja vist gør jeg det, dersom det er nødvendigt.“

Atter herskede der Stilhed i det hyggelige Rum, hvor de gamle Venner sad sammen og saa ud i det lune Tusmørke, der lidt efter lidt indhyllede Parkens brede Alléer i Skygge. Over de vide Plæner svævede et Drømmelys, mens de høje Træer svandt bort i blaalig Nat som lette, dirrende Luftsnyer. Det var de elskendes Time, og i la Crecheries Park vandrede Parrene uforstyrret om efter Dagens Gerning, under de gamle Ege, der vaagede over den frie Kærlighed, saa at den blev mild og kysk og standhaftig.

Lucs skarpe Blik genkendte flere af spadserende Par. Var det ikke Adolf Laboque og Germaine Yvonnot, som svævede derhenne under Løvtaget, fast sammenslyngede og med lette Fjed, der næppe traadte et Græsstraa ned? Og disse to, hvis Hoveder næsten berørte hinanden, det var jo Hippolyte Mitaine og Laura Fouchard, hist saa han Alexandre Feuillot og Clementine Bourron Arm i Arm, som om de aldrig kunde slippe hinanden. Og Lucs gamle Hjerter bankede i ungdommelig Rørelse ved Synet af sine egne Sønner: Charles, der trykkede den brunøjede Céline Lenfant til sit Hjerter, mens Jules drog den yndige Claudine Bonnaire med sig. Ak, de glade, unge Skabninger, Budbringerne fra den nyfødte Vaar, i hvis Sjæle den guddommelige Attraa var vakt, den Livets Fakkelt, der gaar fra Slægt til Slægt.

I dette Øjeblik fik de alle tre Øje paa en Skikkelse, der standsede foran Vinduet. Det var Suzanne, som i stor Uro søgte efter Luc, og som nu meddelte ham, at Boisgelin endnu ikke var

kommen hjem. Hun var yderst ængstelig, da han aldrig plejede at blive saa længe ude.

„De havde som sædvanlig Ret,“ sagde hun med let skælvende Stemme, „jeg burde have passet bedre paa ham, forstyrret som han er. Ak, den ulykkelige Mand, det gamle, forvildede Barn!“

Luc, der smittedes af hendes Uro, raadede hende til at gaa hjem.

„Han kan jo komme naar som helst, og det er bedst, at De tager mod ham. Imidlertid skal jeg lade vore Folk lede efter ham her i Parken og bringe Dem Besked snarest mulig.“

Han satte sig øjeblikkelig i Bevægelse, og gik gennem Parken for at begynde Søgningen ved Værkstederne, men han havde knap gjort nogle Hundrede Skridt, førend han hørte et forskrækket Udraab og saa et af de unge Par staa stille ved en lille Sø omgivet af Piletræer. Han syntes, det var Jules og Claudine og kaldte paa dem, men i Stedet for at svare, flygtede de begge som to opskræmte Fugle. Efter et Øjebliks Tøven slog han selv ind paa den smalle Sti gennem Krattet, men standsede snart, idet han selv skreg højt af Forfærdelse. Thi han stødte her mod et Legeme, som hang ned fra en Gren og spærrede ham Vejen.

Ved Stjernernes Skin genkendte han næsten øjeblikkelig Boisgelin. „Ak, den ulykkelige Mand! Det gamle, forstyrrede Barn!“ udbrød han, idet han uvilkaarlig gentog Suzannes Ord.

Hastig fik han tilkaldt to Mænd, der hjalp ham at skære den hængtes Legeme ned og lægge det paa Jorden. Men Liget var ganske koldt, Boisgelin maatte allerede have begaaet Selvmordet om Eftermiddagen, straks efter at han var set flygtende fra Værkstederne. Luc forstod straks, hvorledes det hele var gaaet til, thi ved Foden af Træet var der gravet et stort Hul, i hvilket den afsindige Mand sagtens havde villet skjule den uhyre Formue, som hans mange Arbejdere tjente til ham, og som han umulig kunde bestyre eller gemme i sit Hus. Luc saa, at Jorden var gennemfuret af Boisgelins Negle, men han var sagtens bleven fortvivlet over ikke at kunne komme langt nok ned, og havde saa besluttet at gøre Ende paa sine Lidelser, der blev ham uudholdelige.

Det var ikke den sidste Katastrofe, der betegnede det gamle, raadne Samfunds Opløsning. En Maaned efter Boisgelins Død styrtede Taget sammen i den gamle St. Vincents Kirke en solklar Morgenstund, netop mens Abbed Marle stod for Alteret og sagde Messen; han var ganske alene, kun Spurveene fløj ud og ind i det gamle Skib. Præsten havde længe anet, at dette vilde

ske, han vidste, at hans Kirke var ved at styrte sammen. Den skrev sig fra det sekstende Aarhundrede, var fin og skøn, men fuld af Revner og Sprækker. For fyrretyve Aar siden havde man restaureret Spiret, men af Mangel paa Penge maatte man opsætte at lægge Tagværket om, skønt Sparrerne allerede den Gang trængte svært til Eftersyn, og siden den Tid havde ingen bekymret sig om Kirken. Staten havde alt for mange Byrder, til at bryde sig om denne svindende Menigheds Tarv. Byen nægtede bestemt at give noget som helst Tilskud, da Gourier altid havde været Præstehader, saa at Marle selv havde maattet sætte sig i Bevægelse for at opdrive de nødvendige Midler til at forhindre, at hans Kirke en skøn Dag styrtede helt sammen over Hovedet paa ham. Men forgæves bankede han paa sine formuende Sognebørns Døre, hans Menighed tyndedes ud, dens Trosiver kølnedes. Saa længe den skønne Léonora Gourier var i Live, søgte hun saa vidt muligt at bøde paa Mandens Fritænkeri ved at støtte Abbeden, derefter hjalp Fru Mazelle ham, men hun var af Naturen paaholdende, og i Rædsel over at se sine Rentepenge svinde ind, lod hun ham snart i Stikken, saa at hans Menighed nu kun bestod af nogle fattige, gamle Koner.

I Kirken herskede Tomhed, og Marle blev med hver Dag mere ensom, i hans Skriftestol mødte ingen mere, han saa hver Dag, hvorledes Revnerne i Murene blev bredere og længere, det havde ikke været ham muligt at formaa Murerne til at foretage selv de allernødvendigste Reparationer, han indsaa, at han maatte lade Dødens Værk fuldbyrdes, og han ventede stille og taalmodigt, kom hver Morgen og sagde sin Messe, ene med sin forladte Gud, mens Taget slog Revner over Alteret.

Den Dag lagde Abbed Marle Mærke til, at en uhyre stor Sprække om Natten var kommen til Syne i Skibets Midterhvælvning. Skønt han var sikker paa, at den Katastrofe, han i Maaneder havde ventet, nu var overhængende, vilde han dog sige sin sidste Messe, og klædt i sit rigeste Skrud vandrede han med faste Skridt op til Alteret, hvor han snart stod høj og rank trods sin fremskredne Alder. Sin Tjeneste forrettede han alene, sagde de hellige Ord, gjorde foreskrevne Bevægelser, skønt der bag ved ham i Stedet for den troende Menighed, der fulgte ham, kun laa nogle gamle, sønderbrudte Bedestole, saa mugne og usle, som Havemøbler, der har tilbragt en Vinter under aaben Himmel. Ukrudt og Græs skød frem om Fodstykket af Pillerne, der var grønne af Mos. Alle Vinde suste gennem de sønderbrudte Ruder, ja gennem Indgangsdøren, hvis Hængsler var i Ulave, kunde Nabolagets Dyr komme ind i Kirken. Men denne klare Som-

merdag var det nærmest Solen, der trængte ind som Sejrrherre. Det var selve Livet, der erobrede denne tragiske Ruin, hvor en næsvis Spurveflok kvidrede, hvor den vilde Havre skød frem i Folderne af de gamle Helgenbilleders Stenkapper. Og over Alteret løftede sig endnu et forgyldt og malet Trækrucifiks med en bleg Kristus, paa hvis Legeme de sorte Bloddraaber randt som Taarer. Mens Abbed Marle læste Evangeliet, hørte han en stærk Knagen, mens Grus og Støv regnede ned fra Alteret; lidt senere knagede det paa ny, men denne Gang paa en uhyggelig skrattende Maade, og det forekom ham, som om selve Grunden under ham vaklede.

Saa samlede han sine sidste Kræfter, og idet han løftede Hostien højt over sit Hoved, bad han af hele sin Sjæl Gud gøre et Mirakel — det, han i saa mange Aar havde ventet og haabet paa, til Troens evige Sejr. Hvis det var Guds Vilje, da kunde han gøre sin Kirke ung og ny, styrke de faldende Piller, støtte de knagende Hvælvinger. Da var Murerne overflødige, Guds Almagt var nok, det underskønne Gudshus skulde straale med gyldne Kapeller, med brogede Ruder, med skinnende Marmor, mens en troende Menighed knælende sang Opstandelseshymnen i Skinnet af tusende Kerter, under Klokkeklang og Røgelsesduft. O, du almægtige, du evige Gud, rejs med et Ord dit hellige Hus, du alene kan genopbygge det og fylde det med troende, hvis du ikke vil knuses under Ruinerne!

Og i det Øjeblik, da Præsten løftede Kalken, kom ikke Miraklet, han bad om, men Tilintetgørelsen. Som under et Lynnedslag revnede Hvælvingen, Taget styrtede ned over Abbed Marle, mens ham med begge Hænder rakt mod Himlen i urokkelig Heltetro anraabte sin Gud. Et Tordenbrag lød over Pladsen, Murbrokker og Støv hvirvlede op som en Sky, mens Taarnet efter et Øjebliks Vaklen styrtede ned og rev Resten af Murene med i Faldet. Intet var tilbage af Kirken uden en uhyre Bunke Ruiner, blandt hvilke man end ikke kunde finde Abbedens Lig, baade det og det store Krucifiks syntes at være knust og forsvundet i den Lavine af Støv, som hobede sig op, hvor Højalteret havde staaet. Atter var en Religion død med den sidste Præst, der sagde den sidste Messe i den sidste Kirke. I flere Dage saas den gamle Hermeline at vandre rundt mellem Ruinerne, idet han talte højt med sig selv, som gamle Folk har for Vane, naar de pines af en Tvangstanke. Ingen kunde rigtig forstaa, hvad han mente, det lød, som om han stadig diskuterede med Abbeden, bebrejdede denne, at han ikke havde kunnet formaa sin Gud til at gøre det nødvendige Mirakel.

En Morgen fandt man ham liggende død i Sengen. Og senere

hen, da Kirkepladsen var bleven ryddet, anlagdes der en Have med smukke Træer og skyggefulde Gange mellem grønne Plæner med duftende Blomsterbede, hvor de unge Par spadserede som i la Crecheries Park. Den lykkelige Stad bredte sig stadig, Børn fødtes og voksede op til glade Mænd og Kvinder. Efter en munter Arbejdsdag udfoldede Roserne sig paa hver en Busk. Og i den yndige Have, hvor Støvet af en Jammerens og Dødens Religion sov, spirede nu Menneskeglæde frem i Livets frodigste Blomsterflor.

XIV.

I Løbet af de næste ti Aar blev Byen bygget færdig, og det nye Samfund, der var grundet paa Retfærdighed og Fred, ordnedes. Den tyvende Juni dette Aar, Dagen før en af de store Fester, der fejredes fire Gange om Aaret, havde Bonnaire et uventet Møde.

Bonnaire, der nu snart var fireogfirsindstyve Aar, levede som en Patriark, en Arbejdets Helt. Rank, stor og stærk, med det mægtige Hoved og en kraftig, sølvhvid Haarvækst, var han bestandig rørig og munter. Den gamle Revolutionsmand levede nu tilfreds og rolig i det nye Samfund, hvori han saa sine Børnebørn og Børnebørnsbørn vokse op under lykkelige Kaar. Han var en af de sidste Arbejdere, der havde været med i den store Kamp, en af Deltagerne i denne Arbejdets Omordning, der havde skaffet en retfærdig Fordeling af Rigdommen og samtidig givet Arbejderen Selvfølelse som Menneske og Borger. Gammel og hædret af alle var han stolt over i sit talrige Afkom at have bidraget til Sammensmeltningen af de fordums fjendtlige Samfundslag.

Den Aften vandrede Bonnaire i Mørkningen om ved Indgangen til Brias-Kløften. Støttet til en Stok foretog han ofte lange Ture, da det morede ham at se Omegnen og leve i de gamle Minder. Han var just kommen til det Sted, hvor „Afgrunden“ tidligere laa. Den var for længst forsvunden tilligemed Træbroen over Mionne, man havde nemlig overbygget omtrent hundrede Alen af Floden og anlagt en stor Boulevard over den. Hvilke Forandringer! Hvem vilde have genkendt den gamle, forbandede Fabriks sorte og sølede Grund i denne lyse og smukke Allé med de smilende Smaahuse langs Siderne. Og mens han stod der, blev han overrasket ved at se en anden gammel Mand sidde paa en Bænk. Det var et sandt Jammerens Billede, klædt i Pjalter, med et huløjet Ansigt og et magert Legeme, der rystede som i Feber.

„En fattig!“ udbrød han halvhøjt i stor Forundring.

Det var ganske vist en fattig, og det var Aaringer siden, man havde set en saadan her paa Egnen. Det var ogsaa tydeligt, at han ikke hørte til her. Sko og Klæder var hvide af Støv, og han maatte være sunken sammen af Udmattelse her ved Indgangen til Byen efter lange Dagmarcher. Hans Stok og tomme Pose var gledne ud af hans trætte Hænder og laa paa Jorden ved hans Fødder. Han saa sig om med et træt Udtryk og et tomt Blik, som et Menneske, der har opgivet sig selv og ikke ved, hvor han er.

Opfyldt af Medlidenhed gik Bonnaire hen til ham.

„Stakkels Mand,“ sagde han, „kan jeg ikke hjælpe Dem? De ser ud, som om De ikke kunde mere, og De er vist syg.“

Og da den fattige ikke svarede, men stadig saa sig forvildet om, tilføjede han:

„Er De ikke sulten, og trænger De ikke til at komme i Seng? Følg med mig, saa skal jeg sørge for Dem.“

Endelig bestemte den gamle, elendige Stakkel sig til at tale, og stammende sagde han ligesom til sig selv:

„Beauclair, Beauclair . . . er dette virkelig Beauclair?“

„Ja, vist er det Beauclair, De er i Beauclair, det er ganske vist,“ svarede den gamle Puddermester og smilte.

Men da han saa, at den fremmede stadig var overrasket og ligesom ikke vilde tro ham, gik det op for ham, hvad der var i Vejen.

„De har maaske kendt Beauclair i gamle Dage, og det er vel længe siden, at De har været her?“

„Ja, det er over halvtredsindstyve Aar siden,“ svarede han med dump Stemme.

„Ja, saa er det intet Under,“ udbrød Bonnaire og lo, „at De ikke kan finde Dem til Rette. Her er jo sket nogle Forandringer. Se nu her, paa dette Sted er „Afgrunden“ forsvunden, og dernede er hele det gamle, sure Beauclair bleven revet ned, og, som De ser, er det en hel ny By, der er bygget op. Naturligvis maa det ikke være let for Dem at finde Vej.“

Den fattige havde hørt efter og set derhen, hvor Bonnaire havde peget, men han rystede igen paa Hovedet og kunde ikke tro, det var sandt, hvad der blev sagt ham.

„Nej, vist nej, det er ikke Beauclair. Der er ganske vist Bleusbjergene og Briaskløften, og der henne ligger Roumagnesletten, men det er ogsaa alt, hvad der er tilbage. Disse Huse og Haver er ikke Beauclair, men maa høre til en anden rig By, som jeg aldrig har kendt. Jeg maa altsaa videre, jeg maa have taget fejl af Vejen.“

Han forsøgte at rejse sig, samlede sin Stok og sin Pose op og

saa nu for første Gang paa den Olding, der var saa forekommende og venlig imod ham. Men da han betragtede Bonnaire, tav han og blev forbavset staaende i Stedet for at gaa videre. Havde han maaske genkendt ham, skønt han ikke kunde huske Byen? og Bonnaire blev underlig til Mode ved det pludselige Liv, der kom over dette fremmede Ansigt, som han nu betragtede nøjere. Hvor havde han dog set disse lyse Øjne, der kunde flamme af Vildskab? Pludselig vakttes Erindringen hos ham, og nu var det ham, der skælvede; hele Fortiden levede op i ham ved det Skrig, han udstødte:

„Ragu!“

I halvtredsindstyve Aar havde man anset ham for død. Det Lig, som i lemlæstet og ukendelig Tilstand var blevet fundet i en Afgrund, var altsaa ikke ham. Han levede, store Gud, han levede og kom nu tilbage!

„Ragu? Er det dig, Ragu?“

Han havde allerede Stokken i Haanden og Tværsækken over Skulderen, men da han altsaa var kendt, hvorfor skulde han saa gaa videre, han havde dog maaske ikke taget fejl af Vejen.

„Ja vist er det mig, gamle Bonnaire, og da du, der er ti Aar ældre end jeg, lever endnu, hvorfor skulde jeg saa være død? Ganske vist er jeg noget medtaget og duer ikke meget.“

Derpaa tilføjede han paa sin gamle, haanske Maade:

„Naa, du giver mig altsaa dit Ord paa, at dette virkelig er Beauclair, denne store Have med de smukke Huse. Jeg er virkelig kommen dertil og maa nu se mig om efter et Gæstgiversted, hvor jeg kan faa Lov at ligge i en Krog i Stalden.“

Hvorfor var han mon kommen tilbage? Hvilke Planer var der i denne medtagne Hjerne, bag dette Ansigt, der bar Spor af saa mange Aars omflakkende og daarlige Liv. Bonnaire blev mer og mer urolig, han saa allerede i Tanken, hvorledes Ragu den første Dag vilde ødelægge Festen ved en eller anden Skandale. Han turde ikke udspørge ham, men han vilde have ham i sin Varetægt, og var desuden fuld af Medlidenhed over at træffe ham i en saa elendig Tilstand.

„Her er ingen Gæstgiverier, min gode Ragu, men kom du bare med mig, saa skal du faa saa meget at spise, som du vil, og en god Seng at sove i. Du kan jo saa sige mig, hvad det er, du vil, og jeg skal hjælpe dig, saavidt jeg kan.“

„Aa, hvad jeg vil kan jo være dig det samme,“ sagde Ragu i samme Tone, „saadan en gammel Stodder som jeg. Jeg vil besøge jer og se det Sted, hvor jeg er født. Jeg havde faaet den Idé, at

jeg ikke kunde dø i Fred, dersom jeg ikke kom herhen. Og det har jeg da Lov til, Vejene er da for alle.“

„Naturligvis.“

„Saa gav jeg mig da paa Vej, og det er Aaringer siden. Naar Benene er daarlige, og man ikke har en Skilling i Lommen, kommer man ikke hurtigt af Sted. Men, som du ser, til sidst naar man dog Maalet. Lad os nu komme hjem til dig, siden du som god Kammerat byder mig Husly.“

Det var begyndt at blive mørkt, og de kunde gaa gennem Beauclair, uden at nogen lagde Mærke til dem. Ragu var i stadig Forbavselse, han saa til højre og venstre, men kunde ikke kende noget igen, og da Bonnaire endelig standsede uden for et af de smaa, kønne Huse, der laa under en Gruppe prægtige Træer, udbrød han:

„Men har du da tjent dig en Formue? Er du bleven Storborger?“

Den gamle Puddermester brast i Latter.

„Nej, vist ikke nej, jeg er og har aldrig været andet end Arbejder. Men for saa vidt er det rigtigt, vi har alle tjent Formuer og er alle Storborgere.“

„En Arbejder er da ingen Borger.“ sagde Ragu, „og naar man stadig arbejder, har man vel heller ikke tjent sig en Formue.“

„Lad det nu være godt, min gode Ragu, jeg skal nok forklare dig det alt sammen, men kom indenfor.“

Bonnaire var for Øjeblikket alene i Huset, der tilhørte hans Barnebarn, Claudine, gift med Charles Froment. Det var allerede længe, siden den gamle Lunot var død, og hans Datter, Ragus Søster, „Arrigtoppen“, var død for et Aar siden. Da Ragu fik dette at vide, gjorde han kun en Haandbevægelse, der syntes at sige, at det jo ikke var andet, end hvad han maatte vente, naar man saa hen til den høje Alder. Naar man har været borte i halvtredsindstyve Aar, bliver man ikke forbavset over ikke at genfinde hele sin Familie.

„Vi er her hos mit Barnebarn, Claudine. Hun er Datter af min ældste Søn, Lucien, der blev gift med Louise Mazelle, Datter af de rige Mazelles, som du nok husker. Claudine er gift med Charles Froment, Søn af Herren paa la Crecherie. Men de er just rejst med deres Datter, et Pigebarn paa otte Aar, til en Tante i Formieries, og kommer først hjem i Morgen Aften.“

Og fornøjet tilføjede han:

„I de sidste Maaneder har jeg boet her hos Børnene, der vilde gøre mig Livet behageligt. Vi har Huset for os selv, spis og drik,

og derefter skal jeg lade dig faa en Seng at sove i. I Morgen kan vi saa tales ved om, hvad vi skal gøre."

Fortumlet hørte Ragu paa ham. Alle disse Navne, alle disse Ægteskaber og disse tre Slægtled, der drog forbi ham, overvældede ham. Han kunde ikke forstaa eller finde sig til Rette i disse Begivenheder, disse Ægteskaber og Fødsler. Han sagde intet, men spiste ivrigt af det kolde Kød og Frugterne, der var sat paa Bordet for ham i Spisestuen, som var stærkt oplyst af et elektrisk Blus. Følelsen af Velvære og den Velstand, som omgav ham, trykkede den gamle Landstryger, han syntes ældre og mere elendig, som han sad der med Hovedet bøjet over Tallerkenen og spiste, mens han kastede stjaalne Blikke om sig paa al den Lykke, som var gaaet forbi ham. Medens han saaledes sad uden at mæle et Ord, blev Bonnaire uhyggelig til Mode ved at se ham saa mørk og indesluttet; han tænkte paa de forunderlige Hændelser, Ragu maatte have oplevet i de halvhundrede Aar, han havde flakket om, og det undrede ham, at han virkelig endnu levede, saa elendig som han saa ud.

„Hvor kommer du egentlig fra?" spurgte han endelig.

„Allesteds fra!" svarede Ragu med en Bevægelse, der gik hele Horisonten rundt.

„Du maa have set mange Lande og Folk og Ting."

„Ja, jeg har set meget i Frankrig, Tyskland, England og Amerika. Jeg har fartet fra den ene Ende af Verden til den anden."

Før han gik til Ro, da han havde faaet sin Pibe tændt, fortalte han vidt og bredt om sin Tilværelse som vandrende Haandværker, altid paa Kant med Arbejdet, doven og Soldebroder, havde han tumlet fra det ene Værksted til det andet, ofte var han jaget bort og ofte selv rendt sin Vej. Aldrig havde han kunnet lægge en Skilling op. Og da Alderen kom, var det et Guds Under, at han ikke var død af Sult og Elendighed i en Landevejsgrøft. Indtil han var henved de tres, havde han arbejdet og endnu haft et og andet at gøre, men saa var han havnet paa et Hospital, var bleven udskreven og hurtigt kommen ind paa et andet, og i det hele havde han i de sidste femten Aar holdt Livet oppe uden egentlig at kunne sige hvorledes, ved rene Tilfældigheder. Nu tiggede han paa Landevejene, fik en Brødskorpe og sov paa lidt Halm, men han var ikke forandret, hverken hans dumpe Forbitrelse eller hans Misundelse og Lyst til at være Herre og nyde Livet havde fortaget sig.

„Men i alle de Lande, du er kommen igennem," sagde Bonnaire, „maa der jo være Omvæltninger. Jeg ved nok, at vi her

er gaaet hurtigt fremad, men der er dog Fremskridt hele Verden over.“

„Ja vist saa,“ sagde Ragu, „de slaas og laver om paa Samfundsordenen alle Vegne, men det har nu ikke forhindret mig i at være ved at krepere af Sult hvert Øjeblik.“

I Tyskland og England, og især i Amerika havde han været med til Strejke og frygtelige Folkeopløb. I alle de Lande, hvor Tilfældighederne havde drevet ham hen, havde han været Vidne til tragiske Begivenheder, set Kongedømmer styrte sammen og Republikker fødes i deres Sted, set Sammenslutningen med Nabo-folkene bringe Grænserne mellem Folkene til at forsvinde. Det var, som om Foraaret, naar Isen smelter, forsvinder og blotter den frugtbare Jord, hvor alting spirer, og som den store broderlige Sol i Løbet af nogle Dage dækker med Blomster. Utvivlsomt befandt hele Menneskeheden sig i en fremadskridende Bevægelse og var endelig i Gang med at grunde Lykkesamfundet. Nu, da Ragu var en gammel Landstryger og Tigger, gav han al deres Vrøvl om Retfærdighedens og Fredens Samfund en god Dag. Det kunde ikke give ham hans tyve Aar tilbage eller skaffe ham et Slot med Slaver, hvor han kunde ende sit Liv i Herrens Fryd og Glæde, ligesom de Konger, man læste om i Bøgerne. Og han spottede dem, der gjorde sig saa megen Umage, for at deres Børnebørnsbørn engang i det næste Aarhundrede kunde faa et lidt bedre Hus, som de nulevende kun kunde glæde sig ved i Drømme.

„Den Drøm er gaaet i Opfyldelse her,“ sagde Bonnaire roligt, „og det, du der siger, er ikke rigtigt. Huset er bygget, kønt og sundt og lyst, du skal faa at se i Morgen, at det er en Lykke at bo i det.“

Han forklarede derpaa, at der næste Dag skulde være en af de store Arbejderfester, der afholdtes den første Dag i hver Aars-tid. Næste Dag var det Sommerfesten; den skulde smykkes med et Væld af Blomster og Frugter, den Rigdom, der kom frem af den frugtbare Jord, skulde straale under den tindrende Junisol.

Ragu var igen bleven mørk og indesluttet, han blev bange for, at han endelig her i Beauclair skulde finde den gamle Historie om den sociale Lykke virkeliggjort. Skulde han virkelig efter at have gennemstrejft saa mange Lande, deltaget i saa mange Kampe i disse Lande, der stred for at føde Fremtidssamfundet, finde det fuldbaaret i sin egen Fødeby, fra hvilken han havde maattet flygte som Morder. Den Lykke, man saa ivrigt efterstræbte overalt, skulde altsaa findes her i hans Hjemstavn, og nu, da han kom hjem, skulde det altsaa kun være for at erfare, hvor lykkelige de andre var, mens han selv ikke mere havde noget at

haabe paa. Tanken om, at han saaledes havde forfejlet sit Liv, overvældede ham med en saadan Harm, at han ikke kunde sige et Ord, men han drak den Flaske Vin, Bonnaire havde stillet hen for ham. Og da hans Vært stod op for at vise ham hans Kammer og den store, rene Seng, fulgte han ham med slæbende Gang og ludende Hoved, som om han pintes af den broderlige Gæstfrihed her i det velhavende Hjem.

„Ja, sov nu godt, Kammerat. Vi ses igen i Morgen tidlig.“

„Ja, i Morgen, hvis da ikke denne Helvedes Verden gaar Pokker i Vold i Nat.“

Bonnaire gik ogsaa til Ro, men faldt ikke straks i Søvn. Han var urolig, thi han kunde ikke gætte, hvorfor Ragu i Grunden var kommen hjem igen. Ti Gange havde dette Spørgsmaal egentlig ligget ham paa Læberne, mens de talte sammen, og hver Gang havde han trængt det tilbage af Frygt for saaledes at afæske Ragu en farlig Forklaring; det bedste var vistnok at se Tiden an og lade Begivenhederne gaa deres Gang. Han var bange for, at denne elendige Landstryger, ophidset af gammelt Nag, bragt til Fortvivlelse af Elendighed, skulde gøre Skandale, fornærme Luc eller Josine, ja maaske gøre et nyt Mordforsøg. Derfor lovede han sig ikke at forlade den ubudne Gæst hele Dagen i Morgen, men følge ham som en Skygge, saa længe Festen stod paa. Han behøvede intet Paaskud for at handle saaledes, det var jo saa naturligt, at han viste Ragu omkring, og han haabede, at Synet af den Velstand og Virksomhed, la Crecherie rummede, maatte tage Modet fra den gamle Stodder og gøre ham det indlysende, at han var aldeles magtesløs overfor Luc. Med disse Tanker sov Bonnaire endelig ind, fast bestemt paa at levere denne sidste Kamp for alles Fred og Ro.

Den næste Morgen Klokken seks meldte skingrende Trompetfanfarer, at Festen skulde begynde. Solen stod allerede højt paa Himlen og kastede Straaler over en klar Junihimmel. Vinduerne i Beauclair aabnedes, muntre Hilsener udveksledes mellem de grønne Træer, man mærkede, at alle glædede sig til at fejre Arbejdets Fest, mens Trompeterne vedblev at lyde og vakte glade Barnestemmer overalt i de smaa Haver.

Bonnaire kom hastigt i Tøjjet og fandt Ragu oppe. Han havde taget sit Bad og iført sig de nette Klæder, Bonnaire den foregaaende Aften havde lagt frem paa en Stol. Ragu, der i Dag var nok saa frisk, viste sit gamle, spotske Ansigt og lod til at vilde gøre Nar ad alting, som han i gamle Dage plejede. Da han saa Bonnaire træde ind, spillede det gamle, ondsksfulde Smil om hans Læber.

„Naada, gamle, det er da et Satans Spektakel, de gør med deres Tudehorn! Det maa være generende for dem, der holder af at tage sig en Morgensøvn! Maa jeg spørge, om I hver Morgen støjer op paa den Maade her i Kasernen?“

Den gamle Puddlermester glædede sig over at se ham i det Lune. Han smilte nok saa fredsommeligt.

„Nej, nej, vist ej! Det er kun vor Morgenhilsen, naar vi skal more os. De andre Dage kan vi sove paa vort grønne Øre i Fred og Ro. Men naar man er glad og munter, staar man gerne tidlig op, kun de syge maa holde Sengen, og det er ikke for deres Fornøjelse.“

Det første Morgenmaaltid i den lyse, solbeskinne Spisestue var yndigt. Paa den snehvide Dug stod Mælk og Æg, Frugt tilligemed Brød, saa friskt og duftende, at man straks saa, at det var tilvirket med de bedste Maskiner til et rigt og lykkeligt Folk. Og den gamle Bonnaire vidste ikke det gode, han vilde gøre ved sin sølle Gæst, hans venlige Gæstfrihed fyldte hele Huset med uendelig Mildhed og Kærlighed.

De sad og talte sammen, mens de spiste. Som den foregaaende Aften undgik Bonnaire omhyggeligt at komme med Spørgsmaal, men han mærkede nok, at Ragu som alle Forbrydere kom tilbage til Aastedet for at se, hvorledes alt stod til, for at høre, hvad der her var foregaaet i alle disse Aar. Levede Josine endnu? Hvad tog hun sig for? Og Luc, der jo ikke var død, hvor var han, havde han taget hende hjem til sig? Hvad var der mon bleven af dem begge? Den mest brændende Nysgerrighed lyste i hans Øjne, men da han ikke saa meget som nævnte deres Navne, maatte Bonnaire nøjes med at tale i Almindelighed om alt, hvad der angik den nye Stad, og alle de Forbedringer, Lucs store Værk havde gennemført. Da han omsider tav, sagde Ragu:

„Ja, det kan alt sammen være meget godt. Men hvad nytter alle jeres Paafund? Den sande Lykke er dog intet at bestille, og du siger jo, at I arbejder. I er altsaa ikke fine Herrer. Saa meget kan jeg da forstaa. I er og bliver lønnede Arbejdere. Du har selv sadlet om, gamle, for i fordums Tid var du den første til at raabe: „Ned med Kapitalen!“

Bonnaire smilte fornøjet.

„Ja, det maa jeg indrømme. Jeg har virkelig nu en anden Mening. Jeg troede paa Nødvendigheden af en voldsom Omvæltning, der skulde give os hele Magten. Men man kan da ikke benægte de Kendsgerninger, man hver Dag har for sine Øjne. I disse Aar har jeg selv set saa mange Fremskridt, at jeg hver Dag kommer nærmere til Virkeliggørelsen af mine Ungdomsdrømme

om et retfærdigt og lykkeligt Samfund. Saa har jeg slaaet mig til Taals med Nutidens Erobringer, især da jeg er overbevist om, at Sejren er vis. Ja, jeg indrømmer dig, at der endnu er meget at gøre, og at vi endnu ikke har naaet den fuldkomne Frihed og Retfærdighed, som skal være Maalet for Menneskehedens Stræben. Men vi arbejder for, at vore Børnebørns Børn engang i Tiden maa kunne fuldbyrde, hvad vi har sat i Gang. Og nu," sluttede han i en munter Tone, „nu, da du er færdig med at spise, foreslaar jeg dig en Tur rundt i Byen, som du maa beundre i dens Festdragt. Jeg skaaner dig ikke, du skal og maa se hver en Krog."

Ragu, der ikke vilde give sig, trak paa Skuldrene og gentog de Ord, han ansaa for uigendrivelige:

„Ja, jeg skal gerne følge med dig, men hvordan du vender og drejer det, er I kun usle Stympere og ikke fine Herrer. Arbejdet er jeres Herre, og I er Slaver, som i gamle Dage."

For Døren holdt en lille, elektrisk Motorvogn til to Personer. Saadanne Køretøjer stod til alles Raadighed, og den gamle Puddlermester, der trods sin høje Alder havde bevaret et skarpt Syn og en fast Haand, lod sin Ledsager stige ind og satte sig ned ved Siden af ham.

„Du slaar vel Faconen af mig, naar du vælter med samt dit Maskineri?"

„Aa nej, vær du bare rolig. Vi to kender hinanden, jeg har i mange Aar været gode Venner med alle Slags elektriske Maskiner."

Det sagde han i en rørt og ærbødig Tone, som omtalte han en ny Guddom, en god Magt, der hjalp den nye Stand til Velstand og Glæde.

„Du vil møde den, hvorhen du vender dig, den store Kraft, uden hvilken vi aldrig vilde have gjort disse kæmpemæssige Fremskridt. Den driver udelukkende vore Maskiner, og vi har den ikke alene paa Værkstederne, men ogsaa i vore Huse, hvor enhver har fri Raadighed over den og kan benytte den. Vil vi have Lys, drejer vi bare paa en Knap, vil vi have Varme, bærer vi os ligedan ad. Overalt, i Marken, i Byen, i Gaderne, i de beskedneste Hjem, er den til Stede og arbejder stilfærdigt for os, det er Naturen, vi har tæmmet, Lynet, vi har underlagt os, saa at vi kan leve i Ro uden nogen Sinde at overanstrenges os."

Og Bonnaire smilte veltilfreds, mens Vognen rask og jævnt rullede af Sted. Førrend han viste Ragu om i Beauclair, vilde han køre ud til Combettes, for at han kunde se den pragtfulde Fællesdrift, der havde forvandlet Roumagne til et Frugtbarhedens Paradis.

Den Morgen skinnede Solen paa en Masse festklædte Mennesker, der under Sang og Latter, til Fods og til Vogns skyndte sig af Sted. Store Flokke kom fra de omliggende Landsbyer, unge Knøse og Piger i deres bedste Stads hilste i Forbigaaende den alderstegne Arbejder med venlige Ord. Og langs Vejen bredte sig de rige Agre som et bølgende Kornhav, der syntes aldrig at skulle faa Ende. Det var et herligt Syn, som maatte fryde hvert Øje. I Stedet for de usle Lodder, der udstykkede den magre, daarligt drevne, udpinte Jord i smalle Striber, var nu hele Sletten en eneste Ager, som blev gødet, pløjet og tilsaaet af kyndige Hænder, hvor Menneskers Samdrægtighed havde forstaaet at skabe en Frodighed, som gav det enige Folk en rig Høst. Naar Jorden ikke mere var god, blev den paa alle Maader forbedret ved hensigtsmæssig Behandling, Dyrkningen besørgedes af Maskiner, der skaanede Folkene, og som ved et Vidunder tryllede Korn og Grøntsager frem af den lydige Jord. Ja, der taltes endogsaa om, at man ved Hjælp af elektriske Strømme vilde forsøge at gøre sig til Herre over Skyerne, saa at man kunde faa Nedbør og Sol efter Høstens Behov. Efter at have erobret Jorden, vilde Mennesket ogsaa gøre sig til Herre over Himlen. Paa de store Festdage skulde den fejes ren og klar, saa at Solen kunde skinne som en dejlig, stor Lampe i en Balsal. I Dag, da man fejrede Arbejdets Fest, var Solen paa Pletten og kastede sine blændende Straaler over Vejene, der som lange, hvide Baand slyngede sig mellem de grønne, bølgende Agre.

„Der kan du se, gamle Ven,“ sagde Bonnaire, idet han pegede ud mod Synskredsen, „vi mangler ikke Korn her til Lands. Der er nok til os alle. Enhver faar det Brød, der tilkommer ham, fordi han lever.“

„Naa, saa I føder altsaa ogsaa dem, der ingenting bestiller?“ spurgte Ragu.

„Naturligvis gør vi det. Men her er det for Resten kun de syge og Krøblingene, der intet bestiller. Naar vi er raske, keder det os alt for meget at gaa og drive.“

Nu naaede de Combettes. Den smudsige og forfaldne Landsby eksisterede ikke mere, hvide, nette Huse laa langs med den fordums forpestede Aa, hvis Leje var udgravet og rensat, saa at Vandet nu, rent og klart, strømmede af Sted mellem Haver og grønne Enge. Den gamle Tvistens Aand var borte, nu havde Forsonlighed og sund Fornuft bragt Sundhed. Glæde og Velstand til Huse; det saa ud, som om hele Landsbyen smilte i det klare Solskin.

Paa Hjemvejen kom de forbi Herregaarden, hvis store Have

nu var et offentligt Anlæg, hvor unge Mødre trak frisk Luft, omgivet af glade, legende Børn. I den rummelige Bygning, der yderligere var udvidet, havde man indrettet et Hvilehjem for Barselkoner, som her kunde komme til Kræfter blandt Træer og Blomster. Det var en prægtig Ejendom, dette Slot, som Folket nu havde taget i Arv, og hvor det var som hjemme. Paa de vidtstrakte Plæner straalte duftende Blomstergrupper, og i de lange Alléer, hvor Jagtherrerne fordum suste af Sted i vild Galop, vandrede nu fredelige unge Mødre i lyse Kjoler med deres nyfødte Børn i smaa Barnevogne.

„Ja, hvad Fanden tror du, jeg bryder mig om Morskab og Behageligheder, som alle kan have?“ vrissede Ragu. „Der er ingen Stads ved det, som jeg ikke har for mig selv.“

Men Vognen rullede videre, og de kom tilbage til Beauclair. Byen lignede en uhyre stor Have, hvor Husene laa omgivet af Træer og Blomster.

Imidlertid kunde Ragu ikke med sin bedste Vilje undertrykke et overrasket Udbrud, der lokkede et Smil frem paa Bonnaires Ansigt:

„Aa ja, det er saamænd ikke let at kende Stedet igen. Vi er nu paa den gamle Raadhusplads, du husker nok det firkantede Torv, hvor de fire Hovedgader mandede ud. Men da den gamle Raadstue blev saa forfalden, rev vi baade den og Skolebygningen ned, og paa Grunden byggede vi disse Huse og et kemisk Laboratorium, hvor alle og enhver kan gøre Eksperimenter og studere. Saa skiftede de fire Gader ogsaa Karakter, de gamle Huse forsvandt, Træer plantedes, og du ser, at kun meget faa af de forhenværende Storborgeres Boliger er tilbage, de er nu beboede af vore Børn og Børnebørn, som har ægtet Efterkommerne af Beauclairs gamle Spidser.“

Ragu begyndte at finde sig til Rette, men Bonnaire maatte alligevel ofte komme med Oplysninger og Forklaringer. Underpræfektens Bolig var udvidet og omdannet til Bibliotek, og det nye Fængsel uden alt for megen Udgift forvandlet til en Badeanstalt, hvor Kilderne rislede overalt, Anlægget paa den sammenstyrtede Kirkes Grund prangede med skyggefulde Træer om den lille Sø, der havde dannet sig, netop hvor den gamle Kryptkirke før var.

Nu drejede Vognen ind i en bred, smuk Allé, og Ragu, der igen følte sig som i et fremmed Land, maatte spørge:

„Men hvor i al Verden er vi?“

„I den gamle Briasgade,“ lød Svaret. „Ja du, her er min Sandten foregaaet Forandringer. Ser du, al Smaahandel er jo

forbi, Butikkerne har de lidt efter lidt maattet lukke, de gamle frønnede Huse er borte, og de nye tager sig godt ud mellem blomstrende Hvidtjørn og Syrener. Der til højre har vi overbygget den stinkende Kloak, vi spadserer nu ovenpaa Claquin.“

„Ja, men hvis Claquin løber her, maa jo det gamle Beauclair have ligget derhenne, hvor de hvide Huse titter frem mellem Træerne,“ udbrød Ragu, der ikke kunde komme sig af sin Forbavselse.

Dette var altsaa det gamle Arbejderkvarter. Derhenne havde Tremaanegade ligget med sine væmmelige, mørke Huse, hvor en Vrimmel af usle Skabninger forgæves stred under Samfundets Uretfærdighed. Intet var tilbage af denne Kloak, af dette Slaveri, der var som en Kræftskade, alt aandede Sundhed og Glæde, fra hvert et Hjem lød muntre Stemmer, ud af hver en Dør strømmede glade Mennesker.

Bonnaire gottede sig over Ragus Forundring, mens han sagtnede Farten gennem denne Stads brede Gader, der i Dag tog sig endnu bedre ud end ellers, thi der flagedes overalt, og mange Huse var pyntede med brogede Tæpper og Blomsterkranse.

„Hvor skal dog alle de fine Folk hen?“ spurgte Ragu og pegede paa en broget Skare, som drog forbi med Sang og Klang.

„De skal more sig. I Dag er det Festdag, ingen er paa Arbejde, og der er overalt Musik og Dans. Se den Flok Børn derhenne! De skal i Cirkus, og de unge Piger hist skal paa Komedie — Teatre og Koncerter udgør en Del af Dagens Adspredelser, de tjener ogsaa til at give Folket Kundskab og Dannelse.“

Pludselig standsede han Vognen foran et Hus, hvis Beboere var ved at gaa ud.

„Har du Lyst til at bese et af vore nye Huse? Her bor just min Sønnesøn Felicien, og han kan godt vise os om.“

Felicien var en Søn af Severin Bonnaire, der havde ægtet Louise, „Min Blaa“ og Achille Gouriers Datter, selv var han for en fjorten Dages Tid siden bleven gift med Helene Jollivet, en Datter af André Jollivet og Pauline Froment. Men da Bonnaire begyndte at opremse dette lange Slægtregister, rystede Ragu arrigt paa Hovedet, han gad ikke bryde sit Hoved med alt det Vrøvl.

Det unge Ægtepar tog sig godt ud i det flunkende nye Hjem, hvor Velstand og Orden skabte Hygge i hver en Krog. I Stuerne var der pyntet op med store Rosenbuketter, for Resten saa det ud, som om der den Nat var faldet en Rosenregn over Byen — Gader og Huse, ja selv Tagene var fulde af duftende Roser. Felicien og Helene førte de to gamle omkring fra Stue til Stue og endte i

det rummelige, firkantede Værksted, hvor en elektrisk Motor stod. Den unge Mand var Metaldrejer for sin Fornøjelse, men kunde tre, fire andre Haandværk, foretrak at arbejde i sit Hjem, hvilket ogsaa var Tilfældet med flere af hans jævnaldrende, og for dem var den elektriske Drivkraft en uberegnelig Fordel, da de kunde faa den hjemme i Huset saavel som Kildevandet. Deres Arbejde udførtes nemt og renligt, hvert Hjem var et Familieværksted, hvor man arbejdede frit i den frie By.

„Ja, saa træffes vi vel i Aften, Børn?“ sagde Bonnaire ved Afskeden. „Spiser I ved vort Bord?“

„Nej, kære Bedstefader, denne Gang kan det aldeles ikke lade sig gøre. Vi har aftalt at sidde sammen med Bedstemo'r Morfain. Men efter Middagen kigger vi hen til jer.“

Ragu steg atter op i Vognen uden at mæle et Ord. Han havde holdt sig ganske tavs, mens de besaa Felicjens Hus, var kun et Øjeblik standset foran den elektriske Motor. Nu paatog han sig igen sin haanske Mine og sagde:

„Hør en Gang, gamle, du vil da vel ikke sige, det er fint saadan at have Maskiner sat op i Stadsstuen? Jeg indrømmer, at jeres Folk bor bedre end vi, at de har det hyggeligere inden Døre end vi andre Usselrygge, men det er alligevel kun Arbejdere, der maa slide i det for Penge. I gamle Dage var der da *nogle* lykkelige Mennesker til, nogle, der ikke lagde to Straa over Kors, mens de Fremskridt, I brovter af, bestaar i, at alle gaar i en Helvedes Trædemølle.“

Bonnaire trak paa Skuldrene ved dette Udbrud af den gamle, uforbederlige Lediggangens Tilbæder.

„Dersom du med „Slid“ mener at trække Vejret, spise, sove, leve, kort sagt — saa er vort Arbejde selvfølgelig ogsaa Slaveri. Siden du lever, maa du da arbejde, for du kan ikke leve en Time uden det. Men det kan vi ikke tale om. Nu maa vi hjem og faa en Bid Frokost, for vi skal i Eftermiddag bese de store Værksteder og Magasiner.“

Og efter Frokost tog de ud, denne Gang til Fods. De vandrede gennem hele Fabrikken, gennem de solbeskinnede Haller, hvor Staal og Messing paa de nye Maskiner skinnede som Juveler. Og om Morgenens havde de unge Knøse og Piger pyntet Maskinerne med Kranse af Grønt og Roser. De skulde da være med til Festen, disse vældige Arbejdersker, der lydigt og stilfærdigt skaanede Menneskearme. Og man kunde ikke tænke sig noget smukkere end disse mægtige Hamre, Presser og Høvle, de store Drejerbænke og Valser, der havde gjort selve Arbejdet til en Dans. Rundt om lød munter Sang, de unge sværmede om med

hverandre i Hænderne, en lang Kæde valsede gennem de lyse Haller og fyldte dem med Livsglæde.

Gnaven og tavs vandrede Ragu af Sted, men idet hans sløve Blik gled hen over de lyse Vægge og de nye Maskiner, der for en stor Del var ham ukendte, lyste et Glimt af Interesse op i hans spotske Ansigt. Det var især Puddlerovnene, som fængslede ham, han kunde knap forstaa, at alt virkelig her gjordes ganske mekanisk, at den elektriske Kraft nu var selve Sjælen i Arbejdet, der i hans Tid fortærede og brændte de elendige Stakler. Om-sider talte han:

„Javist, dette er virkelig godt, her er pænt og rummeligt, og det er bedre end vore væmmelige Huller, hvor vi stod som en Flok Svin ved Truget. Her er gjort store Fremskridt. Skade kun, at I endnu ikke har kunnet skaffe jeres Folk et hundrede Tusind Francs i Rentepenge.“

„Jamen, dem har vi jo akkurat,“ paastod Bonnaire. „Kom med, saa skal du se.“

Og saa førte han sin Kammerat til Magasinerne. Store Lader, vældige Sale, hvor Fabrikkens Frembringelser opbevaredes. Hvert Aar havde man maattet udvide dem, da man ikke havde Plads til Høsten — ja, man havde flere Gange maattet indstille Arbejdet af Frygt for Overproduktion. Og her, mere end andetsteds, følte man, hvilken uhyre Formue et Folk kan samle, naar alle Mellemænd, Lediggængere og Bedragere forsvinder, alle de, der for-dum levede af andres Arbejde uden selv at frembringe noget. En hel Nation, der arbejdede sine fire Timer om Dagen, ophobede saa uberegnelige Skatte, at enhver kunde faa alle sine Ønsker opfyldte, saa at Misundelse, Had og Forbrydelse var noget, man ikke mere kendte.

„Se, her er vor Formue, her kan vi tage, hvad vi vil, uden at aflægge Regnskab. Tror du ikke, at dette omtrent kan beløbe sig til for hundrede Tusind Francs Lykke? Ganske vist er den ene af os lige saa rig som den anden, og det siger du jo skulde være nok til at spolere din Fornøjelse, siden du kun kan nyde din Velstand med andres Elendighed for Øje. Men det har allenfals den Fordel, at ingen mere er bange for Tyve. Ingen risikerer at blive slaaet ihjel og udplyndret.“

Atter talte Bonnaire om et nyt System, der maaske vilde faa disse store Magasiner til at forsvinde, et System, der vilde blive en Følge af smaa Familieværksteder, og dette vilde da være et nyt Skridt hen imod den fuldstændige personlige Frihed.

Ragu lyttede til hans Ord. Synet af al denne Velstand, denne

Fred og Glæde var ved at gøre ham forstyrret, og da han ikke vidste, hvorledes han skulde skjule sin Ærgrelse, udbrød han:

„Naa, nu har jeg hørt det med. Du er jo bleven Anarkist.“

Bonnaire brast i Latter.

„Aa, gamle Kammerat, før var du vred, fordi jeg ikke mere er Kollektivist, nu siger du, jeg er Anarkist! Sagen er nemlig den, at vi slet ingen Ting behøver at være, siden vi har opnaaet den Retfærdighed, vi stræbte efter, og — siden vi taler om Anarkister — kom med, saa skal jeg vise dig noget morsomt.“

Med disse Ord gik han om bag de store Magasiner, ned ved Bleusesbjergenes Fod, der, hvor Lange i gamle Dage havde sin enkle Ovn, omgivet af et Stengærde, og hvor han levede uden at bekymre sig om Samfundets Love. Nu laa her en stor Fabrik, hvor der tilvirkedes Lervarer, Fajancer, glasserede Mur- og Tagsten, alle de smukt farvede Dekorationer, der gav Byen et lyst og kunstnerisk Præg. Thi Pottemager Lange havde omsider paa Lucs indtrængende Anmodning oprettet et ordentligt Værksted, hvor han lærte unge Mennesker sit Haandværk. Og da han saa, hvorledes Retfærdighed og Livsglæde spirede frem over Lucs store Værk, forstod han, at hans Drøm ogsaa kunde blive til Virkelighed, han kunde lade gyldne Aks, skinnende Valmuer og blaa Kornblomster vokse frem paa sine Kar, saa meget han lystede, han kunde faa Lov at pryde Husenes Forsider med alle de skønne Farver, der var hans Liv og Lyst. Det saa næsten ud, som om Byen byggedes, for at hans Aand kunde faa et ordentligt Virkefelt, thi at for-skønne frie, forædle Arbejderes Hjem var den bedste Livs-gering, Lange kunde tænke sig. Med hvert Aar, der gik, udvide-des hans kunstneriske Synskreds, han forærede pragtfulde Friser til de offentlige Bygninger, befolkede Anlægene med yndefulde Statuer og satte paa Torve og Pladser Springvand, der lignede store Buketter, fra hvilke det klare Vand rislede som en uudtømmelig Ungdomskilde. Og den Stab unge Kunstnere, han havde dannet i sit Billede, vandrede videre i Mesterens Fodspor, de trykkede Kunstens Skønhedsstempel paa det enkle Lerkar, som Byens Husmødre købte til Syltekrukker.

De traf Lange staaende i sin Dør, paa det øverste Trin af den Stentrappe, der førte ind til hans Værksted. Skønt han nu havde naaet en Alder af fem og halvfjerdsindstyve Aar, var den lille, tætte Skikkelse endnu rask og rørig, det rødblonde Haar og Skæg var bleven snehvidt, men Øjnene spillede under buskede Bryn med ungdommeligt Skælmeri. En Flok legende Børn trængte sig omkring Trappen, mens han uddelte Legetøj, som han havde for Vane, hver Gang der var Fest. Legetøjet havde han selv lavet,

det var smaa Lerfigurer, modellerede i Hast og brændte i Tusindvis, men alle morsomme og nydelige.

„Saa, saa, Børnlille, vær bare rolige, der er nok til jer alle sammen! . . . Se, du lille Krøltop, tag denne lille Pige, som trækker sine Strømper paa, og der, min unge Ven, der har du en Fyr, som kommer fra Skole, og du der med de brune Øjne, her er en Smed med Hammer og Tang.“

Lange raabte og lo om Kap med Børnene, der alle vilde have hans „Dukkebørn“.

„Naa, naa, ikke saa hidsige! I maa ikke slaa dem itu! De skal staa i jeres Stue og pynte op! De skal i Tide lære jer at forstaa jer paa rene Linier og smukke Former, for at I selv kan blive gode og kønne Mennesker!“

Thi det var nu hans Teori — et sundt og et broderligt Folk maatte have Skønhed. Alle Omgivelser maatte bære Skønhedens Præg, allermest de Redskaber og Husgeraad, man hver Dag brugte og stedse havde for Øje. Troen paa Kunstens Aristokrati var ganske forkastelig, den største, den menneskeligste, den mest fængslende Kunst var dog den, der rummede mest Liv. Naar Kunstværket blev tilgængeligt for alle, vilde det faa selve Skabningens uforlignelige Majestæt.

„Og der har I en Høstpige, der er en Vaskerkone, se her, min store Pige, se der, min lille Mand! Og saa er der ikke flere! I har hver sin! Lad mig nu se, I er rigtig artige og ikke glemmer at hilse jeres Forældre fra gamle Lange! Ak ja, smaa Lam, ak ja, mine Putter! Livet er smukt og godt at leve!“

Ubevægelig havde Ragu staaet og betragtet dette Optrin. Om-sider udbrød han:

„Aa, hør en Gang, du Eks-Anarkist, du har rent glemt at snakke om, hvordan du vilde sprænge hele Kommersen i Luften.“

Med et Sæt vendte Lange sig om og saa paa den gamle, som han ikke genkendte. Imidlertid blev han ikke vred, men smilte nok saa venligt:

„Det lader til, du er en gammel Bekendt, skønt jeg ikke mindes dit Navn eller dit Ansigt. Ja, det er ganske rigtigt, at jeg har haft stor Lyst til at sprænge hele Kommersen i Luften. Det har jeg tidt nok brølt op om, naar jeg spaaede Død og Fordærvelse for det raadne Samfund. Ja, jeg havde saamænd besluttet selv at stikke Ild paa Luntten. Men hvad skal man sige! Det gaar ikke altid, som man tror og spaar. Det gamle Beauclair har jo strakt Vaaben. Byen er udrænset, bygget op paa ny, og det vilde da være urimeligt at rive den ned, naar den i et og alt opfører sig, som jeg ønsker . . . Ikke sandt, Bonnaire, vi har sluttet Fred, Byen og jeg.“

Og med disse Ord trykkede Eks-Anarkisten den forhenværende Kollektivists Haand — de havde begge to rent glemt deres for-dums Skænderier.

„Og din „Barben“? Hvad er der bleven af hende? Du giftede dig vel med hende, da du havde omvendt dig?“

Langes Øjne fyldtes med Taarer. „Ak, det var mere end tyve Aar, siden hun var død i hans Arme, den høje, smukke Pige, han havde samlet op paa Landevejen, og som elskede ham med hele sin Sjæl lige til det sidste. Hun var bleven dræbt ved et Ulykkestilfælde, som ingen ret kunde forklare sig. Selv fortalte Lange, at en Eksplosion i en af Ovnene havde kastet en løsreven Jern-dør i Brystet paa „Barben“. Men Sandheden var sagtens, at den tapre Pige var død, mens hun hjalp ham ved Tilberedelsen af Sprængstoffer, med hvilke han fyldte sine meget omtalte Bomber, som han vilde lægge ved alle Beauclairs offentlige Bygninger. I Maaneder, ja Aar, sørgede han over Tabet af sin Elskede, selv nu, da hans Tilværelse var bleven lys og lykkelig, kunde han ikke glemme den blide, tillidsfulde Skabning, der havde skænket ham sin Kærligheds kongelige Gave, fordi han havde reddet hende fra Sult og Kulde.

Lange gik hastigt et Par Skridt hen imod Ragu:

„Du maa være et slet Menneske, siden du kan nænne at minde mig om min Sorg paa den Maade. Hvem er du, og hvad vil du her igen? Ved du ikke, at min elskede „Barben“ er borte, og at jeg hver evige Aften beder hende om Forladelse, fordi jeg vistnok har foraarsaget hendes Død? Mindet om hendes Godhed har gjort mig til et bedre Menneske, thi det forlader mig aldrig og giver mig altid kærlige, milde Raad. Men du er ond, jeg vil ikke kende dig eller vide dit Navn. Gaa bort fra os!“

Han var storslaaet af harmfuld Smerte. I det grove Hylster var denne Digtersjæl, der før hengav sig til mørke Drømme om Hævn, nu bleven idel Mildhed.

„Har du genkendt ham?“ spurgte Bonnaire ængsteligt. „Hvem er han? sig mig det!“

„Jeg vil ikke kende ham!“ gentog Lange med Vægt. „Jeg vil intet sige, men lad ham komme herfra, lad ham skynde sig herfra! Han passer kun daarligt her til os!“

Og Bonnaire, der følte sig overbevist om, at den gamle Pottemager havde genkendt den fremmede, trængte ikke videre ind paa ham, men drog sin gnavne Gæst med sig, da han helst vilde undgaa en pinlig Forklaring, og Ragu fulgte uden Indvendinger med. Alt, hvad han saa, alt, hvad han hørte, saarede og nagede ham, fyldte hans misundelige Sjæl med en grænseløs Bitterhed

og unyttig Fortrydelse. Midt i al denne Menneskeglæde vaklede Grunden under ham, thi han følte, at han aldrig vilde faa Lod eller Del i den.

Men det var især Aftenens Festligheder, der overvældede ham. Paa denne Sommerens første Dag var det gammel Skik, at hver Familie dækkede sit Bord uden for Huset, saa at man sad paa Gaden. Det var som hele Stadens Fællesmaaltid, man drak og spiste for alles Øjne, og efterhaanden smeltede de forskellige Selskaber sammen — det hele blev en eneste stor Familie.

Ved Syvtiden, mens Solen endnu skinnede klart, blev Bordene dækkede og pyntede med Roser. De hvide Duge, det brogede Porcellæn og Fajance, de skinnende Glas og det blanke Sølvstøj — alting straalte i den nedgaaende Sols Purpurglans. Og Bonnaire vilde endelig have, at Ragu skulde sidde ved hans Bord, hos hans Sønnedatter Claudine, der var gift med Lucs Søn, Charles Froment.

„Jeg bringer jer en Gæst, kære Børn!“ sagde han og nævnte ikke noget Navn. „Han er en fremmed, han er en Ven.“

Og de svarede straks:

„Han skal være velkommen.“

Bonnaire satte Ragu ved Siden af sig. Men Bordet var langt: fire Slægtled spiste sammen. Først var der Sønnen Lucien med Louise Mazelle, som begge var over halvtreds; der var Claudine og hendes Mand, og desuden den otteaarige Datter Alice, en yndig, lille Pige. Og han forklarede Ragu, at hans øvrige Børn, Antionette, Zoé og Severin, havde modtaget Indbydelser til at spise med deres Børn, da Bonnaires Bord ellers blev alt for stort.

Ragu betragtede især Louise Mazelle, der endnu saa godt ud med det fine, smalle Ansigt, og han kunde ikke komme sig af Forbavselse over at se, hvor ømt og kærligt denne Storborgerdatter behandlede sin Mand, der dog kun var en elendig Fabriksarbejders Barn.

„Er Mazelles da døde?“

„Ja, af Skræk for at miste deres Kapital ved en uhyre Nedgang i Værdipapirerne. Manden døde først, og Konen fulgte snart efter. Hun var saa elendig, at hun endogsaa glemte at pleje sin indbildte Sygdom, hun turde knap vove sig udenfor en Dør af Skræk for at blive slaaet ihjel paa et Gadehjørne; efter hendes Mening var det forbi med al Sikkerhed, siden man havde rørt ved deres Rentepenge. Forgæves tilbød Datteren hende sit Hjem, hun kunde ikke udholde Tanken om at spise Naadsensbrød, og en Morgen fandt man hende liggende død — et Slagtilfælde havde ramt hende, som hun sad og studerede sine Obligationer, der ikke

mere repræsenterede nogen Værdi. Stakkels Mennesker, de gik bort uden at komme til Forstaaelse af det, der foregik omkring dem — forstyrrede, ødelagte og fulde af Bitterhed mod en Verden, hvis Fremskridt de ikke fattede.“

Ragu rystede paa Hovedet. Han havde ingen Ynk med Storbørgerne, skønt han var enig med Mazelles i at finde, der var vendt op og ned paa Verden, naar Lediggang var bandlyst. Og hans Blik gled hen over det glade Festmaaltid, hvor den muntre Stemning kun virkede nedtrykkende paa ham. Han ærgrede sig over at se alle Kvinderne saa pyntede, thi de bar smukke, lyse Silkekjoler, og i deres Haar straalte Rubiner, Safirer og Smaragder. Selve Maaltidet var udmærket vel tillavet og bestod af enkle Retter, mest Grønsager og Frugt, serveret paa Sølvfade.

Snart hørtes Sang fra alle Bordene. Solen sank ned i Synskredsen, og netop som man hilste dens Nedgang, genlød Luften af Vingeslag og Fuglekvidder, mens en Sværm af Rødkælke, Bogfinker, Gærdesangere, ja Spurve slog ned paa Bordet, inden de gik til Ro i deres Reder mellem de grønne Grene. De kom alle Vegne fra og tog uden Frygt Brødsmuler fra Børnenes Hænder. Siden Beauclair var bleven en Fredens og Samdrægtighedens By vidste de smaa Sangere godt, at de ikke behøvede at være bange for Doner eller Skud, de hørte til Familien, og i hver Have boede de som Gæster, der kom og fik deres Del af Maaltiderne.

„Aa, der har vi jo vore smaa Venner!“ udbrød Bonnaire. „Hvor de snakker! De ved nok, der er Fest i Dag! Alice, skynd dig og giv dem Brødkrummer!“

Og Ragus mørke Blik fulgte Fuglene, der fra alle Sider kom flagrende paa de lette Vinger, der skinnede i Solens sidste Straaler. Og den fjerede Sværm oplivede hele Selskabet, der morede sig over alle de smaabitte Ben, som trippede om mellem Kirsebær og Roser. Intet af alt, hvad Ragu i Dagens Løb havde set, kunde give ham en bedre Forestilling om den Fred og Lykke, man nød her i Byen.

Han rejste sig op og sagde til Bonnaire:

„Jeg kvæles, trænger til at røre mig. Og desuden har jeg Lyst til at se mere — jeg vil se alle Bordene, *alle* Gæsterne.“

Bonnaire forstod ham godt, forstod, at han brændte af Nysgerrighed efter at se Josine og Luc, skønt deres Navne ikke var komne over hans Læber, og da Bonnaire stedse mente, man burde undgaa enhver Forklaring, svarede han straks:

„Ja, det er rigtigt. Jeg gaar med og viser dig alle Bordene, viser dig, hvem der sidder ved dem.“

Det første Bord, de kom til, var Morfains. Pillemand sad for

Bordenden med sin Hustru Honorine Caffiaux; begge var hvidhaarede; desuden var der deres Søn Raymond og hans Kone Therese Froment tilligemed deres ældste Søn Maurice Morfain, som allerede var en velvoksen Knøs paa 19 Aar. Lige overfor sad „Min Blaa“, Achille Gouriers Enke, hvis skønne, dybe Øjne trods de 70 Aar endnu straalte med uformindsket Glans. Hun kunde snart blive Oldemoder, thi hendes Datters, Léonie Bonnaires Søn Felicien var for nylig bleven gift med Helene, Pauline Froments og André Jollivets Datter.

Bonnaire hilstes med glade Udbrud, mens Ragu, der ikke kunde hitte Rede i dette indviklede Familieskab, bad sin Vært, om han ikke nok vilde vise ham de to af Lucs Døtre, som sad ved dette Bord. Saa mindede Synet af „Min Blaa“ ham om Borgmester Gourier og Underpræfekt Chatelard; han spurgte, hvad der var bleven af de to Venner, og hørte nu, at de havde været uadskillige i Døden som i Livet, og at den fælles Sorg over den skønne Leonoras Død havde knyttet dem endnu fastere sammen. Gourier var først gaaet bort; han havde kun med Besvær vænnet sig til alle disse Forandringer, ofte løftede han Armene mod Himlen i Forargelse over alt det nye, der voksede op omkring ham, han talte med Gammelmandsvemod om de svundne Tider, ja han, der alle sine Dage havde raset mod Præsterne, endte med at savne den katolske Kirke, dens Røgelse og Klokkeklang, dens hvidklædte Konfirmander. Chatelard derimod sov ind uden at skifte Mening, han var og blev en stilfærdig Anarkist, der levede og døde, som det passede ham, roligt og glemt i den lille Ravnekrog, der aldrig skænkede ham en Tanke. Men saaledes var det ikke gaaet med den anden Øvrighedsperson, Assessor Gaume. Han havde levet, til han blev to og firs hos sin Dattersøn André Jollivet. Da man havde nedlagt Fængslet og Domstolen, havde han følt sig befriet for den Mare, der havde ødelagt hans Tilværelse, thi hvor var det muligt, at et Menneske kunde paatage sig det Hverv bestandig at finde Sandheden, bestandig at være en retfærdig Dommer? Nu var man omsider naaet til det Maal, han havde drømt om, nu stod Retfærdigheden ikke mere med Bind for Øjnene og Sværd i Haanden, nu fik hver fri Mand, hvad der tilkom ham, i et frit og broderligt Samfund. Og den Morgen, da han døde, sendte han Bud efter en forhenværende Krybskytte, som han fordem havde idømt en haard Straf, fordi han havde dræbt en Gendarm, efter at han havde faaet et Sabelhug af denne. Den gamle Dommer vovede højt og lydeligt at udtale den Anger og den Tvivl, der havde gjort hans Liv til et Helvede. Han sagde, hvad han hidtil havde fortiet, raabte højt om Lovens Forbrydelser, talte om alle de Under-

trykkelsens og Hadets Vaaben, han havde maattet svinge, om al den Fordærvlighedens Sæd, der var modnet i Trældommens lange Aar.

„Men,“ sagde Ragu, „saa er altsaa den Felicien og den Helene, vi besøgte i Morges, Børnebørn af Froments, Morfains, Jollivets og Gaumes? Er det muligt, at disse Arvefjender virkelig har sluttet sig sammen og lever i Fred nu?“

„Ja, saaledes er det,“ svarede Bonnaire med stor Ro. „Vi er alle forsonede, og Slægten vokser sig stor og skøn, som du selv kan se.“

Ved det næste Bord ventede der Ragu nye Overraskelser, ny Bitterhed. Her sad hans gamle Kammerat Bourron, hans Svirebroder, der var saa let at lokke til alskens Daarlighed og Dovenskab. Bourron var frelst, Bourron var en lykkelig Mand, mens *han* alene gik om som en hjemløs Stodder. Trods sin høje Alder tronede Bourron ved Siden af sin evigglade Babette, der end ikke tænkte paa at undre sig over den Lykke, hun havde naaet. Hun havde jo bestandig troet, at alting vilde faa en god Ende.

Omkring de to gamle sad en vrimlende talrig Familie. Der var først deres ældste, Bertha, som havde ægtet Auguste Laboque, og deres Søn Adolf, gift med Germaine, Zoé Bonnaires og Nicolas Yvonnots Datter. Saa kom Sebastien og Agathe Fouchard, samt deres Datter Clementine, gift med Alexandre Feuillot, Søn af Léon Feuillot og Eugenie Yvonnot. To Smaapiger paa fem Aar, Suzanne Laboque og Amalie Feuillot, repræsenterede det fjerde Slægtled. Desuden saas her ved Bordet Louis Fouchard og Juliane Dacheux med en Datter, Laura, og Evariste Mitaine med Olympe Lenfant, samt Sønnen Hippolyte, der var gift med Laura Fouchard og allerede havde en Søn paa otte Aar. I hele Beauclair var der ikke et Bord mere jublende og fornøjet end Bourrons, som ved Giftermaal var forenet med Bonnaires, Yvonnots, Fouchards, Feuillots, Dacheux' og Mitaines!

Bonnaire meddelte Ragu, at Fouchard og hans hylevorne Natalie var døde uden rigtig at have fattet, hvad der foregik omkring dem, hvorimod den gamle Forpagter Feuillot havde lukket sine Øjne i stolt Glæde over at have vundet Sejr og set det vældige Gods dyrket, som han vilde — i Fællesskab. Efter Dacheux' og Laboques var den kønne og gode Madam Mitaine ogsaa gaaet til sine Fædre, mild og fornøjet til det sidste Aandedræt.

Ragu hørte adspredt paa sin Vært. Han kunde ikke faa Øjnene fra Bourron.

„Men han ser jo rigtig godt ud, den gamle Fyr,“ mumlede han, „og hans Babette, hun smiler stadig op til begge Øren.“

Han mindedes, hvordan han og Bourron i gamle Dage soldede og drak hos Caffiaux, mens de skældte ud paa Principalen og dinglede hjem døddrukne. Han mindedes sit lange, usle Liv, de halvhundrede Aar, der havde slæbt sig hen, mens han drev fra det ene Værksted til det andet. Nu kom han hjem og traf alt forandret, saa sin Kammerat, der var halvvejs forfalden, frelst og lykkelig, mens han sad som en Tigger. I dette Øjeblik skete noget, som bragte ham helt ud af Koncepterne. Den lille Simonne Laboque greb med sine smaa, buttede Fingre en Haandfuld Roser og dryssede Bladene ned over Oldefaderens hvide Hoved.

„Se, lille Oldefader, du skal pyntes! Se, der har du Roser — i Haaret, i Ørene, paa Næsen, overalt! Det klæder dig saa godt! God Fornøjelse, søde Oldefader, god Fornøjelse!“

Alle lo og jublede. Men Ragu flygtede, idet han trak Bonnaire med sig. Han rystede over hele Legemet, var ved at segne om. Og da de var komne lidt bort fra det glade Selskab, mumlede han med brudt Stemme:

„Hør, nu maa det ud! Jeg er jo kun kommet, for at faa dem at se! . . . Hvor er de! Vis mig dem!“

Han talte om Luc og Josine. Men da Bonnaire tøvede med at svare, vedblev han:

„Du trækker mig om i et væk! Jeg lader, som om det morer mig, og dog er de ikke ude af mine Tanker, thi kun for deres Skyld er jeg vendt tilbage, træt og ussel som jeg er! Jeg har hørt, at jeg ikke fik ham dræbt, og de lever jo begge to, ikke sandt? De har mange Børn, de er lykkelige og stolte over deres Sejr!“

Bonnaire tænkte sig om. Af Frygt for Skandale og Spektakler havde han gjort alt muligt for at opsætte dette Møde, som dog ikke kunde undgaas. Hans Plan var dog vist lykkedes nu, han mærkede jo godt, hvor modløs og afmægtig den gamle Stodder følte sig her mellem alle disse lykkelige Mennesker. Derfor svarede han omsider med klar og rolig Stemme:

„Du ønsker at se dem, gamle Kammerat! Nuvel, saa skal jeg vise dig dem, og du har ganske Ret, de er glade og stolte begge to.“

Lucs Bord stod netop ved Siden af Bourrons. Han sad med Josine paa højre Haand, Søster og Jordan til venstre, Suzanne lige overfor. Ved hendes Side var Nise og Nanet, de lyse Øjne og de lyse Krøller var blegede af Alder, thi de var Bedsteforældre nu. Rundt om sad Fromentslægten: Hilaire, den ældste, gift med Nanets Datter Colette, samt deres Datter, den femtenaarige Mariette, desuden var der Ludovic, Paul Boisgelins og Antoinette Bonnaires Søn, som var forlovet med Mariette og nu tilhviskede hende kærlige Ord. Saa kom Julius, Lucs yngste Søn, og hans Hu-

stru, Celine, Arsene Lenfants og Eulalie Laboques Datter med deres Søn Richard, en dejlig Dreng paa seks Aar, der var Lucs Øjsten. Ved dette lange Bord fandtes altsaa Efterkommerne af Froments, Boisgelins, Bonnaires, Lenfants og Laboques — Haandværkerstanden, Handelsstanden og Landbruget, der havde grundet den ny By, smeltede her sammen i Fred og Glæde.

I det Øjeblik, da Ragu traadte nærmere, kastede den nedgaaende Sol sit gyldne Purpurlys over Bordet, skinnede paa Roser, Glas og Sølvstøjtøj, paa de lyse Silkekjoler og Juvelerne, der straalte i Kvindernes Haar. Men skønnest og mest rørende var det dog at se paa de smaa Sangfugles Sværm, der flagrede om mellem Gæsterne, saa at Fjerene som varm Sne dalede ned over den blomsterstrøede Dug. Børnene strakte Hænderne ud, tog Fuglene, kærtegnede dem og lod dem igen flyve. Den Tillidsfuldhed, Rødkælkene og Bogfinkerne viste, var yndig at skue, thi den fejrede Freden, som nu herskede mellem alle Skabninger.

„Aa, Bedstefar Luc,“ udbrød nu Richard, „se dog den Gærdesmutte, der drikker af Bedstemor Josines Glas.“

Taarerne steg Luc i Øjnene; han tog Glasset, der var fuldt af det klare, rene Kildevand fra Bleusesbjergene, løftede det og sagde:

„Josine, lad os alle drikke et Glas og ønske Held og Lykke over vor By!“

Og da Josine med et ømt, forelsket Blik til Luc smilende havde drukket, vedblev han:

„Held og Glæde over vor lykkelige By, hvis Fest i Dag fejres af gamle og unge, smaa og store! Gid den stedse maa udvide sig og vokse i Frihed og Skønhed, gid den maa kunne lære hele Verden, hvordan man skal leve i Fred og Enighed!“

Som han stod der, belyst af Solens Purpurskær, var han vidunderlig dejlig, saa ungdommelig, saa tillidsfuld, saa stærk og begejstret. Uden Hovmod udtalte han i enkle Ord sin Glæde over at se sit Værk fuldendt. Han var jo Skaberen, Grundlæggeren, Faderen, og dette Folk, der under Munterhed og Jubel fejrede Arbejdets Sejr i den frodige Skærsommer, var hans Folk, hans Slægt, hans stadigt voksende Familie. Og mod den klare Aftenhimmel steg nu et Glædesraab, der rullede fra Bord til Bord hele Byen igennem.

Med løftede Glas drak alle Lucs og Josines Skaal, han var jo en Arbejdets Helt, hun den genløste, hæderkronede Hustru og Moder, for at frelse hende fra Undergang havde han frelst en Verden ud af Elendighedens og Uretfærdighedens Lænker. Det var et stolt Øjeblik for Jubelparret, som med taarefyldte Øjne saa

ud over Mængden og nød den inderlige Taknemlighed, der straalte ud af hvert Ansigt, og gav dem Løn for deres Virken i den evige, guddommelige Kærligheds Tjeneste.

Men skælvende og bleg bøjede Ragu Hovedet under denne Begejstringens Storm. Han kunde ikke taale den Skønheds og Godheds Glans, der omstraalte Luc og hans Hustru. Han trak sig tilbage, vaklede og skulde netop fly, da Luc, som havde faaet Øje paa ham, henvendte sig til Bonnaire:

„Aa, gamle Ven, kom nærmere. Jeg savnede dit gode Ansigt i dette glade Øjeblik. Du har været min højre Haand, min trofaste Staldbroder og Hjælper, og naar jeg fortjener Tak, maa du hjælpe mig at modtage den. Sig mig, hvem er den Olding, der staar ved din Side?“

„Det er en fremmed.“

„En fremmed! Lad ham dog komme og bryde Høstens Brød, drikke et Glas af vore Kilder med os! Vor By er et gæstfrit Sted, her er Fred for alle! ... Josine, gør Plads for denne ukendte Ven! ... Kom, sæt Dem mellem min Hustru og mig, thi vi vil ære alle vore ukendte Brødre fra de fremmede Stæder.“

Ragu saa aldeles bestyrtet ud og traadte endnu et Skridt tilbage.

„Nej, nej, det er umuligt!“

„Hvorfor?“ spurgte Luc mildt. „Dersom De kommer langvejs fra, dersom De er træt, skal De her finde Hvile og Ro. Vi spørger ikke om Deres Navn eller Fortid. Her, hvor Broderkærligheden sidder i Højsædet, er der Tilgivelse og Glemsel ... Kære Hustru, kære Josine, sig ham dog ogsaa nogle Trøstens Ord, de lyder altid mere overbevisende fra dine Læber! Tal til ham, siden det lader til, at jeg skræmmer ham.“

Og nu tog Josine til Orde:

„Træd nærmere, Ven, kom og drik med os! Drik paa vor Sundhed og paa Deres egen! De skal dele vor Glæde med os! Her i Beauclair har vi for Skik at give hverandre Fredskysset, der udsletter al Brøde. Tag vort Glas og drik med os.“

Men Ragu blegnede og skælvede, som om han havde begaaet Helligbrøde.

„Nej, nej! Dette er umuligt!“

I dette Øjeblik steg en Anelse op i Lucs og Josines Sjæl. Mon de genkendte den ulykkelige, der vendte tilbage til Lidelse og Smerte efter saa mange Aars hjemløse Omflakken? De betragtede ham, og deres klare Blikke overskyggedes af sørgmodig Medlidenhed. Luc sagde:

„Saa gaa, hvorhen du vil, siden du ikke kan være med os i

denne Glædens Stund, hvor vi alle staar Haand i Haand. Se dig om, se, hvor alle de forskellige Borde rykker sammen, se, hvor Broderkærlighed og Enighed har forsonet os alle!"

Og det var sandt. Fra alle Bordene rejste man sig og aflagde Besøg hos Venner og Frænder, som man plejede paa de store Festdage. Det faldt dem alle saa naturligt. Først kom Børnene springende med Bud og Hilsen. Severine Bonnaire ved Morfains Bord, Zoé Bonnaire fra Bourrons og Antoinette Bonnaire fra Lucs maatte da hen til deres ældste Broder Lucien. Fromenterne, der var spredt viden om, maatte da ogsaa samles om deres ærværdige Forældrepar. Langs de grønne Alléer, gennem den jublende By vrimlede Brødre og Søstre, Søskenbørn og Børnebørn i store Skarer, det var et vidunderligt Syn. Hele Staden var én kæmpestor Familiefest, hvor den samme Kærlighed bragte alle Hjerter til at banke. Fra den klare Himmel dalede en usigelig Fred ned over Menneskenes Samdrægtighed.

Bonnaire havde staaet ganske tavs og stille, mens Luc og Josine talte til Ragu, hvem han ikke tabte af Syne. Nu følte han, at den ulykkelige Mand var saa rystet af alt, hvad han denne Dag havde set, at han greb ham om Armen:

„Kom, lad os gaa lidt. Aftenen er lun og stille. Sig mig, tror du nu paa vor Lykke? Ser du nu, at man kan være glad over sit Arbejde, thi Sundhed og Glæde er jo netop Livets sande Lykke, og den findes ene og alene i Arbejde. Arbejdet er ikke en streng Herre, det er selve Livets Kilde, fra det udspringer den Kærlighed, der befolker Verden og giver Menneskene Udødelighedens Krans.“

„Ak, lad mig gaa, lad mig være! Jeg er en fejj, ussel Stodder, et elendigt Skrog, jeg foragter mig selv!“

Saa tilføjede han endnu sagtere:

„Jeg kom hertil for at dræbe dem begge. Ak, hvor Vejen var trang, hvor mange, mange mødige Skridt har jeg ikke gjort i disse endeløse Aar med dette evigt brændende Had i min Sjæl! Komme hjem til Beauclair, genfinde denne Mand og denne Kvinde og saa gennembore dem med den Kniv, jeg brugte saa daarligt forrige Gang. Og saa har du trukket om med mig, indtil jeg nu staar rystende og bævende foran dem som en Usselryg, der ikke kan taale at se paa al deres Herlighed.“

Ved at høre denne Tilstaaelse fo'r Bonnaire sammen. Den foregaaende Dag havde han anet, hvad Ragu bar i sit Skjold; hans mørke, trodsige Ansigt varslede ikke godt; men nu, da den elendige Mand faldt sammen, grebes han af Medlidenhed med den gamle Kammerat.

„Kom med mig, stakkels Menneske,“ sagde han, „gaa hjem og sov endnu en Nat under mit Tag, saa faar vi se, hvordan du har det i Morgen.“

„Sove under dit Tag! Nej, nej, jeg vil af Sted, bort, og det lige straks.“

„Men du kan ikke tage af Sted, træt og svag som du er. Hvorfor vil du ikke blive hos os? Du skal se, du bliver nok roligere og gladere her mellem alle disse lykkelige Mennesker.“

„Nej, vist ej. Straks vil jeg bort, paa staaende Fod! Pottemageren har Ret, han sagde, jeg passede ikke her.“

Og med en Stemme, der dirrede af Nag og Harme, tilføjede han:

„Jeres Lykke og Glæde, den kan jeg ikke taale at se. Den vilde gøre mig gal af Fortvivlelse.“

Og saa trængte Bonnaire ikke videre ind paa ham. Han grebes selv af en uhyggelig Fornemmelse ved Synet af denne afmægtige Ondskab. I Tavshed vandrede han hjem med Ragu, der straks tog sin Stok og sin Pose og afslog at spise. Ikke et Ord udveksledes til Afsked, ikke en Hilsen, da de skiltes. Bonnaire saa bedrøvet efter den krogede Skikkelse, der med vaklende Skridt forsvandt i det tiltagende Tusmørke.

XV.

Og Aarene gik. Døden, den nødvendige, den gode Arbejder, der virker i det evige Livs Tjeneste, udførte sin Gerning og tog med sig de Mænd, der havde fuldendt deres Værk. Bourron gik først bort, saa kom Babette, der lo til det sidste. Saa kom Pillemand og „Min Blaa“ med de dybe, straalende Øjne. Lange døde just, som han havde fuldendt en yndig lille Statue, der var hans elskede „Barben“s udtrykte Billede. Nanet og Nise sagde Farvel til Livet med et Kys, inden de havde naaet Alderdommen. Og endelig lagde Bonnaire, den gamle Helt, sig til Hvile, døde midt i Arbejdets Tummel paa Værkstedet, en Dag, da han vilde se den nyeste Hammer i Virksomhed.

Af alle Byens Grundlæggere var nu kun Luc og Jordan tilbage, elskede og plejede af Josine, Søster og Suzanne. De tre Kvinder, der glædede sig ved et for deres høje Alder vidunderligt Helbred, levede ene og alene for at hjælpe og støtte dem, de elskede. Suzanne boede nu hos Luc, siden denne var bleven saa svag i Benene, at han maatte tilbringe den største Del af Dagen i en Lænestol, og hjalp Josine med at pleje ham hver en Time. Han var over firs, men hans Munterhed var uforandret, og hans

Aand klarere end nogen Sinde; han erklærede selv, at han stedse var ung, kun de forbistrede Ben var som Bly at slæbe paa. Søster forlod ikke sin kære Broder, der bestandig arbejdede i sit Laboratorium, hvor han nu ogsaa tilbragte Natten. Trods sine halvfemsindstyve Aar ofrede han nu som altid en bestemt Del af Dagen til Arbejde, og skønt han stod med en Fod i Graven, virkede han mere end de solide Arbejdere, der i lange Aar havde sovet den sidste Søvn.

Ofte gentog han sin Yndlingssætning:

„Man dør, fordi man ikke vil leve, og man lever, saa længe man endnu har noget at udføre. Jeg har aldrig været rask, men jeg bliver meget gammel, og jeg gaar ikke bort, før mit Hverv er fuldbragt. I skal se, jeg faar Ret, og naar min Time kommer, skal jeg tage Afsked med jer og sige: God Nat, Børn, mit Dagværk er til Ende, nu vil jeg sove.“

Og han arbejdede videre, thi han var endnu ikke færdig. Han var indhyllet i sine Tæpper, spiste og hvile sig, naar han var træt, undgik Træk og Kulde, der kunde formindske hans Livskraft. Søster var stedse ved hans Side som den omhyggeligste, opmærksomste Sygeplejerske, hun hjalp ham med hans Arbejde, taalte ikke nogen anden i hans Nærhed, og naar hans Hænder trætte sank ned, førte hun hans Tanker ud i Gerning og forlængede saaledes hans Liv.

Jordan mente ikke, at hans Værk var fuldendt, førend han havde forsynet Byen med Elektricitet, som den var forsynet med Vand og Luft. I snart 60 Aar havde han søgt at løse dette Spørgsmaal, og han kom bestandig Maalet nærmere.

Og denne skrøbelige Olding lukkede sig inde i sit Laboratorium, i Aaringer saa man ham konstruere sære Apparater i la Crecheries gamle Park, og uden at trættes af talrige Nederlag søgte han Løsningen paa det Spørgsmaal, der var hans eneste Tanke.

Omsider oprandt den store Dag, da hans Anstrengelser kronedes med Held. Det var i Oktober, Solen forgyldte endnu Træernes sidste Blade. Jordan fik Søster til for sidste Gang at lade hans Lænestol bringe hen paa det Værksted, hvor hans nyopfundne Beholdere fabrikeredes. Thi han maatte se efter, om man havde samlet Solvarme nok til næste Foraar. Og en dejlig klar Eftermiddag tilbragte han to Timer med at undersøge, om alle de forskellige Maskiner virkede, som de skulde. Fabrikken laa ved Foden af Bleusesbjergene, lige mod Syd, paa et Sted, der fordem var et sandt Eden af Frodighed. Runde, vældige Taarne, hvis store Vinduer og nye Staaltage skinnede viden om,

hævede sig over Bygningen, hvor alle Kablerne var skjulte under Jorden.

Et Øjeblik stod Jordan stille i Midtergaarden, mens han langsomt lod Blikket glide hen over den nye Verden, denne Kilde til evigt Liv, hans store Værk, hans Livs Lidenskab. Og saa vendte han sig til Søster, der ikke havde forladt ham, men Fod for Fod fulgte Lænestolen, der bares af to Mænd.

„Se saa,“ sagde han, „nu er alt i Stand, nu kan jeg gaa min Vej . . . Lad os komme hjem, kære Søster!“

Han straalte af Glæde over at se sit store Værk, over at kunne hvile sig efter fuldbragt Gerning. Men da Mændene paa Søsters Vink i det smukke Vejr havde gjort en lille Omvej, befandt de sig nu foran den Pavillon, hvor Luc boede, og hvorfra han nu ikke mere gik ud. Det var derfor flere Maaneder, siden de gamle Venner havde set hinanden.

„Aa, kære Søster,“ udbrød Jordan ivrigt, „lad mig staa et Øjeblik her under dette Træ, og gaa du op til Luc, sig ham, at jeg venter uden for hans Dør.“

Forbavset, ja en Smule ængstelig over Broderens usædvanlige Livlighed, tøvede Søsteren lidt.

„Men, kære Broder, du ved jo godt, at Luc lige saa lidt som du er let til Bens. Hvordan skal han kunne komme herved til dig?“

Atter lyste det glade Smil over Oldingens blege Læber.

„De kan jo bære ham, lille Ven! Her slæber de jo af med mig, det samme kan de jo gøre med ham.“

Og med et ømt Tonefald vedblev han:

„Her er saa smukt. Lad os tale sammen endnu en Gang og tage Afsked med hinanden. Vi kan da ikke skilles uden en sidste Omfavnelse?“

Nu kunde Søster ikke komme med Indvendinger, og hun gik op, mens Broderen taalmodigt ventede i Høstsolens milde Kærtegn. Og lidt efter kom de bærende med Luc, fulgt af Suzanne og Josine. Forsigtigt satte man de to Stole saa tæt sammen, at de to Venner kunde trykke hinandens Hænder.

„Tak, min kære Jordan, inderlig Tak, fordi du har villet sige mig Farvel!“

„Du var sikkert kommet til mig, kære Luc. Siden jeg kom her forbi, var det da ganske naturligt, at jeg gerne endnu en Gang vilde sidde med dig her under de Træer, der saa ofte har laant os Ly og Skygge.“

Træet var en stor Sølvlind, en prægtig gammel Kæmpe, der allerede havde mistet Halvdelen af sit Løv. Men endnu skinnede

Solen ned mellem Grenene og kastede sit Guldstøv som en varm Regn ned over Jorden. Luften var mild og klar, en vidunderlig Fred hvilede over den skønne Park, og mens de to Oldinge saaledes sad i Solbadet og rørt betragtede hinanden, stod de tre trofaste Kvinder paa Vagt bag ved dem.

„Du ved jo, kære Ven, at vi to i mange, mange Aar har delt godt og ondt, mens vi arbejdede sammen. Vort fælles Værk har uløseligt knyttet os til hinanden. Og jeg vilde bestandig have følt bitter Anger, hvis jeg ikke, inden jeg døde, havde bedt dig om Tilgivelse for min Mangel paa Tro, dengang du først anmodede mig om Bistand til at grunde Retfærdighedens Stad. Jeg var sikker paa, du vilde lide Nederlag.“

Luc gav sig til at le.

„Ja, javist! Du sagde, du ikke var skabt for den Gerning, at du ikke vilde indlade dig i Kamp med Samfundet, du vilde ikke blande sig i slige Sager, men lade Tingene gaa deres Gang.“

Hurtigt faldt Jordan ham i Talen:

„Men *du* havde Ret! Og det har du bevist paa den vidunderligste Maade. Din Virksomhed her har givet Verden et mægtigt Stød fremad. Du har sikkert sparet Menneskeheden for et Aarhundredes Lidelser, og denne By, som du har genfødt, og hvor Sandhed og Retfærdighed blomstrer højt, er et talende Vidnesbyrd om din Fremsynethed. Nu ser du ogsaa, at jeg fuldtud er med dig, og jeg kan ikke forlade dig uden at sige dig dette, sige dig, at jeg med voksende Kærlighed og Beundring har fulgt dit Arbejde for alt, hvad der er stort og godt. Ofte nok har du været mig et lysende Eksempel . . .“

Men nu var det Luc, der gjorde Indsigelse.

„Men, kære Ven, lad os ikke tale om Eksempler. Det er dig, der stadig og i allerhøjeste Grad har været et Eksempel for mig. Husker du ikke, hvor træt jeg var, og hvorledes jeg vilde opgive det hele, hvorimod jeg altid fandt dig frejdig, fuld af Mod og Tillid, selv naar alting truede med at styrte sammen om dig. Din uovervindelige Styrke har været din urokkelige Tro paa Arbejdet som den eneste Magt, der ejede Handle- og Livskraft. Og dit Arbejde er derved blevet dit Hjerte og din Hjerne, det Blod, der flyder i dine Aarer og den udholdende Tanke, der stadig har holdt Aanden vedlige. Men hvilket uforgængeligt Mindesmærke, hvilken vidunderlig Gave skænker du ikke Menneskene! Min Gerning som Grundlægger af Byen og Folkets Vogter vilde uden dig være uden Betydning.“

Der blev et Øjeblikks Tavshed, en Fugl flagrede forbi, og Efteraarssolens Lys faldt mere dæmpet ned mellem de bladløse

Grene, efterhaanden som Aftenen nærmede sig. Med moderlig Ømhed trak Søster Tæppet op over Jordans Knæ, og Luc tog igen til Orde:

„Du sagde engang til mig, da vi begyndte, at Videnskaben var selve Revolutionen, og hvert Skridt fremad, vi har gjort i vor lange Samvirken, har bevist mig, at du her har Ret. Vilde det nuværende velhavende og solidariske Beauclair have eksisteret, dersom du ikke havde givet os den elektriske Kraft, denne Drivkraft, der er nødvendig ved ethvert Arbejde og ved alt socialt Liv. Videnskaben, den eneste Sandhed, vil stadig mere og mere frigøre Menneskene og give dem Herredømmet over Verden ved at gøre Naturkræfterne til lydige Tjenere. Mens jeg byggede, skaffede du det til Veje, der pustede Liv i Kalk og Sten.“

„Ja, det er sandt,“ svarede Jordan stilfærdigt. „Videnskaben vil frigøre Mennesket, thi Sandheden er i Grunden den mægtige og eneste Skaber af Broderskab og Retfærdighed. Jeg gaar bort tilfreds, jeg har for sidste Gang besøgt vor Fabrik, den arbejder nu, som jeg ønsker det, for den almindelige Lykke og Tilfredshed. Ja, jeg gaar glad bort,“ fortsatte han. „Jeg har fuldført mit Værk, og det synes mig saa vidt fremskredet, at jeg kan hvile i Ro. Snart vil Luftsejladsen blive opfunden, og Mennesket har da erobret det uendelige Rum, ligesom det har erobret Havene. Man vil kunne tale med hverandre fra den ene Ende af Jorden til den anden uden Kabler og Ledninger. Ordet vil flyve Verden rundt med Lynets Hastighed. Ja, min kære Ven, saaledes vil Folkene blive frigjorte ved Videnskabens store, uimodstaaelige Revolution, der bestandig vil bringe dem mere Fred og Sandhed. Allerede for længst har vi paa en Maade udslettet Landegrænserne med vore Jernbaneskiner; Jernbanerne vokser bestandig, gaar over Floder og gennem Bjerge og samler Nationerne broderligt i et kæmpemæssigt Net. Hvad vil det ikke blive, naar den ene Hovedstad taler venskabeligt med den anden, naar samtidig samme Tanke fylder Fastlandene med samme Interesse, naar Luftballonerne sejler om i Rummet i det fælles Fædreland, hvor intet Toldvæsen kendes. Det er derfor, kære Ven, du altid har set mig saa fredsæl, saa sikker paa den endelige Udvikling. Lad Menneskene ødelægge hverandre i deres dumme Stridigheder, lad Religionerne ophobe Urimeligheder for at bevare deres Herredømme, Videnskaben vil dog for hver Dag gøre et Skridt fremad, skaffe mere Lys, mere Broderlighed, mere Lykke. Og i Kraft af sin uimodstaaelige Sandhed vil den sejre over Fortidens Mørke og Had og til sidst frigøre Tanken og knytte Hjertene sammen under den store, velsignede Sol, vor fælles Fader.“

Han havde anstrengt sig, hans Stemme var bleven ganske svag, men der kom mere Kraft i den, mens han saaledes sluttede:

„Deraf kan du se, min kære Ven, at jeg var lige saa revolutionær som du.“

„Det ved jeg,“ svarede Luc bevæget. „Du har i alle Retninger været min Mester, og aldrig kan jeg takke dig nok for dit beundringsværdige Eksempel i Retning af Udholdenhed og ubrydelig Tiltro til Arbejdet.“

Solen sank. Et let Vindpust suste gennem det gamle Lindetræs Grene, hvori det synkende Himmelleghemes gyldne Straaler blegnede. Det var Natten, der kom og bredte sin velgørende Ro over Naturen.

Da Josine og Søster vilde dække Luc til, sagde han:

„Jeg fryser ikke; Aftenen er saa mild.“

Søster vendte sig og betragtede Solen, der nu var ved at forsvinde, og da Jordan lagde Mærke dertil, sagde han:

„Ja, Natten falder paa, men Solen maa gerne forsvinde, i vore Lader har vi en Beholdning af dens Godhed og Kraft. Og naar den denne Gang gaar ned, er mit Dagværk endt. Jeg gaar hen at sove! . . . Farvel, min Ven!“

„Farvel, min Ven,“ gentog Luc. „Snart skal ogsaa jeg sove.“

Det var Afskeden, den var lige saa inderlig som betagende i sin storladne Simpelhed. De vidste begge, at de ikke fik hinanden at se mere, de betragtede hinanden for sidste Gang og vekslede de sidste Ord. Og efter 60 Aar, tilbragt med fælles Arbejde for et fælles Maal, skiltes de for aldrig mere at mødes Ansigt til Ansigt, skønt deres Minde bestandig vilde følges gennem Slægterne som Mænd, der havde hjulpet deres Medmenesker til Lykke.

„Farvel, min Ven,“ sagde Jordan igen. „Vær ikke bedrøvet. Døden er god og nødvendig. Man lever igen i de andre og bliver udødelig. Vi har allerede givet os hen for dem, vi genfødes i dem, og saaledes faar vi vor Del af vort Arbejde. Farvel, min Ven!“

Og Luc sagde:

„Farvel, min Ven! Alt, hvad der bliver tilbage af os, vil vidne om vor Kærlighed og vort faste Haab. Enhver fødes for at udføre sit Arbejde, anden Mening er der ikke med Livet, Naturen sætter et nyt Væsen ind i Verden, hver Gang den har Brug for en ny Arbejder. Og naar Arbejdet er fuldendt, kan Arbejderen lægge sig til Hvile, Jorden har Brug for ham til andre Øjemed. Farvel, min Ven!“

Han hældede sig frem for at omfavne Jordan, men han kunde ikke, og de tre Kvinder maatte hjælpe dem og understøtte dem.

De lo selv deraf som Børn, og der var over dem en beundringsværdig, forklaret Munterhed i dette Afskedens Øjeblik, hvori de hverken følte Sorg eller Anger, thi de havde gjort deres Pligt, hele deres Manddoms Værk. End mindre følte de Frygt for det hinsides, de var overbeviste om at gaa ind til de gode Arbejderes store Hvile. Og de kyssede hinanden ømt og inderligt, idet de med dette sidste Kærtegn hviskede:

„Farvel, kære Jordan!“

„Farvel, kære Luc!“

Derpaa talte de ikke mere. Tavsheden blev dyb og højtidelig. Solen svandt og sank ned bag Horisonten, i det store Lindetræ tav Fuglene, Grene fortonede sig som lette Skygger, og over hele Parken med dens Buskadser, Alléer og Plæner sænkede sig Aftenens yndige Fred.

Paa et Tegn af Søster løftede de to Mænd Jordans Lænestol og bar ham langsomt og forsigtig bort. Luc blev siddende ubevægelig og saa sin Ven forsvinde lidt efter lidt i den lange Allé. Et Øjeblik vendte Jordan sig, et sidste Blik og Smil udveksledes, og saa var det forbi. Luc saa Lænestolen forsvinde i det tiltagende Mørke, som bredte sig over Parken. Jordan var svag og afkræftet, hans sammensunkne Skikkelse var som et tiaars Barns, og han fik Ret: nu, da hans Værk var fuldbragt, kom Døden, og næste Dag sov han hen rolig og smilende i Søsters Arme.

Luc levede endnu i fem Aar. Fra en Lænestol ved Vinduet, som han sjældent forlod, kunde han se, hvorledes hans By udvikledes og forstørredes fra Dag til Dag. En Uge efter Jordans Død flyttede Søster hen til Josine og Suzanne, hos Luc; nu var der tre til at pleje ham med Ømhed og Omhu, og for ham var det en stor og rig Høst af den Kærlighed, han havde udsaaet.

I de lange Timer, naar Luc sad hensunken i glad Beskuelse af sin opblomstrende By, mindedes han Fortiden og gennemlevede den i Tanken. Han saa sit Udgangspunkt, der allerede laa saa langt tilbage, Læsningen af en lille, beskeden Bog, et Uddrag af Fouriers Læresætninger. Han mindedes den Nat, da han, urolig over, hvad Fremtiden bar i sit Skød, havde prøvet at læse sig i Søvn. Og det var Fouriers geniale Tanke, der den Gang havde grebet ham saa mægtigt, at han straks den næste Dag tog fat paa Værket. Det var Fouriers Skyld, at han havde vovet Forsøget med la Crecherie. Til det første Forsamlingshus med sin Skole, de første lyse og luftige Værksteder, den første Arbejderby havde Fourier givet Idéen, den var det Sædekorn, som havde spiret og baaret Frugt. Menneskelighedens Religion vilde maaske, ligesom Katolicismen, behøve Aarhundreder for at

vinde sikkert Fodfæste. Men hvilken stor Forvandling, hvilken umaadelig Omvæltning vilde ikke ske i Verden, efterhaanden som Kærligheden fik Magt. Den nye Stad vilde bestandig vinde længere frem, brede sig viden om, smelte de forskellige Sekter sammen, saa at der til sidst kun var et eneste Broderfolk, samlet om et fælles Ideal. Himmeriges Rige paa Jorden!

„Se, dog, se!“ kunde han sige om Morgenens, naar Josine, Søster og Suzanne stod omkring hans Stol ved det aabne Vindue. „Se paa Træerne, der har udfoldet deres Blade og Blomster i Nat; det er jo, som om jeg hørte Kys i Luften! Se derhenne — til højre, til venstre — der flager Sangfuglene i den opadgaaende Sols Straaler og kvadrer deres Elskovshymne!“

Alle tre smilte, spøjte med ham, talte med ham i en øm, kærlig Tone:

„Ja vist saa!“ lød det fra Josine. „Jeg kan se over det Hus derhenne med det blaa Skifertag en dirrende Solstraale, som melder, at der er Glæde i Huset. Du kan tro, kære Luc, at et elskende Par har fejret deres Brudenat.“

„Og se,“ sagde Søster, „se paa den brogede Forside histovre, se, hvor Ruderne skinner som Stjerner. Der har et Barn hilst Dagens Lys for første Gang!“

„Overalt, over alle Hjemmene, over den hele By regner de gyldne Straaler ned og løfter sig som Neg paa en stor, vidunderlig, frugtbar Ager. Her er jo Fryd og Fred, thi Kærlighed er den store Sædemand.“

Luc lyttede henrykt til deres Tale. Det var jo en skøn og yndig Løn, han høstede. Her sad han omringet af den ømmeste, inderligste Kærlighed, der kransede hans hvide Haar med Blomster, som aldrig kunde visne. I hans Hjem, ved hans Arne, spirede den skønneste, rigeste Høst! Tre Kvinder havde skænket ham deres Kærlighed, vaagede over ham med aldrig svigtende Omhu, ofrede ham hver Dag af deres Liv. Og de var uendelig gode, grænseløs kærlige, som de stod der og lod deres klare Øjne hvile paa ham, støttede ham med de bløde Hænder, der aldrig trættedes. Og de var uendelig gamle, hvide som Sne, lette som Sjæle, rene og højsindede, brændende som store, stille Kerter i deres unge Tilbedelse af den vidunderlige Helt. Han levede, og de levede ved ham, de var hans Kraft, hans Virksomhed, de forstod hans Tanker, syslede om ham som hans lange Livs Ledsagerinder.

Josine, der nu havde naaet de halvfjerds, var stedse den elskende Hustru, den Eva, han havde oprejst fra Elendighed og Skændsel. Slank og smal, som en yndig, bleg tørret Blomst,

havde hun bevaret sin smidige Ynde, sin fine Elskelighed. Naar Lyset faldt paa hendes hvide Haar, fik det sin fordums Guldglans. Og Luc tilbød hende nu, som han tilbød hin længst forsvundne Dag, da han fandt hende og hjalp hende, den forpinte, forkuede Kvinde, der blev hans udvalgte, fordi han *med* hende, i hende vilde redde alle de Stakler, der bukkede under for Sult og Nød. Endnu den Dag i Dag kyssede han med Ærbødighed hendes lemlæstede Haand, det uretfærdige Arbejdes Tegn. Hans Oprejsningsværk var ikke ufrugtbart, han havde forstaaet Kvindens store Hverv, og det var hans og hendes Kærlighed, der havde grundlagt den nye Stad. Den var opstaaet af deres guddommelige Attraa, af hendes fulde Hengivelse. Deres Elskov kunde aldrig dø, dens Flamme brændte bestandig med samme uslukkelige Lue, som Alderen ikke havde kølnet.

Søster var lige saa gammel som Luc. Hun var den raskeste af dem alle; saa lang som Dagen var, kunde hun bevæge sig i Hus og Have. De sidste ti Aar havde tilsyneladende ikke forandret hende, men snarere kastet et forklaret Skær over hendes fine, lille Skikkelse. Hun, der forud snarere syntes grim, lille og mørk, lignede nu en yndig, livlig, hvid Mus, med de sorte, spillende Øjne. Fra hin grusomme Dag, da hun opdagede, at Luc elskede en anden, da hendes Broder havde forklaret hende, at hun maatte give Afkald paa Livets højeste Lykke, havde hun stedse bedre forstaaet at ofre sig for andre og var nu idel Glæde; det saa næsten ud, som om en Guddomskraft holdt hende oppe. Hun elskede Luc, hendes Kærlighed blev med hvert Aar dybere, men den var blottet for al Selviskhed, hun hjalp Josine med Børn og Børnebørn, som en kysk Søster. Den Omsorg, hun hidindtil havde vist sin Broder, gav hun nu sin Ven, hendes Liv hengik med at tænke paa, hvad der kunde glæde og hjælpe ham, og hun var fuldkommen lykkelig ved det ømme Venskab, der straalte ud af hans Øjne, naar hun nærmede sig.

Den 88aarige Suzanne var den ældste, alvorlig og ærværdig. Hendes smækre Skikkelse var endnu rank, og det blide, fornuftige Ansigt var som altid indtagende uden at være smukt. Men hun var ikke rørig og bevægelig som Søster, hun sad for det meste ved Siden af Luc og holdt ham med Selskab, mens de to andre tog sig af Husets Gerning. Ogsaa hun havde elsket ham, da hun var ung og ulykkelig, med en Kærlighed, der trøstede hende, uagtet hun næppe var klar over dens Tilværelse. Uden selv at vide det hengav hun sig til Drømmen om den Helt, som hun vilde hjælpe og støtte i hans Gerning, og da hendes Hjerter omsider talte, tilhørte han allerede en anden, saa at hun kun

som Veninde kunde finde Plads ved hans Arne. I de mange, mange Aar havde hun fundet Fred og Lykke i sjæleligt Samliv med denne Mand, der var blevet hende en Broder. Og hendes Venskab saavel som Søsters var saa ømt, saa inderligt, netop fordi det var udsprunget fra den store Kærligheds Kilde, og fordi det havde bevaret Kærlighedens evige Varme.

Og saaledes henlevede Luc sine sidste Aar, gammel, stor, skøn, mellem disse tre Kvinder. Aarene havde ikke bøjet hans kraftige Skikkelse, kun Benene var stive, saa at han maatte sidde ved det aabne Vindue. Over den taarnformede Pande voksede det tætte Haar og kronede hans Hoved med en snehvid Løveманке. Josine, Søster og Suzanne forsødede ham hans sidste Dage. Hans store Kærlighed omfattede dem alle tre som en vældig Flod, hvor mange Hjerter kan stille deres Tørst.

Men de tre Kvinder ængstedes, thi de saa, at Enden var nær, at han snart maatte forlade dem. Luc selv imødesaa Døden med Ro — hans Gerning var fuldbragt, og hans Veninder, der mærkede, at han ofte sov midt om Dagen, betvang deres Sorg. Hver Morgen aabnede de Vinduerne for den kære Sol, hver Dag pyntede de hans Stue med duftende Blomster. Men hvad der mest glædede Luc, var Børnene, som omringede ham paa alle Tider af Dagen, og hvis lyse og mørke Hoveder var ham som en blomstersmykket Have, der vilde bære dejlig Frugt i Fremtiden. Og naar alle Smaafolkene lo og legede om Bedstefaderstolen, smilte Luc blidt, mens hans kærlige Øjne fulgte Flokkens Bevægelser. Og den Dag, da Døden, den retfærdige, den gode Død, skulde træde over Lucs Tærskel, bad de tre Kvinder alle hans Børnebørn at komme. naar Tusmørket faldt paa, de vilde fryde hans Øjne med det glade Haab, disse smaa Skabninger bragte til Huse. Det var yndigt at se det solbeskinnede Værelse vrimle af Roser og Børn, at se den gamle Helt, den gamle Løve med Sølvmanen, betragte sine Efterkommere med Rørelse.

Han kendte dem alle, kaldte dem ved Navn, udspurgte dem.

En høj, ung Knøs, Søn af Hippolyte Mitaine og Laura Fouchard, betragtede ham med taarefyldte Øjne. Luc saa, at han anstrengte sig for ikke at briste i Graad.

„Kom her hen og ræk mig din Haand, min kække Francois. Du maa ikke være bedrøvet, du ser jo, at vi er alle fornøjede. Lad mig se, du bliver ved at være en flink Fyr, lige saa flink som smuk.“

Saa var det to unge Piger paa femten Aar, Amélie og Simonne, som han kaldte hen til sig.

„I er glade og muntre Børn, det kan jeg lide; kom her og lad

mig kysse jeres foraarsfriske Kinder; bevar jeres Skønhed og Munterhed, saa bliver I lykkelige.“

Lidt senere hen kunde han kun kende sine egne. To af hans Børnebørn, en attenaars Pige, Alice, Charles Froments og Claudine Bonnaires Datter, og hans Yndling Richard, Jules Froments og Celine Lenfants ældste Søn. Det var kun de ugifte, der kom ind, thi der var ikke Plads i Stuen til de andre. Familien var alt for talrig. Og Luc smilte ømt, idet han vinkede Richard og Alice hen til sig:

„Min lyshaarede Alice, du er en voksen Pige, der skulde tænke paa at vælge dig en Mand! ... Naa, du er allerede forlovet! Elsk din Mand og fød ham Børn, der er smukke og sunde, som I selv. Og du, min flinke Richard, du skal nok i Lære, i et Skotøjsværksted, synes jeg, de sagde, desuden har du jo Anlæg for Musik. Vær flittig og munter, arbejd, syng og bliv en stor Mand.“

Men nu kom de allermindste løbende ind i Stuen; tre Drenge og en Pige, hans Børnebørnsbørn, og vilde klatre op paa Oldefaders Skød.

„Ak, min lille Georges, min søde Dreng, dine Øjne minder mig om din Bedstemoders, min kære Datter Therese! Giv mig et rigtigt Trykkys, saa at du ikke alt for snart glemmer mig.“

Derpaa kom Turen til Gregoire Bonnaire, en femaars Purk. Han var Søn af Helene Jollivet og Felicien Bonnaire, Severin Bonnaires og Leonie Gouriers Søn, og Pauline Jollivet, født Froments Datter Helene.

„Du er jo min kære Paulines Dattersøn. Ikke sandt, hun er sød, Bedstemoder Pauline, hun har altid Godter med til dig? Og du holder da lidt af Oldefader, min søde Gregoire, du vil altid være en god Dreng for min Skyld! Kys mig, kys mig!“

Og til sidst tog han begge de mindste, Clement og Luce, paa sit Skød. Clement var fem, Luce to Aar. De var Ludovic Boisgelins og Mariette Froments Børn. Men her strømmede Minderne Flod ind over den gamle Mand. Han tænkte paa disse to smaas Afstamning, Delaveaus, Bonnaires og Froments Blod var blandet i disse Børn, Nises og Nanets lyse Haar faldt i lette Krøller ned over deres rene Barnepande.

De andre Børn trængte sig om ham, og han ønskede at trykke dem alle paa en Gang til sit Faderhjerte. Det var jo dem, der skulde bære Fremtiden, til dem efterlod han sin Gerning, for at de med stedse nye Kræfter kunde fuldende hans Værk. Og disse kære smaa, der saa kærligt nærmede sig ham i hans fredelige Dødsstund, dem omfattede han med den dybeste, den inderligste Kærlighed.

„Ja, kære elskede Børn, vær gode og artige, vær retfærdige og kloge! Husk, at I alle har kysset mig i Dag, og elsk hverandre saa højt, I kan! Engang i Tiden vil I forstaa, hvad vi har gjort, og I vil træde i vort Fodspor, som eders Børn vil følge eders Eksempel. I skal arbejde, leve og elske, saa meget I kan. . . . Og leg nu kun, mor jer, vær glade og muntre.“

Josine, Søster og Suzanne vilde sende Børneflokken bort, da de var bange, deres Støj skulde trætte Luc, men han bad dem lade de smaa blive, han ønskede at gaa stille bort, lyttende til deres glade Stemmer. Og det blev da bestemt, at Børnene skulde lege i Haven i Nærheden af Vinduet, saa at han kunde baade se og høre dem.

Solen var allerede ved at gaa ned, en klar Sommersol, hvis Straaler forgyldte hele Byen og kastede en Glorie om den gamle Luc, som han sad der, tavs skuende ud over den vide Synskreds. En dyb Stilhed bredte sig om ham. Josine og Søster stod hver paa sin Side, støttet til hans Stol, mens Suzanne sad med et drømmende Blik nær ved ham. Og endelig lød hans Stemme paa ny, dæmpet og langsom:

„Ja, der ligger vor By, det genfødte Beauclair, og straalet i den klare Luft, og jeg ved, at alle de omliggende Stæder snart vil følge vort Eksempel. Men hinsides vore Bjerger, bag den vide Roumagneslette, der lever jo ogsaa Millioner af Mennesker, hvordan har de det? Hvor vidt er de komne i den blodige Kamp for Lykke og Retfærdighed? Vidste jeg det dog blot, vidste jeg det dog i denne Stund, hvor meget de har udrettet! Ak, da vilde jeg sove roligere, thi da vilde jeg tage mere Haab med i Graven!“

Der blev paa ny stille. De tre gamle, skønne, gode Kvinder sad og drømte ved Siden af deres døende Ven.

Saa tog Josine Ordet:

„Jeg ved noget om den Verden hinsides Bleusesbjergene. En rejsende har fortalt mig om en stor Republik, hvor Kollektivisternes fik Magten. I Aaringer førtes der de hidsigste Kampe, men lovligt kunde de ikke gribe Regeringens Tøjler, og saa gjorde de et Statskup, da de følte, at Folket vilde støtte dem. Deres Program blev straks bragt til Udførelse, der var snart hverken Gode ejere eller Kapital eller Arbejdsgivere, hele Magten lagdes i Statens Hænder. Men en gennemgribende Omvæltning kunde selvfølgelig ikke foregaa uden frygtelige Stridigheder, man maatte belejre og erobre mange Byer, ødelægge og dræbe Tusinder af Mennesker. En Borgerkrig hærgede længe Landet, Jorden var rød af Blod, Floderne fulde af Lig. Men trods Ild og Sværd og Grusomhed gjordes der dog et mægtigt Skridt mod Retfærdighed

og Frihed. Arbejdet hædredes, og Rigdommen fordeltes ligeligere. Og jeg har hørt, at denne kollektivistiske Stat omsider faldt til Ro som frie, solidariske Arbejdere.“

Josine tav og skuede tankefuldt ud over Synskredsen.

„Ja,“ lød det fra Luc med blid Stemme, „det er den blodbestænkte Vej, jeg *ikke* vilde slaa ind paa! Men nu kan det jo være det samme, siden den dog har ført til Enighed, Fred og Samdrægtighed.“

Saa talte Søster, idet hendes Blik fløj ud over Bjergene:

„Jeg har ogsaa hørt noget. Øjenvidner har fortalt mig om frygtelige Begivenheder. I et stort Rige havde Anarkisternes Bomber sprængt den gamle Samfundsbygning i Luften. Folket havde gennemgaaet saa skrækkelige Lidelser, at det sluttede sig til dem og ikke lod Sten paa Sten blive tilbage. Længe flammede Byerne som Fakler, mens Bødlerne hylede i Dødskamp. Det var det Blodbad, som Anarkiets Profeter havde talt om som en befriende Nødvendighed. Og en ny Tid begyndte. Nu hed det ikke mere: Enhver skal høste, som han saar, det hed: enhver skal have, hvad han trænger til. Mennesket har Ret til Liv, til Husly, Klæder, til det daglige Brød. Alle Rigdomme deltes. Naar alle arbejdede, naar Naturen udnyttedes af Videnskaben, kunde den frembringe uberegnelige Skatte, nok til at tilfredsstille en Befolkning, der forstørredes ti Gange. Naar det røverske Samfund med sine Snyltedyrr var forsvundet og med det Pengene, Kilden til alle mulige Forbrydelser, de grusomme Straffelove, Kilden til al mulig Uretfærdighed, vilde Freden herske blandt Borgerne i den nye, frie Stat, hvor Individets Lykke skabtes af fælles Lykke. Ingen Slags Myndighed, ingen Love, ingen Regering. Anarkisterne havde grebet til Ild og Sværd, grebne af den blodigste Nødvendighed, de havde maatte skride til en almindelig Ødelæggelse i Overbevisningen om, at man ikke kunde udrydde nedarvede Fordomme, knuse Monarki, Religion og Øvrighed uden ved en brutal Ætsning af alle de gamle Saar. Hele Politikken var elendig, forgiftet, fordi den uafsladelig tvang til Indrømmelser og Overenskomster, der kunde narre de undertrykte. Og paa den gamle Verdens Brandtomter prøvede Anarkiet at føre sin stolte Drøm ud i Virkeligheden. Aldrig havde nogen Menneskeand undfanget en mere højtflyvende ideel Plan: den frie Mand skulde i et frit Samfund udvikle alle sine Evner, i fuldeste Maal nyde sin Ret til Livet og sin Del af Jordens Goder. Lidt efter lidt smeltede Anarkiet sammen med Kommunismen, thi i Grunden var den jo en politisk Bevægelse, der kun afveg fra de andre Socialister ved at staa fast ved Nødvendigheden af at rive alt ned for at kunne bygge op fra

Grunden, og det store Rige, hvor den havde sejret ved Baal og Brand og Blodbad, sluttede sig omsider til de andre frigjorte Folk i det almindelige Statssamfund.“

Søster tav og stod stille med Armene støttet paa Lucs Stol. Og atter talte Luc, denne Gang langsommere, thi han havde ikke Magt over sin Stemme:

„Ja, den sidste Dag, paa Dørtærskelen ind til det forjættede Land, vil Anarkisterne efter Kollektivisternes slutte sig til Fouriers Lære. Vejene gik i forskellige Retninger, men Maalet var og blev det samme.“

Efter en kort Tavshed føjede han til:

„Hvilket Væld af Taarer, hvilke Strømme af Blod er ikke uddyndte for at vinde den broderlige Enighed, der var alles Længsel! Aarhundreders forfærdelige Krige blandt Menneskene for at afgøre, om man skulde dreje til højre eller til venstre for at naa Lykken!“

Suzanne, der hidtil havde tiet, opløftede nu sin Stemme og sagde med inderlig Medlidenhed:

„Ak, den sidste Krig! Det sidste Slag! Det var saa forfærdeligt, at Menneskene selv i Rædsel knuste deres Kanoner og brød deres Sabler itu for aldrig mere at bruge dem! Det var i Begyndelsen af den store Samfundsomvæltning, og jeg har hørt om disse Vederstyggeligheder af Mænd, der havde været nær ved at miste Forstanden i det voldsomme Sammenstød mellem Nationerne, thi Europas Stater havde kastet sig over hverandre, de øvrige Verdensdele fulgte Eksemplet, saa at Hære og Flaader stødte sammen til Lands og til Vands for at erobre Herredømmet over Jorden og paa Havene. Ikke en Nation kunde unddrage sig, det ene Folkeslag drog det andet med, to uhyre Flokke stod overfor hinanden, flammende af Raseri, som to Mænd, der hader hinanden saa blodigt, at Jorden kun har Plads til den ene. Og de fjendtlige Broderhære mødtes midt i Europa, paa en uhyre Slette, hvor Millioner kunde myrdes. Milevidt udfoldede Tropperne sig i saa uhyre Masser, at Slaget varede en Maaned. Hver Morgen gik Solen op over nye Ligdynger, over ny Kanonføde, man gav sig ikke Tid til at bære de faldne bort eller jorde dem, saa at de døde dannede Mure, bag hvilke de nye Regimenter rykkede frem for at dræbes. End ikke Natten standsede Kampen. Myrderiet fortsattes i Mulm og Mørke, Jorden kunde ikke drikke de Strømme af Blod, der flød. Fra alle Sider lød Kanonernes Torden, og deres Lyn tilintetgjorde hele Arméer. De kæmpende behøvede end ikke at komme hinanden paa nært Hold, Kugler og Granater fo'r over Tusinder af Alen og bredte Død og Ødelæggelse vidt omkring, ja fra selve

Himlen, fra Balloner regnede Bomber over Byer, saa at de gik op i fortærende Luer. Videnskaben havde opfundet Sprængstoffer, morderiske Maskiner, der paa lang Afstand kunde opsluge et helt Folk som i et Jordskælv. Og hvilket skrækkeligt Blodbad var ikke dette sidste Kæmpeslag! Over en Million Lig laa paa den hvide Mark, langs Floderne, paa de hærgede Enge! I Timer kunde man gaa og gaa uden at se andet end faldne Soldater, hvis brystne Øjne og aabne Munde skreg højt mod Himlen om Menneskenes Vanvid. Og denne storslaaede Forfærdelse gennemisnede alles Hjerter, saa at man omsider indsaa, at det *maatte* være den sidste Krig i Verden! Videnskaben, der var naaet saa vidt frem, maatte herefter kun bringe Liv og ikke Død over Menneskeheden.“

Suzanne tav gispende, og i hendes klare Øjne straalte Haabet om Fred i Fremtiden. Og med en Stemme, saa svag som et Pust, sluttede Luc:

„Ja, Krigen er død, den store Sejr er vunden, alle Mennesker er Brødre, der skilles med Kys, naar den lange, møjsommelige Rejse gennem Livet er endt! Mit Dagværk er fuldført, jeg kan sove!“

Han talte ikke mere. Det sidste Øjeblik var mildt og højtidsfuldt. Josine, Søster og Suzanne stod ganske stille, de ventede uden Sorg, med inderlig Vemod, at Døden skulde træde ind i den lyse, blomstersmykkede, solbeskinnede Stue. Under Vinduet legede den glade Børneflokk, ind til Luc og hans trofaste Veninder lød de smaas Skrig og de stores Latter. Det var Fremtidens Lykke, den steg op mod en Fryd, som stedse skulde blive større. Den blaa Himmel hvælvende sig over Parkens Løvtag, den venlige Sol, Skaberen, Faderen, hvis frugtbringende Straaler Jorden havde fængslet, straalte mildt over Synskredsen. Og i dens Purpurskær laa det sejrrige Beauclairs skinnende Tage, den travle Bikube, hvor det genfødte Arbejde lyksaliggjorde Menneskene og retfærdigt fordelte Livets Goder.

For sidste Gang svævede Lucs Blik ud over Byen, over Synskredsen, over den ganske Verden, hvor det Værk, han havde grundlagt, nu spirede frem og snart skulde fuldføres i Herlighed hinsides Bleusesbjergene, naar hele Menneskeheden sluttede sig sammen i Sandhed, Retfærdighed og Fred.

Og Luc drog sagte det sidste Suk, flød bort i den uendelige Kærligheds, det evige Livs Strøm.

MARTINS ZOLA UDGAVE

vil i 10 Bind bringe de betydeligste af Forfatterens Arbejder. Hvert Bind, der omfatter en af hans store Romaner, bliver paa ca. 400 tætttrykte Sider og koster i Bogladen 1 Krone.

Første Bind: Nana.	Fjerde Bind: Mesterværket.
Andet Bind: Penge.	Femte Bind: Jord.
Tredje Bind: Faldgruben.	Sjette Bind: Doktor Pascal.
Syvende Bind: Arbejde.	

Et nyt Bind hver anden Maaned.

MARTINS HALVKRONE UDGAVE: Et nyt Bind hver Maaned.

Endnu faas fra Forlaget:

- I. Bind, Alexandre Dumas fils: Kameliadamen. 4. Oplag.
- IV. Bind, Alphonse Daudet: Sappho. 3. Oplag.
- VII. Bind, Octave Feuillet: En fattig ung Mands Æventyr.
- IX. Bind, Edmond About: Kaptajn Bitterlins Ærgrelser.
- XI. Bind, Ernst v. Wolzogen: Det tredje Køn.
- XII. Bind, Jerome K. Jerome: Tre Mand i en Baad.
- XIII. Bind, Gustave Flaubert: Fru Bovary. 2. Oplag.
- XIV. Bind, Ivan Turgénjev: Foraarsbølger.
- XV. Bind, George Eliot: Silas Marner.
- XVI. Bind, Lermontoff: Vor Tids Helt.
- XVII. Bind, Oliver Goldsmith: Præsten fra Wakefield.
- XVIII. Bind, Stepniak: En Nihilist.
- XIX. Bind, Paul Bourget: Et Kvindehjerte.
- XX. Bind, Ivan Turgénjev: En adelig Rede.
- XXI. Bind, Grant Allen: Hvad i Kødet er baaret.
- XXII. Bind, Wilh. Hegeler: Nellys Millioner.
- XXIII. Bind, Gustave Droz: Hun og han — intime.
- XXIV. Bind, Ric. Henry Savage: Min officielle Hustru.
- XXV. Bind, Fedor Dostojewski: En Hanrej.
- XXVI. Bind, Ivan Turgénjev: Røg.
- XXVII. Bind, Rider Haggard: Testamentet.

MARTINS STANDARD UDGAVE: Et nyt Bind hver Maaned.

- II. Bind, Leo Tolstoy: Kreutzer-Sonaten. 2. Oplag.
- IV. Bind, H. de Balzac: Eugénie Grandet.
- V. Bind, Anatole France: Dronning Gaasefod.
- VI. Bind, Goethe: Den unge Werthers Lidelser.
- VII. Bind, C. M. Norman-Hansen: De glade Smils Boplads.
- VIII. Bind, Marcel Prévost: Pierre og Thérèse.
- IX. Bind, Thomas Mann: Hans kongelige Højhed.
- X. Bind, Saint-Pierre: Povel og Virginie.
- XI. Bind, Victor Cherbuliez: Meta Holdenis.
- XII. Bind, Alfred de Musset: Et Barn af Aarhundredet.
- XIII. Bind, Arthur Schnitzler: Fru Bertha Garlan.
- XIV. Bind, Henry Murger: Bohémeliv.
- XV. Bind, Pierre Loti: Islandsfiskeren.

De udgaaede Numre er udsolgte fra Forlaget.



